

VOL.8 NO.2 MAY - AUGUST 2025

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2568

JOURNAL OF MCU
วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์
PHILOSOPHY REVIEW
ISSN 3027-7388 (Online)

Journal of MCU Philosophy Review

Vol.8 No.2 May - August 2025

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2568

ISSN: 3027-7388 (Online)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ เป็นวารสารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วารสารนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับปรัชญา คือ อภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์ หรือปรัชญาประยุกต์กับสาขาวิชาอื่น เช่น ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาศาสนา ปรัชญาสังคมและการเมือง เป็นต้น บทความทั้งหมดจะต้องเกี่ยวข้องกับปรัชญา บริสุทธิ ปรัชญาประยุกต์ และการวิจัยทางปรัชญา ผู้เขียนที่ส่งผลงานจะต้องจำแนกต้นฉบับของตน โดยเลือกขอบเขตจากปรัชญาทั้งสองกลุ่มนี้ ดังต่อไปนี้:

กลุ่มที่ 1 ปรัชญาบริสุทธิ ได้แก่ การวิเคราะห์ทางอภิปรัชญา ญาณวิทยา และจริยศาสตร์

1.1 อภิปรัชญา หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับความจริงสูงสุด ความมีอยู่ ปรากฏการณ์ต่างๆ

1.2 ญาณวิทยา หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับความรู้ การตรวจสอบความรู้

1.3 จริยศาสตร์ หมายถึง การวิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาตะวันออกและตะวันตกที่เกี่ยวข้องกับความดี ความชั่ว ปัญหาทางจริยศาสตร์ เช่น ปัญหาอัมมบุญ ปัญหาการุณยฆาต ปัญหาการทำแท้ง ปัญหาประเพณีกรรมมนุษย์ เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 ปรัชญาประยุกต์ หมายถึง การประยุกต์หลักปรัชญาและศาสนา เพื่อตีความและนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ปรากฏในสังคม ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

2.1 ปรัชญาการศึกษา หมายถึง การวิเคราะห์หลักการ วิธีการศึกษาด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น การพัฒนาการเรียนรู้แบบ Active Learning ตามหลักปฏิบัตินิยม การเรียนรู้ตามหลักปัญญานิยมในสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นต้น

2.2 ปรัชญาศาสนา หมายถึง การวิเคราะห์และตีความปัญหาทางศาสนาด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น การพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า การแก้ไขปัญหาการอัมมบุญด้วยหลักปรัชญาศาสนา

2.3 ปรัชญาสังคมและการเมือง หมายถึง การวิเคราะห์และตีความปัญหาสังคมและการเมืองด้วยทฤษฎีทางปรัชญา เช่น ปัญหาคนยากจน ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหา

สิ่งแวดล้อม เป็นต้น Journal of MCU Philosophy Review วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์จัดอยู่ในกลุ่มศาสตร์ในด้านสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้เปิดรับบทความที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง โดยบทความที่ดีพิมพ์เผยแพร่ลงวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

วารสารได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ได้รับการจัดให้อยู่ใน วารสารกลุ่มที่ 2: วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (1 มกราคม พ.ศ. 2568-31 ธันวาคม พ.ศ.2572) ทั้งนี้ ทางวารสารได้เผยแพร่ผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งผู้สนใจสามารถดาวน์โหลดบทความฉบับสมบูรณ์ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr>

บรรณาธิการ

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.สมภาร พรมทา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.มานพ น้กการเรียน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ.ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต,รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.วรากรณ์ พูนสวัสดิ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหามวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชญาณนท์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย,ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.มนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์

มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ดร.ศุภฤกษ์ คณิตวานันท์

มหาวิทยาลัยบูรพา

รศ.ดร.มานพ น้กการเรียน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.ประทีป พิษทองกลาง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

ดร.ประสิทธิ์ แก้วศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร. แม่ชีธรรมอริชฐาน พรบันดาลชัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน

เกษริน บุตรา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เจ้าของวารสาร:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Email:

Khwanchai.hem@mcu.ac.th

online journal:

<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/index>

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์ ฉบับนี้เป็นปีที่ 8 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2568 โดยได้คัดเลือกบทความเผยแพร่ในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 21 บทความ บทความวิชาการ จำนวน 19 บทความ และบทวิจารณ์หนังสือ 1 บทความ รวมทั้งหมด 41 บทความ เนื้อหาบทความโดยรวมยังคงเกี่ยวข้องกับปรัชญา การศึกษา หลักการทางศาสนา และแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำความคิดไปใช้ควบคู่กับการพัฒนาแนวคิดสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมได้โดยรวม และแต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

บทความวิจัย

อาภาพรรณ สัตยาวิบูล และคณะ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์อบเชยเถาผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนตำบลจรเข้สามพัน อำเภอลำดวน จังหวัดสุพรรณบุรี” แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนตำบลจรเข้สามพัน อำเภอลำดวน จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน งานวิจัยนี้ได้ใช้แนวทางวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์อบเชยเถาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมสามารถช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

กุลนิดา คำคุ้ม และสุทธิพงศ์ บุญผดุง เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1” แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษามากเท่าใด ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจันทบุรี ก็จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะคล้อยตามกัน ดังนั้นการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งในด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง การมีความคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม จะช่วยเสริมสร้างความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการให้แก่สถานศึกษาได้

ธีราพร กำแพงแก้ว ญัฐเชษฐ์ พูลเจริญ และรังสรรค์ เกตุอื้อด ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอมะนัง จังหวัดกำแพงเพชร” 1) การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน ไม่ได้กล่าวถึงโดยตรงในการจัดการเรียนรู้ ขาดการบูรณาการกับบริบทท้องถิ่นและสาระอื่น ๆ การวัดและประเมินผลยังเน้นการสอบแบบเดิม และพบปัญหาเรื่องเวลาที่จำกัดของผู้สอน รวมถึงนักเรียนขาดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ 2) แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน ควรบูรณาการเนื้อหากลุ่มสาระอื่น รวมถึงศาสตร์ที่หลากหลาย โดยใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกับบริบททางการเรียนรู้และชีวิตจริง

กัญญภาภักดิ์ แสงอัคคี และชัตติยา ดั่งสำราญ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” เสนอว่า มี 4

องค์ประกอบหลัก 16 ตัวแปร ได้แก่ 1) ทักษะผู้บริหารมีอาชีพระดับปฐมวัย มี 4 ตัวแปร 2) นวัตกรรมจัดการการเรียนรู้ครูปฐมวัย มี 5 ตัวแปร 3) สภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ระดับปฐมวัย มี 3 ตัวแปร และ 4) พัฒนาการเด็กปฐมวัย มี 4 ตัวแปร ผลการประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญว่าเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสม ถูกต้อง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ปรเมศร์ มั่นใจจริง และชัตติยา ดวงสำราญ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม” ประกอบด้วยหลายแนวทาง คือ 1) การไว้วางใจกัน ผู้บริหารควรยอมรับและเชื่อมั่นเชื่อถือในความรู้ 2) ความยึดมั่นผูกพัน ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ 3) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการวางแผน ตั้งเป้าหมายและกำหนดวัตถุประสงค์ 4) ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองตามความถนัดของแต่ละบุคคล

พระธนกฤต เขมธมโม และคณะ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า สภาพการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก ให้ความเข้าใจพื้นฐานและกรอบความคิดที่มีรากฐานมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องของการทำลายความโกรธอันเป็นสาเหตุแห่งความอาฆาตพยาบาทจองเวรนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงผลแห่งการทำลายความโกรธนั้นลงไปได้ ย่อมทำให้เป็นสุข คือ การให้ความไม่น่ากลัว ให้ความไม่มีภัย หรือให้ความปลอดภัย การกระทำนี้เกิดจากคุณธรรม คือ พรหมวิหารธรรมและปัญญาญาณแท้จริงทำให้ชีวิตอยู่ดีมีสุขสงบ

อติพัทธ์ พรธีราเศรษฐ์ ธนาตล สมบูรณ์ และวีระ วงศ์สรรค์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์)” ได้เสนอว่า การเรียนรู้เชิงรุกช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ผ่านการลงมือปฏิบัติและแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย โดยมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และเชื่อมโยงความรู้สู่การใช้งานจริง

Yang Ruiliu สมบัติ สมศรีพลอย และอภิวัฒน์ สุธรรมดี เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ภาพแทนบริษัทหัวเว่ยในเพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์” ซึ่งให้เห็นว่า ภาพแทนบริษัทหัวเว่ยที่คัดสรรมานำเสนอทั้ง 4 ภาพแทน ได้แก่ ภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย ภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ ภาพแทนผู้นำด้านเทคโนโลยี และภาพแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไทย ซึ่งแต่ละภาพแทนที่บริษัทประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อขบเน้นให้เห็นภาพของบริษัทหัวเว่ยที่ตอบแทนสังคม และขบเน้นความเป็นเลิศในด้านสินค้าและบริการ

จิรวรรณ เอกวรรณัง และสงวน อินทร์รักษ์ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “สมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร” สรุปได้ว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ส่วนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ

สมรรถนะผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้อยตามกันอยู่ใน ระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ยุทธนา เฉลียวชาติ และคณะ ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพร้อมชุมชนดีพอ ภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ” สรุปได้ว่า เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.11$) เมื่อเรียงลำดับมากไปหาน้อย คือ ความพร้อมด้านแนวทางพัฒนาชุมชน, ด้าน นวัตกรรมชุมชน และด้านการจัดการความรู้ชุมชน และระดับความพร้อมชุมชนพอเพียงของเทศบาล บ้านเขว้า โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.08$) เมื่อเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ เงื่อนไขคุณธรรม รองลงมาคือ หลักความมีเหตุผล หลักความมีภูมิคุ้มกันที่ดี หลักความพอประมาณ และเงื่อนไขความรู้

พยอม เดชสาร และสุธาณี แสงมุกดา ได้เสนอบทความวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารการ จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ” สรุปได้ว่า รูปแบบการ บริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การดำเนินงานของโรงเรียน 2) การปฏิบัติตนของผู้บริหาร 3) กิจกรรมของ โรงเรียน และ 4) คุณภาพผู้เรียน องค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้ มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการ การศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งสามารถผลักดันให้การ บริหารงานโรงเรียนดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบและบรรลุเป้าหมายหลักขององค์กร

นิสา บรรจงการ และนุชนรา รัตนศิระประภา เขียนบทความงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา” พบว่า ในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 บทบาท ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 2) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและ นวัตกรรมในการสอนเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 3) การส่งเสริมการทำงานและสร้างเครือข่ายความ ร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาแบบเรียนรวม 4) การพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียน การสอนแบบเรียนรวม 5) การนิเทศและติดตามการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวมเพื่อยกระดับ คุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่

วราภรณ์ อุดมสุตารักษ์ และคณะ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ภายในและด้านสภาพแวดล้อมภายนอกของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร” พบว่า สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ที่ส่งผลต่อการทำงานเป็น อย่างมาก เนื่องจากถ้ามีสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี การทำงานก็ไม่ดีไปด้วย และนอกจากนี้ถ้าเกิดว่า บุคลากรวัยทำงานได้ไปทำงานที่บ้านนั้น ครอบครัวเองก็เป็นจุดสำคัญต่อการทำงาน ผู้บริหารย่อม เข้าใจพนักงานจึงได้มอบหมายงานให้พอเหมาะต่อการทำงาน ยุค Next Normal เพื่อที่จะไม่เกิด ความยุ่งยากเมื่อต้องได้ทำงานที่บ้าน นับได้ว่าผู้บริหารเห็นความสำคัญต่องานที่พนักงานได้รับ เพื่อที่จะไม่ได้สร้างผลกระทบที่ไม่ดีให้ครอบครัว

เอกพงศ์ ขุนดหอม ธนาตล สมบูรณ์ และวีระ วงศ์สรรค์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การ พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์เรื่องการคูณเศษส่วนโดยการจัดการ

เรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก” สรุปได้ว่าการเลือกใช้รูปแบบการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและบริบทของผู้เรียนจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง มีความกระตือรือร้นในการเรียน เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ รวมถึงการพัฒนาทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม

ปรัชญา วงษ์พจน์ และวรกาญจน์ สุขสดเขียว ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า: การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน” มีความเห็นว่าการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) สนับสนุนความเหมาะสมของโมเดลทั้งในภาพรวมและรายด้าน โดยมีค่าดัชนีชี้วัดความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในระดับดีมาก แสดงให้เห็นถึงความเที่ยงตรงของโครงสร้างโมเดลที่สามารถนำไปใช้วางแผน พัฒนา และประเมินการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ลิซ่า หัยน โกวิทย์ พิมพวง และวิไลศักดิ์ กิ่งคำ เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ชื่อและความหมายของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมแปลเรื่องไซอิ๋ว” ได้ข้อสรุปว่า ผลการวิจัยกลวิธีการตั้งชื่อตัวละคร พบว่า กลวิธีการตั้งชื่อตัวละครมีทั้งหมด 4 กลวิธี ได้แก่ 1) กลวิธีการทับศัพท์ 2) กลวิธีการประสมศัพท์ 3) กลวิธีการแปลความ และ 4) กลวิธีการตั้งชื่อใหม่ ผลการวิจัยภาพสะท้อนวัฒนธรรม พบภาพสะท้อนวัฒนธรรมใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ 2) ภาพสะท้อนด้านสภาพสังคม และ 3) ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

สรายุทธ์ พรหมรักษ์ และพระครูบวรชัยวัฒน์ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ต๊ะเกา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา” เสนอว่า แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเน้นการประชุมอย่างมีประสิทธิภาพ การตรวจสอบภายในที่โปร่งใส การอบรมคุณธรรมแก่เจ้าหน้าที่ การส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ และการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนในชุมชน ซึ่งทั้งหมดนี้สอดคล้องกับหลักอปริหานิยธรรม ที่สามารถยกระดับคุณภาพการบริหารและสร้างความมั่นคงยั่งยืนแก่ท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

พระปฐมพร กิตติวโร (อรุณรักษ์) และพระเมธีวชิราภิต เขียนบทความวิจัยเรื่อง “ศึกษาพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ: กรณีศึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” เสนอว่าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะทั้ง 7 ประการ ได้แก่ อาวาส โคจร ภัตตสั ปุคคล โภชนะ อุตุ และอิริยาปถ โดยมีองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ประเพณี และบทบาทพระสงฆ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจอย่างสมดุล อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัด

พระเดชาร จารุธมโม (พรหมเอียด) และปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า 1. การดำเนินชีวิตอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมคือการใช้ชีวิตที่ไม่สุดโต่ง ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ โดยอาศัยหลักธรรมเป็นแนวทางเพื่อให้เกิดความสงบ สติ ปัญญา และความเข้าใจในตนเองอย่างลึกซึ้ง 2. หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมชีวิตสมดุลคือ “อริยมรรคมีองค์ 8” โดยครอบคลุมมิติของพฤติกรรม ความคิด จิตใจ และปัญญา 3. แนวทางการส่งเสริมชีวิตที่สมดุล การมีชุมชนธรรมะที่

เกื้อกูล ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินชีวิตในทางสายกลางได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

พระศุกร ปณฺญาพโล (ภู่ทอง) และปณณพงค์ วงศ์ณาศรี ได้วิจัยเรื่อง "การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพุทธธรรม" ผลการวิจัยพบว่า EQ ของนักเรียนประกอบด้วย 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมอารมณ์ แรงจูงใจภายใน ความเข้าใจผู้อื่น และทักษะทางสังคม ซึ่งสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นระบบผ่านการบูรณาการเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เข้ากับกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยเฉพาะกิจกรรมทางจิต เช่น การแผ่เมตตา การสะท้อนอารมณ์ และการฝึกสมาธิ ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงบวกมากขึ้น มีความมั่นคงทางอารมณ์ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม

พระศุกร ปณฺญาพโล (ภู่ทอง) และ ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี เขียนวิจัยเรื่อง "การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพุทธธรรม" เสนอว่าการบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ การอบรม และการสื่อสารในบริบทของสถานศึกษา ช่วยส่งเสริมการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในด้านการควบคุมอารมณ์ การพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น และการจัดการกับความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ นักเรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมมากขึ้น แสดงออกด้วยความสุภาพ ใส่ใจความรู้สึกของผู้อื่น และสามารถสร้างสัมพันธภาพเชิงบวกในสังคมโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อัจฉรา วิบูลย์ธรรณงค์ และคณะ เขียนวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ” มีตอนหนึ่งที่กล่าวถึงการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ จังหวัดนครราชสีมา มีความสามารถรองรับต่อการเข้ามาใช้บริการของผู้สูงอายุ อาทิ พนักงานดูแลผู้สูงอายุตัวต่อตัว แสดงว่าประสิทธิภาพในการให้บริการ และจำนวนเจ้าหน้าที่ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการเลือกใช้บริการ

บทความวิชาการ

พระครูปลัดพวงศรณ์ ธมฺมวโร เขียนบทความวิชาการเรื่อง "อัตลักษณ์และจริยธรรมในกระแสสังคมสมัยใหม่: การค้นหารากฐานทางปรัชญาและศาสนาเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน" เสนอว่าจริยธรรมในที่นี้จึงเป็นมากกว่าแนวทางพฤติกรรม หากคือ “อัตลักษณ์เชิงคุณค่า” (value-based identity) ที่ประกอบด้วย การตระหนักรู้ในตนเอง ความเคารพในผู้อื่น และความมุ่งมั่นสู่ประโยชน์ร่วม โมเดล IEIM จึงมิใช่เพียงแนวคิดทางวิชาการ หากคือเครื่องมือเชิงจริยธรรมที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงอยู่ในโลกยุคใหม่ได้อย่างมั่นคงและมีความหมาย โดยไม่สูญเสียทั้งตัวตนและความสัมพันธ์กับผู้อื่น

สิทธิชัย กฤษวิวรรธน์ เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์เพื่อทางออกวิกฤตข้าราชการหมดไฟ" มีข้อเสนอว่า ปัญหาส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการขาดการบริหารจัดการและการตัดสินใจที่ดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือสภาพการทำงานที่มีความกดดันความเครียดและขาดความชัดเจนในภาระงาน หากเราเข้าใจต้นเหตุของปัญหา จะสามารถแสวงหาช่องทางแก้ไขได้ โดยการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาบูรณาการแก้ปัญหา

พิศิษฐ์ อยู่พลี เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การบริหารจัดการองค์การยุคใหม่: การวิเคราะห์เชิงระบบผ่านกรอบแนวคิดด้านภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลง" ได้สรุปว่า การบูรณาการ

ระหว่างภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและการเติบโตอย่างยั่งยืนขององค์กรในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

เสาวคนธ์ ศักดิ์ชัยศรี เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การบริหารงานแบบ อัจฉริยะ ในองค์กรสมัยใหม่" ได้เสนอว่า ผู้บริหารระดับสูงต้องมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และสร้างแรงสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง องค์กรที่นำ Agile ไปใช้ประสบความสำเร็จในหลายมิติ ได้แก่ การเพิ่มความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า ได้อย่างรวดเร็วและตรงจุด การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ด้วยการลดเวลาในการส่งมอบ และการปรับปรุงงานแบบทันที การสร้างนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง จากกระบวนการทดลองและการเรียนรู้ภายในทีม

อุมาภรณ์ เมธมาลี เขียนบทความวิชาการเรื่อง "สื่อกับการสร้างภาพลักษณ์ทางเพศ: ความเปลี่ยนแปลงของค่านิยมในยุคปัจจุบัน" ผลการศึกษาพบว่า ในยุคดิจิทัล สื่อมีบทบาทสำคัญในการกำหนดภาพลักษณ์ทางเพศที่สะท้อนผ่านสื่อมวลชนและแพลตฟอร์มออนไลน์ การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อมีอิทธิพลต่อค่านิยมทางสังคมและทัศนคติของผู้บริโภค บทความนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อสมัยใหม่ รวมถึงศึกษาผลกระทบของการนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศที่มีต่อสังคม โดยเน้นการศึกษาสื่อที่ได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงปี 2020-ปัจจุบัน

พระประเจน กรุตโตโม (ทองเหมะ) เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตตมาตรของโยคจารกับจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์" ได้เสนอทั้งจุดที่เหมือนและจุดที่แตกต่างกันสามารถพบได้ โดยจุดที่เหมือนกันคือ แนวคิดของโยคจาร และ จอร์จ เบิร์กเลย์มีความเห็นร่วมกันว่า สสารไม่มีตัวตนที่เป็นอิสระ หากไม่มีจิตรับรู้ ก็ไม่มีวัตถุทางกายภาพ ทั้งสองพยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างจิตและวัตถุภายนอก และตั้งคำถามว่าสิ่งที่ถูกรับรู้มีอยู่จริงหรือไม่ ส่วนในประเด็นที่ต่างกันนั้น ในแง่หนึ่งโยคจารเชื่อว่าจิตดำรงอยู่ในฐานะกระแสน้ำแห่งสำนึกที่เปลี่ยนแปลงไปตามกรรม

วินัย ลำเลิศ และคณะ เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การทุจริตสอบบาลีสนาทมูล: การจัดการ บทลงโทษ และผลกระทบเชิงเปรียบเทียบ" เสนอว่า องค์ความรู้ใหม่ในแนวทางการบริหารจัดการการสอบบาลี โดยเน้นการประเมินผลแบบหลากหลายมิติ การกระจายอำนาจในการจัดสอบร่วมกับสำนักเรียนท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อความโปร่งใสในกระบวนการสอบ และการเพิ่มบทลงโทษให้หนักขึ้น นอกจากนี้ ยังเสนอแนวทางการศึกษาเชิงธรรมะที่เน้นศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นรากฐานในการคัดกรองผู้รู้ธรรมอย่างแท้จริง

พระครูสังฆรักษ์เจษฎา โชติมนโต (จุลพันธ์) เขียนบทความวิชาการเรื่อง "พระพุทธศาสนากับปัญญาประดิษฐ์: ข้อเสนอทางจริยศาสตร์" เสนอว่า การกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อเป็นกรอบจริยธรรมของเอไอจำเป็นต้องมีอย่างรอบคอบและต้องรัดกุม เพื่อนำไปสู่ความปลอดภัยของมนุษย์ ดังนั้นบทความนี้จึงมีข้อเสนอให้นำจริยธรรมทางพระพุทธศาสนามาให้เติมเต็มหลักจริยธรรมแก่การใช้เอไอ เพื่อการบรรลุสองเป้าหมายคือเป็นเทคโนโลยีขั้นเลิศและมีจริยธรรมของผู้ใช้เอไอได้สมบูรณ์แบบ

พระภาวนาวิสุทธิสุนทร, วิ. (กิตติเชษฐ ปรเมศกุล) เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การตีความข้ามวัฒนธรรมเรื่องคนพาลในทัศนะพระพุทธศาสนา" เสนอว่า หากพิจารณาถึงความหลากหลายของการเข้าใจเรื่องคนพาลนั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้สนใจคำว่าพาลที่ถูกตีความผ่านวัฒนธรรมทาง

ปัญญาของผู้ที่สถานะทางสังคมที่ดีกว่าแล้วมองสถานะของคนที่มิสถานะทางสังคมที่ดีกว่าว่าเป็นคนพาล ในแง่สถานะทางสังคม แต่รวมเอาความหมายเอาไว้ว่าคนชั่วนั้นมาจากพฤติกรรมและการกระทำเป็นหลักจึงเป็นวิธีการสร้างสังคมที่มีความชัดเจน

รัตนาวดี สิริวนากุล เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การพัฒนาคุณค่าทางจริยะผ่านบทเพลงตามมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท" เสนอว่าบทเพลงในพระพุทธศาสนานั้นประกอบด้วยบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับความรักที่โยงไปถึงความทุกข์ ส่วนความรักแบบพระพุทธเจ้าเป็นการโยงไปหาความสุข ส่วนหลักกอนัตตาเป็นการสะท้อนต่อเนื้อหาบทเพลงที่ต้องทำลายความมีตัวตนในโลกนี้ แต่ให้เห็นถึงการปฏิบัติตนว่าจะดีหรือชั่วเป็นเรื่องที่ตนเป็นตัวกำหนด และหลักกรรมที่มีความเสมอภาคกันในเรื่องของการเข้าถึงความจริงสูงสุด

พระสุริยันต์ ชุตินธโร (ชุมเชิด) เขียนบทความวิชาการเรื่อง "หลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกัน" เสนอว่า หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันนั้นได้นำเอาหลักไตรสิกขาอันเป็นวิธีการฝึกปฏิบัติตนเองมาเป็นกรอบในการสร้างการเรียนรู้ในการมีชีวิตที่จะไม่เบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือก่อผลเสียหายแก่สังคม มีชีวิตที่เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำให้ชีวิตตกต่ำ หรือทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์

ฐิติกร ยาชูชีพ เขียนบทความวิชาการเรื่อง "หลักการบริหารจัดการวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย" พบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มชนกลุ่มน้อยในประเทศที่มีการปกครองแบบรวมศูนย์ทางการเมือง และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนกับพระพุทธศาสนานิกายมหายานซึ่งมีอิทธิพลมากกว่า ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดการวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย

สายฝน ถนนมศรี เขียนบทความวิชาการเรื่อง "พิธีกรรมงานศพที่สื่อถึงการตายดีในพระพุทธศาสนาเถรวาท" พบว่า ชาวพุทธในสังคมไทยก็มีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายที่อาจแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเชื่อว่าตายแล้วไปเกิดใหม่เป็นเหตุให้การประกอบพิธีศพทำเพื่อสร้างกุศลให้กับศพเพื่ออุทิศให้และได้รับในขณะที่ประกอบพิธี อีกกลุ่มของชาวพุทธในสังคมไทยเชื่อว่าการประกอบพิธีศพเป็นการประกอบเพื่อให้เกิดประโยชน์กับบุคคลที่ยังอยู่ได้เข้าใจถึงหลักธรรมทางศาสนาการเกิดดับที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ

ปิยะพร บุณรัช และคณะ เขียนบทความวิชาการเรื่อง "กระบวนการทัศน์การเรียนรู้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุในยุคดิจิทัล" เสนอว่า การปรับตัวและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ โดยผู้สูงอายุเริ่มเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การติดต่อสื่อสารและการดูแลสุขภาพ การสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานรัฐมีบทบาทอย่างมากในการส่งเสริมการเรียนรู้ การใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย เช่น การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์หรือเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาทักษะดิจิทัลได้หากได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสมและต่อเนื่อง

รุ่งนิภา เหลียง และภาศินี โกมลมิศรี เขียนบทความวิชาการเรื่อง "ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ในสังคมไทย: ข้อโต้แย้งจากพุทธปรัชญา" สรุปว่า แนวคิดการศึกษาใดใดก็ตามที่ถูกนำมาใช้ในสังคมไทยควรมีการศึกษาให้ครอบคลุมรอบด้าน ย่อมดีกว่าการตีคลุมและเผยแพร่อย่างผิด

ประเด็น โดยเฉพาะการนำแนวคิดของชาวตะวันตกมาใช้ในบริบทของสังคมไทยที่ตั้งอยู่บนรากฐานการศึกษาแนวพุทธ การเข้าใจหลักการพื้นฐานทางความคิดอย่างถูกต้อง ย่อมนำไปสู่ประสิทธิผลที่ดีของการปรับประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะงานด้านการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศชาติ

ภพ เตชาเบญจรัตน์ เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การรักษาสุขภาพด้วยสมาธิแบบซิงในศาสนาเต๋า" พบว่า ประเด็นหลักได้ 3 ประเด็น คือ (1) การบริหารกาย (2) การบริหารจิต และ (3) บริหารลมปราณ โดยที่ซิงนี้มีผลต่อระบบจิตประสาทภูมิคุ้มกันวิทยา เป็นเทคนิคที่ประสานการทำงานของกายกับจิตอย่างกลมกลืน และอภิปรายเป็นเทคนิคบำบัดเยียวยาของโลคอนาคติ

พระครูปลัดจามร กตคุโณ (ศิลปวิทยาดิลก) เขียนบทความวิชาการเรื่อง "ความสอดคล้องหลักเมตตาธรรมระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก" ได้เสนอว่า หลักเมตตาธรรมระหว่างศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีความสอดคล้อง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความเมตตาฝ่ายกาย 2) ความเมตตาฝ่ายวาจา และ 3) ความเมตตาฝ่ายใจ มีความสอดคล้องกันอันสืบเนื่องมาจากหลักเมตตาธรรมในศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและประโยชน์ของหลักเมตตาธรรมในศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกมีความสอดคล้องกันหลายประเด็น เช่น ความซื่อสัตย์ ครอบครองมีความสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นต้น

ทศพล พุฒิธีระโชติ เขียนบทความวิชาการเรื่อง "การพิจารณาทิวทัศน์นิคมตะวันตกผ่านแนวคิดมัชฌิมาปฏิปทา: ข้อจำกัดและทางเลือกในการทำความเข้าใจความเป็นจริง" กล่าวว่าแนวคิดทิวทัศน์นิคมมีผลกระทบกว้างขวางต่อโครงสร้างของศีลธรรมและการเมืองมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ เช่น การที่ศาสนจักรมีอำนาจเหนือแนวคิดเกี่ยวกับศีลธรรม และการที่กษัตริย์มักได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวแทนของอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ในระบบความคิดนี้ โลกทางกายภาพถูกมองว่าเป็นสิ่งชั่วคราวและไม่สมบูรณ์ ในขณะที่ความรอดพ้นและความจริงแท้สามารถพบได้ในโลกแห่งจิตวิญญาณเท่านั้น

อาทิตย์ ม้ามณีแดง เขียนบทความวิชาการเรื่อง "มุเตลู่: ส่งเสริมหรือบิดเบือนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย" กล่าวถึงแนวคิดดังกล่าวว่าการเชื่อในมุเตลู่สามารถนำมาใช้ได้หากพิจารณาอย่างรอบคอบ การปฏิบัติตามหลักศีลธรรม และการหลีกเลี่ยงสิ่งที่ก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นหนทางที่จะทำให้การประพฤติปฏิบัติกุศลบุญจริยาเป็นการทำความดีอย่างฉลาด ไม่หลงงมงาย มุเตลู่สามารถส่งเสริมให้คนมีจิตเป็นกุศลได้หากนำมาใช้ร่วมกับการปฏิบัติตามหลักธรรมในพุทธศาสนา เป็นแรงบันดาลใจในการทำมาดี รักษาศีล และพัฒนาจิตใจ

บทวิจารณ์หนังสือ

จุฬารัตน์ วิชานาติ เขียนบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง "ดินแดนแห่งความอาดูรสูญสิ้น The Waste Land" วิจารณ์ตอนหนึ่งในหนังสือว่าจิตของนักกวีมิได้เคลื่อนจากความคิดสู่ความคิด แต่เคลื่อนจากจินตภาพสู่จินตภาพ ตรรกะของกวีนิพนธ์มันเป็นตรรกะของจินตนาการ มันมีคุณค่าที่จะศึกษาจินตนาการอย่างตรรกะของนักกวี เมื่อเขาเขียนกวีขึ้นมา

พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ. ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	lii
บทความวิจัย	
การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์อบเชยเถาผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของ วิสาหกิจชุมชนตำบลจรเข้สามพัน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี Development of Value-Added Zygostelma benthamii Baill Products Through Participatory Local Knowledge: A Study of Chorakhesamphan Community Enterprise in Suphan Buri, Thailand อาภาพรรณ สัตยาวิบูล แทนทัศน์ เพียกขุนทด ปารินดา สุขสบาย อนุกุล รัชตวงษ์ Arpapan Satayavibul Tantus Piekkoontod Parinda Suksabay Anukul Ratchatawong	1-13
ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงาน วิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบุรี เขต 1 Innovative Leadership of Administrators that Affects the Success of Academic Administration of Educational Institutions. Under the Jurisdiction of the Nonthaburi Primary Educational Service Area Office, Area 1 กุลนิดา คำคุ้ม สุทธิพงศ์ บุญผดุง Kulnida Kakum Suttipong Boonphadung	14-29
การศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร The Guidelines of Problem-Base Learning Management to Develop Sustainable Citizenship on the Topic of Natural Resources and the Environment Among High School students in Mueang District Kamphaeng Phet Province ธีราพร กำแพงแก้ว ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ และรังสรรค์ เกตุออด Teeraporn Kamphaengkaew, Nattachet Pooncharoen and Rangsan ketord	30-42

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน The Administration Model for Early Childhood Education Schools Under The office of The Basic Education Commission กัญญาภัค แสงอัคคี และชัตติยา ต้วงสำราญ Gunyapuk Sangaukke and Khattiya Duangsamran	43-53
การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม Participative Administration of Sampran Wittaya School in Nakhon Pathom Province ปรเมศร์ มั่นใจจริง และชัตติยา ต้วงสำราญ Paramed Munjaiching and Khattiya Duangsamran	54-66
รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก Model of Abhayadāna according to the Tipiṭaka พระชนกฤต เขมธมโม พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ และพระมหาจีรวัดน์ กนตวณโณ Phratanakrit Khemthammo, Phramaha Yutthana Narajettho And Phramaha Chiravat Kantawanno	67-80
การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) Development of Learning Achievement of Career and Technology About Fabric and Sewing Using Active Learning for Mathayomsuksa 3 Student of Watbangping (Thai Salt Company) School อธิพัชร พรธีราเศรษฐ์ ธนาตล สมบูรณ์ และวีระ วงศ์สรรค์ Athiphat Phonthirasret, Tanadol Somboon and Weera Wongsan	81-90
ภาพแทนบริษัทหัวเว่ยในเพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์ Representation of huawei company in huawei Thailand facebook page Yang Ruiliu สมบัติ สมศรีพลอย และอภิวัฒน์ สุธรรมดี Yang Ruiliu 2Sombut Somsriploy and Apiwat Suthamdee	91-105
สมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร Administrator Competencies and Quality of Education in School under the Secondary Educational Service Area Office Suratthani, Chumphon จิรวรรณ เอกวรรณัง และสงวน อินทร์รักษ์ Jirawan Akewannung and Sangaun Inrak	106-120

การศึกษาความพร้อมชุมชนดีพอ ภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ Study On Community Readiness and Social Immunity Based on The Philosophy of Sufficiency Economy of Ban Khao Subdistrict Municipality, Ban Khao Subdistrict, Ban Khao District, Chaiyaphum Province ยุทธนา เฉลียวชาติ บัญญัติ ปีกสันเทียะ มานพ แดงจันทิก บุญจิรา สุพรรณพงษ์ และรุ่งนภา แดงจันทิก Yutthana Chaliaochar, Banyat Piksanthia Manop Dangjanthuk, Bunjira Supanphong, and Runghapa Daengchantuk	121-130
รูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนวิสุทธิพร A Model of Administration based on Threefold Training to Promote the Quality of Students in Buddhist Oriented Schools พยอม เดชสาร สุธาสินี แสงมุกดา Phayom Dechsan and Suthasinee Saengmookda	131-145
บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา The Role of The Secondary Educational Service Area Office for Organizing Inclusive Education in Secondary School นิสา บรรจงการ และนุชนรา รัตนศิริประภา Nisa Bunjongkan and Nuchnara Ruttanasiraprapa	146-160
ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในและด้านสภาพแวดล้อมภายนอกของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร Internal and External Environmental Factors Influencing Social Media Usage Among Working-age Personnel in the New Normal Era: A Case Study of Bangkok วราภรณ์ อุดมสุตารักษ์ นลินี สุรดิษฐ์กุล ศุภากร สุรดิษฐ์กุล วิชิต สุรดิษฐ์กุล Waraporn Udomsudarak Nalineee Suradinkura Supakorn Suradinkura and Vichit Suradinkura	161-171

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์เรื่องการคูณ เศษส่วนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก	172-184
The Development of Mathematics Learning Achievements on Multiplying Fractions by Collaborative Learning STAD Techniques of Prathomsuksa 5 Students Ban Pla Duk School	
เอกพงศ์ ชนูดหอม ธนาตล สมบูรณ์ และวีระ วงศ์สรรค์ Ekkaphong Chanoodhom Tanadol Somboon and Weera Wongsan	
การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า: การวิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงยืนยัน	185-198
Small Size Primary School Management in the Next Decade: The Confirmatory Factory Analysis	
ปรัชญา วงษ์พจน์ วรกาญจน์ สุขสดเขียว Pratchaya Wongpotjanee and Vorakarn Suksodkiew	
ชื่อและความหมายของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมแปลเรื่องไซอิ๋ว	199-208
Name and Meaning of the Characters as Appeared in the “Journey to the West” Translated Literature	
ลิซ่า หย่น โกวิทย์ พิมพวง และวิไลศักดิ์ กิ่งคำ Lisha Yan Kowit Pimpawong and Wilaisak Kingkham	
การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลอง ตะเภา อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา	209-220
The Application of the Principles of Aparihaniyadhamma in the Administration of Khlong U Taphao Subdistrict Administrative Organization, Hat Yai District, Songkhla Province	
สรายุทธ์ พรหมรักษ์ พระครูบวรชัยวัฒน์ Sarayuth Phromrak and Phrakru Bowonchaiwat	
ศึกษาพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสปปายะ: กรณีศึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช	221-232
Study of Learning Areas Based on Sappāya Principles: A Case Study of Wat Phra Mahathatu Woramaha Vihan, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province	
พระปฐมพร กิตติวิโร (อรุณรักษ์พ) และระเมธีวชิราภิรัต Phrapathomporn Kittiworo (Arunrak) and Phrametheevachirapirat	

ส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยหลักพุทธธรรม	233-241
Promotion of Balanced Daily Life of Practitioner with Buddhist Principles	
พระเดชาธร จารุธมโม (พรหมเอียด) ปั่นณพงค์ วงศ์ณาศรี	
Phradechathorn Jarutummo (Promaiad) and Punnapong Wongnasri	
การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพุทธธรรม	242-252
Developing Students' Emotional Intelligence with Buddhist Principles	
พระศุภกร ปญญาพโล (ภูทอง) และปั่นณพงค์ วงศ์ณาศรี	
Phrasupakorn Panyapalo (Phutong) and Punnapong Wongnasri	
ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมในการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ	253-263
The Relationship Between Personal Factors and Behavior in Choosing Elderly Care Services	
อัจฉรา วิบูลย์รณรงค์, นลินี สุรดิษฐ์, ศุภกร สุรดิษฐ์ และ วิจิต สุรดิษฐ์	
Archara Wiboonronnaron, Nalinee Suradinkura, Supakorn Suradinkura and Vichit Suradinkura	

บทความวิชาการ

อัตลักษณ์และจริยธรรมในกระแสดังคมสมัยใหม่: การค้นหารากฐานทางปรัชญาและศาสนาเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน	264-278
Identity and Ethics in Modern Society: Exploring Philosophical and Religious Foundations for a Sustainable Future	
พระครูปลัดพวงศกรณ ฐมมวโร	
Phra Khru Palat Phongsakorn Dhammavaro	
การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์เพื่อทางออกวิกฤตข้าราชการหมดไฟ	279-288
Integrating Buddhist Principles with Public Administration to Address the Burnout Crisis Among Civil Servants	
สิทธิชัย กฤษวิวัฒน์	
Sittichai Kritvivat	
การบริหารจัดการองค์การยุคใหม่: การวิเคราะห์เชิงระบบผ่านกรอบแนวคิดด้านภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลง	289-299
Modern Organizational Management: A Systematic Analysis through the Lens of Leadership and Change Management	
พิศิษฐ์ อยู่พลี	
Pisit Yoopee	

การบริหารงานแบบ อไจล์ ในองค์กรสมัยใหม่ Agile Management in Modern Organizations เสาวคนธ์ ศักดิ์ชัยศรี Saowakhon Sakchaisri	300-311
สื่อกับการสร้างภาพลักษณ์ทางเพศ: ความเปลี่ยนแปลงของค่านิยม ในยุคปัจจุบัน Media and the Construction of Gender Representation: Changes in Contemporary Social Values อุมาภรณ์ เมธมาลี Umaporn Methmaolee	312-322
การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตตามตรของโยคจารย์ กับจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์ A Comparative analysis of the concept of the Mind Only of Yogācāra and Idealism of George Berkeley พระประเจน กรุตตโม (ทองเหมะ) Phra Prajen Karuttamo (Tonghame)	323-337
การทุจริตสอบบาลีสนามหลวง: การจัดการ บทลงโทษ และผลกระทบเชิงเปรียบเทียบ Examination Fraud in the Pali Central Examination: Management, Punishment, Comparative Impacts วินัย ลำเลิศ กิตินันท์ จันทร์สืบแถว รสรินทร์ อยู่เย็น นพพงศ์ จุห้อง และสามารถ ปรมาวี Winai Lamloet Kittinan Chansuebthaeo Rossarin Yooyen, Noppaphong Juhong and Samart Paramat	338-348
พระพุทธศาสนากับปัญญาประดิษฐ์: ข้อเสนอทางจริยศาสตร์ Buddhism and Artificial Intelligence: An Ethical Approach พระครูสังฆรักษ์เชษฐา โชติมนโต (จุลพันธ์) PhrakhuSangkharuk Chesdha Chotimunto (Joonlapant)	349-359
การตีความข้ามวัฒนธรรมเรื่องคนพาลในทัศนะพระพุทธศาสนา Cross-Cultural Hermeneutics on Bad People in Buddhist Perspectives พระภวนาวชิรสุนทร, วิ. (กิตติเชษฐ ปรเมสกุล) Phra Bhavanavajirasundon Vi. (Kittiched Premsakul)	360-370

การพัฒนาคุณค่าทางจริยะผ่านบทเพลงตามมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท A Development of the Ethical Values through Songs According to the Theravada Buddhist Perspective รัตนาวดี สุริยวานากุล Radtanawadi Suriyawanakul	371-379
หลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกัน The Practical Theravada Buddhism to Develop for Living Together พระสุริยันต์ ชุตินธโร (ชุมเชิด) Phra Suriyan Chutintaro (Chumched)	380-389
หลักการบริหารจัดการวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีน Principles of Managing Theravada Buddhist temples in China ฐิติกร ยาชูชีพ Thitikorn Yachoocheep	390-406
พิธีกรรมงานศพที่สื่อถึงการตายดีในพระพุทธศาสนาเถรวาท Funeral rites as good death in Theravada Buddhism สายฝน ธนอมศรี Saifon Thanomsri	407-416
กระบวนทัศน์การเรียนรู้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุในยุคดิจิทัล Learning Paradigms of Technology Adoption Among the Elderly in the Digital Age ปิยะพร บุณนรัช วิชิต สุรดิษฐ์กุล นลินี สุรดิษฐ์กุล และ ศุภากร สุรดิษฐ์กุล Piyaporn Buranarach Vichit Suradinkura Nalineee Suradinkura and Supakorn Suradinkura	417-423
ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ในสังคมไทย: ข้อโต้แย้งจากพุทธปรัชญา Rudolf Steiner's Philosophy of Education in Thai Society: A Buddhist Philosophical Critique รุ่งนิภา เหลียง และ ภาศินี โกมลมิศร์ Rungnipa Liang and Pasinee Komolmistr	424-437
การรักษาสุขภาพด้วยสมาธิแบบชี่กงในศาสนาเต๋า Taoist Qigong Meditation for Health Care ภาพ เดชาเบญจรัตน์ Phoph Dechabenjarat	438-446

**ความสอดคล้องหลักเมตตาธรรมระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์
โรมันคาทอลิก** 447-460

The Resemblance of the principles of loving-kindness between
Theravada Buddhism and Roman Catholicism

พระครูปลัดจามร กตคุโณ (ศิลปวิทยาดิลก)

Phrakru Palad Jamorn Kataguno Silapavithayadilok

**การพิจารณาทวิตินิยมตะวันตกผ่านแนวคิดมัชฌิมาปฏิปทา: ข้อจำกัดและ
ทางเลือกในการทำความเข้าใจความเป็นจริง** 461-469

Reconsidering Western Dualism via the Middle Way: Constraints and
Possibilities in Approaching Reality

ทศพล พุทธิธีระโชติ

Tospol Puttiteerachote

มูเตลู: ส่งเสริมหรือบิดเบือนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย 470-483

Mutelu: Promoting or Distorting Buddhist Beliefs in Thai Society

อาทิตยา ม้ามณีแดง

Atittaya Mamaneedaeng

บทวิจารณ์หนังสือ

ดินแดนแห่งความอาดูรสูญสิ้น The Waste Land

จุฬารัตน์ วิชานาติ

Jularat Vichanati

484-496

การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์อบเซยเถาผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น

แบบมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนตำบลจรเข้สามพัน

อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

Development of Value-Added *Zygostelma benthamii* Baill

Products Through Participatory Local Knowledge: A Study of

Chorakhesamphan Community Enterprise in Suphan Buri,

Thailand

¹อาภาพรรณ สัตยาวิบูล ²แทนทัศน์ เพียกขุนทด ³ปารินดา สุขสบาย ⁴อนุกุล รัชตวงษ์

¹Arpapan Satayavibul ²Tantus Piekkoontod ³Parinda Suksabay

⁴Anukul Ratchatawong

^{1,2,3}คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

⁴ส่วนการศึกษา, เทศบาลตำบลจรเข้สามพัน

^{1,2,3}Faculty of Science and Technology, Suan Dusit University

⁴Educational Section, Chorakhesamphan Subdistrict Municipality

¹Corresponding author, e-mail: tantus.aek@gmail.com

Received February 24, 2025; Revised March 3, 2025; Accepted: August 15, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากอบเซยเถา โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนตำบลจรเข้สามพัน อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน งานวิจัยนี้ได้ใช้แนวทางวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 58 คน ประกอบด้วยกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์อบเซยเถา สามารถดำเนินการได้โดยการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคนิคสมัยใหม่ ซึ่งนำไปสู่การผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อาหารปลาสดเสริมอบเซยเถา โดยทดสอบการเลี้ยงและการนำไปแปรรูปเป็นปลาสดเค็มที่มีลักษณะปรากฏ เนื้อสัมผัส และรสชาติที่ผู้บริโภคยอมรับสูงสุด ตามความความต้องการของผู้บริโภค จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานที่มีส่วนร่วมของชุมชนก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และเพิ่มศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพของพื้นที่ นอกจากนี้ การศึกษาพบว่าการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการวางแผนการตลาด มีบทบาทสำคัญในการสร้างเสริมขีดความสามารถของชุมชน จากการศึกษาครั้งนี้ สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์อบเซยเถาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมสามารถช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน และสนับสนุนการอนุรักษ์

ทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรอื่นๆ ในบริบทของเศรษฐกิจฐานรากและการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: อบเชยเถา; นวัตกรรมผลิตภัณฑ์; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; วิสาหกิจชุมชน; การมีส่วนร่วม

Abstract

This study focuses on the development of value-added products from *Zygostelma benthamii* Baill through a participatory approach involving the Chorakhesamphan community enterprise in U Thong District, Suphan Buri Province. The objective is to enhance the economic value of local resources while preserving the cultural identity of the community. The research employs a Participatory Action Research (PAR) methodology, involving 58 participants from community enterprises, local leaders, and relevant stakeholders. The findings indicate that the development of *Z. benthamii* products can be effectively achieved by combining traditional knowledge with modern techniques. The results demonstrated that the development of *Z. benthamii* products can be successfully implemented through the integration of traditional knowledge and modern techniques. This integration led to the production of gourami fish feed supplemented with *Z. benthamii* and its subsequent processing into salted gourami fish products. The final products exhibited optimal organoleptic properties, including appearance, texture, and flavor characteristics, achieving maximum consumer acceptance in accordance with consumer preferences. The participatory approach facilitated knowledge exchange and strengthened the capacity of community enterprises in managing local biological resources. Additionally, external support—including training programs, study visits, and marketing strategies—played a vital role in enhancing community capabilities. This study concludes that participatory-driven development of *Z. benthamii* products can contribute to local economic growth while promoting biodiversity conservation and preserving indigenous knowledge. This approach can also be adapted for the development of other herbal products within the framework of a grassroots economy and sustainable development.

Keywords: *Zygostelma benthamii* Baill; product innovation; local wisdom; community enterprise; participation

บทนำ

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่มีความยั่งยืนผ่านการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก การ

พัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นและการยกระดับวิสาหกิจชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างรายได้ และกระจายรายได้สู่ชุมชน การบูรณาการเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) เน้นความสมดุลในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การนำ ความรู้ท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนา เป็นแนวทางสำคัญในการวางแผนและบริหารจัดการ (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน [SDG Move], 2563)

ผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็นตัวอย่างที่ดีของการนำเอาความรู้พื้นบ้านมาสร้างมูลค่าเพิ่มและพัฒนา ชุมชนให้เข้มแข็ง พืชสมุนไพรมีบทบาทสำคัญในอุตสาหกรรมต่าง เช่น การใช้ในด้านอาหาร เครื่องดื่ม เวชสำอาง หรือสารป้องกันศัตรูพืช (Kong et al., 2020) และความต้องการสมุนไพรในปัจจุบันมี แนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของกระแสการบริโภคสมุนไพรเพื่อสุขภาพ (Kwankhao et al., 2020) แต่ยังพบปัญหาด้านการผลิต เช่น ขาดแคลนวัตถุดิบที่มีคุณภาพหรือมาตรฐานไม่ตรงตาม ความต้องการของตลาด (Chawla & Agarwal, 2019) การส่งเสริมการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตจึงมีความสำคัญ

จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีต้นกำเนิดประวัติศาสตร์อารยธรรมสุวรรณภูมิมาอย่าง ยาวนาน ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่มเป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนของที่ราบสูง โดยมีความลาดเทระหว่าง 0-3 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งอยู่ทางด้านตะวันออกของจังหวัดตลอดแนวตั้งแต่เหนือ จรดใต้บริเวณพื้นที่ต่ำสุดอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่ของจังหวัดส่วนใหญ่เหมาะสำหรับ การเกษตร มีแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึงอยู่ทั่วไป เป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและ ประเพณีของชนชาติพันธุ์ต่างๆ ก่อนจะหลอมรวมเป็นชาติไทยในปัจจุบัน พบร่องรอยการอยู่อาศัย ของชุมชนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ทวารวดี อายุประมาณ 1,500-2,500 ปีภายในเมืองโบราณอู่ ทอง (สฤทธ์ พงศ์ขุนทร, 2561) อีกทั้งในพื้นที่อำเภออู่ทองมีชาวไทยเชื้อสายลาวอยู่หลายกลุ่ม ได้แก่ ลาวเวียง ลาวโซ่ง (ไทยทรงดำ) และลาวครั่งซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ดังนั้นใน ปัจจุบันอำเภออู่ทองส่วนหนึ่งถูกยกให้เป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเมืองโบราณอู่ทอง เพื่อพัฒนาฟื้นฟูเมืองโบราณให้กลับมาสู่ความรุ่งเรือง สมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากร และเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญของจังหวัดสุพรรณบุรี การพัฒนาแผนผังภูมิโนเวศโดยใช้วัฒนธรรม วิถี ชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นข้อมูลที่สำคัญและเป็นต้นทุนในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็น รายได้สำคัญของประเทศการท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Gastronomy Tourism) เป็นอีกหนึ่งแนวทางใน การพัฒนาชุมชน โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพืชสมุนไพรในการสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กับ นักท่องเที่ยว (Wang & Xiang, 2020) การใช้พืชสมุนไพรในอาหารท้องถิ่นไม่เพียงแต่เพิ่มมูลค่าให้กับ วัตถุดิบแต่ยังส่งเสริมให้ชุมชนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่งเสริมสุขภาพของ ประชาชน

หากกล่าวถึงดอนก่ายาน ภูมินามของจังหวัดสุพรรณบุรีนี้ เป็นสถานที่ต้นกำเนิดปลาสดสาย พันธุ์ที่หอม อร่อย จากบันทึกของกรมประมงว่า ปลาสดที่ดอนก่ายาน เพราะปลาสดกินต้นต่ายาน (ก่ายาน, อบเชยเถา) ซึ่งพบได้ทั่วไปตามริมคลองและแหล่งน้ำต่างๆ ในบริเวณนั้น โดยคำว่า "ก่ายาน" หรือ "ต่ายาน" มีชื่อท้องถิ่นอื่นๆ เช่น เครือเขาใหม่ (แพร่), เชือกเถา (นครสวรรค์), อบเชยป่า (กรุงเทพฯ), ก่ายานเครือ และ จันดิน (ภาคอีสาน) (กรมประมง, 2561) โดยจัดเป็นพรรณไม้เถาเลื้อย ขนาดเล็ก เลื้อยพันต้นไม้อื่นหรือเลื้อยไปตามพื้นดิน มีความยาวได้ประมาณ 5-10 เมตร ลำต้นหรือ

เถามีขนสั้นและมีน้ำยางสีขาว เปลือกมีช่องระบายอากาศรูปไข่กระจายอยู่ทั่วไป เถามีลักษณะกลมเรียบ สีน้ำตาลเทาถึงสีน้ำตาลม่วง ลำต้นมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.3-2 มิลลิเมตร ส่วนรากมีกลิ่นหอมคล้ายเปลือกอบเชยต้น ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดและการปักชำ เจริญเติบโตได้ในสภาพอากาศแห้งแล้งและในดินเกือบทุกชนิด พบขึ้นทั่วไปในทุกภาคของประเทศตามชายป่า สรรพคุณเด่นของรากสามารถนำไปเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการทำเครื่องหอมโบราณ (สฤชดี พงศ์ขุนทร, 2561) ช่วยให้ตัวหอมและดับกลิ่น ช่วยป้องกันปัญหาโรคผิวหนัง รักษาสิว ฝ้า ผดผื่นคัน การศึกษาวิจัยเพิ่มเติมของอบเชยเถา พบว่า ผลิตภัณฑ์จากสารสกัด รากอบเชยเถา มีฤทธิ์ด้านการสร้างเม็ดสี เป็นเครื่องสำอางสำหรับทาหน้าขาว ส่วนผล สามารถรับประทานได้ ทั้งผลดิบและผลสุกเป็นยาขับลมในลำไส้ แก้ปวดมวนท้อง แก้อาการเวียนหน้ามืดตาลาย วิงเวียน แก้อ่อนเพลีย บำรุงหัวใจ หมอยาพื้นบ้านนำมาใช้เป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย อบเชยเถาตัวผู้จะมีกลิ่นฉุนแรงกว่าจึงนิยมนำไปใช้เพื่อเพิ่มกลิ่นหอมโดยใช้ส่วนรากมาสับ

ต้นกำยานมีกลิ่นหอมและพบได้ทั่วไปชาวบ้านจะนำพืชดังกล่าวมาตำหรือนำดอกของต้นดังกล่าวมาใช้ในการกวนข้าวทิพย์โดยในภาคกลางนิยมจัดทำกันในวันวิสาขบูชาเป็นประเพณีที่ทำประจำทุกปี นอกจากนี้ ยังนำมาทำกะละแมที่เป็นขนมพื้นบ้านในประเพณีงานบุญสารทของชาวไทยพวน หรือนำไปเลี้ยงแขกที่มาช่วยลงแขกในฤดูเกี่ยวข้าว จากการศึกษาภูมินามและประวัติเรื่องเล่าเกี่ยวกับปลาสด ดอนกำยาน ที่เป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงในอดีตของจังหวัดสุพรรณบุรี มาเป็นการหาสาเหตุของปัญหาหรือจุดอ่อนของธุรกิจซึ่งทำให้เสียเปรียบคู่แข่งเป็นอุปสรรคต่อความสามารถในการทำกำไรและการเติบโตของตลาด จากการสำรวจเชิงพื้นที่ พบว่า ในเขตอำเภออู่ทอง โดยเฉพาะเขตบริเวณพื้นที่ชายป่าเขาด้านตะวันตกมีการแพร่กระจายพันธุ์ของอบเชยเถาอย่างแพร่หลาย (ชมรมวิสาหกิจชุมชนบ้านตำนาคดิน, 2564) เห็นได้จากการที่ชุมชนโดยรอบ อาทิ วิสาหกิจชุมชนบ้านตำนาคดิน ตำบลอู่ทอง อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้นำต้นอบเชยเถามาใช้ประโยชน์ทำเป็นส่วนผสมของผลิตภัณฑ์กะละแมเกร็ดฝั ง ชาและ สดศรีบัวสมุนไพรร ปัจจุบันกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเขาพระ ได้นำอบเชยเถามาต่อยอดการท่องเที่ยว อาทิ เช่น นำมาคั้นน้ำใช้หุงข้าวเพื่อให้ข้าวมีกลิ่นหอม เป็นการจัดการการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างแท้จริง

การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์อบเชยเถาผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในตำบลจรเข้สามพัน อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีคุณค่าและเพิ่มมูลค่าของอบเชยเถา มาพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์เพื่อประโยชน์และส่งเสริมการท่องเที่ยว และสิ่งสำคัญที่ได้คือการสร้างคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยการนำมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมของชุมชนได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากอบเชยเถาผ่านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยคณะนักวิจัยร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจ ตัวแทนภาคชุมชนและภาคีเครือข่าย จำนวน 58 คน ซึ่งมีประสบการณ์และบทบาทในการขับเคลื่อนชุมชน เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาวัตกรรมผลิตภัณฑ์ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้ข้อสังเกตผ่านการจัดทำการวิเคราะห์เนื้อหา การสังเคราะห์เนื้อหา ด้วยการจัดหมวดหมู่และนำเสนอตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยคณะผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Denzin and Lincoln, 1995) การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้พิจารณาจากความแตกต่างของแหล่งข้อมูลในสามมิติหลัก ได้แก่ (1) มิติด้านเวลา ซึ่งพิจารณาช่วงเวลาของการสัมภาษณ์ที่ดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายตามกำหนดนัดหมายที่สอดคล้องกัน (2) มิติด้านสถานที่ ซึ่งพื้นที่ศึกษาในกระบวนการนี้ คือ ตำบลจรเข้สามพัน อำเภอร่องทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และ (3) มิติด้านบุคคล ซึ่งประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหน่วยวิเคราะห์ ทั้งนี้ กระบวนการรวบรวมข้อมูลได้รับการสังเคราะห์และเปรียบเทียบเนื้อหาตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่กำหนดไว้

การดำเนินการวิจัยในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาตำบลจรเข้สามพัน ในครั้งนี้ประกอบด้วยขั้นตอนหลักที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงนวัตกรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาจากความแตกต่างของแหล่งข้อมูลในสามมิติหลัก ได้แก่ (1) มิติด้านเวลา ซึ่งพิจารณาช่วงเวลาของการสัมภาษณ์ที่ดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายตามกำหนดนัดหมายที่สอดคล้องกัน (2) มิติด้านสถานที่ ซึ่งพื้นที่ศึกษาในกระบวนการนี้ คือ ตำบลจรเข้สามพัน อำเภอร่องทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และ (3) มิติด้านบุคคล ซึ่งประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหน่วยวิเคราะห์ การดำเนินการวิจัยในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาตำบลจรเข้สามพัน ในครั้งนี้ประกอบด้วยขั้นตอนหลักที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงนวัตกรรม ดังนี้

1. การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการและเสวนากลุ่มย่อย ดำเนินการประชุมร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 58 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้อยู่อาศัย องค์กรในท้องถิ่น ธุรกิจ และกลุ่มที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ตำบลจรเข้สามพัน อำเภอร่องทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมุ่งเน้นการสำรวจความต้องการและลำดับความสำคัญของกลุ่มเป้าหมาย การประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งจากภายในและภายนอกที่มีประสบการณ์ตรง เพื่อพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหาและสร้างแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีอัตลักษณ์ โดยเฉพาะการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์พลาสติก

2. การอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ ดำเนินการกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการ จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยสาธิตเทคนิคการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากอบเชยเถาผ่านการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่

3. การศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเข้าร่วมศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อศึกษากระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมโดยพิจารณาจากเป้าหมายและลักษณะของชุมชน นำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของชุมชน

4. การวางแผนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่โดยบูรณาการองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยร่วมกันพัฒนาสูตรอาหารพลาสติกที่ผสมอบเชยเถาในอัตราส่วนต่างๆ ได้แก่ ร้อยละ 25 50 75 และ 100 ได้นำมาทดลองเลี้ยงกับพลาสติกในกระชังที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นผลจากการประชุมและระดมความคิดเห็นร่วมกันของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

5. การต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยใช้แนวทางการสร้างสรรค์และการตอบสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

6. การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน จัดประชุมเพื่อประเมินผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประเมินผลกระทบของความคิดริเริ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนเมื่อเทียบกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยใช้แนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงาน

7. การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานและการสรุปผล ในขั้นตอนนี้จะดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานทั้งหมด โดยการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และกระบวนการพัฒนาชุมชน เช่น การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจชุมชน การใช้เครื่องมือการประเมินผลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย การสำรวจความพึงพอใจ และการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อทบทวนและสรุปบทเรียนที่สำคัญสำหรับการพัฒนาในอนาคต

กระบวนการวิจัยทั้ง 7 ขั้นตอนนี้สะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่อาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก การบูรณาการองค์ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ และการพัฒนาเชิงนวัตกรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษา

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทั้งจากเครือข่ายภายนอกและภายในชุมชน โดยเครือข่ายภายนอกประกอบด้วยหน่วยงานท้องถิ่นและผู้นำชุมชนที่ให้การสนับสนุนการจัดประชุมเวทีชุมชนและการเสวนากลุ่มย่อย กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้าร่วมกระบวนการเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลจรเข้มสามพัน อำเภอร่องทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิเคราะห์พบว่า ชุมชนจำเป็นต้องได้รับการอบรมเชิงวิชาการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือพลาสติก โดยมีวิทยากรจากมหาวิทยาลัยสวนดุสิตให้ความรู้และแนะนำเทคนิคการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ตามเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งผลการประชุมและระดมความคิดเห็นได้ข้อสรุปเป็นเป็นผลิตภัณฑ์พลาสติกเค็มและอาหารปลาสำเร็จรูปที่มีส่วนผสมของอบเชยเถา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 กระบวนการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 มิติ ผลจากกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า มิติที่ 1 ในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการผลิตพลาสติกเค็มแบบดั้งเดิมควบคู่กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ มิติที่ 2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน สมาชิกได้ร่วมกันทดลองเลี้ยงพลาสติกและพัฒนาสูตรอาหารปลาที่ผสมอบเชยเถาในสัดส่วนต่างๆ มิติที่ 3 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้ ชุมชนได้รวบรวมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงพลาสติกและการผลิตอาหาร

ปลาสูตรใหม่ให้กับเกษตรกรในพื้นที่ และ มิติที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยการทดสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจากผู้บริโภค

ภาพที่ 1 หน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชน จัดประชุมเวทีชุมชนและการฝึกอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผลการศึกษาด้านสูตรอาหารผสมอบเชยเถาที่ใช้เลี้ยงปลาสด พบว่า การใช้สูตรอาหารปลาที่ผสมอบเชยเถาร้อยละ 25 ให้ผลผลิตด้านน้ำหนักปลาสูงสุด รองลงมาเป็นสูตรอาหารที่ผสมอบเชยเถาร้อยละ 50 75 และ 100 ตามลำดับ ขณะที่สูตรอาหารที่ผสมอบเชยเถาร้อยละ 75 ให้ผลลัพธ์ด้านความยาวของปลาสูงที่สุด รองลงมาเป็นสูตรอาหารที่ผสมอบเชยเถาร้อยละ 25 ชุดควบคุม 50 และ 100 ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของอบเชยเถา พบว่า ประกอบไปด้วยคาร์โบไฮเดรตสูงที่สุด รองลงมาเป็นโปรตีน และไขมัน และเมื่อผสมกับอาหารสำเร็จรูปสูตรปกติ พบว่าองค์ประกอบทางเคมี เช่น ปริมาณโปรตีนและไขมันเพิ่มสูงขึ้น และคาร์โบไฮเดรตมีปริมาณลดลง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากอบเชยเถาผ่านการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรม พบว่า กระบวนการ PAR ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในทุกมิติ ตั้งแต่การร่วมคิด การร่วมปฏิบัติ การร่วมประเมินผล และการร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ทำให้เกิดนวัตกรรมที่มีเอกลักษณ์และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด รวมถึงการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ภาพที่ 2 อาหารปลาผลิตและการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นปลาสดเค็มที่มีส่วนผสมของอบเชยเถา

การทดสอบประสาทสัมผัสโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หลังเสร็จสิ้นกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้ถูกนำไปทดสอบประสาทสัมผัสเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้บริโภค พบว่าคุณลักษณะด้านสี กลิ่น รสชาติ ความรู้สึกหลังกลืน และความชอบโดยรวม ของผลิตภัณฑ์ปลาสดที่เลี้ยงด้วยอบเชยเถาที่ผสมในอาหารสำเร็จรูปร้อยละ 75 (โดยน้ำหนัก) มีค่าเฉลี่ยคะแนนความชอบสูงสุด

จากนั้นนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาสดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งในด้านลักษณะเนื้อสัมผัส และรสชาติ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ในครั้งนี้มุ่งสร้างความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิม โดยการวิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภคและประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ดำเนินการ และวิถีชีวิตของชุมชน ผลลัพธ์ที่ได้คือนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ เช่น อาหารปลาสดและปลาสดเค็มที่มีส่วนผสมของอบเชยเถา ซึ่งมีความโดดเด่นและแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิม (แสดงดังภาพที่ 2)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ทั้ง 7 ขั้นตอน ผ่านเครือข่ายภายนอกและภายในชุมชน นี้ สะท้อนถึงแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่อาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก การบูรณาการองค์ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ และการพัฒนาเชิงนวัตกรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน โดยได้ข้อสรุปร่วมกันในเรื่องการพัฒนาสายพันธุ์ปลาสดให้มีการเจริญเติบโตได้เร็วยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยดา ปัญญาศรี และ ชีรุมิ เอกะกุล ที่เน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติงาน การติดตามผล และการบำรุงรักษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (ปิยดา ปัญญาศรี และ ชีรุมิเอกะกุล, 2567)

สำหรับเครือข่ายภายในชุมชน คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันวางแผนและดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยประสานงานกับผู้จัดหาดูแลและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ผลการศึกษาสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Cohen & Uphoff; Chapin ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกครอบคลุมมิติต่างๆ ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง (Cohen & Uphoff, 1981); Chapin, 1977)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ในครั้งนี้มุ่งสร้างความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์เดิม โดยการวิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภคและประยุกต์ใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ดำเนินการ และวิถีชีวิตของ

ชุมชน สิ่งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kaewdaeng; Na Thalung ที่สรุปว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตัวให้กับผลิตภัณฑ์ เมื่อนำมาผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์จะทำให้เกิดความแตกต่างและมูลค่าเพิ่ม Kaewdaeng, 1999; Na Thalung, 1999) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Hughes ที่ให้นิยามนวัตกรรมว่าเป็นกระบวนการนำวิธีการใหม่มาปฏิบัติหลังจากผ่านการทดลองและพัฒนาเป็นขั้นตอนแล้ว เริ่มตั้งแต่การคิดค้น การทดลองปฏิบัติ และการนำไปปฏิบัติจริง (Hughes, 2003)

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากอบเชยเถาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยเพิ่มศักยภาพในการสร้างนวัตกรรมและเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพและมาตรฐานที่สูงขึ้น นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมความยั่งยืน ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ การแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผล กระบวนการดังกล่าวช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกัน ซึ่งชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และวิทยากรจากมหาวิทยาลัยสวนดุสิต แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเชื่อมโยงทรัพยากรและองค์ความรู้จากภายนอกเข้ากับศักยภาพของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของกิริติญาและ จิราพัทธ์ ที่พบว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยการสนับสนุนจากหลายภาคส่วน รวมถึงการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ สะท้อนให้เห็นถึงการให้คุณค่ากับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชน (กิริติญา สอนเนย และ จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง, 2566)

งานวิจัยของ Chumket กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นควรสื่อให้เห็นถึงผลิตภัณฑ์ที่เกิดมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ได้ (Chumket, 2020) ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Phophueksanand & Yimgarund ที่เน้นความสำคัญของการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนคือการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมกับการพัฒนานวัตกรรมใหม่ รวมถึงการสร้างที่ยั่งยืนของกระบวนการมีส่วนร่วมในระยะยาว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (Phophueksanand & Yimgarund, 2024)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

บทสรุป

การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์อบเชยเถาผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลจรเข้สามพัน อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการดำเนินงานภายใต้แนวคิดและกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยมุ่งเน้นการนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อสร้างนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ความต้องการของตลาดและชุมชน ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า กระบวนการ PAR สามารถช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมในหลายมิติ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์อบเชยเถาประสบความสำเร็จผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม 4 มิติ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยมีการจัดเวทีประชุมชุมชนและเสวนากลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งนำไปสู่การจัดอบรมเชิงวิชาการโดยวิทยากรจากมหาวิทยาลัยสวนดุสิต เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดสู่การปฏิบัติจริง การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อบเชยเถาผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ผลลัพธ์ที่สำคัญคือ การสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน กระบวนการนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการพัฒนา

นวัตกรรมใหม่ ๆ และสร้างความยั่งยืนในระยะยาว โดยกระบวนการที่มีความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชนและเครือข่ายภายนอกได้ทำให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นไปอย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป:

1. ควรศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของการแปรรูปอบเซยเถา เพื่อพัฒนาแนวทางการผลิตที่ยั่งยืน รวมถึงการศึกษผลกระทบจากกระบวนการแปรรูปและการใช้วัสดุในการผลิตเพื่อให้สามารถลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ควรพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะการทำวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการแปรรูปและการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สามารถใช้สมุนไพรในการผลิตผลิตภัณฑ์ในลักษณะที่ยั่งยืนและปลอดภัย
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการถอดองค์ความรู้ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในด้านต่างๆ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้เทคโนโลยีและการพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย:

1. ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และส่งเสริมช่องทางการตลาดให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยการจัดตั้งโครงการสนับสนุนและพัฒนาเครือข่ายการตลาดที่สามารถเข้าถึงตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศได้
2. ควรมีการจัดตั้งโครงการสนับสนุนการพัฒนาและการจัดการความรู้ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีการส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ผ่านกิจกรรมการอบรมและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสมาชิก เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความร่วมมือที่ยั่งยืนในกลุ่ม
3. ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโดยการสนับสนุนการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะเฉพาะด้านของสมาชิก เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กรมประมง. (2561). *ปลาสดจากตอนก่ายาน: ตำนานและคุณค่าทางเศรษฐกิจ*. กรมประมง.
- กิริติญา สอนเนย และ จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง. (2566). รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาผ้าทอท้องถิ่นเชิงพาณิชย์. *วารสารศิลปการจัดการ*. 7(1), 141-156.
- ชมรมวิสาหกิจชุมชนบ้านตำนานดิน. (2564). *การใช้ประโยชน์จากอบเซยเถาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น*. ชมรมวิสาหกิจชุมชนบ้านตำนานดิน.
- ปิยดา ปัญญาศรี และธีรวุฒิ เอกะกุล. (2567). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่เชิงพาณิชย์ที่ยั่งยืนโดยใช้เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(10), 1971-1984.

- ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG Move). (2563). *การนำความรู้ท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน.
- สฤณีพงศ์ ขุนทรง. (2561). แนวคิดใหม่เกี่ยวกับพัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองโบราณอุททอง. *Veridian E-Journal, Silpakorn University* สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 11(2), 2885-2898.
- Chapin, F.S. (1977). *Social Participation and Social Intelligence*. (3rd ed). New York: Longman.
- Chawla, P., & Agarwal, R. (2019). Challenges and opportunities in herbal medicine: Perspectives for future development. *Journal of Herbal Medicine*, 15(3), 85-94.
- Chumket, J. (2020). *Developing products from local wisdom to increase the efficiency of sustainable community management of the Thai Muslim community, Cha-am District, Phetchaburi Province. (Research report)*. Phetchaburi: Faculty of Management Science Silpakorn University. (in Thai)
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development*. Cornell University Press.
- Denzin, N. & Lincoln, Y. (1995). Transforming Qualitative Research Methods. Is It a Revolution. *Journal of Contemporary Ethnography*, 24(3), 349-358.
- Hughes, C. (2003). *What Does it Really Takes to Get into the Ivy League & Other Highly Selective Colleges*. New York: McGraw- Hill.
- Kaewdaeng, R. (1999). *Local Wisdom to Learning; Revolution in Thai Education*, Bangkok: Matichon.
- Kong, S., Nguyen, T., & Wang, Y. (2020). The role of herbs in sustainable agriculture and economic development. *International Journal of Sustainable Agriculture*, 9(2), 124-132.
- Kwankhao, P., Chuthaputti, A., Tantipidok, Y., Pathomwichaiwat, T., Theantawee, W., Buabao, S., Chantraket, R., Puttarak, P., Petrakart, P., Chinsoi, P., Chungsiriporn, D., Bongcheewin, B., Sermsinsiri, V. (2020). The Current Situation of the Herbal Medicinal Product System in Thailand. *Journal of Health Science*, 29 (Special Issue), January - February 2020, S82-S95.
- Na Thalang. E. (1999). *Overview of Thai wisdom*. (2rd ed.). Bangkok: Amarin Printing.
- Phophueksanand, N. & Yimgarund, P. (2024). Participatory Action Research of Community Product Development Model of Local wisdom at Khlong Bang Bon Herbal Community Enterprise Group in Bangkok. *Journal of Management Science, Nakhon Si Thammarat Rajjabhat University*, 3(1), 21-39. (in Thai)

Wang, D., & Xiang, Z. (2020). Gastronomy tourism and local food tourism: Trends and future directions. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 44(2), 162-177.

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงาน
วิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

นนทบุรี เขต 1

Innovative Leadership of Administrators that Affects the
Success of Academic Administration of Educational Institutions.
Under the Jurisdiction of the Nonthaburi Primary Educational
Service Area Office, Area 1

¹กุลนิดา คำคุ้ม ²สุทธิพงศ์ บุญผดุง

¹Kulnida Kakum ²Suttipong Boonphadung

^{1,2}มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

^{1,2}Suan Sunandha Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: marakoo23@gmail.com

Received February 25, 2025; Revised April 19, 2025; Accepted: August 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ความสำเร็จการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต 1 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา และ 4) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยคือ วิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และผู้บริหารสถานศึกษา โดยกำหนดขนาดตัวอย่างตามตารางเครซี่และมอร์แกน จากประชากร จำนวน 1,173 คน ได้ขนาดตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 291 คน จากนั้นใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .954 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.39) 2) ความสำเร็จการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.37) 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง ($r = .671$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

พบว่า มี 4 ด้าน ที่สามารถทำนายความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ได้ร้อยละ 55.8 คือ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง 2) ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ 3) ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ 4) การสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ; ผู้บริหารสถานศึกษา; ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม; สถานศึกษา; ประถมศึกษา

Abstract

This This research article aims to study 1) the level of innovative leadership of school administrators 2) the success of academic management in schools under the Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1, 3) the relationship between the innovative leadership of administrators and the success of academic management in schools and 4) the impact of administrators' innovative leadership on the success of academic management in schools. The format used in the research is quantitative research. The sample group for this study consisted of 291 participants, including teachers, heads of academic departments, and school administrators, selected through stratified random sampling. The sample size was determined according to the Krejcie and Morgan tables from a population of 1,173 people. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.954. The statistical methods used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and multiple regression analysis. The research findings revealed that: 1) the overall level of innovative leadership among school administrators under the Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1 was high. ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.39) 2) The overall success in academic management of schools under the Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1 was also high. ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.37) 3) There was a positive moderate correlation ($r = .671$) between the innovative leadership of administrators and the success of academic management in schools, with statistical significance at the .01 level. and 4) Four aspects of innovative leadership significantly impacted the success of academic management in schools, predicting 55.8% of the variance. These aspects included visionary change, creativity, the use of information and communication technology (ICT), and the creation of an innovative organizational atmosphere, with statistical significance at the .01 level.

Keywords: Academic Management; School Administrators; Innovative Leadership; Educational Institutions; Primary Education

บทนำ

โลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบในทุกๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่รวดเร็ว ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกก็ย่อมได้รับผลกระทบจากกระแสของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อให้ประเทศไทยสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมโลกได้ จะต้องมีการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน ส่งผลให้รัฐบาลมีการกำหนดนโยบายและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างหรือปรับปรุงและใช้นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อพัฒนาประเทศ ให้เจริญเติบโตในทุกๆ ด้าน มีการพัฒนาแบบมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคน ให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และความเชี่ยวชาญในอาชีพ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาองค์กรและสังคมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 ดังนั้นการบริหารจัดการศึกษาในปัจจุบันและอนาคต จึงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนากระบวนการบริหารจัดการ และอาศัยผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม จึงจะนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ รวมทั้งพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารทางการศึกษาทุกระดับให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคม (สภาพร พงศพิฏล, 2560) การบริหารจัดการการศึกษาต้องพร้อมรับความท้าทายกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งด้านคน ความรู้ สมรรถนะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะการคิดสร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดนวัตกรรม ซึ่งการขับเคลื่อนสู่การเป็นนวัตกรรมให้สำเร็จ ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมจะส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรม ให้มีความก้าวหน้า พร้อมเปิดใจรับแนวคิดใหม่กล้าคิดแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งนำแนวคิดเก่ามาต่อยอด เพื่อหาแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหา หรือสร้างสิ่งใหม่ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนการนำนวัตกรรมเหล่านั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสถานศึกษา (สุกัญญา แซ่มซ้อย, 2560) ผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้การดำเนินการนำเทคโนโลยีไปใช้ในการผลิต พัฒนาสื่อและนวัตกรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนและการบริหารงานด้านวิชาการในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จตามบรรลุมติประสงค์ของสถานศึกษาที่กำหนดไว้

การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาและมีความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง ตามที่ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษา โดยสถานศึกษาสามารถบริหารจัดการตามบริบทของสถานศึกษาอย่างอิสระ ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน เครือข่ายท้องถิ่น รวมทั้งผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ที่จะทำใหสถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารงานวิชาการ ซึ่งพริยญาณ์ แร่ทอง (2565) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นงานหลักสูตร หรืองานจัดการเรียนการสอน งานวัดผลประเมินผล การสนับสนุนคุณภาพทางวิชาการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทุกงานของงานวิชาการล้วนมีความสำคัญกับสถานศึกษา ดังนั้นจึงถือได้ว่าการบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญสถานศึกษาจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ไปได้ สอดคล้องกับนุชรี เนียมรัตน์ (2562) การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา เป็นงานที่มีความสำคัญสูงสุดใช้เวลาในการบริหารงานมากที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารงาน

วิชาการให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบงานวิชาการเป็นอันดับแรก และต้องให้การสนับสนุน ส่งเสริม และติดตาม การทำงานของคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณภาพการเรียนการสอนและเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน เป็นจุดหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการบริหารงานของสถานศึกษา

จากการรายงานผลการดำเนินงานการจัดการศึกษา ปีการศึกษา 2565 ซึ่งผลสรุปการประเมินผลการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (Ordinary National Educational Test : O - NET) ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า วิชาที่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละสูงสุด คือ ภาษาไทย (ร้อยละ 55.01) รองลงมาคือวิชาวิทยาศาสตร์ (ร้อยละ 38.33) วิชาภาษาอังกฤษ (ร้อยละ 37.53) และต่ำสุดคือวิชาคณิตศาสตร์ (ร้อยละ 25.76) เรียงตามลำดับ และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า วิชาที่มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละสูงสุด คือ ภาษาไทย (ร้อยละ 51.63) รองลงมาคือวิชาวิทยาศาสตร์ (ร้อยละ 30.63) วิชาภาษาอังกฤษ (ร้อยละ 28.97) และต่ำสุดคือวิชาคณิตศาสตร์ (ร้อยละ 20.47) เรียง และเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติการวัดและประเมินการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ถือว่าผลการประเมินศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐานต่ำกว่าเกณฑ์ (0- 49) ตามลำดับ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1, 2565)

จากเหตุผลดังกล่าวจะเห็นว่า การที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ เกี่ยวข้องโดยตรงกับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจะบริหารจัดการและผลักดันให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติ ให้ผ่านผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ และทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ดังนั้นภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารส่งผลต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา ในการดำเนินการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรมในสถานศึกษา รวมทั้งนำเทคโนโลยีไปใช้ในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ผู้บริหารพร้อมเปิดรับแนวคิดใหม่ๆ ล้าคิดนอกกรอบอย่างสร้างสรรค์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนพัฒนา การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาและพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปประกอบการพัฒนาสถานศึกษา ตลอดจนพัฒนาตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาด้านภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม อันจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสำคัญในการจัดการศึกษา คือ การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1
2. เพื่อศึกษาความสำเร็จการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต 1

4. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรีเขต 1 ประกอบด้วย 32 โรงเรียน ปีการศึกษา 2566 ผู้บริหาร จำนวน 29 คน หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ จำนวน 32 คน ครูผู้สอนจำนวน 1,112 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต 1, 2566)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างตามตารางจี้และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) จากประชากร จำนวน 1,173 คน ได้ขนาดตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 291 คน จากนั้นใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามตำแหน่ง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน หัวหน้าฝ่ายบริหารงานวิชาการ จำนวน 8 คน ครูผู้สอน จำนวน 276 คน (บุญชม ศรีสะอาด. 2560)

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ คือ ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร ได้จำนวน 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง 2) ด้านการมีส่วนร่วม และทำงานเป็นทีม 3) ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งองค์กรนวัตกรรม 4) ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ 5) ด้านการบริหารความเสี่ยง 6) ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ 7) ด้านการสร้างเครือข่าย

2. ตัวแปรตาม คือ ความสำเร็จการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร 2) การวัดผล ประเมินผลการศึกษา 3) การนิเทศการศึกษา และ 4) การจัดการเรียนการสอน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต 1 โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check lists) ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่ง ระดับการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต 1 แบ่งเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง 2) ด้านการมีส่วนร่วม และทำงานเป็นทีม 3) ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งองค์กรนวัตกรรม 4) ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ 5) ด้านการบริหารความเสี่ยง 6) ด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ 7) ด้านการสร้างเครือข่าย มีลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert (บุญชม ศรีสะอาด. 2560)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร 2) การวัดผล ประเมินผล 3) การนิเทศการศึกษา และ 4) การจัดการเรียนการสอน มีลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert (บุญชม ศรีสะอาด. 2560)

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างครอบคลุมตามตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย วิเคราะห์และสรุปเป็นนิยามศัพท์เฉพาะของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารและความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

เลือกเทคนิคที่ใช้ในการวัดของ Likert (บุญชม ศรีสะอาด. 2560) ที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับจากมากที่สุดจนถึงน้อยที่สุดและสร้างข้อคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา ข้อคำถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ตามนิยามศัพท์เฉพาะที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วมานำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบ โครงสร้างของแบบสอบถาม และความครอบคลุมของเนื้อหาสาระ แล้วนำมาปรับปรุงให้สมบูรณ์ แล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของความตรงด้านเนื้อหา และหาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ นิยามศัพท์เฉพาะ การวิจัยครั้งนี้ ข้อคำถามแต่ละข้อมีค่า IOC อยู่ที่ 1.00 นำไปใช้ได้ทุกข้อ

นำแบบสอบถาม ไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับอยู่ที่ .954 และนำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงจนสมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง 291 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำบันทึกเสนอให้งานบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ออกหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง แล้วส่งให้ทางกองอำนวยการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ส่งไปยังโรงเรียนแต่ละแห่งเพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 291 ฉบับ แบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ก่อนนำไปประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์และวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามแต่ละตอน มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ตำแหน่ง และประสบการณ์การทำงาน โดยสถิติที่ใช้ได้แก่ แจกแจงความถี่ และร้อยละ

ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารและตอนที่ 3 ความสำเร็จการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามองค์ประกอบ เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด. 2560)

นำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มาหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ซึ่งพิจารณาระดับความสัมพันธ์ โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)

การวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 1 โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ โดยใช้วิธี stepwise

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรีเขต 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 1

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง	4.45	0.51	มาก
2. การมีส่วนร่วม และทำงานเป็นทีม	4.29	0.49	มาก
3. การสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม	4.09	0.52	มาก
4. การมีความคิดสร้างสรรค์	4.11	0.51	มาก
5. การบริหารความเสี่ยง	4.04	0.55	มาก
6. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	4.52	0.51	มากที่สุด
7. การสร้างเครือข่าย	4.13	0.51	มาก
รวม	4.23	0.39	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.51) รองลงมาคือ การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.51) การมีส่วนร่วม และทำงานเป็นทีม ($\bar{X} = 4.29$, S.D. = 0.49) การสร้างเครือข่าย ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 0.51) การมีความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.51) การสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.52) และการบริหารความเสี่ยง ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.55) ตามลำดับ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ระดับความสำเร็จการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 1

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความสำเร็จการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 1

ความสำเร็จการบริหารงานวิชาการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร	4.31	0.42	มาก
2. การวัดผล ประเมินผล	4.69	0.42	มากที่สุด
3. การนิเทศการศึกษา	4.14	0.51	มาก
4. การจัดการเรียนการสอน	4.53	0.51	มากที่สุด
รวม	4.42	0.37	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ความสำเร็จการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ การวัดผล ประเมินผล ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.42) รองลงมาคือ การจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.53$, S.D. = 0.51) หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.42) และการนิเทศการศึกษา ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.51) ตามลำดับ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารกับต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรีเขต 1

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา	ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา				
	หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร (Y_1)	การวัดผล ประเมินผล (Y_2)	การนิเทศการศึกษา (Y_3)	การจัดการเรียนการสอน (Y_4)	ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ภาพรวม
การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง (X_1)	.470**	.404**	.449**	.596**	.614**
การมีส่วนร่วม และทำงานเป็นทีม (X_2)	.488**	.217**	.607**	.248**	.500**
การสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม (X_3)	.486**	.240**	.639**	.314**	.540**
การมีความคิดสร้างสรรค์ (X_4)	.457**	.178**	.650**	.206**	.481**
การบริหารความเสี่ยง (X_5)	.386**	.131**	.608**	.237**	.443**
การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (X_6)	.452**	.508**	.228**	.514**	.532**

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สถานศึกษา	ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของ สถานศึกษา				
	หลักสูตรและการพัฒนา หลักสูตร (Y ₁)	การวัดผล ประเมินผล (Y ₂)	การนิเทศการศึกษา (Y ₃)	การจัดการเรียนการสอน (Y ₄)	ความสำเร็จในการ บริหารงานวิชาการของ สถานศึกษา ภาพรวม
การสร้างเครือข่าย (X ₇)					
ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สถานศึกษาภาพรวม(X _{tot})	.601**	.344**	.711**	.436**	.671**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า จากตารางที่ 4.15 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวม (X_{tot}) กับความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาโดยรวม (Y_{tot}) พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง ($r = .671$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1

ตัวแปรพยากรณ์	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		t	Sig.
	b	Std. Error	β			
ค่าคงที่ (Constant)	1.301	.168			7.742	.000
การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง (X ₁)	.274	.034	.380		8.097**	.000
การมีความคิดสร้างสรรค์ (X ₄)	.103	.051	.142		2.014*	.045
การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (X ₆)	.188	.033	.260		5.743**	.000
การสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม (X ₃)	.154	.051	.219		3.021*	.003

$R = .747$, $R^2 = .558$, Adjust $R^2 = .552$, F-Value = 90.212, S.E. = .246, Durbin-Watson = 1.872

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 , ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 4 พบว่า มี 4 ตัวแปรที่สามารถทำนายความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 คือ การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง (X_1) การมีความคิดสร้างสรรค์ (X_4) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (X_6) และการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม (X_3) ได้ร้อยละ 55.8 อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01 ดังสมการพยากรณ์ต่อไปนี้ สมการในรูปแบบคะแนนดิบ $\hat{Y} = 1.301 + .274 X_1 + .103 X_4 + .188 X_6 + .154 X_3$ และสมการรูปแบบมาตรฐาน $\hat{Z} = .380 Z_{X1} + .142 Z_{X4} + .260 Z_{X6} + .219 Z_{X3}$

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะจากภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นพฤติกรรมและความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาที่นำใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร รวมทั้งการรับรู้ ใส่ใจ รายละเอียด วิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างลึกซึ้ง การนำนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้เพื่อบริหารจัดการบุคลากรและโครงการต่างๆที่จะพัฒนาสถานศึกษา การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมและแรงจูงใจแก่บุคลากรให้เกิดประสิทธิภาพการทำงานในรูปแบบใหม่ รวมทั้งมีแนวทางการแก้ปัญหาใหม่ๆ สำหรับสถานศึกษาเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภิญญา สายศิริสุข ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารในโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4” ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการมีจริยธรรมและตรวจสอบได้อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับสูงสุด โดยที่ด้านผู้บริหารปฏิบัติงาน ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมตามหลักวิชาชีพและจรรยาบรรณของผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับสูงสุด ส่วนด้านผู้บริหารกล้าเปลี่ยนแปลงองค์กรในการพัฒนานวัตกรรม อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับต่ำสุด รองลงมา ด้านบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม อยู่ในระดับมาก โดยที่ด้านผู้บริหารส่งเสริมให้ครูเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ในการศึกษาหาความรู้ที่หลากหลาย อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับสูงสุด ส่วนด้านผู้บริหารจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีการเรียนรู้เพียงพอต่อการใช้งานอยู่ในระดับมาก เป็นอันดับต่ำสุด และด้านการบริหารความเสี่ยง อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับต่ำสุด โดยที่ด้านผู้บริหารศึกษาสภาพการดำเนินงานในสถานศึกษาก่อนระบุความเสี่ยง อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับสูงสุด และด้านผู้บริหารดำเนินการติดตามประเมินผลการจัดการความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เป็นอันดับต่ำสุด (ภิญญา สายศิริสุข, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฐิตินันท์ นันทะศรี ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษามี 5 องค์ประกอบหลัก 20 องค์ประกอบย่อย 96 ตัวบ่งชี้ จำแนกเป็น การมีวิสัยทัศน์เชิงนวัตกรรม จำนวน 19 ตัวบ่งชี้ การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วมเชิงนวัตกรรม

จำนวน 26 ตัวบ่งชี้ การมีทักษะการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม จำนวน 13 ตัวบ่งชี้ การแสดงบทบาทหน้าที่เชิงนวัตกรรม จำนวน 18 ตัวบ่งชี้ และการมีบุคลิกภาพเชิงนวัตกรรม จำนวน 20 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมาก และองค์ประกอบหลักที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานสูงสุด คือ องค์ประกอบหลักด้านการแสดงบทบาทหน้าที่เชิงนวัตกรรม 2) คู่มือการใช้ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก สามารถนำไปใช้สร้างเกณฑ์ประเมินภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาได้ (ฐิตินันท์ นันทะศรี, 2563)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าความสำเร็จการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะการบริหารงานวิชาการ เป็นงานหลักของการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นงานหลักสูตร หรืองานจัดการเรียนการสอน งานวัดผลประเมินผล งานนิเทศการศึกษา งานทุกงานของงานวิชาการล้วนมีความสำคัญกับสถานศึกษา ดังนั้นจึงถือได้ว่าการบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญ แต่ก็ยังต้องมีงานอื่นสนับสนุนด้วย สถานศึกษาจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ไปได้ สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการตามบริบทของสถานศึกษาอย่างอิสระ ให้ความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน เครือข่ายท้องถิ่น รวมทั้งผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ที่จะทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารงานวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาณ์ แร่ทอง กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นงานหลักสูตร หรืองานจัดการเรียนการสอน งานวัดผลประเมินผล การสนับสนุนคุณภาพทางวิชาการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทุกงานของงานวิชาการล้วนมีความสำคัญกับสถานศึกษา ดังนั้นจึงถือได้ว่าการบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญสถานศึกษาจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ไปได้ (ปรัชญาณ์ แร่ทอง, 2565) และสอดคล้องกับนุชรี เนียมรัตน์ การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา เป็นงานที่มีความสำคัญสูงสุดใช้เวลาในการบริหารงานมากที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบงานวิชาการเป็นอันดับแรก และต้องให้การสนับสนุน ส่งเสริม และติดตาม การทำงานของคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณภาพการเรียนการสอนและเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน ซึ่งเป็นจุดหมายหลักของสถานศึกษาและเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จในการบริหารงานของสถานศึกษา (นุชรี เนียมรัตน์, 2562) และสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรวุฒิ อามุกะ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3” ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการ จำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่ง ขนาดของโรงเรียน และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน พบว่า โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน จำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่ง และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน พบว่า โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 5) ผลวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการกับความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของ

ผู้บริหารโรงเรียนพบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r_{xy} = .584$)

6) ผลการวิเคราะห์อำนาจพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ทั้ง 3 ด้าน ที่สามารถพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน คือ ด้านครูผู้สอน (X2) ด้านผู้เรียน (X3) และด้านผู้บริหารโรงเรียน (X1) สามารถร่วมกันพยากรณ์ความสำเร็จ ในการบริหารงานวิชาการโรงเรียน ได้ร้อยละ เท่ากับ 33.9 (จิรวัดน์ อำมฤค, 2566)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง ($r = .671$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เพราะภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารส่งผลต่อครูและบุคลากรทางการศึกษา ในการดำเนินการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมที่สนับสนุนการเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรมในสถานศึกษา รวมทั้งนำเทคโนโลยีไปใช้ในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ผู้บริหารพร้อมเปิดรับแนวคิดใหม่ๆ ล้าคือนอกกรอบอย่างสร้างสรรค์ นำแนวคิดเก่ามาต่อยอดให้ดียิ่งขึ้น เพื่อหาแนวทางใหม่ในการแก้ไขปัญหาบริหารงานวิชาการให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ Arlene Pagaura ได้ศึกษาคุณลักษณะความเป็นผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารโรงเรียนในฟิลิปปินส์ : ผลกระทบต่อการจัดการศึกษา พบว่าความเป็นผู้นำเชิงนวัตกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 ความสำเร็จขององค์กรใดๆ ขึ้นอยู่กับประเภทของผู้นำในการจัดการเสมือนหางเสือของสถานศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาและครู ดังนั้นหากผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ย่อยนำพาสถานศึกษาไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการ ตามบรรล่วัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ (Arlene Pagaura, 2020) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วริษา เจียวิริยบุญญา ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2” ผลวิจัยพบว่า ความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 3 ด้าน ที่สามารถพยากรณ์ความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของ โรงเรียนประถมศึกษา คือ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านบรรยากาศของสถานศึกษา และด้านการ นำนโยบายสู่การปฏิบัติ (วริษา เจียวิริยบุญญา, 2564)

4. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 พบว่า มี 4 ตัวแปรที่สามารถทำนายความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 คือ การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง (X₁) การมีความคิดสร้างสรรค์ (X₄) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (X₆) และการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม (X₃) ได้ร้อยละ 55.8 ทั้งนี้เพราะภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่มีการแสดงออกด้านความสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการ

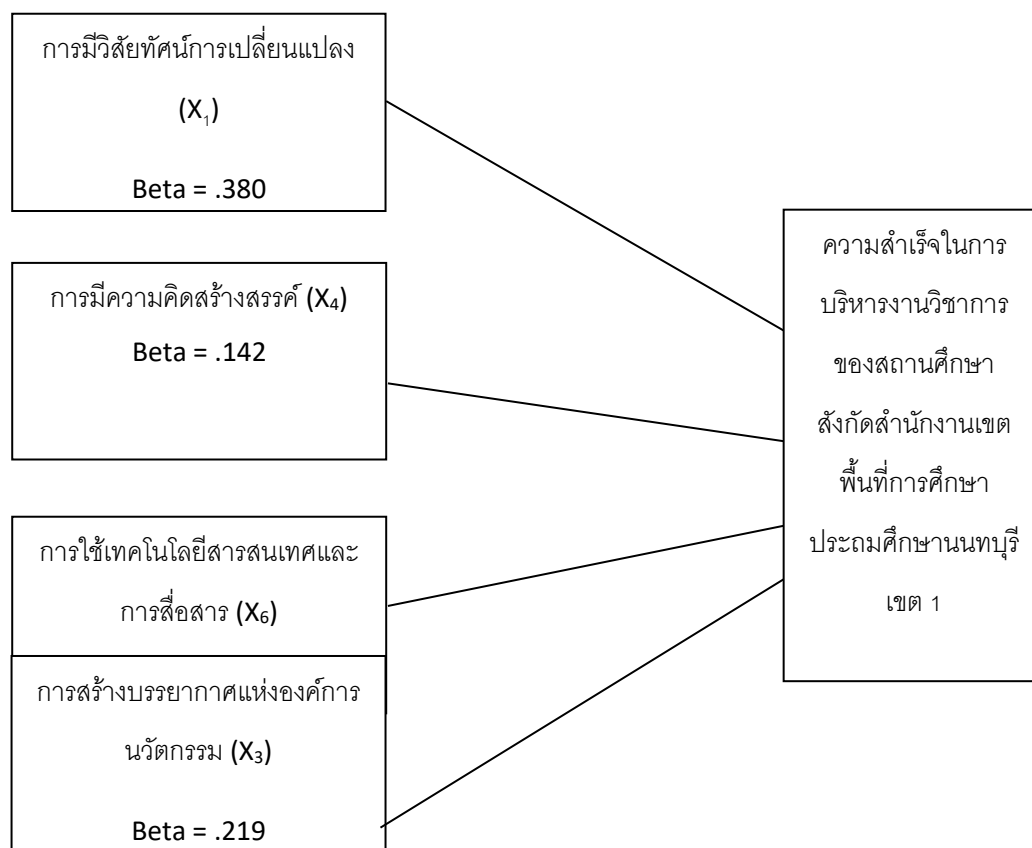

สื่อสาร การรับรู้ ใส่ใจรายละเอียด วิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างลึกซึ้ง การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง การนำนวัตกรรมและการมีความคิดสร้างสรรค์ มาประยุกต์ใช้เพื่อบริหารจัดการ บุคลากรและโครงการต่างๆที่จะพัฒนาสถานศึกษา การสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม ให้เกิดประสิทธิภาพการทำงานในรูปแบบใหม่ รวมทั้งมีแนวทางการแก้ปัญหาใหม่ๆ สำหรับสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ย่อยนำพาสถานศึกษาไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการ ตามบรรลุมัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภิญญา สายศิริสุข ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารใน โรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4” ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการมีจริยธรรมและตรวจสอบได้อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับมาก ที่สุด โดยที่ด้านผู้บริหารปฏิบัติงาน ส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมตามหลักวิชาชีพและจรรยาบรรณ ของผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับมากที่สุด ส่วนด้านผู้บริหารกล้าเปลี่ยนแปลง องค์การในการพัฒนานวัตกรรม อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับน้อยที่สุด รองลงมา ด้านบรรยากาศแห่ง องค์การนวัตกรรม อยู่ในระดับมาก โดยที่ด้านผู้บริหารส่งเสริมให้ครูเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ในการศึกษาหา ความรู้ที่หลากหลาย อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับสูงสุด ส่วนด้านผู้บริหารจัดสรรงบประมาณใน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีการเรียนรู้เพียงพอต่อการใช้งานอยู่ในระดับมาก เป็น อันดับต่ำสุด และด้านการบริหารความเสี่ยง อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับต่ำสุด โดยที่ด้านผู้บริหาร ศึกษาสภาพการดำเนินงานในสถานศึกษาก่อนระบุมความเสี่ยง อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับสูงสุด และ ด้านผู้บริหารดำเนินการติดตามประเมินผลการจัดการความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เป็นอันดับต่ำสุด (ภิญญา สายศิริสุข, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรวัฒน์ อามุกกะ ได้วิจัย เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3” พบว่า 1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการ บริหารงานวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของ ผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียน จำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่ง และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน พบว่า โดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 5) ผลวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่ส่งผล ต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการกับความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร โรงเรียนพบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r_{xy} = .584$) 6) ผลการ วิเคราะห์อำนาจพยากรณ์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ทั้ง 3 ด้าน ที่สามารถพยากรณ์ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน คือ ด้านครูผู้สอน (X2) ด้านผู้เรียน (X3) และด้านผู้บริหารโรงเรียน (X1) สามารถร่วมกันพยากรณ์ ความสำเร็จ ในการบริหารงานวิชาการโรงเรียน ได้ร้อยละ เท่ากับ 33.9 (จิรวัฒน์ อามุกกะ, 2566)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา กล่าวมาข้างต้น ล้วนมี ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ให้ประสบความสำเร็จตามภารกิจงานที่กำหนดไว้ ซึ่ง

ผลการวิจัยครั้งนี้ย่อมจะเป็น ข้อมูลให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำไปพัฒนาการบริหารจัดการ สถานศึกษาและเป็นแนวทางในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ครูและบุคลากรต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา อันจะก่อประโยชน์ต่อคุณภาพการศึกษาของประเทศชาติต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

สามารถเขียนแสดงความสัมพันธ์การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ในรูปคะแนนดิบ ได้ดังนี้

$$Y = 1.301 + .274 X_1 + .103 X_4 + .188 X_6 + .154 X_3$$

สามารถเขียนแสดงความสัมพันธ์การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ในรูปคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

$$Z = .380 Z_{X_1} + .142 Z_{X_4} + .260 Z_{X_6} + .219 Z_{X_3}$$

บทสรุป

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารมีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษามากเท่าใด ความสำเร็จในการ

บริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรีรัมย์ ก็จะมี ความสัมพันธ์ในลักษณะคล้ายคลึงกัน ดังนั้นการส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหาร สถานศึกษา ทั้งในด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง การมีความคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร และการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม จะช่วยเสริมสร้าง ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการให้แก่สถานศึกษาได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรีรัมย์ เขต 1 ควรนำผลการวิจัย ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงาน วิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรีรัมย์ เขต 1 ไปใช้เป็น ข้อมูลทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน ให้อยู่ในระดับมากที่สุด เพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อการดำเนินงาน การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในทุก ๆ มิติ

2. ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรีรัมย์ เขต 1 โดยภาพรวมและราย ด้านอยู่ในระดับมาก ดังนั้น จึงควรนำภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้ง 7 ด้าน ไปใช้ ในการพัฒนาการบริหาร วิชาการของสถานศึกษา เพื่อมุ่งสู่ ความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของ สถานศึกษาตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

3. ระดับความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรีรัมย์ เขต 1 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ผู้บริหาร สถานศึกษาควรพัฒนาการบริหารวิชาการของสถานศึกษาของระดับความสำเร็จในการบริหารงาน วิชาการของสถานศึกษา ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป เพื่อให้การดำเนินงานมีความชัดเจน สามารถดำเนินงานตาม ขั้นตอนได้อย่างถูกต้องตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของ ผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรีรัมย์ เขต 1

2. ควรศึกษาความคาดหวังของครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อความสำเร็จในการ บริหารงานวิชาการของสถานศึกษา เพื่อร่วมกันพัฒนาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรีรัมย์ เขต 1 ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

3. ควรมีการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการ บริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในหน่วยงานหรือต้นสังกัดอื่น ๆ เพื่อแสวงหาแนวทางพัฒนาการ การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จในทุก ๆ สถานศึกษาของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). *แผนปฏิบัติการกระทรวงศึกษาธิการเพื่อรองรับนโยบายรัฐบาลปีงบประมาณ พ.ศ. 2550-2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จิรวัดน์ อามุคคะ. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- จิตินันท์ นันทะศรี. (2563). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- นุชรี เนียมรัตน์. (2562). การบริหารงานวิชาการของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครหาดใหญ่. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พิรญาณ์ แร่ทอง. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ภริญา สายศิริสุข. (2561). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารในโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4. *การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วริษา เจียวิริยบุญญา. (2564). ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สถาพร พงษ์พิบูล. (2560). การบริหารการศึกษากับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา*, 28 (2) : 37-38.
- สุกัญญา แซ่ม้อย. (2560). *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Pagaura, A. (2020). *Innovative leadership attributes of school administrators in the Philippines: Implications for educational management*. Philippines : Bukidnon State University.

การศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน
เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
The Guidelines of Problem-Base Learning Management to
Develop Sustainable Citizenship on the Topic of Natural
Resources and the Environment Among High School students in
Mueang District Kamphaeng Phet Province

¹ธีราพร กำแพงแก้ว, ²ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ และ³รังสรรค์ เกตุออด

¹Teeraporn Kamphaengkaew, ²Nattachet Pooncharoen and ³Rangsan ketord

^{1,2,3}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{1,2,3}Faculty of Education, Naresuan University

¹Corresponding Author's Email: Teerapornk66@nu.ac.th

Received March 8, 2025; Revised March 9, 2025; Accepted: August 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 21 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แนวคำถามการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืนเรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน ไม่ได้กล่าวถึงโดยตรงในการจัดการเรียนรู้ ขาดการบูรณาการกับบริบทท้องถิ่นและสาระอื่น ๆ การวัดและประเมินผลยังเน้นการสอบแบบเดิม และพบปัญหาเรื่องเวลาที่จำกัดของผู้สอน รวมถึงนักเรียนขาดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ 2) แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน ควรบูรณาการเนื้อหากลุ่มสาระอื่น รวมถึงศาสตร์ที่หลากหลาย โดยใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกับบริบททางการเรียนรู้และชีวิตจริง วัดและประเมินผลด้วยวิธีที่หลากหลาย ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และความตระหนักและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะพลเมืองยั่งยืน

คำสำคัญ: พลเมืองยั่งยืน; ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม; จังหวัดกำแพงเพชร

Abstract

The objectives of this research were to 1) study the current state of learning management for developing sustainable citizenship. 2) explore approaches to problem-based learning management on the topic of Natural Resources and the Environment for developing sustainable citizenship among senior high school students in Mueang District, Kamphaeng Phet Province. This research is qualitative research collects data through interviews with 21 key informants, using purposive sampling based on predefined criteria. The research instrument is an interview guide focused on learning management for developing sustainable citizenship regarding natural resources and the environment. Data were analyzed qualitatively using content analysis and presented in a descriptive manner. The research findings indicate that: 1) Learning management for developing sustainable citizenship is not explicitly addressed in the learning process, lacks integration with local contexts and other subject areas, relies on traditional examination-based assessments, and faces challenges such as time constraints for teachers and a lack of student engagement. 2) Effective learning management for sustainable citizenship should integrate content from various subject areas and disciplines, using real-world environmental and natural resource issues as a foundation for learning. Assessment should be diversified to promote analytical thinking, awareness, and responsibility toward natural resources and the environment as part of being a sustainable citizen.

Keywords: Sustainable citizenship; Natural Resources and Environment; Kamphaengphet Province

บทนำ

มนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต แต่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองและส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556) ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์และระบบนิเวศทั่วโลก องค์การสหประชาชาติได้ตระหนักถึงปัญหานี้และได้เสนอแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (United Nations, 1972) โดยเฉพาะประเทศไทยได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องจากการใช้ทรัพยากรที่ไม่คำนึงถึงความยั่งยืนและประสิทธิภาพที่ต่ำในการใช้ทรัพยากรในการผลิตสินค้าและบริการ (ราชกิจจานุเบกษา เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13, 2565) องค์การสหประชาชาติ ระบุว่าปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน คือ มนุษย์ จะต้องพัฒนามนุษย์ให้มีความรู้และตระหนักในการแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างยั่งยืน (United Nation Environment Programme, 2010) ดังนั้นการศึกษาถือเป็น

เครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยการศึกษาในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนา การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคืออะไรและควรจะมีวิธีในการจัดการศึกษาอย่างไร เพื่อให้การพัฒนาสามารถสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (กาญจนา เกรียงซี่, 2559)

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 5 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) รวมถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวดที่ 1 มาตราที่ 7 ระบุไว้ว่ากระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้รักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และในหมวด 4 มาตราที่ 23 การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา เช่น เรื่องความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) อีกทั้งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สารภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาที่มีการศึกษาถึงพื้นที่ต่าง ๆ ของโลกการเกิดภาวะวิกฤตด้านกายภาพด้านสิ่งแวดล้อม และมีผลกระทบ ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ การพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างยั่งยืนและสามารถนำไปใช้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) จะนำมาสู่การขับเคลื่อนทิศทางการศึกษาอย่างสมดุลและอย่างยั่งยืน การจัดการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนการจัดการเรียนการสอนต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสวงหาความรู้ และการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการคิดหรือการเรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้ (บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2559) จากสถานการณ์ข้างต้นสามารถนำการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ซึ่งเป็นรูปแบบ การเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์นิยม (constructivism) โดยการเรียนเกิดจากการนำปัญหาหรือสถานการณ์ปัญหามากระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านการศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้อย่างหลากหลายและยังสอดคล้องกับ การเรียนรู้ในปัจจุบันที่ต้องการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติที่เน้นให้ผู้เรียนมีองค์ความรู้สรรถนะ และทักษะ โดยเฉพาะทักษะด้านการคิด

จังหวัดกำแพงเพชร 1 ใน 77 ของประเทศไทย จากแผนพัฒนาจังหวัดกำแพงเพชร พ.ศ. 2566 – 2567 พบว่า จังหวัดกำแพงเพชรกำลังประสบปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหามลภาวะทางอากาศและน้ำ ซึ่งมีสาเหตุจากการเผาผลาญทางการเกษตร ได้แก่ อ้อย และ พางข้าว ทำให้เกิดเขม่าควันลอยฟุ้งในอากาศ ซึ่งก่อให้เกิดฝุ่นละอองขนาดเล็ก นอกจากนี้ ยังประสบปัญหาการจัดการขยะ เนื่องจากจำนวนประชากรมีรูปแบบพฤติกรรมบริโภคที่ขาดจิตสำนึกในการทิ้งขยะ มีการก่อกองขยะที่ผิดวิธี และมีขยะหลงเหลืออยู่ในพื้นที่จำนวนมาก ตลอดจนประสบปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ในพื้นที่ จึงทำให้เกิดมลภาวะทางอากาศและน้ำเสียในชุมชน (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดกำแพงเพชร, ม.ป.ป.) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นพลเมืองที่ยั่งยืนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ เป็นผู้ที่มีความรู้และตระหนักถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีส่วนช่วยในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยเริ่มจากการพัฒนาให้นักเรียนในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้นักเรียนสามารถนำทักษะดังกล่าวไปใช้ในอนาคต ดังนั้น เพื่อพัฒนาให้นักเรียนเป็นพลเมืองยั่งยืน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และตระหนักถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีส่วนช่วยในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหา เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ เขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 21 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ 1) ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 3 โรงเรียน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 9 คน 2) นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 3 โรงเรียน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 9 คน 3) อาจารย์ที่มีประสบการณ์และมี

ความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนด้านภูมิศาสตร์ จำนวน 3 คน เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นสภาพปัจจุบันและแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นแนวคำถามที่สร้างขึ้นตามประเด็นในการวิจัย ประกอบด้วย ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการวัดผลและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ด้านบริบททางการเรียนรู้ และปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน โดยมีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีขั้นตอนในการพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสาร ตำราที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสัมภาษณ์ 2) ศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 3) ศึกษาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เพื่อใช้ในการสร้างแบบสัมภาษณ์ 4) กำหนดหัวข้อเรื่องที่จะสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน 5) สร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์เชิงทฤษฎี และเนื้อหาแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขทั้งทางด้านเนื้อหาและด้านการใช้ถ้อยคำ 6) นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างเสร็จแล้วไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่

2. วิธีการเก็บรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้วิจัยติดต่อนัดหมายผู้ให้ข้อมูลด้านวัน เวลา และสถานที่ เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยแจ้งวัตถุประสงค์ถึงเรื่องที่ศึกษา กระบวนการดำเนินการวิจัย และขอบเขตของเรื่องที่สัมภาษณ์ 2) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก 3) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อพรรณนาข้อมูลจากเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการรวบรวม จำแนก และจัดหมวดหมู่ เพื่อค้นหาความเชื่อมโยงของข้อมูล มีการตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลที่หลากหลาย ใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) โดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต และศึกษาข้อมูลเอกสารประกอบ พร้อมทั้งสร้างข้อสรุปที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่

1) ด้านหลักสูตร พบว่า โรงเรียนต่างออกแบบหลักสูตรโดยยึดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งในสาระภูมิศาสตร์ ซึ่งมีตัวชี้วัดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการ

พัฒนาที่ยั่งยืน (ตัวชี้วัด ส 5.2 ม.4-6/4) เมื่อนำมาพิจารณาถึงความสอดคล้องในการพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า เนื้อหาในหลักสูตรไม่เอื้อต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ยั่งยืนมากเท่าที่ควร หลักสูตรยังขาดการบูรณาการกับกลุ่มสาระอื่น ทำให้นักเรียนไม่ได้รับมุมมองที่หลากหลายและองค์ความรู้ที่ครอบคลุม รวมถึงการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นยังไม่ได้รับการนำมาใช้ในเนื้อหา

2) ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืนในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ คือ ครูจัดการเรียนรู้โดยยึดตามมาตรฐานและตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลาง เน้นเนื้อหาที่อาจจะยังไกลจากตัวนักเรียน และมีการนำวิธีการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ใช้ปรับใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ แต่ยังขาดการประยุกต์ใช้ความรู้และการเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียน

3) ด้านการวัดผลและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ พบว่า ส่วนใหญ่รูปแบบการวัดผลและประเมินผล ใช้การสอบตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การสังเกตพฤติกรรมผ่านการทำกิจกรรม โดยมีเครื่องมือที่ใช้ประเมินผล คือ แบบทดสอบ แบบประเมินพฤติกรรม

4) ด้านบริบททางการเรียนรู้ พบว่า พื้นที่ที่มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และอยู่ใกล้กับแหล่งชุมชน ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการเชื่อมโยงการจัดการเรียนรู้เข้ากับบริบทจริงได้ หากนักเรียนได้อยู่หรือสัมผัสกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน มีแนวโน้มที่จะตระหนักและใส่ใจต่อประเด็นสิ่งแวดล้อม

ประเด็นที่ 2 ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน จากการศึกษาพบว่า ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน คือ ข้อจำกัดด้านเวลา เนื่องจากครูมีเวลาจำกัดในการจัดการเรียนรู้ โดยต้องเน้นการสอนเนื้อหาให้ครบถ้วนตามหลักสูตร ทำให้นักเรียนขาดโอกาสพัฒนาทักษะและคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ยั่งยืน การขาดแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมของนักเรียน เนื่องจากนักเรียนมองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ไกลตัวหรือไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง

จากวัตถุประสงค์ที่ 2 แนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งรวบรวมผ่านแนวคำถามที่กำหนดไว้ มาวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์แบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า

1) ด้านหลักสูตร พบว่า มีประเด็นสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในด้านหลักสูตร ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ยั่งยืน หลักสูตรควรออกแบบให้มีความต่อเนื่องในทุกช่วงชั้นปี มีการบูรณาการการเรียนรู้กับกลุ่มสาระอื่น รวมถึงรวมถึงศาสตร์ที่หลากหลาย เช่น กฎหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะสามารถช่วยเพิ่มมิติการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และตระหนักถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักสิทธิด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีส่วนช่วยในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) ด้านการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ควรที่จะให้นักเรียนได้ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวและบริบทของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเห็นสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงเห็นว่าปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวนักเรียน ควรใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้ เน้นการสร้างประสบการณ์และการลงมือปฏิบัติ เช่น การลงพื้นที่ศึกษาจริง และจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ เพื่อสร้างความรู้รอบด้าน การจัดการเรียนรู้ควรส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการแสวงหาสาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ปัญหา รวมถึงการเสนอแนวทางและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเกิดทักษะในการจัดการปัญหา ความรับผิดชอบ และความตระหนักรู้ มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) ด้านการวัดผลและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ควรออกแบบเครื่องมือที่ใช้วัดผลและประเมินผล ที่หลากหลาย เชื่อมโยงกับบริบทของนักเรียน และเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัดผลและประเมินผล เช่น แบบทดสอบเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อวัดการคิดเชิงเหตุผลและความเข้าใจของนักเรียน แบบประเมินพฤติกรรมรายบุคคลหรือกลุ่ม เพื่อวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

4) ด้านบริบททางการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงกับบริบททางการเรียนรู้ จะทำให้นักเรียนมีแนวโน้มที่จะตระหนักและใส่ใจต่อประเด็นสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ด้านหลักสูตร ปัจจุบันหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมีตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน แต่ยังขาดการบูรณาการกับศาสตร์อื่น ขาดความเชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น และขาดความต่อเนื่อง สอดคล้องกับกิตติชัย สุธาสีโนบล กล่าวว่า ศาสตร์ทุกศาสตร์ไม่อาจแยกจากกันได้ จำเป็นต้องใช้ทักษะหลายประการ ในการเรียนรู้และแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตการบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งที่เรียนกับสิ่งที่ไปในชีวิตจริง ช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อมกัน (กิตติชัย สุธาสีโนบล, 2555) ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้รอบด้านและสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2 ด้านการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่การจัดการเรียนรู้อย่างห่างจากบริบทของผู้เรียนและขาดการบูรณาการกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งจะส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการแก้ปัญหาจริง เพื่อพัฒนาทักษะการจัดการปัญหา ความรับผิดชอบ และความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของศุภกิจ แก้วพา ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้

เศรษฐศาสตร์บูรณาการภูมิปัญญาพื้นถิ่น เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองยั่งยืนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเอง เข้าใจพื้นฐานของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งผู้เรียนยังสามารถรับรู้ในความหลากหลายและความแตกต่างทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่มาจากต่างพื้นที่แต่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคม ผู้เรียนยอมรับความหลากหลายในวัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่มีแนวคิดพหุวัฒนธรรม มีความเคารพต่อการตัดสินใจของเพื่อนกัลยาณมิตรต่างวัฒนธรรมจากความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และนักเรียนมีการปรับตัวได้ในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ให้พร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์โลก และนำไปสู่การสร้างความเป็นพลเมืองยั่งยืน (ศุภกิจ แก้วพา, 2566)

1.3 การวัดผลและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ยังคงเน้นการสอบและการสังเกตพฤติกรรมผ่านกิจกรรม โดยใช้แบบทดสอบและแบบประเมินพฤติกรรมเป็นหลัก ควรออกแบบเครื่องมือที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับบริบทของผู้เรียน สอดคล้องกับณัฐกร สงคราม กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้จะต้องประเมินตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักคือนั่นกระบวนการกลุ่มและการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจประเมินทั้งความก้าวหน้าและการประเมินสรุปผล ซึ่งการประเมินความก้าวหน้า (Formative Assessment) เป็นการประเมินในขณะที่ผู้เรียนกำลังอยู่ในกระบวนการการเรียนรู้ โดยอาจดูจากความสอดคล้องของความรู้กับปัญหาและการประยุกต์ใช้ความรู้มาแก้ปัญหา และการประเมินสรุปผล (Summative Assessment) เป็นการประเมินผลสุดท้ายของการเรียนรู้ของผู้เรียนเมื่อกระบวนการเรียนรู้ได้สิ้นสุดลง โดยจะประเมินทั้งด้านเนื้อหา ทักษะกระบวนการ และเจตคติ (ณัฐกร สงคราม, 2553)

1.4 บริบททางการเรียนรู้ บริบทด้านพื้นที่เอื้อต่อการเรียนรู้จากบริบทจริง หากผู้เรียนได้สัมผัสและมีส่วนร่วมกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน จะช่วยเสริมสร้างความตระหนักและความใส่ใจต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทจริงจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจปัญหาเชิงลึกและสามารถพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ De Jong กล่าวว่า การเลือกบริบทมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ควรเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหาและนักเรียน โดยจะต้องเลือกให้มีความเกี่ยวข้องกับนักเรียน และเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อนเกินไป ซึ่งบริบทที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ อาจเป็นบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของนักเรียน ในชุมชน และสังคม รวมถึงประเด็นต่าง ๆ ที่ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้ของนักเรียน (De Jong, 2008)

1.5 ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน ผู้สอนมีเวลาจำกัดในการดำเนินการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน เนื่องจากต้องสอนเนื้อหาตามหลักสูตรให้ครบถ้วน จึงส่งผลให้การจัดการกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมของนักเรียนถูกลดทอนลงไป ปัญหานี้สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของโครงสร้างหลักสูตรที่ยังคงเน้นการเรียนรู้เนื้อหา มากกว่าการพัฒนาทักษะและคุณลักษณะของผู้เรียน ผู้เรียนขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมองว่าปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไกลตัวและไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเอง ส่งผลให้ขาดความสนใจและไม่มีส่วน

ร่วมอย่างเต็มที่ในกระบวนการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ยังคงเน้นไปที่การทดสอบเชิงเนื้อหา ซึ่งไม่สามารถสะท้อนถึงพัฒนาการของผู้เรียนในด้านพลเมืองยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

2. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ด้านหลักสูตร พบว่า มีประเด็นสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในด้านหลักสูตร ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ยั่งยืน หลักสูตรควรออกแบบให้มีความต่อเนื่องในทุกช่วงชั้นปี มีการบูรณาการการเรียนรู้กับกลุ่มสาระอื่น รวมถึงรวมถึงศาสตร์ที่หลากหลาย เช่น กฎหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะสามารถช่วยเพิ่มมิติการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียน โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และตระหนักถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักสิทธิด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีส่วนช่วยในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับสุนทร สันธพานนท์ กล่าวว่า การเรียนรู้แบบบูรณาการช่วยให้นักเรียนมีความรอบรู้ ผึกทักษะการคิดหลายรูปแบบทำให้คิดได้กว้างขวางหลายด้าน และรู้จักการผสมผสานความรู้และทักษะต่าง ๆ เกิดประสบการณ์พร้อมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตเมื่อต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี ได้ฝึกทักษะด้านต่าง ๆ เกิดความสนุกสนาน สามารถปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์ให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น อีกทั้งยังลดการสอนที่ซ้ำซ้อน ลดภาระของนักเรียน ผู้สอนที่สอนในรายวิชาที่มีเนื้อหาเช่นเดียวกันร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันได้ และเป็นการเสริมสร้างความรู้ ประสบการณ์ตลอดจนสร้างเจตคติที่ดีให้แก่นักเรียน (สุนทร สันธพานนท์, 2558)

2.2 ด้านการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ควรที่จะให้นักเรียนได้ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวและบริบทของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเห็นถึงสภาพปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงเห็นว่าปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวนักเรียน ควรใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการสร้างประสบการณ์และการลงมือปฏิบัติ เช่น การลงพื้นที่ศึกษาจริง และจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ เพื่อสร้างความรู้รอบด้าน การจัดการเรียนรู้ควรส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการแสวงหาสาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ปัญหา รวมถึงการเสนอแนวทางและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเกิดทักษะในการจัดการปัญหา ความรับผิดชอบ และความตระหนักรู้ มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ที่เชื่อว่าการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสร้างมากกว่าการรับความรู้ ดังนั้น เป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนจะสนับสนุนการสร้างมากกว่าความพยายามในการถ่ายทอดความรู้ มุ่งเน้นการสร้างความรู้ใหม่อย่างเหมาะสมของแต่ละบุคคล และเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในการสร้างความหมายตามความเป็นจริง (Duffy and Cunningham, 1996) และสอดคล้องกับทฤษฎี วณิชนวนรัชย์ ที่ระบุไว้ว่า การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจะทำให้ให้นักเรียนได้ความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทจริงและสามารถนำไปใช้ได้ พัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล การคิดสังเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ และนำไปใช้สู่การ

คิดแก้ปัญหา นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ทำงานและสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้นักเรียน และความคงอยู่ของความรู้จะยาวนานขึ้น (ศิริวรรณ วณิช วัฒนวรชัย, 2566) และเชื่อมโยงกับบริบททางการเรียนรู้ จะทำให้นักเรียนมีแนวโน้มที่จะตระหนักและใส่ใจต่อประเด็นสิ่งแวดล้อม

2.3 ด้านการวัดผลและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ควรออกแบบเครื่องมือที่ใช้วัดผลและประเมินผล ที่หลากหลาย เชื่อมโยงกับบริบทของนักเรียน และเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัดผลและประเมินผล เช่น แบบทดสอบเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อวัดการคิดเชิงเหตุผลและความเข้าใจของนักเรียน แบบประเมินพฤติกรรมรายบุคคลหรือกลุ่ม เพื่อวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับวลี สัตยา ศัย กล่าวว่าการวัดและประเมินผลการเรียนรู้จะต้องวัดและประเมินผล ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนและหลังเรียน ควรมีการวางแผน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน พิจารณาขอบเขต วิธีการเกณฑ์ และสิ่งที่ต้องประเมิน กำหนดผู้ประเมิน ซึ่งการประเมินครอบคลุมทุกด้านของกิจกรรมการเรียนการสอน เลือกใช้เครื่องมือในการประเมินที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน วิเคราะห์ผลและจัดการข้อมูลการประเมิน และสรุปผลการประเมินเพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องของการเรียนรู้และพัฒนานักเรียน (วลี สัตยา ศัย, 2547)

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ยั่งยืน ต้องอาศัยการบูรณาการหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการใช้บริบทในท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนมีความรู้และตระหนักถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีส่วนช่วยในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการแก้ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัยการศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ยั่งยืน เรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชรผู้วิจัยได้เสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังภาพ

ภาพที่ 1 แนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ยั่งยืนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร

บทสรุป

การศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่ยั่งยืนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร เรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การจัดการเรียนรู้ควรเน้นศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งที่เรียนกับสิ่งที่ไปในชีวิตจริง ช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ความคิด ประสพการณ์ ความสามารถ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อมกัน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้รอบด้านและสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองยั่งยืน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 โรงเรียนควรปรับหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่น และบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ส่งเสริมนักเรียนได้มีโอกาสใช้ความคิด ประสบการณ์ ความสามารถ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย และก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อมกัน

1.2 ครูควรจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เพิ่มกิจกรรมที่พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายควร เพิ่มเครื่องมือวัดผลที่สะท้อนความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์ การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และสนับสนุนให้มีบทบาทเป็นนักเรียนที่กระตือรือร้นและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจของผู้เรียนวิเคราะห์ว่าผู้เรียนมีแรงจูงใจหรืออุปสรรคใดในการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศึกษาวิธีการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเป็นพลเมืองยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*.

กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมเกษตรสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กาญจนา เจริญชัย. (2559). *การศึกษากับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. วารสารสมาคมนักวิจัย, 21(2), 13-18.

กิตติชัย สุธาสีโนบล. (2555). *การพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ เพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน*.

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดกำแพงเพชร. (ม.ป.ป.).

แผนพัฒนาจังหวัดกำแพงเพชร พ.ศ. 2566 – 2570. จังหวัดกำแพงเพชร.

สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๖๘) จาก

https://www.kamphaengphet.go.th/kp/images/ITA/O4-provincial-strategic-plan/2570_Update_compressed_1.pdf

ณัฐกร สงคราม. (2553). *การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเลี้ยง ทมทอง. (2559). *ทฤษฎีและการพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ทริบเพิล เอ็ดดูเคชั่น จำกัด.

ประกาศ เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566 – 2570). (24 ตุลาคม

- 2565). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง หน้า 5 - 18.
- วัลลี สัตยาชัย. (2547). *การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลัก รูปแบบการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ: บุคเน็ท.
- ศุภกิจ แก้วพา. (2566). *การจัดการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์บูรณาการภูมิปัญญาพื้นถิ่นเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองยั่งยืนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่*. วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีภาคตะวันออกแห่งสุวรรณภูมิ, 2(1), 83 – 99
- ศิริวรรณ วณิชพัฒน์วรชัย. (2566). *วิธีการสอนสมัยใหม่*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สุคนธ์ สันทพานนท์. (2558). *การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: 9119 เทคนิคพรินต์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579*. กรุงเทพฯ: พรินทวานกราฟฟิค.
- De Jong. (2008). *Context-based chemical education: How to improve it*. Chemical Education International, 8(1), 1-7
- Duffy, T. M. and D. J. Cunningham. (1996). *Constructivism: Implication for the Design and Delivery of Instruction*. pp. 170-195. in D. H. Jonassen (ed.). *Handbook of Research for Educational Communications and Technology*. New York: Macmillan Library Reference USA.
- United Nations. (1972). United Nations Conference on Human Environment. *Environment and sustainable development*. (p 25 – 27). Stockholm.
- United Nations Environment Programme. (2010). *Annual Report 2010*. (online 14 Jan 2025). From <https://www.unep.org/resources/annual-report/unep-2010-annual-report>

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

The Administration Model for Early Childhood Education Schools Under The office of The Basic Education Commission

¹กัญญาก็ค แสงอัคคี และ ²ชัตติยา ต้วงสำราญ

¹Gunyapuk Sangaukke and ²Khattiya Duangsamran

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding Author's Email: kunyapuk3266@gmail.com

Received March 14, 2025; Revised March 22, 2025; Accepted: August 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย 2) สร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย 3) เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนที่เปิดสอนในระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 80 โรงเรียน โดยผู้ให้ข้อมูลจำนวนโรงเรียนละ 3 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 240 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) แบบตรวจสอบรายการพร้อมข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ และแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.992 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ได้องค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ 16 ตัวแปร 2. รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) พบว่ามี 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ทักษะผู้บริหารมีอาชีพระดับปฐมวัย 2) นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ครูปฐมวัย 3) สภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ระดับปฐมวัย 4) พัฒนาการเด็กปฐมวัย 3. การประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในด้านความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ ผ่านการประเมินคิดเป็นร้อยละ 100

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารสถานศึกษา; การศึกษาระดับปฐมวัย; คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

This research article aims to: 1) Study the elements of early childhood education administration. 2) Create a management model for early childhood education institutions. 3) To assess and certify the management model of early childhood educational institutions under the Office of the Basic Education Commission. In this research, the sample consisted of 80 early childhood schools under the Office of the Basic Education Commission, with 3 informants per school, totaling 240 informants. The research instruments were an opinion questionnaire (Opinionnaire), a checklist with suggestions from experts, and a checklist. The reliability of the questionnaire was 0.992. Statistics used in data analysis include frequency, percentage, mean, standard deviation, and confirmatory factor analysis (CFA). Early childhood education administration model under the Office of the Basic Education Commission. The research results found that 1. The composition of the administration of early childhood educational institutions under the Office of the Basic Education Commission found that there were 4 components and 16 variables. 2. The management model of early childhood education institutions under the Office of the Basic Education Commission from the Confirmatory Factor Analysis (CFA), found that there are 4 main components. 1) Early childhood professional administrator skills, 2) Early childhood teacher learning management innovations, 3) Early childhood learning environment and resources, 4) Early childhood development. 3. The evaluation and confirmation of model from experts in its were at 100 verifications of acceptable range of accuracy, suitability, possibility, and practicality.

Keywords: The Administration Model; Early Childhood Education; The Basic Education Commission

บทนำ

การพัฒนาเด็กปฐมวัยมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากสมองของเด็กได้รับการสร้างและพัฒนาอย่างรวดเร็ว การพัฒนาเด็กในช่วงนี้จะเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้และการพัฒนาตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ของมนุษย์จะเกิดขึ้นอย่างเต็มที่ในช่วงปฐมวัยเท่านั้น (สุริยา ช้องเสนาะ, 2562) ตามบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 รัฐมีหน้าที่ดำเนินการให้เด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่ และได้รับการพัฒนา ก่อนเข้าเรียนในระบบ เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านอย่างเหมาะสม ได้แก่ พัฒนาการด้านร่างกาย พัฒนาการด้านอารมณ์ - จิตใจ การมีวินัย พัฒนาการด้านสังคม และพัฒนาการด้านสติปัญญาให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ ดังนั้นรัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาตามความต้องการใน

ระบบต่าง ๆ รวมถึงมีการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต(รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560) หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับชาติ ชุมชน และครอบครัวเห็นคุณค่าของการศึกษาปฐมวัย มีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ และสนับสนุนสถานศึกษา โดยร่วมกันทำงานอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ในการวางแผน ส่งเสริม สนับสนุน ตรวจสอบ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขเพื่อสิทธิที่เด็กทุกคนจะต้องได้รับจากการอบรมเลี้ยงดู หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยมุ่งพัฒนาเด็กทุกคนให้ได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีความสุขและเหมาะสมตามวัย มีทักษะชีวิตและปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนดี มีวินัย และความสำนึกความเป็นไทย โดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา พ่อ แม่ ครอบครัว ชุมชน และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) การสำรวจพัฒนาการด้านทักษะสมองส่วนหน้า (Executive Functions) ซึ่งเป็นสมองส่วนคิดและจัดการชีวิต จากการสำรวจ เด็กปฐมวัยไทย พบว่า เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการต่ำกว่าเกณฑ์อย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลต่อความพร้อมและความสำเร็จทางการเรียนในระดับที่สูงขึ้นไป อีกทั้งผลการวิจัยและติดตามพัฒนาการของเด็กปฐมวัยของไทยพบว่า เด็กปฐมวัยกำลังถูกเร่งรัดให้มีพัฒนาการที่เกินวัยอย่างไม่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลเสียต่อการพัฒนาทักษะด้านการเรียนรู้ของเด็กในอนาคต รวมถึงผู้บริหารสถานศึกษา ที่ขาดความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงวัยตลอดจนมีการวัดผลด้วยการทดสอบความรู้ด้านเนื้อหาสาระ ทำให้ระบบการเรียนการสอนเด็กในระดับอนุบาลและประถมศึกษาตอนต้นมุ่งเน้นการท่องจำความรู้ ซึ่งเป็นการสูญเสียโอกาสในการเรียนรู้ตามพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวม เพราะเด็กในช่วงปฐมวัยสมองจะเปิดรับการเรียนรู้ได้ดีที่สุด โดยเฉพาะทักษะด้านพฤติกรรม เช่น ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางอารมณ์ การพูดและการเคลื่อนไหว แต่เมื่อเด็กถูกพัฒนาทักษะเพียงด้านเดียวส่งผลให้เด็กขาดแรงจูงใจการเรียนรู้ ขาดทักษะในการทำงานร่วมกับคนอื่น และขาดทักษะความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นการเสียโอกาสที่มีอยู่อย่างจำกัด ในการสร้างทักษะทางด้านพฤติกรรม ซึ่งจะส่งผลต่อคุณลักษณะความสำเร็จด้านการศึกษา และการทำงานในอนาคตของเด็ก (ศศิลักษณ์ ขยันกิจ, 2562) การบริหารจัดการสถานศึกษาระดับปฐมวัย จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างกระบวนการบริหารจัดการระดับปฐมวัยที่มีคุณภาพโดยผู้บริหารสามารถนำกระบวนการบริหารจัดการไปใช้ในสถานศึกษา โดยวิเคราะห์กระบวนการบริหารที่เหมาะสม ที่ส่งผลให้สถานศึกษามีคุณภาพสามารถพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการทุกด้านอย่างเป็นองค์รวมตามศักยภาพ เป็นไปตามมาตรฐานคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และบุคลากรปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างมีความสุข

จากสภาพข้างต้นแนวทางในการบริหารจัดการสถานศึกษาปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สถานศึกษาที่มีการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยให้เกิดคุณภาพต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยได้อย่างเต็มศักยภาพ และมุ่งเน้นการสร้างเด็กปฐมวัยให้เป็นพลเมืองรุ่นใหม่ที่มีพัฒนาการที่สมวัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นี้เป็นการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหา (content validity) ด้วยดัชนีความสอดคล้องที่เรียกว่า IOC (Index of item Objective Congruence) ซึ่งพิจารณาค่า IOC ที่มากกว่า 0.5 ขึ้นไป โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน นำไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างเดียวกับการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน และนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจการจำแนกเป็นรายข้อพิจารณาค่าที่มีค่าเท่ากับ 0.20 ขึ้นไปทุกข้อ และนำมาหาค่าความเชื่อมั่น โดยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบาค มีค่าเท่ากับ 0.992 และตรวจสอบค่าความเบ้ ความโด่ง เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถใน คัดเลือกด้วยวิธีการเจาะจง และ นำผลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

4. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการนำร่ององค์ประกอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้จากการพัฒนารูปแบบมาตรวจสอบและเพิ่มความเชื่อถือในการสร้างรูปแบบที่เหมาะสม นำองค์ประกอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรวจสอบและยืนยันโดยให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คน เพื่อให้พิจารณาประเด็นความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และการนำไปใช้ประโยชน์พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาและครูปฐมวัยโรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างสุ่มอย่างง่ายโดยการจับฉลากแบบไม่ใส่คืนโดยใช้โรงเรียนเป็นหน่วยในการสุ่มจำนวน 80 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาและครูปฐมวัยโรงเรียนที่เปิดสอนระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 240 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีแบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) แบบตรวจสอบรายการพร้อมข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ และแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสอบถามความคิดเห็น เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามจากระบบ Google Form ส่งให้กับเครือข่ายและแบบตรวจสอบรายการ เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินรูปแบบผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งเชิงสถิติและคุณภาพ) ได้แก่ วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าความเบ้ (Skewness) ความโด่ง (Kurtosis) การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Correlation) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จทางสถิติสำเร็จ เพื่อการประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ตัวแปรการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 4 องค์ประกอบ 16 ตัวแปร

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) การบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 16 ตัวแปร ได้แก่ 1) ด้านทักษะผู้บริหารมีอาชีพระดับปฐมวัย มี 4 ตัวแปร 2) ด้านนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ครูปฐมวัย มี 5 ตัวแปร 3) ด้านสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ระดับปฐมวัย มี 3 ตัวแปร และ 4) ด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัย มี 4 ตัวแปร

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ คือ เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสม ถูกต้อง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ตัวแปรการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 4 องค์ประกอบ 16 ตัวแปร ได้แก่ 1) ด้านทักษะผู้บริหารมีอาชีพระดับปฐมวัย มี 4 ตัวแปร 2) ด้านนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ครูปฐมวัย มี 5 ตัวแปร 3) ด้านสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ระดับปฐมวัย มี 3 ตัวแปร และ 4) ด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัย มี 4 ตัวแปร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาปฐมวัยคือการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีความพร้อมทั้งด้าน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ด้วยความร่วมมือของ ครู ผู้บริหารที่มีความสามารถ ครอบคลุม ชุมชน สังคม และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการจัดการศึกษาปฐมวัยตามปรัชญาการศึกษาปฐมวัยและวิสัยทัศน์ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 และหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยสากลและความเป็นไทยที่ระบุว่าสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือให้มีการพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างเป็นองค์รวม และสมดุลครบทุกด้าน ด้วยความร่วมมือของ ครู ผู้บริหารที่มีความสามารถในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ครอบคลุม

ชุมชน สังคม และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย สู่การสร้างคนไทย ที่มีศักยภาพ ในอนาคต นอกจากนี้ยังพบตัวแปรการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 4 องค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัย มี 4 ตัวแปร ได้แก่ (1) ร่างกายของผู้เรียน: ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยมีน้ำหนักส่วนสูงตามเกณฑ์, ใช้อวัยวะของร่างกายที่สัมพันธ์กันได้ (2) อารมณ์ จิตใจของผู้เรียน : ช่วยเหลือแบ่งปันสิ่งของแก่ผู้อื่น, ชอบเคลื่อนไหวการแสดงออกด้านศิลปะ, แสดงอารมณ์ความรู้สึกได้เหมาะสมตามสถานการณ์, 3) สังคมของผู้เรียน : ร่วมทำกิจกรรมและอยู่ร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ แสดงและยอมรับความคิดเห็นของกลุ่ม, อยู่ร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ (4) สติปัญญาของผู้เรียน: สื่อสารผ่านการรับฟังและโต้ตอบได้, ออกแบบสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้, ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และนำผลงานของตนเองมาแสดงได้สอดคล้องกับ Abbie Raikes ได้ศึกษาเรื่อง การวัดคุณภาพการจัดการศึกษาก่อนประถมศึกษาในภูมิภาคทะเลทรายซาฮารา: การประเมินการจัดสภาพแวดล้อมและการเรียนรู้ระดับปฐมวัย ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทั้งสามประเภทได้รับการตั้งสมมติฐานเพื่อแสดงถึงแง่มุมด้านคุณภาพที่ได้รับการบันทึกและได้รับการสนับสนุน โดยการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยันแบบแยกประเภทคือ 1) สุขภาพและความปลอดภัย 2) วัสดุและกิจกรรม และ 3) การปฏิสัมพันธ์ของครูและเด็กพบความเชื่อมโยงทั้งสามปัจจัยกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย อีกทั้งพบว่าคุณลักษณะของครูมีน้อย ส่วนสื่อและกิจกรรมแสดงให้เห็นความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการเรียนรู้ของเด็กในขณะที่การศึกษาของครูมีความสัมพันธ์กับทั้งสามปัจจัย (Abbie Raikes, 2020)

2. องค์ประกอบด้านทักษะผู้บริหารมีอาชีพระดับปฐมวัยมี 4 ตัวแปร ได้แก่ (1) มีภาวะผู้นำยุคใหม่ มีมนุษยสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้อง (2) มีทักษะการบริหารการศึกษา: บริหารสถานศึกษา มีการวางแผนการพัฒนาการศึกษาแบบมีส่วนร่วม, มีการระบุขอบเขตหน้าที่การทำงานของบุคลากร, และมีการกำหนดโครงสร้างบริหารการศึกษาครอบคลุมทุกฝ่ายงาน (3) การพัฒนาครูมืออาชีพ : แนะนำให้ครูใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดการศึกษา, พัฒนาครูด้านการบูรณาการสอนเน้นกระบวนการคิด, ให้ครูสร้างกลุ่มเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน และจัดอบรมให้ครูมีทักษะด้านการสร้างนวัตกรรม (4) การประยุกต์บูรณาการศาสตร์ปฐมวัย: พัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยให้ทันสมัย, มีความรู้ในกิจกรรมหลักของการจัดการศึกษาปฐมวัย, มีความรู้ ความเข้าใจในหลักจิตวิทยาการศึกษาสอดคล้องกับ Tuulikki ได้ศึกษาเรื่อง กระจายความเป็นผู้นำในการบริหารจัดการการศึกษาปฐมวัยและการดูแลเด็กของประเทศฟินแลนด์ เป็นการพัฒนาวิชาชีพสู่การเป็นผู้นำแบบกระจายอำนาจในระดับองค์กรต่าง ๆ ในศูนย์รับเลี้ยงเด็กฟินแลนด์ภายในเขตเมืองเฮลซิงกิ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามความก้าวหน้าของการพัฒนาวิชาชีพระหว่างการบริหารการศึกษาและผู้ปฏิบัติงาน ข้อมูลนี้ใช้คำอธิบายวิธีการไต่ตรองที่ใช้ในโครงการพัฒนาของศูนย์รับเลี้ยงเด็กแต่ละวัน ผู้เข้าร่วมถูกสัมภาษณ์เพื่ออธิบายถึงวิธีปฏิบัติในการพัฒนาและสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของตนเองต่อกระบวนการในฐานะบุคคลและร่วมกันเป็นทีมงานในช่วงสองปีของโครงการพัฒนา นักวิจัยรวบรวมการสะท้อนวิเคราะห์ เพื่อสร้างผลลัพธ์แล้วส่งมอบหลักฐานนี้ให้กับผู้เข้าร่วมเพื่อใช้ในการไต่ตรองและประมวลผลการปฏิบัติงานเพิ่มเติมโดยได้รับการสนับสนุนจากผู้ให้คำปรึกษา กรรมการและที่ปรึกษา มองว่าภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจเป็นวิธีที่ดีในการส่งเสริมการปฏิบัติด้านการพัฒนาและนำ

บทบาทของบุคลากรมาเป็นตัวแทนที่สำคัญในกระบวนการพัฒนา การกระจายความเป็นผู้นำดูเหมือนว่าจะตระหนักได้ดีที่สุดในหมู่ผู้เข้าร่วมในระดับต่ำสุดและระดับกลาง (Tuulikki. 2019)

3. องค์ประกอบด้านนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ครูปฐมวัย มี 5 ตัวแปร ได้แก่ (1) การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของครู: มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน, จัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับหลักสูตร (2) คุณสมบัติของครู: มีความรับผิดชอบในงาน ได้รับมอบหมายสอนตรงตามสาขาวิชาเอก (3) การออกแบบการเรียนรู้ของครู: กำหนดหน่วยการเรียนรู้ตามหลักสูตร, มีการเตรียมความพร้อมบรรยากาศการเรียนรู้, มีการวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคลตามพัฒนาการ, วางแผนจัดประสบการณ์เรียนรู้พัฒนาทักษะสมองผู้เรียน, วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อใช้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ และระบุผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงบนพื้นฐานพัฒนาการผู้เรียน (4) การวิจัยติดตามผลของพัฒนาการผู้เรียน: สังเกตพัฒนาการความก้าวหน้าของผู้เรียนต่อเนื่อง, (5) การสร้างและการใช้นวัตกรรมของครู: สร้างนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน, ออกแบบนวัตกรรมทันสมัยและตรงตามหลักสูตร, ใช้นวัตกรรมในห้องเรียนส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Wondemetegegn, Sisay Awgichew ได้ศึกษาเรื่อง แนวปฏิบัติและความคาดหวังของการศึกษาโรงเรียนอนุบาลในการบริหารเมืองแอตติสอาบาบา: เอธิโอเปีย ผลการศึกษาพบว่า ในโรงเรียนอนุบาลส่วนใหญ่ปัจจัยที่สำคัญ คือ วัสดุ อุปกรณ์ในชั้นเรียนและนอกห้องเรียนทรัพยากรบุคคลและสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ โดยการจัดทำและแบ่งปันสื่อการเรียนการสอนตามความสนใจและคำนึงถึงระดับพัฒนาการของเด็ก การฝึกอบรมครูปฐมวัยและบุคลากรอื่นๆ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถ (Wondemetegegn, Sisay Awgichew, 2016)

4. องค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ระดับปฐมวัย มี 3 ตัวแปร ได้แก่ (1) ความมั่นคงปลอดภัยชีวิตทรัพย์สินสถานศึกษา: ได้รับการรับรองผลการประเมินคุณภาพจากสมศ, มีสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาที่ส่งเสริมสุขภาพร่างกาย (2) โครงสร้างบริหารสถานศึกษา: มีการจัดบุคลากรตามโครงสร้างงาน ไซสถานศึกษาเป็นฐานกับคณะกรรมการสถานศึกษา (3) แหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา: มีอาคารเรียนที่เพียงพอ, เป็นสถานที่ให้บริการทุกภาคส่วนในสังคม, มีอาคารประกอบที่เหมาะสม, มีป้ายนิเทศให้ความรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Catherine Gakii Murungi ได้ศึกษาเรื่อง ความปลอดภัยของเด็กก่อนประถมศึกษาในชนบท: มาตราการแทรกแซง ผลการศึกษาพบว่า มีมาตรการแทรกแซงที่พบในโรงเรียนชนบทในการสร้างความปลอดภัยและความมั่นคงให้กับเด็กก่อนประถมศึกษา ดังนี้ 1) การแทรกแซงของรัฐบาล เป็นหน้าที่ของรัฐบาลในการส่งเสริมความปลอดภัยและความมั่นคงของเด็ก 2) การแทรกแซงของผู้บริหารโรงเรียน เป็นการมุ่งเน้นความปลอดภัยทางด้านทางกายภาพด้านการละทิ้งเด็ก และด้านอาหาร 3) การทอดทิ้งเด็ก โรงเรียนมีฝ่ายดูแลการให้คำปรึกษาแนะนำพ่อแม่ ผู้ปกครองในการดูแลเด็กจากสาเหตุการถูกทอดทิ้งและการคัดออกจากโรงเรียน 4) การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นการเพิ่มความปลอดภัยให้กับเด็ก รวมถึงการมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย (Catherine Gakii Murungi, 2021)

จากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) การบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติจาก 4 องค์ประกอบ 16 ตัว

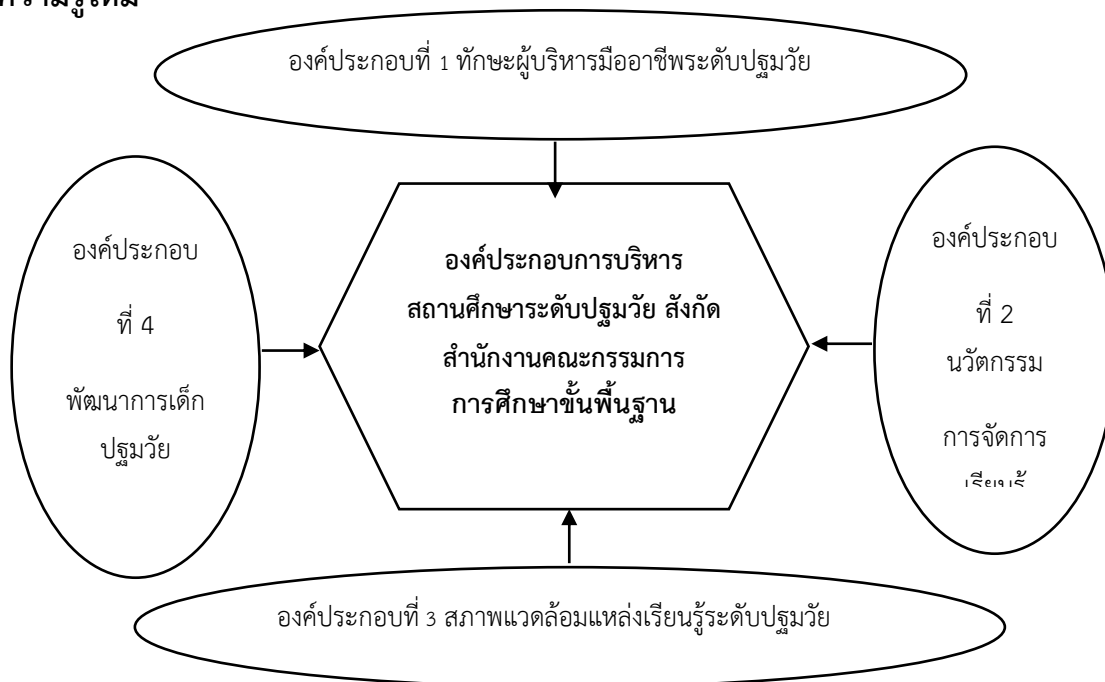

แปร ได้แก่ 1) ด้านทักษะผู้บริหารมีอาชีพระดับปฐมวัย มี 4 ตัวแปร 2) ด้านนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ครูปฐมวัย มี 5 ตัวแปร 3) ด้านสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ระดับปฐมวัย มี 3 ตัวแปร และ 4) ด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัย มี 4 ตัวแปร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการจัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้สร้างเสริมให้เด็กปฏิบัติกิจกรรมผ่านการเล่นได้เต็มตามศักยภาพและความสามารถของเด็กแต่ละคน โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เด็กค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง สอดคล้องกับ คณินิจ วิจิตรปัญญา และวานิชย์ ประเสริฐพร ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรด้านการบริหารหลักสูตรด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์ ด้านการบริหารคุณภาพของสถานศึกษา และสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนเอกชน โดยภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการบริหารหลักสูตรด้านการพัฒนาครูและบุคลากร ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการจัดประสบการณ์ และด้านการบริหารคุณภาพของสถานศึกษา 2. ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า ด้านที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุดคือ ด้านการบริหารหลักสูตรด้านการบริหารคุณภาพของสถานศึกษา ด้านการจัดสภาพแวดล้อมและสื่อเพื่อการเรียนรู้ ด้านการให้บริการสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุน การจัดประสบการณ์ และด้านการพัฒนาครูและบุคลากร ตามลำดับ (คณินิจ วิจิตรปัญญา และวานิชย์ ประเสริฐพร, 2564)

จากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในด้านความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ผ่านการประเมินคิดเป็นร้อยละ 100 ทั้งนี้เพราะว่าองค์ประกอบที่ได้จากการวิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้มาตรวจสอบและเพิ่มความเชื่อถือในการสร้างรูปแบบที่เหมาะสมซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งที่ผู้วิจัยได้พัฒนาจากข้อมูลทั้งหมดด้วยวิธีสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และการนำไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม มีการตรวจสอบรูปแบบซึ่งสอดคล้องกับ สุนิสา สก๊อต ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรบริหารส่วนตำบล ในเขตพัฒนา อุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัย แบบองค์รวมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรบริหารส่วนตำบลในเขตพัฒนา อุตสาหกรรม ชายฝั่งทะเลตะวันออกประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) บุคลากร 2) อาคารสถานที่ 3) กิจกรรม การเรียนรู้การดูแลเด็กและเด็กพิเศษ 4) โภชนาการ 5) การบริหารจัดการศูนย์ฯ และการประเมินคุณภาพ 6) การส่งต่อผู้เรียนสู่สถานศึกษาในระดับสูงขึ้น 7) ความสัมพันธ์ระหว่าง

ผู้ปกครอง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และชุมชน 8) ปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของศูนย์พัฒนาเด็ก 9) สุขอนามัยความปลอดภัย และการปฐมพยาบาล และ 10) หลักสูตรและแผนการพัฒนาคณะที่โดดเด่น และผลยืนยันการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของรูปแบบ พบว่า โดยภาพรวมมีความเหมาะสมมีความเป็นไปได้ ความถูกต้อง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ (สุนิสา สก๊อต,2560)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ประกอบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อธิบายภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย “รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ” ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 พัฒนาการเด็กปฐมวัย คือ เด็กปฐมวัยต้องมีพัฒนาการครบทั้ง 4 ด้านได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา ร่างกายของผู้เรียนเจริญเติบโตตามวัย มีน้ำหนักส่วนสูงตามเกณฑ์ ไขก๊อแล่มเนื้อที่แข็งแรงได้คล่องแคล่ว แสดงอารมณ์ความรู้สึกได้เหมาะสมตามสถานการณ์ อยู่ร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ นำผลงานของตนเองมาแสดงและสื่อสารผ่านการรับฟังการโต้ตอบได้

องค์ประกอบที่ 2 ทักษะผู้บริหารมืออาชีพระดับปฐมวัย คือ การเป็นผู้มีภาวะผู้นำยุคใหม่ มีทักษะการบริหารการศึกษา มีการประยุกต์บูรณาการศาสตร์ที่จะทำให้สถานศึกษานั้นๆ ก้าวไปให้ถึงและประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ โดยการทำให้วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์บรรลุตามที่ได้กำหนดไว้

องค์ประกอบที่ 3 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ครูปฐมวัย คือ ครูออกแบบนวัตกรรมทันสมัยและตรงตามหลักสูตร,ใช้นวัตกรรมในห้องเรียนส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน มีการ

วิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล ตามพัฒนาการ, และระบุผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงบนพื้นฐานพัฒนาการ ให้เด็กสามารถพัฒนาตนตามธรรมชาติ สอดคล้องกับพัฒนาการและเต็มตามศักยภาพ

องค์ประกอบที่ 4 ด้านสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ระดับปฐมวัย คือ มีอาคารเรียนที่เพียงพอ สถานศึกษาระดับปฐมวัยต้องมีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพร่างกาย, ส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน, ดำเนินงานและจัดระบบการประเมินผลพัฒนาการตามเกณฑ์, มีการส่งเสริมช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเป็นระบบ มีเทคโนโลยี ที่สนับสนุนการเรียนรู้, มีป้ายนิเทศให้ความรู้

บทสรุป

การศึกษาเรื่อง รูปแบบพัฒนาการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในครั้งนี้พบว่า มี 4 องค์ประกอบหลัก 16 ตัวแปร ได้แก่ 1) ทักษะผู้บริหารมีอาชีพระดับปฐมวัย มี 4 ตัวแปร 2) นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ปฐมวัย มี 5 ตัวแปร 3) สภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ระดับปฐมวัย มี 3 ตัวแปร และ 4) พัฒนาการเด็กปฐมวัย มี 4 ตัวแปร ผลการประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญว่าเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสม ถูกต้อง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรให้ความสำคัญด้านครูผู้สอนระดับปฐมวัย เพราะเป็นจุดศูนย์กลางที่มีความสำคัญที่สุด เป็นบุคคลที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่างๆ เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความสัมพันธ์กับด้านเป้าหมายพัฒนาการของผู้เรียนระดับปฐมวัย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการบริหาร เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ โครงการและกิจกรรมในการพัฒนาสมรรถนะของครูผู้สอนระดับปฐมวัย เสริมแรงจูงใจให้ครูเป็นครูต้นแบบที่เป็นแบบอย่างของแนวปฏิบัติที่ดี

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับประเมินโครงการที่ใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ควรวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. ควรมีการวิจัยการศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาที่ใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. ควรวิจัยพัฒนาภาวะผู้นำการบริหารสถานศึกษาระดับปฐมวัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ :

กระทรวงศึกษาธิการ.

คณิงนิจ วิจิตรปัญญา และวานิชย์ ประเสริฐพร, (2564). *แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. สถาบันวิจัยพินิตธรรม,*

ศศิลักษณ์ ขยันกิจ. (2562). *เปิดสถานการณ์เด็กปฐมวัย มุ่งตัวตั้งแต่วัยอนุบาล. เข้าถึงเมื่อ 5 พฤศจิกายน. จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/27887>*

สุนิสา สก๊อต. (2560). *การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยแบบองค์รวม สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรบริหารส่วนตำบล ในเขตพัฒนา อุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 12(1), หน้า 179-190.*

สุริยา ช้องเสนาะ. (2562). *การศึกษาของเด็กปฐมวัย หัวใจสำคัญของการศึกษา. เข้าถึงเมื่อ 5 พฤศจิกายน, จาก <http://www.parliament.go.th>*

Abbie Raikes. (2020). *Measuring quality of preprimary education in sub-Saharan Africa: Evaluation of the Measuring Early Learning Environment scale. Early Childhood Research Quarterly, 53(4): 571-585.*

Catherine Gakii Murungi. (2021). *Children's safety and security in non-formal preprimary schools: The intervention measures. Journal of Education and Learning, 15(4): 101-106.*

Tuulikki. (2019). *Distributed Leadership as Administrative Practice in Finnish Early Childhood Education and Care, from <https://www.researchgate.net>*

Wondemetegn, Sisay Awgichew. (2016). *Practices and Challenges of Kindergarten Education in Addis Ababa City Administration. Ethiopia: Haramaya University Ethiopia College of Education and Behavioral Sciences.*

การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม Participative Administration of Sampranwittaya School in Nakhon Pathom Province

¹ปรเมศร์ มั่นใจจริง และ ²ชัตติยา ดั่งสำราญ

¹ Paramed Munjaiching and ²Khattiya Duangsamran

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding Author's Email: mark_out@hotmail.com

Received March 17, 2025; Revised March 20, 2025; Accepted: August 17, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การบริหารแบบมีส่วนร่วม และ 2) แนวทางการส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนสามพรานวิทยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็น โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) เท่ากับ 0.60 - 1.00 และมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) เท่ากับ .925 และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1. การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม มีค่าเฉลี่ยเลขคณิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 4 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ ความยืดหยุ่นผูกพัน การไว้วางใจกัน ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน 2. แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยหลายแนวทาง คือ 1) การไว้วางใจกัน ผู้บริหารควรยอมรับและเชื่อมั่นเชื่อถือในความรู้ รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมงาน และกำกับติดตามการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานและให้มีการรายงานผลเป็นระยะ 2) ความยืดหยุ่นผูกพัน ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ร่วมงาน ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อให้เกิดความผูกพัน และควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ 3) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการวางแผน ตั้งเป้าหมายและกำหนดวัตถุประสงค์ และสร้างความชัดเจนและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ไม่ให้เกิดความขัดแย้ง 4) ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน

ผู้บริหารควรส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองตามความถนัดของแต่ละบุคคล

คำสำคัญ: การบริหารแบบมีส่วนร่วม; โรงเรียนสามพรานวิทยา; จังหวัดนครปฐม

Abstract

This research article aims to determine 1) Participatory management and 2) Guidelines for promoting participatory management at Sampranwittaya School in Nakhon Pathom Province. This study is descriptive research. The population used in this research includes the school director, deputy school directors, teachers, and the Basic Education Committee of Sampranwittaya School. The research instruments used were a questionnaire and a structured interview. The questionnaire had an Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranging from 0.60 to 1.00 and a Cronbach's alpha (α -coefficient) of .925. The statistical methods used in the study included frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, and content analysis. The research findings revealed that. The participatory management of Sampran Wittaya School, Nakhon Pathom Province, has an arithmetic mean at a high level. When considering each aspect individually, it was found that participatory management was at a high level in all four aspects, ranked in descending order of arithmetic mean as follows Commitment, Trust, Autonomy, Goals and Objective. Guidelines for Developing Participatory Management at Sampranwittaya School in Nakhon Pathom Province. The development of participatory management at Sampranwittaya School consists of several key approaches 1) Trust, Administrators should acknowledge and have confidence in the knowledge of their colleagues, listen to their opinions and suggestions, monitor their performance, and require periodic progress reports. 2) Commitment, Administrators should encourage staff to participate in training to enhance their knowledge, exhibit behavior that fosters goodwill among colleagues, promote teamwork to build a sense of commitment, and allow subordinates to take part in the decision-making process. 3) Goals and Objectives, Administrators should provide opportunities for subordinates to participate in planning, goal-setting, and defining objectives, ensuring clarity and motivation in their work while preventing conflicts. 4) Autonomy, Administrators should support and encourage subordinates to make independent decisions and solve problems based on their individual expertise.

Keywords: Participative Administration; Sampranwittaya School; Nakhon Pathom Province

บทนำ

การศึกษาเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ การศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อการพัฒนามนุษย์ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 6 กล่าวถึงการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) อีกทั้งสภากาชาดในศตวรรษที่ 21 เกี่ยวกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจ สังคมของประเทศ และทั่วโลกที่ต้องเผชิญกับความท้าทายและมุ่งพัฒนาประเทศไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมยุค 4.0 โดยมีความต้องการกำลังคนที่มีทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาขับเคลื่อนประเทศ การศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ ซึ่งการบริหารเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษา โดยต้องอาศัยทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและพื้นที่ และแผนการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษามีการกำหนดแนวทางการพัฒนา คือ ปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา ปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับระบบการเงินเพื่อการศึกษา พัฒนาระบบบริหารงานบุคคล ของครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งการบริหารเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษา ซึ่งต้องอาศัยทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนและพื้นที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

การจัดการศึกษาให้เกิดผลดีมีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการของประชาชนโดยเฉพาะผู้ปกครองต้องอาศัยการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ปัจจุบันแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2562) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8(2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาทุกระดับจึงต้องปฏิบัติตามโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาย่อมจะช่วยขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการศึกษาดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้สถานศึกษาได้รับการยอมรับจากชุมชน

โรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่โรงเรียนหนึ่งสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จังหวัดนครปฐม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นสถานศึกษาหนึ่งที่ได้รับการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกสถานศึกษารอบที่สี่ โดยสำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) การประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ ผลการประเมิน SAR ภายใต้สถานการณ์ COVID-19 ได้มีข้อเสนอแนะส่วนที่สถานศึกษาควรจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพในการจัดการศึกษา ด้านการบริหารและการจัดการ ควรพัฒนาแนวทางในการบริหารแบบการมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่าย ครู ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นการระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ มาเป็นแนวทางในการ พัฒนาโรงเรียน เช่น การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือ การพัฒนางานประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆของทางโรงเรียน เพื่อ

ยกระดับคุณภาพผสมสัมฤทธิ์ในการเรียนของนักเรียนในบางกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ยังต่ำกว่าเกณฑ์ (โรงเรียนสามพรานวิทยา, 2565)

สภาพปัญหาและสาเหตุต่าง ๆ ในเบื้องต้นทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระดับการบริหารแบบมีส่วนร่วมและแนวทางการส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วม ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดองค์กระบวนเปิดของลูเนนเบิร์กและออร์นสไตน์ (Lunenburg and Ornstein, 2022) เป็นขอบข่ายเชิงทฤษฎีของการวิจัย และทฤษฎีที่นำมาใช้ศึกษาในครั้งนี้มีความสอดคล้องกับลักษณะขององค์กร โดยแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสวอนสเบิร์ก (Swansburg, 1996) ได้แบ่งองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ 1.การไว้วางใจกัน (Trust) 2.ความยึดมั่นผูกพัน (Commitment) 3.การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Goals and Objectives) 4.ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน (Autonomy) เพื่อนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อทราบแนวทางการส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) โดยผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครู กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) เกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพชีวิตการทำงานของครูโรงเรียนประถมศึกษา การดำเนินการวิจัยเป็นไปตามขั้นตอน และระเบียบวิธีวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมโครงร่างวิจัย โดยวิธีศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารตำรา ทฤษฎี รายงานวิจัย บทความ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม เรียบเรียงผลงานเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงแก้ไขเพื่อนำมาจัดทำโครงร่างการวิจัย เสนอโครงร่างต่อจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย

ประชากรและผู้ให้ข้อมูล ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรทั้งหมดในโรงเรียนสามพรานวิทยาและกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครู กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ไม่รวมผู้อำนวยการและ ตัวแทนครู) จำนวน 86 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ตัวแปรพื้นฐาน และตัวแปรที่ศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ตัวแปรพื้นฐาน เป็นตัวแปรเกี่ยวกับสภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามในด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน

2. ตัวแปรที่จะศึกษาเป็นตัวแปรเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของ สวอนสเบิร์ก (Swansburg, 1996) ประกอบด้วย 1) การไว้วางใจกัน 2) ความยึดมั่นผูกพัน 3) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน และ 4) ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี 2 ประเภท คือ แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสอบถามความคิดเห็นแบ่งออกเป็น 2 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบเลือกตอบ (Check list) คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน

ตอนที่ 2 ถามเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม ตามแนวคิดของสวอนสเบิร์ก (Swansburg, 1996) มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scales) 5 ระดับ ตั้งแต่ระดับมากที่สุดถึงระดับน้อยที่สุด ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's Rating Scale) โดยใช้เกณฑ์กำหนดน้ำหนักคะแนน และมาตราส่วนประมาณค่าดังนี้

ระดับ 1 หมายถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับน้อยที่สุด มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 1 คะแนน

ระดับ 2 หมายถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับน้อย มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 2 คะแนน

ระดับ 3 หมายถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 3 คะแนน

ระดับ 4 หมายถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับมากมีค่าน้ำหนักเท่ากับ 4 คะแนน

ระดับ 5 หมายถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าน้ำหนักเท่ากับ 5 คะแนน

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 2 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 สัมภาษณ์สถานภาพของผู้ถูกสัมภาษณ์ คือ เพศ และตำแหน่ง

ตอนที่ 2 แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม ตามแนวคิดของสวอนสเบิร์ก (Swansburg, 1996)

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาและสร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. แบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire) ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามของ อมรภาค ปิ่นกำลัง ซึ่งศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) เท่ากับ 0.60 - 1.00 และมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) เท่ากับ .925

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

2.1 ศึกษาการดําแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

2.2 จัดทําแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยมี 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สัมภาษณ์สถานภาพของผู้ถูกสัมภาษณ์ คือ เพศ และตำแหน่ง

ตอนที่ 2 แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม ตามแนวคิดของสวอนสเบิร์ก (Swansburg, 1996)

2.3 นำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบเครื่องมือ

2.4 นำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงหัวหน้าภาควิชาการบริหารการศึกษาเพื่อทำหนังสือขอความร่วมมือจากโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม ในการตอบแบบสอบถามของการวิจัยครั้งนี้

2. จัดเตรียมแบบสอบถามการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม

3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บแบบสอบถามจากประชากรด้วยตนเองและเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืน เพื่อนำไปดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

การวิเคราะห์ข้อมูลและทางสถิติที่ใช้ในการวิจัย เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา ผู้วิจัยรวบรวมและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทั้งหมด จากนั้นนำมาจัดระบบ ลงรหัสข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ (Frequency: f) และร้อยละ (Percentage: %)

2. การวิเคราะห์การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม ใช้ค่ามัธยฐานเลขคณิต (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำค่ามัธยฐานเลขคณิตที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best) มีรายละเอียด ดังนี้

ค่ามัธยฐานเลขคณิต 1.00 ถึง 1.49 แสดงว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ค่ามัธยฐานเลขคณิต 1.50 ถึง 2.49 แสดงว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับน้อย

ค่ามัธยฐานเลขคณิต 2.50 ถึง 3.49 แสดงว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับปานกลาง

ค่ามัธยฐานเลขคณิต 3.50 ถึง 4.49 แสดงว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับมาก

ค่ามัธยฐานเลขคณิต 4.50 ถึง 5.00 แสดงว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับมากที่สุด

3.การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากผู้อำนวยการโรงเรียน รอง

ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย เป็นขั้นตอนการจัดทำร่างรายงานผลการวิจัยนำเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามคำแนะนำของคณะกรรมการที่ปรึกษา จัดพิมพ์รายงานผลการวิจัยฉบับร่างเสนอขออนุมัติโครงการวิจัยและปรับปรุงแก้ไข ตามที่คณะกรรมการที่ปรึกษาเสนอแนะอีกครั้ง จัดพิมพ์และส่งรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม แสดงผลตามตารางที่ 1

(N=86)

ด้าน	การบริหารแบบมีส่วนร่วม	μ	σ	ระดับ
1	การไว้วางใจกัน (Trust)	4.39	0.50	มาก
2	ความยึดมั่นผูกพัน (Commitment)	4.43	0.50	มาก
3	การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Goals and Objectives)	4.33	0.54	มาก
4	ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน (Autonomy)	4.36	0.61	มาก
รวม		4.38	0.49	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม มีค่ามัธยฐานเลขคณิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ ความยึดมั่นผูกพัน การไว้วางใจกัน ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน เมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยภาพรวม เท่ากับ 0.44 ซึ่งหมายความว่ามีการกระจายของข้อมูลน้อย แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้

1.การไว้วางใจกัน (Trust) แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม ด้านการไว้วางใจกัน ผู้บริหารควรยอมรับและเชื่อมั่นเชื่อถือในความรู้ ความสามารถของผู้ร่วมงาน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบงานหรือปฏิบัติงานโดยสามารถใช้อำนาจของตนเองในการตัดสินใจในการดำเนินงานนั้น ๆ ได้ตามความเหมาะสม รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมงาน และกำกับติดตามการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานและให้มีการรายงานผลเป็นระยะ เพื่อรับทราบความก้าวหน้าและความสำเร็จของงาน

2.ความยึดมั่นผูกพัน (Commitment) แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม ด้านความยึดมั่นผูกพัน ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาองค์กรอยู่เสมอ ผู้บริหารมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ร่วมงาน มีการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้เกิดความผูกพัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวซึ่งกันและกัน บนความเป็นประชาธิปไตยซึ่งเป็นหลักสำคัญของการบริหาร ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาตัดสินใจร่วมกับผู้บริหาร รับฟังข้อเสนอแนะ คำแนะนำหรือปัญหา จากผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีประสบการณ์ ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ทำงานด้วยความรักจะก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับองค์กร งานที่เกิดจากการปฏิบัติงานด้วยความผูกพันนั้นทำให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้

3.การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน (Goals and Objectives) แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม ด้านการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการวางแผน ตั้งเป้าหมายและกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาองค์กร พัฒนางาน ผ่านการประชุมปรึกษาเสนอความคิดเห็น เพื่อกำหนดทิศทางร่วมกัน โดยรับฟังความคิดเห็นที่สอดคล้องกันหรือแตกต่างกัน เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และทุกคนในองค์กรเกิดการยอมรับและสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ สร้างความชัดเจนและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ไม่ให้เกิดความขัดแย้ง เพื่อให้งานนั้นออกมาบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4.ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน (Autonomy) แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วม ด้านความมีอิสระในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารควรส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชา สามารถใช้ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถและดุลยพินิจของตนเองในการทำงาน การตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองตามความถนัดของแต่ละบุคคล โดยผู้บริหารคอยอำนวยความสะดวกและให้คำแนะนำเมื่อจำเป็น เพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายขององค์กร

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบของการวิจัย เรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม โดยสามารถนำไปสู่การอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารเห็นถึงความสำคัญในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ยอมรับและเชื่อมั่นเชื่อถือในความรู้ ความสามารถของผู้ร่วมงาน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบงาน สร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อให้เกิดความผูกพัน ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ผู้ใต้บังคับบัญชามีอิสระในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทับทิม แสงอินทร์ ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสรวงวิทยา จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสรวงวิทยา จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ใน

ระดับมาก โดยเรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการให้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน และทันสมัยต่อทุกคนที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านความผูกพันและความรู้สึกเป็นเจ้าของ หน่วยงานร่วมกัน ด้านการร่วมกำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายและร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน ด้านการกระจายอำนาจและการให้อำนาจในการตัดสินใจ ด้านความเป็นอิสระที่จะรับผิดชอบและสามารถดูแลตนเองได้ และด้านความไว้วางใจกัน ตามลำดับ (ทับทิม แสงอินทร์, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรภัค ปิ่นกำลัง ที่ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียน เรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม พบการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ความยึดมั่นผูกพัน ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน และการไว้วางใจกัน ตามลำดับ (อมรภัค ปิ่นกำลัง, 2562)

2. แนวทางการส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัด นครปฐม โดยภาพรวม พบว่า

2.1 การไว้วางใจกัน ควรได้รับการส่งเสริมในเรื่อง ผู้บริหารควรยอมรับและเชื่อมั่นเชื่อถือใน ความรู้ ความสามารถของผู้ร่วมงาน เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบงานหรือ ปฏิบัติงานโดยสามารถใช้อำนาจของตนเองในการตัดสินใจในการดำเนินงานนั้น ๆ ได้ตามความ เหมาะสม รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมงาน และกำกับติดตามการปฏิบัติงานของ ผู้ร่วมงานและให้มีการรายงานผลเป็นระยะ เพื่อรับทราบความก้าวหน้าและความสำเร็จของงาน ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรพร พรหมกิงแก้ว ที่ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมี ส่วนร่วมของโรงเรียนเทศบาลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า แนว ทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเทศบาลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงราย ด้านการไว้วางใจกัน (Trust) ควรให้ความเชื่อมั่นในการบริหารงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุก ฝ่าย ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีความรู้สึกที่ตนเองมีส่วนร่วมในความสำเร็จด้วย โดยสถานศึกษา จะต้องทำให้บุคลากรทุกคนร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ เพื่อสร้างเสริมความเชื่อมั่น และควรมีการสร้าง ขวัญกำลังใจในการทำงานร่วมกัน (พัชรพร พรหมกิงแก้ว, 2565)

2.2 ความยึดมั่นผูกพัน ควรได้รับการส่งเสริมในเรื่อง ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานเข้า รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาองค์กรอยู่เสมอ ผู้บริหารมี พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ร่วมงาน มีการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อให้เกิดความผูกพัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งกันและกัน บนความ เป็นประชาธิปไตยซึ่งเป็นหลักสำคัญของการบริหาร ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วน ร่วมในกระบวนการพิจารณา ตัดสินใจร่วมกับผู้บริหาร รับฟังข้อเสนอแนะ คำแนะนำหรือปัญหา จาก ผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ทำงานด้วยความรัก จะก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับองค์กร งานที่เกิดจากการปฏิบัติงานด้วยความผูกพันนั้นทำให้บรรลุ เป้าหมายที่วางไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิโคลส์ (Nichols) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ผลกระทบ ของการจัดการแบบมีส่วนร่วมต่อความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานที่ทำงาน พบว่า การจัดการแบบมีส่วน ร่วมมีผลต่อความรู้สึกของการเป็นเจ้าของสถานที่ทำงาน บ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกเป็น

เจ้าของและการรับรู้ของความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้างานและพนักงานมีความสำคัญต่อการรับรู้ของพนักงานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (Nichols, 2020)

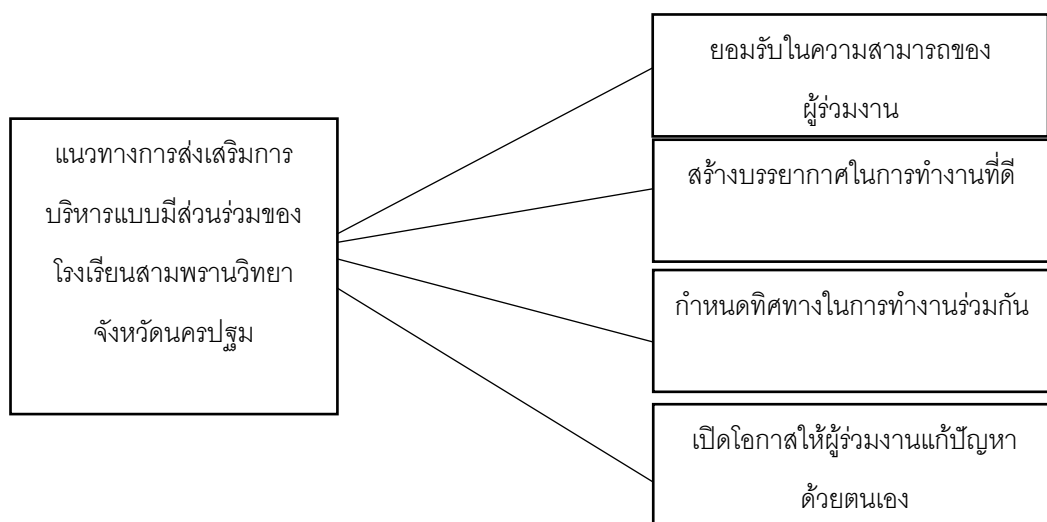
2.3 การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ควรได้รับการส่งเสริมในเรื่อง ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการวางแผน ตั้งเป้าหมายและกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาองค์กร พัฒนางาน ผ่านการประชุมปรึกษาเสนอความคิดเห็น เพื่อกำหนดทิศทางร่วมกัน โดยรับฟังความคิดเห็นที่สอดคล้องกันหรือแตกต่างกัน เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และทุกคนในองค์กรเกิดการยอมรับและสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ สร้างความชัดเจนและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ไม่ให้เกิดความขัดแย้ง เพื่อให้งานนั้นออกมาบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อีรภัทร โคตรบรรเทา ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผนปฏิบัติการประจำปีและรับทราบผลการปฏิบัติงานพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ และมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม โครงการของโรงเรียน (อีรภัทร โคตรบรรเทา, 2563) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โอโมโรบี (Omorobi) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมและการบรรลุเป้าหมายของสถาบันในมหาวิทยาลัยไนจีเรีย ผลการวิจัยพบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และการบรรลุเป้าหมายของสถาบัน ขอแนะนำให้ผู้จัดการมหาวิทยาลัยควรส่งเสริมแนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มขวัญกำลังใจ ความมุ่งมั่น และความกระตือรือร้นในหมู่พนักงานในการแสวงหาและบรรลุเป้าหมายของสถาบัน (Omorobi, 2020)

2.4 ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน ควรได้รับการส่งเสริมในเรื่อง ผู้บริหารควรส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชา สามารถใช้ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถและดุลยพินิจของตนเองในการทำงาน การตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองตามความถนัดของแต่ละบุคคล โดยผู้บริหารคอยอำนวยความสะดวกและให้คำแนะนำเมื่อจำเป็น เพื่อให้การดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายขององค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ คมสัน แข็งแอ ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานองบัวลำภู เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ด้านความเป็นอิสระต่อความรับผิดชอบในงานมีแนวทางการพัฒนา คือ มอบหมายงานรวมทั้งมอบอำนาจในการตัดสินใจให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดภาระงานหลัก และร่วมกันประเมินผล (คมสัน แข็งแอ, 2562) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุเฮเลซี และกาเมเด (Buthelezi and Gamede) ได้ศึกษาความท้าทายของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมปีตาธิปไตยในแอฟริกาใต้ในการดำเนินการจัดการแบบมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารมีหน้าที่บริหารจัดการมากเกินไป ซึ่งจะช่วยลดเวลาในการริเริ่มจัดการแบบมีส่วนร่วม และความไม่สมดุลระหว่างเพศในตำแหน่งผู้บริหาร และผู้นำมีแนวโน้มที่จะส่งผลเสียต่อขวัญกำลังใจของพนักงานในโรงเรียนมัธยมศึกษาในแอฟริกาใต้ (Buthelezi and Gamede, 2019)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำให้พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และได้แนวทางการส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยาสังเกตได้จากผลสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม

จากแผนภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า แนวทางการส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยาสังเกตได้จากผลสรุปได้แก่ 1) ยอมรับในความสามารถของผู้ร่วมงาน 2) สร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดี 3) กำหนดทิศทางในการทำงานร่วมกัน 4) เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานแก้ปัญหาด้วยตนเอง

บทสรุป

การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม มีค่ามัธยฐานเลขคณิตอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัธยฐานเลขคณิตจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ความยึดมั่นผูกพัน การไว้วางใจกัน ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน และการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ตามลำดับ

แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วยหลายแนวทาง คือ 1) การไว้วางใจกัน ผู้บริหารควรยอมรับและเชื่อมั่นเชื่อถือในความรู้ รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ร่วมงาน และกำกับติดตามการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานและให้มีการรายงานผลเป็นระยะ 2) ความยึดมั่นผูกพัน ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ร่วมงาน ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อให้เกิดความผูกพัน และควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมใน

กระบวนการตัดสินใจ 3) การตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการวางแผน ตั้งเป้าหมายและกำหนดวัตถุประสงค์ และสร้างความชัดเจนและแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ไม่ให้เกิดความขัดแย้ง 4) ความมีอิสระในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารควรส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองตามความถนัดของแต่ละบุคคล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากผลการวิจัยพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่ามัธยฐานคณิตน้อยที่สุด คือด้านการตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้น ผู้บริหารควรมีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ โดยที่เป้าหมายและวัตถุประสงค์เกิดจากความคิดเห็นร่วมกับระหว่างผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและปรับปรุง พัฒนาเป้าหมายของโรงเรียน มีการดำเนินตามแผนงานอย่างมีขั้นตอนและมีการประเมินผลการดำเนินงานอยู่เสมอ และผู้บริหารควรเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคนในองค์กร

2. จากผลการวิจัย การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม พบว่า ผู้บริหารควรจัดทำแนวทางการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการวางแผน ตั้งเป้าหมายและกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาองค์กร พัฒนางาน ผ่านการประชุมปรึกษาเสนอความคิดเห็น เพื่อกำหนดทิศทางร่วมกัน โดยรับฟังความคิดเห็นที่สอดคล้องกันหรือแตกต่างกัน เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้งานวิจัยเรื่องการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม เป็นประโยชน์สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม

2. ควรศึกษารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารโรงเรียนสามพรานวิทยา จังหวัดนครปฐม

เอกสารอ้างอิง

- คมสัน แฉ่งแอ. (2562). แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, เสริม(5), 181-195.
- ทับทิม แสงอินทร์. (2560). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนสรวงวิทยา จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารบริหารการศึกษา*, 8(1), 36-46.

- ธีรภัทร โคตรบรรเทา. (2563). การพัฒนาแนวทางการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียน
กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาขอนแก่นเขต 1. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ*, 10 (3), 151-161.
- พัชรพร พรหมกิ่งแก้ว. (2565). แนวทางการพัฒนาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนเทศบาล
เวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. *วารสารครุศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงราย*, 7 (1), 203-205.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ:
พริกหวานกราฟฟิค.
- อมรรักษ์ ปิ่นกำลัง. (2562). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
การศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Buthelezi, A. B., and Gamede, B.T. (2019). Challenges Facing secondary school
principals regarding effective implementation of participative management in
patriarchal South Africa. *Sabinet African Journals*. 17 (4), 14,547-14,561.
- Lunenburg, F. C., and Ornstein, A. C. (2022). *Educational Administration: Concepts
And Practices*. (7thed.), CA: Wadsworth Publishing.
- Omorobi, G. (2020). Participative Management Practices and Institutional Goal
Attainment in Nigerian Universities, *Journal of Social Sciences and
Humanities*, 5(1), 169-177.
- Hannah Nichols. (2020). The effect of participative management on workplace
belonging. *The Degree Master of Science In Organization Development*.
Faculty of The Graziadio Business School. Pepperdine University.
- Swansburg, R. C. (1996). *Management and Leadership for Nurse Managers*. Boston:
Jones and Bartlett

รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก Model of Abhayadāna according to the Tipiṭaka

¹พระธนกฤต เขมธมโม, ²พระมหายุทธนา นรเชษฐ และ ³พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ

¹Phratanakrit Khemthammo, ²Phramaha Yutthana Narajettho
and ³Phramaha Chiravat Kantawanno

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2} Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author's Email: tanakit5555@hotmail.com

Received March 18, 2025; Revised March 19, 2025; Accepted: August 17, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก (2) เพื่อส่งเสริมการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก และ (3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบวิจัยเอกสาร ผลการศึกษามีดังนี้ 1) สภาพการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก ให้ความเข้าใจพื้นฐานและกรอบความคิดที่มีรากฐานมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องของการทำลายความโกรธอันเป็นสาเหตุแห่งความอาฆาตพยาบาทจองเวรนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงผลแห่งการทำลายความโกรธนั้นลงไปได้ ย่อมทำให้เป็นสุข คือ ให้ความไม่มากแล้ว ให้ความไม่มีภัย หรือให้ความปลอดภัย การกระทำนี้เกิดจากคุณธรรม คือ พรหมวิหารธรรมและปัญญาญาณแท้จริงทำให้ชีวิตอยู่ดีมีสุขสงบ 2) ส่งเสริมการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก ให้เข้าใจตนเองด้วยการเริ่มต้นไม่ก่อเวร ผูกเวรกับใคร โดยผ่านการรับรู้เรื่องราวทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น โดยวางจิตใจไว้บนหลักเมตตาหรือพรหมวิหารธรรม พร้อมทั้งการแผ่เมตตาแบบหาประมาณไม่ได้ (อัมปมัญญา) ให้ความไม่มีเวรภัย ไม่พยาบาทปองร้ายแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยเป็นผู้หวังให้ประโยชน์สุขแก่สัตว์ทั่วหน้าในทุกที่ทุกแห่งของชีวิตและมองทุกสถานการณ์ในกรอบคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม 3) รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก การให้อภัยทานทางกาย วาจา และใจ โดยผ่านการปกป้องป้องกันรักษาไม่ให้คนมาเบียดเบียนสัตว์ รวมถึงก็คือ หลักเมตตาธรรมและการรักษาศีล 5 เป็นหลักสร้างประกันของการทำให้เกิดอภัยทาน คือ (1) ประกันชีวิต (2) ประกันทรัพย์สิน (3) ประกันครอบครัว (4) ประกันสังคม และ (5) ประกันสุขภาพ ซึ่งทำให้เราใช้ชีวิตได้อย่างมีความปกติสุข และเป็นหลักการสอนให้เกิดสันติภาพและสันติสุขแก่บุคคลและสังคมได้ในการนำมาปฏิบัติในชีวิตจริง

คำสำคัญ: รูปแบบ; อภัยทาน; พระไตรปิฎก

Abstract

This research article had three objectives; 1) to study the concept of forgiveness (Abhayadāna) according to the Tipiṭaka, 2) to promote the practice of forgiveness in line with the Tipiṭaka, and 3) to propose a model of forgiveness based on the Tipiṭaka, it was qualitative research in the form of documentary research. The result of the study found that: 1) The concept of forgiveness (Abhayadāna) in the Tipitaka offers a fundamental understanding and framework based on the Buddha's teachings concerning the elimination of anger, the root cause of hatred and vengeance. The Buddha described the outcomes of eradicating anger, which lead to happiness, including fearlessness, freedom from danger, and safety, stemming from virtues such as the Brahmavihara Dhamma and true wisdom, which ultimately lead one toward a good and peaceful life. 2) The Promoting of forgiveness (Abhayadāna) according to the Tipitaka by understanding oneself, beginning with not holding enmity or harboring grudges against anyone. This is achieved through awareness of everything that happens, with the mind placed on the principle of loving-kindness (metta) or the Brahmavihara Dhamma. By practicing boundless loving-kindness (appamāṇa), one ensures freedom from hostility and refrains from harboring ill will toward all beings. The aim is to bring benefit and happiness to all beings in every place and every aspect of life, while viewing every situation within the framework of the teachings on the law of kamma. 3) The model of forgiveness (Abhayadāna) according to the Tipitaka involves offering forgiveness through body, speech, and mind by protecting all beings and preventing harm, in conjunction with the principle of loving-kindness and adherence to the Five Precepts. These practices serve as a form of protection, similar to various types of insurance: (1) life insurance, (2) property insurance, (3) family insurance, (4) social security, and (5) health insurance. By embracing these principles, we can live a balanced life. Furthermore, it is a guiding principle that promotes peace and harmony for both individuals and society when practiced in daily life.

Keywords: Model; Abhayadāna; Tipiṭaka

บทนำ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาถึงความสำคัญของการให้อภัย (Forgiveness) เป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่สำหรับมนุษย์ หากแต่เป็นสิ่งที่ยากยิ่งในการที่จะให้ (ธรรมสภาศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา, มปป.) ในทางพระพุทธศาสนาได้สอนเรื่องการให้อภัยไว้ว่า เป็นการให้ชนิดหนึ่ง ในที่นี้หมายถึง การที่บุคคลเว้นจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต เวมณี ฯ) เว้นจากการทำร้าย

มนุษย์หรือเป็ดเปียนสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น ชื่อว่า “ให้อภัย” คือ ให้ความเป็นผู้ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนแก่สัตว์ทั้งหลาย ครั้นให้อภัยได้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ไม่มีเวร และไม่ถูกเบียดเบียน ซึ่งเป็นมหาทาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้าที่ 300, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อภัยทาน”

อภัยทาน (Abhayadāna) เป็นคุณธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ให้มากกว่าผู้รับ เช่นเดียวกับทานทั้งหลาย อภัยทานหรือการให้อภัย เป็นสิ่งที่ทุกคนควรฝึกหัดปฏิบัติเป็นประจำสม่ำเสมอ เพราะจะเป็นผลดีทั้งแก่ตนเอง คนอื่น และสังคม ถ้าเราสามารถให้อภัยแก่คนทั้งโลกได้ โลกก็จะมีแต่ความสงบร่มเย็น เมื่อเกิดขึ้นในใจจะยังจิตใจของผู้นั้นให้บริสุทธิ์ และสามารถปลดปล่อยจากความกังวล ความมีดমনของความโกรธและจิตใจที่มัวหมองให้แจ่มใส อธิบายได้ว่า ใจแบบไหนที่ยังความสุข-ทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ตน ในความเป็นจริง ใครก็ตามที่สนใจจัดการกับความโกรธในจิตใจของตน ต้องมุ่งเน้นไปที่การฝึกฝนตนเพื่อให้อภัยความผิดทั้งหมด โดยเริ่มต้นไม่ต้องบังคับตนเองมากเกินไปในช่วงแรก ๆ ตัวอย่างเช่น เมื่อเราอยู่ในสังคมหมู่หมา มีทั้งคนดีและไม่ดีปะปนกันไป อาจมีความขัดแย้งเล็กน้อยเกิดขึ้น หากเรารู้สึกโกรธ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยหรือรุนแรง เราควรมองว่ามันเป็นโอกาสในการฝึกจิตใจของเราให้อภัย เพราะเรื่องเหล่านี้ไม่คุ้มค่าที่จะเก็บความโกรธไว้เลย แต่บางครั้งเราไม่ได้ตั้งใจที่จะยึดติดกับมันและอาจจะไม่รับให้อภัย ความโกรธอาจจะค่อย ๆ จางหายไปเองก็ได้

ความโกรธที่หายไปเองนั้น เป็นเรื่องปกติและเป็นการให้อภัยอีกประเภทหนึ่ง เพราะทุกสิ่งที่เกิดขึ้นต้องสิ้นสุดลงในที่สุด มันไม่ใช่รูปแบบของการจัดการทางจิตใจแต่อย่างใด แต่ความโกรธที่จางหายไปเพราะความตั้งใจที่จะให้อภัยนั้นเป็นการจัดการจิตใจโดยตรง เป็นการยกระดับของจิตใจให้ดีขึ้นสูงขึ้นและมีคุณค่ามากขึ้น ผู้ที่ฝึกฝนการดูแลตนเองควรตระหนักถึงความสำคัญของจิตใจ ควรมีสติทำความเพียรและอบรมจิตใจให้คุ้นเคยกับการให้อภัยอยู่เสมอ ๆ เมื่อความโกรธเกิดขึ้นกับใครก็ตาม เนื่องจากการกระทำความผิดใด ๆ เราควรพยายามมีสติและหาวิธีที่จะปลุกฝังการให้อภัยในใจของเรา ก่อนที่ความโกรธจะดับไปเอง การทำเช่นนี้จะประโยชน์ต่อตัวเราเอง แต่ถ้าเราปล่อยให้ความโกรธจางหายไปเอง มักจะไม่หายไปอย่างสมบูรณ์ เพราะว่า มูลรากของความขุ่นเคืองมักจะคงอยู่และความโกรธอาจเกิดขึ้นอีกในอนาคต ผู้ที่ฝึกฝนจิตใจให้คุ้นเคยกับการให้อภัย แม้จะไม่มีการขอโทษก็ยังสามารถให้อภัยได้ ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่ไม่เคยฝึกฝนจิตใจให้คุ้นเคยกับการให้อภัยมักจะโกรธและปล่อยให้มันดำเนินต่อไปเอง แม้เมื่อได้รับคำขอโทษแล้วก็ตาม พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอนุมานสูตรว่า “วิธีฝึกตนไม่ให้โกรธง่าย” คือ การที่เราสามารถพิจารณาตนเองได้ เราจักเป็นผู้ให้อภัยได้ง่ายหรือมีแนวโน้มที่จะโกรธน้อยลง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 148 หน้าที่ 193-196, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การรู้จักหาเหตุผล อูบายวิธี และวิธีการป้องกันไม่ให้ความโกรธเกิดขึ้นในจิตใจของเราที่มีต่อผู้อื่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ตาม ควรเป็นวิธีที่ถูกต้อง เราต้องพัฒนาจิตใจของเราอย่างสม่ำเสมอ ๆ ด้วยความมุ่งมั่นและฝึกฝนตนเอง ในเหตุผลนั้น ๆ ถ้ายังเราให้ความสำคัญกับการจัดการจิตใจมากเท่าไร ผลลัพธ์ก็จะยิ่งชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจักนำเราไปสู่การลดความโกรธและเพิ่มการให้อภัยกันได้ง่าย พร้อมกับความเห็นอกเห็นใจที่มากขึ้น (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2557)

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้เลือก “รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก” นี้มาเพื่อเสนอให้เห็นแนวทางการพิจารณาเรื่องการให้อภัยทาน อีกทั้งเป็นการเข้าใจบริบทว่ามีความสำคัญต่อการ

เข้าใจเรื่องการให้ความไม่น่ากลัว ให้ความไม่มีภัย หรือให้ความปลอดภัยในชีวิตอย่างไร เพื่อเข้าใจถึงเป้าหมายของการมีชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก
2. เพื่อส่งเสริมการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา เอกสารเชิงวิชาการ บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง และแบบภาคสนาม (Field-Work Research) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาและสาขาวิชาพระไตรปิฎก เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาข้อมูลด้านประชากรที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สามารถให้การสัมภาษณ์ สนทนา และตอบแบบสอบถาม เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาการ ดังนี้ 1) อาจารย์ฝ่ายบรรพชิต จำนวน 7 รูป 2) อาจารย์ฝ่ายฆราวาส จำนวน 8 ท่าน รวมทั้งสิ้น จำนวน 15 รูป/ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัยตามวัตถุประสงค์ คือ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม (Field-Work Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วยคำถาม 3 ข้อ ได้แก่

- ข้อที่ 1 สภาพการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก
- ข้อที่ 2 ส่งเสริมการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก
- ข้อที่ 3 รูปแบบการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) รวบรวมข้อมูล จากชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) และชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

2) ผู้วิจัยติดต่อหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา เพื่อขอหนังสือความร่วมมือในการทำวิจัยจากบัณฑิตศึกษา ไปยังกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 15 รูป/คน

3) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ ไปสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 รูป/คน จำนวน 15 ฉบับ และรับคืนมาด้วยตนเองทั้งหมดแล้วตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์

4) เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มาจำนวน 15 ฉบับ ถือว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

5) การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ข้อมูล 3 ส่วน คือ

(1) ข้อมูลที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก วันที่ ช่วงเวลา สถานที่สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ครั้งที่ ชื่อผู้สัมภาษณ์ และบทสัมภาษณ์

(2) ข้อมูลที่เป็นแบบวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สัมภาษณ์ เหตุการณ์/สถานการณ์ และการตีความเบื้องต้น แล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

(3) เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุป เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิจัย สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก สภาพการให้อภัยทาน พบว่า เป็นแนวคิดให้ความไม่น่ากลัว ให้ความปลอดภัย(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้าที่ 300-301, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในที่นี้หมายถึง การไม่ผูกโกรธ การไม่ถือโทษ และไม่พยาบาทจองเวรกับใคร เป็นทานที่ให้ได้อย่างที่สุด เมื่อกระทำได้แล้วจะเป็นคนที่มีเมตตา มีศีลธรรม เจริญองกาม สะอาดตามไปด้วย เพื่อให้เข้าใจง่ายและอยากทำได้จริง แนวคิดการไม่ผูกเวร โดยการให้อภัยทานย่อมทำให้จิตของผู้ให้อภัยทานหลุดพ้นจากบ่วงเวรและบ่วงกรรมได้ (พระเมธาวิเชียร, รศ. ดร., 2567) ขอให้เราพิจารณาเหตุผลถึงความต่อเนื่องของผลกรรมที่ส่งผลข้ามภพข้ามชาติ ดังปรากฏใน “เสริวณิชชาดก” พระเวททัตได้ผูกอาฆาตในพระโพธิสัตว์ ซึ่งพระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าชื่อ เสริวะ ฝ่ายพระเวททัตเกิดเป็นพ่อค้าชื่อ เสริวะเหมือนกัน แต่พระเวททัตได้หลอกซื้อขายสินค้าแก่ประชาชน เมื่อถูกพระโพธิสัตว์ชื่อของตัดหน้าทำให้เสียใจเป็นอย่างยิ่งจึงได้ผูกอาฆาตจองเวรในพระโพธิสัตว์นับชาตินี้เป็นชาติแรก พระเวททัตอาศัยกิเลส คือ ความโลภมากจนเกินประมาณของตน เมื่อไม่ได้ดังปรารถนาก็เกิดโทสะ คือ ความเศร้าโศกเสียใจติดตามมา เมื่อรุนแรงขึ้น ก็เป็นเหตุให้ผูกโกรธ คือ พยาบาทอาฆาตจองเวร (พระไตรปิฎกอรรถกถา ภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อที่ - หน้าที่ 175, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559) ในที่สุดแม้ในชาติที่เป็นพระเวททัตก็อาศัยความโลภอยากเป็นใหญ่ คิดจะเป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง เป็นเหตุให้ทำอนันตริยกรรม คือ ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงหื้อพระโลหิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 7 ข้อที่ 340 หน้าที่ 187-190, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และทำสังฆเภท ต้องถูกธรณีสูบจนรอกเวจีในที่สุด ถึงกระนั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์ไว้ว่า เมื่อท่านพ้นจากนรกเวจี ท่านก็จะได้ตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า “อัญญิสสระ” ทั้งนี้ เพราะท่านถูกธรณีสูบลงไปถึงคอ ท่านได้สำนึกผิด ถวายกระดูกคงเป็นพุทธบูชาขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ(พระไตรปิฎกอรรถกถา ภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ - หน้าที่ 140, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559) เรื่องราวของกรรมยุติธรรมเสมอ ๆ ฉะนั้น เราควรให้ความไม่น่ากลัว ให้ความปลอดภัย หรือยกโทษ ไม่พยาบาทจองเวร เป็นคนที่มีจิตใจเมตตา หากมีเมตตาแล้วย่อมเกิดการ

ให้อภัยทาน ซึ่งเป็นการละโทษที่มีอยู่ในจิตใจได้เป็นอย่างดี อันนำมาซึ่งการลดการจองเวรข้ามภพข้ามชาติให้สิ้นสุดได้

2. ส่งเสริมการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก การส่งเสริมให้อภัยทาน พบว่า เป็นมหาทาน คือ ทานอันยิ่งใหญ่ เรียกอีกอย่างว่า “อภัยทาน” จะเห็นได้ว่า ที่กล่าวในพระไตรปิฎกนั้น แท้ที่จริงก็คือ “เมตตา” (รศ. ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน, 2567) และ “ศีล 5” นั้นเอง (พระเมธีวชิรบัณฑิต, ศ. ดร., 2567)

ประการแรก การส่งเสริมให้อภัยทานด้วยเมตตา ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นเป็นสุข รวมถึงมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ด้วย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 8 หน้าที่ 22, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่ก่อนที่จะปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข เราควรต้องมีความปรารถนาอยากให้ตนเองเป็นสุข ไม่มีใครอยากให้ตนเองเป็นทุกข์ “สุข” ในที่นี้มีได้หมายถึง สุขทางโลก ซึ่งได้มาจากทรัพย์สินเงินทอง ลาภ ยศ และสรรเสริญ แต่เป็นสุขที่ได้จากทางธรรม คือ “สุขที่ใจ” อันไม่ยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งใด ๆ ที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เป็นความสุขที่ปลอดภัย (พระเมธีวชิรญาณ, ศศ. ดร., 2567)

ประการที่สอง การส่งเสริมให้อภัยทานด้วยศีล ความปกติของมนุษย์ผู้ที่มีใจสูงต้องมศีล เป็นผู้ที่มีเจตนาตั้งใจที่จะงดเว้น ได้แก่ (1) การไม่ทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป (2) การไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้มาเป็นเจ้าของ (3) การไม่ประพฤติดินในกามทั้งหลาย (4) การไม่ประพฤติดินทางวาจา และ (5) การไม่ดื่มสุราและเสพของมึนเมา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นั้น มนุษย์ผู้ชื่อว่า “ใจสูง” พึงกระทำอย่างเป็นปกติสุข แต่หากมนุษย์ผู้ใดไม่กระทำแล้วก็ชื่อว่า ผิดปกติจากความเป็นมนุษย์เพราะว่า “ใจต่ำ” โดยการรักษาศีลเพราะนอกจากจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองแล้ว ยังเป็นการให้แก่สรรพสัตว์อื่น สิ่งอื่น และผู้อื่นอีกด้วย ซึ่งทำให้จิตใจของเราผ่องใสมากยิ่งขึ้น ๆ (แก้วธารา, 2560)

3. นำเสนอรูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก การนำเสนอรูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎกประกอบด้วยการปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ดังนี้

1) การให้อภัยทานทางกาย

(1) หลักการให้อภัยทาน การให้อภัยทานทางกาย ที่เป็นกุศลก็คือ แสดงความเมตตาต่อสรรพสัตว์ เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียนชีวิต ไม่ลักทรัพย์ และไม่ประพฤตินกามทั้งหลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้าที่ 300-301, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นี้ชื่อว่า “การให้อภัยทานทางกาย” โดยมีศีลเป็นกรอบสำหรับการกระทำแห่งความเอื้อเฟื้อ เป็นรูปแบบการให้อภัยทานร่วมด้วย ซึ่งจะให้ชัดเจนต่อการกระทำทางกายก็คือ “ภาวะกฏแห่งกรรม” โดยกฏแห่งกรรมนี้ หากไม่มีเมตตาและศีลแล้ว การกระทำกรรมชั่วก็ย่อมส่งผลให้ได้รับความทุกข์กายทั้งสิ้น ให้เราสังเกตว่า เมื่อเวลาที่เราไปเบียดเบียนคนอื่นและสัตว์อื่น ๆ นั้น เราทำให้พวกเขาเจ็บปวดทั้งกายหรือใจ เช่น การฆ่าสัตว์ ทรมาณสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤตินกามที่ไม่เหมาะสม ย่อมสื่อถึงจิตใจและกายที่ไม่สะอาดของเราที่ซึ่งไร้ความเมตตาที่ทำให้เขาได้รับความทุกข์ เราก็ก่อเกิดทุกข์ตามกฏแห่งกรรม

(2) วิธีการให้อภัยทาน การรักษาศีลข้อแรก คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ซึ่งหมายถึง การไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์อื่น สิ่งอื่น หรือแม้แต่ตนเอง เป็นการไม่จองเวร ไม่ผูกเวรต่อกันอีกต่อไป (พระเมธาวิเชียร, รศ. ดร., 2567) ถือเป็นการให้อภัยทาน ในที่นี้หมายถึง “เมตตาและศีล” เป็นการแสดงความเห็นอกเห็นใจให้ชีวิตแก่ผู้อื่น เป็นการปล่อยวางความโกรธ ความโลภ และความหลง เพราะการทำร้ายทำลายชีวิตโดยเจตนาอันนี้ย่อมมีเหตุหลายปัจจัย เช่น การกระทำ

ที่เกิดจากความโกรธ ความโลภ และความหลง ตัวอย่างเช่น องค์กรนิมิต ผู้ที่ฆ่าคนเพราะถูกหลอกโดยคำสอนเท็จของอาจารย์ ซึ่งทำให้เชื่อว่าการฆ่าจะนำเขาไปสู่การเป็นพรหม สุดท้ายพระพุทธรูปเจ้าสอนองค์กรนิมิตเกี่ยวกับธรรมะและด้วยบุญที่สะสมในอดีตชาติทำให้เขาเกิดดวงตาเห็นธรรมจากจิตที่เป็น “มิจฉาทิฐิ” เพราะความลุ่มหลงในคำสอนที่ผิด ๆ ก็กลับกลายเป็น “สัมมาทิฐิ” และในที่สุดก็บวชในพระพุทธศาสนา ได้บรรลอรหัตต์ แต่ท่านยังต้องเผชิญกับผลกระทบที่ตามมาจากการกระทำ เช่น ไม่ได้รับบิณฑบาตและถูกขว้างปาด้วยก้อนหิน ดังนั้น ชีวิตทุกชีวิตที่เกิดมาล้วนมีคุณค่าในตัวของมันเอง ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เล็กหรือสัตว์ใหญ่ก็ตาม หรือมนุษย์ก็ตจิ่งได้มีการบัญญัติให้การละเว้นการเบียดเบียนชีวิตเป็นศีลข้อแรกก็เนื่องด้วยเหตุที่ว่าสรรพสัตว์ย่อมรักชีวิตของตนมากกว่าสิ่งอื่นใด ๆ

การรักษาศีลข้อสอง คือ การงดเว้นจากการลักขโมย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้าที่ 300-301, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เช่น การไม่โกงกิน การไม่ทุจริต หรือการซื้อสัตย์ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นวิธีการให้ความปลอดภัยต่อทรัพย์สินของผู้อื่นและยังประโยชน์ต่อตนเองด้วย โดยเฉพาะ การกำจัดความโลภออกจากจิตใจ ความปรารถนาที่จะครอบครองสิ่งที่เป็นของผู้อื่นเกิดจากความโลภ (โลภะ) หรือมลทินต่าง ๆ ผู้ที่ไม่ติดอยู่กับความโลภสามารถปล่อยวางได้ง่ายขึ้น การพัฒนาจิตใจที่ดีจึงทำได้ง่ายขึ้นเช่นกัน ในทางตรงกันข้าม หลายคนที่พันผูกอยู่กับความโลภมักพบว่า การหลุดพ้นนั้นยาก ตัวอย่างเช่น บางคนขโมย โกงกินไม่รู้จักพอ กลายเป็นคนที่คุ้นเคยกับการกระทำเหล่านั้น จนทำให้จิตใจของพวกเขาเป็นมิจฉาทิฐิ เมื่อถูกจับได้ พวกเขาอาจยังไม่ตระหนักถึงความผิดของตน บางคนแม้จะถูกจำคุกก็ยังกลับไปทำพฤติกรรมเดิม ๆ ทำผิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า แสดงให้เห็นว่า จิตใจของพวกเขาถูกบดบังด้วยความหลงผิดอย่างมาก นำไปสู่การหมกมุ่นกับความโลภและไม่เชื่อในกฎแห่งกรรมอีกด้วย บุคคลเหล่านี้พบว่า การพัฒนาจิตใจที่ดีนั้นเป็นเรื่องยาก เมื่อถึงเวลาที่พวกเขาจะตาย จิตใจของพวกเขายังคงปรารถนาสิ่งที่เป็นของผู้อื่น หลังจากตายไปก็ไปเกิดเป็น “เปรต” ต้องทนทุกข์จากความหิวโหยที่ไม่มีที่สิ้นสุดจากความโลภและความไม่ซื่อสัตย์ในชีวิตมนุษย์ของพวกเขา ดังนั้น พวกเขาจึงต้องไปเกิดเป็นเปรต เพื่อให้ได้รับความอดอยากบ้างในระดับหนึ่ง

การรักษาศีลข้อสาม คือ การงดเว้นประพฤติดีในกาม เป็นการให้ความปลอดภัยแก่ภรรยาสามี และบุตรของผู้อื่น เพราะการละเมิดสิทธิของผู้อื่นย่อมส่งผลให้เกิดความทุกข์ในจิตใจ นำไปสู่ชีวิตที่ไม่สุขสบาย นอกจากนี้ ผู้อื่นยังต้องประสบกับผลกระทบจากการกระทำของเรา สร้างวงจรกรรมที่ไม่สิ้นสุด การรักษาข้อที่สามนี้ยังช่วยฝึกจิตใจให้หลุดพ้นจากความปรารถนาในความสุขทางประสาทสัมผัสกิเลสด้านราคะอีกด้วย สาเหตุหลักของการประพฤติดีทางเพศ (กาม) ย่อมเกิดจากการยึดติดกับรูป รส กลิ่น เสียง และความรู้สึกทางกายของผู้อื่น ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองต่อความปรารถนาที่เกิดจากความพอใจส่วนตัว เช่น ความรัก ความใคร่ และความหลงใหลในร่างกายของผู้อื่น ทั้งหมดนี้เกิดจากความปรารถนาของตนเองทั้งสิ้น

(3) แนวทางประยุกต์ใช้การให้อภัยทานทางกายในพระไตรปิฎกกับสังคมไทย การเชิญชวนชาวพุทธให้ปฏิบัติตามหลักศีล 5 หลักเบญจศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 172 หน้าที่ 288, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ชื่อได้ว่า เป็นมหาทาน และเป็นการเจริญเมตตา ในที่นี้หมายถึง “ความมีเมตตา” เป็นหลักสากลที่นำไปสู่การให้อภัยทาน หรืออโหสิกรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เมื่อทุกคนยึดมั่นรักษาศีล คือ การไม่ทำร้าย

การไม่ลักขโมย การไม่โกงกิน การไม่ทุจริต และการไม่ประพฤติดีในกามทั้งหลาย ดังกล่าวนี้อาจสามารถปฏิบัติตามหลักเมตตาได้ง่ายยิ่งขึ้น ๆ ปลอ่ยวางความโกรธ ความอาฆาต ความพยาบาท และความเกลียดชัง ด้วยการละจองแวงเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางกายไปในทางที่ดีขึ้น

2) การให้อภัยทานทางวาจา

(1) หลักการให้อภัยทาน การให้อภัยทานทางวาจา ที่เป็นกุศลก็คือ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพื่อแฉ และไม่พูดหยาบคาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้าที่ 300-301, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นี้ชื่อว่า “ให้อภัยทานทางวาจา” โดยมีศีลเป็นรูปแบบการให้อภัยทานร่วมด้วย ซึ่งจะให้ชัดเจนต่อการกระทำทางวาจาก็คือ “ภาวะกฏแห่งกรรม” โดยกฏแห่งกรรมนี้หากไม่มีเมตตาและศีลแล้ว กรรมชั่วก็ย่อมส่งผลให้ได้รับความทุกข์จากทั้งสี่น ให้เราสังเกตว่าเวลาที่เรารู้ผิด โทษ โทษ หลอกหลวงคนอื่นและสัตว์อื่นนั้น ๆ ให้เขาเจ็บปวดทั้งทางกายหรือทางใจ แสดงถึงความเห็นแก่ตัวของเรา ความไม่จริงใจ ไม่ซื่อสัตย์ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้ว มนุษย์มักจะรักตัวเองมากกว่ารักผู้อื่น เช่น หากพวกเขาทำผิดและการยอมรับความผิดนั้นอาจนำไปสู่ความทุกข์หรือทำให้ผู้อื่นโกรธ พวกเขาอาจเลือกที่จะโกหกและหลอกหลวงผู้อื่น เพื่อให้ดูเหมือนว่าตนไม่ได้ทำอะไรผิด นี่คือการโกหกเพื่อปกป้องตัวเองจากการถูกตำหนิ ย่อมสื่อถึงจิตใจที่ไม่สะอาดของเขา ซึ่งไร้ความเมตตาที่ทำให้เขาได้รับความทุกข์ เขาก็ย่อมเกิดทุกข์ตามกฏแห่งกรรม เช่น เกิดความหวาดระแวง วิตกกังวล หรือหวาดกลัวย่อมเกิดขึ้นทันที นั่นหมายถึง เขาได้รับทุกข์แล้ว ในทางตรงกันข้าม หากเราสามารถสำรวจวาจา รักษาคำพูด มีเมตตา และรักษาศีลควบคู่กันไปได้แล้ว การกระทำทางวาจาก็จะสะอาด ไม่ก่อทุกข์ร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น

(2) วิธีการให้อภัยทาน การรักษาศีลข้อสี่ คือ การงดเว้นจากการพูดเท็จ ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติที่เกี่ยวกับความซื่อสัตย์ เป็นต้น เนื่องจากการโกหกนำไปสู่จิตใจที่ไม่ดี เพราะคนเรารู้แฉใจอยู่แล้วว่าสิ่งที่พูดนั้นเป็นความจริงหรือไม่จริง บางคนโกหกบ่อย ๆ จนกลายเป็นนิสัย ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ดี นิสัยเหล่านี้จะถูกบันทึกในจิตใจ ทำให้เกิดความสับสนและความเศร้าโศกง่าย บางคนถึงกับหลงผิดคิดว่าการโกหกเป็นสิ่งที่ดี เช่น การโกหกเพื่อหลีกเลี่ยงความผิด ซึ่งทำให้พวกเขาสามารถทำผิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพราะเชื่อว่าการโกหกของตนจะไม่ถูกจับได้ จนกลายเป็นนิสัย ในกรณีที่บุคคลหลอกหลวงผู้อื่น พวกเขาอาจหลงใหลจนเชื่อว่าการกระทำเหล่านี้ไม่เป็นบาปอะไร ชื่อว่า มีจิตเป็นมิจฉาทิฐิ ไม่รู้จักบุญ ไม่รู้จักบาป และไม่สำนึกในการกระทำของตนก็ทำไปเรื่อย ๆ ขาดความเข้าใจในคุณและโทษ และยังกระทำต่อไปโดยไม่มีการไตร่ตรอง การโกหกเป็นสิ่งที่มนุษย์ทำบ่อยครั้งและเป็นสิ่งที่พบได้บ่อยที่สุดในศีลห้าข้อ เพราะผู้คนไม่รู้สึกรู้ว่าการโกหกมีผลกระทบที่สำคัญอะไรมากนัก ทำให้เกิดความไม่ซื่อสัตย์ ไม่ระมัดระวัง แม้แต่เด็กเล็ก ๆ ก็รู้จักวิธีโกหกเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาเพื่อให้ตนเองพ้นผิด หากเราต้องการปลูกฝังจิตใจของตนให้มีคุณธรรมซื่อสัตย์ เราควรหลีกเลี่ยงการจากการพูดเท็จ ยังรวมไปถึงการใช้คำพูดที่ไม่สุภาพ การพูดในทางเสื่อมเสีย การนินทา และการใส่ร้ายผู้อื่น ดังนั้น การหลีกเลี่ยงการทำลายศีลข้อสี่ที่สามารถช่วยกำจัดความหลงและนำจิตใจไปสู่ความดีและให้อภัยทานได้

(3) แนวทางประยุกต์ใช้การให้อภัยทานทางวาจาในพระไตรปิฎกกับสังคมไทย การเชิญชวนชาวพุทธให้ปฏิบัติตามศีล 5 หรือหลักเบญจศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 172 หน้าที่ 288, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ชื่อได้ว่า เป็นมหาทาน และเป็นการเจริญเมตตา ในที่นี้หมายถึง “ความมีเมตตา” เป็นหลักสากลที่นำไปสู่การให้อภัยทาน

หรือโอฬารกรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หากเราเปิดใจให้กว้าง รู้จักใช้ความเมตตาแก่ตนเองและผู้อื่นแล้ว ย่อมทำให้เราปราศจากความทุกข์ที่เข้ามาหาเราก่อนหน้านี้เอง เมื่อทุกคนยึดมั่นรักษาศีลและปฏิบัติเมตตาได้แล้ว ก็จะสามารถปล่อยวางความอาฆาต พยาบาท ละจองเวรทางวาจา เช่น ไม่พูดวจีที่让别人อื่น สัตว์อื่นให้เดือนร้อน ให้รู้จักพูดขอโทษเมื่อกระทำความผิด และพยายามปลูกฝังสติปัญญาให้กลับมาเป็นคนคิดดี พุทธิ ยึดมั่นใจใสเบิกบาน ไม่ว่าร้ายใคร ใช้ชีวิตด้วยความมีเมตตาและมีศีลธรรม เพื่อกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมที่ดีในอนาคตอย่างแท้จริง

3) การให้อภัยทางใจ

(1) หลักการให้อภัยทางใจ การให้อภัยทางใจ ที่เป็นกุศลก็คือ การให้ความไม่น่ากลัว ให้ความปลอดภัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559) และไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น เห็นชอบทำนองคลองธรรม นี้ชื่อว่า “ให้อภัยทางใจ” โดยมีศีลเป็นรูปแบบการให้อภัยทางใจด้วย ซึ่งจะให้ชัดเจนต่อการกระทำทางใจก็คือ “ภาวะกฎแห่งกรรม” โดยกฎแห่งกรรมนี้หากไม่มีเมตตาและศีลแล้ว กรรมชั่วก็ย่อมส่งผลให้ได้รับความทุกข์ใจทั้งสิ้น ให้เราสังเกตว่า เวลาที่เราพยาบาทปองร้าย โลภอยากได้ของผู้อื่น เห็นผิดทำนองคลองธรรมและการกระทำทั้งมวลทำให้เขาเจ็บปวดทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ การกระทำนั้นถ้าแสดงเจตนาหรือตั้งใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ได้ตามผลที่หวัง จึงจะเป็นกรรมหนัก ไม่ว่าจะเป็นการกระทำชั่วทางใจ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วใจที่ชั่วจักมีองค์ประกอบไปด้วยวาจาและกายพร้อมครบองค์สาม ย่อมสื่อถึงจิตใจที่ไม่สะอาดของเขาเอง ไร้ซึ่งความเมตตาและศีลธรรมที่มีความพยาบาทปองร้ายผู้อื่นทำให้เขาได้รับทุกข์เดือดร้อน ย่อมเกิดทุกข์ตามกฎแห่งกรรม ก็หมายถึงเขาได้รับทุกข์แล้ว ในทางตรงกันข้าม แต่หากไม่เจตนากระทำกรรมนั้นย่อมส่งผลตามลำดับ

(2) วิธีการให้อภัยทางใจ ในที่นี้จักขอกล่าวไว้สองวิธี คือ หลักเมตตาและศีล 5 หลักเมตตา คือ เจตนาที่จะหลีกเลี่ยงการทำร้ายผู้อื่น ตามหลักการของพระไตรปิฎกเรียกว่า “อวิหิงสาวัตถก” หลักการของความคิดและความเห็นอกเห็นใจ หลีกเลี่ยงการทำร้ายหรือสร้างอันตรายต่อผู้อื่น ในทางตรงกันข้าม “วิหิงสาวัตถก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 206-211 หน้า 208-221, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การกระทำและความคิดที่เป็นอันตรายนำไปสู่ความไม่ดีทำให้ทุกข์ เพราะฉะนั้น เราควรฝึกฝนการควบคุมตนเองผ่านแนวคิดที่เรียกว่า “เมตตา” ในการให้อภัยทางใจและศีลธรรมก็ตามมาทำให้เราสามารถใช้ชีวิตอย่างสงบสุขในโลกนี้ การรักษาศีลข้อห้า คือ การละเว้นจากการดื่มสุรายาเสพติดหรือเล่นการพนัน ฯลฯ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้า 300-301, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นี่เป็นการให้อภัยทางใจ เป็นการสร้างความปลอดภัยในทุกด้านทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของความเอื้อเฟื้อทางจิตใจที่มีระดับปานกลาง จะเห็นได้ว่า การดื่มสุรายาเสพติด สามารถนำไปสู่การสูญเสียสติสัมปชัญญะ อาจส่งผลให้เกิดการละเมิดศีลข้ออื่น ๆ การดื่มสุรายาเสพติดถือเป็นสิ่งที่ทำให้มีเมมาและเป็นความหลงผิดที่สามารถดึงดูดบุคคลได้ง่าย เนื่องจากพวกเขาจะหลงไหลในความสุขที่ได้รับจากการเสพและได้ดื่มเหล่านี ส่วนผู้ที่ไม่ดื่มสุราเป็นประจำ คือ เพียงแค่ดื่มเป็นครั้งคราว ก็ไม่ถือว่าเสพติดและสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้ง่าย สำหรับผู้ที่ต้องการปลูกฝังความปรารถนาดีในจิตใจ ควรหลีกเลี่ยงการดื่มเครื่องดื่มสุรายาเสพติด หากใครสามารถระงับได้ นั้นหมายความว่าพวกเขาได้ลดความหลงผิดแล้ว

และมีความปรารถนาดีเกิดขึ้นในระดับหนึ่ง และจากนั้นค่อย ๆ ปรับปรุงจิตใจให้ชัดเจนและบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

(3) แนวทางประยุกต์ใช้การให้อภัยทานทางใจในพระไตรปิฎกกับสังคมไทย สังคมไทยปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่มีปัญหาใดร้ายแรงเท่าหรือเหนือกว่าปัญหาเรื่องวิกฤติทางคุณธรรม จริยธรรม หรือศีลธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมไทย ถ้ารัฐไม่พัฒนาคนในสังคม ประเทศชาติให้มีคุณธรรมจริยธรรมหรือศีลธรรม เป็นด้านแรก การพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง เป็นต้น ก็ไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร ผู้วิจัย จึงอยากเชิญชวนชาวพุทธให้ปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรม หรือศีลธรรม ก็คือ หลักศีล 5 หรือเบญจศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 172 หน้าที่ 288, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นี้ชื่อได้ว่า เป็นอภัยทาน และเป็นการเจริญเมตตาอย่างยิ่ง ในที่นี้หมายถึง การปลูกฝังความมีเมตตา (ความเห็นอกเห็นใจ) เป็นหลักสากลที่พัฒนาคนในสังคมนำไปสู่การให้อภัยทานได้ หรือหลักอหิंसกรรมเป็นหลักทางด้านปัจเจกบุคคลหรือสังคม เช่น หากศาลให้ลงโทษคนที่ฆ่าคนที่เรารัก เพียงแค่ติดคุก ไม่ก็ปีก้อออกมา เราควรอหิंसกรรมไม่ให้เขาได้รับโทษหรือควรจะให้ที่หลัง ถ้าเราสามารถให้ตอนแรกถือว่าเป็นการสอดคล้องกับหลักเมตตาในการให้อภัยทาน คือ ไม่ถือโทษโกรธเคืองอหิंसกรรม แต่ถ้าให้ตอนหลังเหมือนว่าเราไม่ได้ให้อภัยทาน ไม่มีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นเหมือนว่าเราได้รับการแล้วเรารู้สึกว่ายุติธรรมแล้วต่อกันไป ซึ่งมีความคิดหนึ่ง ๆ กล่าวถึงเกณฑ์ของการให้อภัยทาน เป็นการตรวจสอบเรื่องความเมตตาของคนในวัฒนธรรมพุทธศาสนาที่จะต้องประกอบด้วย “เมตตา” (พระมหาขวัณชัย กิตติเมธี, ผศ. ดร., 2567) ก็จักสามารถปล่อยวางความโกรธ ความอาฆาต ความพยาบาท และละการจองเวรทางใจ มีเมตตาเสมอ ๆ เพื่อช่วยสร้างความหวังสำหรับสันติภาพและสันติสุขสงบ อยู่กับความจริงที่เปลี่ยนแปลงไปผ่านการมีสติจิตใจที่มีความเมตตา และรักษาศีลเพื่อให้เกิดความสุขที่เป็นปกติสุข

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก” สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. สภาพการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก พบว่า ประกอบด้วย 3 ประการ คือ (1) การให้ความไม่น่ากลัว (2) การให้ความไม่มีภัย และ (3) การให้ความปลอดภัย เป็นต้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า เหล่านี้แสดงถึงความมีเมตตา สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของ ศ.พิเศษ ร.ท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ (2567) ความมีเมตตาและศีลธรรมที่ดั่งงามทำให้เกิดสภาพการให้อภัยทานได้ง่ายในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของ พระเมธาวิเชียร, รศ. ดร. (2567) ซึ่งหมายถึง การไม่ถือโทษโกรธเคืองต่อผู้อื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่น หรือแม้แต่ตนเอง เป็นวิธีให้ความปลอดภัยแก่ชีวิต โดยการไม่ผูกเวรไม่ผูกกรรมกันอีกต่อไป เป็นการกระทำที่เกิดจากคุณธรรม คือ เมตตาพรหมวิหารธรรมและปัญญญาณโดยแท้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระพลากร อธิมุตโต (รังสี) (2564) ที่ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์ของกุศลธรรมที่ส่งผลต่อการเกิดในสุคติภูมิตามหลักพระพุทธศาสนา” พบว่า “การให้อภัยทาน” เป็นการฝึกฝนตนอีกอย่างหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดละสิ่งที่เรียกว่า “โทสะ” หรือ “ความโกรธ” เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติ “พรหมวิหารธรรม 4” ให้เกิดขึ้นก็คือ (1) เมตตา

ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข (2) กรุณา ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ (3) มุทิตา การเห็นคนอื่นมีความสุขแล้วรู้สึกดีใจ และ(4) อุเบกขา รู้จักวางเฉยอย่างมีปัญญา เมื่อสามารถทำได้จะกลายเป็นคนที่มีจิตใจเมตตา มีศีลธรรม และจักทำให้สังคมประเทศชาติเจริญงอกงามสะอาดตามไปด้วย ไม่สอดคล้องกับความเห็นของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2549) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม” อธิบายว่า การให้อภัยทาน ให้ความไม่มียกแกล้งสัตว์ทั้งหลาย ทั้งสัตว์บก สัตว์บิน และสัตว์น้ำ ด้วยการไม่รังแก ไม่เบียดเบียน ช่วยสงวนพันธุ์รักษถิ่นที่อยู่อาศัย ด้วยการรักษาป่า ไม่สอดคล้องกับความเห็นของ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “พุทธวิธีการบริหาร” อธิบายว่า การให้อภัยทาน เมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนสูงนั่นก็คือ การได้มิตรภาพกลับคืนมาดีและมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง ดังมีภาษิตจีนว่า “มีมิตร 500 คน นับว่ายังน้อยเกินไป มีศัตรู 1 คน นับว่ามากเกินไป อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่า “วิธีทำลายศัตรูที่ดีที่สุดคือเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร” เราจะทำอย่างนั้นได้ก็ต่อเมื่อเรารู้จักการให้อภัย ดังนั้น ผู้ที่มีปัญญาควรใช้ความเข้าใจของตนเอง เพื่อรับรู้ถึงสภาพการให้อภัยทานและอันตรายจากการปฏิเสธที่จะให้อภัยทาน

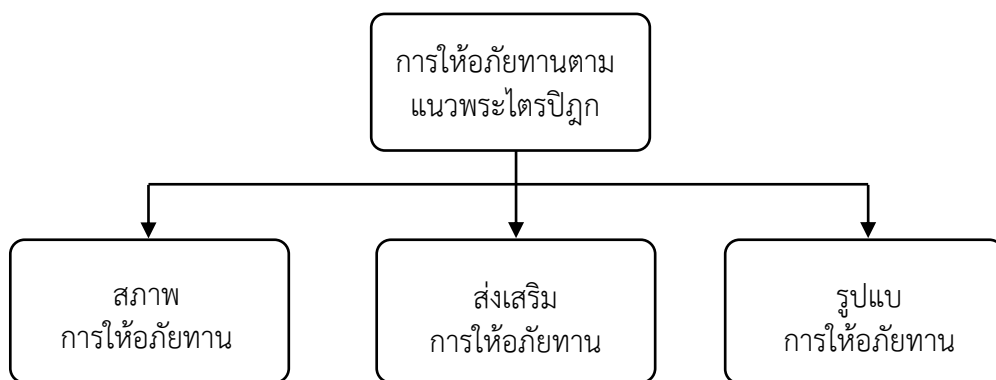
2. การส่งเสริมการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก พบว่า ประกอบด้วย คือ (1) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ (2) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ (3) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม ฯลฯ (4) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ ฯลฯ และ(5) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการเสพของมึนเมา ฯลฯ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ทั้ง 5 ประการนี้ จักทำให้คนในสังคมมีศีลธรรมและมีเมตตาธรรมในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของ พระเมธีวชิรบัณฑิต, ศ. ดร. (2567) การให้อภัยทาน ที่กล่าวถึงในพระไตรปิฎก แท้ที่จริงก็คือ ศีล 5 นั้นเอง เป็นหลักสร้างประกันของการทำให้เกิดอภัยทาน คือ (1) ประกันชีวิต (2) ประกันทรัพย์สิน (3) ประกันครอบครัว (4) ประกันสังคม และ(5) ประกันสุขภาพ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ สังคมมนุษย์จึงเรียกร้องกฎระเบียบ (ศีล) เพื่อช่วยควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น นอกจากนี้ พบว่า ในการรักษาศีล 5 ยังสัมพันธ์กับหลักเมตตาพรหมวิหารธรรม สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของ รศ. ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน (2567) ดังที่กล่าวข้างต้นนี้ จักทำให้ทุก ๆ สังคม มีการส่งเสริมการให้อภัยทาน เพราะเป็นการเว้นจากการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้ปกติสุข ไม่มีเวร ไม่มีภัย มีความปลอดภัย และมีความเมตตาต่อกันในการดำเนินชีวิต สอดคล้องจากการสัมภาษณ์ของ พระเมธาวิญญู, รศ. ดร. (2567) เป็นการส่งเสริมการให้ความไม่หวาดกลัว ให้ความปลอดภัยในชีวิตซึ่งกันและกัน ให้เห็นคุณค่าของการให้อภัยทาน ให้เห็นโทษของการจองเวรหรือการไม่ให้อภัยทานแล้วจักเป็นผลไม่ดียังไร จักส่งผลดียังไร จึงจะเริ่มเห็นประโยชน์ของการให้อภัยทาน โดยวางใจไว้บนความศรัทธาเชื่อในกฎแห่งกรรม เป็นผู้ที่มีเมตตาเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลาย เป็นการสร้างพื้นที่ให้อารมณ์ที่เป็นกุศล แสดงออกอย่างอ่อนโยนภายใต้เงื่อนไขการให้อภัยทาน เปิดพื้นที่ให้กับเพื่อนร่วมโลกมีสันติภาพและสันติสุขสงบ ดังนั้น ผู้ที่มีปัญญาควรใช้ความเข้าใจของตนเอง ๆ เพื่อรับรู้ถึงการส่งเสริมการให้อภัยทานและอันตรายจากการปฏิเสธที่จะให้อภัยทาน

3. รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก พบว่า ประกอบด้วย 3 ประการ คือ (1) การให้อภัยทานทางกาย (2) การให้อภัยทานทางวาจา และ(3) ให้อภัยทานทางใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สามารถพัฒนาคนในสังคมไทยให้เกิดความปลอดภัยสันติสงบสุข สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กษิรา เทียนส่องใจ (2551) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่า อภัยทาน เป็นพุทธสันติวิธี ที่ใช้นามาเป็นรูปแบบสำหรับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยให้สงบสุขได้ อย่างไรก็ตาม อภัยทานทางใจนับว่าบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้มีความเมตตา ไม่อาฆาต ไม่พยาบาท และไม่โกรธแค้น เป็นต้น อภัยทานทางวาจา คือ การพูดที่ยึดหลักสัมมาวาจาและการกล่าวคำว่า “ขอโทษ” และอภัยทานทางกาย คือ การแสดงพฤติกรรมด้วยเคารพให้เกียรติในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการให้อภัยทานดังกล่าวทั้งหมดทำให้การยึดมั่นในความเป็นอัตตลักษณะสลายลง สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระสุทิน จุกกวโร (ราชวัฒน์) (2562) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะของชุมชน บ้านหนองบัว อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาแห่งสันติสงบสุข สอนการรู้จักให้อภัยแก่กันอย่างแท้จริง สอนให้เรามีความเมตตาและมีศีลธรรม รวมไปถึงการให้อภัยแก่เพื่อนมนุษย์อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน การให้อภัยทาน ดังปรากฏในวัฒนธรรมของสังคมไทย ชาวพุทธเมื่อเราพลั้งเผลอทำผิดต่อกันเกิดความเข้าใจผิดกัน เกิดความขัดแย้งกัน เราก็จะแสดงความเมตตา มักให้อภัยซึ่งกันและกัน ข้อนี้เป็น การแสดงออกถึงวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมคำสอนมาจากพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความคิด และการประพฤติปฏิบัติที่มีศีลธรรมของคนไทย การทำความดีต่อกันและกันในระหว่างวงศ์ญาติมิตรสหายเป็นคุณสำคัญที่ต้องเอาใจใส่อย่างยิ่ง เพราะสามารถสมัคสมานยึดเหนี่ยวน้ำใจให้รักใคร่กัน ตั้งอยู่ด้วยความสงบสุข ดังนั้น ผู้ที่มีปัญญาควรใช้ความเข้าใจของตนเพื่อรับรู้ถึงรูปแบบการให้อภัยทานและอันตรายจากการปฏิเสธที่จะให้อภัยทาน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผู้วิจัย สามารถกล่าวสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

คำอธิบายประกอบภาพ

1. สภาพการให้อภัยทาน คือ การมอบความรู้สึกที่ปราศจากความกลัว ความไม่มีภัย ความปลอดภัย และความมั่นคง ซึ่งหมายถึง การไม่ถือโกรธ ไม่เก็บความโกรธไว้ในใจ ไม่ผูกอาฆาตจองเวร ไม่แสวงหาการแก้แค้น และไม่ปรารถนาความเสียหายต่อผู้อื่น สัตว์อื่น หรือแม้แต่ศัตรู การกระทำนี้เกิดจากคุณธรรม โดยเฉพาะ “เมตตา” เป็นปัญญาโดยแท้

2. การส่งเสริมการให้อภัยทาน คือ ศึกษาให้เห็นคุณค่าของการให้อภัยทาน และศึกษาให้เห็นโทษของการจองเวรหรือการไม่ให้อภัยทาน โดยการกระทำเช่นนี้ เราจะเห็นถึงประโยชน์ของการให้อภัยทาน ซึ่งควรตั้งอยู่บนความเชื่อและความศรัทธาในเรื่องกรรม (กฎแห่งกรรม) โดยยอมรับว่ามีอยู่จริง และคิดให้ได้ว่า เราจะไม่ก่อเวรก่อกรรมกับใคร ๆ คือ การให้อภัยทาน มีเมตตาในใจ คิดได้แบบนี้ เราจะพบความสุขได้ทุกที่ที่เราอยู่เป็นสุขในใจ

3. รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก การให้อภัยทานทางกาย วาจา และใจ โดยผ่านการปกป้องป้องกันรักษาไม่ให้คนมาเบียดเบียนสัตว์ รวมถึงก็คือ หลักเมตตาธรรมและการรักษาศีล 5 เป็นหลักสร้างประกันของการทำให้เกิดอภัยทาน คือ (1) ประกันชีวิต (2) ประกันทรัพย์สิน (3) ประกันครอบครัว (4) ประกันสังคม และ (5) ประกันสุขภาพ ซึ่งทำให้เราใช้ชีวิตได้อย่างมีความปกติสุข และเป็นหลักการสอนให้เกิดสันติภาพและสันติสุขสงบสุขแก่บุคคล สังคม ประเทศชาติ ได้ในการนำมาปฏิบัติในชีวิตจริง

บทสรุป

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) ทางด้านวิชาการ สถาบันการศึกษาทางพุทธศาสนาควรนำผลการวิจัยไปพิจารณาหาแนวทางการบริหารจัดการความศรัทธาให้เกิดการปฏิบัติต่อบุคคลให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎกที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการกับความโกรธ ความเกลียดชัง เพื่อกระตุ้นเตือนสังคมให้ตระหนักต่ออภัยทาน และปกป้อง ป้องกัน คนในสังคมไทยให้มีความสุขได้ และ 2) ทางด้านสังคม หน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทยควรนำผลการวิจัยไปจัดทำกิจกรรมทางสังคม เพื่อลดความโกรธ ลดความขัดแย้ง สร้างความสุขในสังคมไทยร่วมสมัยได้

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ 1) ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปทำกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีธรรมให้กับเด็กและเยาวชนยอมรับความคิดเห็น วัฒนธรรม หรือความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันของสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม สามารถเข้าใจ ยอมรับ และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยการให้อภัย และ 2) ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปสร้างหลักสูตรทางด้านสังคม เพื่อใช้เป็นหลักสูตรในการเสริมสร้าง Up Skill การให้อภัยแก่ประชาชนในการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความเห็นโดยสันติภาพสันติสุขสงบไม่ใช้ความรุนแรงในสังคม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) วิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารจัดการให้อภัยทานในสังคมไทย เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาการไม่ให้อภัยทานผู้อื่น เช่น ความโกรธ ความพยาบาท และปองร้ายผู้อื่น ๆ ทำให้สังคมไทยไม่สงบสุข 2) ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการให้อภัยของแต่ละศาสนาในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพสันติสุข และ 3) วิเคราะห์กลยุทธ์การให้อภัยเพื่อความมั่นคงและยั่งยืนในการสร้างสันติสุขของคนต่างศาสนาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก

เอกสารอ้างอิง

- กษิรา เทียนสง่าใจ. (2551). *การศึกษาวิเคราะห์ ภัยพิบัติเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แก้วธารา. (2560). *อุทิศบุญด้วยธรรม อโหสิกรรมปลดทุกข์*. กรุงเทพมหานคร: ปราชญ์ สำนักพิมพ์. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2549). *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธรูปธรรมสภา.
- พระพลากร อธิมุตฺโต (รังสี). (2564). *ศึกษาวิเคราะห์อันสงฆ์ของกุศลธรรมที่ส่งผลต่อการเกิดในสุคติ ภูมิตามหลักพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- พระสุทิน จกกวโร (ราชวัฒน์). (2562). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะของชุมชน บ้านหนองบัว อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- สถาบันสันติธรรม. (มปป.). *ภัยพิบัติ: การให้ที่ยากและยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2557). *วิธีฝึกใจไม่ให้โกรธ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. นครปฐม: สาละการพิมพ์.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เรื่อง
ผ้าและการตัดเย็บ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับนักเรียน ชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์)
Development of Learning Achievement of Career and
Technology About Fabric and Sewing Using Active Learning for
Mathayomsuksa 3 Student of Watbangping (Thai Salt Company)
School

¹อิพัทธ์ พรธีราเศรษฐ์, ²ณาดล สมบูรณ์ และ ³วีระ วงศ์สรรค์

¹Athiphat Phonthirasret, ²Tanadol Somboon and ³Weera Wongsan

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ^{1,2,3}Bangkokthonburi University

¹Corresponding Author's Email: paphasorn.tos@gmail.com

Received March 31, 2025; Revised April 17, 2025; Accepted: August 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 2) ศึกษาความก้าวหน้าทางการ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 3)) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) ที่มีต่อการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) จำนวน 1 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 34 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบอย่างง่าย โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) เนื้อหาบทเรียนการ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ 2) แผนการจัดการเรียนรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ 4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความก้าวหน้าตามวิธี Normalized Gain ผลการวิจัย พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระการอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) มีคะแนนเฉลี่ยรวมเท่ากับ 24.03 คิดเป็นร้อยละ 80.10 2) ความก้าวหน้าทางการเรียนสาระการอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เท่ากับ 0.66 ($\langle g \rangle = 0.66$) อยู่ในระดับปานกลาง และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยรวม อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; การจัดการเรียนรู้เชิงรุก; โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์)

Abstract

This article aims to: 1) develop the learning achievement in the vocational subject group by organizing active learning to meet the specified criteria of 80%; 2) study the learning progress in the vocational subject group through active learning; and 3) study the satisfaction of Mathayom 3 students at Wat Bang Ping School (Thai Salt Company) towards learning through active learning. This research is a quasi-experimental study. The sample consists of Mathayom 3 students studying in the second semester of the 2024 academic year at Wat Bang Ping School (Thai Salt Company), with a total of 34 students in one classroom, selected through simple random sampling using the classroom as the sampling unit. The data collection tools used were: 1) lesson content on the topic of Fabric and Sewing; 2) learning management plan for active learning in the vocational subject group, Fabric and Sewing, for Mathayom 3 students; 3) academic achievement test for the vocational subject, Fabric and Sewing, for Mathayom 3 students; and 4) a student satisfaction assessment form for active learning management. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and progress according to the Normalized Gain method. The research results were found as follows; 1) Academic achievement in vocational subject, Fabric and Sewing, by active learning management, Grade 3 students of Wat Bang Ping School (Thai Salt Company) had a total average score of 24.03 or 80.10 percent. 2) Academic progress in vocational subject, Fabric and Sewing, by active learning management was 0.66 ($\langle g \rangle = 0.66$), which was at a moderate level. 3) Student satisfaction towards active learning management was at a high level.

Keywords: Academic achievement; Active learning management; Wat Bang Ping School (Thai Salt Company)

บทนำ

ในปัจจุบัน สังคมโลกกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อทุกประเทศ รวมถึงประเทศไทยด้วย เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมและวิถีชีวิตก็ย่อมได้รับการปรับตัวตามไปด้วย ดังนั้น การปรับหลักสูตรการศึกษาของชาติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้การศึกษาสามารถตอบสนองต่อความต้องการในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ได้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน โดยมุ่งเน้นการสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้คนไทยเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม มีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และสามารถแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) หลักสูตรนี้ยังเน้นการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความพร้อมทั้งในด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต โดยเป็นกรอบแนวทางที่สถานศึกษาสามารถนำไปใช้ในการจัดทำหลักสูตรและการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นอกจากนี้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) ยังมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก มีความรู้และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิตโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เป็นสาระที่เน้นกระบวนการทำงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการออกแบบการทำงานอย่างมีกลยุทธ์ โดยใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศตลอดจนนำเทคโนโลยีมาใช้และประยุกต์ในการทำงานทั้งการสร้างพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ เน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและพลังงานอย่างประหยัดและคุ้มค่า (กรมวิชาการ, 2545) และการแก้ปัญหาในการทำงานตามกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้การทำงาน จึงเป็นการเรียนที่เกิดจากการบูรณาการความรู้ ทักษะ และความดีที่หลอมรวมกันจนเกิดเป็นคุณลักษณะของผู้เรียน ทั้งด้านคุณภาพและคุณธรรม ตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดและมีความสำคัญอย่างยิ่ง จากสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการงานอาชีพ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) ที่ผ่านมามีพบว่า ผู้เรียนขาดทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ขาดทักษะการฝึกปฏิบัติ ทักษะในกระบวนการทำงาน โดยเฉพาะทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ขาดทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์ ขาดการวางแผนในการทำงาน ไม่เห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ (พ.พ.5 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567, โรงเรียนวัดบางปิ้ง)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกจึงเป็นวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการงานอาชีพ เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ มีการวางแผนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบโดยการแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วนำมาปฏิบัติจริงด้วยตนเองและสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้ โดยมีครูคอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุน อำนวยความสะดวก ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เต็มศักยภาพ รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ทักษะและเจตคติ เพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาเป็นได้นั้น ต้องจัดเนื้อหาสาระกิจกรรม โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการแก้ปัญหาและประยุกต์ใช้ปัญญาให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จัดสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้รอบด้าน เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางดังกล่าวจึงจำเป็นต้องปรับวิธีการสอนให้หลากหลายและเหมาะสม สอดคล้องกับแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้นำความรู้ ทักษะ เจตคติและคุณค่า มาลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่มีความหลากหลายด้วยการเรียนรู้ผ่านการคิด การเรียนรู้จากการสำรวจและค้นหา การเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน และการเรียนรู้ผ่านการลงมือ

ทำ เพื่อสร้างความรู้ของตนเอง และสื่อสารได้ด้วยความเข้าใจจนบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ และเกิดสมรรถนะ (Competency) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีหลากหลายวิธี ผู้สอนควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับตัวชี้วัด จุดเน้นของสาระ และธรรมชาติของวิชาการงานอาชีพ โดยเน้นที่ประสิทธิผลของการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียน เกิดสมรรถนะสำคัญตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ผู้วิจัยในฐานะที่รับผิดชอบในการสอนรายวิชาการงานอาชีพจึงมีความสนใจนำเอาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะปฏิบัติงานอาชีพ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) โดยนักเรียนจะเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ ออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูล สืบเสาะหาแหล่งข้อมูล เน้นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง บูรณาการความรู้ด้านต่าง ๆ ที่อยากรู้ ให้เอื้อต่อกัน หรือเสริมสร้างความคิด ความเข้าใจ ความตระหนักทั้งด้านสาระและคุณค่าต่างๆ ให้ผู้เรียนโดยอาศัยทักษะทางปัญญา หลายด้านให้นักเรียนได้ฝึกการคิดเอง ทำเอง แก้ปัญหา ฝึกการสร้างชิ้นงาน สร้างองค์ความรู้ และลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเอง จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาการงานอาชีพ เพื่อที่จะสามารถนำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันส่งผลต่อทักษะการปฏิบัติงาน อาชีพเป็นการสร้างพื้นฐานในการประกอบอาชีพให้กับผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80
2. เพื่อศึกษาความก้าวหน้าทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์)
3. เพื่อเพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพเรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียน วัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์)

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัย แบบกึ่งทดลอง พื้นที่วิจัย คือ โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร

ประชากร คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 2 ห้อง มีนักเรียนทั้งหมด 68 คน โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1

ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 34 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 4 ชนิด ได้แก่ 1) เนื้อหาบทเรียนการสอนกลุ่มสาระและกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาการงานอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ 2) แผนการจัดการเรียนรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพ สาระการอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) ซึ่งเนื้อหาประกอบไปด้วยเนื้อหา ดังนี้ 1) ผ้าและการตัดเย็บ 2) การซ่อมแซมและตกแต่งเสื้อผ้า และ 3) การตัดเย็บเพื่อตัดแปลงเสื้อผ้า 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ รายวิชาการงานอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) 4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

รวบรวมข้อมูลโดย 1) นักเรียนกลุ่มทดลอง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) ทดสอบก่อนเรียน (Pre-Test) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาการงานอาชีพ จำนวน 30 ข้อ ตรวจสอบและเก็บคะแนนเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล 3) ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ครบตามแผนการจัดการเรียนรู้ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 ชั่วโมง โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 4) เมื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาการงานอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ จำนวน 30 ข้อ และทำแบบประเมินความพึงพอใจ เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ใช้สถิติต่างๆ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ใช้ สถิติร้อยละ 2) การวิเคราะห์ความก้าวหน้าทางการเรียนจากการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ใช้สูตรการหาความก้าวหน้าตามวิธี Normalized Gain 3) การวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ใช้การคำนวณค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

1. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการงานอาชีพ เรื่อง ผ้าและการตัดเย็บ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดบางปิ้ง (บริษัทเกลือไทยสงเคราะห์) สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า จากผลการทดลองสอน โดยจัดการเรียนรู้เชิงรุก นักเรียนที่เข้ารับ การทดลองจำนวน 34 คน ทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการงานอาชีพ ซึ่งมีคะแนนเต็ม 30 คะแนน ทั้งก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีผลคะแนนก่อนเรียนโดยรวมเฉลี่ยเท่ากับ 12.32 ($\bar{x}$ = 12.32) คิดเป็นร้อยละ 41.08 (% Pre-test) และผลคะแนนหลังเรียนโดยรวมเฉลี่ยเท่ากับ 24.03 ($\bar{x}$ = 24.03) คิดเป็นร้อยละ 80.10 (% Post-test) เมื่อนำมาคำนวณโดยใช้วิธี Normalized Gain พบว่า มีค่าความก้าวหน้าทางการเรียนเท่ากับ 0.66 ($\langle g \rangle$ = 0.66) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง (Medium Gain) หรือมีความก้าวหน้าทางการเรียนคิดเป็นร้อยละ 66 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า หลังการทดลองจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยจัดการเรียนรู้เชิงรุก นักเรียนที่มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.26$) เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านสื่อ/นวัตกรรมการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.44$) รองลงมาคือ ด้านสภาพแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.42$) และด้านการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$) และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.04$) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่านักเรียน มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 24.03 ($\bar{x} = 24.03$) คิดเป็นร้อยละ 80.10 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เพราะเพราะผู้เรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ได้ศึกษา ค้นคว้า ลงมือทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตอบคำถาม ซึ่งส่งผลให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียน มีความพึงพอใจเป็นอย่างมากที่ได้ลงมือปฏิบัติจากการจัดกิจกรรมกลุ่ม การตอบคำถามในห้องเรียน รวมถึงการทำใบงานต่าง ๆ โดยครูได้ปรับเนื้อหาที่ยากให้ง่ายขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนเพื่อให้เรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของอัญญารัตน์ สอนสนาม ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ร่วมกับการเรียนรู้ผ่าน Google Sites รายวิชาวัสดุอุตสาหกรรมและการผลิต ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก จะต้องค้นหาเนื้อหาเพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้โดยการพูดคุย การเขียน การอ่าน การสะท้อน หรือการตั้งคำถามหรือการจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนมีการเคลื่อนไหว อาจให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ก็ได้ และเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่า น่าตื่นเต้น สนุกสนาน ทำทลายความรู้ความสามารถ ผู้เรียนได้เรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของตนเอง ได้ลงมือคิดและปฏิบัติ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้ดีขึ้นและสามารถเก็บกักข้อมูลไว้ในความทรงจำได้นานขึ้น นอกจากนี้ยังมีประสิทธิภาพในการพัฒนากระบวนการรับรู้ในลำดับที่สูงขึ้น เช่น การแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์คิดสังเคราะห์ (อัญญารัตน์ สอนสนาม, 2564) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพนทิพย์ พรหมสอ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมีและการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แบบกระตือรือร้น (Active Learning) ผลการวิจัยพบว่า แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แบบกระตือรือร้น วิชาเคมี เรื่อง พันธะโคเวเลนต์ มีประสิทธิภาพ (E1/E2) เท่ากับ 77.99/75.69 สูงกว่าเกณฑ์ 70/70 นักเรียนที่ได้รับการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แบบกระตือรือร้นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ แบบกระตือรือร้นอยู่ในระดับมาก (พนทิพย์ พรหมสอ , 2560)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าค่าความก้าวหน้าทางการเรียนเท่ากับ 0.66 ($<g> = 0.66$) คิดเป็นร้อยละ 66 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้มากกว่าร้อยละ 50 ขึ้นไป ทั้งนี้เพราะกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ส่งเสริมให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นและสนใจเรียนรู้ ด้วยการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย ให้นักเรียนมีความสุขสนุกสนาน

กับกิจกรรมและใฝ่รู้สืบค้นข้อมูล จากแหล่งข้อมูลด้วยตนเอง ระหว่างเรียนผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การลงมือปฏิบัติจริง การสืบค้นข้อมูล การตอบคำถาม รวมถึงทำใบงาน/ใบกิจกรรม ซึ่งกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความต้องการที่จะเรียน การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองตามทฤษฎีของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะเรียนรู้อีกต่อไปและถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจจะไม่อยากเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนที่สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้สอดคล้องกับงานวิจัยของปฐมวดี พละศักดิ์ ได้ศึกษาเรื่องความก้าวหน้าทางการเรียนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) เรื่อง ปริมาณสารสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าทั้งชั้นเรียนในระดับ ความสูง 0.71 ($t_{\text{sig}} = 0.71$) คิดเป็นร้อยละ 71 ความก้าวหน้ารายบุคคล มีค่าอยู่ในระดับสูงของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคิดเป็นร้อยละ 55 นักเรียนมีความเข้าใจเชิงนิมิตหลังเรียนแบบเข้าใจสมบูรณ์มากกว่าร้อยละ 70 และมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.34$) (ปฐมวดี พละศักดิ์, 2557)

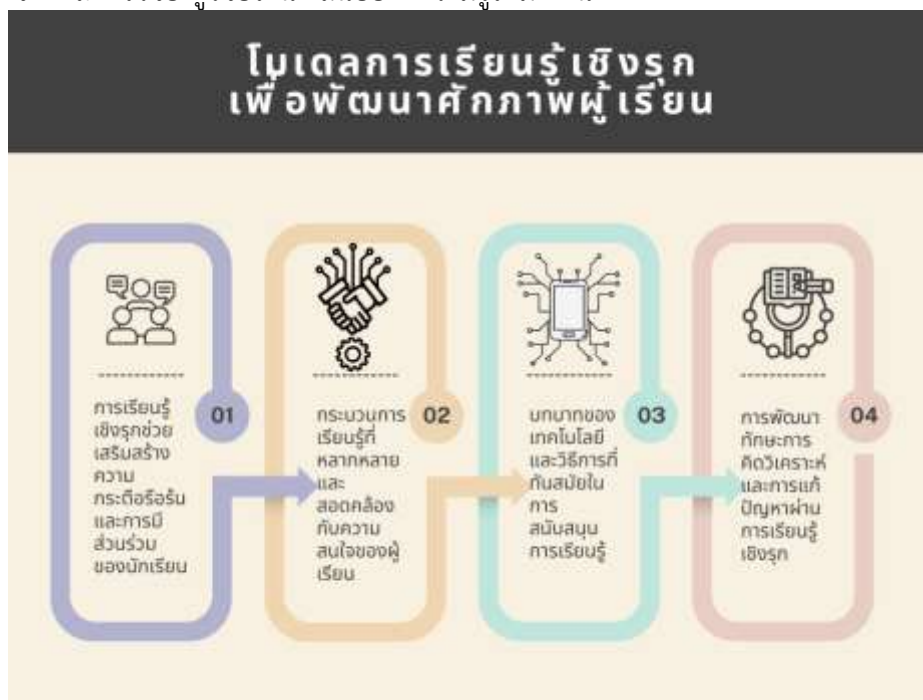
3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.26$) เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ผลความพึงพอใจด้านสื่อ/นวัตกรรมการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.44$) รองลงมาคือ ด้านสภาพแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.42$) ด้านการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.14$) และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีคะแนนความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.04$) ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะในการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ผู้เรียนสามารถศึกษาและทบทวนความรู้ด้วยตนเองได้จากเว็บไซต์ วิดีทัศน์ ที่ครูผู้สอนเตรียมไว้สำหรับผู้เรียนได้เรียนรู้ ซึ่งข้อมูลมีความทันสมัย น่าสนใจ นอกจากนี้ผู้เรียนสามารถศึกษาเนื้อหาความรู้ล่วงหน้าได้ การประยุกต์เอารูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกมาใช้จัดการเรียนการสอน ทำให้ผู้สอนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนและประเมินผลโดยใช้วิธีที่หลากหลาย ผู้สอนมีบทบาทในการประเมินผลงานและตรวจผลงานที่มอบหมายให้ผู้เรียน มีการชี้แจงกระบวนการในการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอน เสริมแรงให้กับผู้เรียน และจัดสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ที่เหมาะสมเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีการวิเคราะห์ สร้างแนวทางแก้ไขปัญหา นำเสนอผลงาน ประเมินผลงานร่วมกัน และผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเอง สอดคล้องกับทฤษฎีของแกมมณี กล่าวว่าการจัดการการเรียนรู้แบบ Active Learning ทำให้ผู้เรียนทุ่มเทในการเรียน มีแรงจูงใจในการเรียน และทำให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความรู้ความสามารถ เมื่อผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยผ่านการใช้กิจกรรมที่ผู้สอนจัดเตรียมไว้ให้อย่างหลากหลาย ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจและความถนัดของตนเอง เกิดความรับผิดชอบ และทุ่มเทเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ (ทฤษฎี แกมมณี, 2557) สอดคล้องกับงานวิจัยของ เดชดนัย จุ้ยชุม, เกษรา บ่าวเข้มซ้อย และศิริกัญญา แก่นทอง ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ทักษะการคิดของนักศึกษาในรายวิชาทักษะการคิด (Thinking Skills) รหัสวิชา 11-024-112 ประจำปีการศึกษา 2558 ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Active Learning) พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Active Learning) โดยรวมอยู่ในระดับดี (เดชดนัย จุ้ยชุม, เกษรา บ่าวเข้มซ้อย และศิริกัญญา แก่น

ทอง. (2559) นอกจากนี้ การวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของฝนทิพย์ พรหมสอน ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมีและการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกระตือรือร้น (Active Learning) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกระตือรือร้นอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ครูได้สร้างบรรยากาศที่ดีให้ความรู้สึกเป็นกันเอง จัดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนต่อการเรียนรู้ โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือสนับสนุนการเรียนรู้และเสริมแรงทางบวกให้กับนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน

บทสรุป

การเรียนรู้เชิงรุกช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ผ่านการลงมือปฏิบัติและแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย โดยมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาสนับสนุน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และเชื่อมโยงความรู้สู่การใช้งานจริงในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ครูผู้สอนควรนำกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ไปใช้เพื่อพัฒนาทักษะความสามารถ เพื่อส่งเสริมทางด้านอาชีพกับนักเรียนต่อไป และส่งเสริมให้มีศักยภาพในการเรียนรู้ระดับที่สูงขึ้น

1.2 ครูผู้สอนควรจัดการเรียนรู้เชิงรุกต่อไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยพัฒนาทักษะความคิดขั้นสูงของนักเรียน ให้มีการพัฒนาด้านความคิดให้ได้หลากหลายและกว้างไกลด้วยการใช้ทักษะที่กระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถาม การให้ลงมือปฏิบัติ การแก้ปัญหา สามารถดึงศักยภาพของนักเรียน และเพิ่มพูนความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน ทำให้รูปแบบการสอนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น การดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ สามารถนำไปสู่ความก้าวหน้าทางการเรียนที่สูงขึ้น หรือพัฒนาให้ ความก้าวหน้าทางการเรียนของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ระดับสูง (High Gain) และพัฒนาในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

1.3 ครูผู้สอนควรจัดการเรียนรู้โดยการใช้สื่อและนวัตกรรมที่ทันสมัยเหมาะสมกับวัยของนักเรียน เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้เหมาะสมมากขึ้น นอกจากนี้ ควรส่งเสริมกิจกรรมที่ให้นักเรียนเลือกเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และครูควรพัฒนาผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ให้เห็นผลชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีและทักษะต่าง ๆ ของนักเรียนในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับทักษะการคิดสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน ภายใต้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จะช่วยให้เข้าใจถึงการพัฒนาทักษะทางด้านความคิดที่นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงและในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น

2.2 ขยายการศึกษาไปยังกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุม ทำให้สามารถประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกในหลาย ๆ สาขาวิชาและปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

เดชดนัย จุ้ยชุม, เกษรา บ่าวเข้มซ้อย และศิริกัญญา แก่นทอง. (2559). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ทักษะการคิดของนักศึกษาในรายวิชาทักษะการคิด (Thinking Skills) รหัสวิชา 11-024-112 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Active Learning). *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 3(2), หน้า 47-57.

ทิตนา แวมมณี. (2560). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปฐมมาตี พละศักดิ์. (2557). *ความก้าวหน้าทางการเรียนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เรื่อง ปริมาณสารสัมพันธ์*. สืบค้นเมื่อ 28 ธันวาคม 2564.

จาก <https://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/e-research/?q=node/1554>.

ฝนทิพย์ พรหมสอน. (2560). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมีและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกระตือรือร้น (Active Learning) ของ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

อัญญารัตน์ สอนสนาม และคณะ. (2564). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ร่วมกับการเรียนรู้ผ่าน Google Sites รายวิชาวัสดุอุตสาหกรรมและการผลิต. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ภาพแทนบริษัทหัวเว่ยในเพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์ Representation of huawei company in huawei Thailand facebook page

¹Yang Ruiliu ²สมบัติ สมศรีพลอย ³อภิวรรณ สุธรรมดี

¹Yang Ruiliu ²Sombut Somsriploy ³Apiwat Suthamdee

^{1,2,3}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

^{1,2,3}Faculty of Humanities and Social science, Bansomdejchoaphraya RajabhatUniversity

¹Corresponding Author's Email: 1159160613@qq.com

Received April 4, 2025; Revised April 9, 2025; Accepted: August 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนของบริษัทหัวเว่ยในเพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์ โดยเก็บข้อมูลข้อมูล 1 ปี ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2566 ถึง 29 กุมภาพันธ์ 2567 จำนวนทั้งหมด 228 โพสต์ ใช้แนวคิดการสร้างภาพแทนของ สจ๊วต ฮอลล์ ผลการศึกษาพบว่า ภาพแทนของบริษัทหัวเว่ยที่ปรากฏ มีทั้งหมด 4 ภาพแทน ได้แก่ 1) ภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย เป็นการนำเสนอการสนับสนุนโดยนำระบบเทคโนโลยีของบริษัทหัวเว่ยมาพัฒนาศักยภาพผู้ใช้งาน 2) ภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ เป็นการนำเสนอภาพสินค้าและบริการที่มีคุณภาพสูงตามนโยบายของบริษัท “คุณภาพดี ราคาต่ำ บริการดี” 3) ภาพแทนผู้นำด้านเทคโนโลยี เป็นการนำเสนอภาพบริษัทหัวเว่ยในฐานะผู้นำนวัตกรรม และ 4) ภาพแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนและไทย เป็นการนำเสนอวัฒนธรรมที่สำคัญของจีนและไทย เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์วัฒนธรรมของทั้ง 2 ชาติ ภาพแทนที่บริษัทหัวเว่ยให้ความสำคัญคือภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย โดยเฉพาะด้านการศึกษา แสดงให้เห็นว่า บริษัทหัวเว่ยให้ความสำคัญกับการตลาดเพื่อสังคม คือมุ่งสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กร โดยการให้การสนับสนุน ตอบแทน และร่วมพัฒนาเทคโนโลยีให้สังคมไทย

คำสำคัญ: ภาพแทน; บริษัทหัวเว่ย; ไทยแลนด์เพจเฟซบุ๊ก

Abstract

This article aims to analyze the representation of Huawei Company in Huawei Thailand Facebook page by having collected data for 1 year from 1st March 2023 to 29th February 2024, making 228 posts in total, and using the Stuart Hall's representation concept. The study's result found that there are 4 representations of Huawei company as 1) representation of Thai organizations' development co-supporter as using Huawei's technological system to enhance users' potential, 2)

representation of the company of best products and services as representing high quality products and services according to the company's policy "fine quality, affordable price, good services", 3) representation of technology leader as representing the company as innovation leader, and 4) representation of Chinese-Thai cultural diffusing organization as diffusing important Chinese-Thai cultures in order to bond both nations' culture. The representation that Huawei company gives importance on is the Thai organizations' development co-supporter one, especially on education. This shows that Huawei company gives importance on marketing for society, in other words, aims at creating good images to the organization by supporting, repaying and co-developing the technology to Thai society.

Keyword: Representation; Huawei; Thailand Facebook page

บทนำ

ปัจจุบันการเชื่อมต่อโลกเข้ากับเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงการสื่อสาร ฯลฯ โดยมีการใช้งานอย่างแพร่หลายกว่า 4.54 พันล้านคนทั่วโลก อินเทอร์เน็ตกลายเป็นประตูสู่การพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานมาโดยตลอดอย่างรอบด้าน บริษัทที่พัฒนานวัตกรรมหรือตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานระบบเทคโนโลยีคือบริษัทหัวเว่ย เป็นบริษัทด้านเทคโนโลยีที่กำเนิดขึ้นในประเทศจีน ช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2530 Ren Zhengfei ซึ่งเพิ่งลาออกจากกลุ่ม Nanyou ซึ่งเป็นของรัฐ ได้ร่วมมือกับบุคคล 5 คนเพื่อก่อตั้ง "Shenzhen หัวเว่ย Technology Co., Ltd." ให้เป็น "องค์กรเทคโนโลยีเอกชน" โดยได้รับการจดทะเบียนโดยได้รับอนุมัติจากสำนักบริหารอุตสาหกรรมและการพาณิชย์แห่งเมืองเซินเจิ้น เมื่อได้รับการตอบรับจากผู้ให้บริการอย่างดี หัวเว่ยจึงเริ่มกระจายสินค้าออกไปทั่วโลก และประเทศก็เป็นหนึ่งในประเทศที่หัวเว่ยได้นำสินค้าและบริการเข้ามา โดยในปี 1999 หัวเว่ย เริ่มเข้าสู่ประเทศไทย หลังจาก 2 ปีของการวิจัยตลาด หัวเว่ย สาขาประเทศไทยได้ก่อตั้งขึ้นในกรุงเทพฯ ในปี 2001 ด้วยหลักการของ "คุณภาพดี ราคาต่ำ และบริการที่ดี" และมุ่งเน้นไปที่ลูกค้าและตลาด

บริษัทหัวเว่ยจึงเป็นผู้ให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ชั้นนำระดับโลก ด้วยแรงขับเคลื่อนจากความมุ่งมั่นที่มีต่อระบบการทำงานที่สมบูรณ์และการให้บริการ ทำให้มีผู้ให้บริการหัวเว่ยมากกว่า 170 ประเทศและภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก โดยให้บริการผู้ใช้งานกว่าหนึ่งในสามของประชากรทั่วโลก ด้วยจำนวนพนักงานกว่า 195,000 คน (Huawei Cloud, 2566) ซึ่งตลาดเทคโนโลยีในประเทศไทยมีจำนวนมากเช่น Xiaomi, Samsung, Apple ฯลฯ แต่บริษัทหัวเว่ยครองตำแหน่งที่สำคัญมากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เนื่องจากบริษัทหัวเว่ยได้พัฒนาระบบเทคโนโลยีตลอดเวลา และสร้างสรรค์นวัตกรรมทางเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง เป็นการตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น บริษัทหัวเว่ยจึงมีบทบาทอย่างมากทั้งในตลาดจีนและตลาดไทยและเป็นผลิตภัณฑ์ทางเทคโนโลยีที่หลายคนมักใช้ในชีวิตประจำวัน (Rennerwin, 2558)

การนำเสนอภาพแทนของบริษัทหัวเว่ยได้นำเสนอได้โพสต์ผ่าน เพจเฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่สำคัญหลายประการ เช่น ประชาสัมพันธ์กิจกรรม ประกาศโปรโมชั่น จัดการแข่งขันนวัตกรรม สนับสนุนพื้นที่ยากจน ส่งความปรารถนาดีในโอกาสและเทศกาลสำคัญ นอกจากนั้น เพจหลักหัวเว่ยยังเป็นแหล่งรวมนวัตกรรม เทคโนโลยีการสื่อสารและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของสมาร์ทโฟนและเทคโนโลยีต่าง ๆ เนื้อหาที่ปรากฏในเพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารเกิดภาพในใจเกี่ยวกับบริษัทหัวเว่ยที่ได้ขับเคลื่อนออกมาผ่านการใช้ภาษา ภาพ รวมไปถึงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ภาพแทนเหล่านี้มีความสำคัญ เพราะเกี่ยวข้องกับ ความเชื่อถือ ความนิยม ความศรัทธา ซึ่งนำไปสู่การเลือกซื้อ เลือกใช้ และการภักดีต่อตราสินค้า ทำให้องค์กรธุรกิจประสบความสำเร็จและได้รับโอกาสทางธุรกิจ ภาษาจึงมีบทบาทสำคัญต่อธุรกิจ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา “ภาษา” เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนบริษัทหัวเว่ยในเพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนบริษัทหัวเว่ยในเพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลของการโพสต์ในเพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์ โดยจำแนกได้ 2 ประเด็นดังนี้

1) การศึกษารวบรวมแนวคิด ทฤษฎี วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างภาพแทนของ สจ๊วต ฮอลล์ ที่กล่าวว่าการนำเสนอภาพตัวแทนต้องอาศัยการเชื่อมโยงปัจจัย 2 ประการเข้าด้วยกัน ได้แก่ (1) ภาพในใจ (mental representations) และ (2) ภาษา (language) ฮอลล์ เรียกการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง 2 นี้ ที่ก่อให้เกิดภาพตัวแทนว่า ระบบแห่งภาพตัวแทน (system of representation) จำนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

2) กลุ่มข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์ สร้างขึ้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2560 ผู้ติดตามจำนวน 2,673,041 คน จำนวนถูกใจเพจที่ได้รับ คือ 2,664,118 ดังนั้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกโพสต์โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ปรากฏการโพสต์ข้อความพร้อมรูปภาพ โดยเก็บข้อมูลข้อมูล 1 ปี ตั้งแต่ 1 มีนาคม 2566 ถึง 29 กุมภาพันธ์ 2567 จำนวนทั้งหมด 228 โพสต์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ภาพแทนของบริษัทหัวเว่ย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลภาพแทนของบริษัทหัวเว่ย ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดการสร้างภาพแทนของ สจ๊วต ฮอลล์ มาประยุกต์เพื่อตีความและทำความเข้าใจการสร้างภาพแทน

2) สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การนำเสนอภาพแทนนั้น เพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์จะโพสต์ข้อความที่ประกอบไปด้วย ภาพ ข้อความ การดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ สามารถวิเคราะห์ภาพแทนตามแนวคิดของสจ๊วต ฮอลล์ ทั้งหมด 4 ภาพแทน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. **ภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย** การร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทยเป็นภาพแทนของบริษัทหัวเว่ยที่มุ่งให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนาองค์กรไทย ผ่านการใช้เทคโนโลยี ซึ่งการร่วมสนับสนุนนั้นเป็นการสนับสนุนทั้งด้านการศึกษาตั้งแต่ระดับ นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ทั้งภาครัฐและเอกชน ปรากฏจำนวน 121 โพสต์ ดังตัวอย่าง

บริษัทหัวเว่ยได้นำเสนอภาพแทนผู้สนับสนุนการศึกษาโดยนำเทคโนโลยีของบริษัทหัวเว่ยมาร่วมพัฒนาศักยภาพทางการศึกษาให้แก่นักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ชนบทที่ขาดอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการศึกษา ภาพแทนหัวเว่ยในฐานะผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย โดยเฉพาะด้านการศึกษาในการเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมพัฒนาสังคมไทยเพื่อให้เกิดประโยชน์ ดังตัวอย่าง ดังตัวอย่างที่ 1

ภาพที่ 1 การร่วมสนับสนุนพลังงานแสงอาทิตย์ให้แก่โรงเรียน

ที่มา: Huawei Thailand (2566, ออนไลน์)

จากตัวอย่างเป็นการนำเสนอภาพแทนการร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย โดยส่งมอบ “Solar Rooftop” หรือพลังงานแสงอาทิตย์ให้แก่โรงเรียนในพื้นที่ชนบท การโพสต์ข้อความดังกล่าวเป็นการนำเสนอให้เห็นภาพแทนของบริษัทหัวเว่ยในฐานะผู้ร่วมสนับสนุนด้านพัฒนาระบบการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีพลังงานแสงอาทิตย์ เพราะพลังงานนี้ถือเป็นพลังงานทดแทน (บุญเลิศ ปีกขุนทด และกิตติศักดิ์ บอขุนทด, 2559: 108) ดังนั้น พื้นที่ต่างจังหวัดในบางพื้นที่ยังห่างไกลและขาดแคลนเทคโนโลยีหลายด้านโดยเฉพาะไฟฟ้า ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่จะช่วยอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

โดยเฉพาะด้านการศึกษา จากโพสต์ปรากฏข้อความ “ขอขอบคุณที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับหัวเว่ย” ที่มา “ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการมอบชุด *Solar Rooftop*” การนำเสนอดังกล่าวจึงเป็นการประกอบสร้างให้ผู้รับสารเห็นภาพของหัวเว่ยที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับระบบการศึกษา โดยการนำเทคโนโลยีของบริษัทหัวเว่ยมาสนับสนุนการศึกษา

นอกจากการใช้ข้อความเพื่อนำเสนอภาพแทนแล้ว การเลือกสรรภาพประกอบยังเป็นกลวิธีที่นำเสนอให้เห็นภาพแทนของการเป็นผู้ร่วมสนับสนุนเพื่อพัฒนาการศึกษา ซึ่งจากภาพจะเป็นโรงเรียนที่ได้รับพลังงานแสงอาทิตย์เพื่อใช้ในการศึกษา ตัวอย่างต่อมาเป็นการร่วมสนับสนุนกับหุ้นส่วนของบริษัท “เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่แข็งแกร่ง มุ่งเน้นการเติบโตไปพร้อมกัน และร่วมขับเคลื่อนความสำเร็จทางธุรกิจให้กับลูกค้า” การสื่อความหมายจากข้อความข้างต้นเป็นการนำเสนอภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาทางด้านธุรกิจกับหุ้นส่วนเพื่อพัฒนาบุคลากรหรือประชาชน ดังภาพจากตัวอย่างที่ 2 นอกจากการสื่อความหมายผ่านถ้อยคำแล้ว ยังปรากฏภาพของ “พาร์ทเนอร์หรือหุ้นส่วน” กำลังฟังคำบรรยาย ซึ่งเป็นการร่วมมือกับบริษัทหัวเว่ยเพื่อสนับสนุนด้านธุรกิจ

ภาพที่ 2 การร่วมสนับสนุนพัฒนาธุรกิจกับหุ้นส่วน

ที่มา: Huawei Thailand (2566, ออนไลน์)

การนำเสนอภาพแทนจากโพสต์ในตัวอย่างที่ 2 แสดงให้เห็นว่า บริษัทหัวเว่ยมีประสิทธิภาพด้านเทคโนโลยีจึงได้สนับสนุนให้เกิดความมั่นคง ความเจริญ และความสำเร็จทางด้านธุรกิจผ่านการ “สนับสนุนการทำงานร่วมกับพาร์ทเนอร์” ให้บุคลากรกลุ่มพาร์ทเนอร์มีทักษะความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีมากขึ้น ประการต่อมา คือ การ “สนับสนุนคุณค่าให้กับสังคมไทย” โดยเฉพาะคุณค่าด้านธุรกิจที่เป็นปัจจัยในการพัฒนาประเทศ เพราะนอกจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อ

สนับสนุนและพัฒนาการศึกษาแล้ว หัวเว่ยยังช่วยสนับสนุนและพัฒนาเทคโนโลยีให้แก่องค์กรธุรกิจไทยเพื่อให้การดำเนินธุรกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอีกด้วย ถือเป็นการเลือกสรรให้เห็นประโยชน์การใช้เทคโนโลยีบริษัทหัวเว่ยเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมธุรกิจ ผ่านการทำงานร่วมกับพาร์ทเนอร์ให้ประสบความสำเร็จ

จากตัวอย่างภาพแทนบริษัทหัวเว่ยด้านผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทยจุดเด่นของบริษัทหัวเว่ย คือ ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทยหลายโครงการ ซึ่งการนำเสนอภาพแทนผ่านโพสต์ที่ร่วมสนับสนุนในด้านการศึกษาโดยการมอบผลงานแสงอาทิตย์เพื่อเป็นเทคโนโลยีด้านการศึกษาและร่วมมือเพื่อสนับสนุนด้านธุรกิจเพื่อพัฒนาบุคลากรกลุ่มพาร์ทเนอร์ เพื่อสื่อความหมายให้ผู้รับสารเกิดภาพในใจเกี่ยวกับบริษัทหัวเว่ยในฐานะผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย

2. ภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ บริษัทหัวเว่ยเป็นองค์กรที่สร้างสรรค์เทคโนโลยีที่มีความทันสมัย โดยมีการปรับปรุงนวัตกรรมต่าง ๆ ให้สามารถติดต่อสื่อสารหรือใช้งานได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว สิ่งจำเป็นในฐานะเทคโนโลยีที่เป็นสินค้าคือ การให้บริการ ซึ่งบริษัทหัวเว่ยได้นำเสนอภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ใช้สินค้า ปรากฏจำนวน 46 โพสต์ โดยยึดหลักการของบริษัท คือ “คุณภาพดี ราคาต่ำ บริการดี” จากการวิเคราะห์พบว่าบริษัทหัวเว่ยเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับสถานการณ์ ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสูง ใส่ใจลูกค้าและบริการ สินค้าและบริการที่จับต้องได้ ดังตัวอย่าง การนำเสนอภาพความเป็นเลิศด้านสินค้า บริษัทหัวเว่ยได้นำเสนอผ่านการโพสต์ข้อความเกี่ยวกับระบบเทคโนโลยี คือ Access point อุปกรณ์ช่วยกระจายสัญญาณ ดังตัวอย่างที่ 1

ภาพที่ 3 การนำเสนอการใช้งาน Access Point
ที่มา: Huawei Thailand (2566, ออนไลน์)

โพสต์จากตัวอย่างเป็นการนำเสนอ “Access Point ระบบเทคโนโลยีที่ใช้ส่งสัญญาณของบริษัทหัวเว่ย โดยได้นำเสนอความสามารถของ Access Point ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกเพื่อกระจายสัญญาณให้กับผู้ใช้บริการได้อย่างดี เช่น “Access Point สามารถเชื่อมต่ออุปกรณ์ในรูปแบบไร้สายให้ใช้งานได้ดียิ่งขึ้น” ข้อความดังกล่าวบ่งบอกการทำงานของสินค้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้คุณภาพสินค้า กล่าวคือ การที่ผู้บริโภครับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างความคาดหวังกับคุณภาพที่ได้รับ โดยการประเมินคุณภาพสินค้า (สุภัตรา แปรการิยา และ สุมาลี สว่าง, อ้างถึงใน รุ่งนภา บริพนธ์มงคลและกฤษฎา เขียววัฒนสุข, 2563: 169) ดังนั้น เมื่อบริษัทหัวเว่ยนำเสนอการทำงานของสินค้าที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นการทำให้ผู้รับสารประเมินประสิทธิภาพการทำงานและรับรู้ความเป็นเลิศของสินค้าจากบริษัทหัวเว่ย

การบริการของบริษัทหัวเว่ยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้บริการเทคโนโลยี ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีมีทั้งคุณและโทษ หากใช้ให้เกิดประโยชน์ก็จะเกิดผลดีต่อผู้ใช้งาน โดยในตัวอย่างบริษัทหัวเว่ยได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ “#ภัยไซเบอร์” ที่ “กำลังมาแรงทำให้ทุกคนต้องการโดนหลอกหลวง” ซึ่งหัวเว่ยได้โพสต์ข้อความเกี่ยวกับวิธีป้องกันหรือวิธีรับมือ ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 4 การให้ข้อมูลรับมือกับภัยไซเบอร์

ที่มา: Huawei Thailand (2566, ออนไลน์)

จากตัวอย่างบริษัทหัวเว่ยได้นำเสนอให้เห็นภาพของการเป็นผู้ให้บริการที่มุ่งหวังให้ผู้ใช้งานใช้งานอย่างปลอดภัย เมื่อผู้ติดตามเฟซบุ๊กหัวเว่ยไทยแลนด์ได้อ่านข้อความข้างต้น จึงเกิดภาพของหัวเว่ยในฐานะผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เพราะปัจจุบันภัยทางไซเบอร์เข้ามามีหลายรูปแบบเป็นการให้ข้อมูลที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบันได้อย่างดีอีกทั้งยังเป็นการแนะนำให้ผู้รับสาร “อย่าคลิกลิงก์หรือไฟล์ที่มาจากเว็บไซต์” การเลือกสรรถ้อยคำที่ปรากฏเป็นการขบขันให้เห็นคุณลักษณะภาพของผู้ให้ข้อมูลจากบริษัทหัวเว่ย นอกจากข้อความที่เป็นภาษาแล้ว รูปหรือสัญลักษณ์อื่น ๆ ก็ถือเป็นการนำเสนอภาพแทนด้วย จากภาพที่ปรากฏหัวเว่ยขบขันให้เห็นการสื่อสารเกี่ยวกับ “ไลน์ปลอม” อีกทั้งยังมีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์การแจ้งความหรือ

วิธีดำเนินการ หากถูกหลอก การข่มขู่หรือการเลือกสรรข้อความและภาพจากตัวอย่างทำให้ผู้รับสารเกิดภาพของ ผู้ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่สังคมไทยกำลังเผชิญ

ภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการนั้น ในด้านการบริการบริษัทหัวเว่ยข่มขู่เน้นความเป็นเลิศโดยการเลือกสรรข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับสถานการณ์ในปัจจุบันมานำเสนอ ส่วนด้านสินค้าที่มีคุณภาพบริษัทหัวเว่ยได้นำเสนอโดยการคัดสรรโพสต์จากการนำเทคโนโลยีที่ช่วยในการสื่อสาร หรือเชื่อมต่อระบบข้อมูล ซึ่งเป็นนวัตกรรมของบริษัทหัวเว่ยมาแนะนำเสนอเพื่อให้เห็นประสิทธิภาพการทำงาน โดยด้านการบริการและด้านสินค้าที่เป็นเลิศตัวอย่างมาจึงเป็นการนำเสนอโดยการข่มขู่ให้เห็นภาพของบริษัทหัวเว่ยที่คัดสรรขึ้นเพื่อนำเสนอภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้า เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้สินค้าและบริการ ทั้งยังสอดคล้องกับหลักการ “คุณภาพดี ราคาต่ำ บริการดี”

3. ภาพแทนผู้นำด้านเทคโนโลยี ภาพแทนบริษัทหัวเว่ยในฐานะ “ผู้นำทางเทคโนโลยี” เป็นภาพแทนที่ต้องนำเสนอเพราะบริษัทหัวเว่ยดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับเทคโนโลยี ในฐานะผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านเทคโนโลยี เนื่องจากปัจจุบันเทคโนโลยีเป็นเสมือนอาวุธ และทรัพยากรที่สำคัญของฐานแห่งอำนาจทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ (สุขุม เฉลิมทรัพย์, อ้างถึงใน สุรัตน์วดี ปานโพธิ์ทอง และคณะ, 2565: 598) ฉะนั้นหากบริษัทหรือองค์กรที่เป็นผู้นำทางเทคโนโลยีมีการสร้างนวัตกรรมก็จะทำให้มีฐานอำนาจทางการตลาด ดังนั้นบริษัทหัวเว่ยจึงนำเสนอในฐานะผู้นำทางเทคโนโลยี จากการวิเคราะห์ ปรากฏโพสต์ 42 โพสต์ ซึ่งลักษณะของภาพแทนของบริษัทหัวเว่ยในฐานะผู้นำด้านเทคโนโลยี พบว่า ภาพแทนที่สร้างขึ้นปรากฏลักษณะของผู้นำที่มีวิสัยทัศน์หรือมองการณ์ไกลร่วมอยู่ด้วย ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 5 ภาพแทนผู้นำด้านเทคโนโลยีระบบสื่อสารไร้สายยุคที่ 5

ที่มา: Huawei Thailand (2566, ออนไลน์)

ภาพแทนผู้นำทางด้านเทคโนโลยีที่มีวิสัยทัศน์จากตัวอย่าง เป็นภาพแทนที่ “บริษัทหัวเว่ย” กล่าวถึงการ “เร่งผลักดัน ‘5จีเพื่อธุรกิจ’” โดย 5G เป็นระบบการสื่อสารไร้สายในยุคปัจจุบันที่ค่ายโทรศัพท์ต่างพัฒนาเพื่อติดต่อสื่อสารอย่างรวดเร็ว ซึ่งบริษัทหัวเว่ยก็มุ่งการพัฒนาในด้านนี้เช่นกัน

แต่สิ่งที่ทำให้เห็นว่ามีแตกต่างที่นอกเหนือจากการติดต่อสื่อสารดังที่กล่าวไว้ คือ บริษัทหัวเว่ย มุ่งต่อยอด ผลักดันในด้านอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มโอกาสของการพัฒนาสินค้า และส่งเสริมกิจการ ด้านการค้า ผ่านเทคโนโลยี 5G ดังนั้น ภาพแทนดังกล่าวจึงเสมือนการนำเสนอภาพของความเป็นผู้นำ ด้านเทคโนโลยีเพื่อใช้บรรลุเป้าหมายในอนาคตหรือเป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบ เทคโนโลยี เพื่อบรรลุตามเป้าหมายคือการผลักดัน 5 จี

ภาพแทนของหัวเว่ยในฐานะผู้นำด้านเทคโนโลยีที่มีวิสัยทัศน์นั้นเป็นการประกอบสร้างโดยใช้ ภาษาหรือข้อความในการเลือกสรรคุณลักษณะเด่นของบริษัทหัวเว่ยมานำเสนอ โดยในภาพแทนนี้จะ พบคำที่ระบุถึงการเป็นผู้นำที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการเร่งผลักดันภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ รวมไปถึง การพัฒนาระบบเทคโนโลยีให้มีความเสถียรภาพ ซึ่งการเป็นผู้นำดังที่กล่าวมาจะต้องมีบทบาทสำคัญ ในการร่วมผลักดันให้เกิดความสร้างสรรค์ โดยบริษัทหัวเว่ยได้ขับเคลื่อนให้ภาพผู้นำของบริษัทให้เป็นผู้มี วิสัยทัศน์ กล่าวคือ ในการนำเสนอภาพแทนของบริษัทด้านเทคโนโลยีที่มองการณ์ไกลในการพัฒนา ระบบเทคโนโลยี เช่น การใช้ระบบยานกู่ เพื่อพัฒนาระบบการพยากรณ์อากาศ การพัฒนาสูตรยา รวมไปถึงด้านธุรกิจที่ครอบคลุมทั้งหมด อีกทั้งยังมีการพัฒนาระบบการสื่อสาร เช่น 5G เพื่อเพิ่มความสามารถให้กับผู้ใช้งาน ตลอดจนการพัฒนาความปลอดภัยข้อมูลของผู้ใช้บริการ ซึ่งเป็นการนำเสนอให้ผู้รับสารเกิดภาพในใจขึ้นอย่างชัดเจน

4. ภาพแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนและไทย เมื่อบริษัทหัวเว่ยเข้ามาจัดตั้งบริษัทในประเทศไทย จึงมีการนำวัฒนธรรมมาเผยแพร่เพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศ ไทย จึงได้นำวัฒนธรรมที่สำคัญบางประการมาโพสต์ในเพจเฟซบุ๊กเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมของจีนและ ไทย ปรากฏ 19 โพสต์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การนำเสนอในฐานะผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนนั้นได้คัดสรรวันสำคัญของชาวจีน คือ วันตรุษจีน ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของ ชาวจีน นกัสนธรณ์ เหลืองศักดิ์ศรี (2562: 384-385) กล่าวถึงความสำคัญของ วันตรุษจีนที่มีผลต่อทั้งชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนว่า “เป็นวันเริ่มต้นปีใหม่ ... เหมาะแก่การ เริ่มต้นชีวิตใหม่ หรือสิ่งใหม่ ๆ เพื่อเป็นการเสริมสิริมงคลตามความเชื่อของชาวจีนนั่นเอง” ดังนั้น ชาว จีนจึงให้ความสำคัญกับวันตรุษจีน โดยบริษัทหัวเว่ยในฐานะสินค้าจากประเทศจีนจึงให้ความสำคัญใน วันดังกล่าวดังตัวอย่าง ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 6 หัวเว่ยโพสต์ฉลองวันตรุษจีน

ที่มา: Huawei Thailand (2566, ออนไลน์)

บริษัทหัวเว่ยได้นำเสนอภาพแทนของตนในฐานะผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนได้อย่างดีจากตัวอย่างข้างต้น กล่าวคือ ในฐานะผู้นำทางเทคโนโลยีที่จากประเทศจีน เมื่อถึงช่วงเวลา หรือเทศกาลสำคัญจึงเลือกสรรมาเผยแพร่ให้ผู้ติดตามได้ทราบ โดยข้อความจากโพสต์ได้ระบุข้อความ 春节快乐 อ่านว่า ชุนเจียคว่ายเล่อ แปลว่า สุขสันต์วันตรุษจีน และ 新正如意 新年发财 ชินเจิ้งหนูอี้ ชินเหนียนฟาไฉ แปลว่า ขอให้ทุกท่านคิดหวังสิ่งใด ขอให้สมดังปรารถนามีความสุขมั่งคั่ง ความเจริญตลอดปีและตลอดไป ส่วนข้อความต่อมา “Huawie ขอให้ทุกท่านคิดหวังสิ่งใด ขอให้สมดังปรารถนามีความสุขมั่งคั่ง ความเจริญตลอดปีและตลอดไป” เป็นการแสดงให้เห็นว่าบริษัทหัวเว่ยในฐานะผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนให้ความสำคัญกับประเพณี วัฒนธรรมของประเทศจีน เพื่อให้ผู้ติดตามทราบ ส่วนภาพแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมไทยบริษัทหัวเว่ยได้โพสต์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ คือ วันคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา ดังตัวอย่างที่ 2

ภาพที่ 7 ภาพวันเฉลิมพระชนมพรรษาในหลวงรัชกาลที่ 10

ที่มา: Huawei Thailand (2566, ออนไลน์)

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์มาอย่างยาวนาน เพราะสถาบันกษัตริย์ในฐานะประมุขของชาติเป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของชาวไทย จากตัวอย่างเป็นโพสต์การถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 แสดงให้เห็นว่าบริษัทหัวเว่ยได้ให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์จึงได้เลือกสรรวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสถาบันมาเผยแพร่ เพื่อขบเน้นให้เห็นภาพแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมไทย

จากการวิเคราะห์ภาพแทนบริษัทหัวเว่ยในเพจเฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์ พบภาพแทนทั้งหมด 4 ภาพแทน ตามลำดับต่อไปนี้ ภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย ภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ ภาพแทนผู้นำด้านเทคโนโลยี และภาพแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีน และไทย โดยในแต่ละภาพแทนปรากฏจำนวนการโพสต์และภาพแทนย่อยที่นำมาสู่ภาพแทนหลักดังรายละเอียดตาราง

ตารางที่ 1 ภาพแทนบริษัทหัวเว่ย

ภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย	จำนวน/โพสต์
ผู้ร่วมสนับสนุนด้านการศึกษา	49
ผู้ร่วมสนับสนุนภาคประชาชน	45
ผู้ร่วมสนับสนุนภาครัฐและเอกชน	27
รวม	121
ภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ	
ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับเหตุการณ์	20
ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ	16
ความใส่ใจลูกค้าและบริการ	7
สินค้าและบริการจับต้องได้	3
รวม	46
ภาพแทนผู้นำด้านเทคโนโลยี	
รวม	42
ภาพแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนและไทย	
ภาพแทนวัฒนธรรมจีน	12
ภาพแทนวัฒนธรรมไทย	7
รวม	19
รวม	228

จากตาราง ภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย พบว่า บริษัทหัวเว่ยได้นำเสนอคุณลักษณะในด้านเทคโนโลยีที่มีส่วนในการส่งเสริมช่วยเหลือระบบในด้านต่าง ๆ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ผู้ร่วมสนับสนุนด้านการศึกษาเป็นการนำเสนอภาพของผู้ร่วมสนับสนุนนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลประสบปัญหาขาดแคลนเครื่องมือ เครื่องทางเทคโนโลยีการศึกษา และสนับสนุนส่งเสริมนักศึกษาในมหาวิทยาลัยให้ร่วมเดินทางไปแข่งขันกิจกรรมที่จัดขึ้นที่ต่างประเทศ 2) ผู้ร่วมสนับสนุนภาคประชาชน เป็นการอบรมส่งเสริมประชาชนให้เรียนรู้ และเข้าใจระบบเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแข่งขันในกิจกรรมที่ทางบริษัทได้จัดขึ้น เช่น กิจกรรมการแข่งขันความปลอดภัยทางไซเบอร์ที่ให้ผู้หญิงและผู้มีเพศสภาพเป็นผู้หญิงเข้าร่วมการแข่งขัน และ 3) ผู้ร่วมสนับสนุนภาครัฐและเอกชน เป็นการร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐบาลและภาคเอกชน เพื่อพัฒนาระบบต่าง ๆ เช่น ระบบเครื่องมือเทคโนโลยีทางการแพทย์ ตลอดจนความปลอดภัยของการใช้งานเทคโนโลยี ที่มีความเกี่ยวข้องกับประชาชน

5. ภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ บริษัทหัวเว่ยได้ขบเน้นภาพในฐานะผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับสถานการณ์ เป็นการบริการของบริษัทหัวเว่ยที่นำเสนอโดยการเลือกสรรเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ภัยทางไซเบอร์มานำเสนอเพื่อให้ผู้ติดตามเพจเฟซบุ๊กได้รับทราบถึงปัญหาและวิธีการรับมือ 2) ด้านผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพสูงเป็นการนำเสนอโดยขบเน้นอุปกรณ์ ตลอดจนเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพมานำเสนอเพื่อให้ผู้รับสารต้องการใช้บริการ 3) ด้านความใส่ใจลูกค้าและบริการ บริษัทหัวเว่ยได้นำเสนอ

โดยนำกิจกรรมต่าง ๆ มาให้ผู้ใช้บริการร่วมเล่นเพื่อบ่งชี้ให้เห็นถึงความใส่ใจ และ 4) ด้านสินค้าและบริการที่จับต้องได้ ซึ่งหัวเว่ยในฐานะผู้ให้บริการได้ขับเคลื่อนภาพของสินค้าและบริการที่จับต้องได้ ซึ่งยึดหลักการ “คุณภาพดี ราคาต่ำ และบริการที่ดี” เป็นวิธีนำเสนอให้ผู้สนใจซื้อและใช้บริการผ่านชำระสินค้าที่ราคาถูกและประหยัด ส่วน ภาพแทนผู้นำด้านเทคโนโลยี ในฐานะเทคโนโลยีหัวเว่ยได้มุ่งมั่นในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีเพื่อให้ครอบคลุม การทำงานในยุคปัจจุบัน โดยได้ขับเคลื่อนภาพผู้นำด้านเทคโนโลยีที่มีวิสัยทัศน์ โดยในด้านนี้หัวเว่ยได้มุ่งมั่นให้เห็นใน การเร่งสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาระบบเทคโนโลยีให้ครอบคลุมทั้งระบบอุตสาหกรรม อุตุนิยมวิทยา และเกษตรกรรม

ภาพแทนสุดท้าย ภาพแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนและไทย เป็นภาพแทนที่นำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในด้านวัฒนธรรม ปรากฏ 2 ด้าน ได้แก่ 1) ภาพแทนวัฒนธรรมจีน โดยหัวเว่ยเป็นเทคโนโลยีที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศจีน ดังนั้น เมื่อถึงเทศกาลสำคัญของชาวจีน เช่น วันตรุษจีน เทศกาลไหว้พระจันทร์ จึงมีการเลือกสรรมาโพสต์เพื่อเผยแพร่ และ 2) ภาพแทนวัฒนธรรมไทย บริษัทหัวเว่ยได้คัดสรรวันสำคัญในพระพุทธศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ หรือประเพณีในประเทศไทยมาเผยแพร่ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันมาฆบูชา วันสงกรานต์ เพื่อแสดงให้เห็นภาพของผู้เผยแพร่ และให้ความสำคัญในวัฒนธรรมไทย

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผล “ภาพแทนบริษัทหัวเว่ยในเพจ เฟซบุ๊ก หัวเว่ย ไทยแลนด์” จากภาพแทนทั้ง 4 ภาพ ที่พบว่า ภาพแทนด้านผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทยมากที่สุดถึง 121 โพสต์ มากกว่าภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการที่พบการโพสต์ 46 โพสต์ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าบริษัทหัวเว่ยเน้นการร่วมสนับสนุนเทคโนโลยีเพื่อตอบแทนสังคมมากกว่าที่จะขับเคลื่อนให้เห็นความเป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ ดังภาพ

Huawei Thailand

2023年4月3日 · 🌐

หัวเว่ย ยังคงมีผลประกอบการที่มั่นคงตลอดปี พ.ศ. 2565 ที่ผ่านมา ซึ่งบริษัทสามารถทำรายได้สูงถึง 642.3 พันล้านบาท คิดเป็นผลกำไร 35.6 พันล้านบาท

ทั้งนี้ หัวเว่ยยังคงให้ความสำคัญกับการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา (R&D) อย่างต่อเนื่อง โดยคิดเป็นสัดส่วนถึง 25.1% จากรายได้ทั้งปีของบริษัท และทำให้อัตราการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาของหัวเว่ยในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา มีมูลค่าสูงกว่า 977.3 พันล้านบาท

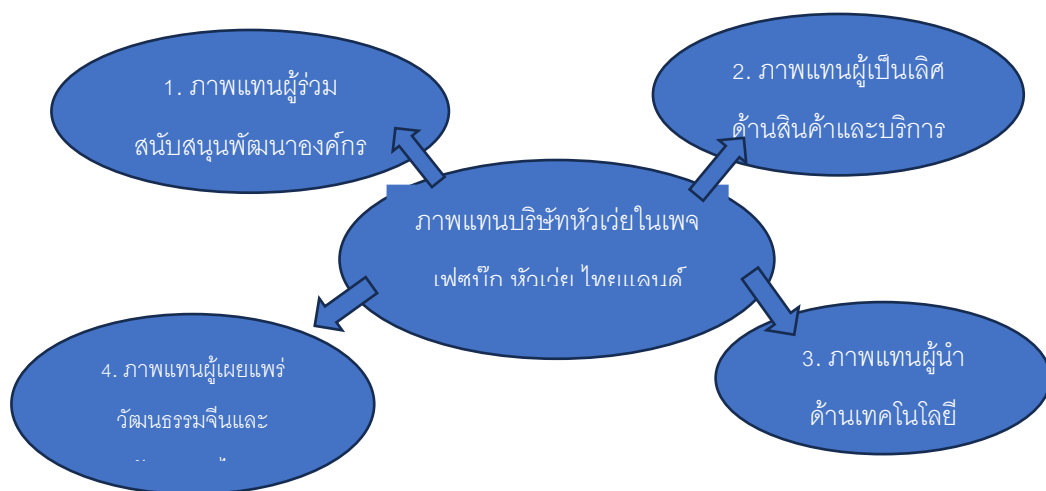
ภาพที่ 8 ผลประกอบการของบริษัทหัวเว่ย
ที่มา: Huawei Thailand (2566, ออนไลน์)

ผลประกอบการของบริษัทหัวเว่ยจากสถิติข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่าบริษัทหัวเว่ยได้ผลกำไรสูงถึง “35.6 พันล้านหยวน” ดังนั้น บริษัทหัวเว่ยที่มีฐานผู้ใช้บริการอยู่แล้วและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น จึงให้ความสำคัญกับภาพแทนในฐานะผู้ร่วมสนับสนุนและพัฒนาองค์กรไทยมากกว่าภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ เพื่อให้ผู้รับสารเกิดภาพเกี่ยวกับบริษัทหัวเว่ยที่เล็งเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษา ประชาชน ตลอดจนภาครัฐและเอกชน โดยการสนับสนุนองค์กรเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าบริษัทหัวเว่ยมีความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะองค์กรธุรกิจ (Corporate Social Responsibility: CSR) พึงทำหน้าที่ในการช่วยเหลือเกื้อกูล สร้างความเจริญให้แก่สังคม ดังนั้น บริษัทหัวเว่ยในฐานะองค์กรธุรกิจที่สร้างสรรค์นวัตกรรม ตลอดจนเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคม โดยเฉพาะวงการการศึกษาอันเป็นทรัพยากรบุคคลสำคัญที่จะพัฒนาประเทศต่อไป เช่น การส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษาเดินทางไปต่างประเทศเพื่อร่วมกิจกรรมและแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ที่เข้าร่วมโครงการ หรือการช่วยเหลือโรงเรียนในชนบท

การนำเสนอภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย โดยเฉพาะด้านการศึกษา เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับ หลักการของ Carroll และ Mirvis & Googins กล่าวถึงการมีความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะองค์กรธุรกิจว่ามีความสำคัญ เพราะชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นด้าน “การพึ่งพิงซึ่งกันและกัน” (interdependency) ระหว่างหน่วยงานภาคธุรกิจกับภาคส่วนอื่นๆ ในสังคมที่ต้องพัฒนา โดยการพึ่งพิงซึ่งกันและกันนั้นบริษัทหัวเว่ยได้ประกอบสร้างภาพแทนในฐานะผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทยเป็นจำนวนมากที่สุด เสมือนเป็นการโฆษณาแฝงไปพร้อมกัน ดังกิจกรรม “สานน้ำรักษ์โลก” เพื่อมอบอุปกรณ์เทคโนโลยีให้นักเรียนในพื้นที่ห่างไกล ถือกันเป็นการพึ่งพิงกัน กล่าวคือ ผู้ร่วมเล่นกิจกรรมจะได้รับรางวัลจากการเข้าร่วม ส่วนนักเรียนหรือโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลจะได้รับอุปกรณ์ และเทคโนโลยีทางการศึกษา ส่วนบริษัทหัวเว่ยได้รับการโฆษณาหรือกระแสตอบรับจากสังคม การประกอบสร้างภาพแทนโดยการคัดสรรคุณลักษณะเด่นของบริษัทหัวเว่ยเกี่ยวกับระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาองค์กรต่าง ๆ ของไทย จึงถือเป็น “ยุทธศาสตร์” ที่จะยิ่งช่วยให้ผู้ติดตามเพจเฟซบุ๊กได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจนทำให้เกิดความสนใจในการร่วมกิจกรรมหรือโครงการที่บริษัทหัวเว่ยจัดขึ้น บริษัทหัวเว่ยในฐานะบริษัทชั้นนำที่มุ่งผลิตอุปกรณ์ เครื่องมือทางเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ได้นำเสนอภาพของความเป็นผู้นำทางด้านเทคโนโลยีที่นอกจากจะผลิตอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีแล้วยังมุ่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นตามหลักการ “คุณภาพดี ราคาต่ำ และบริการที่ดี” (อ้างถึงใน ปารีชาติ สถาปัตตานนท์ และพิชญ์ณัฐ เนื่องจำนงค์, 2559: 76)

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา

ภาพที่ 9 ภาพแทนบริษัทหัวเว่ย

การนำเสนอภาพแทนผ่านการโพสต์ที่ประกอบไปด้วยข้อความ รูปภาพ สัญลักษณ์ต่าง ๆ ถือเป็นการประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการของบริษัทหัวเว่ย ส่งผลให้เห็นภาพแทนของบริษัทหัวเว่ย ทั้ง 4 ภาพแทน ได้แก่ ภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย ภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ ภาพแทนผู้นำด้านเทคโนโลยี และภาพแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไทย ผ่านการใช้ข้อความจากโพสต์ทั้งหมด ในการวิเคราะห์ภาพแทนนั้น ภาพที่คาดว่าจะปรากฏมากที่สุด คือ ภาพแทนความเป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ แต่กลับพบว่าการประกอบภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย ปรากฏจำนวนมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าบริษัทหัวเว่ยให้ความสำคัญกับการมุ่งพัฒนาสนับสนุนและเป็นความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งการประกอบสร้างภาพแทนดังกล่าวเป็นการขบเน้นให้เห็นความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ ของบริษัทหัวเว่ยได้อย่างแยบคาย เพื่อบ่งเน้นให้ผู้รับสารเกิดภาพในใจถึงความเป็นเลิศในแต่ละด้านอันจะนำมาสู่การเลือกใช้สินค้าและบริการเทคโนโลยีของบริษัทหัวเว่ย

บทสรุป

ภาพแทนบริษัทหัวเว่ยที่คัดสรรมานำเสนอทั้ง 4 ภาพแทน ได้แก่ ภาพแทนผู้ร่วมสนับสนุนพัฒนาองค์กรไทย ภาพแทนผู้เป็นเลิศด้านสินค้าและบริการ ภาพแทนผู้นำด้านเทคโนโลยี และภาพแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมไทย ซึ่งแต่ละภาพแทนที่บริษัทประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อขบเน้นให้เห็นภาพของบริษัทหัวเว่ยที่ตอบแทนสังคม และขบเน้นความเป็นเลิศในด้านสินค้าและบริการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ หน่วยงานบริษัทหัวเว่ยสามารถนำผลการวิจัยไปศึกษาการประกอบสร้างภาพแทนเพื่อนำเสนอข้อมูลที่เกิดประโยชน์ให้แก่ทางบริษัทได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาภาพแทนของบริษัทหัวเว่ยในเพจอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบการนำเสนอภาพแทนของบริษัทหัวเว่ย

เอกสารอ้างอิง

- ชีษย์รัศมี ศิริโป. (2560). การสื่อสารตราผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ปรากฏบนสื่อสังคมออนไลน์ในสังคมไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*. 43(1), หน้า 66-78.
- นภัสสรณ์ เหลืองศักดิ์ศรี. (2562). ประเพณีการไว้อาลัยในเทศกาลตรุษจีน: ที่มา ความหมาย และการเปลี่ยนแปลง. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 6(1), หน้า 383-394.
- บุญเลิศ ปึกขุนทดและกิตติศักดิ์ บอขุนทด. (2559). ผลงานแสงอาทิตย์ : หนึ่งในผลงานทดแทนหลักของประเทศไทย. *วารสารวิชาการ นายเรืออากาศ*. 12(12), หน้า 108-119.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และพิชญ์ณัฐ เนื่องจำนงค์. (2559). การสื่อสารเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจจากแนวคิดสู่ปฏิบัติการ และเส้นทางการวิจัยที่ทำหายในอนาคต. *วารสารการประชาสัมพันธ์และการโฆษณา*. 9(1), หน้า 73-92.
- สุรัตน์วดี ปานโพธิ์ทอง และคณะ. (2565). เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารงานสถานศึกษาที่มีความสำคัญต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนในยุคศตวรรษที่ 21. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและวิจัย*. (6)2, หน้า 596-703.
- Hall, S. (1997). *The Work of Representation*. In *Representation: Cultural Representations and Signify Practices*. Walton: The Open University.
- Hall, S., Evans, J., & Nixon, S. (2013). *Representation*. 2nd ed. Walton: The Open University.

สมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร
Administrator Competencies and Quality of Education in School
under the Secondary Educational Service Area Office
Suratthani, Chumphon

¹จิรวรรณ เอกวรรณัง และ ²สงวน อินทร์รักษ์

¹Jirawan Akewannung and ²Sangaun Inrak

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding Author's Email: akewannung_j@silpakorn.edu

Received April 8, 2025; Revised April 19, 2025; Accepted: August 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร 2) คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยใช้สถานศึกษาเป็นหน่วยวิเคราะห์ รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างเป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร จำนวน 59 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครู รวมทั้งสิ้นจำนวน 118 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็น สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัย พบว่า 1. สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) สมรรถนะหลัก และ 2) สมรรถนะประจำสายงาน 2. คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน และอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน เรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) กระบวนการบริหารและการจัดการ และ 3) คุณภาพของผู้เรียน 3. สมรรถนะผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้อยตามกันอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: สมรรถนะผู้บริหาร; คุณภาพการศึกษา; มัธยมศึกษา; สุราษฎร์ธานี; ชุมพร

Abstract

The purposes of this research were to determine 1) Administrator competencies under the Secondary Educational Service Area Office Suratthani Chumphon 2) Quality of education in school under the Secondary Educational Service Area Office Suratthani Chumphon and 3) The relationship between administrator competencies and quality of education in school under the Secondary Educational Service Area Office Suratthani Chumphon. The design used in the descriptive research. The sample of this research were 59 schools under the Secondary Educational Service Area Office Suratthani Chumphon. The respondents in each school consisted of 2 persons: school director and teacher with the total of 118. The research instrument was an opinionnaire. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and Pearson's product-moment correlation coefficient. The findings revealed as follows: 1. Administrator competencies under the Secondary Educational Service Area Office Suratthani Chumphon as a whole and each aspect, were at a high level. The arithmetic mean ranking from the highest to the lowest were as follows: 1) core competencies and 2) functional competencies. 2. Quality of education in school under the Secondary Educational Service Area Office Suratthani Chumphon as a whole was at a high level. When considered in each aspect, it was found 1 aspect was at the highest level and 2 aspects were at high level. The arithmetic mean ranking from the highest to the lowest were as follows: 1) learner centered approach process 2) management process and 3) quality of student. 3. There was significant relationship between administrator competencies and quality of education in school under the Secondary Educational Service Area Office Suratthani Chumphon were high correlation at .01 significant level.

Keywords: Administrator competencies; Quality of education; the Secondary Education; Suratthani; Chumphon

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน ในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้วางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศ โดยมุ่งจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพ พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ พัฒนาคณา

ให้มีสมรรถนะในการทำงานที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลักสำคัญในการบริหารจัดการศึกษาประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) หลักการจัดการศึกษาเพื่อความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) อีกทั้งยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs 2030) ประเด็นภายในประเทศ (Local Issues) อาทิ คุณภาพของคนทุกช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ และวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบกับยุทธศาสตร์ที่ 3 ของแผนการศึกษาแห่งชาติ ด้านการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทยที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะความรู้ความสามารถ และสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษา มาตรฐานวิชาชีพ สถานศึกษาทุกระดับสามารถจัดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพตามหลักสูตร โดยมีแหล่งเรียนรู้ สื่อ ตำรา และนวัตกรรมที่ได้มาตรฐานและเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา พร้อมทั้งมีระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาคุณภาพชีวิตได้เต็มศักยภาพ มีระบบการผลิตครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาได้มาตรฐานระดับสากล ครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาสมรรถนะตามมาตรฐาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) โดยมีสถานศึกษา เป็นองค์กรทางการศึกษาที่สำคัญระดับฐานล่างต่อการดำเนินบทบาทภารกิจการสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดผลผลิตทางการศึกษา ทั้งนี้ผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญที่จะนำความสำเร็จ และเสริมสร้างคุณภาพทางการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในองค์กรนั้น ๆ การสร้างคุณภาพในสถานศึกษาจะก่อให้เกิดความเชื่อมั่น ความมั่นใจ เกิดขึ้นกับผู้รับบริการทั้งนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมส่วนรวม สถานศึกษาที่มีคุณภาพเชิงบริหารจัดการย่อมก่อให้เกิดมิติแห่งความเป็นเลิศในระบบการจัดการศึกษายุคใหม่ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีปัจจัยและองค์ประกอบเสริมที่หลากหลายเข้ามาช่วยดำเนินการ เพื่อส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรได้ในที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีความสำคัญยิ่งที่ต้องกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการองค์การซึ่งหมายถึงสถานศึกษา ให้มีคุณภาพก้าวสู่ความเป็นเลิศได้ต่อไปในอนาคต (จิณฉัตร ปะโคทั้ง, 2561) ดังนั้น สถานศึกษาที่มีผู้บริหารที่มีสมรรถนะสูงย่อมพัฒนาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ สมรรถนะการบริหารจึงเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมกรรมการบริหารที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพของผู้บริหารว่ามีความสามารถหรือมีสมรรถนะในการบริหารองค์การ ซึ่งการบริหารงานของสถานศึกษาจะเกิดประสิทธิผลขึ้นอยู่กับสมรรถนะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ

นอกจากผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา อาจมีสาเหตุมาจากหลายประการและที่สำคัญประการหนึ่งคือ การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและตามความถนัดของผู้เรียน ที่สอดคล้องกับกฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ซึ่งกำหนดว่า สถานศึกษาเป็นผู้จัดทำระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา (การประเมินตนเอง) โดยการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของแต่ละระดับและประเภท

การศึกษา พร้อมทั้งจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่กรอบผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ตามบริบทระดับและประเภทการศึกษาของสถานศึกษา และให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพภายนอกตามรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษาและประเด็นอื่น ๆ ผ่านหน่วยงานต้นสังกัด โดยมุ่งหมายให้เป็นการประเมินเพื่อพัฒนา นำไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ขึ้นกับผู้เรียนทั้งในระหว่างที่กำลังศึกษาและเพื่อวางรากฐานให้ผู้เรียนในระหว่างที่กำลังศึกษาเพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลังจากสำเร็จการศึกษา ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะของคนไทย 4.0 ที่สามารถสร้างความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ให้กับประเทศ แนวทางในการจัดการศึกษาเหล่านี้มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศต่อไป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องแสดงบทบาทความเป็นผู้นำที่มีสมรรถนะสูง คือ โดยการใช้ความรู้ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นในการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพสูงกว่าเดิม ซึ่งหมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานสูงขึ้น ตามระดับการปฏิบัติที่คาดหวังตามตำแหน่งและวิทยฐานะ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2564)

จากผลการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พบว่า ประเด็นที่ 1) ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) และแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ในส่วนของกลยุทธ์ มาตรการ แนวทางการดำเนินงาน เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดการดำเนินงานที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย 2) ด้านการพิจารณาจัดงบประมาณ งบลงทุนค่าครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ประจำปีของสถานศึกษาในสังกัดไม่สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย 3) ด้านการวางแผนอัตรากำลังของสถานศึกษา มีข้อจำกัดในการดำเนินงานด้านการพิจารณาจัดสรรอัตรากำลังให้โรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีครูเกินเกณฑ์ แต่ครูมีไม่ครบวิชาเอก 4) ด้านการดำเนินการรับนักเรียนประจำปีของสถานศึกษาในสังกัด ซึ่งพบปัญหาในการดำเนินงานรับนักเรียนที่ขัดกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ 5) ด้านการวางแผนการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลและนิเทศการศึกษา โดยมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของหน่วยงานและสถานศึกษา พบปัญหาเกี่ยวกับการบริหารวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของหน่วยงาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร , 2566) อีกทั้งผลการสังเคราะห์ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR) จำนวน 66 แห่ง ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ประจำปีการศึกษา 2565 พบว่าสถานศึกษายังมีจุดที่ควรพัฒนาในมาตรฐานที่ 1 คุณภาพผู้เรียน จุดที่ควรพัฒนามากที่สุดคือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา ร้อยละ 60.6 รองลงมา ความสามารถในการอ่าน การเขียน การสื่อสาร และการคิด คำนวณ ร้อยละ 39.39 และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดวิจารณ์ ญาณ อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหา ร้อยละ 25.75 ตามลำดับ ส่วนจุดที่ควรพัฒนาน้อยที่สุดคือ การยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลายและสุขภาวะทางร่างกาย และจิตสังคม ร้อยละ 1.51 มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ จุดที่ควรพัฒนามากที่สุดคือ ระบบบริหารและการจัดการคุณภาพของสถานศึกษา

ร้อยละ 66.66 รองลงมา การจัดระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ ร้อยละ 34.84 และการพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ ร้อยละ 10.6 ตามลำดับ ส่วนจุดที่ควรพัฒนาน้อยที่สุดคือ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ร้อยละ 10.6 และ มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จุดที่ควรพัฒนามากที่สุดคือ จัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ และการใช้สื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ร้อยละ 43.93 รองลงมา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ร้อยละ 34.84 และการบริหารจัดการชั้นเรียนเชิงบวก ร้อยละ 13.63 ตามลำดับ ส่วนจุดที่ควรพัฒนาน้อยที่สุดคือ ตรวจสอบและประเมินผู้เรียนอย่างเป็นระบบและนำผลมาพัฒนาผู้เรียน ร้อยละ 10.6 และจากผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพและโอกาสในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาของกลุ่มสถานศึกษาที่มีความพร้อมด้านกายภาพ บุคลากรได้รับการพัฒนาตนเองและมีเพียงพอและได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารหน่วยงานภายนอกเพียงพอ มีกระบวนการบริหารและจัดการและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่มีประสิทธิภาพ แต่คุณภาพของผู้เรียนตามมาตรฐานที่ 1 พบว่า ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่าน การเขียนการสื่อสาร การคิดคำนวณ ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร, 2566)

ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ ในการพัฒนาผู้เรียนและพัฒนากิจการสู่คุณภาพได้นั้น ต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษาที่มีสมรรถนะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพเป็นสำคัญ ในการส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาในลักษณะต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง มุ่งเน้นที่การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้ และมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอีกหนึ่งปัจจัยและเงื่อนไขที่จะขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จของสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญของสมรรถนะผู้บริหารและคุณภาพการศึกษา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เกิดคุณภาพ จึงสนใจที่จะศึกษาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ทั้งนี้เพื่อนำผลจากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งมีผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร
2. เพื่อทราบคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร
3. เพื่อทราบความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) ที่มีแผนแบบของการวิจัยลักษณะเป็นแบบกลุ่มตัวอย่างเดียว โดยศึกษาสภาพการณ์ไม่มีการทดลอง ประกอบด้วย

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร จำนวน 66 แห่ง ได้แก่ สถานศึกษาในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 44 แห่ง และสถานศึกษาในจังหวัดชุมพร จำนวน 22 แห่ง 2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร จำนวน 59 แห่ง ที่ได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางประมาณการขนาดตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Kreicic and Morgan) และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งประเภท จำแนกตามจังหวัด (Kreicic and Morgan, 1970) 3) ผู้ให้ข้อมูลสถานศึกษาละ 2 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน และครู จำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 118 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามแนวคิดของสำนักทดสอบทางการศึกษา จำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) เพื่อสอบถามข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์การทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามแนวคิดของสำนักทดสอบทางการศึกษา โดยแบบสอบถามตอนที่ 2 และ 3 เป็นแบบสอบถามแบบประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของลิเคิร์ต (Likert) (Likert, 1961)

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำผลการศึกษามาสร้างและปรับปรุงพัฒนาเครื่องมือ ภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยการหาดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยใช้เกณฑ์ ค่า IOC มากกว่า 0.5 ขึ้นไป ซึ่งผลการวิเคราะห์ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 – 1 ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 แห่ง จำนวน 30 ฉบับ ขั้นตอนที่ 4 หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาโดยใช้วิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient)

ที่มีค่า 0.7 ขึ้นไป ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา คือ 0.977 ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา คือ 0.956 และได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ คือ 0.977 (Cronbach, 1990) ขั้นตอนที่ 5 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปเก็บข้อมูลกับสถานศึกษากลุ่มตัวอย่างต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล จากการทำแบบสอบถามของผู้ให้ข้อมูลในสถานศึกษากลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือต่อภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อขอความร่วมมือไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร แจ้งไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างช่วยอนุเคราะห์ให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นผู้ให้ข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและติดตามรวบรวมแบบสอบถามคืนจากสถานศึกษาโดยส่งแบบสอบถามผ่านระบบ E-Office ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร และส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ พร้อมแนบ QR Code แบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) โดยส่งกลับคืนให้ผู้วิจัยโดยตรง

4. สถิติที่ใช้ในการวิจัย เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้สถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ คือ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

4.2 การวิเคราะห์เกี่ยวกับสมรรถนะผู้บริหารและคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สถิติที่ใช้ คือ มัชฌิมเลขคณิต (Arithmetic Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วนำค่ามัชฌิมเลขคณิตไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ โดยเกณฑ์การแปลความหมายของคะแนน ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบส (Best) (Best and Kahn, 2016)

4.3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ใช้การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product-moment correlation coefficient) แล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวความคิดของฮิงเคิล และคณะ (Hinkle et al., 2002)

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) สมรรถนะหลัก และ 2) สมรรถนะประจำสายงาน สมรรถนะหลักผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) การพัฒนาตนเอง 3) การทำงานเป็นทีม และ 4) การบริการที่ดี สมรรถนะประจำสายงานผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจาก

มากไปน้อย ดังนี้ 1) การมีวิสัยทัศน์ 2) การพัฒนาศักยภาพบุคลากร 3) การสื่อสารและการจูงใจ และ 4) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ รายละเอียดตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวม

(n = 54)

ด้าน	สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	สมรรถนะหลัก (X_1)	4.26	0.48	มาก
1.1	การมุ่งผลสัมฤทธิ์ ($X_{1.1}$)	4.31	0.53	มาก
1.2	การบริการที่ดี ($X_{1.2}$)	4.19	0.63	มาก
1.3	การพัฒนาตนเอง ($X_{1.3}$)	4.27	0.52	มาก
1.4	การทำงานเป็นทีม ($X_{1.4}$)	4.26	0.59	มาก
2	สมรรถนะประจำสายงาน (X_2)	4.26	0.52	มาก
2.1	การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ($X_{2.1}$)	4.13	0.58	มาก
2.2	การสื่อสารและการจูงใจ ($X_{2.2}$)	4.23	0.62	มาก
2.3	การพัฒนาศักยภาพบุคลากร ($X_{2.3}$)	4.32	0.59	มาก
2.4	การมีวิสัยทัศน์ ($X_{2.4}$)	4.34	0.59	มาก
รวม (X_{tot})		4.26	0.48	มาก

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน อยู่ในระดับมาก 2 ด้าน โดยเรียงลำดับค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) กระบวนการบริหารและการจัดการ และ 3) คุณภาพของผู้เรียน รายละเอียดตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวม

(n = 54)

ด้าน	คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	คุณภาพของผู้เรียน (Y_1)	4.39	0.21	มาก
2	กระบวนการบริหารและการจัดการ (Y_2)	4.42	0.21	มาก
3	กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Y_3)	4.50	0.24	มากที่สุด
รวม (Y_{tot})		4.43	0.18	มาก

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 สมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้อยตามกันอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สมรรถนะหลักผู้บริหารมี

ความสัมพันธ์กับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาด้านคุณภาพของผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้ายตามกันอยู่ใน ระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สมรรถนะประจำสายงานผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับ คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะ คล้ายตามกันอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รายละเอียดตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร

(n = 54)

คุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษา สมรรถนะผู้บริหาร	คุณภาพของผู้เรียน (Y_1)	กระบวนการบริหารและ การจัดการ (Y_2)	กระบวนการจัดการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ (Y_3)	ภาพรวม (Y_{tot})
สมรรถนะหลัก (X_1)	.803**	.560**	.612**	.794**
การมุ่งผลสัมฤทธิ์ ($X_{1.1}$)	.610**	.268**	.464**	.541**
การบริการที่ดี ($X_{1.2}$)	.743**	.512**	.552**	.728**
การพัฒนาตนเอง ($X_{1.3}$)	.727**	.477**	.543**	.704**
การทำงานเป็นทีม ($X_{1.4}$)	.629**	.613**	.505**	.700**
สมรรถนะประจำสายงาน (X_2)	.672**	.662**	.757**	.822**
การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ($X_{2.1}$)	.589**	.620**	.617**	.720**
การสื่อสารและการจูงใจ ($X_{2.2}$)	.577**	.690**	.603**	.738**
การพัฒนาศักยภาพบุคลากร ($X_{2.3}$)	.655**	.513**	.770**	.759**
การมีวิสัยทัศน์ ($X_{2.4}$)	.554**	.512**	.682**	.682**
ภาพรวม (X_{tot})	.773**	.645**	.723**	.850**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการวิจัย

1. สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร อยู่ ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ผ่านการคัดเลือกเพื่อบรรจุ และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ได้รับการอบรมพัฒนาสมรรถนะเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดี

คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนได้รับการประเมินสัมฤทธิ์ผลการปฏิบัติงานในหน้าที่ตามระดับการปฏิบัติที่คาดหวังตามตำแหน่งและวิทยฐานะ จึงทำให้ผู้บริหารสถานศึกษามีสมรรถนะอยู่ในระดับมาก ในด้านการมีวิสัยทัศน์ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การพัฒนาตนเอง รวมไปถึงการทำงานเป็นทีม การสื่อสารและการจูงใจ การบริการที่ดี และการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ส่งผลทำให้การบริหารงานตามภารกิจและนโยบายของผู้บริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปญญา บุญผ่อง ได้วิจัย เรื่อง “การศึกษาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง” ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ปญญา บุญผ่อง, 2566) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชาติ สว่างกุล ได้วิจัย เรื่อง “การศึกษาสมรรถนะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองเกษปทุม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า มีระดับสมรรถนะการบริหารของผู้บริหารในสหวิทยาเขตเมืองเกษปทุม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมากและเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านทั้งสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน (สุชาติ สว่างกุล, 2566)

2. คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่าคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพรอยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องมาจากสถานศึกษาให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินการตามนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ส่งเสริมการปฏิบัติของสถานศึกษานั้นให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ในด้านคุณภาพของผู้เรียน ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ และด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีการกำหนดภารกิจของสถานศึกษาที่ชัดเจน มีการกำกับติดตามงานสม่ำเสมอ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา บ้าน และชุมชน เกิดความใกล้ชิดและไว้วางใจกัน มีการตั้งความคาดหวังของผลสำเร็จไว้สูงขึ้น มีความเป็นผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้อย่างมืออาชีพ ทั้งครูและผู้บริหารสถานศึกษา มีการสร้างโอกาสในการเรียนรู้และให้เวลาผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมที่ถนัดและชื่นชอบในรูปแบบการทำงานกลุ่มมากขึ้น จัดสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นต่อการเรียนรู้อย่างมีระเบียบ และปลอดภัย มีการจัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับเป้าหมาย ใช้กลวิธีในการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย จัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ พัฒนางานอยู่บนพื้นฐานของการวิจัย ใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างเต็มที่และวางแผนงานอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลทำให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กิตติยา พิลาจันทร์ ได้วิจัย เรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความร่วมมือในการบริหารสถานศึกษาของครูผู้สอนกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20” ผลการวิจัยพบว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา อยู่ในระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้าน โดยมาตรฐานที่มีระดับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาสูงสุด คือ มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียน

การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รองลงมา คือ กระบวนการบริหารและการจัดการ และมาตรฐานที่มีระดับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาต่ำสุด คือ มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน (กิตติยา พิลาจันทร์, 2563) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลิตา สุวรรณโกศัย ได้วิจัย เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาในสถานการณ์ฉุกเฉินในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรีรัมย์” พบว่า ด้านคุณภาพการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาในสถานการณ์ฉุกเฉินในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นบุรีรัมย์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด พบว่า ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา รองลงมาคือ ด้านคุณภาพของผู้เรียน และด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามลำดับ (ชลิตา สุวรรณโกศัย, 2566)

3. สมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้ายตามกันอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ว่า สมรรถนะผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร มีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร มีความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์ให้สอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นที่ยอมรับ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถนำนวัตกรรม ทางเลือกใหม่ ๆ มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงาน และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อพัฒนาตนเองและพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ที่สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากสื่อที่หลากหลาย ด้วยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผ่านกระบวนการคิด และปฏิบัติจริง มีการตรวจสอบและประเมินคุณภาพการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการวัดและประเมินผลที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ โดยการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้และมีความปลอดภัย จัดหา พัฒนาและบริการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับของสถานศึกษา รวมถึงการมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึงผู้เรียนจึงสามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข เข้าใจผู้อื่น มีความสามารถในการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจมีทักษะสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงานอย่างสร้างสรรค์และมีคุณธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษาได้แสดงบทบาทความเป็นผู้นำที่มีสมรรถนะสูงสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาไปสู่เป้าหมาย จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้สมรรถนะผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลลนา วิชัยขัทคะ ได้วิจัย เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับกระบวนการบริหารและการจัดการคุณภาพของสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า

ระดับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ระดับกระบวนการบริหารและการจัดการคุณภาพของสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับกระบวนการบริหารและการจัดการคุณภาพของสถานศึกษา โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (กลนา วิชัยชิตะ, 2563) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชร อรุณโน ได้วิจัย เรื่อง “สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานีมีความสัมพันธ์กัน (วัชร อรุณโน, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย สมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน คือ 1) สมรรถนะหลัก ประกอบด้วย 4 สมรรถนะย่อย ได้แก่ 1. การมุ่งผลสัมฤทธิ์ 2. การบริการที่ดี 3. การพัฒนาตนเอง 4. การทำงานเป็นทีม และ 2) สมรรถนะประจำสายงาน ประกอบด้วย 4 สมรรถนะย่อย ได้แก่ 1. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ 2. การสื่อสารและการจูงใจ 3. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และ 4. การมีวิสัยทัศน์ ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2561 ซึ่งประกอบด้วย 3 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ และมาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา

บทสรุป

สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ส่วนคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสมรรถนะผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะคล้อยตามกันอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานต้นสังกัดควรส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจหลักการบริหาร สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง หรือแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาที่เป็นรูปธรรม เป็นที่ยอมรับ และเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ สนับสนุนในการสร้างค่านิยม และวัฒนธรรมเชิงบวก ในการปฏิบัติงาน ร่วมกันของสถานศึกษา เพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาให้ไปในทิศทางเดียวกันตามนโยบายของต้นสังกัด
2. หน่วยงานต้นสังกัดควรส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษามีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ในปฏิบัติงาน และการพัฒนาผลงานให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง นำนวัตกรรม ทางเลือกใหม่ๆ มาใช้เพื่อขับเคลื่อน การปฏิรูปการศึกษาในระดับสถานศึกษาไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
3. หน่วยงานต้นสังกัดควรส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สร้าง โอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงความรู้ด้วยตนเอง ได้เรียนรู้โดยผ่านกระบวนการคิดและปฏิบัติจริง สามารถ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาในแต่ละด้าน เพื่อเป็น แนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนา ประสิทธิภาพในการบริหารงาน ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายต่อไป
2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางใน การพัฒนาสถานศึกษาให้เกิดคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาและความคาดหวังของผู้ที่เกี่ยวข้อง ต่อไป
3. ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา เพื่อเป็นแนวทาง ดำเนินงานสำหรับการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา และการเตรียมการรองรับการประเมิน คุณภาพภายนอกในรอบถัดไปของสถานศึกษา ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

เอกสารอ้างอิง

- กิตติยา พิลานจันทร์. (2563). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของครูผู้สอนกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 6(2), 52.
- จินณวัตร ปะโคพัง. (2561). *ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล สำหรับผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ*. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต.
- ชลิดา สุวรรณโกศัย. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาในสถานการณ์ฉุกเฉินในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี. *วารสารนวัตกรรมการบริหารการศึกษา*, 2(4), 1.
- ปฎิญา บุญผ่อง. (2566). การศึกษาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, 9(2), 41.
- ลลนา วิชัยชิตะ. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษากับกระบวนการบริหารและการจัดการคุณภาพของสถานศึกษา ตามมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4. *วารสารนาบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 12(3), 60.
- วัชระ อรุณโน. (2566). สมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาอุดรธานี. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 8(1), 713-714.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร. (2566). *รายงานกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร พ.ศ. 2566*. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร. (2566). *รายงานสังเคราะห์ผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา (SAR)*. สุราษฎร์ธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2564). *คู่มือการดำเนินงานหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินตำแหน่งและวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579*. กรุงเทพฯ: พรินทวนกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561*. นนทบุรี: 21 เซ็นจูรี่.
- สุชาติ สว่างกุล. (2566). การศึกษาสมรรถนะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตเมืองเกษปทุมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด. *วารสารการบริหารการศึกษา มมร. วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 3(2), 16-22.

Best, J. W., and Kahn, J. V. (2016). *Research in Education* (4th ed.). Englewood cliffs: Prentice Hall, Inc.

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing* (5th ed.). New York: Harpercollin College Div.

Hinkle, D.E., et al. (2002). *Applied Statistics for the Behavioral Sciences* (5th ed.). New York: Houghton Mifflin.

Krejcie, R. V., and Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size For Research Activities. *Education and Psychological Measurement*, 30(3), 608.

Likert R. (1961). *New Pattern of Management*. New York: McGraw-Hill.

การศึกษาความพร้อมชุมชนดีพอ ภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า
อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
Study On Community Readiness and Social Immunity Based on
The Philosophy of Sufficiency Economy of Ban Khao Subdistrict
Municipality, Ban Khao Subdistrict, Ban Khao District,
Chaiyaphum Province

¹ยุทธนา เฉลียวชาติ, ²บัญญัติ ปีกสันเทียะ, ³มานพ แดงจันทิก,

⁴บุญจิรา สุพรรณพงษ์ และ ⁵รุ่งนภา แดงจันทิก

¹Yutthana Chaliaoachat, ²Banyat Piksanthia, ³Manop Dangjanthuk,

⁴Bunjira Supanphong, and ⁵Rungnapa Daengchantuk

^{1,2,3,4,5}ศูนย์บริการการศึกษาสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน, เครือข่ายกุดไผ่ชัยภูมิ

^{1,2,3,4,5}Educational Service Center, Learning Institute for the People, Kudpai Chaiyaphum Network

¹Corresponding Author's Email: yutthana.chaliaoachat@gmail.com

Received April 21, 2025; Revised May 4, 2025; Accepted: August 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพร้อมชุมชนดีพอภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้รูปแบบวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ประชาชนชุมชนดีพอของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 200 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่มีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.93 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ความพร้อมชุมชนดีพอของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) เมื่อเรียงลำดับมากไปหาน้อย คือ ความพร้อมด้านแนวทางพัฒนาชุมชน, ด้านนวัตกรรมชุมชน และด้านการจัดการความรู้ชุมชน และระดับความพร้อมชุมชนพอเพียงของเทศบาลบ้านเขว้า โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.08$) เมื่อเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ เงื่อนไขคุณธรรม รองลงมา คือ หลักความมีเหตุผล หลักความมีภูมิคุ้มกันที่ดี หลักความพอประมาณ และเงื่อนไขความรู้

คำสำคัญ: ชุมชนดีพอ; ภูมิคุ้มกันทางสังคม; เศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This research aims to study the readiness of the Good Enough Community and the guidelines for developing the quality of life of people in the Good Enough Community area of Ban Khao Subdistrict Municipality using a quantitative research model. Sample group: 200 people from the Good Community of Ban Khao Subdistrict Municipality, Ban Khao District, Chaiyaphum Province, by purposive sampling using the cluster sampling method. The research instrument was a questionnaire with a reliability of 0.93. The statistics used in the research were frequency, percentage, mean, standard deviation. The research results found that the community readiness of Ban Khao Subdistrict Municipality, Ban Khao District, Chaiyaphum Province classified by personal factors was at a high level overall, with an average value ($\bar{X} = 4.11$). When ranked from most to least, they are readiness in terms of community development guidelines, community innovation, and And the level of community readiness for sufficiency of Ban Khao Municipality is overall at a high level (" $\bar{X}$ " = 4.08). When ranked from highest to lowest average, the condition is morality, followed by the principle of reasonableness, the principle of good immunity, the principle of moderation, and the condition of knowledge.

Keywords: Good community; Social immunity; Sufficient economy

บทนำ

หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดเกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิตที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติตนผ่านกระบวนการปฏิบัติทางสายกลางประกอบกับการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 โดยมีใจความว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอดี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อพื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยเสริมความเจริญ และสร้างฐานะทางเศรษฐกิจขึ้นโดยลำดับต่อไป” นอกจากนี้ พระองค์ได้ทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาหลักแนวคิดพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดความพอมี พอกิน พอใช้ของคนส่วนใหญ่ผ่านกระบวนการหลักพอประมาณ หลักเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนถึงหลักความไม่ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนที่ถูกต้องตามหลักวิชาและคุณธรรมมาเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

สถาบันนี้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษา 2542 มาตรา 29 ที่เขียนไว้ว่า “ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคลครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการ

แสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน” และมาตรา 41 เขียนไว้ว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น” (สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน, 2555) และมีนโยบายโดยเริ่มจากการมอบหมายให้ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนในสังกัดไปค้นหาชุมชนดีพร้อม เข้มแข็ง มีความสุขโดยเน้นพื้นที่ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางด้านอาชีพ วัฒนธรรมประเพณี ภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการบริหารจัดการที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง เพื่อเป็นพื้นที่ในการเรียนรู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนาของคณาจารย์นักศึกษาในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับกฎกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ว่าด้วยการจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2564 ที่ได้จัดให้สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนอยู่ในกลุ่มที่ 3 กลุ่มพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนอื่น ต่อมาเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2567 ในการประชุมออนไลน์จากโครงการชุมชนดีพร้อมเข้มแข็งมีความสุข ในการพัฒนาโครงการชุมชนดีพร้อมเข้มแข็งมีความสุขผ่านการสร้างภาคีเครือข่ายในการพัฒนากับบริษัท SCG และปรับเปลี่ยนชื่อโครงการเป็นโครงการชุมชนดีพอ มีอธิการบดีสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนเป็นหัวหน้าโครงการ คณบดีคณะศิลปศาสตร์สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน เป็นเลขานุการ การที่จะเป็นชุมชนดีพอได้ จะต้องเป็นชุมชนที่มีภูมิสังคมที่เอื้อต่อการเป็นชุมชนดีพอ มีคณะกรรมการในการพัฒนาที่ชัดเจน มีอัตลักษณ์ของชุมชน มีการบริหารจัดการทุนของชุมชนซึ่งประกอบไปด้วย ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี และทุนทางการเงิน นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนดีพอยังต้องมีฐานความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพวิถีชีวิตของชุมชน จนสามารถสร้างนวัตกรรมของชุมชนได้ ในองค์ประกอบทั้งหมดของชุมชนดีพอ ในความหมายของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน พื้นที่ชุมชนดีพอจะต้องสามารถมองเห็นความเป็นมาพัฒนาการสืบทอด ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีต่อการพัฒนา มีแนวทางในการแก้ปัญหา ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ สามารถเผชิญกับทุกสถานการณ์ ดีพอที่จะตอบคำถามชีวิตได้ทุกข้อ ดีพอที่จะเป็นต้นแบบของการเกื้อกูล ดีพอที่จะเรียนรู้ร่วมกับทุกคน และดีพอที่จะร่วมสร้างสรรค์ชุมชน ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น จากทรัพยากรที่มีตามภูมิสังคม มีการจัดการองค์ความรู้ชุมชนท้องถิ่น ผสานกับจินตนาการทางสังคม สร้างภูมิคุ้มกันชุมชนในการดำเนินชีวิตด้วยชุมชนเอง อาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเกื้อกูลกัน ไม่ว่าสถานการณ์โลกภายนอกจะเป็นเช่นไร ชุมชนยังอาศัยวิถีชีวิตที่ทำให้อยู่ดีกินดี มีสันติสุข

พื้นที่วิจัยในครั้งนี้ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านเขว้า เขตอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งห่างจากตัวจังหวัดชัยภูมิ เป็นระยะทาง 13 กิโลเมตร มีพื้นที่ 4.44 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,775 ไร่ หมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาล จำนวน 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1บ้านเขว้า , หมู่ 2 บ้านเขว้า, หมู่ 11 บ้านม่วง, หมู่ 12 บ้านอุดมผล, หมู่ 13 บ้านส้มโฮง, หมู่ 14 บ้านบุรพา ได้รับการเปลี่ยนฐานะเป็นเทศบาลตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 ประกาศเป็นราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 16 ตอนที่ 9 ก วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2542 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542 ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทยอีสานย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดนครราชสีมา ตั้ง

รกรากมานาน มีภาษาอีสานเป็นภาษาท้องถิ่น ไม่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและผิวพรรณวรรณะในหมู่ประชาชน และไม่มีปัญหาชนกลุ่มน้อย มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 7,840 คน จำนวนครัวเรือน 2,835 ครัวเรือน อาชีพผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร ปลูกข้าว ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ค้าขาย สินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านเขว้า คือการผลิตผ้าไหม ซึ่งมีการสืบทอดและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนสามารถสร้างรายได้ และจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระพันปีหลวงให้เข้าเฝ้าถวายชุดฉลองพระองค์เป็นชุดผ้าไหมที่ทางชุมชนผลิตขึ้น นอกจากนั้นยังได้รับพระเมตตาให้นำผ้าไหมมัดหมี่ไปจำหน่ายที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทรงานประจำปีที่เป็นอัตลักษณ์สำคัญของอำเภอบ้านเขว้า คืองานฉลองอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแลมีชื่อเต็ม ๆ ว่างานฉลองอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแลประจำอำเภอบ้านเขว้า และงานบุญลอมข้าวใหญ่ งานไหมมัดหมี่ของดีบ้านเขว้า มีการจัดต่อเนื่องกันมาเป็นปีที่ 10 แล้ว และทุกปีในระหว่างวันที่ 1- 5 กุมภาพันธ์ของทุกปี ชาวอำเภอบ้านเขว้าทุกหมู่เหล่าจะต้องออกมาร่วมใจกันจัดงานเพื่อเฉลิมฉลองอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล หรือพระยาภักดีชุมพล เจ้าเมืองคนแรกผู้ก่อตั้งเมืองชัยภูมิ มานานกว่า 200 ปี ขึ้นไว้ ณ จุดนี้เป็นประจำทุกปี

จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าคุณภาพชีวิตของประชาชน มีความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ คณะผู้วิจัยจึงสนใจเรื่องการศึกษาความพร้อมชุมชนดีพอ ภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดพื้นที่เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา ศึกษาวิจัย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ บริบททางสังคม วัฒนธรรม และสภาพภูมิสังคมที่ส่งผลต่อชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความพร้อมชุมชนดีพอ ภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณผ่านกระบวนการศึกษาระดับความพร้อมชุมชนดีพอ ของชุมชนเทศบาลบ้านเขว้า ได้กำหนดขั้นตอนแบบแผนการวิจัยไว้ ดังนี้

1.ประชากรและเก็บตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนในหมู่บ้านตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ 6 หมู่บ้าน และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนชุมชนดีพอของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 200 คน

2.เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) เป็นแบบสอบถามปลายปิดมี 6 ข้อคำถาม ได้แก่ อายุ การศึกษา และสถานภาพทางสังคม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการ ดำเนินชีวิตของนักศึกษาในสังกัด ศูนย์บริการการศึกษาก่อนการเรียนรู้อุปวงชน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการ ดำเนินชีวิต ของนักศึกษาในสังกัด ศูนย์บริการการศึกษาสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน เป็นคำถามปลายเปิด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือมี ดังนี้ ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อความคำถามกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำแบบสอบถามส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน หลังจากนั้นทดสอบค่า ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยการทดลองใช้ (Try out) กับผู้นำชุมชน ประชาชนในตำบลตลาด แร้ง ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง แต่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จำนวน 30 คน จากนั้นหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ด้วยวิธีการของครอนบาค (Cronbach's Alpha) โดยที่คะแนนค่า ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามแต่ละข้อต้องไม่ต่ำกว่า 0.70 และแบบสอบถามระดับความพร้อมชุมชนดีพอ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.93

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) นำหนังสือจากผู้ศูนย์บริการการศึกษาสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน เครือข่ายกุดไผ่ชัยภูมิเพื่อขอความร่วมมือไปยังเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ในการขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากประชาชนชุมชนดีพอของ เทศบาลตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 200 คน โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บ รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของการตอบ แบบสอบถาม เพื่อนำไปดำเนินการวิเคราะห์ทางสถิติและสรุปผลตามขั้นตอนของการวิจัยต่อไป

4.การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามทั้งหมด มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วนของ คำตอบในแบบสอบถาม ได้จำนวน 200 ฉบับ จากนั้นนำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาวิเคราะห์ด้วยเครื่อง คอมพิวเตอร์ ด้วยโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ SPSS โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์พบว่าความพร้อมชุมชนดีพอภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ดัง ตารางที่ 1 – 2

ตารางที่ 1 ระดับความพร้อมชุมชนดีพอความพร้อมชุมชนดีพอภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.ความพร้อมด้านคณะกรรมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น	4.12	0.46	มาก
2.ความพร้อมด้านอัตลักษณ์ชุมชน	4.01	0.60	มาก
3.ความพร้อมด้านการจัดการทุนชุมชน	4.05	0.53	มาก
4.ความพร้อมด้านการจัดการความรู้ชุมชน	4.00	0.52	มาก
5.ความพร้อมด้านนวัตกรรมชุมชน	4.25	0.48	มากที่สุด
6.ความพร้อมด้านแนวทางพัฒนาชุมชน	4.26	0.49	มากที่สุด
รวม	4.11	.51	มาก

จากตารางที่ 1 ระดับความพร้อมชุมชนดีพอความพร้อมชุมชนดีพอภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) เมื่อเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ความพร้อมด้านแนวทางพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.26$) รองลงมาคือ ด้านนวัตกรรมชุมชน ($\bar{X} = 4.25$) และด้านการจัดการความรู้ชุมชน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.00$)

ตารางที่ 2 ระดับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนดีพอความพร้อมชุมชนดีพอภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
หลักความมีเหตุผล	4.12	0.46	มาก
หลักความพอประมาณ	4.01	0.60	มาก
หลักความมีภูมิคุ้มกันที่ดี	4.05	0.53	มาก
เงื่อนไขความรู้	4.00	0.52	มาก
เงื่อนไขคุณธรรม	4.24	0.48	มากที่สุด
รวมท	4.08	0.51	มาก

จากตารางที่ 2 ระดับการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนดีพอความพร้อมชุมชนดีพอภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.08$) เมื่อเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ เงื่อนไขคุณธรรม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.26$) รองลงมาคือ หลักความมีเหตุผล ($\bar{X} = 4.12$) ตามมาคือ หลักความมีภูมิคุ้มกันที่ดี มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.05$) หลักความพอประมาณ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.01$) และเงื่อนไข ความรู้ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.00$) ตามลำดับ

อภิปรายการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์พบว่าความพร้อมชุมชนดีพอของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยรวมอยู่ในระดับมาก คือ ความพร้อมด้านแนวทางพัฒนาชุมชน, ด้านนวัตกรรมชุมชน และด้านการจัดการความรู้ชุมชน และระดับความพร้อมชุมชนพอเพียงของเทศบาลบ้านเขว้า โดยรวมอยู่ในระดับมากในแต่ละด้าน คือ เงื่อนไขคุณธรรม หลักความมีเหตุผล หลักความมีภูมิคุ้มกันที่ดี หลักความพอประมาณ และเงื่อนไขความรู้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การพัฒนาชุมชนไม่ควรเป็นการเพิ่มภาระให้กับชุมชนทั้งทางด้าน กำลังคน งบประมาณ และควรเป็นการพัฒนาต่อยอด เพิ่มทักษะ ไม่วนเวียนอยู่แต่เรื่องที่เคยดำเนินการ หรือซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่นที่ดำเนินการอยู่แล้ว ดังนั้นการพัฒนาองค์ความรู้ใด ๆ ก็ตามไม่ควรอบรมแล้วจบไปเลย แต่ควรติดตามช่วยเหลือผู้เข้าร่วมพัฒนาในเรื่องนั้น ๆ อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จ

สอดคล้องกับแนวคิดของดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง ความพร้อมด้านคณะกรรมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น “ชุมชน” หมายถึง หมู่บ้านหลายหมู่บ้านรวมกันเรียกว่าชุมชน ได้สรุปความหมายของชุมชนว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับความผูกพันทั้งในด้านพื้นที่และวัฒนธรรมประเพณีความเอื้ออาทรที่มีต่อกัน ฉะนั้นเทศบาลตำบลบ้านเขว้าในพื้นที่มีหมู่บ้าน จำนวน 6 หมู่บ้าน จึงถือว่าเป็นชุมชนตามความหมาย ชุมชนที่ดีหรือชุมชนดีพอ คือชุมชนที่อยู่กันอย่างสันติสุข มีความสมัครสมานสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ลักษณะข้อมูลดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องมีการพัฒนา เพราะเหตุว่า โลกและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปหากจะให้ ชุมชนมีความเข้มแข็ง ผาสุก ยั่งยืน ก็ต้องมีการพัฒนา การพัฒนาให้ชุมชนดีพอ โดยหลักการจะต้องมีคณะกรรมการหรือกลุ่มบุคคลที่มีภาระหน้าที่ในการวางแผนสร้างความร่วมมือ (ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง, 2556) เนื่องจากชุมชนที่ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลความพร้อมเพื่อทราบระดับความพร้อมที่จะเป็นชุมชนดีพอ เป็นเทศบาลตำบล คณะกรรมการต้องอิงระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยเรื่องการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2548 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2561 ได้กำหนดไว้ว่า ให้มีคณะกรรมการพัฒนาท้องถิ่น จำนวน 3 คณะ ประกอบด้วยคณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และคณะกรรมการสนับสนุนแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และกรรมการอื่น ซึ่งกรรมการอื่น หมายถึงคณะกรรมการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผน ดังนี้

1.ความพร้อมด้านอัตลักษณ์ชุมชน อัตลักษณ์ชุมชน ความเป็นตัวตนเฉพาะของชุมชน ทั้งนี้เพราะว่าคุณภาพชีวิตของประชาชนเกิดความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตของคนในพื้นที่และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ประกอบด้วย การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน การจัดการทุนของชุมชน การจัดการความรู้ของชุมชน นวัตกรรมชุมชน และการพัฒนาชุมชนในประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสอดคล้องกับ ชลธิชา มาลาหอม กล่าวว่า อัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง รากเหง้าหรือวัฒนธรรมทางสังคม ที่ถูกหล่อหลอมให้เกิดขึ้นมาและใช้ในการยึดเป็นภูมิปัญญา. ขนบธรรมเนียมประเพณีในการปฏิบัติในสังคม นั้น ๆ.ซึ่งมีความโดดเด่นหรือความแตกต่างกับขนบธรรมเนียมประเพณี.และวัฒนธรรมในสังคมอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มชุมชน จากการศึกษาข้อมูลอัตลักษณ์ของชุมชนมีมากมาย เช่น ผ้าไหม การแต่งกาย วัฒนธรรมประเพณี วันสำคัญต่าง ๆ แต่อัตลักษณ์ที่สำคัญที่บ่งบอกถึงศักยภาพความที่จะเป็นชุมชนดีพอ คือ การผลิตและจำหน่ายผ้าไหมมัดหมี่ ส่วนอัตลักษณ์ที่สำคัญทางด้านวัฒนธรรมประเพณีได้แก่ งานเทศกาลบวงสรวงดวงวิญญาณฉลองอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแลและงานบุญล่อมข้าวใหญ่ ผ้าไหมมัดหมี่ ของดีบ้านเขว้า ซึ่งจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ระหว่างวันที่ 1-5 กุมภาพันธ์ ของทุกปี มีผู้คนจำนวนมากเข้าร่วมกิจกรรม และทำให้เกิดการหมุนเวียนทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ร้านผ้าไหม มีการขายแบบออนไลน์ จึงสามารถตอบได้ว่าชุมชนแห่งนี้มีความพร้อมที่จะเป็นชุมชนดีพอ (ชลธิชา มาลาหอม, 2555)

2. ความพร้อมด้านการจัดการทุนของชุมชน ทุนของชุมชน หมายถึง ต้นทุนที่เป็นปัจจัยการผลิตสินค้าหรือดำรงชีพ ซึ่งอยู่หลายทุน เช่นทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม น้ำ ป่าไม้ ภูเขา เป็นปัจจัยในการผลิตพืชผลทางการเกษตร ที่อยู่อาศัย ทุนทางสังคม เช่น ผู้นำทางด้านการบริหาร ผู้นำด้านจิตวิญญาณ หรือผู้นำที่เรียกว่า “Soft Power” ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี และทุนที่เป็นเงิน

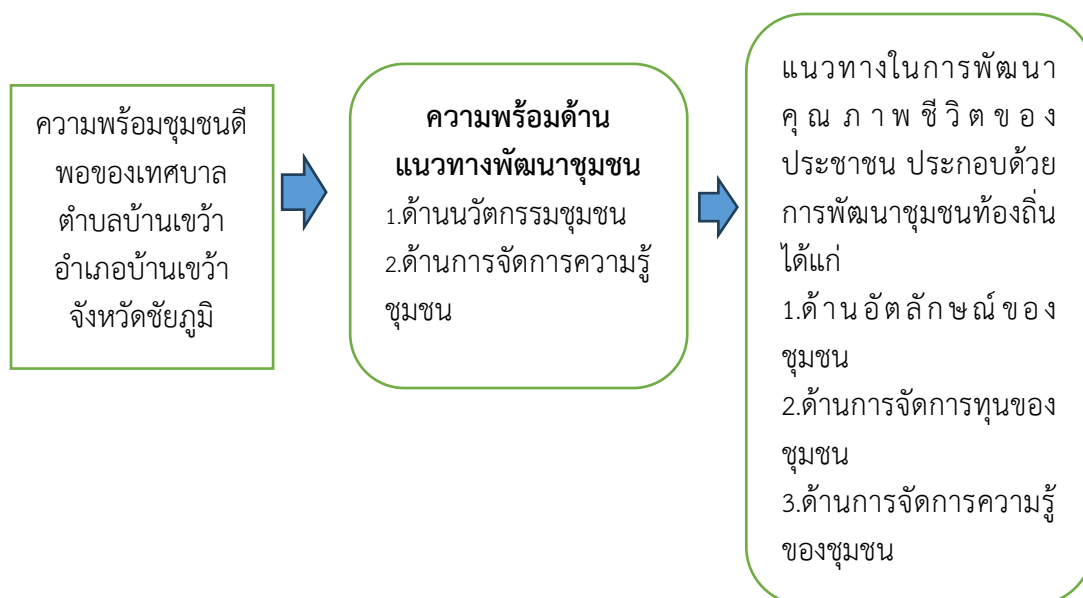

งบประมาณ ความพร้อมด้านนี้ ชุมชนดีพอของเทศบาลบ้านเขว้า ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า มีพร้อม เช่น ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเรามีแม่น้ำชี และแม่น้ำชีลอง การจัดการทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เกิดประโยชน์ โดยเราใช้น้ำในการเกษตรปลูกข้าว ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทำน้ำประปา ใช้ในการอุปโภคบริโภค ดูแลความสะอาดชุดลอกห้วยหนองคลองบึงที่ต้นเขิน สร้างแหล่งน้ำขึ้นมาเพิ่มเติม ส่วนการ การจัดการทุนทางสังคมซึ่งหมายถึงบุคคลที่เป็นผู้นำในระดับต่าง ๆ มีการเลือกตั้งบุคคลที่เหมาะสมไปทำหน้าที่ เช่น สจ. นายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล กำนันผู้ใหญ่บ้าน โดยเน้นการเลือกตั้งที่มีความบริสุทธิ์ยุติธรรมไปทำหน้าที่อย่างมีคุณภาพ การจัดการทุนทางวัฒนธรรมและประเพณี โดยสนับสนุนให้ต้นทุนทางวัฒนธรรมและประเพณี เช่น วัฒนธรรมการแต่งกายเร้ากรณรงให้แต่งกายด้วยชุดผ้าไหม ประเพณีเทศกาลงานฉลองอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล งานบุญล่อข้าวใหญ่ ผ้าไหมมัดหมี่ของดีบ้านเขว้าเร้าก็จัดอย่างยิ่งใหญ่ การจัดการทุนที่เป็นเงินงบประมาณ ในส่วนขอเทศบาลก็ได้จัดสรรงบประมาณในโครงการต่าง ๆ อย่างครบถ้วน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกศสุตา โภคานิตย์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารจัดการทุนชุมชนแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ชุมชนบ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ทุนของชุมชน ประกอบด้วย 1) ทุนชุมชน (ทุนที่ไม่ใช่เงิน) ได้แก่ 1) ทุนมนุษย์ มีผู้นำชุมชนที่เข้าใจปัญหาชุมชนเป็นอย่างดี 2) ทุนภูมิปัญญา คือ ระบบเครือข่าย และการให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส 3) ทุนด้านทรัพยากรและธรรมชาติมีความสมบูรณ์สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจได้และ 4) ทุนที่เป็นที่ดิน เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ นอกจากนั้นในชุมชน ได้มีการจัดการทุนที่เป็นเงิน โดยตั้ง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน กองทุนชุมชน กองทุนแม่บ้าน ธนาคารข้าว กองทุนตำรวจอาสา กองทุนปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กองทุนยา กองทุนประปา กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน ฅาปนกิจสงเคราะห์ และศูนย์สาธิตการตลาด มีตลาดขายสินค้าทางการเกษตรชื่อว่า ตลาดเช้า ตลาดเย็น(แลง) ตลาดเย็น(แลง) มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า ถนนสายไหม การบริหารจัดการทุนชุมชนแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อน เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนริเริ่มโดย อาจารย์ปราโมทย์ ไยโนนตาด ข้าราชการครูที่เกษียณอายุราชการแล้ว ได้นำเงินจากการเกษียณอายุราชการ ไปตั้งศูนย์พัฒนาเกษตรกร อีกชื่อหนึ่งว่าไร่ไยวิเศษ เป็นศูนย์เรียนรู้แบบบูรณาการโดยให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนหมู่บ้าน สำนักงานเกษตรอำเภอ พัฒนาการอำเภอนำเกษตรกรทั้งในและนอกพื้นที่มาศึกษาเรียนรู้ โดยเนื้อหาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน รอบรู้ รอบคอบ และ หลักคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ความรับผิดชอบ (เกศสุตา โภคานิตย์ และคณะ, 2560)

3. ความพร้อมด้านการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากชุมชนดีพอในความหมายของโครงการดีพอ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวง คือ ชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาวิจัยให้เกิดประโยชน์สุขอย่างยั่งยืน จนเกิดภูมิคุ้มกันทางสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนแห่งนี้เมื่อศึกษาข้อมูล จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำอันประกอบด้วยนายกเทศมนตรีตำบลบ้านเขว้า ท่านรองนายก หัวหน้าส่วนงานของเทศบาล เอกสารแผนดำเนินประจำปีของเทศบาล พบว่ามีความพร้อมทั้งด้านพื้นที่ มีปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเรื่องผ้าไหมมัดหมี่ มีพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ และโคกหนองนาโมเดล มีศูนย์ปราชญ์

ทางด้านนี้ ในพื้นที่ และจากข้อมูลแบบสอบถามระดับความรู้ความเข้าใจและระดับการดำเนินชีวิตตามหลักของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ตอบแบบสอบถามในพื้นที่ที่มีความพร้อมในระดับดี และดีมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี กล่าวว่า เศรษฐกิจ หมายถึงความพออยู่ 7 ประการ คือ 1. ความพอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ทอดทิ้งกัน 2.จิตใจพอเพียง แบ่งปันกัน รักและเอื้ออาทรต่อกัน 3.สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมและทำมาหากินได้ ทำการเกษตรผสมผสานหลากหลาย ให้เกิดขึ้นทั้งสิ่งแวดล้อมและเงิน 4.ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง สามารถแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาคน และปัญหาสิ่งแวดล้อม 5.ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง 6.อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วิถีชีวิตของกลุ่มคนจะต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย และ 7.มีความมั่นคงพอเพียง รักษากาย วาจา ใจ และสุขภาพจิตที่ดี (ประเวศ วะสี, 2550)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บทสรุป

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่าชุมชนที่นำเสนอสมควรได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนดี เป็นพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการในเรื่องของทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเป็นฐานการเรียนรู้ มีปราชญ์ชาวบ้าน มีการผลิตสินค้าที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น เป็นพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของศูนย์บริการการศึกษาสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน “นครชัยบุรี” ที่ตั้งของศูนย์บริการการศึกษาเครือข่ายสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน “ชัยภูมิภักดี” ณ. ชุมชนดีพอคือชุมชนของเทศบาลตำบลบ้านเขว้า

เอกสารอ้างอิง

เกตุสุตา โภคานิตย์ และกัฬา หนูยศ. (2560). บทบาทผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นศึกษานายก

องค์การบริหารส่วนตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 5(พิเศษ), หน้า 66-76.

ชลธิชา มาลาหอม. (2555). อัตลักษณ์ชุมชนรากฐานสู่การศึกษา. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 9(1), 41-53.

ประเวศ วะสี. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางการพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม*. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). *จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพชรรุ่งการพิมพ์ จำกัด.

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน. (2555). *คู่มือหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์*. สมุทรสงคราม: สถาบันเรียนรู้เพื่อปวงชน .

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. (2556). *ชุมชน*. สงขลา: บริษัทนำศิลป์โฆษณา จำกัด

รูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพ ผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ

A Model of Administration based on Threefold Training to Promote the Quality of Students in Buddhist Oriented Schools

¹พยอม เดชสาร ²สุธาสินี แสงมุกดา

¹Phayom Dechsan ²Suthasinee Saengmookda

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author, e-mail: payom.24102514@gmail.com

Received April 9, 2025; Revised May 26, 2025; Accepted: August 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาตัวแปรการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ 2) สร้างรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ และ 3) ประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 377 แห่ง โดยมีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้างานวิชาการ และครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน 1,131 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบบันทึกข้อเสนอแนะ และแบบประเมิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเพื่อการจำแนกกลุ่มตัวแปร คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ ผลการวิจัย พบว่า 1) ตัวแปรการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วย 63 ตัวแปร 2) รูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis : EFA) พบว่า มี 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การดำเนินงานของโรงเรียน 2) การปฏิบัติตนของผู้บริหาร 3) กิจกรรมของโรงเรียน และ 4) คุณภาพผู้เรียน 3) การประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในด้านความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ ผ่านการประเมินคิดเป็นร้อยละ 100

คำสำคัญ: การบริหารการจัดการศึกษา; หลักไตรสิกขา; คุณภาพผู้เรียน; โรงเรียนวิถิพุทธ

Abstract

This research article aimed to study 1) to study the variables of Administration based on threefold training to promote the quality of students in Buddhist oriented schools, 2) to create a model of Administration based on threefold training to promote the quality of students in Buddhist oriented schools, and 3) to evaluate and affirm the model of Administration based on threefold training to promote the quality of students in Buddhist oriented schools. This research is mixed-methods research. The sample group used in the research was 377 Buddhist schools under the Office of the Basic Education Commission. The data were collected by 1,131 school administrators, academic supervisors, and teachers responsible for the Buddhist Schools project. The instruments used to collect data were questionnaires, structured interviews, feedback recording forms, and evaluation forms. The statistics used in data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation. The statistics for classifying variables was exploratory factor analysis (EFA) using ready-made statistical computer programs. The research results were found as follows 1. The variables of Administration based on threefold training to promote the quality of students in Buddhist oriented schools consist of 63 variables. 2. The model of Administration based on threefold training to promote the quality of students in Buddhist oriented schools from exploratory factor analysis (EFA) has 4 main components; 1) School operations, 2) Administrators' conduct, 3) School activities, and 4) Student quality. 3. The evaluation and confirmation of the model from experts in its were at 100 % verification of acceptable range of accuracy, suitability, possibility, and practicality.

Keywords: Educational management; The threefold training; The quality of students; Buddhist oriented schools

บทนำ

ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาทั้งด้านกฎหมาย กลไก และนวัตกรรมการศึกษาหลายประการ อาทิ การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การยกย่องพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับใหม่ การจัดตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา การประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 เป็นต้น รวมถึงการปฏิรูปการศึกษาหลายครั้ง เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงการศึกษาให้มากที่สุด เพื่อนำไปสู่ความก้าวหน้าและความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ยังมีช่องว่างหรือจุดอ่อนที่ต้องเร่งแก้ไขอยู่หลายเรื่อง โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การแข่งขันทางเศรษฐกิจกับประเทศต่างๆ ในเวทีโลก และภัยคุกคามเทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561)

แนวคิดการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขามีความสำคัญต่อการบริหาร สถานศึกษาเป็นอย่างมากเนื่องจากสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมามีเป้าหมายให้เป็นแหล่งสำหรับฝึกฝนพัฒนาคนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ หลักของไตรสิกขาที่มีมาแต่เดิมคือมีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ดังนั้น ในการบริหารสถานศึกษาที่จะทำ ให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวจึงควรนำ แนวคิดการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขา มาเป็น หลักในการบริหารสถานศึกษาโดยบูรณาการเข้าไว้ในปรัชญาวิสัยทัศน์พันธกิจ หลักสูตร นโยบาย เป้าหมาย และกลยุทธ์ ของสถานศึกษาอันจะเป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้สถานศึกษาดำเนิน ก้าวหน้าไปสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้การนำ เอาหลักไตรสิกขามาใช้บูรณาการเข้ากับการบริหาร สถานศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น บุคลากร ระบบบริหาร อาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม สื่อและ แหล่งการเรียนรู้อุปกรณ์การศึกษา สาธารณูปโภคพื้นฐาน สวัสดิการ บรรยาการและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกลไกมิตรกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และงบประมาณ เป็นต้น ก็จะทำให้การบริหารสถานศึกษา ได้ผลสำเร็จสอดคล้องกับงานวิจัยของปรัชญาวิสัยทัศน์พันธกิจ หลักสูตร นโยบายเป้าหมายและกลยุทธ์ของ สถานศึกษาที่กำหนดไว้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562) ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมจึงได้มีการนำแนวทางของพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษาและบูรณาการเข้ากับบทเรียนโดยใช้รูปแบบของ “โรงเรียนวิถีพุทธ” ที่มีการเน้นกระบวนการสอนแบบพุทธและมีจุดเน้นที่สำคัญคือการนำพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สังคมไทย โดยผ่านทางรูปแบบการจัดการศึกษา ซึ่งช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่ง ของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ โรงเรียนวิถีพุทธที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาและช่วยผลักดันให้เด็กเยาวชนไทยนั้นสามารถพัฒนาตามศักยภาพให้เป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยผ่านการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย พัฒนาความประพฤติ พัฒนาจิตใจและปัญญาโดยมีกรอบหลักเป็นระบบการศึกษา 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คืออริยสัจสี่ อริยจิตสิกขา และอริปัญญาสิกขา หรือที่เรียกว่า สิล สมาธิ ปัญญา เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านทุกวัยของผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดแทรกหลักคุณธรรม โรงเรียนควรมีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน มีการปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมของศาสนาที่ตนนับถือด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเมตตา ด้านการประหยัด และด้านความกตัญญูนักเรียนที่เป็นผู้มีสุขภาพจิตดีย่อมเรียนหนังสือได้ดีสามารถทำงานได้มากและได้ผลดีอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งหากประชาชนโดยทั่วไปไม่ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาแล้วอาจจะต้องประสบกับความยุ่งยากในชีวิตที่สงบสุขไม่ได้มีแต่ความเดือดร้อนสร้างปัญหาให้กับสังคมส่งผลให้กับประเทศชาติในที่สุด (พระมหาศุภวัฒน์ สุขดำ, 2562)

การปลูกฝังศีลธรรมนั้นควรปลูกฝังที่จิตใจก่อนจึงจะได้ผลดีดังพระพุทธดำรัสว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ คนจะทำดีพูดดีหรือทำชั่ว พูดชั่ว ก็ล้วนมาจากใจทั้งสิ้น” ต่อจากนั้นการแสดงออกภายนอกที่เป็นพฤติกรรมทางกายและวาจา เป็นผล ติดต่อกันไปดังลูกโซ่ มีข้อน่าสังเกตอยู่ว่า พฤติกรรมที่ถูกอำนาจของจิตใจถ่ายทอดออกมานั้น มีผล 2 อย่าง คือ พฤติกรรมฝ่ายดีให้คุณต่อชีวิต เรียกว่า กุศลกรรม และ พฤติกรรมฝ่ายเลว ให้โทษต่อชีวิต เรียกว่า อกุศลกรรม กล่าวคือ บุคคลผู้พัฒนาเรียกว่าผู้มีบุญมีกุศล และบุคคลผู้ไม่พัฒนาตนเองเลย ท่าน

เรียกว่า ผู้ขาดบุญขาดกุศล ดังนั้นกษัตริย์ท่านหนึ่งได้รวบรวมและเรียบเรียงไว้ว่า “เกิดมาเพียรก่อสร้างความดีแก่เผ่ากุศลมีเสาะบ้าง เจ็บป่วยพยาธิมัวทั่วกันนา ตายแต่กายชื้อยังชั่วฟ้าดินสลาย อันวิวควายตายเล่าเหลือเขาหนึ่งข้างตายยังเหลืองาเป็นศักดิ์ศรีคนเราตายเหลือไว้แต่ชั่วดีบรรดามีประดับไว้ในโลกา (พิริวส อินทวิ, 2561). จากสภาพของปัญหา ผลกระทบ และความสำคัญของปัญหาดังกล่าวมาข้างต้นปัญหาเรื่องนี้ เป็นปัญหาเร่งด่วนที่ควรทำวิจัย หากปล่อยไว้โดยไม่ทำวิจัยและนำผลวิจัยมาใช้แก้ปัญหา ก็จะเพิ่มความเสี่ยงหรืออาจลุกลามบานปลายในวงกว้าง ซึ่งจะยากต่อการแก้ไข ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่องนี้เพื่อให้ทราบรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยคิดประมาณการกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้างานวิชาการ และครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน 1,131 คน (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2566)

ปัญหาในการบริหารงานการดำเนินการตามแนวทางโรงเรียนวิถิพุทธ มีปัญหาอุปสรรค ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ทำให้การดำเนินการไม่ประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายของโรงเรียนวิถิพุทธ โดยแบ่งออกตามกรอบในการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์และด้านการบริหารจัดการ จากปัญหาในการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถิพุทธ ในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของข้าราชการครูที่ทำให้การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถิพุทธยังไม่ประสบความสำเร็จนั้นด้านการบริหารจัดการเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดที่จะขับเคลื่อนและส่งผลต่อการประสบความสำเร็จและพบปัญหาคือการจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ ปัญหาการมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการระหว่างคณะผู้บริหารกับบุคลากร หน่วยงานของชุมชน และการปฏิบัติหน้าที่ตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการปฏิบัติหน้าที่จากทั้งผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน ผู้อำนวยการหรือครูผู้รับผิดชอบโรงเรียนวิถิพุทธไม่ใส่ใจ ไม่เห็นความสำคัญที่จะเข้ามา รายงานการประเมินผ่านระบบตามกำหนดเวลา และการดำเนินงานตามนโยบายที่ขาดความต่อเนื่อง ขาดการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับงานวิจัยของโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ (นิรุตต์ พิกทอง, 2563) อีกทั้งการนิเทศติดตามประเมินผลของหน่วยงานต้นสังกัดพบปัญหาในเรื่องอัตลักษณ์บางตัวซ้ำวัด มีการติดตามประเมินผลแต่ยังขาดการลงพื้นที่ไปเพื่อติดตาม ผู้อำนวยการหรือครูผู้รับผิดชอบโรงเรียนวิถิพุทธไม่ใส่ใจ ไม่เห็นความสำคัญที่จะเข้ามารายงานการประเมินผ่านระบบตามกำหนดเวลา จึงทำให้ไม่ทันแต่ละรอบของการประเมิน ขาดความต่อเนื่อง และขาดงบประมาณในการอบรมพัฒนาให้ครูผู้รับผิดชอบที่เข้ามาดูแลระบบเข้าใจระบบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ ขาดการเก็บข้อมูลแบบรายงานผลการประเมินจากทางโรงเรียน รวมถึงการจัดระบบสารสนเทศ การดำเนินการตามอัตลักษณ์ 29 ประการ สูการเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ โรงเรียนไม่สามารถปฏิบัติได้ทั้งหมด (พระมหาศุภวัฒน์ ชุตินันโต, 2562)

การวิจัยรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ทำให้ทราบรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ รวมถึงผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

ขั้นพื้นฐานสามารถนำรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ มาใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถ นำรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธไปใช้ในการกำกับดูแลและส่งเสริมสนับสนุนการบริหารงานโรงเรียนวิถิพุทธได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ
3. เพื่อประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยโดยแบบผสม (Mixed methodology) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประชากรที่ คือ โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัด สพฐ. จำนวน 22,674 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัด สพฐ. จำนวน 337 โรงเรียน ใช้วิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan กำหนดผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 377 คน หัวหน้างานวิชาการ โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 377 คน และครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 377 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 1,131 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured interview form) ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการนำผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธมาเป็นแนวทางในการสร้าง ประกอบด้วยแนวคำถามที่เป็นข้อเท็จจริงในปัจจุบันเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างครบถ้วนทุกประเด็น ใช้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ สังกัดสำนักงานสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม 2) แบบสอบถาม ข้อคำถามวัดระดับการปฏิบัติที่เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ โดยมีประเด็นตัวแปรต่าง ๆ ตามที่นิยามไว้ มีลักษณะของข้อมูลเป็นมาตราอัตราส่วน (Ratio scale) ชนิดมาตราประมาณค่า (Rating scale) ทำระดับ ของลิเคิร์ต (Likert, 1976, p.19) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ซึ่งมีค่า IOC เท่ากับ 1.00 และวิเคราะห์ค่าความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability) โดยผู้วิจัยนำไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มบุคลากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน จากนั้นนำแบบสอบถามมาตรวจสอบคุณภาพเพื่อวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น หรือความสอดคล้อง

ภายใน (Measure of internal consistency) ของเครื่องมือ พบว่าแบบสอบถามมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค เท่ากับ 0.991 และ 3) แบบประเมินรูปแบบ โดยเป็นแบบที่ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน พิจารณาประเมินรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นในประเด็นความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์ รวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัย ระหว่างเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2567 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ.2568

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การศึกษาตัวแปรการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ แล้วทำการวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้ได้กรอบแนวคิด และพิจารณาตัวแปรที่มีความเหมาะสม ผลจากการศึกษาดังกล่าวพบว่าแนวคิดทฤษฎีที่ศึกษา และสาระสำคัญที่นำไปใช้ ประกอบด้วย 3 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1) การบริหารจัดการศึกษา 2) หลักไตรสิกขา และ 3) โรงเรียนวิถิพุทธ สรุปตัวแปรการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วย 63 ตัวแปร ได้แก่ ได้แก่ 1) โรงเรียนมีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา หรือแผนกลยุทธ์การดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธเป็นปัจจุบัน 2) โรงเรียนมีการจัดทำโครงการและกิจกรรม ที่นำไปสู่ความเป็นวิถิพุทธ 3) โรงเรียนมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการวิถิพุทธ 4) โรงเรียนมีการวางแผนการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรงเรียนวิถิพุทธ 5) โรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ชัดเจน 6) โรงเรียนมีการวางแผนการจัดบรรยากาศห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 7) โรงเรียนมีการวางแผนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมทักษะแก่ผู้เรียน 8) โรงเรียนมีการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้จริง 9) โรงเรียนมีการกำหนดวิธีการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้จริง 10) โรงเรียนมีการปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือแผนกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ 11) โรงเรียนมีการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณการอนุมัติงบประมาณ และการกำหนดผู้รับผิดชอบ ตามแผนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ 12) โรงเรียนมีการจัดกระบวนการเรียนรู้บูรณาการวิถิพุทธตามที่ได้ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ 13) โรงเรียนมีการติดตาม ควบคุม ตรวจสอบปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธอย่างต่อเนื่อง เหมาะสม 14) โรงเรียนมีการประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ 15) โรงเรียนมีการประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ 16) โรงเรียนมีการรายงานผลการปฏิบัติงานการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาดำเนินโครงการ 17) โรงเรียนมีการนำผลการประเมินการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธมาแก้ไข ปรับปรุงเพื่อพัฒนางาน และประกอบการวางแผนในปีถัดไป 18) ผู้บริหารมีการพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง 19) ผู้บริหารรักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมได้อย่างถูกต้อง 20) ผู้บริหารรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางสังคมให้อยู่ในสถานะเอื้ออำนวยแก่การดำรงชีวิตที่ดีงาม 21) ผู้บริหารมีพฤติกรรม การเลี้ยงชีพสุจริต และการอยู่

ร่วมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อย่างเหมาะสม 22) ผู้บริหารไม่เบียดเบียนหรืออยู่ร่วมกันด้วยดีโดยสงบ
สุขในสถานศึกษา 23) ผู้บริหารดเว้นสิ่งอำนวยความสะดวก หุรหราฟุ่มเฟือย และใช้ชีวิตเป็นอยู่
อย่างเรียบง่าย 24) ผู้บริหารมีการฝึกด้านคุณธรรมของจิตใจให้มั่นคงและแน่วแน่ 25) ผู้บริหารมีการ
ฝึกปรือในด้านคุณธรรมและสมรรถภาพของจิต 26) ผู้บริหารมีหลักธรรมในการปฏิบัติงาน เป็นเครื่อง
ส่งเสริมให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง หนักแน่น สามารถควบคุมตนเองได้ 27) ผู้บริหารมีกำลังใจสูง มี
สภาพสมองผ่อนคลาย 28) ผู้บริหารมีความสุขปราศจากสิ่งรบกวนหรือให้เศร้าหมอง 29) ผู้บริหารอยู่ใน
สภาพเหมาะแก่การใช้งานทางปัญญาที่ลึกซึ้งและตรงตาม ความเป็นจริง 30) โรงเรียนจัดกิจกรรมที่
เน้นการฝึกฝนปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจของสิ่งต่าง ๆ 31) ผู้บริหารรู้แจ้งชัด ตรงตามสภาพ
ความเป็นจริง 32) ผู้บริหารมีความรู้ ความคิด ไม่มีความเข้าใจที่ถูกบิดเบือน หรือพรั่มัว 33)
ผู้บริหารศึกษาความเป็นไปตามระบบของเหตุและปัจจัยที่จะทำให้สามารถแก้ปัญหา ตามเหตุผลที่
รู้เท่าทันโลกและชีวิต 34) ผู้บริหารมีทัศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้องสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นจาก
ความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ 35) โรงเรียนมีป้ายโรงเรียนวิถีพุทธติดไว้หน้าบริเวณโรงเรียน 36)
โรงเรียนมีพระพุทธรูปหน้าโรงเรียน 37) โรงเรียนมีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน 38) โรงเรียนมีพระ
พุทธศาสนาสุภาพิต วาเทธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ และมีการปรับปรุงอยู่เสมอ โดยนักเรียน
มีส่วนร่วมในการจัดทำอย่างต่อเนื่อง 39) บริเวณโรงเรียนมีความสะอาด สงบ ร่มรื่น โดยนักเรียนมี
ส่วนร่วมทุกคน 40) โรงเรียนมีห้องพระพุทธรูปศาสนาหรือลานธรรม และมีการใช้งาน 41) โรงเรียนไม่มี
สิ่งเสพติด เหล้า บุหรี่ 100% 42) ทั้งครู และ นักเรียนมีการบริหารจัดการ เจริญปัญญา ก่อนเข้าเรียน เข้า
บ่าย 43) ครูบูรณาการวิถีพุทธ ทุกกลุ่มสาระ และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 44) ครูพานักเรียน
ทำโครงการคุณธรรม กิจกรรมจิตอาสา สัปดาห์ละ 1 ครั้ง 45) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคน ไป
ปฏิบัติศาสนกิจที่วัดเดือนละ 1 ครั้ง มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ 46) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคน เข้า
ค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง 47) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน รักษาศีล 5 เป็นพื้นฐานในการ
ดำรงชีวิต 48) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม 49) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน
ก่อนรับประทานอาหารจะมีการพิจารณาอาหารทุกครั้ง 50) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน ประหยัด ออม
ถนอมใช้ เงิน และสิ่งของ 51) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่ส่งยา 52) ไม่มีอาหารขยะขาย
ในโรงเรียน 53) ครู และผู้บริหารไม่ดุด่า นักเรียน 54) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนได้รับการยกย่อง
เชิดชู ผู้ทำความดี 55) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนมีวินัย ซื่อสัตย์ เอื้อเฟื้อ และแบ่งปัน 56) ครู
ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุดบันทึกความดี 57) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน (ป.4 ขึ้นไป) สอบได้ธรรม
ศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย 58) โรงเรียนมีการบริหารจัดการ เจริญปัญญา ก่อนการประชุมบุคลากรทุกครั้ง
59) โรงเรียนมีการนิมนต์พระสงฆ์มาให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ 60) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนใส่เสื้อ
ขาวทุกคน 61) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนร่วมกิจกรรมทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ 62) ครู ผู้บริหาร
และนักเรียน รับประทานอาหารมังสวิรัตินมื่อกลางวันในวันพระ 63) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนสวด
มนต์แปล

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลัก
ไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ
(Exploratory Factor Analysis : EFA) องค์ประกอบหลักของการบริหารการจัดการศึกษาตามหลัก
ไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ 45 ตัวแปร ได้แก่

1) การดำเนินงานของโรงเรียน 2) การปฏิบัติตนของผู้บริหาร 3) กิจกรรมของโรงเรียน 4) คุณภาพผู้เรียน ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การดำเนินงานของโรงเรียน ประกอบด้วย 21 ตัวแปร ได้แก่ 1) โรงเรียนมีการประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ 2) โรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ชัดเจน 3) โรงเรียนมีการปฏิบัติตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือแผนกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ 4) โรงเรียนมีการจัดกระบวนการเรียนรู้บูรณาการวิถิพุทธตามที่ได้ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ 5) โรงเรียนมีการติดตาม ควบคุม ตรวจสอบปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธอย่างต่อเนื่องเหมาะสม 6) โรงเรียนมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการวิถิพุทธ 7) โรงเรียนมีการประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ 8) โรงเรียนมีการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้จริง 9) โรงเรียนมีการกำหนดวิธีการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้จริง 10) โรงเรียนมีการรายงานผลการปฏิบัติงานการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาดำเนินโครงการ 11) โรงเรียนมีการวางแผนการพัฒนาศาสนาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรงเรียนวิถิพุทธ 12) โรงเรียนมีการจัดทำโครงการและกิจกรรม ที่นำไปสู่ความเป็นวิถิพุทธ 13) โรงเรียนมีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา หรือแผนกลยุทธ์การดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธเป็นปัจจุบัน 14) โรงเรียนมีการนำผลการประเมินการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธมาแก้ไข ปรับปรุงเพื่อพัฒนางาน และประกอบการวางแผนในปีถัดไป 15) โรงเรียนมีการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณการอนุมัติงบประมาณ และการกำหนดผู้รับผิดชอบ ตามแผนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ 16) โรงเรียนมีป้ายโรงเรียนวิถิพุทธติดไว้หน้าบริเวณโรงเรียน 17) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีสมุติอันดี 18) โรงเรียนมีพระพุทธรูปบูชา สุธาษิต วาเชธรรม พระราชดำรัสติดตามที่ต่าง ๆ และมีการปรับปรุงอยู่เสมอ โดยนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำอย่างต่อเนื่อง 19) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน (ป.4 ขึ้นไป) สอบได้ธรรมศึกษาตรีเป็นอย่างน้อย 20) โรงเรียนมีพระพุทธรูปประจำห้องเรียน และ 21) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนสวดมนต์แปล

องค์ประกอบที่ 2 การปฏิบัติตนของผู้บริหาร ประกอบด้วย 15 ตัวแปร ได้แก่ 1) ผู้บริหารมีหลักธรรมในการปฏิบัติงาน เป็นเครื่องส่งเสริมให้มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง หนักแน่น สามารถควบคุมตนเองได้ 2) ผู้บริหารมีกำลังใจสูง มีสภาพสมองฝ่องใส 3) ผู้บริหารมีความสุขปราศจากสิ่งรบกวนหรือให้เศร้าหมอง 4) ผู้บริหารมีการฝึกปรือในด้านคุณธรรมและสมรรถภาพของจิต 5) ผู้บริหารมีการฝึกด้านคุณธรรมของจิตใจให้มั่นคงและแน่วแน่ 6) ผู้บริหารมีทัศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้องสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ 7) ผู้บริหารอยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานทางปัญญาที่ลึกซึ้งและตรงตาม ความเป็นจริง 8) ผู้บริหารมีความรู้ ความคิด ไม่มีความเข้าใจที่ถูกบิดเบือน หรือพรั่มัว 9) ผู้บริหารรู้แจ้งชัด ตรงตามสภาพความเป็นจริง 10) ผู้บริหารศึกษารู้ความเป็นไปตามระบบของเหตุและปัจจัยที่จะทำให้เกิดสามารถแก้ปัญหา ตามเหตุผลที่รู้เท่าทันโลกและชีวิต 11) ผู้บริหารไม่เบียดเบียนหรืออยู่ร่วมกันด้วยดีโดยสงบสุขในสถานศึกษา 12) โรงเรียนจัดกิจกรรมที่เน้นการฝึกฝนปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจของสิ่งต่าง ๆ 13) ผู้บริหารงดเว้นสิ่งอำนวยความสะดวก หูรหยาฟุ่มเฟือย และใช้ชีวิตเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย 14) ผู้บริหารรักษาและส่งเสริม

สภาพแวดล้อมทางสังคมให้อยู่ในสภาวะเอื้ออำนวยแก่การดำรงชีวิตที่ดีงาม และ 15) ผู้บริหารมีพฤติกรรม การเลี้ยงชีพสุจริต และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อย่างเหมาะสม

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมของโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ตัวแปร ได้แก่ 1) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน รับประทานอาหารมังสวิรัตในมื้อกลางวันในวันพระ 2) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนใส่เสื้อขาวทุกคน 3) โรงเรียนมีการบริหารจัดการ เจริญปัญญา ก่อนการประชุมบุคลากรทุกครั้ง และ 4) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนทุกคน เข้าค่ายปฏิบัติธรรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

องค์ประกอบที่ 4 คุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ 1) ครู ผู้บริหาร และนักเรียนมีวินัย ซื่อสัตย์ เอื้อเฟื้อ และแบ่งปัน 2) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน ยิ้มง่าย ไหว้สวย กราบงาม 3) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน ประหยัด ออม ถนอมใช้ เงิน และสิ่งของ 4) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน มีนิสัยใฝ่รู้ สู้งาน และ 5) ครู ผู้บริหาร และนักเรียน ได้รับการยกย่อง เชิดชู ผู้ทำความดี

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ จากการพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และนำไปใช้ประโยชน์ของร่างรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานโรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน 15 คน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อองค์ประกอบของการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ รูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ มีความถูกต้อง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ร้อยละ 100

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ตัวแปรการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ พบว่าประกอบด้วย 3 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1) การบริหารจัดการศึกษา 2) หลักไตรสิกขา และ 3) โรงเรียนวิถิพุทธ และตัวแปรการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วย 63 ตัวแปร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าโรงเรียนวิถิพุทธมีบริบทการจัดการศึกษาในสภาพพื้นฐานของโรงเรียนเหมือนกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพียงแต่เพิ่มบริบทลักษณะของโรงเรียนวิถิพุทธเพิ่มขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องปรับประยุกต์วิธีการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธเข้าไปโดยเน้นตามหลักธรรมโดยเฉพาะหลักไตรสิกขาเพื่อการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนมีสภาพของโรงเรียนวิถิพุทธและสอดคล้องต่อนโยบายภาครัฐที่เน้นการจัดการศึกษาความรู้คู่คุณธรรม โดยเฉพาะลักษณะการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของพระรัตนชัย เอี่ยมพิทักษ์พร กล่าวว่า การบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวคิดโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การบริหารงาน โรงเรียน 2) กิจกรรมโรงเรียน 3) ไตรสิกขา 4) บรรยาภาศโรงเรียน และ 5) การปฏิบัติตนของผู้บริหารโรงเรียน (รัตนชัย เอี่ยมพิทักษ์พร, 2565)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 องค์ประกอบของรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ พบว่าประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1) การดำเนินงานของโรงเรียน 2) การปฏิบัติตนของผู้บริหาร 3) กิจกรรมของโรงเรียน และ 4) คุณภาพผู้เรียน เมื่อเรียงลำดับความสำคัญขององค์ประกอบสามารถอธิบายได้ ดังนี้

องค์ประกอบการทำงานดำเนินงานของโรงเรียน เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธมากที่สุด โดยมีตัวแปรจำนวน 21 ตัวแปร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธต้องมีการกำหนดเป้าหมายและวางแผนกลยุทธ์ที่ชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริกุล อนุรักษธนา ที่กล่าวว่าการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนวิถิพุทธให้ประสบความสำเร็จนั้น โรงเรียนต้องมีการกำหนดเป้าหมายจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือแผนกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อเป็นกรอบในการจัดทำโครงการและกิจกรรม และจัดสรรทรัพยากร งบประมาณ รวมถึงบุคลากรที่รับผิดชอบโครงการ เพื่อนำผลการดำเนินงานมาวิเคราะห์ปรับปรุงพัฒนาใช้ในปัดไป (สิริกุล อนุรักษธนา, 2563) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของผลการวิจัยของ พระครูสิริพัฒน์นิเทศ ให้ความสำคัญเรื่องของการติดตาม ควบคุม ตรวจสอบปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการวิถิพุทธในแผนการจัดการเรียนรู้ (พระครูสิริพัฒน์นิเทศ, 2562) รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาหัสติ ปญญาวิชโร ที่ได้ให้ความสำคัญวางแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา รวมถึงการจัดทำแผนปฏิบัติการใช้จ่ายงบประมาณเหมาะสม คมค่าและได้ประโยชน์สูงสุด โดยบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาอย่างมีระบบและได้มาตรฐาน การรับ-จ่ายเงิน การเก็บรักษาเงินเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ (พระมหาหัสติ ปญญาวิชโร, 2561)

องค์ประกอบการบริหารปฏิบัติตนของผู้บริหาร เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธเป็นอันดับ 2 โดยมีตัวแปรจำนวน 15 ตัวแปร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้บริหารคือหัวใจสำคัญในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ เพราะมีบทบาททั้งในด้านการวางแผน บริหารจัดการ และเป็นผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจให้กับบุคลากร ที่สำคัญต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิรวัส อินทวิ ที่กล่าวว่าผู้บริหารต้องมีหลักธรรมในการปฏิบัติงาน มีทัศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง มีการจัดกิจกรรมพัฒนาด้านสมรรถภาพจิต คุณภาพจิต จัดกิจกรรมพัฒนาปัญญาของบุคลากรและนักเรียนอย่างต่อเนื่อง มีนิสัยไม่เบียดเบียน (พิรวัส อินทวิ, 2561) รวมถึงยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอภิชาติ อธิจิตโต ผู้บริหารสถานศึกษาควรควรแก้ไขพัฒนาทางปฏิสัมพันธ์ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กรและสถาบันอื่นๆ ด้วยการยึดหลักมอบความรู้ข่าวสารอย่างเท่าเทียมกัน อีกทั้งควรแก้ไขพัฒนาการจัดการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้อันยึดหลักบรรยากาศร่มรื่นสงบ และควรแก้ไขพัฒนาการจัดการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอันยึดหลักตริตรองการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็กนักเรียน (พระอภิชาติ อธิจิตโต, 2561) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Brennan ที่ศึกษาการประยุกต์หลักธรรมในสถานศึกษา โดยกล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของโรงเรียน เพราะมีส่วนช่วยให้โรงเรียนเกิดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะบทบาทสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาในการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของโรงเรียน เช่น การปรับปรุงกระบวนการทำงาน การประชุม เอกสารสำคัญต่างๆ โดยบทสรุปของงานวิจัยอ้างอิงจากค่าการประเมินประสิทธิภาพของตนเองของฝ่ายผู้บริหาร (Brennan, 2011)

องค์ประกอบกิจกรรมของโรงเรียน เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการ การศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ เป็นอันดับ 3 โดยมีตัวแปร จำนวน 4 ตัวแปร ทั้งนี้เป็นเพราะว่ากิจกรรมของโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนานักเรียนอย่าง รอบด้าน ทั้งทางด้านวิชาการ อารมณ์ สังคม และคุณธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเติบโตเป็น พลเมืองดีของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพรวส อินทวิ ที่กล่าวว่าโรงเรียนวิถิพุทธต้อง รักษาอัตลักษณ์ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป ในด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านกิจกรรมประจำวันพระ ด้านการส่งเสริมวิถิพุทธ (ไพรวส อินทวิ, 2561) อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hideki Maruyama โดยประเทศญี่ปุ่นมีการบรรจุการศึกษาคุณธรรมไว้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน เหมือนกับหลายประเทศกำหนดให้ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียน โดยกำหนดเป้าหมาย เพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้นักเรียน รวมทั้งความคิดเชิงคุณธรรม การตัดสินใจ การมีส่วนร่วม และด้าน เจตคติไว้ในกิจกรรมการเรียนของโรงเรียน เนื้อหาของบทเรียนการศึกษาคุณธรรมประกอบด้วย 1) คุณธรรมที่เกี่ยวกับตนเอง คือ ทุกคนมีอิสระสามารถทำในสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง และดำเนินชีวิตตาม ทางสายกลาง 2) คุณธรรมที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้อื่น คือ ความสำคัญของมารยาทและการ สื่อสารกับผู้อื่นด้วยความซื่อสัตย์ 3) คุณธรรมที่เกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งที่ดีงาม คือการอยู่ร่วมกับ ความงดงามและความมหัศจรรย์แห่งธรรมชาติ เล็งเห็นความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งที่มีชีวิต และ 4) คุณธรรมที่เกี่ยวกับการรวมกลุ่มและสังคม คือ การรักษาสัญญา ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ และเต็มใจที่จะ ปฏิบัติหน้าที่ของประชาชน (Hideki Maruyama, 2013) รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bamkin ที่ศึกษาวิจัยในเรื่องการศึกษาคุณธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศญี่ปุ่นซึ่งการจัด การศึกษาในโรงเรียนจัดการสอนคุณธรรมสอดแทรกในทุกรายวิชาและทุกกิจกรรมของโรงเรียน และมี รายวิชาการศึกษาคุณธรรมโดยเฉพาะทั้งในระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและ มัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะด้านวิชาการให้เข้มแข็ง ปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ พัฒนาสุขภาพ เสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรง (Bamkin, 2015)

องค์ประกอบคุณภาพผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการ การศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธเป็นอันดับ 4 โดยมีตัวแปร จำนวน 5 ตัวแปร ทั้งนี้เป็นเพราะว่า คุณภาพของผู้เรียนเป็นตัวชี้วัดผลสำเร็จของกระบวนการศึกษา ซึ่งไม่ใช่แค่เรื่องผลการเรียนแต่หมายถึงความสมดุลระหว่าง ความรู้ ทักษะ และคุณธรรม และเป็น พลังของประเทศในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดเอนก ปุณณวุฑโฒ ที่กล่าวว่า เป้าหมายของการจัดการศึกษาคือคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งโรงเรียนวิถิพุทธจะมีการส่งเสริมให้ผู้เรียน และบุคลากรในโรงเรียนนั้นมีคุณธรรม ยึดหลักไตรสิกขามาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน นอกจากนั้นยังต้องยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ที่ทำความดีทั้ง ครู ผู้บริหาร และนักเรียนในสถานศึกษา การ อบรมส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีวินัย มีคุณธรรมจริยธรรม และมีมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ วิชาชีพ (พระครูปลัดเอนก ปุณณวุฑโฒ, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของนพพล โพธิ์เงิน ได้ ศึกษาการบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขากับทฤษฎีเชิงระบบ ที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพผู้เรียน โดยมีส่วนประกอบที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรทางการ บริหารต่างๆ ด้าน ใดแกบุคลากรงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์การบริหารจัดการและแรงจูงใจ ที่เป็นส่วน เริ่มต้นและเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์กร 2) ปัจจัยกระบวนการ (Process) คือ การ

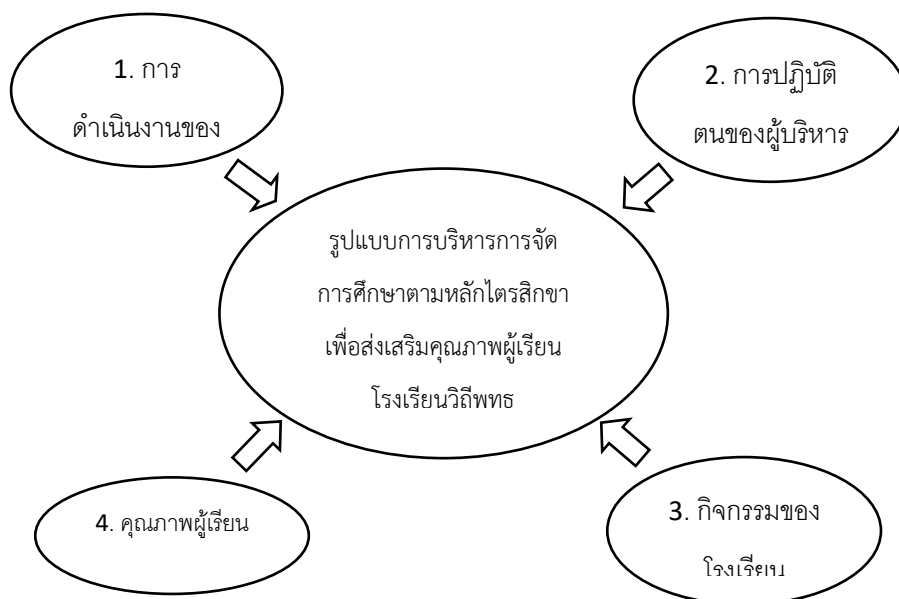

นำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากในกระบวนการจะมีระบบย่อย ๆ รวมกันอยู่หลายระบบครบวงจร ตั้งแต่การบริหาร การจัดการ การนิเทศ การวัดและการประเมินผล การติดตามตรวจสอบ เป็นต้นเพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าไปสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ผลลัพธ์ (Product or Output) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ 4) ผลกระทบ (Outcome or Impact) เป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากผลลัพธ์ที่ได้ (นพพล โพธิ์เงิน, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Schwamberger and Curtner-Smith ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณธรรมในการศึกษาด้านกีฬา ที่มุ่งคุณภาพของผู้เรียน โดยจัดการเรียนการสอนที่มีการสอดแทรกคุณธรรม การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ และปรับพฤติกรรมเชิงบวก ทำให้ผู้เรียนมีทักษะกีฬาเพิ่มมากขึ้น และมีพฤติกรรมการเล่นกีฬามีความบริสุทธิ์ยุติธรรมอีกด้วย (Schwamberger and Curtner-Smith, 2018)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ พบว่ารูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การดำเนินงานของโรงเรียน 2) การปฏิบัติตนของผู้บริหาร 3) กิจกรรมของโรงเรียน และ 4) คุณภาพผู้เรียน องค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้ ผ่านเกณฑ์การประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปได้ว่ามีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ มีความถูกต้อง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธนี้ผู้บริหารสามารถนำไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการศึกษาโดยปรับให้ตรงกับบริบทของโรงเรียนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัตนชัย เอี่ยมพิทักษ์พร กล่าวว่า รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวคิดโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน มี 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การบริหารงานโรงเรียน 2) กิจกรรมโรงเรียน 3) ไตรสิกขา 4) บรรยาการโรงเรียน และ 5) การปฏิบัติตนของผู้บริหารโรงเรียน มีผลการประเมินและรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในด้านความเป็นไปได้ ความถูกต้อง ความเหมาะสม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ ผ่านการประเมินคิดเป็นร้อยละ 100 (รัตนชัย เอี่ยมพิทักษ์พร, 2565) และสอดคล้องกับ สิริกุล อนุรักษ์ธนากร กล่าวว่า รูปแบบการบริหารการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยหลักกัลยาณมิตรธรรม และหลักการบริหารการศึกษา ผลการประเมินรูปแบบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ผ่านการประเมินคิดเป็นร้อยละ 90.80 (สิริกุล อนุรักษ์ธนากร, 2563)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผลการวิจัยรูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การดำเนินงานของโรงเรียน 2) การปฏิบัติตนของผู้บริหาร 3) กิจกรรมของโรงเรียน และ 4) คุณภาพผู้เรียน ผู้วิจัยได้นำเสนอภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ

จากภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การดำเนินงานของโรงเรียน 2) การปฏิบัติตนของผู้บริหาร 3) กิจกรรมของโรงเรียน และ 4) คุณภาพผู้เรียน องค์ประกอบที่ 1 การดำเนินงานของโรงเรียน ประกอบด้วย 21 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 2 การปฏิบัติตนของผู้บริหาร ประกอบด้วย 15 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมของโรงเรียน ประกอบด้วย 4 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 4 คุณภาพผู้เรียน ประกอบด้วย 5 ตัวแปร

บทสรุป

รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การดำเนินงานของโรงเรียน 2) การปฏิบัติตนของผู้บริหาร 3) กิจกรรมของโรงเรียน และ 4) คุณภาพผู้เรียน องค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้ มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ให้ประสบความสำเร็จและมีคุณภาพได้ ผู้บริหารโรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ซึ่งสามารถผลักดันให้การบริหารงานโรงเรียนดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบและบรรลุเป้าหมายหลักขององค์กร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหาร และครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ นำผลจากการวิจัยไปกำหนดนโยบายขับเคลื่อน โดยใช้รูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถีพุทธ

1.2 ผู้บริหารหน่วยงานต้นสังกัดที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธ ควรนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารโรงเรียน และให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อปรับปรุงพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนให้ได้มาตรฐานที่กำหนด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาพัฒนาการบริหารการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถีพุทธแล้วนำไปทดลองใช้ในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในระยะยาวเพื่อสรุปภาพรวมของรูปแบบ และตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบในการปฏิบัติจริงในสถานศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์การจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยต่อบัณฑิตจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อประเมินความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขากับคุณภาพของผู้เรียน

เอกสารอ้างอิง

นพพล โพธิ์เงิน. (2560). การบริหารการศึกษาตามหลักไตรสิกขากับทฤษฎีเชิงระบบ. *วารสารครูศาสตร์ปริทรรศน์*, 15(1), หน้า 138.

นิรุตต์ พักทอง. (2563). “การศึกษาปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี”. *วารสารการบริหารการศึกษาและนวัตกรรมการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 2(1), หน้า 25.

พระครูปลัดเอนก ปุณฺณวุฑฺโฒ. (2561). รูปแบบการบริหารตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5. *ดุสิตนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิตสาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสิริพัฒน์นิเทศ. (2562). กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 10. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ*, 6(1), หน้า 181-193.

พระมหาศุภวัฒน์ ชุตินนโต. (2562). รูปแบบการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*, 6(6), หน้า 3200-3201.

- พระมหาหัสดี ปณฺญาวชิโร. (2561). การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามหลักไตรสิกขาสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดอุดรธานี. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอภิชาติ อธิจิตโต (2561). การบริหารงานวิชาการตามหลักไตรสิกขาของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอเมืองร้อยเอ็ด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต 1. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พีรวัส อินทวิ. (2561). แนวทางการบริหารสถานศึกษาตามหลักไตรสิกขาของโรงเรียนวิถิพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดสุรินทร์ เขต 1 และ 3. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2562). *คู่มือการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. พระนครศรีอยุธยา : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัตนชัย เอี่ยมพิทักษ์พร. (2565). รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวคิดโรงเรียนวิถิพุทธพระราชนาน. *ดุชนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2566, 15 มีนาคม). *ข้อมูลโรงเรียนวิถิพุทธ*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 15 มีนาคม 2566 จาก <https://www.buddhaschool.xyz/web3/main.php?url=schoollst&year=2563&kw=&province=&asstype=3&page=5>
- สิริกุล อนุรักษ์ธนากร. (2563). รูปแบบการบริหารการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. *ดุชนิพนธ์ปริญาศึกษาศาสตรดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Bamkin, S. (2015). *Moral Education at Japanese elementary school*. London: Winston Churchill Memorial Trust (WCMT). report-documents
- Brennan Niamh. (2011). *Applying Principles of Good Governance in a School Boardcontext*. Ed.D. Dissertation. University College Dublin, 2011.
- Hideki Maruyama. (2013). *Moral Education in Japan*. Retrieved March 1, 2019, From <https://www.nier.go.jp/English/educationjapan/pdf/201303MED.pdf>
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), pp. 607-610.
- Schwamberger, B., and Curtner-Smith, M. (2018). Moral Development in Sport Education: A Case Study of a Teaching-Oriented Preservice Teacher. *The Physical Educator*. Vol 75.

บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษา แบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา

The Role of The Secondary Educational Service Area Office for Organizing Inclusive Education in Secondary School

¹นิสา บรรจงการ ²นุชนรา รัตนศิริประภา

¹Nisa Bunjongkan ²Nuchnara Ruttanasiraprapa

^{1,2}ภาควิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

^{1,2}Department of Educational Administration,

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

¹Corresponding author, e-mail: nisa-@hotmail.com

Received April 9, 2025; Revised April 23, 2025; Accepted: August 24, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 2) เพื่อศึกษาบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา 3) เพื่อศึกษาผลการยืนยันบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างคือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจำนวน 56 เขตพื้นที่ เมื่อรวมผู้ให้ข้อมูลเขตพื้นที่การศึกษาละ 7 คน จำนวน 56 เขต รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 392 คน ทั้งนี้โดยใช้ผู้ให้ข้อมูลเป็นหน่วยวิเคราะห์ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มแบบแบ่งประเภท เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แบบสอบถามความคิดเห็น และแบบสอบถามเพื่อยืนยัน สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสำรวจ ผลการวิจัย พบว่า 1. องค์ประกอบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) กำหนดนโยบายและวางแผนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 2) พัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 4) พัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม 5) จัดระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม และรายงานผลการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 2. บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 บทบาท ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 2) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสอนเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 3) การส่งเสริมการทำงานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาแบบเรียนรวม 4) การพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม 5) การนิเทศและติดตามการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่ 3. ผลการยืนยันบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษามัธยมศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นสอดคล้องกันว่าบทบาทมีความถูกต้อง เหมาะสม
เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

คำสำคัญ: มัธยมศึกษา; การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม; สำนักงานเขตพื้นที่

Abstract

This research article aims to 1) examine the components of inclusive education management, 2) study the roles of Secondary Educational Service Area Offices in managing inclusive education in secondary schools, and 3) investigate the validation results of these roles. This study employed a descriptive research methodology. The sample consisted of 56 Secondary Educational Service Area Offices. The total number of participants was 392. The sample was selected using stratified sampling, with each informant serving as a unit of analysis. Research instruments included semi-structured interview forms, opinion questionnaires, and validation questionnaires. The statistical methods used in the study were frequency, percentage, mean, standard deviation, and exploratory factor analysis. The research findings revealed that: 1. the components of inclusive education management by Secondary Educational Service Area Offices consisted of five components: 1) policy formulation and planning for inclusive education management, 2) development of innovations and technologies for inclusive education, 3) building collaborative networks for inclusive education management, 4) improving the quality of inclusive teaching and learning, and 5) establishing a system for supervision, monitoring, and reporting on inclusive education. 2. the roles of the Secondary Educational Service Area Offices included five roles: 1) policy and planning formulation for inclusive education, 2) promoting the use of technology and innovation in inclusive teaching, 3) encouraging collaboration and network building in inclusive education development, 4) developing teachers' capacity for inclusive instruction, and 5) supervising and monitoring inclusive teaching to improve educational quality in their areas. 3. the validation results of these roles by experts indicated agreement that the roles are accurate, appropriate, feasible, and beneficial, and are consistent with the theoretical framework of the research.

Keywords: Secondary Education; Inclusive Education Management; Service Area Office

บทนำ

การจัดการศึกษาในสมัยก่อนมีแนวทางการจัดการศึกษาตามความคิดความเชื่อและนโยบาย
ของสังคมการเมืองและการปกครองในสมัยนั้น ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.
2464 ที่บัญญัติไว้ว่ารัฐมนตรีอาจยกเว้นเด็กไม่ต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาได้ ถ้าบิดา

มารดาหรือผู้ปกครองแจ้งว่าเป็นเด็กพิการหรือทุพพลภาพ นั้นแสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาในอดีตสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษยังถูกจำกัด มีการจัดการศึกษาเพียงรูปแบบเดียว คือ การศึกษาในระบบปกติ (Regular Education) ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาในโรงเรียนที่จัดให้เฉพาะเด็กปกติที่สามารถมาเรียนได้เท่านั้น ยังไม่ได้คำนึงถึงเด็กที่มีความต้องการพิเศษหรือเด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาประเภทอื่น ๆ แต่ต่อมาแนวคิดการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมนี้ได้เปลี่ยนไป มีกลุ่มนักศึกษามองเห็นว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษหรือเด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษานั้นสามารถจัดการศึกษาหรือรับเข้ามาเรียนในโรงเรียนได้จึงจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาใน โรงเรียน และเป็นจุดกำเนิดการศึกษาพิเศษ (Special Education) เป็นการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษประเภทต่างๆ ได้แก่ เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตา เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพ เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ เด็กที่มีปัญหาทางด้านอารมณ์และสังคม เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม เด็กพิการซ้ำซ้อน เด็กปัญญาเลิศ ซึ่งเด็กกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษเหล่านี้จะไม่สามารถได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากการจัดการศึกษาแบบเดียวกันกับเด็กปกติ ดังนั้นจึงได้มีการดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นมาอย่างต่อเนื่องและมีพัฒนาการยาวนานกว่า 70 ปี โดยเริ่มต้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2482 ได้มีการเปิดโรงเรียนสอนคนตาบอดแห่งแรกขึ้นโดยชาวอเมริกันชื่อ มิสเจนิวิฟ คอลฟิลด์ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น และเป็นผู้นำอักษรเบรลล์มาเผยแพร่แก่ผู้พิการทางสายตาในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ต่อมา พ.ศ. 2494 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษประเภทต่างๆ โดยกรมสามัญศึกษาเปิดโรงเรียนพิเศษเฉพาะความพิการ และต่อมาในปี พ.ศ. 2529 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการจัดการเรียนร่วมภายใต้โครงการพัฒนารูปแบบการจัดการประถมศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติโดยทดลองเรียนร่วม ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวในระยะเวลาต่อมาได้รับความสนใจอย่างมากในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในปี พ.ศ. 2542 รัฐบาลจึงได้ประกาศนโยบาย “คนพิการทุกคนอยากเรียนต้องได้เรียน” และส่งเสริมการจัดการเรียนร่วมเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้สามารถพัฒนาตนเองและสังคมได้ หลังจากที่ได้มีการจัดการเรียนร่วม นักวิชาการศึกษาพิเศษได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในโรงเรียนที่จัดการศึกษาพิเศษเฉพาะความพิการกับเด็กที่เรียนร่วมในโรงเรียนทั่วไป พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กกลุ่มนี้ไม่มีความแตกต่างกัน และพบว่าเด็กที่เรียนร่วมนั้นมีทักษะทางสังคมดีกว่าเด็กที่อยู่ในโรงเรียนพิเศษเฉพาะความพิการ และยังสามารถพัฒนาพฤติกรรมที่เหมาะสมหรือพฤติกรรมที่ยอมรับกันในสังคมทั่วไปได้ดีกว่า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มาตรา 10 การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ และ

ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) ได้สอดคล้องกับแนวคิดของ ณรงค์ เหล่าธีระเชาวน์ ได้กล่าวว่าประชาชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน และย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันทั้งชายและหญิง การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างใด ๆ เช่น ถิ่นกำเนิด ภาษา อายุ ความพิการทางสภาพร่างกายหรือจิตใจ สุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะเศรษฐกิจ ความเชื่อทางศาสนา การศึกษา หรือความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้ สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในความเป็นมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยสิทธิตามธรรมชาติและสิทธิที่มีกฎหมายรับรองเพื่อให้ทุกคนตระหนักในสำคัญของสิทธิมนุษยชนและเป็นแนวทางปฏิบัติต่อกันในฐานะเพื่อนมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน โดยตระหนักว่าทุกคนมีสิทธิในชีวิต ในการยอมรับนับถือและดำรงชีวิตตลอดจนในการได้รับการศึกษา เพื่อนำองค์ความรู้มาพัฒนาตนเองตามแนวทางที่ถูกต้องและเหมาะสม (ณรงค์ เหล่าธีระเชาวน์, 2556)

ปัจจุบันการพัฒนาแนวคิดการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้มีการปรับเปลี่ยนอีกครั้ง โดย สุชาดา บุษพา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาแบบเรียนรวม โดยการศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education) หรือการเรียนรวม (Inclusion) เป็นการจัดให้เด็กทุกคนในโรงเรียน ซึ่งจะเกิดประโยชน์มากกว่า โดยให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนรวมกับเด็กทั่วไปในชั้นเรียน แนวคิดของการศึกษาแบบเรียนรวมส่งผลให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการศึกษา ด้านการแพทย์ ด้านอาชีพและด้านสังคม ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กทุกคน (สุชาดา บุษพา, 2557) โดยสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ได้จัดทำแนวทาง เพื่อให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเน้นความร่วมมือด้านการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ เป็นการแสดงเจตนารมณ์เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนได้รับสิทธิและโอกาส ในการศึกษาอย่างเสมอภาคกัน โดยมีการจัดการที่เหมาะสมในโรงเรียนและห้องเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ที่ยึดหลักปรัชญาของการอยู่ร่วมกัน (Inclusion) เน้นให้มีการนำบริการสนับสนุนต่าง ๆ มาจัดกระบวนการเรียนการสอนสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยกำหนดทางเลือกให้หลาย ๆ ทาง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรวมกันได้โดยไม่แบ่งแยกและไม่เลือกปฏิบัติ รวมถึงการให้ความสำคัญกับคุณภาพของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมก็ยังเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญอย่างหนึ่งในการ บ่งบอกคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้ เพื่อใช้เป็นหลักเทียบเคียงในการส่งเสริม สนับสนุน กำกับดูแล รวมถึงการติดตามตรวจสอบประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา และยังเป็นแนวทางให้กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในการนิเทศกำกับติดตาม ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของสถานศึกษาในพื้นที่รับผิดชอบในทิศทางที่เหมาะสมได้ต่อไป (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2560)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำนโยบายสู่การปฏิบัติและพบปัญหาอุปสรรคและจุดอ่อน (Weaknesses) หลายประการที่สำคัญ เช่น การมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ทิศทาง เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาทุกระดับขาดการเชื่อมโยงระหว่างกัน

ไม่ได้รับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกบริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ขาดบุคลากร มีความรู้ ความชำนาญ และทักษะการสอนในกลุ่มสาระวิชาที่ตรงกับความต้องการจำเป็นพิเศษเฉพาะ ความพิการ ผู้บริหารบางส่วนไม่ตระหนักถึงสิทธิและโอกาสทางการศึกษาของคนพิการและระบบการบริหารจัดการศึกษาสำหรับคนพิการขาดเอกภาพ สภาพแวดล้อมทางกายภาพในสถานศึกษาไม่เอื้อต่อการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ นอกจากนี้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ยังได้เสนอปัญหาที่สอดคล้องกับปัญหาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่พบว่า ยังมีปัญหาการทำงานด้านกระบวนการนิเทศ กำกับติดตามการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมในสถานศึกษาที่ไม่เป็นรูปธรรม และขาดความสม่ำเสมอทำให้ผลการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมในสถานศึกษาไม่เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) สอดคล้องกับแนวคิดของพรเพ็ญ ทองโท และคณะ ที่ได้เสนอว่า แม้ปัจจุบันจะมีแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมที่ชัดเจนมากขึ้น แต่ยังคงมีอุปสรรคเนื่องจากการศึกษาแบบเรียนรวมถูกมองว่าระบบการศึกษาเป็นปัญหาต่อการจัดการศึกษาไม่ใช่ตัวนักเรียนเป็นผู้มีปัญหา ซึ่งแตกต่างกับการเรียนร่วมทั้งในเรื่องการจัดหลักสูตรที่ไม่ยืดหยุ่น การจัดสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการสอนเด็กทุกคน การขาดแคลนอุปกรณ์ครูและผู้บริหารที่ไม่ให้การสนับสนุน และเจตคติในทางลบของผู้ปกครอง ขาดการติดตามผลการดำเนินงานจากผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์และผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้านชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญและคิดว่านักเรียนที่มีความต้องการพิเศษควรไปเรียนที่โรงเรียนการศึกษาพิเศษ และงบประมาณก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร (พรเพ็ญ ทองโท และคณะ, 2563)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาถือเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุน กำกับ ติดตามการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมในสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญและทราบถึงปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้บริหารในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญอันจะนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน สถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษาให้สามารถจัดการศึกษาแบบเรียนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จ ตามบทบาทที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพึงมีพึงปฏิบัติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม
2. เพื่อศึกษาบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา
3. เพื่อศึกษาผลการยืนยันบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive research) มีแผนแบบการวิจัยในลักษณะการศึกษาแบบกลุ่มตัวอย่างเดียว ตรวจสอบสภาพการณ์ไม่มีการทดลอง (the one shot, non experimental design) เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ประชากร การวิจัยครั้งนี้ ประชากรประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 62 เขต

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 56 เขต โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางสำเร็จรูป Krejcie and Mogan และใช้เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มแบบแบ่งประเภท (Proportional Stratified Random Sampling) จำแนกตามภูมิภาค

ผู้ให้ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 1) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 2) ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา 3) ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา 4) ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษหรือผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ 5) ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลางหรือผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก 6) รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษหรือรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ และ 7) รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลางหรือรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก โดยเมื่อรวมผู้ให้ข้อมูลเขตพื้นที่การศึกษาละ 7 คน จำนวน 56 เขต รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 392 คน ทั้งนี้โดยใช้ผู้ให้ข้อมูลเป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of analysis)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบไปด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) แบบสอบถามความคิดเห็น (opinionnaire) และแบบสอบถาม (Questionnaire)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน โดยจะขอหนังสือ นำเพื่อแจ้งผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ สำนักงานเขตพื้นที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในทุกขั้นตอน การเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยจัดส่งและรับคืนแบบสอบถามด้วยตนเอง สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่ที่สามารถดำเนินการได้ แต่สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่ติดขัดด้วยข้อจำกัดด้านความพร้อมและเวลาได้ใช้วิธีการส่งและรับคืนทางไปรษณีย์ โดยวิธีการลงทะเบียน และการเก็บข้อมูลแบบสอบถามเพื่อยืนยันบทบาท ผู้วิจัยจัดส่งและรับคืนด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทุกขั้นตอนและนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิจัย ดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลมาสรุปเป็นตัวแทนที่ศึกษา

2. การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ ประสิทธิภาพการทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน โดยใช้ความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม โดยใช้ค่าสถิติค่ามัธยฐานเลขคณิต ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดของเบสท์ (Best) (Best W. John, 1970)

4. การวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

5. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการตรวจสอบยืนยัน ใช้ความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage) โดยใช้แบบสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าองค์ประกอบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นพหุองค์ประกอบ ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) กำหนดนโยบายและวางแผนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 2) พัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 4) พัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม 5) จัดระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม และรายงานผลการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 บทบาท ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 2) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสอนเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 3) การส่งเสริมการทำงานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาแบบเรียนรวม 4) การพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม 5) การนิเทศและติดตามการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการยืนยันบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นสอดคล้องกันว่าบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัศึกษามีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญการยืนยันบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา

บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา	ความคิดเห็น							
	ความถูกต้อง		ความเหมาะสม		ความเป็นไปได้		ความเป็นประโยชน์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ

บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา	ความคิดเห็น							
	ความถูกต้อง		ความเหมาะสม		ความเป็นไปได้		ความเป็นประโยชน์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.บทบาทการกำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม	5	100	5	100	5	100	5	100
2. บทบาทการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสอนเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม	5	100	5	100	5	100	5	100
3. บทบาทการส่งเสริมการทำงานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาแบบเรียนรวม	5	100	5	100	5	100	5	100
4. บทบาทการพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม	5	100	5	100	5	100	5	100
5. บทบาทการนิเทศและติดตามการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่	5	100	5	100	5	100	5	100

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ จำนวน 5 คน มีความคิดเห็นตรงกันว่าบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 5 บทบาทหลัก มีความถูกต้อง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความเหมาะสม จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความเป็นไปได้ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100 และมีความเป็นประโยชน์ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) กำหนดนโยบายและวางแผนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 2) พัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 4) พัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม 5) จัดระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม และรายงานผลการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัยข้อที่ 1 คือ องค์ประกอบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมเป็นพหุองค์ประกอบที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการศึกษาแบบเรียนรวมมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนทุกคน โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การกำหนดนโยบายเป็นรากฐานสำคัญที่กำหนดทิศทางของระบบการศึกษาแบบเรียนรวม รวมถึงการวางแผนที่ดี

ช่วยให้การดำเนินงานมีความชัดเจน สอดคล้องกับบริบทของประเทศ สังคม และชุมชน รวมถึงหากโรงเรียนมีนวัตกรรมทางการศึกษาทำให้การเรียนรู้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับให้เหมาะกับผู้เรียนแต่ละคนได้ และการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องสร้างเครือข่ายที่ช่วยให้สามารถแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และแนวทางปฏิบัติที่ดีได้ อีกทั้งการพัฒนาบุคลากรให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสามารถจัดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนจะส่งผลดีต่อการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม การประเมินผลเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้แน่ใจว่าการเรียนรวมเป็นไปตามเป้าหมายและสามารถปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวไว้ว่า รูปแบบการบริหารจัดการที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรวมไว้ 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ประกอบด้วย 1.1 เครือข่าย 1) เครือข่ายภายใน ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการบริหารจัดการเรียนรวม คณะกรรมการจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล คณะกรรมการจัดทำหลักสูตรและการเรียนการสอน และ คณะกรรมการประกันคุณภาพภายในในการจัดการเรียนรวม 2) เครือข่ายภายนอก ได้แก่ เครือข่ายชุมชน เครือข่ายโรงเรียนเรียนรวม และเครือข่ายหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง 1.2 บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหมายถึงคุณสมบัติและบทบาทของบุคลากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง นักเรียนพิการ และนักเรียนทั่วไป 1.3 สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ แหล่งบริการทางวิชาการ องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย 2.1 การวางแผน (Planning) 2.2 การจัดการองค์กร (Organizing) 2.3 การส่งเสริมสนับสนุน (Supporting) 2.4 การประสานงาน (Coordinating) 2.5 การควบคุม (Controlling) 2.6 การรายงาน (Reporting) องค์ประกอบที่ 3 ผลผลิต (Outputs) ประกอบด้วย 3.1 คุณภาพผู้เรียน 3.2 การจัดการเรียนการสอน 3.3 การบริหารจัดการเรียนรวม 3.4 การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 4 เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย 4.1 เงื่อนไขภายใน ได้แก่ ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และมีภาวะผู้นำในการจัดการเรียนรวม ครูที่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการเรียนรวมและกระบวนการเรียนรู้สำหรับนักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ และ นักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ 4.2 เงื่อนไขภายนอก ได้แก่ ผู้ปกครองที่ส่งเสริมสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเรียนรวมในการบริหารจัดการศึกษาแบบเรียนรวมมีกรอบแนวคิดสำคัญที่นำมาใช้เพื่อให้เกิดการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2557)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย ประกอบด้วย 5 บทบาท ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 2) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสอนเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 3) การส่งเสริมการทำงานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาแบบเรียนรวม 4) การพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม 5) การนิเทศและติดตามการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่า บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา

เป็นบทบาทเชิงพหุวิธีการ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากสภาพการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมในปัจจุบันยังเป็นนโยบายใหม่และประเด็นท้าทายที่ยังต้องได้รับการพัฒนาและแก้ปัญหาให้ตอบโจทย์ของผู้รับบริการ และให้ครอบคลุมรอบด้าน ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายและนโยบายส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมที่ชัดเจน รวมทั้งมีความพยายามที่จะดำเนินการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แต่ก็ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่ทำให้การดำเนินงานการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังปรากฏชัดเจนว่ามีผู้เรียนจำนวนมากที่ยังอยู่ในระบบโรงเรียนก็ยังคงถูกกีดกันหรือแบ่งแยกทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา พื้นฐานทางสังคมหรือวัฒนธรรม เพศ ความสามารถ หรือภาวะการดำรงชีวิต รวมทั้งไม่สามารถเรียนรู้ได้เนื่องจากได้รับการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ จากผลการรายงานการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ โครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาเรียนรวม ปีงบประมาณ พ.ศ.2566 เพื่อให้นักเรียนพิการเรียนรวมได้รับสิทธิและโอกาสทางการศึกษา ผลการประเมินโครงการตามตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการและยุทธศาสตร์ชาติยังไม่บรรลุ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีความเข้มแข็งสามารถขับเคลื่อนนโยบายและบริหารจัดการเรียนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเพียงการดำเนินการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการวางแผนขับเคลื่อน และร่างเอกสารและแนวทางการจัดการศึกษาเรียนรวมสำหรับสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวไว้ว่า นโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 – 2568 ได้แก่ นโยบายระยะเร่งด่วน (Quick Win) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ในข้อที่ 6 กล่าวถึง นโยบายเร่งด่วนในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องดำเนินการ ดังนี้ 1) พัฒนาองค์ความรู้ เจตคติและทักษะการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ 2) สร้างเครือข่ายบูรณาการความร่วมมือช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษระหว่างสถานศึกษากับทีมสหวิชาชีพ และ 3) นิเทศ กำกับ ติดตาม โดยร่วมมือกับเครือข่ายในทุกภาคส่วน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) โดยบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษายังสอดคล้องกับสเคลกา (Schuelka) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการที่สร้างให้เกิดมาตรฐานและทำให้การจัดการเรียนรวมประสบ ความสำเร็จประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การมีแนวคิดและคำจำกัดความ ที่ชัดเจน มีการอธิบายและสื่อสารให้เข้าใจได้ง่าย องค์ประกอบที่ 2 คือ การกำหนดเป้าหมายของการศึกษา กำหนดการประเมินและตัวชี้วัด รวมถึงกำหนดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม องค์ประกอบที่ 3 คือการมีความเข้าใจถึงความท้าทายด้านโครงสร้างการศึกษาและวัฒนธรรมย่อยที่อยู่ภายใต้ระบบการศึกษาอันนำไปสู่การปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ องค์ประกอบที่ 4 คือ การสร้างกลยุทธ์การดำเนินงานที่ได้รับการออกแบบให้รองรับโครงสร้างการทำงาน หลักสูตรการเรียนการสอน แผนงาน การปฏิบัติ การประเมินผล และกระบวนการจัดการศึกษาในแต่ละโรงเรียน องค์ประกอบที่ 5 คือ การพัฒนาระบบการอบรมหรือพัฒนาศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุนอย่างรอบด้าน รวมถึงทรัพยากรสำหรับครูและผู้บริหารในโรงเรียนทุกคน องค์ประกอบที่ 6 คือ ผู้นำสามารถกำหนดนโยบายการจัดการเรียนรวมที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการจัดทำระบบข้อมูลการจัดการศึกษา การปฏิรูปหลักสูตรและระบบทางสังคมที่เชื่อมต่อ กับการจัดการเรียนรวม รวมถึงการวางนโยบายรองรับ

การจ้างงานกับนักเรียนที่จบหลักสูตร การเรียนรวม เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ (Schuelka M.J.,2018) สอดคล้องกับ ญาณวรุฒม์ ตีระพัฒน์ กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรวมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านนโยบายและการวางแผนส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม 2) ด้านการจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการเรียนรวม 3) ด้านบริหารจัดการสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ 4) ด้านหลักสูตรสถานศึกษา 5) ด้านความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการจัดการศึกษา 6) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ญาณวรุฒม์ ตีระพัฒน์, 2564)

ดังนั้นในสถานการณ์ปัจจุบัน เราต้องทุ่มเทแรงกายแรงใจเพื่อให้มีการศึกษาที่เหมาะสมและให้การศึกษาแก่เด็กที่ด้อยโอกาส การเรียนรวมของผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ ความต้องการที่แตกต่างกันของผู้เรียนกลุ่มนี้เป็นโจทย์ใหญ่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เป็นหน่วยงานหลัก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดารณี อุทัยรัตนกิจ ศึกษางานวิจัยเรื่อง การศึกษาแบบเรียนรวมเพื่อความเป็นธรรมในสังคม ผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ด้านบทบาทและแนวทางการดำเนินงาน ทั้งระดับนโยบาย ระดับสถานศึกษา และระดับผู้เรียน โดยเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและเจตคติของบุคลากรที่เกี่ยวข้องและของสังคม ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการศึกษาของสถานศึกษา บทบาทการทำงานของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ทำให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษาต้องดำเนินการที่รอบด้านและทันสมัย โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนที่มีความต้องการพิเศษ จึงเป็นบันไดขั้นแรกที่จะพาไปสู่เป้าหมาย ถ้าหากยังไม่สามารถก้าวขึ้นบันไดขั้นแรกได้อย่างมั่นคง ก้าวต่อไปก็นับว่าเกือบไม่มีทางเป็นไปได้ (ดารณี อุทัยรัตนกิจ, 2566)

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการยืนยันบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า มีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 3 คือ ผลการยืนยันบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน มีความเห็นสอดคล้องกันว่าบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 บทบาท คือ 1. การกำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 2. การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสอนเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 3. การส่งเสริมการทำงานร่วมกันในเครือข่ายโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนในการพัฒนานักเรียน 4. การพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวมสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ 5. การนิเทศและติดตามการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิยังมีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า เมื่อได้พิจารณาบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษาแล้วนั้น สามารถนำไปเป็นกระบวนการดำเนินงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาได้ ซึ่งจะช่วยในการกำหนดนโยบายด้านการบริหารจัดการและการวางแผนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมที่ส่งผลต่อการวางระบบเทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสอนเพื่อ

การศึกษาแบบเรียนรวมให้ประสบความสำเร็จ โดยการใช้เครือข่ายความร่วมมือกับทุกการส่วนซึ่งถือเป็นบทบาทที่สำคัญที่จะพัฒนาครูการศึกษาพิเศษให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาต้องมีบทบาทในการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญลักษณ์ จันทศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารการศึกษาพิเศษของโรงเรียนต้นแบบการเรียนรวม สำนักงานศึกษาธิการภาค 14 ผลการวิจัยพบว่า ด้านความต้องการการบริหารการศึกษาพิเศษ คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กพิเศษในแต่ละประเภท ให้แก่ ครู ผู้ปกครองและหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ซึ่งยังคงมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดหรือแยกประเภทของเด็กพิเศษและลักษณะต่าง ๆ ของเด็กพิเศษในแต่ละประเภท รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณให้ทันเวลาและจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องโครงการและให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาพิเศษ จัดประชุม อบรม ทั้งผู้บริหารสถานศึกษาครูผู้สอนและผู้ปกครองเกี่ยวกับการจัดการเรียนรวม อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง มีการคัดกรองเด็กพิเศษตามแบบคัดกรองของกระทรวงศึกษาธิการ สอดคล้องกับการบริหารงานทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานงบประมาณและด้านการบริหารทั่วไปโดยกำหนดนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรวม และสร้างความรู้ความเข้าใจภายในโรงเรียนทั้งครูผู้สอนและผู้ปกครอง เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรวมได้อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ และรูปแบบการบริหารการศึกษาพิเศษของโรงเรียนต้นแบบการเรียนรวม สำนักงานศึกษาธิการภาค 14 มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ มีความถูกต้อง และมีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการวิจัย (ธัญลักษณ์ จันทศรี, 2562) และสอดคล้องกับ แวตนา ไชยขันธ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนในสังกัดศึกษาธิการภาค 12 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนในสังกัดศึกษาธิการภาค 12 ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนนำ เนื้อหา กระบวนการจัดการศึกษา และเงื่อนไขความสำเร็จ และการประเมินการใช้รูปแบบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนในสังกัดศึกษาธิการภาค 12 จำนวน 4 ด้าน ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ (แวตนา ไชยขันธ, 2565)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบ 1 แผนภูมิแสดงองค์ประกอบการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่า การจัดการศึกษาแบบเรียนรวมให้บรรลุผลและประสบความสำเร็จจะต้องมีองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ กำหนดนโยบายและวางแผนการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม พัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม พัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม และจัดระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม และรายงานผลการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม ซึ่งสามารถกำหนดเป็นบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้ 5 บทบาท ดังนี้ 1) การกำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 2) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสอนเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 3) การส่งเสริมการทำงานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาแบบเรียนรวม 4) การพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวม 5) การนิเทศและติดตามการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่

บทสรุป

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 บทบาท ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายและแผนงานเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 2) การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการสอนเพื่อการศึกษาแบบเรียนรวม 3) การส่งเสริมการทำงานและสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาแบบเรียนรวม 4) การพัฒนาความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอน

แบบเรียนรวม 5) การนิเทศและติดตามการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรวมเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการควรนำบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษาไปกำหนดเป็นแนวปฏิบัติให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นแนวทางนำสู่การส่งเสริมการจัดการศึกษาแบบเรียนรวม
2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรนำบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของโรงเรียนมัธยมศึกษาสร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างคู่มือให้กับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการศึกษาแบบเรียนรวม
3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาควรจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการ และกำหนดนโยบายทางด้านการบริหารจัดการแบบเรียนรวมอย่างจริงจังต่อเนื่องให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

เพื่อประโยชน์เกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับอนาคตภาพการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของไทย รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการศึกษาแบบเรียนรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 (2545) ฉบับที่ 3 (2553) และฉบับที่ 4 (2562). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่องนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 - 2568 และนโยบายระยะเร่งด่วน (ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567).
- ญาณวรุตม์ ติระพัฒน์. (2564). การจัดการเรียนรวมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณรงค์ เหล่าธีระเชาวน์. (2556). สิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยรัฐธรรมนุญสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ดารณี อุทัยรัตนกิจ. (2566). การศึกษาแบบเรียนรวมเพื่อความเป็นธรรมในสังคม *Inclusive Education for Social Justice*. สืบค้น 15 ตุลาคม 2566. จาก <https://www>.

orst.go.th/FILEROOM/ CABROYINWEB/DRAWER002/GENERAL/ DATA0001/
00001477.PDF.

ธัญลักษณ์ จันทศรี. (2562). การพัฒนารูปแบบการบริหารการศึกษาพิเศษของโรงเรียนต้นแบบการ
เรียนรวม สำนักงานศึกษาธิการภาค 14. *คู่มือบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำและการบริหาร*.
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

พรเพ็ญ ทองโท และคณะ. (2563). ปัจจัยของความสำเร็จและสภาพปัญหาของการจัดการเรียนรวม
โรงเรียนสังกัดสำนักงานศึกษาธิการกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยและพัฒนาการศึกษาพิเศษ*,
9(1), 56-69.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *การสังเคราะห์งานด้านการจัดการเรียนร่วมสู่
ภาคปฏิบัติเพื่อนำสู่นโยบายการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพสำหรับเด็กและเยาวชนพิการ*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *รายงานการวิจัยความทั่วถึงและเท่าเทียมของการจัด
การศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2557). *เล่มที่ 16 การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2560). *แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรวม
เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สุชาดา บุษพา. (2557). *การศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive Education)*. อุดรธานี: คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

Best W. John. (1970). *Research in Education*. Englewood Cliffs. New Jersey: Rrentice-
Hall inc.

Schuelka, M.J. (2018). *Implementing inclusive education.*” in *K4D Helpdesk Report*.
Brighton, UK: Institute of Development Studies.

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในและด้านสภาพแวดล้อมภายนอกของการใช้
สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ใน
กรุงเทพมหานคร

Internal and External Environmental Factors Influencing Social
Media Usage Among Working-age Personnel in the New Normal
Era: A Case Study of Bangkok

¹วราภรณ์ อุดมสุदारักษ์ ²นลินี สุรดิษฐ์กร ³ศุภากร สุรดิษฐ์กร ⁴วิชิต สุรดิษฐ์กร

¹Waraporn Udomsudararak ²Nalinee Suradinkura

³Supakorn Suradinkura ⁴Vichit Suradinkura

^{1,2,3,4}ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

^{1,2,3,4}Master of Arts in Development Management, Suan Sunanda Rajabhat University

¹Corresponding author, e-mail: wayojang@gmail.com

Received April 10, 2025; Revised May 23, 2025; Accepted: August 25, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในและด้านสภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง บุคลากรวัยทำงานที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ผลการวิจัย ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน พบว่า ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านลักษณะการทำงาน รองลงมา คือ ด้านการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน ส่วน ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก พบว่า ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน รองลงมา ได้แก่ ด้านสถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจรอบครัว ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในส่งผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการสนับสนุนจากองค์กรส่งผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกส่งผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน และ ด้านสถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจส่งผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานครอย่างมีระดับนัยสำคัญ 0.05

คำสำคัญ: สภาพแวดล้อมภายใน; สภาพแวดล้อมภายนอก; บุคลากรวัยทำงาน

Abstract

The purpose of this research is to study the internal and external environmental factors that affect the use of social media by working professionals. The Next Normal Era in Bangkok the model used in the research is quantitative research. Sample Working people living in Bangkok 400 people. The tools used in the research include questionnaires, statistics used in the analysis, frequency, percentage, mean and standard deviation. One-Way ANOVA Hypothesis Testing. The results of the research on internal environmental factors showed that the most average variable was performance characteristics Next is the use of technology tools used in work. External environmental factors External environmental factors It was found that the most average variable was the use of social media in daily life, followed by In terms of social and family economic situation, the results of the hypothesis test showed that Hypothesis 1 : Internal environmental factors affect the social media usage behavior of working age personnel in the Next Normal era in Bangkok It was found that the support from the organization affected the social media usage behavior of working personnel in the Next Normal era at a statistically significant level at the level of 0.05 Hypothesis 2: External environmental factors affect the social media usage behavior of working people in the Next Normal era in Bangkok It was found that the use of social media in daily life and the social and economic situation significantly affected the social media usage behavior of working people in the Next Normal era in Bangkok at a significant level of 0.05.

Keywords: Internal Environment; External Environment; Working-Age Personnel

บทนำ

ปัจจุบันทั่วโลกเป็นสังคมแห่งโลกาภิวัตน์ การที่มนุษย์สามารถติดต่อกันได้จากทั่วโลกอย่างรวดเร็วและสะดวกสบายผ่านเทคโนโลยี รวมถึงอุปกรณ์การสื่อสาร และระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตต่างๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย นั่นคือสื่อออนไลน์ (Social Media) โดยจากความทันสมัยและความสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสารของสื่อออนไลน์ ทำให้ปัจจุบันผู้ใช้งานได้มีการนำสื่อออนไลน์มาใช้ในการกิจกรรมอื่นๆ ในชีวิตประจำวันมากขึ้น เช่น การศึกษา ความบันเทิง และทางด้านธุรกิจต่างๆ (กัญชลิตา ตันเจริญ, 2563)

จากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตจากอดีต อันเนื่องจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคยรูปแบบวิถีชีวิตใหม่นี้ ประกอบด้วยวิถีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร วิธีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้น มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจนพฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตรทั้งในด้านอาหาร การแต่งกาย การรักษาสุขภาพ การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร การทำ

ธุรกิจ ความบันเทิง ฯลฯ ซึ่งสิ่งใหม่เหล่านี้ได้กลายเป็นความปกติใหม่จนในที่สุด เมื่อเวลาผ่านไป ก็ทำให้เกิดความคุ้นชินก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตปกติของผู้คนในสังคม จึงเกิดการทำงานรูปแบบใหม่ คือ Work from Home ส่วน การทำงานนั้นต้องได้มีการปรับเปลี่ยนการทำงาน คือ ทำงานที่บ้าน การซื้อของต่าง ๆ ซื้อออนไลน์กันมากขึ้น รวมทั้งด้านความบันเทิง ดูหนัง ด้านการศึกษา ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนใหม่ คือการเรียนออนไลน์ ผ่านทางช่องทีวีดาวเทียม DLTV และเรียนผ่านเว็บไซต์ และช่อง YouTube ของ DLTV ได้เช่นกัน (ณิษฐกุล เสนาวงษ์, 2564)

นอกจากนี้จากสถานการณ์วิกฤตที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ หรือส่วนบุคคลล้วนต้องปรับตัว พัฒนา เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพสังคม เศรษฐกิจ และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะในภาคธุรกิจจะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน รวมถึงโครงสร้างภายในองค์กร การวางแผนกำลังคน การปรับทัศนคติ พฤติกรรม และเพิ่มการสร้างแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรทุกระดับเพื่อพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับพฤติกรรมแบบ New Normal หรือแนวทางการใช้ชีวิตวิถีใหม่และจากพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้เห็นถึงปัญหาและความสำคัญของพฤติกรรมแบบ New Normal ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดโอกาสและอุปสรรคในการดำเนินงานได้ สำหรับในภาคส่วนธุรกิจและอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบนั้น ได้แก่ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว โรงแรม การบิน และการศึกษา เป็นต้น (สุปราณี วรรณรณ, 2565)

จากที่มาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในและด้านสภาพแวดล้อมภายนอกของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ช่วยลดการเสียเวลา เพิ่มความพึงพอใจในการทำงาน และสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการใช้สื่ออย่างเหมาะสม ฝ่ายทรัพยากรบุคคล (HR) สามารถใช้ข้อมูลนี้เพื่อปรับกลยุทธ์ต่อการทำงานมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในและด้านสภาพแวดล้อมภายนอกของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรวัยทำงานที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,227,187 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติกระทรวงดิจิทัล เพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2567)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บุคลากรวัยทำงานที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ในช่วงอายุ 15-59 ปี (กองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2562)

โดยใช้วิธีการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามานะ (Yamane, 1973) ซึ่งเป็นตารางสำหรับการประมาณสัดส่วนของประชากร เพื่อใช้ในการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการหาจำนวนกลุ่มตัวอย่าง (Sample size) ที่เหมาะสมที่จะใช้เป็นตัวแทนของประชากรสำหรับการศึกษา ได้ขนาดตัวอย่างที่ครอบคลุมสถิติที่ใช้ในการวิจัย เท่ากับ 400 ตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผู้วิจัยได้มีการจัดทำแบบสอบถาม โดยการทบทวนวรรณกรรมทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check-List) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวน 6 ข้อ

2.2 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน ลักษณะเป็นคำถามปลายปิด ผู้วิจัยสร้างข้อคำถาม เป็นแบบลิเคิร์ตสเกล (Likert Scale) โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุด (Rating Scales) จำนวน 15 ข้อ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านลักษณะการทำงาน เช่น การทำงานจากบ้าน, การทำงานในสำนักงาน 2) ด้านการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน เช่น การใช้แพลตฟอร์มการสื่อสารออนไลน์ 3) ด้านการสนับสนุนจากองค์กร เช่น นโยบายการสนับสนุนการทำงานจากระยะไกล, การจัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์

2.3 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ลักษณะเป็นคำถามปลายปิด ผู้วิจัยสร้างข้อคำถาม เป็นแบบลิเคิร์ตสเกล (Likert Scale) โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ ตั้งแต่น้อยที่สุดถึงมากที่สุด (Rating Scales) จำนวน 15 ข้อ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพแวดล้อมครอบครัว 2) ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน 3) ด้านสถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Method) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในและด้านสภาพแวดล้อมภายนอกของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยใช้วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่านทาง Google Form เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นช่องทางที่ในปัจจุบันนั้นถือว่ามีความสะดวก และสามารถทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าถึงได้โดยง่ายสามารถลดระยะเวลา และประหยัดค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการตอบแบบสอบถามนั้นเพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่ตรงกลุ่ม จะมีการคัดกรองก่อนการตอบแบบสอบถาม คือ เป็นกลุ่มวัยทำงานที่มีอายุ 15-59 ปี ทำงานอยู่ในกรุงเทพมหานคร และมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการทำงาน ผู้ตอบแบบสอบถามจะสามารถทำแบบสอบถามในส่วนถัดไปได้ แต่ถ้าไม่เคยเข้าใช้บริการจะถือว่าจบแบบสอบถาม และจะไม่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS For Windows ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในและปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก และตัวแปรทุกตัวแปรตามกรอบแนวคิดของการวิจัย โดยใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณโดยใช้มาตราวัดแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ (Likert Scale) แปรผลตามเกณฑ์ของ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ

น้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด, 2559) โดยกำหนดการให้คะแนนคำตอบของแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็น ได้แก่

5 คะแนน หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

4 คะแนน หมายถึง เห็นด้วยมาก

3 คะแนน หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

2 คะแนน หมายถึง เห็นด้วยน้อย

1 คะแนน หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

การแปลงค่าคะแนน แปลผลโดยถือตามเกณฑ์คะแนนเฉลี่ยโดย

$$\frac{5-1}{5} = 0.80$$

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

2) สถิติอนุมาน (Inferential Statistical) เพื่อใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภายใต้สมมติฐานการวิจัย ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน และปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก โดยใช้เครื่องมือทางสถิติ ใช้ในการเปรียบเทียบใช้วิธีการทดสอบความเป็นอิสระของ 3 กลุ่มตัวอย่างขึ้นไป ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บแบบสอบถามของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ส่วนประกอบของการตอบแบบสอบถามดังต่อไปนี้ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพ และ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ซึ่งมีผลการวิจัยตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
หญิง	231	57.75
วัยทำงานตอนกลาง (30-44 ปี)	205	51.25
ปริญญาตรี	268	67.00
พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	123	30.75
โสด	220	55.00
20,000 - 30,000 บาท	145	36.25
รวม	400	100.0

จากตารางที่ 1 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 231 คน คิดเป็น ร้อยละ 57.75 อายุ อยู่ระหว่าง วัยทำงานตอนกลาง (30-44 ปี) จำนวน 205 คน ระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 268 คน คิดเป็นร้อยละ 67.00 อาชีพพนักงาน/ลูกจ้างเอกชน จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 30.75 สถานภาพโสด จำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 55.00 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 20,000 - 30,000 บาท จำนวน 145 คน

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ใน กรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านลักษณะการทำงาน ด้านการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน และ ด้านการสนับสนุนจากองค์กร ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ใน กรุงเทพมหานคร โดยรวม

ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านลักษณะการทำงาน	4.45	0.34	มากที่สุด
2. ด้านการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน	4.43	0.35	มากที่สุด
3. ด้านการสนับสนุนจากองค์กร	4.39	0.44	มากที่สุด
รวม	4.43	0.31	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในโดยรวม ($\bar{x} = 4.43$, S.D. = 0.31) อยู่ใน ระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านลักษณะการทำงาน ($\bar{x} = 4.45$, S.D. = 0.34) รองลงมา คือ ด้านการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน ($\bar{x} = 4.43$, S.D. = 0.35) และ ด้านการสนับสนุนจากองค์กร ($\bar{x} = 4.39$, S.D. = 0.44) ตามลำดับ

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ใน กรุงเทพมหานคร มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมครอบครัว ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน และ ด้านสถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ ดังตาราง 3

ตารางที่ 3 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ใน กรุงเทพมหานคร โดยรวม

ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านสภาพแวดล้อมครอบครัว	4.41	0.39	มากที่สุด
2. ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน	4.44	0.33	มากที่สุด
3. ด้านสถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ	4.42	0.37	มากที่สุด
รวม	4.43	0.30	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกโดยรวม ($\bar{x} = 4.43$, S.D. = 0.30) อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ตัวแปรที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน ($\bar{x} = 4.44$, S.D. = 0.33) รองลงมา ได้แก่ ด้านสถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ ($\bar{x} = 4.42$, S.D. = 0.37) และ ด้านสภาพแวดล้อมครอบครัว ($\bar{x} = 4.41$, S.D. = 0.39) ตามลำดับ

4. สมมติฐานปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในและปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ดังตารางที่ 4 และตารางที่ 5

ตารางที่ 4 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในส่งผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next normal ในกรุงเทพมหานคร

ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน	ค่า Sig
ด้านลักษณะการทำงาน	0.326
ด้านการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน	0.229
ด้านการสนับสนุนจากองค์กร	0.028*

จากตารางที่ 4 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านลักษณะการทำงานและด้านการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน ส่งผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ส่วนด้านการสนับสนุนจากองค์กรส่งผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 5 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกส่งผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal

ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก	ค่า Sig
ด้านสภาพแวดล้อมครอบครัว	0.130
ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน	0.010*
ด้านสถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ	0.006*

จากตารางที่ 5 ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกส่งผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมครอบครัวต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ส่วน ด้านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในชีวิตประจำวัน และ ด้านสถานการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานครอย่างมีระดับนัยสำคัญ 0.05

อภิปรายผล

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในส่งผลต่อการใช้อีสื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านลักษณะการทำงานและด้านการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีที่ใช้ในการทำงาน ไม่ส่งผลต่อการใช้อีสื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เป็นเพราะพนักงานส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการใช้อีสื่อสังคมออนไลน์ในเวลางาน นับได้ว่าพนักงานมีการแบ่งหน้าที่ของตนเอง และจัดสรรเวลาของการใช้อีสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งไม่เป็นกระทบต่อการทำงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ ฟิรฟ์แมน เงินสีเหม. (2565). กล่าวว่า การทำงานที่แตกต่างกันออกไปทั้งตำแหน่ง หน้าที่ แบ่งงานทุกฝ่ายตามความสามารถของแต่ละบุคคล ทั้งการทำงานในสถานที่ทำงานและการทำงานที่บ้าน (Work from home) เพื่อทำงานตามที่ได้รับมอบหมายจนสามารถทำงานสำเร็จ และสอดคล้องกับแนวคิดของ กฤษณา สมบัติ. (2564). กล่าวว่า สถานที่ทำงานที่มีการเอื้ออำนวยความสะดวกในส่วนของเทคโนโลยีใหม่ๆ สามารถที่จะทำงานในสถานที่ทำงานได้อย่างเร็วขึ้น นับได้ว่าเป็นส่วนที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการทำงาน ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐกานต์ จงวิมานสินธุ์. (2564). ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยสภาพแวดล้อมการทำงาน ความสุขในการทำงานที่มีความสัมพันธ์ต่อความผูกพันต่อ องค์กรของบุคลากรกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยในกรุงเทพมหานคร พบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานมีความสัมพันธ์ต่อความผูกพันต่อองค์กรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

2. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกส่งผลต่อการใช้อีสื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมครอบครัวไม่ส่งผลต่อการใช้อีสื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงานยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร เนื่องจากสภาพด้านครอบครัวมีความเข้าใจต่อการทำงานของพนักงาน จึงไม่ได้มีผลต่อการทำงานของพนักงาน เมื่อต้องได้มีการทำงานที่บ้าน นอกจากนี้ครอบครัวยังให้ความสนับสนุนไม่บ่นกับพนักงาน นับได้ว่าเป็นการดีต่อการทำงานของพนักงานที่ทำงานอยู่บ้าน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานแนวคิดของ จักวาล วงศ์มณี. (2561). กล่าวว่า การที่มีครอบครัวคอยให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ทั้งด้านการเรียน การทำงาน มีความเข้าใจต่อการทำงาน ไม่มองแง่ลบต่อการทำงาน มีการอำนวยความสะดวกแก่ การทำงานสร้างพลังบวกให้แก่กันและกัน แต่กระนั้นไม่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Boursier et al. (2020) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเผชิญกับความเหงาและความวิตกกังวลในช่วงการแยกตัวเนื่องจาก COVID-19: บทบาทของการใช้โซเชียลมีเดียมากเกินไปในกลุ่มตัวอย่างของผู้ใหญ่ชาวอิตาลี ผลการวิจัยพบว่า ความรู้สึกเหงาที่รับรู้คาดการณ์การใช้อีสื่อสังคมออนไลน์มากเกินไปและความวิตกกังวล โดยการใช้สื่อสังคมออนไลน์มากเกินไปยังเพิ่มระดับความวิตกกังวลอีกด้วย ข้อมูลเหล่านี้บ่งชี้ว่าการกักตัวอาจทำให้ความรู้สึกเหงาของบุคคลยิ่งเพิ่มขึ้น ทำให้มีความต้องการเข้าร่วมในชุมชนเสมือนจริงมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

บทสรุป

ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในและด้านสภาพแวดล้อมภายนอกของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของบุคลากรวัยทำงาน ยุค Next Normal ในกรุงเทพมหานคร ทำให้ทราบว่าการทำงานของบุคลากรวัยทำงานต้องมีผลมาจากปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ที่ส่งผลต่อการทำงานเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่าถ้ามีสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี การทำงานก็ไม่ดีไปด้วย และนอกจากนี้ถ้าเกิดว่าบุคลากรวัยทำงานได้ไปทำงานที่บ้านนั้น ครอบครัวเองก็เป็นจุดสำคัญต่อการทำงาน ถ้าเกิดว่าครอบครัวมีปัญหา การทำงานย่อมส่งผลกระทบต่อที่เหมือนกัน ผู้บริหารย่อมเข้าใจพนักงานจึงได้มอบหมายงานให้พอเหมาะต่อการทำงาน ยุค Next Normal เพื่อที่จะไม่เกิดความยุ่งยากเมื่อต้องได้ทำงานที่บ้าน นับได้ว่าผู้บริหารเห็นความสำคัญต่องานที่พนักงานได้รับ เพื่อที่จะไม่ได้สร้างผลกระทบที่ไม่ดีให้ครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของงานวิจัยในครั้งนี้

1. ด้านการสนับสนุนองค์กร อาจจะเป็นเพราะว่ายังไม่มียงบประมาณไว้คอยบริการแก่พนักงาน ส่งผลให้องค์กรยังมีการขาดแคลนของเทคโนโลยีต่อการทำงานที่บ้านเป็นอย่างมาก ควรที่จะศึกษาเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่ใหม่ๆ ไว้คอยสนับสนุนพนักงานที่ไม่สามารถทำงานที่สำนักงานได้ เพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารที่ต้องการทราบถึงความต้องการของพนักงานอย่างแท้จริง

2. ด้านสภาพแวดล้อมครอบครัว อาจจะเป็นเพราะว่ามีปัญหาของทางบ้าน ส่งผลให้การทำงานที่บ้านไม่สามารถมีสมาธิต่อการทำงานได้ ควรที่จะให้ครอบครัวเข้าถึงเทคโนโลยีเกี่ยวกับสื่อออนไลน์ต่อการทำงานที่บ้าน เพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหาร เพราะว่าผู้บริหารอาจจะที่เกิดความไม่เข้าใจต่อการทำงานของพนักงานอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรที่จะมีการศึกษาในพื้นที่อื่น อาทิ นนทบุรี ปทุมธานี เพื่อที่จะได้ครอบคลุมต่อการศึกษางานวิจัย เพราะว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์นั้นมีทั่วไป ทุกจังหวัด การทำวิจัยในกรุงเทพมหานคร นั้น เป็นเพียงเขตที่จำกัด

2. การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพียงเชิงปริมาณเท่านั้น อาจจะยังไม่เพียงพอต่อการผลการวิจัย ดังนั้น ควรที่จะทำวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสัมภาษณ์แบบยกกลุ่มเพื่อที่จะได้ครอบคลุมต่อการทำวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา สมบัติ และสุภัค มหาวรากร. (2565). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “ขึ้นดินจกแม่แจ่ม” กับการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศตามแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*. 23(1), หน้า 37-53.
- กองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2562). *จำนวนประชากรบุคลากรวัยทำงาน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2568, จาก <https://dopah.anamai.moph.go.th/th>.
- กัญชลิตา ตันเจริญ. (2563). พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์และรูปแบบการนำเสนอข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวที่มีต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวประเทศไทย โดยการติดตามแฟนเพจ Unseen Tour Thailand. *ปริญญานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ*. คณะบริหารธุรกิจเพื่อสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จักรวาล วงศ์มณี. (2561). สภาพแวดล้อมภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อธุรกิจนำเที่ยวไทยและแนวทางการปรับตัวของธุรกิจนำเที่ยวในสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*. 9(2), หน้า 66-78
- บุญชม ศรีสะอาด. (2559). *แก่นคิดแนวคิดเสริมสร้างพลัง*. มหาสารคาม : ตักศิลาการพิมพ์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- พีรพัฒน์ เงินสีเหม. (2565). ความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อม ส่วนประสมทางการตลาดและกระบวนการตัดสินใจเลือกใช้บริการร้านแก้ไขเสื้อผ้าของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(2), หน้า 53 – 67.
- ณิซกุล เสนาวงษ์. (2564). การศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนเจนเนอเรชั่นแซต ในยุค New Normal ในกรุงเทพมหานคร. *ปริญญาค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการตลาด*. คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม.
- ณัฐกานต์ จงวิมานสินธุ์. (2564). ปัจจัยสภาพแวดล้อมการทำงาน ความสุขในการทำงานที่มี ความสัมพันธ์ต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยใน

กรุงเทพมหานคร. ปรินญาสารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. คณะ
บริหารธุรกิจเพื่อสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สุปราณี วรรณรณ. (2566). รูปแบบธุรกิจเพื่อพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิง
การแพทย์ในประเทศไทย. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*. 20(2), หน้า 79 – 81.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2567). *รายงานสถิติรายปีประเทศไทย พ.ศ. 2567*. สืบค้นเมื่อวันที่ 27 เมษายน 2568, จาก https://e-purchase.nso.go.th/product_details/Ld

Boursier, V., et al. (2020). Facing loneliness and anxiety during the COVID-19 isolation: the role of excessive social media use in a sample of Italian adults. *Frontiers in psychiatry*. 11: 586 - 222.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์เรื่องการคูณเศษส่วนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก

The Development Of Mathematics Learning Achievements on Multiplying Fractions By Collaborative Learning STAD Techniques Of Prathomsuksa 5 Students Ban Pla Duk School

¹เอกพงศ์ ชนูดหอม ²ธนาตล สมบูรณ์ ³วีระ วงศ์สรรค์

¹Ekkaphong Chanoodhom ²Tanadol Somboon ³Weera Wongsan

^{1,2,3}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

^{1,2,3}Faculty of Education, Bangkokthonburi University

¹Corresponding author, e-mail: game-505@windowslive.com

Received April 18, 2025; Revised April 29, 2025; Accepted: August 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 2) ศึกษาความก้าวหน้าทางการเรียนรู้คณิตศาสตร์ 3) ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนบ้านปลาตุก จำนวน 26 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ 2) แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสูตรความก้าวหน้าทางการเรียนผลการวิจัย พบว่า (1) ผลการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD มีผลการเรียนรู้เฉลี่ยร้อยละ 71.92 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 (2) ความก้าวหน้าทางการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD มีค่าความก้าวหน้าเท่ากับ 0.53 อยู่ในระดับปานกลาง และ (3) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก ที่มีต่อกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: คณิตศาสตร์; การจัดการเรียนรู้; เทคนิค STAD; โรงเรียนบ้านปลาตุก

Abstract

This research article aimed to study 1) To develop the learning achievement in mathematics with the criterion 2) Determine learning enhancement 3) To determine students' satisfaction toward learning by collaborative learning STAD techniques for Prathomsuksa 5 students of Ban Pla Duk School. the sample was students of Prathomsuksa 5 students in the second semester of the academic year 2024 Ban Pla Duk School. totaling 26 students. They were selected by simple random sampling. the instrument for collecting data was (1) Content and activity (2) lesson plan (3) achievement test; and (4) questionnaire of student's satisfaction. Statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, Standard Deviation, and class normalized gain. The research results were found as follows; (1) the development of learning achievement in mathematics subject of multiplying fractions by collaborative learning STAD techniques was 71.92% which met the criterion at 70%; (2) learning enhancement of multiplying fractions by collaborative learning STAD techniques was 0.53 in medium gain and (3) students' satisfaction toward learning Mathematics of multiplying fractions by collaborative learning STAD techniques , overall and in every aspect, was at high level.

Keywords: Mathematics; Learning Management; STAD Technique; Ban Pla Duk School

บทนำ

ปัญหาคุณภาพการศึกษาของไทยเป็นประเด็นที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง สะท้อนให้เห็นว่าการปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร หากปล่อยให้คุณภาพการศึกษาย่ำแย่ต่อไป ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของเด็กและเยาวชนไทยในอนาคต และอาจทำให้ประเทศขาดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก ในแต่ละปีรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาในสัดส่วนสูงถึงกว่า 20% ของงบประมาณแผ่นดิน หรือประมาณหนึ่งในห้า ซึ่งถือว่าเป็นการลงทุนด้านการศึกษาที่สูงเป็นอันดับสองของโลก (สสค. 2557) เมื่อเทียบกับหลายประเทศที่ใช้งบประมาณน้อยกว่า แต่กลับได้รับผลลัพธ์ที่ดีกว่าอย่างชัดเจน ยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาในระบบการศึกษาของไทย (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, 2567)

คณิตศาสตร์เป็นวิชาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากช่วยเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีเหตุผล มีระบบ และมีแบบแผน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบ มีทักษะในการวางแผน คาดการณ์ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ คณิตศาสตร์ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศาสตร์แขนงอื่นๆ ซึ่งล้วนเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และยกระดับเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถแข่งขันในระดับสากลได้ ด้วยเหตุนี้การเรียนรู้การสอนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของ

เศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ พร้อมทั้งจะประกอบอาชีพเมื่อจบการศึกษาหรือสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้นสถานศึกษาควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมตามศักยภาพของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนคณิตศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่สำคัญคือครูต้องมีความเข้าใจ เรื่องหลักการสอนคณิตศาสตร์ ดังที่ อัมพร ม้าคะนอง กล่าวถึงหลักการสอนคณิตศาสตร์ควรเน้นการส่งเสริมการใช้ความคิด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม การตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ ตลอดจนการฝึกแก้ปัญหาและวิเคราะห์ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม โดยคำนึงถึงศักยภาพและธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี (อัมพร ม้าคะนอง, 2546) เช่นเดียวกันกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อครั้งที่มีการทดสอบความสามารถพื้นฐานระดับชาติ (Nation Test : NT) ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2565 ซึ่งคะแนนการทดสอบของนักเรียนก็ไม่เป็นไปตามที่มุ่งหวังไว้

จากการทบทวนเอกสารพบว่า งานวิจัยหลายเล่มได้ใช้เทคนิค STAD (Student Teams Achievement Divisions) มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เทคนิคนี้จะให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยกลุ่มหนึ่งจะมีนักเรียนเก่ง 1 คน นักเรียนปานกลาง 2 คน และนักเรียนที่อ่อนอีก 1 คน นักเรียนทุกคนในกลุ่มจะต้องช่วยกันเรียนรู้ แบ่งปันความรู้และช่วยกันแก้ปัญหา หลังจากนั้นจะมีการทดสอบความรู้ และจะนำคะแนนของสมาชิกทุกคนในกลุ่มมารวมกันเพื่อคำนวณคะแนนรวมของกลุ่ม ซึ่งกลุ่มจะได้รับรางวัลเมื่อทำคะแนนได้ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ, 2547) ดังงานวิจัยของพงศ์พนิช คณะนาม ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือโดยใช้รูปแบบ JIGSAW ร่วมกับ STAD ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์เรื่อง รูปเรขาคณิตแบบสามมิติของนักเรียนระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแท่นทัพไทย โดยการเลือกแบบเจาะจง ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์เรื่อง รูปเรขาคณิตแบบสามมิติหลังจากการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือโดยใช้รูปแบบ JIGSAW ร่วมกับ STAD มีค่าสูงขึ้นมากกว่าก่อนเรียนโดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือโดยใช้รูปแบบ JIGSAW ร่วมกับ STAD โดยรวมแล้วอยู่ในระดับมากที่สุด (พงศ์พนิช คณะนาม, 2567) และผลการวิจัยของสินวัฒน์ วรสาร ได้ศึกษาการศึกษาการพัฒนาชุดฝึกทักษะคณิตศาสตร์ โดยการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD ที่ส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์ความคงทนในการเรียนรู้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเหล่าใหญ่ วนาสณฑ์ผดุงเวชย์ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนโดยใช้ชุดฝึกทักษะคณิตศาสตร์โดยการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (สินวัฒน์ วรสาร, 2561)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการจัดการเรียนการสอนในลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหา บริกษาหรืออภิปรายและแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อที่จะพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้อคณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก เพื่อให้นักเรียนที่มีระดับความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ร่วมกันทำงานร่วมเป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 4-5 คน แล้วส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ ความก้าวหน้าทางการ เรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วนและความพึงพอใจของนักเรียนสูงขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณ เศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 70
2. เพื่อศึกษาความก้าวหน้าทางการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วน โดยการ จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลา ตุก

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** เป็นเนื้อหากลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำแผนการ จัดการเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ประกอบด้วย 3 แผนการจัดการ เรียนรู้

2. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** 1) ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้คือ กลุ่มเครือข่าย สถานศึกษาเมือง 2 จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งประกอบด้วยโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายจำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านนาเมือง โรงเรียนบ้านนามีน โรงเรียนบ้านยางลุ่ม และโรงเรียนบ้านปลาตุก 2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่กำลังศึกษาอยู่ใน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนบ้านปลาตุก จำนวน 26 คน

3. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 4 ชนิด ดังนี้** 1) เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่ม สาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์เรื่องการคูณเศษส่วน 2) แผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD สำหรับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 3 แผน ใช้เวลา 6 ชั่วโมง 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วนเป็นแบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ (เวลา 45 นาที) 4) แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก ที่มีต่อกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วน โดยการ จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD

4. **การสร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัย** 4.1 เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมี ขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับ ปรับปรุง พ.ศ. 2560) แล้วนำผลจากการศึกษามาสร้าง ปรับปรุงและพัฒนาเป็นเนื้อหาสาระและ

กิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นที่ 2 ตรวจสอบคุณภาพของเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อพิจารณา โดยกำหนดคะแนนประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2548) ซึ่งโดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.91) 4.2 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) แล้วนำผลจากการศึกษามาสร้าง ปรับปรุงและพัฒนาเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ 2 ตรวจสอบคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ผู้วิจัยสร้าง ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อพิจารณา โดยกำหนดคะแนนประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2548) ซึ่งโดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.88)

4.3 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง ตามเนื้อหาตามเรื่องที่กำหนดไว้ในหน่วยการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD เพื่อกำหนดเป็นกรอบในการสร้างข้อคำถาม ขั้นที่ 2 สร้าง ปรับปรุงและพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยกำหนดให้แบบทดสอบที่มีคะแนนข้อที่ถูกต้องเท่ากับ 1 คะแนนและค่าคะแนนข้อที่ผิดเท่ากับ 0 คะแนน ขั้นที่ 3 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ผู้วิจัยสร้าง ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหากับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการหาดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ซึ่งค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทุกข้อ เท่ากับ 1.00 ขั้นที่ 4 ตรวจสอบหาค่าความยากง่าย (Difficulty) โดยนำแบบทดสอบการเรียนรู้ไปใช้ทดลองกับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน แล้วนำมาหาค่าความยากง่าย ได้ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.30 – 0.75 ขั้นที่ 5 ตรวจสอบหา ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบทดสอบการเรียนรู้ไปใช้ทดลองกับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน นำคะแนนที่ได้มาคำนวณหา ค่าความเชื่อมั่นแบบ KR-20 ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.72 4.4 แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียน โดยมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง ตามเนื้อหาตามเรื่องที่กำหนดไว้ในหน่วยการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD เพื่อกำหนดเป็นกรอบในการสร้างข้อคำถาม ขั้นที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบประเมินความพึงพอใจที่ผู้วิจัยสร้าง ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหากับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการหาดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ซึ่งค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาของแบบประเมินความพึงพอใจทุกข้อ เท่ากับ 1.00 ขั้นที่ 3 ตรวจสอบหา ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสอบถามความพึงพอใจที่ไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach's Alpha coefficient) ได้ค่าความแบบประเมินความพึงพอใจ เท่ากับ 0.72

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) ขออนุญาตเข้าทำการเก็บการทดลองจากคณะศึกษาศาสตร์ ดำเนินการขออนุญาตเพื่อทำการทดลองและการวิจัย ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปลาตุก ตำบลไร่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 2) ทำความเข้าใจกับนักเรียนถึงวิธีการดำเนินการทดลอง จุดประสงค์และวิธีการประเมินผลการเรียน 3) ให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบก่อนเรียน ซึ่งเป็นแบบทดสอบที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น เพื่อเก็บข้อมูลคะแนนก่อนเรียน 4) ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 3 แผนการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับ ที่กำหนดไว้จากนั้นชี้แจงการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD แก่ นักเรียน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 5) เก็บคะแนนระหว่างทำการทดลองของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 6) ให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ทำแบบทดสอบผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และมีข้อคำถามเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบก่อนเรียน เพื่อเก็บข้อมูลคะแนนหลังเรียน 7) ให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคุณสมบัติส่วน โดยกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD การวิเคราะห์ข้อมูล

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและทางสถิติที่ใช้ในการวิจัย หลังจากผู้วิจัยเก็บข้อมูลแล้ว จึงได้นำผลการวิจัยมาวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคุณสมบัติส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าร้อยละ 2) ความก้าวหน้าทางการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคุณสมบัติส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก วิเคราะห์โดยใช้สูตรการหาความก้าวหน้าตามวิธี Normalized Gain 3) ความพึงพอใจที่มีต่อการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคุณสมบัติส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป แล้วเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยกับเกณฑ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคุณสมบัติส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 70 แสดงผลดังตารางที่ 1

คนที่	คะแนนก่อนเรียน (30 คะแนน)	คะแนนระหว่างเรียน					คะแนนหลังเรียน (30 คะแนน)
		ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 4	รวม (40 คะแนน)	
คะแนนรวม	314	148	157	163	168	635	
คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$)	12.08	5.69	6.04	6.26	6.46	24.42	21.58
ร้อยละ (P)	40.26	56.92	60.38	62.69	64.62	61.06	71.92

จากตารางที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วน โดยการ จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก ให้เป็นไปตาม เกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 70 พบว่า ก่อนการทดลอง โดยการ จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียน กลุ่มตัวอย่างได้คะแนนโดยเฉลี่ยรวมเท่ากับ 12.08 ($\bar{X} = 12.08$) คิดเป็นร้อยละ 40.26 และหลังการทดลองได้ คะแนนโดยเฉลี่ยรวมเท่ากับ 21.58 ($\bar{X} = 21.58$) คิดเป็นร้อยละ 71.92 ดังนั้น ผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ คณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ของนักเรียน ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ความก้าวหน้าทางการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วน โดยการ จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก แสดงผลดังตารางที่ 2

(n = 26)

คะแนนทดสอบผลการเรียนรู้ (คะแนนเต็ม 30 คะแนน)				ความก้าวหน้าทางการเรียน วิธี Normalized Gain		
คะแนนก่อนเรียนโดยรวม		คะแนนหลังเรียนโดยรวม				
คะแนนเฉลี่ย	% Pretest	คะแนนเฉลี่ย	% Posttest	< g >	ร้อยละ	ระดับ
12.08	40.26	21.58	71.92	0.53	53	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 ความก้าวหน้าทางการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วน โดยการ จัดการเรียนรู้แบบ ร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก พบว่า จากผลการทดลองสอน การ จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD) นักเรียนที่เข้ารับการทดลองจำนวน 26 คน ทำแบบทดสอบผลการ เรียนรู้ซึ่งมีคะแนนเต็ม 30 คะแนน ทั้งก่อนและ หลังการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีผลคะแนนก่อนเรียนโดยรวมเฉลี่ย เท่ากับ 12.08 ($\bar{X} = 12.08$) คิด เป็นร้อยละ 40.26 (% Pre-test) และผลคะแนนหลังเรียนโดยรวมเฉลี่ยเท่ากับ 21.58 ($\bar{X} = 21.58$) คิดเป็นร้อยละ 71.92 (% Post-test) เมื่อนำมาคำนวณโดยใช้วิธี Normalized Gain พบว่า มีค่า

ความก้าวหน้าทางการเรียนเท่ากับ 0.53 ($<g> = 0.53$) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง (Medium Gain) หรือมี ความก้าวหน้าทางการเรียน คิดเป็นร้อยละ 53 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ความพึงพอใจที่มีต่อกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตูกแสดงผลดัง ตารางที่ 3

(n = 26)

ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านสภาพความแวดล้อม	4.23	0.53	มาก
2. ด้านการเรียนการสอน	4.42	0.56	มาก
3. ด้านสื่อ / นวัตกรรมการสอน	4.36	0.58	มาก
4. ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.04	0.44	มาก
รวม	4.26	0.53	มาก

จากตารางที่ 3 ความพึงพอใจที่มีต่อกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่องการคูณเศษส่วน โดยการจัดการ เรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตูก พบว่า หลังการทดลอง จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนที่เข้ารับการทดลองมีความพึง พอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก (= 4.26) เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ย มากที่สุดคือ 1) ด้านการเรียนการสอน เท่ากับ 4.42 (= 4.42) 2) รองลงมาคือ ด้านสื่อ / นวัตกรรมการสอน เท่ากับ 4.36 (= 4.36) 3) ด้านสภาพความแวดล้อมเท่ากับ 4.23 (= 4.23) และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 4) ด้าน ประโยชน์ที่ได้รับ เท่ากับ 4.04 (= 4.04) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตูก พบว่าหลังเรียนนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 21.50 คิดเป็นร้อยละ 71.92 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เพราะการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD (Student Teams Achievement Division) เป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนแบบร่วมมือที่จะช่วยให้นักเรียนได้ช่วยเหลือแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยให้ความสำคัญกับทั้งการรับผิดชอบรายบุคคลและรายกลุ่ม การจัดการเรียนรู้แบบ STAD (Student Teams Achievement Divisions) ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยมีการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนเป็นกลุ่มย่อย 3-5 คน โดยสมาชิกมีความแตกต่างกันทางด้านความสามารถทางการเรียน คือ แบ่งกลุ่มนักเรียนที่เรียนเก่ง ปานกลาง และอ่อน ลักษณะเด่นของวิธีการสอนแบบร่วมมือคือ เน้นเรื่องความร่วมมือร่วมแรงกันระหว่างสมาชิกกลุ่มในกลุ่มทุกคน กำหนดความสำเร็จของกลุ่ม กำหนดหน้าที่ของบุคคลที่จะเรียนรู้กระบวนการแก้ปัญหาจากกิจกรรมต่างๆร่วมกัน การเรียนแบบนี้สมาชิกกลุ่มทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียนรู้สิ่งที่ครูสอนเพื่อช่วยเพื่อนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน เพื่อจะ

ได้รับความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัลลภ เต่าให้ ที่ได้ศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่องเศษส่วน โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เรื่องเศษส่วน มีประสิทธิภาพ 78.65/78.20 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 75/75 ที่ตั้งไว้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนโดยใช้ การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เรื่อง เศษส่วน มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เรื่อง เศษส่วน อยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.23$) (พัลลภ เต่าให้, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของชาพิมพ์ สัมมาและพันธุ์ธัช ศรีทิพพันธุ์ ที่ได้ทำการศึกษาการพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะคณิตศาสตร์ เรื่อง ทศนิยมและเศษส่วน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ ด้วยเทคนิค STAD ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกเสริมทักษะคณิตศาสตร์ เรื่อง ทศนิยมและเศษส่วน ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ด้วยเทคนิค STAD ประสิทธิภาพ $E1/E2 = 81.13/83.83$ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 (ชาพิมพ์ สัมมาและพันธุ์ธัช ศรีทิพพันธุ์, 2560) จากงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเศษส่วน มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD มีพัฒนาการด้านความเข้าใจและทักษะทางคณิตศาสตร์กว่าการเรียนด้วยวิธีการสอนแบบดั้งเดิม อันเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการรับผิดชอบร่วมกันภายในกลุ่ม ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

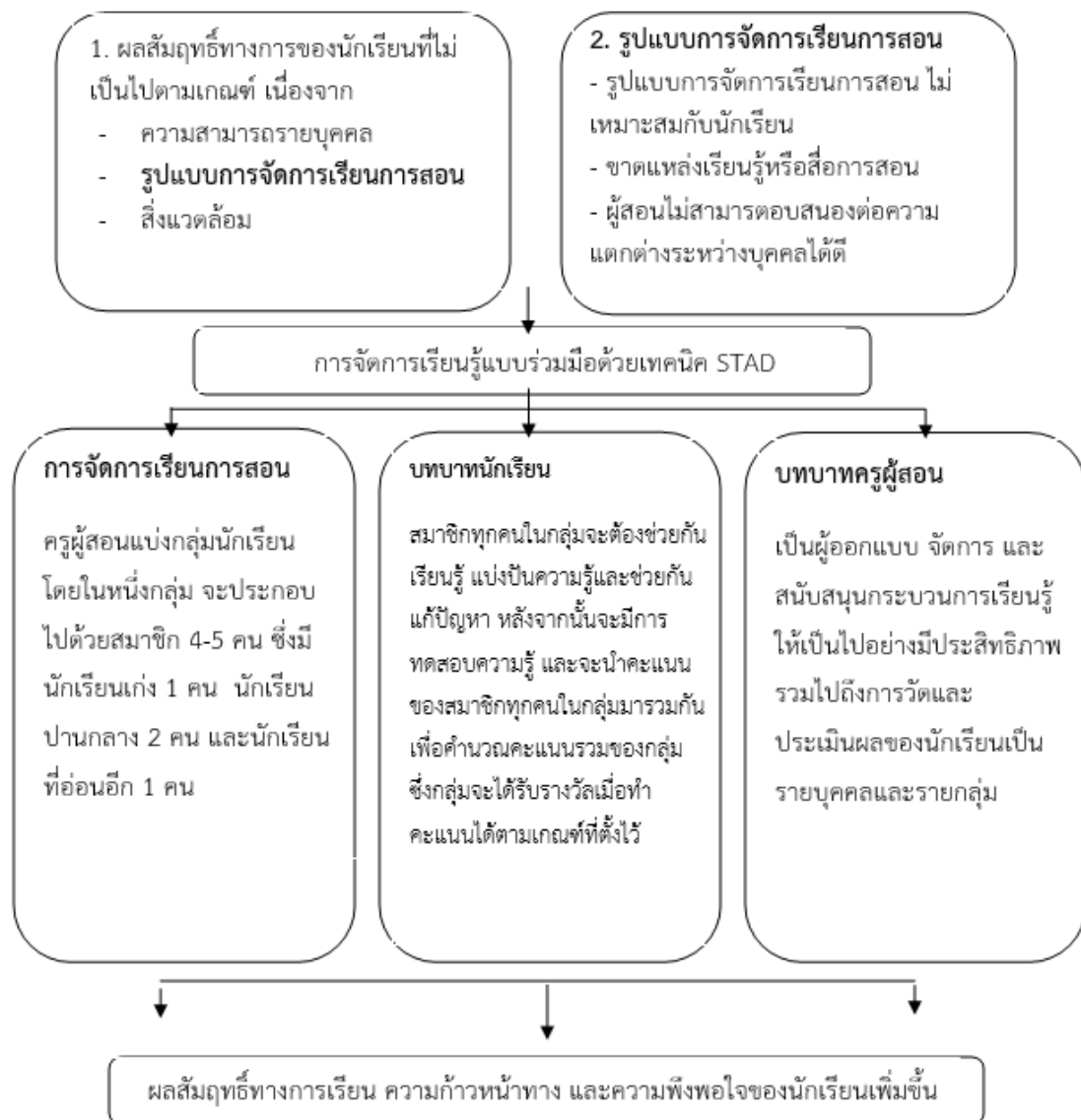
2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่ามีค่าความก้าวหน้าทางการเรียนเท่ากับ 0.53 อยู่ในระดับปานกลาง (Medium Gain) หรือคิดเป็นร้อยละ 53 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้มากกว่าร้อยละ 50 ขึ้นไป ทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD คือ การเรียนเป็นกลุ่ม โดยในกลุ่มจะมีนักเรียนที่เก่งต่างกัน สมาชิกทุกคนช่วยกันเรียน แบ่งหน้าที่กันทำ และช่วยกันหาคำตอบ เมื่อเรียนจบแต่ละเรื่องจะมีการสอบแบบรายบุคคล โดยไม่ได้ช่วยเหลือกัน ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบนี้จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกคิดร่วมกัน แบ่งปันความคิดเห็น และรู้จักรับผิดชอบร่วมกัน สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุนารี นวลจันทร์ ที่ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และความสามารถในการทำงานกลุ่ม เรื่องระบบจำนวนจริง โดยการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับเกมคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถในการทำงานกลุ่ม นักเรียนมีความสามารถในการทำงานกลุ่มอยู่ในระดับมากที่สุด และความพึงพอใจของนักเรียนโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับเกมคณิตศาสตร์ อยู่ในระดับมาก (สุนารี นวลจันทร์, 2562) และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุธิชา อินแสน ที่ได้ศึกษาการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการเชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิค STAD โรงเรียนบางโพธิ์ใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังได้รับ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิค STAD สูงกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 70

ของคะแนนเต็ม อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.05 (สุริชา อินแสน, 2564) ซึ่งจากงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าความก้าวหน้าทางการเรียน เรื่องเศษส่วน สามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยเทคนิค STAD เพราะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การพัฒนาศักยภาพรายบุคคลควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม และเหมาะสำหรับการประยุกต์ใช้ในรายวิชาอื่นๆอีกด้วย

3. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ 1) ด้านการเรียนการสอนเท่ากับ 4.42 2) รองลงมาคือ ด้านสื่อ / นวัตกรรมการสอนเท่ากับ 4.36 3) ด้านสภาพความแวดล้อมเท่ากับ 4.23 และค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 4) ด้านประโยชน์ที่ได้รับเท่ากับ 4.04 ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนแต่ละคนแสดงศักยภาพของตนโดยไม่ต้องผ่านครูผู้สอน เช่น นักเรียนที่เรียนเก่งอธิบายให้กับนักเรียนอ่อนให้เข้าใจถือว่าเป็นการแสดงศักยภาพทางภาวะผู้นำของนักเรียนที่เรียนเก่งได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของจารุวรรณ ปะกิกา ที่ได้ศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่องความสัมพันธ์และ ฟังก์ชัน และคุณลักษณะความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์เรื่อง ความสัมพันธ์และฟังก์ชัน ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD โดยรวมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.09) (จารุวรรณ ปะกิกา, 2561) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพรพรรณ เสาร์คำเมืองดี ที่ได้ศึกษาการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 24 คน โรงเรียนวัดไผ่หูช้าง โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง บทประยุกต์ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เรื่อง บทประยุกต์ โดยรวมอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด (พรพรรณ เสาร์คำเมืองดี, 2562) ซึ่งจากงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นความพึงพอใจของนักเรียนต่อกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการจัดการเรียนการสอน สื่อ/นวัตกรรม สภาพแวดล้อม รวมไปถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียน หากการจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ จะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทักษะและความสามารถของนักเรียนในหลากหลายด้าน ทำให้ผลสัมฤทธิ์และความก้าวหน้าและความพึงพอใจทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นอีกด้วย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

รูปแบบการจัดการจัดการเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD

ภาพที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD

บทสรุป

ผลการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง การคูณเศษส่วน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านปลาตุก ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีการพัฒนาขึ้นจนถึงเกณฑ์ที่กำหนด และนักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนในระดับปานกลาง และมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับสูง และสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้และการพัฒนาของผู้เรียน การเลือกใช้รูปแบบการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและบริบทของผู้เรียนจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง มีความกระตือรือร้นในการเรียน เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียน มีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ รวมถึงการพัฒนาทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ครูผู้สอนควรนำกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ไปใช้เพื่อ พัฒนาทักษะความสามารถเพื่อส่งเสริมทางการเรียนกับนักเรียนต่อไป และส่งเสริมให้มีศักยภาพ ในการเรียนรู้ระดับที่สูงขึ้น

1.2 ครูผู้สอนควรมีการพัฒนาส่งเสริมการใช้สื่อและนวัตกรรมและด้านสภาพแวดล้อม เพื่อ กระตุ้นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอต่อไป รวมถึงการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เหมาะสมกับวัยของนักเรียนและเร่งพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนมาก ยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ด้านการเรียนการสอน ให้มีการจัด กิจกรรมส่งเสริมผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย

1.3 ครูผู้สอนควรนำผลการประเมินนักเรียนรายบุคคลและรายกลุ่ม มาสะท้อนความ รับผิดชอบส่วนตัวและการทำงานร่วมกันของนักเรียน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับข้อเสนอแนะ และ สามารถปรับปรุง พัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเพื่อเปรียบเทียบหรือวิเคราะห์ตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น แรงจูงใจในการเรียน และความสามารถด้านความคิดรอบรู้ โดย ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วย เทคนิค STAD เป็นฐานในการดำเนินการวิจัย ซึ่งจะ ช่วยให้ได้ข้อมูลที่รอบด้าน และสามารถพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน ได้มากยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาวิจัยทดลองเปรียบเทียบกับนักเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ให้ หลากหลายกลุ่ม เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ผลของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ซึ่ง จะทำให้ผลการวิจัยน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2560)* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชาพิมพ์ สัมมา และ พันธุ์ชัย ศรีทิพพันธุ์ (2560). การพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะคณิตศาสตร์ เรื่อง ทศนิยมและเศษส่วน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการสอน แบบร่วมมือกันเรียนรู้ด้วยเทคนิค STAD. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 10(1), หน้า 37-53.
- จารุวรรณ ปะกิดา. (2561). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่องความสัมพันธ์ และฟังก์ชันและคุณลักษณะความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้การจัด กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา*

- หลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่. (2567). การจัดการศึกษาเพื่อยกระดับ คุณภาพการเรียนรู้ในพื้นที่ ด้วยพลังเครือข่าย. *วารสารการศึกษาไทย*, 11(116), หน้า 3-11.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2548). *วิธีสถิติสำหรับการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สุริยาสาน์
- พงศ์พนิช คณะนาม. (2567). ผลการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือโดยใช้รูปแบบ JIGSAW ร่วมกับ STAD ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง รูปเรขาคณิตแบบสามมิติของนักเรียนระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์นมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(2), หน้า 109-122.
- พรพรรณ เสาร์คำเมืองดี. (2562). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD. *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พลก เต่าให้. (2561). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่องเศษส่วน โดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเตรียมอุดมพัฒนาการ. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลิ้นวัฒน์ วรสาร. (2561). การพัฒนาชุดฝึกทักษะคณิตศาสตร์ โดยการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD ที่ส่งผลต่อการคิดวิเคราะห์ความคงทนในการเรียนรู้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สุธิชา อินแสน. (2564). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการเชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิค STAD. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
- สุนารี นวลจันทร์. (2562). ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และความสามารถในการทำงานกลุ่มเรื่อง ระบบจำนวนจริง โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับเกมคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน*. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ. (2547). *วิธีจัดการเรียนรู้ : เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- อัมพร ม้าคอง. (2546). *การสอนและการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า: การวิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงยืนยัน

Small Size Primary School Management in the Next Decade: The Confirmatory Factor Analysis

¹ปรัชญา วงษ์พจน์ ²วรกาญจน์ สุขสดเขียว

¹Pratchaya Wongpotjane ²Vorakarn Suksodkiew

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์,มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: thaimusic4u@gmail.com

Received April 19, 2025; Revised May 2, 2025; Accepted: August 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า และ (2) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า ดำเนินการวิจัยโดยศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การจัดทำบทความทางวิชาการ (Monograph) จากนั้นจึงถอดประเด็นสำคัญเพื่อสร้างแบบสอบถาม ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน และนำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 90 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลโรงเรียนละ 3 คน ได้แก่ ผู้อำนวยการ ครู และกรรมการสถานศึกษา จำนวน 270 คนโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งประเภท เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.983 และ แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้าประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) การวางแผน (Planning) (2) การอำนวยการ (Directing) (3) การกำกับติดตาม (Monitoring and Controlling) และ (4) การประเมินผล (Performance Appraisal: PA) 2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพบว่า โมเดลการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ: โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก; การบริหารโรงเรียน; องค์ประกอบเชิงยืนยัน

Abstract

The objectives of this research were to: 1) to study the administration of small primary schools in the next decade 2) to analyze the confirmatory components of small primary school administration for the next decade. The research was conducted through analysis and synthesis of relevant concepts, theories, and research both domestically and internationally, which led to the development of an academic monograph. Key issues were then extracted to construct a questionnaire, which was validated for content accuracy by five experts. The questionnaire was used to collect data from a sample group consisting of 90 small primary schools under the Ministry of Education. Three respondents were selected from each school, including the principal, a teacher, and a school board member, totaling 270 respondents using stratified random sampling. The research instruments included a questionnaire with a reliability of 0.983 and an interview form. Data analysis employed descriptive statistics such as percentage, mean, standard deviation and confirmatory factor analysis (CFA). The research results found that: 1. The administration of small primary schools in the next decade comprises four main components: (1) Planning, (2) Directing, (3) Monitoring and Controlling, and (4) Performance Appraisal (PA). 2. The results of the confirmatory factor analysis indicated that the model of small primary school administration in the next decade is consistent with empirical data.

Keywords: Small primary schools; Educational administration; Confirmatory factor

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาสู่สถานศึกษาโดยตรง โดยใช้แนวคิดการบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) เพื่อให้สถานศึกษาสามารถจัดการทรัพยากรและตัดสินใจอย่างสอดคล้องกับบริบทเฉพาะของตนเอง ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดำเนินนโยบายสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเน้นผลสัมฤทธิ์เชิงยุทธศาสตร์ โรงเรียนขนาดเล็กยังคงเผชิญปัญหาหลายประการ อาทิ ต้นทุนการศึกษาที่สูง คุณภาพการจัดการศึกษาที่ต่ำ ขาดทรัพยากร งบประมาณ และการมีส่วนร่วมที่จำกัด ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศึกษาและเป็นโจทย์สำคัญที่ต้องหาแนวทางพัฒนาในทศวรรษหน้า (สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, 2565)

โรงเรียนขนาดเล็กก่อตั้งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาในชุมชน แต่ปัจจุบันกลับต้องเผชิญกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และค่านิยมของประชากรที่มีแนวโน้มย้ายถิ่นฐานเข้าสู่เขตเมือง ทำให้บทบาทของโรงเรียนชนบทลดลง ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับพื้นที่ ดังนั้นการขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก

จึงต้องอาศัยการออกแบบแนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทจริง เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาให้เท่าเทียมและยั่งยืนในอนาคต (กัญญา เอี่ยมพญาและคณะ, 2565).

แม้จะมีการกำหนดนโยบายกระจายอำนาจและส่งเสริมการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความเท่าเทียมในการจัดการศึกษา แต่โรงเรียนขนาดเล็กยังคงประสบปัญหาที่ส่งผลต่อคุณภาพและความสามารถในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง (กิริยณภา หนูอินทร, 2563) พบว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีข้อจำกัดอย่างน้อย 3 ประการ คือ การได้รับงบประมาณจำกัด ขาดครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง และการตั้งอยู่ในชุมชนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและโอกาสทางการเรียนรู้ โรงเรียนขนาดเล็กมีต้นทุนการจัดการเรียนการสอนต่อหัวที่สูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ และเนื่องจากการจัดสรรงบประมาณในระบบรายหัว โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนต่ำจึงอยู่ในสถานะเสียเปรียบ ทำให้ขาดแคลนอุปกรณ์ เทคโนโลยี และบุคลากรที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ทั้งนี้ ความเหลื่อมล้ำด้านเทคโนโลยีไม่เพียงส่งผลต่อผู้เรียน หากยังรวมถึงการพัฒนาครู และการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือหลักในการยกระดับคุณภาพ

จากสถิติระหว่างปีการศึกษา 2561–2565 พบว่าจำนวนโรงเรียนในสังกัดมีแนวโน้มลดลง จากนโยบายรวมสถานศึกษาและอัตราการเกิดที่ลดลง โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก (นักเรียน 0–120 คน) ซึ่งมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 49.99 ของโรงเรียนทั้งหมด และประสบปัญหาหลายด้าน เช่น ทรัพยากรจำกัด ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง จากผลการทดสอบ O-NET ใน 4 วิชาหลักตลอดช่วงปี 2563–2566 (สถาบันทดสอบการศึกษาแห่งชาติองค์การมหาชน, 2566)

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจศึกษาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า เพื่อเสนอแนวทางการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กในยุคเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า
2. เพื่อทราบผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันยันการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ซึ่งมีการดำเนินการวิจัยขั้นตอน ต่างๆ ดังนี้ โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างบทความวิชาการ (Monograph) เรื่อง “การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า”

1.ศึกษา ค้นคว้า ข้อมูล เกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า จากเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า

2.สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ซึ่งได้รับการ เสนอชื่อโดยอาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและมุมมองเชิงลึกเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน ประถมศึกษา ขนาดเล็กในทศวรรษหน้า

3.สร้างบทความวิชาการ (Monograph) เรื่อง“การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กใน ทศวรรษหน้า” และส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านประเมินคุณภาพและความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือ

1.นำตัวแปรการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้าจากขั้นที่ 1 มาสร้าง ข้อกระทงคำถาม จัดทำเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น (Opinionnaire)

2. นำแบบสอบถามที่ได้ไปตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย โดยนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการหาค่าตรงกันความ สอดคล้องรายข้อ ที่เรียกว่า IOC (Index of Item Objective Congruence) เลือกข้อคำถามที่มีค่า IOC ที่มากกว่า 0.5 ขึ้นไป และปรับปรุงแบบสอบถาม โดยผลการวิเคราะห์ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80 -1.00 หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 10 โรงเรียนๆ ละ 3 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือรักษาการในตำแหน่ง จำนวน 1 คน ครู จำนวน 1 คน และกรรมการสถานศึกษา 1 คนรวมผู้ให้ ข้อมูลทั้งสิ้น 30 คน นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความเที่ยง (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยผลการวิเคราะห์ α -Cronbach= 0.983

3. นำแบบสอบถามเรื่องการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้าไปเก็บ รวบรวมกับกลุ่มตัวอย่างคือโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 99 โรงเรียน โดยกำหนดผู้ให้ ข้อมูลโรงเรียนละ 3 คน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือรักษาการในตำแหน่ง 1 คน ครูผู้สอน 1 คน และกรรมการสถานศึกษาที่ 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 297 คน

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

เก็บรวบรวมแบบสอบถามและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติวิเคราะห์ได้แก่ มัชฌิมเลขคณิต ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) โดย พิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดล ได้แก่ Chi-square/df, p-value , CFI, RMSEA, RMR, NFI

ผลการศึกษา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้านที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษา ได้แก่ การวางแผน (Planning) การอำนวยการให้เป็นไปตามแผน (Directing) การควบคุมและการกำกับติดตาม (Monitoring and Controlling) และการประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal: PA) ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดและแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กในอนาคต ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) ถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่โรงเรียนต้องเริ่มจากการวิเคราะห์สถานการณ์จริง เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาและศักยภาพของตนเอง แล้วจึงกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์อย่างเป็นระบบ โดยกลยุทธ์ควรมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การปลูกฝังคุณธรรม

2. การอำนวยการให้เป็นไปตามแผน (Directing) เป็นกระบวนการขับเคลื่อนการบริหารให้สอดคล้องกับแผนที่วางไว้ โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจร่วมระหว่างบุคลากร การประชุมสื่อสาร การมอบหมายงานให้เหมาะสมกับศักยภาพ ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องกับเป้าหมาย ซึ่งล้วนส่งผลต่อการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

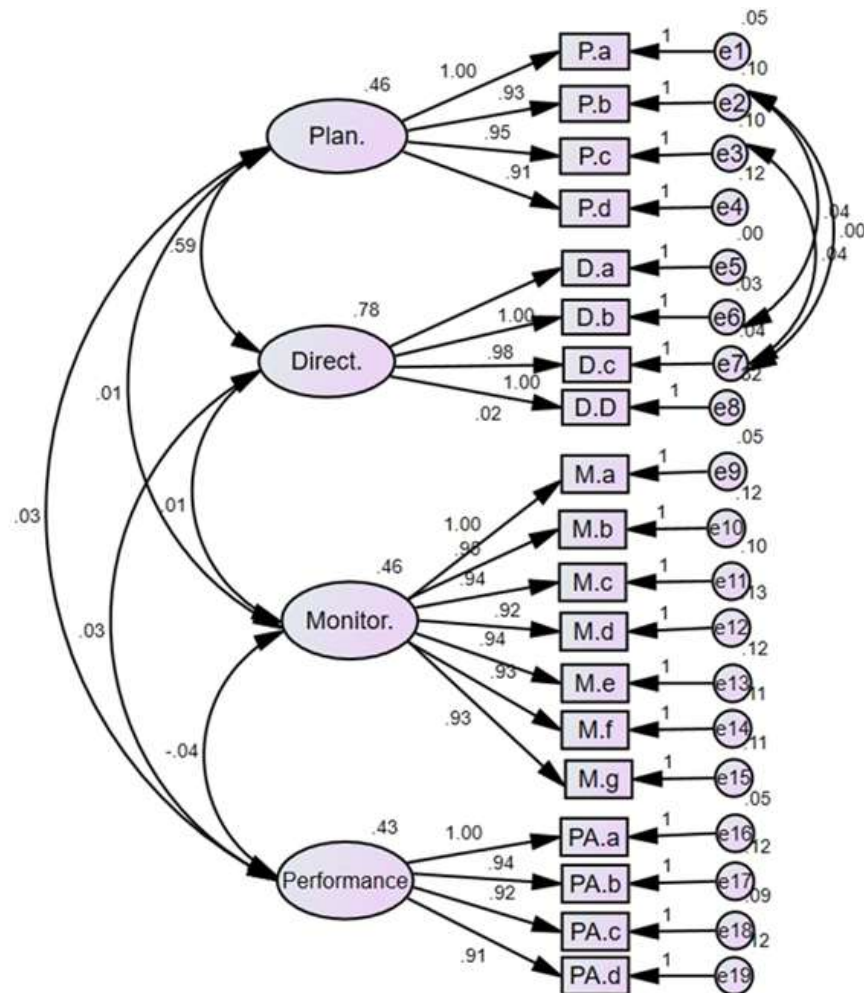
3. การควบคุมและการกำกับติดตาม (Monitoring and Controlling) เป็นกลไกสำคัญในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงาน โดยเน้นที่การบริหารจัดการความเสี่ยง การนิเทศการสอน การโค้ชครู การควบคุมงบประมาณอย่างรัดกุม การเตรียมความพร้อมต่อการตรวจสอบจากภายนอก และการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความโปร่งใสและรับรองความคืบหน้าของแผนที่กำหนดไว้

4. การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal: PA) เน้นการประเมินในหลายมิติ ได้แก่ การเรียนรู้และคุณลักษณะของนักเรียน ผลการปฏิบัติงานของครู ตลอดจนความพึงพอใจของผู้ปกครองและชุมชน โดยข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะถูกนำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการบริหารที่ยึดหลักคุณภาพและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

จากผลการวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในอนาคตจำเป็นต้องมีการวางระบบอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งมิติการวางแผน การขับเคลื่อนแผนงาน การติดตามควบคุม และการประเมินผล เพื่อให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 และยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จากการวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ของโมเดลการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า

Chi-square=162.129, Chi-square/df=1.134, df=143, p=.131,
CFI=.997, RMR=.013, RMSEA=.022, NFI=.976

ดังนี้

ภาพที่ 1 ผลการวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงยืนยันการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า

โมเดลที่ประกอบด้วย 4 ตัวแปรแฝง ได้แก่ การวางแผน (Planning), การอำนวยการให้เป็นไปตามแผน (Directing), การควบคุมและการกำกับติดตาม (Monitoring and Controlling), และการประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal: PA) มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก โดยมีค่า Chi-square = 162.129, อัตราส่วน Chi-square/df = 1.134, p-value = 0.131 และค่าดัชนี CFI = 0.997, NFI = 0.976, RMSEA = 0.022, RMR = 0.013 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ทั้งนี้ยังพบว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loadings) ของตัวแปรสังเกตทั้งหมดอยู่ในช่วง 0.91–1.00 แสดงถึงความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างที่สูงมาก อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงบางคู่ เช่น การอำนวยการให้เป็นไปตามแผน(Directing) กับ การ

ประเมินผลการปฏิบัติงาน(Performance Appraisal: PA) มีค่าสหสัมพันธ์ในระดับต่ำ (-0.04) อาจสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มตัวอย่างหรือบริบทโรงเรียนขนาดเล็กที่มีปัจจัยแทรกซ้อนบางประการ

เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบ พบว่าในด้าน การวางแผน (Planning) ตัวแปรสังเกตทั้งสี่ตัว ได้แก่ การวิเคราะห์สถานการณ์ วิสัยทัศน์และพันธกิจ เป้าประสงค์ และการวางกลยุทธ์ ต่างมีค่า Factor Loadings อยู่ในระดับสูง (0.86–0.97) และดัชนีความพอดีของโมเดลอยู่ในเกณฑ์ดีมาก (CFI = 0.999, RMSEA = 0.058) เช่นเดียวกับองค์ประกอบ การอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามแผน (Directing) ที่มีค่า Factor Loadings สูง (0.98–1.00) ยกเว้นตัวแปร “การจัดสรรงบประมาณ” ที่มีค่าน้ำหนักต่ำ (0.03) ซึ่งอาจต้องมีการพิจารณาเพิ่มเติมด้านความชัดเจนของตัวชี้วัด สำหรับองค์ประกอบ การควบคุมและกำกับติดตาม (Monitoring and Controlling) และ การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal: PA) ต่างก็มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบในระดับสูงเช่นกัน โดยเฉพาะการประเมินผลการปฏิบัติงาน(Performance Appraisal: PA) ที่แสดงความเชื่อมโยงระหว่าง การประเมินผลของนักเรียน ครู และชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Factor Loadings = 0.84–0.94) และมีค่าความกลมกลืนของโมเดลที่ดีมาก (CFI = 1.000, RMSEA = 0.038)

สรุปได้ว่า โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันทั้งในภาพรวมและรายด้านมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงถึงโครงสร้างแนวคิดที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ในการวางแผน พัฒนา หรือประเมินการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมในทศวรรษหน้า

อภิปรายผลการวิจัย

ผลงานการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้านที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษา ได้แก่ การวางแผน (Planning) การอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามแผน (Directing) การควบคุมและการกำกับติดตาม (Monitoring and Controlling) และการประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal: PA) ทั้งนี้เป็นเพราะว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบุคลากร การบริหารที่เป็นระบบครบวงจรจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทาง สอดคล้องกับเป้าหมาย และสามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมศรี พิมพ์พิพัฒน์ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กให้เกิดความเป็นเลิศควรประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงมืออาชีพ การจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การมีโครงสร้างบริหารที่ชัดเจน การพัฒนาครู และการส่งเสริมศักยภาพผู้เรียน ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างเหมาะสมในบริบทปัจจุบันและอนาคต (สมศรี พิมพ์พิพัฒน์, 2560)

1. การวางแผน (Planning) เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญสูงในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในทศวรรษหน้า ทั้งนี้เพราะบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีมีความเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว โรงเรียนจึงต้องสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบและยืดหยุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ

วิเคราะห์สถานการณ์อย่างรอบด้าน การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่สอดคล้องกับบริบทจริง ตลอดจนการกำหนดเป้าประสงค์ที่ชัดเจนและสามารถวัดผลได้ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การตั้งเป้าเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูอย่างเป็นรูปธรรม จะช่วยให้เกิดความร่วมมือและทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจนในองค์กร

แนวทางการวางแผนดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดเชิงกลยุทธ์ ที่ชี้ว่าการวางแผนที่ดีควรยึดตามสภาพความเป็นจริง และคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับหลักการบริหารตามแนวคิดของเดมมิ่ง ที่เน้นการวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบ และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (PDCA) (Deming, 1986) เพื่อสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของสุเมธ งามกนก ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่พัฒนา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1. ผู้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษา เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะกรรมการสภานักเรียน 2. กระบวนการของการบริหารแบบมีส่วนร่วม การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล 3. ขอบข่ายการบริหารงานของสถานศึกษา: การบริหารงานวิชาการ งานบุคคล งานงบประมาณ และงานทั่วไป 4. เป้าหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (สุเมธ งามกนก, 2560)

กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในทศวรรษหน้า ควรมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะการบริหารที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัวตามบริบทของชุมชนและเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของณัฐพล พันธุ์ภิญญา ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่ากลยุทธ์การบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 2) กลยุทธ์การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา 3) กลยุทธ์ครุมาทความสามารถ และ 4) กลยุทธ์การบริหารอาคารแบบครบวงจรโดยทั้ง 4 กลยุทธ์ อยู่ภายใต้พันธกิจการบริหาร สถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ด้านการบริหาร งานวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานแผนงานและงบประมาณ และด้านการบริหารงานทั่วไปกลยุทธ์ทั้ง 4 สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนขนาดเล็กในบริบทของการเปลี่ยนแปลงในทศวรรษหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ (ณัฐพล พันธุ์ภิญญา, 2562)

2. การอำนวยความสะดวกให้ดำเนินการไปตามแผน (Direction) การขับเคลื่อนแผนพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้ประสบผลสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหาร การสื่อสารภายในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และการบริหารทรัพยากรบุคคลอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพราะโรงเรียนขนาดเล็กเผชิญข้อจำกัดหลายด้าน โดยเฉพาะด้านงบประมาณและบุคลากร การประชุมอย่างมีเป้าหมาย การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ประกอบการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย ล้วนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนแผนงานอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพราะแนวทางที่ประสบความสำเร็จมักใช้การบริหารแบบกระจายอำนาจ ร่วมกับการบริหารเชิงข้อมูล (Data-Driven Decision Making) และการบริหารเชิงโครงการ (Project-Based Management) สอดคล้องกับ สงวน อินทรรักษกุลว่า

บทบาทของผู้อำนวยการในการสร้างเครือข่ายและขับเคลื่อนแผนผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย ส่งผลให้การดำเนินงานตามแผนเป็นไปอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ. (สงวน อินทรรักษ , 2566) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาบันวิจัยและพัฒนาฯ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นเลิศของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือผู้บริหาร รองลงมาคือด้านบริบทท้องถิ่น ด้านทรัพยากร และด้านครูบุคลากร ทั้งสองงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากร และการสนับสนุนจากชุมชน มีความสำคัญต่อความเป็นเลิศในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

3. การควบคุมและกำกับติดตาม (Monitoring and Controlling) โรงเรียนขนาดเล็กที่มีระบบควบคุมและกำกับติดตามที่ดีสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตอบสนองต่อเป้าหมายได้ตรงจุด ทั้งนี้เพราะโรงเรียนที่มีการบริหารความเสี่ยง นิเทศการสอน และตรวจสอบงบประมาณอย่างรอบด้าน จะสามารถรับมือกับข้อจำกัดด้านทรัพยากรได้ดีกว่า โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยี เช่น AI เพื่อช่วยในการติดตามและรายงานผล รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตรวจสอบ ส่งผลให้โรงเรียนมีธรรมาภิบาลและความเชื่อมั่นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสอดคล้องกับงานวิจัยของพลากร ชูริมนต์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องอนาคตภาพของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในทศวรรษหน้าผลที่วิจัยพบว่าเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารจัดการทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารวิชาการ และการบริหารทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ระบบฐานข้อมูลและแพลตฟอร์มดิจิทัลจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้อย่างแม่นยำและรวดเร็ว (พลากร ชูริมนต์และคณะ, 2562) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับมาเซอร์ ฮามิด และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องอุปสรรคและกลยุทธ์ในการจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก:กรณีศึกษาในเมืองประเทศมาเลเซีย ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนเหล่านี้ต้องเผชิญกับอุปสรรคคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ โครงสร้างพื้นฐานที่ชำรุดทรุดโทรม การขาดแคลนครู และปัญหาด้านศักยภาพของบุคลากร อย่างไรก็ตาม ครูใหญ่สามารถรับมือกับปัญหาเหล่านี้ได้ด้วยความคิดสร้างสรรค์และความมุ่งมั่น เช่น การแสวงหาทุนจากแหล่งอื่น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) มาใช้พัฒนาโรงเรียน และการแสดงบทบาทผู้นำทางวิชาการเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับครูและนักเรียน (Mansor and Hamid et al., 2565)

4. การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal) การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal) ถือเป็นกลไกสำคัญในการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก เนื่องจากช่วยให้สามารถติดตามและปรับปรุงคุณภาพการบริหารและการเรียนการสอนได้อย่างต่อเนื่อง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน การประเมินผลการปฏิบัติงานของครู และการประเมินความพึงพอใจของชุมชน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กอย่างเป็นระบบ 1. การประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน (Student Learning Assessment) ทั้งนี้เพราะว่าการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยพบว่าการใช้ เทคนิคการวัดผลแบบหลากหลาย เช่น การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการติดตามพัฒนาการของนักเรียน ช่วยให้กระบวนการประเมินมีประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับสุนิสา คงสุวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนา

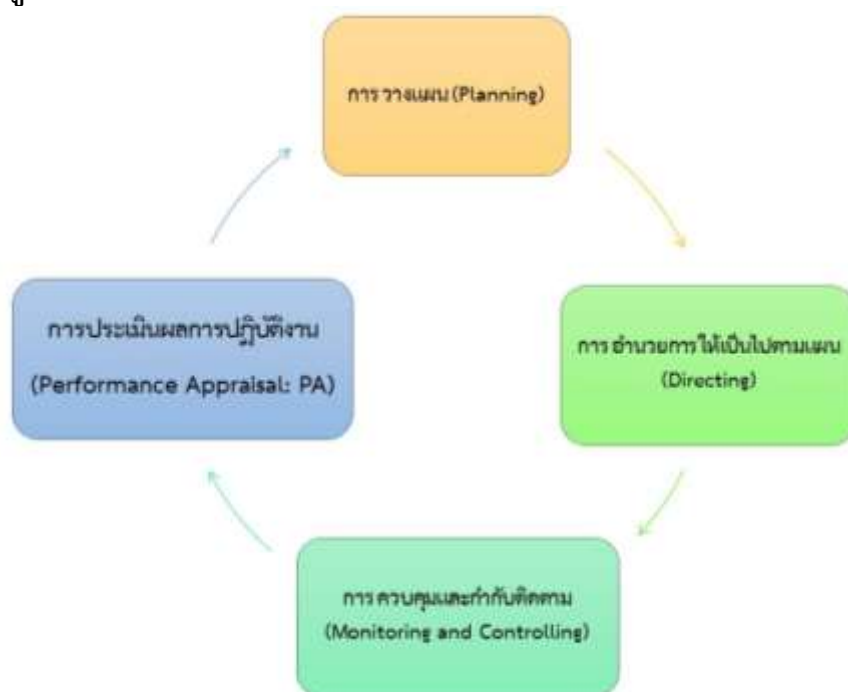

แบบจำลองการบริหารการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานของ พบว่า การดำเนินการกระบวนการ บริหารการเปลี่ยนแปลง ได้แก่การสร้างสำนึกเร่งด่วนที่จะต้องเปลี่ยนแปลงการสร้างทีมงานผู้นำการสร้างวิสัยทัศน์การวางแผน การสร้างพลังในการทำงาน การประเมินผลและการหยั่งรากการเปลี่ยนแปลง 1.3) การประเมินผล ได้แก่ ด้านประสิทธิภาพ ด้านประสิทธิผล และ 1.4)การปรับปรุง 2)แบบจำลองที่สร้างขึ้นมีผลการประเมิน ด้านความเป็นประโยชน์(สุนิสา คงสุวรรณ,2561) สอดคล้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ โฉวี ศรี สันยาวัต ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการบริหารสถานศึกษากับการนิเทศการศึกษา เพื่อส่งเสริมคุณภาพการเรียนรู้ พบว่า ข้อกำหนดของงานนิเทศที่ครูควรได้รับการนิเทศอย่างน้อยสอง ครั้งในหนึ่งภาคเรียน อีกทั้งครูยังประสบปัญหาหลายประการเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือในการนิเทศ นี้แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมการกำกับดูแลมีลำดับต่อการจัดการบริหารและนิเทศวิชาการควรบูรณาการกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนการสอนและการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การประเมินเป็นส่วนหนึ่งของระบบการนิเทศการศึกษา(Novi Sri Sandyawati et al., 2565)

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) ของโมเดลการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กใน ทศวรรษหน้า พบว่า โมเดลโดยรวมประกอบด้วย 4 ตัวแปรแฝง ได้แก่ การวางแผน (Plan), การ อำนาจการ (Directing), การควบคุมและกำกับติดตาม (Monitoring and Controlling) และการ ประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal) มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ใน ระดับดีมาก โดยมีค่า Chi-square/df = 1.134, CFI = 0.997, NFI = 0.976, RMSEA = 0.022 และ RMR = 0.013 แสดงถึงความเหมาะสมของโมเดลในระดับรายตัวแปรแฝง ดังนั้นด้านการวางแผน (Plan) ซึ่งประกอบด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ มีค่าความ กลมกลืนของโมเดลและ Factor Loadings อยู่ในระดับสูง (0.86–0.97) ด้านการอำนาจการ (Directing) พบว่าทุกตัวแปรสังเกตมีค่า Factor Loadings สูง ยกเว้น “การจัดสรรงบประมาณ” ที่มี ค่าเพียง 0.03 ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น ด้านการควบคุมและกำกับติดตาม (Monitoring and Controlling) มีค่า Factor Loadings อยู่ในช่วง 0.87–0.95 และมีค่าดัชนีชี้วัด โมเดลที่ดีมาก ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal) มีค่า Factor Loadings อยู่ระหว่าง 0.84–0.94 และค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอยู่ในระดับที่ไม่สูงนัก สะท้อน ความชัดเจนของแต่ละตัวชี้วัด โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก ตัวแปร สังเกตมีค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างสูง แสดงถึงความเหมาะสมของโมเดลในการใช้เป็นกรอบ แนวคิดเพื่อการพัฒนาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า ทั้งยังสะท้อนถึง ประเด็นที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมในการวิเคราะห์ขั้นสูงหรือการพัฒนาโมเดลในอนาคต เพราะว่าโมเดล การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้าที่พัฒนาขึ้นนั้นสามารถจำแนก องค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารออกเป็น 4 ด้านอย่างชัดเจน โดยแต่ละด้านมีตัวแปรสังเกตที่แสดง ค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างในระดับสูง สะท้อนถึงความแม่นยำในการวัดพฤติกรรมการบริหารจริง ในสถานศึกษา และยังสามารถชี้จุดอ่อนที่ควรได้รับการปรับปรุงอย่างเฉพาะเจาะจง เช่น การจัดสรร งบประมาณที่ยังมีค่าน้ำหนักต่ำ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาระบบบริหารให้

ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑารัตน์ อินทะแสน ที่ได้ศึกษาความเป็นเลิศของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ความเป็นเลิศของโรงเรียนประกอบด้วย 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านการ เรียนรู้ ด้านการสอน และด้านการนำ โดยเฉพาะด้านการสอนและการนำมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ สูงสุด แสดงให้เห็นว่าการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพควรเน้นที่การจัดการด้านวิชาการควบคู่ กับภาวะผู้นำที่ชัดเจน ซึ่งยืนยันว่า โมเดล 4 องค์ประกอบที่เสนอในการศึกษานี้มีศักยภาพในการเป็น กรอบแนวทางเชิงปฏิบัติสำหรับการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จุฑารัตน์ อินทะแสน,2563)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 โมเดลการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า

จากภาพอธิบายได้ว่าการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในทศวรรษหน้า ซึ่ง ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การอำนวยการ การควบคุมและกำกับ ติดตาม และการประเมินผลการปฏิบัติงาน สามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหาร จัดการเชิงระบบได้อย่างมี ภาพดังกล่าวสามารถนำไปปรับใช้ในการบริหารโรงเรียน พัฒนาบุคลากร การบริหารงบประมาณ การสร้างความร่วมมือกับชุมชน ตลอดจนการบริหารเชิงนวัตกรรมและการ วิจัยอย่างบูรณาการ ซึ่งล้วนเอื้อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนภายใต้บริบทเฉพาะของ โรงเรียนขนาดเล็กในอนาคต

บทสรุป

การบริหารที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ การวางแผน (Planning), การอำนวยการให้เป็นไปตามแผน (Directing), การควบคุมและกำกับติดตาม (Monitoring and Controlling) และ การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Appraisal: PA) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) สนับสนุนความเหมาะสมของโมเดลทั้งในภาพรวมและรายด้าน โดยมีค่าดัชนีชี้วัดความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในระดับดีมาก แสดงให้เห็นถึงความเที่ยงตรงของโครงสร้างโมเดลที่สามารถนำไปใช้วางแผน พัฒนา และประเมินการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการสามารถใช้โมเดลนี้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบายการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสามารถใช้ข้อมูลในการปรับแผนยุทธศาสตร์โรงเรียนให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี สังคม และนโยบายของภาครัฐ
3. โรงเรียนสามารถใช้ผลวิจัยเป็นแนวทางกำหนดนโยบายด้านการบริหารงานโรงเรียน เช่น การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาทรัพยากรบุคคล และการจัดโครงสร้างการบริหารให้เหมาะสมกับอนาคต

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรศึกษาการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเชิงจุลภาคในด้านการบริหาร 4 กลุ่มงานตามกฎหมายกระทรวงซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และมาตรา 39 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ.2545)
2. ควรศึกษาผลกระทบของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก
3. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโรงเรียนขนาดเล็กที่สามารถปรับตัวและดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กในประเทศไทยกับต่างประเทศเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กัญญา เอี่ยมพญา และคณะ. (2565). โรงเรียนขนาดเล็ก: ปัญหาที่ต้องตัดสินใจ. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*. 23(1), หน้า 316–329.
- กิริยณภา หนูอินทร์. (2562). การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย (สพบท.)* ปีที่1 ฉบับที่4, หน้า 33–40.
- จุฑารัตน์ อินทเสนา.(2563). “ความเป็นเลิศของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”.*วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- ณัฐพล พันธุ์ปัญญา และคณะ .(2562). กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 15(2), หน้า 220-231.
- พลากร ขุริมนต์ และคณะ.(2561). อนาคตภาพของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2562–2571). *วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*. 20(2), หน้า 29–40.
- พรนค์พิเชฐ แห่งหน และคณะ. (2560). การจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนไทยรุ่นใหม่ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. *วารสาร Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร*. 10(1), หน้า 1–15.
- สงวน อินทร์รักษ์. (2566). *ศาสตร์และศิลป์ทางการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2564). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นเลิศของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก. *วารสารการบริหารการศึกษา*. 12(2), หน้า 45–60.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2567). *สรุปผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2566*. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2566, จาก <https://www.niets.or.th/th/content/download/26058>
- สุนิสา คงสุวรรณ. (2561). “การพัฒนาแบบจำลองการบริหารการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*.
- สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์.(2565). แนวทางการส่งเสริมความเป็นอิสระของสถานศึกษา. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*. 9(2), หน้า 409-420.
- สมศรี พิมพ์พัฒน์. (2560). การบริหารเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*. 14(26), หน้า 45-56.
- สุเมธ งามนก. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก. *วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา*.
- วีระศักดิ์ พลมณี และคณะ. (2565). การพัฒนาตัวบ่งชี้การเป็นโรงเรียนนวัตกรรม: การบูรณาการการวิเคราะห์ข้ามกรณีและการย้อนรอยกระบวนการ. *วารสารครุศาสตร์สาร*. 15(1), หน้า 219–231.

- Deming, W. E. (1986). *Out of the crisis*. Cambridge, MA: Center for Advanced Engineering Study. Massachusetts Institute of Technology
- Mansor, A. N., Hamid, A. H. A., Medina, N. I., Vikaraman, S. S., Abdul Wahab, J. L., Mohd Nor, M. Y., & Alias, B. S. (2022). Challenges and strategies in managing small schools: A case study in Perak, *Malaysia. Educational Management Administration & Leadership* 50(4): 694–710.
- Sandyawati, N. S., Handoko, R., & Darmawan, A. (2022). Integration of school administration system and academic supervision as an effort to improve the quality of education. *International Journal of Multidisciplinary Research and Literature* 1(1): 71-85.

ชื่อและความหมายของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมแปลเรื่องไซอิ๋ว

Name and Meaning of the Characters as Appeared in the “Journey to the West” Translated Literature

¹ลิซ่า หยัน ²โกวิท พิมพวง ³วิไลศักดิ์ กิ่งคำ

¹Lisha Yan ²Kowit Pimpawong ³Wilaisak Kingkham

^{1,2,3}คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

^{1,2,3}Faculty of Humanities, Kasetsart University

Corresponding author, e-mail: july879659@gmail.com

Received April 29, 2025; Revised May 4, 2025; Accepted: August 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ 1) เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการตั้งชื่อของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมแปลเรื่องไซอิ๋ว และ 2) เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนวัฒนธรรมจากความหมายของชื่อตัวละครในวรรณกรรมแปลเรื่องไซอิ๋ว โดยผู้วิจัยได้รวบรวมรายชื่อตัวละครในวรรณกรรมแปลเรื่องไซอิ๋วเป็นจำนวนทั้งหมด 284 ชื่อ ผลการวิจัยกลวิธีการตั้งชื่อตัวละคร พบว่า กลวิธีการตั้งชื่อตัวละครมีทั้งหมด 4 กลวิธี ได้แก่ 1) กลวิธีการทับศัพท์ 2) กลวิธีการประสมศัพท์ 3) กลวิธีการแปลความ และ 4) กลวิธีการตั้งชื่อใหม่ ผลการวิจัยภาพสะท้อนวัฒนธรรม พบภาพสะท้อนวัฒนธรรมใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ภาพสะท้อนด้านความเชื่อ 2) ภาพสะท้อนด้านสภาพสังคม และ 3) ภาพสะท้อนด้านค่านิยม

คำสำคัญ: กลวิธี; การตั้งชื่อ; ตัวละคร; วรรณกรรม; ไซอิ๋ว

Abstract

This research article aimed to 1) analyze the strategies for naming characters' names and 2) to analyze the cultural reflection from the meaning of the characters' names in the “Journey to the West” translated literature. The researcher has collected a total of 284 names of characters from the “Journey to the West” translated literature. The findings found that the naming strategy of characters can be divided into 4 kinds, i.e. 1) transliteration strategy, 2) combination strategy, 3) translation strategy, and 4) renaming strategy. The research results on cultural reflection found cultural reflection in 3 aspects: 1) reflection on beliefs, 2) reflection on social conditions, and 3) reflection on values.

Keywords: Strategy; Naming; Characters; Literature; Journey to the West

บทนำ

มนุษย์สามารถใช้คำที่มีจำกัดมาใช้ในการตั้งชื่อสิ่งของต่าง ๆ ที่เกิดในโลกนี้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้ให้คำจำกัดความหมายของ “ชื่อ” ไว้ว่า เป็นคำที่ตั้งขึ้นเพื่อเรียกคน สัตว์ สถานที่ และสิ่งของโดยทั่วไปหรือโดยเฉพาะเจาะจง ดังนั้น การตั้งชื่อจึงเป็นการสร้างคำหรือเลือกคำมาอ้างถึงคน สัตว์ และสิ่งของ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการใช้ภาษา

ชื่อบุคคลเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่ปรากฏอยู่ในทุกสังคม และสามารถสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมได้ ส่วนวรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแนบแน่น ดังที่ โอฟาร์ รัตนภักดี (2563 : 157) ได้อธิบายว่า วรรณกรรมและสังคมมีความสัมพันธ์กันเหมือนกระจกที่สะท้อนกัน วรรณกรรมย่อมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคม เพราะสังคมมีส่วนสร้างจินตนาการและความรู้สึกของนักประพันธ์ วรรณกรรมและสังคมย่อมมีอิทธิพลต่อกัน

ดังนั้น ชื่อตัวละครในวรรณกรรมจึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษาภาษาและวัฒนธรรม วรรณกรรมซีไอวี่หรือว่าไซอิ๋วที่ชาวไทยรู้จักกัน เป็นงานเขียนที่ได้รับความนิยมและมีการพิมพ์เผยแพร่ในหลาย ๆ ประเทศ เรื่องไซอิ๋วแปลเป็นภาษาไทยครั้งแรกราว พ.ศ. 2349 ในสมัยรัชกาลที่ 1 (สุภัทร ชัยวัฒนพันธุ์, 2549) เรื่องไซอิ๋วเป็นนิทานผจญภัยที่มีเนื้อเรื่องสนุกสนาน และแฝงไว้ด้วยความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพุทธ ศาสนาเต๋า และลัทธิขงจื้อ เนื่องจากว่าชาวไทยและชาวจีนมีการนับถือศาสนาพุทธตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยจึงสามารถเข้าใจเนื้อเรื่องในไซอิ๋วอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น เรื่องไซอิ๋วจึงเป็นวรรณกรรมจีนที่ได้รับความนิยมในสังคมไทย

การแปลเรื่องจีนเป็นภาษาไทยเป็นเรื่องยากลำบากพอสมควร ดังที่ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (2556) กล่าวไว้ว่า ลักษณะการแปลวรรณกรรมจีนเป็นภาษาไทยตั้งแต่โบราณ หรือแม้กระทั่งปัจจุบันก็มีความลำบาก ด้วยผู้รู้ภาษาจีนไม่มีใครชำนาญภาษาไทย ผู้ชำนาญภาษาไทยก็ไม่มีใครรู้ภาษาจีน การแปลจึงต้องมีพนักงาน 2 ฝ่ายช่วยกันทำ ฝ่ายผู้ชำนาญภาษาจีนแปลความออกให้เสมียนจดลงแล้วผู้ชำนาญภาษาไทยเอาความนั้นเรียบเรียงแต่งเป็นภาษาไทย ให้ถ้อยคำมีความเรียบร้อยอีกชั้นหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงต้องมีผู้ชำนาญในทั้ง 2 ภาษา

การตั้งชื่อตัวละครภาษาจีนในภาษาไทยเป็นการทำงานที่ระหว่างภาษาต้นทางกับภาษาปลายทาง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับทั้ง 2 วัฒนธรรม การศึกษาทวิวิธีการตั้งชื่อและความหมายของชื่อตัวละครจึงสามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมของประเทศจีนและประเทศไทย เช่น ชื่อตัวละครภาษาจีน 李世民 เป็นพระนามของจักรพรรดิถังไท่จง พระมหากษัตริย์องค์ที่ 2 ในราชวงศ์ถังของประเทศจีน คำว่า 李 (หลี่) คือ นามสกุล ไม่มีความหมาย 世 (ชื่อ) คือ โลก 民 (หมิน) คือ ประชาชน ความหมายโดยรวมคือ การช่วยโลกและนำสันติสุขมาสู่ประชาชน ในฉบับภาษาไทยจึงตั้งชื่อเป็น หลี่ซีปิ่น ด้วยวิธีการทับศัพท์ทั้งหมด เพราะเป็นชื่อบุคคลเฉพาะในประวัติศาสตร์จีน ชื่อนี้ได้สะท้อนถึงวัฒนธรรมการตั้งชื่อของชาวจีนที่มีลักษณะนามสกุลนำหน้าชื่อ และยังทำให้เห็นถึงระบบการปกครองของประเทศจีนในสมัยโบราณที่มีจักรพรรดิเป็นผู้มีฐานะปกครองแผ่นดิน ชื่อตัวละครภาษาจีน 龙王 (หลงหวัง) หมายถึง เทพมังกร แปลว่า ราชามังกร เป็นสัตว์เทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ที่ปกครองผืนน้ำและควบคุมเมฆและฝนตามตำนานเทพนิยายของจีน มังกร เป็นสัตว์ที่มีลำตัวยาว มีเกล็ดและเขา ในวัฒนธรรมจีน มังกร เป็นสัญลักษณ์แห่ง พลัง อำนาจ ความยิ่งใหญ่ ความมั่งคั่งร่ำรวย ความเจริญรุ่งเรือง และความดีงาม มักใช้เป็นเครื่องหมายของจักรพรรดิ ชื่อในฉบับภาษาไทยตั้งชื่อเป็น พระยานาค พจนานุกรม

ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมายว่า “นาค” เป็นสัตว์ในนิยายที่มีลักษณะเป็นงูใหญ่มีหงอน โดยนาคผู้เป็นใหญ่หรือเป็นหัวหน้าจะเรียกว่า “พญานาค” หรือ “นาคราช” นาคเป็นเทพแห่งน้ำ ถือเป็นสัญลักษณ์ของความยิ่งใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์ มังกรกับนาคมีความคล้ายคลึงกันด้านรูปร่างลักษณะ เป็นสัตว์เทพเจ้าแห่งน้ำที่ได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง การที่ผู้แปลตั้งชื่อมังกรในวรรณกรรมจีนเป็นนาคในวรรณกรรมไทยเพื่อให้เข้ากับบริบทสังคมไทย สะท้อนว่าสังคมไทยและสังคมจีนทั้งเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยทรัพยากรน้ำ โดยแม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำที่มีต้นกำเนิดจากที่ราบสูงทิเบตของประเทศจีน ไหลผ่านประเทศพม่า ประเทศลาว และประเทศไทย คนไทยและคนลาวจึงมีความเชื่อร่วมกันว่า มีพญานาคอาศัยอยู่ในแม่น้ำโขง ส่วนประเทศจีนมีแม่น้ำแยงซี เป็นแม่น้ำที่ยาวเป็นอันดับหนึ่งของประเทศจีน และเป็นแม่น้ำที่ยาวเป็นอันดับที่ 3 ของโลก วิถีชีวิตของชาวไทยและชาวจีนจึงมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำอย่างใกล้ชิด จึงทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าแห่งน้ำ

จากข้อความข้างต้นสามารถเห็นได้ว่า การแปลวรรณกรรมจีนเป็นภาษาไทยค่อนข้างเป็นเรื่องที่ท้าทาย เนื่องจากความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมจีนและไทย ซึ่งผู้แปลจำเป็นต้องมีความรู้ทั้งในด้านภาษาและวัฒนธรรมของทั้งสองประเทศ รวมถึงทักษะในการแปลอย่างเหมาะสม ชื่อภาษาจีนในต้นฉบับสะท้อนถึงสังคมจีนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านความเชื่อ สภาพสังคมและค่านิยม เมื่อแปลเป็นภาษาไทย ผู้แปลต้องมีการเลือกใช้กลวิธีในการตั้งชื่อตัวละครในเรื่องให้อ่านเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายของชื่อตัวละครในต้นฉบับได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน การใช้ภาษาในการตั้งชื่อตัวละครจึงสามารถสะท้อนถึงความคิดและวัฒนธรรมของสังคมไทยได้อย่างชัดเจน การศึกษาชื่อของตัวละครในวรรณกรรมเรื่องไซอิ๋วนอกจากจะช่วยให้เราเข้าใจถึงความเชื่อ สภาพสังคม และค่านิยมในสังคมจีนแล้ว ยังสะท้อนถึงความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมไทยอีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการตั้งชื่อตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมแปลเรื่องไซอิ๋ว
2. เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนวัฒนธรรมจากความหมายของชื่อตัวละครในวรรณกรรมแปลเรื่องไซอิ๋ว

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมเอกสารและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชื่อ ความหมาย วรรณกรรม การแปล ภาษาที่สะท้อนวัฒนธรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. รวบรวมชื่อตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมแปลเรื่องไซอิ๋ว ฉบับแปลภาษาไทยและเอามาเทียบกับชื่อตัวละครในต้นฉบับภาษาจีน จัดชื่อตัวละครเป็นตารางเพื่อใช้ในการวิเคราะห์
3. เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ผู้วิจัยจะดำเนินการจัดการแยกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ โดยจัดระเบียบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ชื่อของตัวละคร และอีกหมวดหมู่เป็นความหมายของชื่อตัวละครในวรรณกรรมเรื่องไซอิ๋ว เพื่อจะได้ศึกษาวิเคราะห์ได้โดยง่าย
4. วิเคราะห์กลวิธีการตั้งชื่อตัวละครและภาพสะท้อนจากความหมายของชื่อตัวละคร
5. สรุปและนำเสนอการวิจัยต่อไป

ผลการศึกษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า กลวิธีการตั้งชื่อตัวละครทั้งหมด 4 กลวิธี ดังนี้

1. กลวิธีการทับศัพท์ กลวิธีนี้ช่วยรักษารูปแบบการออกเสียงของชื่อตัวละครตามต้นฉบับโดยไม่เน้นความหมายในภาษาปลายทาง เพราะชื่อตัวละครมักเป็นชื่อบุคคล โครงสร้างชื่อของชาวจีนและชาวไทยมีความแตกต่างกันอย่างมาก และชื่อตัวละครแฝงไว้ด้วยวัฒนธรรมจีน การแปลเป็นภาษาไทยโดยตรงอาจมีความยากลำบากพอสมควร อาจทำให้เสียเอกลักษณ์ของชื่อตามต้นฉบับภาษาจีนไป จึงไม่เหมาะสมสำหรับการแปลเป็นภาษาไทย ดังนั้น กลวิธีการทับศัพท์จึงสามารถจำแนกเป็น 2 กลวิธี ได้แก่ 1) การทับศัพท์ทั้งหมด 2) การทับศัพท์บางส่วน

2. กลวิธีการประสมศัพท์ นอกจากสามารถรักษาวิธีการออกเสียงของชื่อตัวละครได้อย่างคล้ายคลึงกับต้นฉบับแล้ว ยังสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อตัวละครเพิ่มเติม เช่น เพศ ฐานะ อาชีพ หรือสถานะของตัวละคร ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจตัวละครอย่างง่าย กลวิธีนี้เหมาะสำหรับชื่อตัวละครที่ยากต่อการแปลและมีความจำเป็นต้องสื่อความหมายสำคัญ สามารถจำแนกเป็น 2 กลวิธี ได้แก่ 1) การทับศัพท์ทั้งหมด และเสริมความภาษาไทย 2) การทับศัพท์บางส่วน และเสริมความภาษาไทย

3. กลวิธีการแปลความ วิธีนี้ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของชื่อตัวละครได้โดยตรง และสามารถจินตนาการถึงบุคลิกของตัวละครได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังเพิ่มความสนุกสนานในการอ่าน กลวิธีนี้เหมาะสำหรับชื่อตัวละครที่มีความหมายเข้าใจได้ง่าย จำแนกเป็น 3 กลวิธี ได้แก่ 1) การแปลตรงตัว และไม่เสริมความภาษาไทย 2) การแปลตรงตัว และเสริมความภาษาไทย 3) การแปลเอาความ

4. กลวิธีการตั้งชื่อใหม่ วิธีนี้มักเกิดจากการพิจารณาของผู้แปลเพื่อให้ชื่อสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจและจดจำตัวละครได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะชื่อตัวละครที่มีนัยทางวัฒนธรรมจีน ผู้แปลอาจเลือกใช้ชื่อที่มีความใกล้เคียงกับวัฒนธรรมไทยเพื่อให้เกิดความคุ้นเคยและความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น สามารถจำแนกเป็น 2 กลวิธี ได้แก่ 1) การตั้งชื่อใหม่โดยไม่เกี่ยวข้องกับชื่อเดิม 2) การตั้งชื่อใหม่โดยมีเค้าความหมายเดิม

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ภาพสะท้อนวัฒนธรรมมีทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ ภาพสะท้อนความเชื่อ ภาพสะท้อนสภาพสังคม และภาพสะท้อนค่านิยม ดังนี้

1. ภาพสะท้อนความเชื่อ พบว่า ความหมายของชื่อตัวละครได้สะท้อนถึงความเชื่อใน 3 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อเรื่องศาสนา เช่น ถือศีลแปด พระไตรปิฎก ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า เช่น พระอิศวร พระพวย ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ในตำนาน เช่น นาค มังกร และความเชื่อเกี่ยวกับความตาย เช่น มัจจุราช ยมบาล

2. ภาพสะท้อนสภาพสังคม พบว่า ความหมายของชื่อตัวละครได้สะท้อนถึงสภาพสังคมใน 3 ด้าน ได้แก่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมไปถึงภูมิประเทศ ภูมิอากาศ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ปิศาจกระบือ พัดเทวดา ฐานะทางสังคม เช่น พระเจ้าถังไทจงฮ่องเต้ อุปราชา และความสัมพันธ์เครือญาติ เช่น เมียเล่งอ่อง

3. ภาพสะท้อนค่านิยม พบว่า ความหมายของชื่อตัวละครได้สะท้อนถึงค่านิยมใน 2 ด้าน ได้แก่ ค่านิยมคุณงามความดีส่วนบุคคล เช่น การเคารพนับถือบรรพบุรุษ ความจงรักภักดี ความ

บริสุทธิ์ ฯลฯ ค่านิยมที่เป็นเป้าหมายของชีวิต เช่น ประสบความสำเร็จในชีวิต การมีอายุยืนยาว มีชีวิตที่มั่นคง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้แยกประเด็นการอภิปราย ดังนี้

1. กลวิธีการตั้งชื่อและความหมายของชื่อตัวละครสามารถสะท้อนความเชื่อของสังคมไทยและสังคมจีน ดังนี้ อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธ ชื่อตัวละครสะท้อนถึงความสัมพันธ์ด้านความเชื่อของชาวไทยและชาวจีน ศาสนาพุทธในจีนและศาสนาพุทธในไทยมีความแตกต่างกันในหลักคำสอน โดยชาวไทยมีการนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ในขณะที่ชาวจีนนับถือศาสนาพุทธมหายาน แต่ไม่ว่าจะเป็นมหายานหรือเถรวาทก็ตาม ทั้งเป็นนิกายที่สืบทอดมาจากพระพุทธศาสนา ส่วนศาสนาเต๋าเป็นศาสนาพื้นเมืองของจีนที่ผสมผสานด้วยความเชื่อดั้งเดิม เทพนิยาย และมีการกลมกลืนความคิดบางส่วนของศาสนาพุทธ มีการนับถือเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู เช่น ท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 (四大天王 สี่ด้าเทียนหวัง) เป็นต้น ศาสนาเต๋าเป็นความเชื่อที่คนไทยเข้าถึงได้ยาก แต่ชาวไทยมีการนับถือเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีอินเดีย เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ และพระพรหม เป็นต้น (ประภาศรี สีหอำไพ, 2550) ดังนั้น ผู้แปลจึงมีการตั้งชื่อเทวดาในศาสนาเต๋าโดยเชื่อมโยงกับชื่อเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูเพื่อช่วยให้ผู้อ่านชาวไทยเข้าใจชื่อเทพเจ้าในศาสนาเต๋าได้ง่าย เช่น จักรพรรดิหยก (玉帝 ยูตี้) คือ มหาเทพที่มีหน้าที่ปกครองโลกสวรรค์ตามความเชื่อศาสนาเต๋า ชื่อในภาษาไทยคือ พระอิศวร พระอิศวรเป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และเป็นพระเจ้าสูงสุดตามคติของชาวไทย ชาวไทยทั่วไปน่าจะไม่มีรู้จักจักรพรรดิหยกในศาสนาเต๋า แต่เมื่อเอามาเทียบกับพระอิศวร ซึ่งเป็นมหาเทพตามคติชาวไทย จะทำให้ชาวไทยเข้าใจฐานะจักรพรรดิหยกในคติชาวจีนได้ง่าย

อิทธิพลด้านความเชื่อของชาวจีนโพ้นทะเล ผู้อพยพชาวจีนในไทยมีการรักษาความเชื่อของตนไว้เป็นอย่างดี และมีการผสมผสานความเชื่อของตนเพื่อเข้ากับสังคมไทยอย่างกลมกลืน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวไทย ลักษณะความเชื่อของคนจีนในประเทศไทยผสมผสานความเชื่อของพระพุทธศาสนา การบูชาบรรพบุรุษ ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ และการนับถือเทพเจ้า (พระก่อกองเกียรติ สุวทณปญโญ และ พระมหาสุรศักดิ์ ภูริโก, 2566) เช่น เจ้าแม่กวนอิม เดิมเป็น พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรในศาสนาพุทธที่เป็นเพศชาย เนื่องจากว่าเทพเจ้าองค์นี้เป็นเทพเจ้าที่มีความเมตตากรุณา จึงกลายเป็นเทพธิดาที่ช่วยปลดปล่อยทุกข์ภัยแก่มวลมนุษย์ตามความเชื่อของชาวจีนชาวไทยเชื้อสายจีนได้รับเอาความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่กวนอิมจากชาวจีนในไทย โดยชาวจีนที่นับถือเจ้าแม่กวนอิมจะเว้นจากการฆ่าสัตว์และกินเนื้อสัตว์ทุกประเภท ในขณะที่ชาวไทยมีคติไม่กินเนื้อวัวที่แตกต่างจากชาวจีน ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ - ฮินดูเพราะว่า พระอิศวรมีโคเฝ้าที่เป็นพาหนะ ดังนั้น แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อของชาวไทยได้กลมกลืนไปด้วยกับความเชื่อของชาวจีน โดยมีการบูชาบรรพบุรุษ พระโพธิสัตว์ตามประเพณี แต่ก็มีการปรับปรุงบางส่วน ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น

อิทธิพลของวรรณกรรมเรื่องไซอิ๋ว ไซอิ๋วเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทางด้านการศึกษาความเชื่อ มีการจัดระบบเทวดาของจีนเป็นครั้งแรก เทวดาในเรื่องไซอิ๋วมีภาพลักษณ์ที่โดดเด่นและเป็นที่

ประทับใจสำหรับชาวจีน ด้วยความเผยแพร่ของเรื่องไซอิ๋ว ตัวละคร หงเจี๋ย ที่อยู่ในวรรณกรรมได้รับการเคารพบูชาจากคนฮกเกี้ยน และความเชื่อนี้ได้เข้ามาประเทศไทยพร้อมกับชาวจีนอพยพในไทย และกลายเป็นส่วนหนึ่งในความเชื่อของชาวไทย จึงสอดคล้องกับแนวคิดของ จรัสศรี จิราภส (2548) กล่าวว่า การกราบไหว้บูชาหงเจี๋ยมีการแพร่หลายในภาคใต้ของจีน โดยเฉพาะมณฑลฮกเกี้ยน น่าจะเป็นแหล่งที่มีประวัติการกราบไหว้บูชาหงเจี๋ยเก่าแก่และมากที่สุด ความศรัทธาหงเจี๋ยเข้ามาพร้อมกับชาวจีนที่อพยพเข้ามาสู่ไทย โดยกลุ่มชาวจีนที่อพยพเข้ามาส่วนใหญ่มาจากมณฑลฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่นับถือเทพเจ้าหงเจี๋ยอย่างแพร่หลาย ประเทศไทยจึงปรากฏศาลเจ้าพ่อหงเจี๋ยในบางพื้นที่ เช่น ชลบุรี ภูเก็ต เป็นต้น

2.กลวิธีการตั้งชื่อและความหมายของชื่อตัวละครสามารถสะท้อนสภาพสังคมไทยและสังคมจีน ดังนี้ วัฒนธรรมการตั้งชื่อ จากการตั้งชื่อของตัวละครสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมการตั้งชื่อและวัฒนธรรมการเรียกขานระหว่างชาวจีนและชาวไทย ชาวจีนให้ความสำคัญกับนามสกุล เนื่องจากว่านามสกุลเป็นสัญลักษณ์ของวงศ์ตระกูลที่ทำให้คนจีนมีความผูกพันเป็นเชื้อชาติเดียวกันอย่างเหนียวแน่น ดังนั้น ชื่อของชาวจีนจึงมีลักษณะนามสกุลนำหน้าชื่อ ส่วนชื่อของชาวไทยมีชื่ออยู่หน้านามสกุล เดิมทีคนไทยมีเพียงชื่อเรียกเท่านั้น ไม่ได้มีนามสกุล ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 จึงโปรดให้มีการตั้งนามสกุลเหมือนกับประเทศอื่น ๆ เมื่อชาวจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทย มีการแปลงนามสกุลหรือแซ่ของตนเพื่อความกลมกลืนกับวัฒนธรรมการตั้งชื่อของคนไทย เช่น นามสกุล ลิ้มทองกุล มีแซ่เดิมคือ แซ่ลิ้ม เป็นต้น จึงสอดคล้องกับความคิดของถาวร สิกขโกศล (2559) อธิบายว่า แซ่ของคนจีนในไทยส่วนมากเป็นแซ่ที่แพร่หลายทางจีนภาคใต้แถบมณฑลกวางตุ้ง ฮกเกี้ยน ไหหลำ เพราะคนจีนในไทยส่วนมากมาจาก 3 มณฑลนี้ แซ่ที่มีคนมากพอเป็นที่รู้จักกันทั่วไปมีประมาณ 100 กว่าแซ่ คือ แซ่เฉิน (ตั้ง) แซ่หลิน (ลิ้ม) เป็นต้น และชาวจีนนิยมตั้งชื่อโดยใช้คำบอกลำดับที่ในหมู่พี่น้องเพื่อแสดงถึงความผูกพันเพราะชาวจีนเป็นกลุ่มคนที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ลูกชายคนโตชื่อ ป้อ (伯) คนรองชื่อ จ้ง(仲) คนที่สามชื่อ ชู (叔) คนเล็กชื่อ จี้ (季) ทำนองเดียวกับ อ้าย ยี่ สาม ไส (สี่) ของไทย

สภาพสังคม ประเทศไทยและประเทศจีนเป็นประเทศที่อยู่ในทวีปเอเชีย ภูมิประเทศและภูมิอากาศมีความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกัน จึงทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเกิดความแตกต่าง เช่น ประเทศจีนมี 4 ฤดู ส่วนประเทศไทยมี 3 ฤดู โดยประเทศจีนมีฤดูหนาวที่มีหิมะตก ซึ่งทำให้ชาวจีนมีความชื่นชอบดอกไม้ที่ทนหนาว ในสมัยโบราณการตายด้วยความหนาวเย็นถือเป็นเรื่องปกติ ชาวจีนจึงมีความชื่นชอบดอกไม้ที่ทนหนาว เพราะว่าการที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ร้ายแรงแสดงถึงความมีชีวิตชีวา ความอดทน และการต่อสู้กับสภาพแวดล้อม เช่น ดอกเหมย ดอกกล้วยไม้ ซึ่งเป็นดอกไม้ที่เบิกบานในช่วงปลายฤดูหนาวและต้นฤดูใบไม้ผลิ นอกจากนี้แล้วชาวจีนยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งใดหิมะ ด้วยการที่ประเทศไทยอยู่ในเขตร้อน มีช้างอาศัยอยู่ในประเทศเป็นจำนวนมาก ช้างจึงเป็นสัตว์ที่มีบทบาทสำคัญสำหรับชาวไทย ในไซอิ๋วมีตัวละครปิศาจช้างขาว ชื่อภาษาไทยได้ตั้งชื่อเป็น ช้างเผือก ช้างเผือกเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นมงคลแห่งการบำเพ็ญบารมีและความศักดิ์สิทธิ์สำหรับชาวไทย ในขณะที่ช้างเป็นสัตว์ที่เห็นได้เฉพาะบางพื้นที่ในประเทศจีน ช้างสีขาวยังเป็นช้างที่หายาก ลักษณะโดดเด่นอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ช้างสีขาวกลายเป็นปิศาจในมุมมองของชาวจีน จึงสอดคล้องกับความคิดของ สุวรรณฯ ตั้งทิษะรักษ์ (2552) กล่าวว่า ภาษาเป็นเครื่องสะท้อนวิถีชีวิตของคนในชาติ

ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในไทย การอพยพของชาวจีนได้แพร่กระจาย ภาษา ความเชื่อและวัฒนธรรมของตนไปทั่วประเทศ ชาวจีนโพ้นทะเลมีบทบาทในสังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน จากชื่อตัวละครที่ตั้งชื่อโดยวิธีทับศัพท์และประสมศัพท์ พบว่า การตั้งชื่อทับศัพท์ด้วยภาษาจีนสำเนียงท้องถิ่นได้รับความนิยมมากกว่าการตั้งชื่อทับศัพท์ด้วยภาษาจีนสำเนียงจีนกลาง สาธารณรัฐประชาชนจีนได้มีการประกาศส่งเสริมการใช้ภาษาจีนกลางเป็นภาษาทางการของประเทศใน พ.ศ. 2499 ซึ่งแสดงว่า ก่อนที่มีการประกาศส่งเสริมการใช้ภาษาจีนกลางเป็นภาษาทางการของประเทศ ภาษาจีนสำเนียงท้องถิ่นจึงเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเป็นหลัก ทั้งนี้ ชื่อตัวละครในวรรณกรรมไซอิ๋วที่ตั้งโดยวิธีทับศัพท์จึงปรากฏเป็นภาษาจีนสำเนียงท้องถิ่นเป็นส่วนมาก โดยชื่อที่ทับศัพท์ด้วยภาษาจีนสำเนียงท้องถิ่น จัดอยู่ในภาษาจีนตระกูลหมิ่นหนัน (闽南语 หมิ่นหนันอู่) ซึ่งเป็นภาษาถิ่นของกลุ่มคนที่อาศัยในตะวันออกเฉียงใต้ของจีน มีการพูดกันมากในมณฑลฮกเกี้ยน มณฑลกว่างตุง มณฑลไหหลำ ไต้หวัน และชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยกลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มคนหลักที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง ซึ่งสอดคล้องกับที่ บำรุง สุขพรรณ (2525: 6 - 12) กล่าวว่า ชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทยประกอบด้วย 5 กลุ่มใหญ่ คือ ชาวจีนกว่างตุง แต่จิ๋ว ฮกเกี้ยน แคะ และไหหลำ นอกจากนี้ยังมีพวกอื่นอีกเล็กน้อย เช่น ชาวจีนไต้หวัน และชาวจีนยูนนาน เป็นต้น ชาวจีนแต่จิ๋วมีมากที่สุด ถึง 50 % รองลงมาคือจีนแคะ 15 % จีนไหหลำ 12 % จีนฮกเกี้ยน 10% กวางตุง 10 % และพวกอื่น ๆ 3 % ชาวจีนมีความสามัคคีและมักจะอยู่กันเป็นชุมชน เป็นหมู่ตามกลุ่มภาษา โดยได้ก่อตั้งสมาคมต่าง ๆ ชาวจีนในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังรักษาวัฒนธรรมและขนบประเพณีจีนดั้งเดิมไว้ ดังนั้น จึงทำให้คนไทยได้มีการรับเอาภาษาจีนตระกูลหมิ่นหนันไปใช้ในชีวิตประจำวันและสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

3.กลวิธีการตั้งชื่อและความหมายของชื่อตัวละครสามารถสะท้อนค่านิยมของสังคมไทยและสังคมจีน ดังนี้ ค่านิยมเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคล ชาวจีนมีค่านิยมเกี่ยวกับสัญลักษณ์มงคลที่หลากหลาย เช่น ตัวเลขมงคล เทพเจ้ามงคล เป็นต้น ชาวจีนเชื่อว่าสิ่งที่เป็นคู่กันเป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์และความสมดุล เลขคู่จึงเป็นเลขที่มีความสิริมงคล ได้รับความนิยมจากชาวจีน ยกเว้นเลข 4 เพราะว่าเลข 4 เป็นคำพ้องเสียงกับคำว่าตายในภาษาจีน ในเรื่องไซอิ๋วปรากฏตัวละครที่เป็นคู่กันหลายคู่ เช่น ตัวละคร ยมบาลหน้ากระบือ (牛头鬼 หมิวโถก่วย) เดิมเป็นพนักงานในยมโลกตามความเชื่อของศาสนาพุทธ มีร่างกายเป็นมนุษย์ และศีรษะเป็นกระบือ เมื่อความเชื่อนี้ได้เข้ามาในประเทศไทยจีน ชาวจีนมีการเพิ่มยมบาลหน้าม้าเข้าไปเพื่อคู่กับยมบาลศีรษะกระบือ เนื่องจากชาวจีนนิยมสิ่งที่เป็นคู่กัน นอกจากนี้ ชาวจีนก็มีการนับถือเทพเจ้าแห่งสิริมงคล 3 พระองค์ คือ 福星 (ฝูซิง) 禄星 (ลู่ซิง) 寿星 (โซซิง) ได้แก่ เทพเจ้าแห่งบุญวาสนา เทพเจ้าแห่งความมั่งคั่ง และเทพเจ้าแห่งอายุยืนยาว จึงสอดคล้องกับความคิดของ เถา เถา หลิว (2567) กล่าวว่า เรามักพบรูปภาพของเทพเจ้า 3 พระองค์อยู่บ่อยครั้งในร้านค้าและร้านอาหารของชาวจีน ซึ่งแสดงถึงความมุ่งหวังเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคลและความเจริญรุ่งเรืองของธุรกิจ

ค่านิยมตามลัทธิขงจื๊อ ลัทธิขงจื๊อเป็นแนวคิดสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมจีน สามารถสรุปเป็นแนวคิดสำคัญ 9 ประการ ได้แก่ ความเมตตา กรุณา ความชอบธรรม ความมีมารยาทหรือพิธีกรรม ปัญญา ความซื่อสัตย์ การให้อภัย ความจงรักภักดี ความกตัญญู และความเป็นพี่น้องที่ดี ซึ่งถือเป็นหลักทางในการปฏิบัติของชาวจีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวจีนมีการบูชาบรรพบุรุษเพื่อแสดงถึง

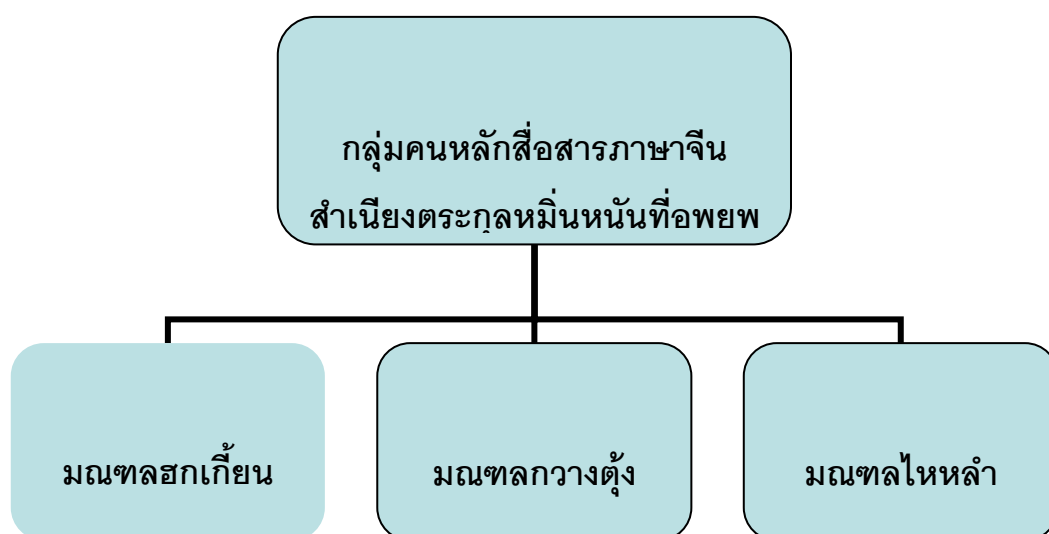

ความกตัญญู ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของลัทธิขงจื๊อที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางสายเลือด และความกตัญญู ชื่อของชาวจีนมีความหมายเกี่ยวกับความจงรักภักดี ความซื่อสัตย์ และความกตัญญู โดยส่วนมาก จึงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชานนัท เซาว์จิรพันธุ์ (2561) ศึกษาการตั้งชื่อร้านค้าเงินเป็นภาษาไทยในเขตสาทร กรุงเทพฯ พบว่า ป้ายชื่อร้านค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนมีการหลอมรวมปรัชญาความคิดของชาวจีนมากมาย เช่น การสืบทอดเชื้อสายของวงศ์ตระกูล ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1. จากการวิเคราะห์กลวิธีการตั้งชื่อตัวละครพบว่า การตั้งชื่อตัวละครในภาษาไทยด้วยวิธีทับศัพท์ส่วนมากเป็นภาษาจีนสำเนียงตระกูลหมิ่นหนัน (闽南语) สำเนียงถิ่นนี้ใช้พูดกันในกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน และเป็นกลุ่มคนหลักที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย เช่น แต่จิว ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ไทหลำ เป็นต้น สาธารณรัฐประชาชนจีนได้มีการประกาศส่งเสริมการใช้ภาษาจีนกลางเป็นภาษาทางการของประเทศใน พ.ศ. 2499 ก่อนที่มีประกาศการส่งเสริมภาษาจีนสำเนียงจีนกลาง ภาษาถิ่นจะเป็นภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน ดังนั้น คำทับศัพท์ภาษาจีนใช้ในสังคมไทยจึงเป็นภาษาจีนสำเนียงตระกูลหมิ่นหนัน (闽南语) เป็นหลัก เพราะจะได้รับอิทธิพลจากชาวจีนอพยพ และได้สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ทั้งชาวจีนกับชาวไทยมีการนับถือเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ด้วยศาสนาแต่มีการนับถือเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยมีการปรับปรุง แต่งเติม เรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้เข้ากับสังคมจีน ผู้แปลจึงมีการเทียบเท่าเทพเจ้าในศาสนาเต๋าของจีนกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู เพื่อให้ชาวไทยเข้าใจง่าย

ภาพประกอบ 1 กลุ่มคนหลักสื่อสารภาษาจีนสำเนียงตระกูลหมิ่นหนันที่อพยพเข้ามาในไทย

บทสรุป

ในการตั้งชื่อตัวละครในวรรณกรรมแปลเรื่องไซอิ๋วมีการประยุกต์ใช้กลวิธีการตั้งชื่อที่หลากหลาย ชื่อตัวละครสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศจีน ไทยกับจีนมีความผูกพันและติดต่อกันมานับแต่โบราณกาล ชาวจีนมีประวัติการอพยพเข้ามาในไทยอันยาวนาน ชาวจีนที่อพยพในไทยได้นำภาษา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของตนเข้ามาในไทย และมีการกลมกลืนเพื่อเข้าวัฒนธรรมไทย จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย คำยืมภาษาจีนในภาษาไทยที่ชาวไทยใช้กันตั้งแต่อดีต ส่วนมากเป็นภาษาจีนสำเนียงตระกูลหมิ่นหนัน เป็นกลุ่มภาษาที่ใช้สื่อสารกันในชาวมณฑลฮกเกี้ยน กวางตุ้ง และไหหลำ ซึ่งเป็นกลุ่มคนหลักที่อพยพเข้ามาในไทย ความเชื่อของชาวจีนอพยพในไทยมีอิทธิพลต่อความเชื่อของสังคมไทย ทำให้ชาวไทยมีการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษ เจ้าแม่กวนอิม และหั่งเจีย ซึ่งเป็นตัวละครในวรรณกรรม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยนี้ทำให้เห็นถึงแนวทางในการศึกษาชื่อตัวละครในวรรณกรรมแปล ซึ่งสามารถเป็นความรู้ในการศึกษาการตั้งชื่อตัวละครในวรรณกรรมแปลเรื่องอื่น ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบ (องค์ความรู้) เรื่องกลวิธีการตั้งชื่อตัวละครและภาพสะท้อนวัฒนธรรมของสังคมจีนและสังคมไทย สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาการตั้งชื่อตัวละครในวรรณกรรมแปลในไทยเรื่องอื่น ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เฉพาะกลวิธีการตั้งชื่อตัวละครภาษาจีนเป็นภาษาไทยซึ่งยังไม่ครอบคลุมทั้งหมดนอกจากนี้แล้ว ยังสามารถวิเคราะห์กลวิธีการตั้งชื่อสถานที่สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- จรัสศรี จิรภาส. (2548). *หั่งเจีย (ฉ่เทียนต้าเล้ง) ลิงในวรรณกรรมที่กลายเป็นเทพเจ้า*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- ชานนท์ เซารัจพันธ์. (2561). การศึกษากลวิธีการแปลชื่อร้านค้าภาษาจีนเป็นภาษาไทยในเขตสาทร กรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปล*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ถาวร สิกขโกศล. (2559). *ชื่อแซ่และระบบตระกูลแซ่ อัตลักษณ์สำคัญเบื้องต้นของคนจีน*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- เถา เถา หลิว. (2567). *เทพปกรณัมจีน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แอริว์.
- บารุง สุขพรรณ. (2525). *บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประภาศรี สีหอำไพ. (2550). *วัฒนธรรมทางภาษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ:ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระก้องเกียรติ สุวทณนปญโญ และ พระมหาสุรศักดิ์ ภูริโก. (2566). “ชาวไทยเชื้อสายจีน: วิถีชีวิตทางวัฒนธรรม”. *วารสารพุทธาเซียนศึกษา*. 8(2), หน้า 43 – 55.
- สมเด็จพระ ๑ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2556). *ตำนานหนังสือสามก๊ก*. นนบุรี: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า 2000.
- สุภัทร ชัยวัฒน์พันธุ์. (2549). *ประวัติวรรณคดีจีน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- สุวรรณา ตั้งทีฆะรักษ์. (2552). *ภาษาและวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- โอฬาร รัตนภักดี. (2563). มนุษย์ สังคม และวัฒนธรรมในวรรณกรรมและภาพยนตร์. *หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการสังคมศาสตร์*. ลำปาง: วิทยาลัยสหวิทยาการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง.

การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล
คลองอุตะเถา อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา
The Application of the Principles of Aparihaniyadhamma in the
Administration of Khlong U Taphao Subdistrict Administrative
Organization, Hat Yai District, Songkhla Province

¹สรายุทธ์ พรหมรักษ์ ²พระครูบวรชัยวัฒน์

¹Sarayout Phromrak ²Phrakru Bowonchaiwat

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Srithammasokkarat Campus

¹Corresponding author, e-mail: sarayut.khaew@gmail.com

Received May 5, 2025; Revised May 24, 2025; Accepted: August 26, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถา อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์ในเชิงลึก มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถา อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา 2. เพื่อศึกษาหลักอปริหานิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถา อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถา ได้มีการนำหลักอปริหานิยธรรมมาประยุกต์ใช้อย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการจัดการประชุมที่สม่ำเสมอ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมภายในองค์กร 2. มีการพัฒนาการบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3. การพัฒนาการบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถา อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลาสามารถเป็นต้นแบบให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นได้ จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถา อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถาดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการ และสามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างถูกต้อง ย่อมนำไปสู่ความกินดีอยู่ดีของประชาชน รวมทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถาก็จะเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชนในเขตความรับผิดชอบ และการพัฒนาองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

คำสำคัญ : การบริหาร; การประยุกต์ใช้; หลักอปริหานิยธรรม

Abstract

The research article on the application of the principle of non-perishableness in the administration of Khlong U-Tapao Subdistrict Administrative Organization, Hat Yai District, Songkhla Province is qualitative research in depth interview. The objectives are 1. To study the administration of Khlong U-Tapao Subdistrict Administrative Organization, Hat Yai District, Songkhla Province 2. To study the principle of non-perishableness in Theravada Buddhism 3. To study the application of the principle of non-perishableness in the administration of Khlong U-Tapao Subdistrict Administrative Organization, Hat Yai District, Songkhla Province. The research results found that 1. Khlong U-Tapao Subdistrict Administrative Organization has clearly applied the principle of non-perishableness, especially in organizing regular meetings to create participation within the organization. 2. There has been a development of administration according to the principle of non-perishableness in Theravada Buddhism. 3. The development of administration according to the principle of non-perishableness of Khlong U-Tapao Subdistrict Administrative Organization, Hat Yai District, Songkhla Province can be a model for other local administrative organizations. From the above information the researcher is interested in studying the application of the principle of imperishableness in the administration of Khlong U-Tapao Subdistrict Administrative Organization, Hat Yai District, Songkhla Province. The aim is to enable Khlong U-Tapao Subdistrict Administrative Organization to operate efficiently, respond to the needs, and solve the problems of the people correctly. This will lead to the well-being of the people, and Khlong U-Tapao Subdistrict Administrative Organization will be an organization that is efficient in providing public services to the people in its area of responsibility and in developing the organization to be more progressive.

Keywords: Management; Application; Principle of Non-Destructiveness

บทนำ

การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นรูปแบบหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้และเป็นกลไกสำคัญในการกระจายทรัพยากรการพัฒนาของรัฐไปสู่ชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่และมีอำนาจในการบริหารจัดการตนเอง องค์การบริหารส่วนตำบล มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และแก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562 โดยยกฐานะจากสภาตำบลที่มีรายได้โดยไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกันสามปีเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า

ปีละหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท นอกจากอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แล้ว พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ภายใต้อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบดังกล่าว การที่จะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จตามหน้าที่ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ได้ โดยส่วนสำคัญขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเอง (นิพนธ์ ทาบุญ, 2560)

การบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องประกอบด้วย มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อให้บุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการปฏิบัติงานที่มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน การสร้างความรู้ ความเข้าใจและถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่บุคลากรในองค์กร การส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด ผู้บริหารต้องมีลักษณะความเป็นผู้นำสูง มีความรู้ความสามารถ กล้าคิด กล้าเปลี่ยนแปลง กล้ารับผิดชอบในการตัดสินใจในการดำเนินงาน และมีความคิดริเริ่มในโครงการใหม่ ๆ บุคลากรในองค์กรมีความรู้ความสามารถและมีความรับผิดชอบ ต้องมีการส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรได้เข้ารับการอบรมและศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น การบริหารงานที่มีความคล่องตัว ส่งเสริมให้องค์กรมีการบริหารงานที่มีความคล่องตัว เพื่อลดขั้นตอนในการทำงานให้สั้นลง ทั้งนี้ ผู้บริหารจะเป็นผู้กำหนดนโยบายหรือทิศทางการทำงาน ในขณะที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องนำแผนและนโยบายลงสู่การปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร และการรับฟังความคิดเห็นจากภายนอก ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน ในขณะที่หลักธรรมกับการบริหารตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่นำมาประกอบในการใช้งานบริหารงานของผู้บริหารนั้นคือ หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการ ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกัน ประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ 4) สักการะเคารพนับถือบูชาท่านผู้ใหญ่ทั้งหลาย มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง 5) บรรดาภุคสรวิภังค์ทั้งหลายให้อยู่ดีโดยมีอุกขมเหง หรืออุตุคร่าชื่นใจ 6) เคารพสักการบูชาเจตีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของคนในชุมชน และ 7) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (นวโกวาท ฉบับประชาชน, 2540)

องค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถา ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลคลองอุตะเถา อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นองค์การบริหารส่วนตำบลที่ขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นตามนโยบายของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นในทุกมิติ ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการเมืองการบริหาร ดังนั้น การจะดำเนินการไปสู่เป้าหมายตามนโยบายได้นั้น บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดความสำเร็จได้ ซึ่งที่ผ่านมาพบว่า การบริหารงานภายในองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถายังมีปัญหามากมายด้าน เช่น ปัญหาการทุจริตต่อหน้าที่ ขาดความรับผิดชอบเอาใจใส่ดูแลประชาชนและไม่มีความโปร่งใส ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ ทำให้เกิดการก้าวก่ายการทำงานกันและกัน

การประชุม มักมีการประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน เป็นการประชุมเร่งด่วน ไม่มีการแจ้งล่วงหน้า ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมไม่ครบตามจำนวนที่ต้องการ ผู้เข้าร่วมประชุมมักไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับการ เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ย่อมนำมาสู่การบริหารจัดการภายในองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภาอย่างเนิ่นนาน และส่งผลต่อการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนต่อไป

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา เพื่อต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภาดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการ และสามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างถูกต้อง ย่อมนำไปสู่ความกินดีอยู่ดีของประชาชน รวมทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภาจะเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการจัดบริการสาธารณะให้กับประชาชนในเขตความรับผิดชอบ และการพัฒนาองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา
2. เพื่อศึกษาหลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Interview Research) แบบสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In depth Interview) มีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

การศึกษาจากเอกสาร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา โดยอาศัยข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับแปลไทยของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อศึกษาหลักธรรมว่าด้วยเงื่อนไขแห่งความไม่เสื่อมถอยขององค์กร โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ การปรึกษาหารือ ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ และธรรมาภิบาลในเชิงพุทธ ซึ่งถือเป็นหลักการพื้นฐานในการพัฒนาองค์กรให้มั่นคง ยั่งยืน และได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ขณะเดียวกันผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ รายงานราชการ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อทำความเข้าใจบริบท โครงสร้าง และปัญหาในการดำเนินงาน ตลอดจนวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการจัดการที่เหมาะสม ซึ่งข้อมูลทั้งหมดนี้มีส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการบริหารสมัยใหม่อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทและเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 2 รูป กลุ่มผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา จำนวน 4 คน และกลุ่มเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา จำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้น 10 รูป/คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งมุ่งเน้นคัดเลือกเฉพาะผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ คือ มีประสบการณ์ในการทำงาน มีบทบาทในการกำหนดนโยบายหรือปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงานในระดับท้องถิ่น และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีคุณภาพ หลากหลาย และครอบคลุมประเด็นสำคัญในการวิจัย โดยเฉพาะในแง่มุมมองของการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการพัฒนาและบริหารจัดการองค์กรท้องถิ่นให้มีความยั่งยืน สมดุล และเกื้อกูลต่อชุมชนทั้งในด้านโครงสร้างระบบงาน และมิติทางจิตวิญญาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured In-depth Interview) ซึ่งได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาว่าด้วยการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวแบ่งออกเป็น 4 ตอนเพื่อให้ครอบคลุมทั้งมิติพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลและประเด็นสาระสำคัญในการวิจัย ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นการเก็บข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ อาทิ ตำแหน่ง ประสบการณ์ และบทบาทหน้าที่ในองค์กร ซึ่งมีผลต่อความเข้าใจในประเด็นที่วิจัย ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการรับรู้ ความเข้าใจ และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในกระบวนการบริหารงานในระดับตำบล ตอนที่ 3 มุ่งเน้นการค้นหาแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารที่สอดคล้องกับหลักธรรมดังกล่าว ทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ และตอนที่ 4 เป็นส่วนของข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูล ซึ่งมีคุณค่าต่อการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และสอดคล้องกับหลักการแห่งความไม่เสื่อมในพระพุทธศาสนา

การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการสำคัญที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงประเด็นในการประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลาโดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- 1) ผู้วิจัยดำเนินการขอเอกสารอนุญาตการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อให้ได้รับการตรวจสอบข้อมูลว่าถูกต้องหรือไม่ หากเมื่อได้รับการตรวจสอบผ่านแล้วก็จะดำเนินการในส่วนถัดไป ผู้วิจัยได้ทำการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก รวมถึงการขออนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ให้ข้อมูล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการสัมภาษณ์ครั้งนี้

- 2) ผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายและกำหนดเวลาสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 10 รูป/คน ซึ่งประกอบด้วย นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา, กลุ่มผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่

ตะเภา, กลุ่มเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา ที่เป็นตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา โดยกำหนดให้การสัมภาษณ์เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่เหมาะสมและสะดวกสำหรับผู้ให้ข้อมูล และจะไม่มีการเปิดเผยใบหน้าและชื่อ-นามสกุลที่แท้จริงและใช้เวลาในการสัมภาษณ์ต่อคนประมาณ 45 นาที

3) ผู้วิจัยทำการสร้างสัมพันธภาพ แนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ อธิบายวิธีการเก็บข้อมูล และขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์ โดยการชี้แจงถึงสิทธิและอิสระของกลุ่มตัวอย่างที่จะเข้าร่วมการวิจัยโดยไม่บังคับ และข้อมูลจะถูกรักษาไว้เป็นความลับ และนำเสนอในภาพรวมต่อไป

4) ผู้วิจัยขออนุญาตกลุ่มตัวอย่างในการบันทึกเสียงการให้สัมภาษณ์ และจดบันทึกข้อมูลสำคัญและหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วเสร็จ ผู้วิจัยจัดระบบข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ อภิปรายผล และสรุปผลนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis) โดยอาศัยแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ตามธีม (Thematic Analysis) เพื่อให้สามารถตีความข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึกได้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการถอดเทปคำสัมภาษณ์ แล้วตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา จากนั้นจึงดำเนินการอ่านข้อมูลซ้ำหลายรอบเพื่อจับประเด็นสำคัญและจัดจำแนกเนื้อหาตามหมวดหมู่ (Coding) ที่สะท้อนถึงการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรม 7 ประการในการบริหารองค์กร ซึ่งหมวดหมู่ที่ได้จะถูกนำไปวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ในงานวิจัย ได้แก่ แนวทางการบริหารงานใน 4 ด้านขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ ด้านงานทั่วไป ด้านการเงินการคลัง ด้านการบริการสาธารณะ และด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถอธิบายและสังเคราะห์ข้อมูลได้อย่างลุ่มลึก รอบด้าน และสะท้อนถึงรูปแบบการบริหารท้องถิ่นที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่าการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีการกำหนดนโยบายอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ และสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเศรษฐกิจ การบริการสาธารณะ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ในส่วนการวิเคราะห์การบริหารจัดการในครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกประเด็นการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ตะเภา อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ (1) ด้านการบริหารงานทั่วไป (2) ด้านการบริหารการเงิน การคลัง และงบประมาณ (3) ด้านการบริการสาธารณะ และ (4) ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด

สงขลา, 2568) ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาการบริหารงานท้องถิ่นต่อไป

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การศึกษาหลักการบริหารนิยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ของหลักการบริหารนิยธรรมซึ่งเป็นคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาทปรากฏในพระไตรปิฎก หมวดพระวินัยปิฎก และอภัยยาศัยของพระพุทธองค์ในการวางรากฐานของความมั่นคงแห่งหมู่สงฆ์ได้ว่า หลักธรรมนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ประการ ซึ่งเมื่อหมู่ชนยึดถือและดำรงอยู่ด้วยความเคารพในหลักการดังกล่าว ย่อมนำมาซึ่งความเจริญ ไม่เสื่อมถอย ทั้งในด้านจิตใจ การอยู่ร่วมกัน และการบริหารจัดการ โดยสาระของหลักการบริหารนิยธรรมเน้นไปที่ความสามัคคี ความเคารพในระบบและผู้อาวุโส การปฏิบัติตนอย่างมีวินัย และการชำระใจซึ่งคุณธรรมอันพึงมีของหมู่คณะในบริบทของการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(พระครูสรวิชัย, 2560) หลักธรรมนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางองค์กร ความโปร่งใสในการดำเนินงาน และการยกระดับจริยธรรมของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ อันจะส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน การวิเคราะห์ในประเด็นนี้จึงมุ่งพิจารณาความเข้าใจ ความหมาย และสาระสำคัญของหลักการบริหารนิยธรรมแต่ละข้อ โดยใช้แนวคำสอนจากคัมภีร์บาลี อรรถกถา รวมถึงความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนาและผู้ปฏิบัติงานในระดับท้องถิ่น เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการนำหลักธรรมดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายและจริยธรรมในการบริหารงานท้องถิ่นอย่างแท้จริง

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ต๊ะเกา อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่าองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ต๊ะเกา มีการน้อมนำหลักการบริหารนิยธรรมมาใช้ในการบริหารงานในหลายมิติ ซึ่งปรากฏให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมในเชิงโครงสร้าง วัฒนธรรมองค์กร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร โดยมีสาระสำคัญสอดคล้องกับหลักธรรมทั้งเจ็ดประการอย่างชัดเจนการจัดประชุมอย่างต่อเนื่องและมีระบบขององค์กรถือเป็นการแสดงออกถึงการประยุกต์ใช้หลัก “หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์” ได้อย่างเหมาะสม โดยผู้บริหารให้ความสำคัญกับการประชุมประจำเดือน เพื่อรายงานผลการดำเนินงาน รับฟังปัญหา และกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกัน แม้ในบางช่วงจะประสบปัญหาเรื่องการแจ้งวาระล่วงหน้าหรือการเข้าร่วมที่ไม่ครบองค์ประชุม แต่โดยภาพรวมสะท้อนให้เห็นถึงความตั้งใจในการบริหารงานโดยใช้กระบวนการประชุมเป็นแกนกลางของการประสานงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการบริหารเชิงธรรมาภิบาลขณะเดียวกันการปฏิบัติงานร่วมกันในลักษณะทีมเวิร์ก การประชุมที่เกิดขึ้นโดยพร้อมเพรียงและการตัดสินใจร่วมกันอย่างมีฉันทามติ ล้วนสะท้อนถึงการน้อมนำหลัก “พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจร่วมกัน” (พระมหานาเกียรติ วิสุทฺโธ, 2563) มาใช้ได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะในกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหลายฝ่าย เช่น การจัดเวทีประชาคม หรือการลงพื้นที่ร่วมกับชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดความสามัคคีภายในองค์กร และลดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงาน นอกจากนี้ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ต่างยึดมั่นในระเบียบข้อบังคับของราชการอย่างเคร่งครัด ไม่มีการบัญญัตินโยบายใหม่โดยมิชอบ หรือดำเนินการใด ๆ ที่ขัดกับหลักการและมติขององค์กร ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงการนำหลัก “ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้” มาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีวินัยทางการบริหาร การยึดแนวทางที่ได้รับความเห็นชอบร่วมกันเป็นหลัก ทำให้เกิดความต่อเนื่องในนโยบายและลดความเสี่ยง

จากการใช้อำนาจโดยพลการในด้านความสัมพันธ์ภายใน พบว่าบุคลากรส่วนใหญ่มีความเคารพและยอมรับในตัวผู้นำองค์กรโดยดูจากพฤติกรรมและคุณธรรมมากกว่าตำแหน่ง โดยเฉพาะคุณลักษณะของผู้บริหารที่มีความเป็นผู้นำเชิงเมตตา เปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น และแสดงบทบาทในการชี้นำองค์กรอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับหลัก “เคารพนับถือผู้นำหรือผู้ใหญ่” ที่เน้นการให้เกียรติผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และดำรงตนอย่างมีคุณธรรมด้านความเสมอภาคทางเพศ องค์กรมีแนวทางที่ชัดเจนในการให้ออกาสสตรีเข้ามามีบทบาทในงานบริหาร เช่น การมอบหมายให้เจ้าหน้าที่หญิงดำรงตำแหน่งวิเคราะห์นโยบาย พัฒนาชุมชน หรือเป็นตัวแทนในกิจกรรมระดับพื้นที่ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือแบ่งแยกหน้าที่จากเพศสภาพ ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามหลัก “ให้เกียรติและคุ้มครองสตรี” ได้อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบริหารจัดการขององค์กรบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ต๊ะเกา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา มีการกำหนดนโยบายอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะว่าการกำหนดนโยบายการบริหารอย่างชัดเจนนั้นเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอนุจิตร ชินสาร ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเลิศด้านความโปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์องค์กรที่ชัดเจนสามารถเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ (อนุจิตร ชินสาร, 2564)

2. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สารของหลักการบริหารนิยธรรมเน้นไปที่ความสามัคคี ความเคารพในระบบและผู้อาวุโส การปฏิบัติตนอย่างมีวินัย และการดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันพึงมีของหมู่คณะในบริบทของการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยอาจจะมีปัญหาจากปัจจัยอื่นๆ ที่ขาดสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดประสิทธิผลของการดำเนินงานบ้าง ซึ่งสอดคล้องกับ ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี และคณะได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารงานโดยใช้หลักการบริหารนิยธรรม 7 และหลักการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (NPM.) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัย พบว่า ระดับการบริหารงานโดยใช้หลักการบริหารนิยธรรม 7 และหลักการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (NPM.) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวม อยู่ในระดับมาก โดยปัญหาและอุปสรรคของการบริหารงานโดยใช้หลักการบริหารนิยธรรม 7 พบว่า ปัญหาจะอยู่ในส่วนของการส่งเสริม และรักษาวินัยธรรมประเพณีอันดีงาม และการอารักขาคุ้มครอง ปกป้อง อันชอบธรรมที่ต้องมีการใช้งบประมาณและความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งวัด โรงเรียน ชุมชน ซึ่งด้วยอุปสรรคงบประมาณที่ยังมีจำกัด ทำให้งบประมาณในการจัดโครงการ หรือการประชาสัมพันธ์ ยังไม่ทั่วถึง ส่วนปัญหาและอุปสรรคของการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (NPM.) พบว่า ปัญหาจะอยู่ในส่วน ของการตอบสนองความต้องการของประชาชน เนื่องจากประชาชนยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วม (ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี และคณะ, 2561)

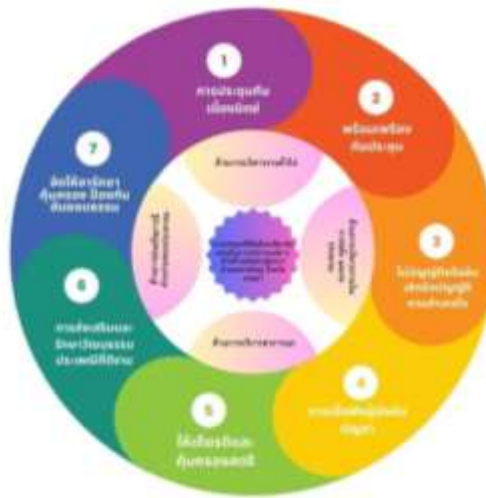
3. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าการประยุกต์ใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารองค์กรบริหารส่วนตำบลคลองอยู่ต๊ะเกา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา นั้น ในด้านบริบทของ

การปกครองส่วนท้องถิ่นแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างระบบบริหารที่มีคุณภาพ โปร่งใส และยั่งยืนหนึ่งในประเด็นที่โดดเด่นคือการปฏิบัติตามหลัก “หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ” ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถา มีการจัดประชุมประจำเดือนระหว่างผู้บริหารกับเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง แม้บางช่วงมีอุปสรรคด้านความพร้อมเพรียงหรือการแจ้งวาระล่วงหน้า แต่ก็สะท้อนถึงเจตนารมณ์ของการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งไม่เพียงช่วยยกระดับคุณภาพการบริหารงาน แต่ยังเอื้อต่อการสร้างความไว้วางใจในหมู่บุคลากร ดังที่พระภิกษุดา ฐิตธมโม (แก้วประยูร) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ตามหลักอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ด้าน โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการเชื้อฟังผู้บังคับบัญชาค่าเฉลี่ย อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือด้านให้เกียรติและคุ้มครองสตรี ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แนวทางในการพัฒนาหลักอปริหานิยธรรมในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา พบว่า ควรมีการประสานงานกับบุคลากรและมีการประชุมกันอยู่เป็นประจำ ควรมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กรมากขึ้นเพื่อที่จะทำให้อุบลากรได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยพร้อมเพรียงกัน ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่บุคลากรในด้านการกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ควรมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กรเพิ่มมากยิ่งขึ้นเพื่อที่จะส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรและผู้บังคับบัญชา ควรมีการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างผู้หญิงและผู้ชายโดยการมอบหมายการปฏิบัติงานให้เหมาะสมกับเพศ ควรมีการส่งเสริมและรักษาประเพณีวัฒนธรรมให้กับบุคลากรในองค์กรมากขึ้นและควรมีการส่งเสริมสนับสนุน โดย ให้การอารักขาคุ่มครอง ป้องกัน ศาสนาและมีการทำนุบำรุงศาสนาให้มากขึ้น (พระภิกษุดา ฐิตธมโม (แก้วประยูร), 2566)

การอภิปรายผลตามหลักอปริหานิยธรรมทั้ง 7 ข้อ แสดงให้เห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุตะเถา มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างครอบคลุม ทั้งในมิติของโครงสร้าง กระบวนการบุคลากร และวัฒนธรรมองค์กร โดยสะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงหลักการเชิงนามธรรม หากแต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในงานปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างระบบบริหารที่มั่นคง ยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในระยะยาวได้อย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

ภาพที่1 แสดงองค์ความรู้จากหลักการบริหารงานองค์กร

จากภาพสามารถอธิบายได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุต๊ะเกาะมีการประยุกต์ใช้หลักการบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอและพร้อมเพรียง ซึ่งช่วยส่งเสริมการวางแผนร่วมกันและความสามัคคีในหน่วยงาน การดำเนินงานเป็นไปตามระเบียบข้อกฎหมายอย่างเคร่งครัด ไม่ตัดสินใจโดยพลการ ผู้บริหารได้รับความเคารพจากเจ้าหน้าที่ และเป็นแบบอย่างของผู้นำเชิงคุณธรรม ทั้งนี้ยังส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศโดยให้เกียรติและคุ้มครองสิทธิของสตรีในองค์กร สนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนและชุมชน ซึ่งล้วนสอดคล้องกับหลักอารักขาคุ้มครอง และรักษาธรรม ทำให้องค์กรมีแนวโน้มพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

บทสรุป

จากการศึกษาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองอุต๊ะเกาะ พบว่าหน่วยงานมีพื้นฐานการบริหารที่มั่นคง มีโครงสร้างและนโยบายชัดเจน โดยเน้นการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านการสื่อสารภายใน การติดตามผล และประสิทธิภาพการบริการ โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมและการบูรณาการหลักธรรมเข้าสู่การบริหาร งานวิจัยพบว่า องค์กรมีความพยายามนำหลักการบริหารมาใช้ในการปฏิบัติ เช่น การประชุมสม่ำเสมอ ความพร้อมเพรียง ความโปร่งใส และความเคารพในองค์กร อีกทั้งยังส่งเสริมบทบาทสตรี ความเสมอภาค และการอนุรักษ์วัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีช่องว่างในด้านระบบติดตามผล การควบคุมภายใน และการสร้างจริยธรรมในองค์กร ดังนั้น แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเน้นการประชุมอย่างมีประสิทธิภาพ การตรวจสอบภายในที่โปร่งใส การอบรมคุณธรรมแก่เจ้าหน้าที่ การส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ และการปลูกฝังศีลธรรมแก่เยาวชนในชุมชน ซึ่งทั้งหมดนี้สอดคล้อง

กับหลักอภิปธานิยธรรม ที่สามารถยกระดับคุณภาพการบริหารและสร้างความมั่นคงยั่งยืนแก่ท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผลักดันหลักอภิปธานิยธรรมสู่ระดับนโยบายท้องถิ่นควรบรรจุหลักอภิปธานิยธรรม 7 ประการไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะในการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านธรรมาภิบาลและการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้เป็นแนวทางกลางที่ยกระดับจริยธรรมของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน สร้างระบบการประเมินจริยธรรมและความโปร่งใสขององค์กรควรกำหนดเกณฑ์การประเมินผลที่มีมิติจริยธรรม โดยใช้หลักอภิปธานิยธรรมเป็นตัวชี้วัดในด้านความโปร่งใส ความสามัคคี การเคารพในผู้นำ และการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อเพิ่มความศรัทธาต่อหน่วยงานรัฐในระดับชุมชน

2. สนับสนุนการบูรณาการพุทธธรรมกับการบริหารงานภาครัฐกระทรวงมหาดไทยหรือกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ควรจัดทำคู่มือการบริหารเชิงพุทธธรรม เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในบริบทของตนเอง

3. สนับสนุนการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของบุคลากรในส่วนผู้บริหาร ให้ได้องค์ความรู้ทางด้านคุณธรรมและเน้นการไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลในแต่ละองค์กร

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. อบรมผู้นำและเจ้าหน้าที่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบธรรมาภิบาล โดยเน้นหลักอภิปธานิยธรรมเพื่อให้บุคลากรมีแนวคิดและพฤติกรรมสอดคล้องกับค่านิยมพุทธในการบริหาร

2. จัดประชุมและทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเน้นการปฏิบัติตามหลัก “หมั่นประชุม” และ “พร้อมเพรียงกันประชุม” อย่างเป็นระบบ ด้วยการแจ้งล่วงหน้า มีระเบียบวาระ และเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

3. ส่งเสริมบทบาทสตรีและเยาวชนในองค์กรจัดกิจกรรมเพื่อให้สตรีและเยาวชนมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมหรือดำรงตำแหน่งระดับชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างวัฒนธรรมความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอภิปธานิยธรรมในระดับจังหวัดหรือนครเพื่อเปรียบเทียบระหว่างบริบทขององค์กรขนาดเล็ก (อบต.) กับองค์กรขนาดใหญ่ เช่น เทศบาลนคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด

2. วิจัยเชิงปริมาณเพื่อหาความสัมพันธ์เชิงสถิติ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามอภิปธานิยธรรมกับระดับความพึงพอใจของประชาชน หรือประสิทธิภาพองค์กร เพื่อให้ได้ข้อมูลนำไปสู่การกำหนดนโยบายอย่างแม่นยำ

3. ศึกษาประสิทธิภาพของแต่ละข้อในหลักการบริหารนิยธรรมแยกตามบริบทเพื่อค้นหาว่าหลักธรรมข้อใดสามารถนำมาปรับใช้ได้มากที่สุด และมีผลชัดเจนในด้านใดของการบริหาร เช่น ด้านงบประมาณ การประชุม หรือการจัดการบุคลากร

เอกสารอ้างอิง

- นิพนธ์ ทาบุราญ. (2560). การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 8(3), หน้า 415–430.
- ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี, ศิวพร ว่องไว และอภิญญา ใจวงศ์. (2561). การบริหารงานโดยใช้หลักการบริหารนิยธรรม 7 และแนวทางการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (NPM). *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 10(2), หน้า 87–101.
- พระกฤษดา ฐิตธมโม (แก้วประยูร). (2566). การใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์ อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระครูสรวิชัย. (2560). การปกครองสงฆ์ด้วยหลักการบริหารนิยธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหานำเกียรติ วิสุทธิธ. (2563). รูปแบบการใช้หลักการบริหารนิยธรรมในการบริหารองค์การเพื่อการพัฒนาชุมชนของวัดโพธิ์การาม ตำบลโพธิ์สูง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(5), หน้า 1709–1724.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสงขลา. (2568). ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดสงขลา. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://www.sk-local.go.th/content/numssk-local.go.th+1sk-local.go.th+1>
- อนุจิตร ชินสาร (2564). การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นเลิศด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 15(1), หน้า 83-93.

ศึกษาพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสปปายะ: กรณีศึกษาวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

Study of Learning Areas Based on Sappāya Principles: A Case Study of Wat Phra Mahathatu Woramaha Vihan, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province

¹พระปฐมพร กิตติวโร (อรุณรักษ์) ²พระเมธีวชิราภิรต

¹Phrapathomporn Kittiworo (Arunrak) ²Phrametheevachirapirat

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Srithammasokkarat Campus

¹Corresponding author, e-mail: pathomporn.aru@student.mbu.ac.th

Received May 5, 2025; Revised May 24, 2025; Accepted: August 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่การเรียนรู้ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช (2) ศึกษาหลักสปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ (3) วิเคราะห์การใช้พื้นที่การเรียนรู้ในวัดพระมหาธาตุฯ ตามหลักสปปายะ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 รูป/คน โดย คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และใช้วิธีการ ผลการวิจัยพบว่า (1) วัดมีคุณสมบัติเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ทั้งด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และประเพณีท้องถิ่น (2) พบว่าหลักสปปายะทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ อาวาส โคจร ภัสสะ ปุคคล โภชนะ อุตุ และอิริยาปถ มีส่วนเกื้อหนุนต่อการพัฒนาจิตใจและการเรียนรู้อย่างสมดุล (3) พบว่าวัดมีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต โดยมิบบาทาททั้งในด้านศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม และการพัฒนาจิตใจอย่างสมดุล ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา ได้แก่ การปรับปรุงเส้นทางภายในวัดให้สะดวกกับทุกกลุ่มวัย การใช้เทคโนโลยีสื่อสารหลายภาษา และการจัดระเบียบพื้นที่ช่วงเทศกาลเพื่อรองรับการใช้งานอย่างเหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงพุทธศิลป์ที่มีชีวิตและยั่งยืน

คำสำคัญ: พื้นที่การเรียนรู้; หลักสปปายะ; วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร; การปฏิบัติธรรม

Abstract

This study aimed to (1) examine the concepts and theories related to the learning space of Wat Phra Mahathat Woramahawihan, Nakhon Si Thammarat Province, (2) explore the Sappāya principles in Theravāda Buddhism that are

conducive to learning, and (3) analyze the application of Sappāya principles in the temple's learning environment. The research employed a qualitative methodology, utilizing both documentary research and in-depth interviews with 15 purposively selected key informants. The primary research instrument was a structured in-depth interview protocol. The findings revealed that: (1) the temple possesses qualities that enable it to serve as a center for Buddhist learning, encompassing historical, architectural, and local cultural dimensions; (2) all seven aspects of the Sappāya principles—namely suitable dwelling (āṇāsa), movement (gocara), communication (phassa), companionship (puggala), nutrition (bhojana), climate (utu), and physical activity (iriyāpatha)—support mental cultivation and balanced learning; and (3) the temple's environment is highly conducive to Dhamma practice and functions as a living learning space, integrating religious, educational, cultural, and spiritual development roles. The study recommends developing more accessible internal pathways for all age groups, incorporating multilingual communication technologies, and improving spatial management during festivals. These enhancements would support the temple's potential as a dynamic and sustainable center for Buddhist-inspired learning and cultural engagement.

Keywords: Learning Space; Sappāya Principles; Wat Phra Mahathat Woramahawihan; Dhamma Practice

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคมและประเพณีวัฒนธรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยวัดทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักของชุมชน มีบทบาทสำคัญทั้งในเชิงศาสนาและสังคม ด้วยการถ่ายทอดคำสอนของพระพุทธเจ้าโดยพระสงฆ์ สร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความคิด และการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน วัดในฐานะศูนย์กลางของจิตวิญญาณและชุมชนไทย ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์รวมของชุมชนและที่พึ่งทางจิตใจ วัดเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี อีกทั้งยังมีบทบาทสนับสนุนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาทรัพยากรบุคคล และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม

วัดเป็นศูนย์กลางและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีต คนในชุมชนรอบ ๆ วัดใช้วัดเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การประชุมหมู่บ้าน การประชุมราชการ หรือให้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ (พระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมาล (คงเมือง), 2563) การที่วัดมีความสำคัญดังกล่าวมาแล้วในอดีต ชาวบ้านจึงเห็นถึงความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ โดยผ่านการร่วมมือส่งเสริมสนับสนุนกิจการของวัดและพระสงฆ์เป็นอย่างดี เมื่อมีชุมชนที่ไหนต้องมีวัดที่นั่น หากตั้งชุมชนใหม่หรือตั้งหมู่บ้านใหม่ก็ต้องตั้งวัดตามมาเสมอความใกล้ชิดระหว่างวัดกับชุมชนจึงเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น วัดจึงมีบทบาทสำคัญในการรวมคนทุกเพศทุกวัยให้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและ

สังคม การดูแลรักษาวัดหรือการพัฒนาวัดให้อยู่ในสภาพที่ดีและมีความสวยงาม มีส่วนช่วยสร้างความสามัคคีและความผูกพันระหว่างคนในสังคมไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาไปตามกระแสการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ได้ส่งผลกระทบต่อสถาบันต่างๆของสังคม รวมไปถึงสถาบันศาสนาด้วย วัดและสถาบันสงฆ์ถูกลดบทบาทลง เนื่องจากสังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เกิดสถาบันใหม่ๆที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนและสถาบันการศึกษาระดับสูง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ จากเดิมที่วัดเป็นสถานที่ในการอบรมถ่ายทอด ความรู้และวิชาการต่างๆ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สอนเปลี่ยนเป็นโรงเรียนและครูอาจารย์ถ่ายทอดความรู้แทนพระสงฆ์ บทบาทของวัดจึงลดความสำคัญลง วัดบางแห่งกลายเป็นเพียงแค่สถานที่สำหรับประกอบกิจกรรมทางศาสนา และบทบาทของพระสงฆ์ได้ถูกลดทอนลงมาเป็นเพียงผู้นำในการประกอบพิธีกรรมและศาสนกิจเท่านั้น นอกจากนี้ ในปัจจุบัน วัดมีลักษณะของการใช้พื้นที่วัดที่เปลี่ยนแปลงไปจนไม่เหมาะสมกับการใช้งานของพื้นที่ทางศาสนา วัดบางแห่งไม่มีความสงบร่มเย็น ไม่มีความเหมาะสมสำหรับการศึกษาและปฏิบัติธรรม พระสงฆ์จึงไม่สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสมและประชาชนก็ไม่อยากเข้าวัด ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และประชาชนไม่มีความผูกพันกันดังเช่นในอดีต

โดยเฉพาะวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งตั้งอยู่กลางใจเมืองนครศรีธรรมราช เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดวรมหาวิหาร ในอดีตเป็นศาสนสถานสำคัญที่ใช้สำหรับประกอบพระราชพิธีและพิธีสำคัญต่าง ๆ เช่น การแต่งตั้งเจ้าเมือง การถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พิธีโล้ชิงช้า เป็นต้น โดยมีองค์พระบรมธาตุเจดีย์ เป็นประธานหลักที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการสืบทอดคติความเชื่อทางพุทธศาสนา (ปราณี จุลภักดิ์, 2562) พัฒนาการของสถาปัตยกรรม การก่อสร้างและแผนผัง ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างศิลปะของคาบสมุทไทยตอนบนกับศิลปะลังกา เห็นได้จากรูปแบบการก่อสร้างองค์พระเจดีย์และพระระเบียง ที่มีการดัดแปลงให้มีสัดส่วนที่เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น (Dam-Si, C. 2014) เป็นปูชนียสถานที่เก่าแก่ ตั้งอยู่บนคาบสมุทรภาคใต้ ซึ่งเป็นอาณาบริเวณแรกเริ่มของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้รับการถ่ายทอดพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาจากประเทศศรีลังกาในพุทธศตวรรษที่ 18 จังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งอยู่บนคาบสมุทรภาคใต้จึงถือว่าเป็น บริเวณแรก ๆ ที่รับเอาพุทธวัฒนธรรมเถรวาทเข้ามาในภูมิภาคนี้ นั้นแสดงให้เห็นว่าวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นแบบอย่างดั้งเดิมและเป็นที่มาของการนับถือพุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ในด้านสถาปัตยกรรม พิธีกรรมและคำสอนทางศาสนา (Sukrakarn, C. 2014) วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารจึงมิใช่เป็นเพียงปูชนียสถานที่เก่าแก่เท่านั้น หากแต่ยังเป็นรากฐานที่แสดงถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความเลื่อมใส และความศรัทธา ของพุทธศาสนิกชนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย กรมศิลปากรจึงได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเป็น โบราณสถาน เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 วัดแห่งนี้จึงเป็นจุดหมายปลายทางของนักแสวงบุญและนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลก ที่มาเพื่อสักการะพระบรมสารีริกธาตุ และสัมผัสกับมนต์เสน่ห์แห่งอารยธรรมอันรุ่งเรืองของอาณาจักรตามพรลิงค์ ภายในเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีพื้นที่การเรียนรู้กรณีวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มีโบราณสถานที่สำคัญอยู่มากมาย และแทบทุกที่ทุกทางภายในวัดล้วนมีคุณค่าต่อการศึกษามีประโยชน์สำหรับอนุชนทั้งสิ้น (thai PBS, C. 2024) ในแต่ละวันจึงมี

นักท่องเที่ยวจากทั่วสารทิศ พุทธศาสนิกชนทั้งในและต่างประเทศ ตลอดจนเยาวชนจากสถานที่ต่าง ๆ ได้เข้ามกราบนมัสการพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช เป็นจำนวนมาก

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ: กรณีสึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ และสามารถขยายนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารวัดในพุทธศาสนาอื่นๆ เพื่อจะได้ฟื้นฟูบทบาทของวัดให้กลับมาเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีพื้นที่การเรียนรู้กรณี วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์พื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ กรณีสึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาตามวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) โดยมีแนวทางหรือขั้นตอนการดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

1.การศึกษาจากเอกสาร ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์และแหล่งข้อมูลสำคัญ ดังนี้ 1) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ผู้วิจัยศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่มาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับแปลไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจาก คัมภีร์อรรถกถา เอกสารงานเขียนของผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา หนังสือตำรา บทความ บทสัมภาษณ์ เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และบทความวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมโดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เอกสาร และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจัดเก็บข้อมูลศึกษาสภาพพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อตอบใจทักวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 และจะนำเสนอเนื้อหาในบทที่ 2 และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักสัปปายะที่เหมาะสมในการเรียนรู้ เพื่อนำเสนอเนื้อหาในบทที่ 3

2.ขั้นสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง หลังจากนั้นผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นและผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมด้านเนื้อหา ความเชื่อมั่น และความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข หลังจากนั้นก็ได้จัดทำเอกสารเพื่อขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากสถาบันมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหลังจากเครื่องมือผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการแล้ว

ผู้วิจัยจึงนำเครื่องมือดังกล่าวไปสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงที่กำหนดไว้

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการสำคัญซึ่งดำเนินการโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงประเด็นกับการศึกษาพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ : กรณีสถาปัตย์พระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชโดยผู้วิจัยได้ขออนุญาตการเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมทั้งเตรียมเครื่องมือการสัมภาษณ์และขออนุญาตจากหน่วยงานและผู้ให้ข้อมูลอย่างเป็นทางการซึ่งจะต้องมีเอกสารรับรองก่อนจึงจะดำเนินการขั้นตอนถัดไปได้ จากนั้นจึงดำเนินการนัดหมายและกำหนดเวลาสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 15 คนซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ กลุ่มนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาและกลุ่มบุคลากรผู้ปฏิบัติงานและมีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารโดยจัดให้การสัมภาษณ์เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่เหมาะสมเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นและถ่ายทอดประสบการณ์ได้อย่างเต็มที่ โดยยึดแนวคำถามจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลักเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และก่อนจบการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการย้ำถามและสรุปซ้ำต่อหน้าผู้ให้สัมภาษณ์ พร้อมทั้งจัดเก็บข้อมูลโดยคำนึงถึงความเป็นส่วนตัว เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ในขั้นตอนถัดไป

4.ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องสภาพพื้นที่วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร และหลักสัปปายะที่เหมาะสมในการเรียนรู้ อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ เพียงพอ รอบด้านแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แยกให้เห็นประเด็นพื้นที่การเรียนรู้ภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ตามหลักสัปปายะ 7 หลังจากได้วิเคราะห์ข้อมูลอย่างครบถ้วน ถูกต้องเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงนำมาเขียนเป็นรายงานการวิจัย เพื่อเสนอสอบป้องกันจากคณะกรรมการ เมื่อผ่านการพิจารณาแล้ว จะได้นำมาเข้าเล่มตีพิมพ์เป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1.แนวคิดทฤษฎีพื้นที่การเรียนรู้กรณี วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า“พื้นที่การเรียนรู้” หมายถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลทั้งในด้านกายภาพ จิตใจ และสังคม โดยไม่จำกัดอยู่เพียงในระบบการศึกษาแบบห้องเรียน แต่รวมถึงแหล่งเรียนรู้นอกระบบที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสถานที่ ผู้คน วัฒนธรรม และประสบการณ์ตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของพระพุทธศาสนา การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการรับฟังคำสอนเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงผ่านอายตนะทั้งหก ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดปัญญาทั้งในระดับโลกียะและโลกุตระตามลำดับขั้นของปัญญา 3 ประการ ได้แก่ สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา พื้นที่วัดจึงสามารถกลายเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทั้งความรู้ภายนอกและการพัฒนาภายในได้พร้อมกันกรณีของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่าสถานที่แห่งนี้มีองค์ประกอบที่สอดคล้องกับแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้อย่างชัดเจน กล่าวคือ

เป็นสถานที่ที่มีบริบททางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และธรรมะที่เข้มข้น ซึ่งสามารถกระตุ้นให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง ทั้งในเชิงข้อมูลและเชิงจิตใจ พื้นที่ต่าง ๆ ภายในวัด เช่น องค์พระบรมธาตุเจดีย์ พระวิหารหลวง วิหารเขียน และบริเวณรอบพระระเบียง ล้วนมีศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงบูรณาการ ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้ทั้งทางสายตา สัมผัส (พระครูสิริธรรมาภิรัต และคณะ, 2560) และการมีส่วนร่วมแนวคิดของพื้นที่การเรียนรู้ยังสัมพันธ์กับหลักสัปปายะ 7 ประการในพระพุทธศาสนาที่เน้นสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม ได้แก่ อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัตตสัปปายะ บุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตสัปปายะ และอิริยาพลสัปปายะ ซึ่งในวัดพระมหาธาตุฯ พบว่ามีองค์ประกอบที่สะท้อนหลักธรรมดังกล่าวอยู่ในระดับที่เด่นชัด ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์หลายท่านได้แสดงความเห็นว่าวัดแห่งนี้มิใช่เพียงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต (Living Learning Space) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนเกิดความเข้าใจในพุทธศิลป์ ประวัติศาสตร์ และหลักธรรมไปพร้อมกันในพื้นที่เดียวกันโดยสรุป แนวคิดทฤษฎีพื้นที่การเรียนรู้ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ยืนยันว่าหากวัดได้รับการจัดการพื้นที่และกิจกรรมอย่างมีระบบ สอดคล้องกับหลักธรรมและบริบทวัฒนธรรมในท้องถิ่น วัดจะสามารถทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและมีความหมายต่อสังคมไทยทั้งในมิติของศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรมได้อย่างแท้จริง

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2.หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า “สัปปายะ” (แปลว่า สิ่งที่เกิดกุศล หรือสิ่งที่เหมาะสม) เป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมหรือปัจจัยที่เอื้อต่อการศึกษา ปฏิบัติธรรม และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ หลักสัปปายะในคัมภีร์พระไตรปิฎกแบ่งออกเป็น 7 ประการ ได้แก่ อาวาสสัปปายะ (สถานที่อยู่ที่เหมาะสม) โคจรสัปปายะ (เส้นทางการสัญจรที่เหมาะสม) ภัตตสัปปายะ (การพูดคุยกสื่อสารที่เหมาะสม) บุคคลสัปปายะ (บุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม) โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม) อุตสัปปายะ (สภาพอากาศที่เหมาะสม) และอิริยาพลสัปปายะ (กิจกรรมหรืออิริยาบถที่เหมาะสม)หลักสัปปายะทั้ง 7 นี้ ไม่ได้เน้นเฉพาะสิ่งแวดล้อมภายนอกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบริบททางจิตใจและสังคม ที่ส่งผลต่อความสงบ สมาธิ และการบำเพ็ญปัญญา(วิเชียร นามการ และคณะ, 2564)

หลักธรรมนี้จึงเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะการเรียนรู้ในวัดซึ่งเป็นพื้นที่ทางศาสนา วัฒนธรรม และจิตวิญญาณการศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาทยังแสดงให้เห็นถึงแนวคิดเรื่อง “การสร้างสภาพแวดล้อมแห่งธรรมะ” ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เสริมพลังให้ผู้ปฏิบัติธรรมเข้าถึงคุณค่าแห่งการเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นความสงบของสถานที่ ความเรียบง่ายของวิถีชีวิต ความมีศีลธรรมของบุคคลรอบตัว หรือแม้แต่ธรรมชาติที่เอื้ออำนวย สิ่งเหล่านี้ล้วนช่วยให้จิตใจอ่อนโยน เปิดรับ และเจริญงอกงามทางปัญญาได้ง่ายขึ้น ซึ่งถือเป็นแก่นสำคัญของการศึกษาแบบพุทธจากการทบทวนคัมภีร์และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลเชิงลึก พบว่า หลักสัปปายะไม่ใช่เพียงข้อกำหนดทั่วไปในการดำรงชีวิต แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ทั้งในวัดและชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการฟื้นฟูวัดให้กลับมาเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน หลักสัปปายะจึงเป็นกลไกที่มีพลังในการเชื่อมโยง “ธรรมะ-คน-สถานที่” เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนกล่าวโดยสรุป การศึกษาหลักสัปปายะใน

พระพุทธศาสนาเถรวาท ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าที่ลึกซึ้งของแนวคิดนี้ในฐานะหลักการพื้นฐานในการจัดพื้นที่เพื่อการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมในวิถีแบบพุทธ และสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่วัดให้มีความสัปปายะทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณ เพื่อส่งเสริมให้วัดกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตและยั่งยืนในระยะยาว

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3. พื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ กรณีศึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า วัดแห่งนี้มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในฐานะพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธศาสนา โดยมีองค์ประกอบทางกายภาพและนามธรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และยังสามารถบูรณาการเข้ากับมิติทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบได้อย่างกลมกลืนวัดพระมหาธาตุฯ เป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมของภาคใต้ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน องค์พระบรมธาตุเจดีย์ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของวัด ไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์แห่งศรัทธาของชาวพุทธเท่านั้น หากยังสะท้อนพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมและคติความเชื่อที่สืบทอดจากลัทธิขงจื๊ออย่างต่อเนื่อง การจัดวางผังพื้นที่วัด รวมถึงโบราณสถานต่าง ๆ รอบองค์เจดีย์ เช่น พระระเบียง วิหารหลวง และศาลาต่าง ๆ ล้วนได้รับการจัดวางในรูปแบบที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวทางกายภาพ การเวียนเทียน การเดินชม และการทำสมาธิ ซึ่งสอดคล้องกับอาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ และอิริยาปถสัปปายะอย่างเด่นชัดด้านประติมากรรมและศิลปกรรม

วัดแห่งนี้มีพระพุทธรูปและงานปูนปั้นที่แสดงออกถึงพุทธศิลป์ภาคใต้แบบร่วมสมัยและดั้งเดิมอย่างหลากหลาย ซึ่งมีใช้เพียงสิ่งตกแต่งทางศิลปะเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น “สื่อการเรียนรู้” ทางจิตวิญญาณ (พระมหาอิทธิพล อภิภูณโณ, 2566) ที่เชื่อเชิญให้ผู้ชมได้ใคร่ครวญ สังเกต และตั้งคำถามถึงเนื้อหาในพุทธธรรมผ่านภาพและรูปทรง ซึ่งลักษณะเช่นนี้สะท้อนถึงภัสสสัปปายะ และเมื่อรวมเข้ากับการมีบุคคลผู้ให้ความรู้ เช่น พระวิทยากรหรือมัคคุเทศก์ ก็ยิ่งเสริมพลังของบุคคลสัปปายะให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกทั้งขนบธรรมเนียมและประเพณีที่วัดดำเนินอยู่เป็นประจำ เช่น งานบุญประเพณีประจำปี การจัดเวียนเทียนในวันสำคัญ หรือการอบรมเยาวชน ล้วนเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เพียงเนื้อหาในพระไตรปิฎก แต่ยังรวมถึงการเรียนรู้คุณค่าทางสังคม เช่น ความสามัคคี การรู้จักบทบาทของตนในสังคม และความเคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมที่สัมพันธ์กับหลักสัปปายะทั้ง 7 อย่างแนบแน่นแม้โดยภาพรวมจะพบว่าวัดพระมหาธาตุฯ มีศักยภาพสูงในฐานะแหล่งเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ แต่จากข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์ ยังพบข้อจำกัดบางประการที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม เช่น การขาดระบบนำชมที่เป็นมาตรฐาน ข้อมูลอธิบายที่ยังไม่ครอบคลุมในหลายจุด โดยเฉพาะสำหรับนักเรียนและนักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการผู้เยี่ยมชมในช่วงเทศกาลที่ยังขาดความเป็นระบบ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อบรรยากาศแห่งการเรียนรู้โดยรวมอย่างไรก็ตาม จากผลการวิเคราะห์โดยรวมสามารถกล่าวได้ว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมิใช่เป็นเพียงโบราณสถานทางศาสนา หากแต่เป็น “พื้นที่การเรียนรู้มีชีวิต” ที่หล่อหลอมองค์ประกอบแห่งศรัทธา ปัญญา และวัฒนธรรมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล และสามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาวัดอื่น ๆ ให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบททางศาสนาและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

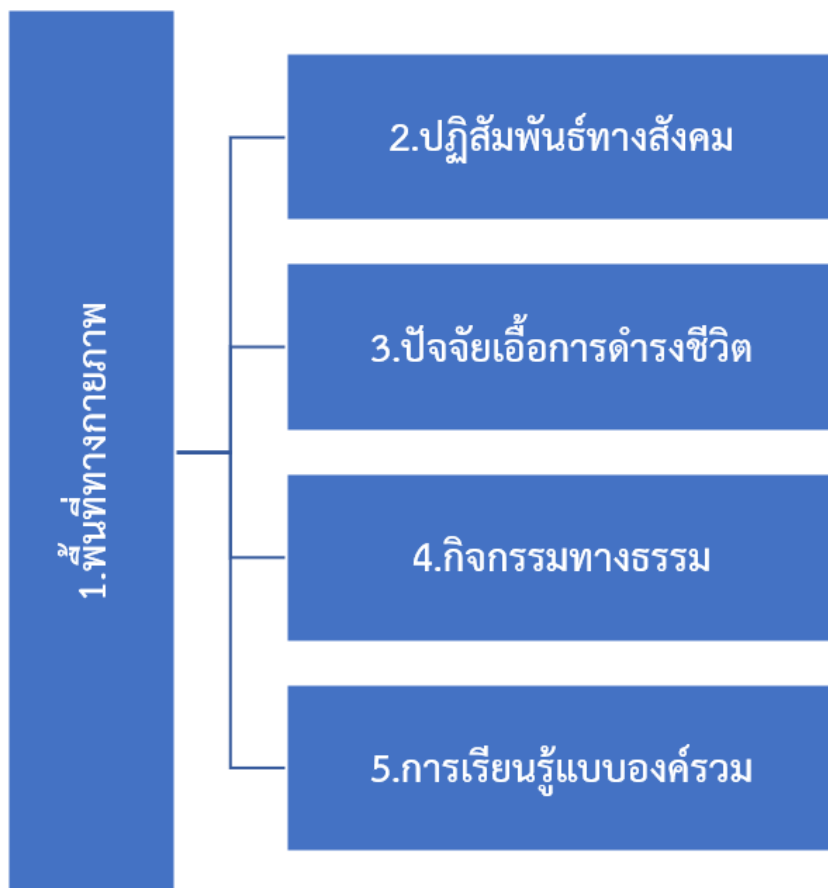
1. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้กรณีวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จากผลการศึกษา พบว่า “พื้นที่การเรียนรู้” ในมิติของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมิได้หมายถึงเพียงแค่สถานที่ในทางกายภาพ แต่รวมถึงประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและสิ่งแวดล้อมที่มีความหมายทางจิตวิญญาณ อย่างลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura A. ในหนังสือ Social foundations of thought and action ที่กล่าวว่าการเรียนรู้เกิดจากการสังเกต พฤติกรรม การมีแบบอย่าง และการเสริมแรงจากสิ่งแวดล้อม (Bandura A., C. 1986)

2. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าหลักสัปปายะทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ อาวาส, โคจร, ภัตตะ, ปุคคล, โภชนะ, อุตุ และอิริยาบถ มีความสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะในวัดที่มีบทบาททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเช่นวัดพระมหาธาตุฯ ซึ่งสะท้อนถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสมาธิ การใคร่ครวญ และการพัฒนาจิตใจ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกียรติศักดิ์ ไชยพัฒนะพุกข์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลัก “สัปปายะ” สู่การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ ผลการวิจัยพบว่าหลักสัปปายะเป็นเครื่องมือในการสร้าง “การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ” โดยเน้นที่สภาพแวดล้อมที่สงบ ร่มเย็น และเกื้อหนุนต่อภavana (เกียรติศักดิ์ ไชยพัฒนะพุกข์, 2566)

3. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อวิเคราะห์พื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะในพื้นที่ศึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จากการวิเคราะห์เชิงลึก พบว่าวัดพระมหาธาตุฯ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต โดยมีองค์ประกอบครบถ้วนตามหลักสัปปายะ เช่น การมีพื้นที่ร่มรื่น เงียบสงบ สิ่งปลูกสร้างที่สะท้อนคติความเชื่อทางศาสนา รวมถึงกิจกรรมประเพณีที่ส่งเสริมศรัทธาและการมีส่วนร่วมของชุมชน การวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิมลสุวรรณกรและคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารวัดให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการบริหารวัดให้เป็นพื้นที่เรียนรู้วิถีพุทธควรมีทั้งมิติทางกายภาพ เนื้อหา และความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในกรณีศึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร (พระครูวิมลสุวรรณกร และคณะ, 2566) และนอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพรชาติ พุทธสโร ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาหลักสัปปายะที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมในเขตจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความมี “สัปปายะ” ในแต่ละด้านมีผลโดยตรงต่อการปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิภาพ (พระพรชาติ พุทธสโร, 2561)

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากผลการวิจัยที่ค้นพบ ผู้วิจัยจึงได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังรูปต่อไปนี้

ภาพประกอบ 1 แสดงองค์ความรู้การจัดพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะภายในวัดพระมหาธาตุ วรมหาวิหาร

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ: กรณีศึกษาวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จากผลการวิจัยพบว่า การจัดพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะภายในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร มิได้เป็นเพียงการจัดระเบียบทางกายภาพ หากแต่สะท้อนการบูรณาการองค์ความรู้แบบองค์รวมที่เชื่อมโยงระหว่าง “พื้นที่ทางกายภาพ” กับ “พลวัตทางสังคมและจิตวิญญาณ” อย่างมีระบบ โดยสามารถจำแนกเป็น 5 มิติที่สัมพันธ์กันดังแผนภาพ ได้แก่

1. พื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) หมายถึงโครงสร้าง สภาพแวดล้อม สถาปัตยกรรม และความสงบร่มเย็น ซึ่งทำหน้าที่เป็นปัจจัยพื้นฐานตามหลักอวาสาสัปปายะและโคจรสัปปายะ เป็นรากฐานของการจัดการเรียนรู้ในวัดอย่างเหมาะสม

2. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) เป็นผลที่เกิดจากการมีพื้นที่วัดที่เปิดกว้างต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมบุคคลสัปปายะและภัสสะสัปปายะ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ผ่านความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมศาสนาและวัฒนธรรมร่วมกัน

3. ปัจจัยเอื้อการดำรงชีวิต (Supportive Living Factors) สอดคล้องกับโภชนาการสัปปายะและอตุสัปปายะ โดยเน้นว่าพื้นที่การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเอื้อต่อสุขภาวะกายและใจของผู้ปฏิบัติธรรม เช่น อากาศถ่ายเทดี อาหารเหมาะสม และมีพื้นที่พักผ่อนรองรับทุกกลุ่มวัย

4. กิจกรรมทางธรรม (Spiritual Activities) พื้นที่วัดไม่เพียงแต่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม หากแต่เป็นพื้นที่ของการปฏิบัติธรรมที่เอื้อต่ออริยาปถสัปปายะ ส่งเสริมการบำเพ็ญจิตและเจริญสติ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในระดับจิตวิญญาณ

5. การเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Learning) เป็นผลรวมจากองค์ประกอบข้างต้นที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีชีวิต ทั้งในระดับปัจเจกและชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางแห่งปัญญาและจริยธรรม ซึ่งถือเป็นความรู้ใหม่ที่เสนอให้วัดในพระพุทธศาสนาได้รับการพัฒนาให้เป็น “พื้นที่เรียนรู้เชิงสัปปายะที่มีชีวิต” (Living Sappāya Learning Space)

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ถือเป็นกรอบแนวคิดใหม่ในการประยุกต์ใช้หลักสัปปายะกับการพัฒนาพื้นที่วัดให้เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ จิตตาวานา และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเชื่อมโยงระหว่างสิ่งแวดล้อม กายภาพ สังคม และจิตวิญญาณอย่างสมดุล ทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นโมเดลต้นแบบสำหรับการพัฒนาวัดในบริบทอื่น ๆ ต่อไป

โมเดลนี้สะท้อนการพัฒนา “พื้นที่การเรียนรู้เชิงสัปปายะ” ที่สามารถประยุกต์ใช้กับวัดอื่น เพื่อยกระดับเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ศรัทธา และจริยธรรมในชุมชนได้อย่างยั่งยืน.

บทสรุป

จากการวิจัยพบว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่การเรียนรู้ตามหลักสัปปายะทั้ง 7 ประการ ได้แก่ อาวาส โจร ภัสสะ ปุคคัล โภชนะ อตุ และอริยาปถ โดยมีองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ประเพณี และบทบาทพระสงฆ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจอย่างสมดุล อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัด เช่น ความแออัดในช่วงเทศกาลและการสื่อสารหลายภาษาที่ยังไม่ทั่วถึง จึงเสนอให้พัฒนาระบบการจัดการพื้นที่และการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงพุทธอย่างยั่งยืน. ตลอดจนสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาวัดอื่นๆ ให้เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การปฏิบัติธรรม และการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำนโยบายพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักสัปปายะ 7 ประการเป็นกรอบแนวทางในการจัดพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ทั้งในมิติกายภาพและจิตวิญญาณ

2. วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ควรดำเนินการพัฒนาระบบสื่อสารและแผนผังพื้นที่การเรียนรู้ให้มีความชัดเจน เช่น การติดป้ายบรรยายหลายภาษา การจัดทำเส้นทางธรรมะ (Dhamma Walk) และการจัดสื่อเสียงตามจุดต่าง ๆ เพื่อบริการผู้มาเยือนที่หลากหลาย โดยเฉพาะนักเรียน นักท่องเที่ยว และผู้ปฏิบัติธรรม

3. หน่วยงานด้านการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ (มจร., มมร.) ควรบรรจุเนื้อหาเรื่อง "หลักสัปปายะกับการจัดการพื้นที่เรียนรู้" ลงในหลักสูตรวิชาพุทธศาสตร์ การจัดการการศึกษา หรือ พัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับคุณภาพการเรียนรู้ทางธรรม

4. องค์กรพัฒนาท้องถิ่น (เทศบาล/อบต.) ควรใช้ข้อมูลจากงานวิจัยนี้ประกอบการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมร่วมกับวัด โดยประยุกต์แนวคิดพื้นที่เรียนรู้เชิงสัปปายะเพื่อยกระดับวัดในชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่สร้างจิตสำนึกและคุณธรรมของประชาชนทุกกลุ่มวัย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Study) ควรศึกษาวัดในภูมิภาคอื่น ๆ ที่มีลักษณะแตกต่างกันเช่นวัดในเมืองและวัดชนบท เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพการนำหลักสัปปายะไปใช้ในบริบทที่หลากหลาย

2. การใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) แนะนำให้ผสานวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เช่น การใช้แบบสอบถามควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อประเมินระดับความสัปปายะในเชิงสถิติได้อย่างแม่นยำและนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย

3. การศึกษาเฉพาะด้านของหลักสัปปายะ ควรแยกศึกษาองค์ประกอบของสัปปายะเป็นรายข้อ เช่น การวิเคราะห์ “อุตุสัปปายะ” ในเชิงจิตวิทยาสิ่งแวดล้อม หรือ “ภัตตสัปปายะ” ในกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อสร้างองค์ความรู้ลึกเชิงเฉพาะด้านที่สามารถนำไปพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้เฉพาะกลุ่มได้

เอกสารอ้างอิง

เกียรติศักดิ์ ไชยพัฒนะพฤกษ์. (2566). “การประยุกต์ใช้หลัก “สัปปายะ” สู่การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ”. *วารสารพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(2), หน้า 114-135.

พระครูวิมลสุวรรณกร และคณะ. (2566). “การบริหารวัดให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้วิถีพุทธในจังหวัดนนทบุรี”. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 9(1), หน้า 254-264.

พระครูสิริธรรมมาภิรัต, ผศ.ดร. และคณะ (2560). แนวทางการฟื้นฟูและพัฒนารูปแบบกระบวนการประเพณีการสวดด้าน วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. *รายงานการวิจัย*. สถาบันวิจัยญาณสังวร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระพรชาติ พุทธสโร. (2561). การศึกษาหลักสัปปายะที่เกื้อกูลต่อการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมในเขตจังหวัดสุรินทร์. (*วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอิทธิพล อภิปัญโญ. (2566). การประยุกต์ใช้หลักสัปปายะ 7 ในการพัฒนาวัดบางวงศ์ อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมานุษยวิทยาทางพระพุทธศาสนา*, 8(2), หน้า 150-162.

พระอธิการสุรศักดิ์ สุขุมโล. (2563). “วัดกับศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาของชุมชน”. *วารสารชัยภูมิปริทรรศน์*, 3(1), หน้า 37-49.

- ปราณี จุลภักดี. (2562). “การขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช สู่การเป็นมรดกโลก”. *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 11(3), หน้า 112–116.
- วิเชียร นามการ และคณะ (2564). การประยุกต์หลักสัปปายะ 7 พัฒนาเผยแพร่การสอนวิชาสมาธิ เพื่อความสันติสุขของสังคม. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 6(3), หน้า 441–456.
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. *Inglewood Cliffs, New Jersey, Prentice-Hall*.
- Dam-Si. (2014). อิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนาลังกาวงศ์ที่มีต่อศิลปกรรมเมืองนครศรีธรรมราช. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์*, 12(2), หน้า 45–60
- Sukrakarn, C. (2014). “วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร: ศูนย์กลางของพุทธศาสนาเถรวาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”. *วารสารพุทธศาสนาและวัฒนธรรม*, 9(1), หน้า 23–35.
- Thai PBS. (2024, April 28). วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารเตรียมผลักดันขึ้นทะเบียนมรดกโลก. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 1 มีนาคม 2568 จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/348649>

ส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยหลัก

พุทธธรรม

Promotion of Balanced Daily Life of Practitioner with Buddhist Principles

¹พระเดชาธร จารุมโม่ (พรหมเอียด) ²ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี

¹Phradechathorn Jarutummo (Promaiad) ²Punnapong Wongnasri

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Srithammasokkarat Campus

¹Corresponding author, e-mail: dechathorn2530@gmail.com

Received May 5, 2025; Revised May 24, 2025; Accepted: August 26, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรม 2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล และ 3. เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยหลักพุทธธรรม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกจำนวน 15 รูป/คน จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการพระพุทธศาสนา กลุ่มนักสังคมสงเคราะห์ และกลุ่มผู้สนใจปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาโดยการจัดหมวดหมู่ ผลการวิจัยพบว่า 1. การดำเนินชีวิตอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมคือการใช้ชีวิตที่ไม่สุดโต่ง ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ โดยอาศัยหลักธรรมเป็นแนวทางเพื่อให้เกิดความสงบ สติ ปัญญา และความเข้าใจในตนเองอย่างลึกซึ้ง 2. หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมชีวิตสมดุลคือ “อริยมรรคมีองค์ 8” ซึ่งประกอบด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ โดยครอบคลุมมิติของพฤติกรรม ความคิด จิตใจ และปัญญา 3. แนวทางการส่งเสริมชีวิตที่สมดุล ได้แก่ การฝึกสติในกิจวัตร การรักษาศีลอย่างมั่นคง การพัฒนาสมาธิและปัญญา การใช้ชีวิตเรียบง่าย และการมีชุมชนธรรมะที่เกื้อกูล ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินชีวิตในทางสายกลางได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ: ชีวิตประจำวัน; ผู้ปฏิบัติธรรม; หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

This research aimed to 1. study the concept of living a balanced life of Dhamma practitioners, 2. study the appropriate Buddhist principles to promote living a balanced life, and 3. analyze the guidelines for promoting a balanced daily life of

Dhamma practitioners with Buddhist principles. This research was qualitative research using the method of studying documents and in-depth interviews with 15 informants, including Buddhist scholars, monks who practice Dhamma, and laypeople who practice Dhamma seriously. The research was purposively selected using a structured in-depth interview form and content analysis of data by categorizing. The research results found that 1. A balanced life of a practitioner is a life that is not extreme, both materially and mentally, by using the principles of Dharma as a guideline to create peace, mindfulness, wisdom, and deep self-understanding. 2. The appropriate Buddhist principles to promote a balanced life are the “Noble Eightfold Path”, which consists of Right View, Right Thought, Right Speech, Right Action, Right Livelihood, Right Effort, Right Mindfulness, and Right Concentration, covering dimensions of behavior, thought, mind, and wisdom. 3. Approaches to promote a balanced life include practicing mindfulness in daily life, firmly observing the precepts, developing concentration and wisdom, living a simple life, and having a supportive Dharma community, which are all factors that support practitioners to be able to live a middle path in a stable and sustainable way.

Keywords: Daily Life; Practitioners; Buddhist principles

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในประเทศไทยส่งผลให้ประชาชนประสบปัญหาความไม่สมดุลในชีวิตประจำวันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในกลุ่มวัยทำงาน และวัยเรียนซึ่งต้องเผชิญกับแรงกดดันจากเป้าหมายทางวัตถุ การแข่งขันในสังคมเมือง และความต้องการตอบสนองต่อชีวิตที่เร่งรีบ ปัญหานี้ก่อให้เกิดคำถามสำคัญว่า ท่ามกลางความซับซ้อนของชีวิตยุคใหม่ วิธีใดจึงจะช่วยเสริมสร้างความสมดุลในชีวิตได้อย่างแท้จริง ความเครียดที่สะสมจากวิถีชีวิตเหล่านี้นำไปสู่ผลกระทบที่ลึกซึ้ง ทั้งต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการปฏิสัมพันธ์ในสังคมโดยรวม การค้นหาแนวทางแก้ไขที่มีความยั่งยืนและเหมาะสมจึงเป็นสิ่งที่สมควรได้รับการวิจัยอย่างลึกซึ้งเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้นในอนาคต (กรมสุขภาพจิต, 2563)

ปัญหาความไม่สมดุลในชีวิตยังปรากฏให้เห็นในลักษณะการเจ็บป่วยทางกายและใจที่เกี่ยวข้องกับความเครียด เช่น โรคซึมเศร้าและโรคเรื้อรังต่าง ๆ นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ในครอบครัว และชุมชนที่อ่อนแอลงยังเป็นปัจจัยที่บั่นทอนความมั่นคงของสังคมและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในระยะยาว ปัญหาเหล่านี้ทำให้เกิดคำถามว่า แนวทางใดจึงจะสามารถนำไปสู่การฟื้นฟูสมดุลในทุกมิติของชีวิตได้อย่างยั่งยืน การฟื้นฟูสมดุลในชีวิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่เพื่อยกระดับสุขภาวะส่วนบุคคล แต่ยังเพื่อสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้ในชุมชนต่าง ๆ เพื่อลดปัญหาความไม่สมดุลในวงกว้าง (ธนกร ศรีโสภา, 2562)

ในบริบทของประเทศไทย หลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างสมดุลในชีวิต อริยมรรคมีองค์ 8

ประกอบด้วยองค์ธรรมที่ครอบคลุมการพัฒนาทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม เช่น สัมมาทิฐิ (Right View) ที่ช่วยให้มีความเข้าใจชีวิตอย่างถูกต้อง และสัมมาสติ (Right Mindfulness) ที่ส่งเสริมการใช้ชีวิตด้วยความตระหนักรู้ หลักธรรมเหล่านี้ไม่เพียงช่วยลดความเครียด แต่ยังส่งเสริมให้บุคคลพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้อื่นในครอบครัวและชุมชนอย่างสร้างสรรค์ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2561) โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ผู้คนเผชิญกับปัญหาความซับซ้อนของชีวิต การนำหลักธรรมเหล่านี้มาประยุกต์ใช้จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดความสงบและการปรับตัวที่เหมาะสมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเจริญสติและสมาธิตามหลักอริยมรรคยังเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับปัญหาความเครียด การฝึกปฏิบัติเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างสมาธิและปัญญา ทำให้สามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างรอบคอบ รวมถึงลดผลกระทบจากอารมณ์ลบที่เกิดจากปัจจัยภายนอก การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมไม่เพียงแต่ส่งผลดีในระดับบุคคล แต่ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งในระดับครอบครัวและชุมชน โดยส่งเสริมวัฒนธรรมการใช้ชีวิตที่สงบสุขและสมดุลอย่างยั่งยืน

ในพื้นที่เฉพาะจังหวัดพังงา แม้จะมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่รวดเร็วทำให้วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป ความเร่งรีบในชีวิตประจำวันและแรงกดดันจากการทำงาน เช่น ในอุตสาหกรรมประมง การเกษตร และการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความเครียดสะสม ความเหนื่อยล้าทางจิตใจ และความสัมพันธ์ในชุมชนที่ลดลง นอกจากนี้ การขาดแนวทางที่ยั่งยืนในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงยังทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนอ่อนแอลง การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ เช่น การเจริญสติ การทำสมาธิ และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมชุมชน จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการฟื้นฟูสมดุลในชีวิตของประชาชน แนวทางนี้ไม่เพียงช่วยสร้างสุขภาวะทางจิตใจ แต่ยังส่งเสริมความร่วมมือและการพัฒนาที่สมดุลในระดับชุมชน (สำนักงานสถิติจังหวัดพังงา, 2565) งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาการส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมผ่านการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างความเข้าใจในศักยภาพของหลักธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสัมพันธ์ในสังคม เพื่อที่จะนำไปสู่กรอบแนวทางที่ชัดเจนสำหรับการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันของประชาชน พร้อมทั้งสร้างพื้นฐานสำหรับการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรม
- 2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุล
- 3 เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยหลักพุทธธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานในการวิจัย การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมเกี่ยวกับแนวคิดและแนวทางในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้องต่อไป

การศึกษาจากเอกสาร โดยแบ่งเป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ซึ่งใช้ในการศึกษาหลักธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรม และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี หนังสือ เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ และบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการคัดเลือกเอกสารยึดตามเกณฑ์ของ Scott ซึ่งประกอบด้วย ความถูกต้อง คือ เอกสารต้องสมบูรณ์และได้ข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อถือได้, ความน่าเชื่อถือ คือ ข้อมูลต้องมีความผิดพลาดหรือบิดเบือนน้อยที่สุด, ความเป็นตัวแทน คือ เอกสารควรสามารถแทนข้อมูลประเภทเดียวกันได้อย่างเหมาะสม, และความมีความหมาย คือ เอกสารต้องมีข้อมูลที่ถูกต้อง กระชับ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างชัดเจน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกจากผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรม ซึ่งประกอบด้วย 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในหลักธรรมและการนำไปประยุกต์ใช้, นักสังคมสงเคราะห์ที่มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมความสมดุลในชุมชน และ กลุ่มผู้สนใจปฏิบัติธรรม ที่มีประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติและนำหลักธรรมมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน รวมจำนวนทั้งสิ้น 15 รูป/คน โดยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงผู้เกี่ยวข้อง และการจัดกลุ่มนี้มีเป้าหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดสร้างโดยออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทของจังหวัดพังงาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยเริ่มจากการร่างแบบสัมภาษณ์เบื้องต้นที่มีเนื้อหากระชับและตรงประเด็นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาและประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (CVI) ตามหลักของ Lawshe ซึ่งกำหนดระดับคะแนน 4 ระดับ คือ 1 หมายถึงไม่สอดคล้อง 2 หมายถึงสอดคล้องบางส่วน 3 หมายถึงค่อนข้างสอดคล้อง และ 4 หมายถึงสอดคล้องมาก โดยค่าคะแนนเฉลี่ยรวมของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านควรมีคะแนนเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 0.80 จากคะแนนเต็ม 1.0 จึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์ หากต่ำกว่านี้ผู้วิจัยจะปรับปรุงเนื้อหาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (Lawshe, 1975) เมื่อได้รับข้อเสนอแนะและผลประเมินเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวไปขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และเมื่อได้รับอนุมัติแล้วจึงนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม จำนวนรวม 15 คนต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการ ติดต่อขอเอกสารขออนุญาตเก็บข้อมูลเชิงลึกจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้ที่จะให้ข้อมูลสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้ประสานงานไปยังผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และได้รับการยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ การประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนที่จะลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลา ที่จะสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญพร้อมกันนั้นผู้วิจัยจะศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเตรียม และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนา

สร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุ และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ รวมถึงการยืนยันในเอกสารว่าผู้ให้สัมภาษณ์ยินยอมในการมีส่วนร่วมในการวิจัยในครั้งนี้แล้วจึงทำการสัมภาษณ์เชิงลึก ในเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านขั้นตอนการตรวจสอบเป็นที่เรียบร้อยแล้วในการวิจัย หลังจากผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญครบทุกท่านแล้วผู้วิจัยได้นำบทสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำมาถอดความการให้ข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรให้สมบูรณ์ไม่ผิดประเด็นจากบทให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วจึงนำผลไปสู่ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับถัดไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการการศึกษาในเอกสารต่าง ๆ โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก บทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ คุชฎินิพนธ์รายงานการประชุมเอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ในประเด็นของการส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยหลักพุทธธรรม และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรูปแบบกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์แบบสรุปตามสาระสำคัญของเนื้อหาที่กำหนดไว้โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นหัวข้อ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับสภาพการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรม ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Abraham Maslow คือ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการด้านความปลอดภัย ความต้องการด้านความรักและการเป็นเจ้าของ ความต้องการได้รับการยอมรับ และความต้องการในการพัฒนาตนเอง (Abraham Maslow, 1943) โดยสรุปเป็น 3 มิติคือ ด้านกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล อริยมรรค 8 ประกอบด้วย สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ การส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยหลักพุทธธรรม การส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่สมดุลด้วยหลักพุทธธรรมแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย เน้นดูแลสุขภาพด้วยสัมมาสติและสัมมาสมาธิ, ด้านจิตใจ ใช้สัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะเพื่อพัฒนาความสงบ, และ ด้านสังคม สร้างความสัมพันธ์ด้วยสัมมาวาจาและสัมมากัมมันตะ เพื่อความสมดุลและสงบสุขในชีวิต การสรุปผลข้อมูลในการวิจัย ซึ่งการสรุปผลนี้จะถูกเชื่อมโยงกลับไปยังวัตถุประสงค์และคำถามวิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ ดำเนินการนำข้อมูลที่ได้มานั้นเขียนพรรณนาในงานวิจัยเพื่อให้เนื้อหานั้นสอดคล้องและตรงประเด็นกับงานวิจัยนี้

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรม พบว่าผู้ปฏิบัติธรรมมีลักษณะการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มีวินัยในตนเอง และดำรงชีวิตบนหลักแห่งความพอดี โดยกิจวัตรประจำวันของผู้ปฏิบัติประกอบด้วย การตื่นเช้า การทำวัตร เติมน้ำมัน ถวายอาหารอย่างมีสติ และการฝึกสมาธิ ซึ่งกิจวัตรเหล่านี้ไม่ได้ทำตามหน้าที่ทางศาสนา แต่เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นตัวตน มีการตระหนักรู้ถึงผลกระทบของการกระทำตนทั้งต่อร่างกาย จิตใจ และผู้อื่น ทำให้สามารถปรับสมดุลชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลาย

ท่านสะท้อนว่า การใช้ชีวิตเช่นนี้ช่วยลดความเร่งรีบ ความเครียด และความยึดติดต่อวัตถุอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งไม่เพียงสร้างความสงบภายใน แต่ยังส่งผลต่อความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างอย่างสร้างสรรค์

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุล พบว่า หลักอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมที่สุดในการพัฒนาชีวิตอย่างสมดุล โดยสามารถแบ่งเป็น 3 หมวด คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งช่วยกำกับพฤติกรรม ความคิด และจิตใจให้เป็นไปในทางสร้างสรรค์ (สุวัฒน์ ช่างเหล็ก, 2565) สัมมาทิฐิช่วยให้เกิดความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับชีวิต ความทุกข์ และธรรมชาติของโลก สัมมาสังกัปปะส่งเสริมการมีเมตตาและความไม่เบียดเบียน ขณะที่สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ช่วยวางกรอบความประพฤติให้เหมาะสมทั้งในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและการดำรงชีพ ส่วนสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิเป็นกลไกสำคัญในการฝึกฝนและพัฒนาจิตใจอย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความมั่นคงทางอารมณ์ มีสติอยู่กับปัจจุบัน และพร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้อย่างมีปัญญา

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยหลักพุทธธรรม พบว่า แนวทางที่มีประสิทธิภาพคือ การนำองค์ธรรมในอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการเข้ากับกิจวัตรประจำวัน เช่น การฝึกสติในกิจกรรมพื้นฐาน การตั้งเจตนาเมตตา ก่อนเริ่มต้นวัน การควบคุมวาจาและพฤติกรรมระหว่างการทำงาน และการทบทวนจิตใจด้วยสมาธิยามค่ำ ผู้ปฏิบัติธรรมที่มีพื้นฐานทางศีลธรรมที่มั่นคง สามารถเลือกวิถีชีวิตและอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (พระครูวิจิตรธรรมวิภาส, 2565) และให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจมากกว่าความสำเร็จภายนอก นอกจากนี้ การมีชุมชนธรรมะที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น กลุ่มสวดมนต์ กลุ่มเจริญภาวนา หรือกลุ่มสนทนาธรรม ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ผู้ให้ข้อมูลยืนยันว่า การมีเครือข่ายธรรมะที่เกื้อกูล ทำให้สามารถรักษาการปฏิบัติได้อย่างมั่นคง แม้ในภาวะที่ต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งในชีวิตส่วนตัวและหน้าที่การงาน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพการดำเนินชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรมมีลักษณะที่เรียบง่าย มีวินัยในตนเอง และยึดหลักความพอดีในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการใช้สติในกิจวัตร เช่น การตื่นเช้า ทำวัตร เติบจงกรม และฉันอาหารอย่างมีสติ ซึ่งส่งผลให้ผู้ปฏิบัติเกิดความมั่นคงทางจิตใจ ความเข้าใจในตนเอง และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างไม่สุดโต่ง ทั้งนี้เพราะผู้ปฏิบัติธรรมตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมภายนอกกับสภาวะภายใน และเลือกดำเนินชีวิตตามแนวทาง "มัชฌิมาปฏิปทา" อันเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนกร ศรีโสภณ ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการฟื้นฟูสมดุลชีวิตในยุคเร่งรีบ โดยผลการวิจัยพบว่า การมีวินัยและสติในชีวิตประจำวันช่วยลดความเครียดและสร้างสุขภาวะทั้งทางกายและใจอย่างมีนัยสำคัญ (ธนกร ศรีโสภณ, 2562)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุล คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งครอบคลุมมิติทั้งด้านพฤติกรรม ความคิด จิตใจ และปัญญา ผู้ปฏิบัติธรรมที่น้อมนำองค์ธรรมเหล่านี้มาใช้ในชีวิตประจำวัน จะเกิดการพัฒนาทั้งใน

ระดับความคิด (สัมมาทิฐิ) เจตนา (สัมมาสังกัปปะ) การพูดและกระทำ (สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ) และการฝึกฝนภายใน (สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ) ทั้งนี้เพราะอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นระบบธรรมที่เกี่ยวพันกันเป็นกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสมดุล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีเพ็ญ บุญมาก ที่ศึกษาวิจัยเรื่องการปฏิบัติตามมรรค 8 เพื่อสร้างสมดุลในชีวิต ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ผู้ปฏิบัติที่ใช้หลักอริยมรรคเป็นแนวทางจะมีความมั่นคงในจิตใจ ความสามารถในการจัดการอารมณ์ และมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับผู้อื่นอย่างเห็นได้ชัด (ศรีเพ็ญ บุญมาก, 2563)

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการส่งเสริมการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยหลักพุทธธรรม ได้แก่ การฝึกสติในกิจวัตรประจำวัน การรักษาศีลอย่างมั่นคง การพัฒนาสมาธิและปัญญา การดำรงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ และการมีชุมชนธรรมะที่เกื้อกูล ซึ่งล้วนเป็นกลไกที่สนับสนุนให้การปฏิบัติเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ทั้งนี้เพราะการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากปัจเจกเท่านั้น แต่ต้องได้รับการสนับสนุนจากสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการฝึกตน เช่น ครอบครัว วัด ชุมชน หรือองค์กรธรรมะต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีชา มณีแสง ที่ทำการวิจัยเรื่องพุทธธรรมในพระไตรปิฎก: แนวทางการสร้างชีวิตสมดุล. ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การสร้างสมดุลชีวิตในชุมชนด้วยหลักมรรคมีองค์ 8 ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว และสังคมอย่างมีบูรณาการ (ปรีชา มณีแสง, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบ 1 แสดงโมเดลนำเสนอการพัฒนาชีวิตอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมโดยอาศัยกรอบแนวคิดจาก อริยมรรคมีองค์ 8

โมเดลนี้นำเสนอการพัฒนาชีวิตอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมโดยอาศัยกรอบแนวคิดจาก อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งถูกจัดหมวดหมู่ใหม่ให้เข้าใจง่ายในเชิงปฏิบัติ และสะท้อนถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอก อย่างเป็นระบบ

บทสรุป

จากการวิจัยพบว่าการพัฒนาชีวิตอย่างสมดุลของผู้ปฏิบัติธรรมโดยอาศัยแนวคิดจาก อริยมรรคมีองค์ 8 สามารถจัดหมวดหมู่ใหม่ให้เข้าใจง่ายอย่างเป็นระบบได้ดังนี้ 1. ปรับกรอบแนวคิด (สัมมาทิฐิ + สัมมาสังกัปปะ) การเปลี่ยนแปลงเริ่มต้นจากภายในคือ “ปัญญาเบื้องต้น” ผู้ปฏิบัติต้อง มีความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) และความตั้งใจชอบ (สัมมาสังกัปปะ) เพื่อวางแนวทางชีวิตให้สอดคล้อง กับความจริงของธรรมชาติ เช่น ไตรลักษณ์และอริยสัจ 4 กรอบคิดนี้เป็นรากฐานของการพัฒนา คุณธรรมขั้นต่อไป 2. พฤติกรรมสมดุล (สัมมาวาจา, สัมมากัมมันตะ, สัมมาอาชีวะ) เมื่อมีกรอบคิดที่ ถูกต้องแล้ว ย่อมนำไปสู่การแสดงออกทางพฤติกรรม ทั้งในรูปของการพูด (วาจา), การกระทำ (กัมมัน ตะ) และการเลี้ยงชีพ (อาชีวะ) อย่างสุจริตและไม่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น เป็นการฝึกความ รับผิดชอบและเมตตาต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม 3. ฝึกภายใน (สัมมาวายามะ, สัมมาสติ, สัมมาสมาธิ) การฝึกฝนด้านในเป็นกระบวนการยกระดับจิตใจ ด้วยความเพียร (วายามะ), การมีสติ (สติ), และการตั้งมั่นของจิต (สมาธิ) องค์ธรรมทั้ง 3 นี้เป็นพลังขับเคลื่อนที่ช่วยให้เกิดความมั่นคงทาง อารมณ์ และสามารถรักษาความสมดุลได้แม้ในสถานการณ์ที่ท้าทาย โดยผลลัพธ์ที่ได้คือ ความสมดุล ทางกาย ใจและสังคม การพัฒนาอย่างครบถ้วนในทั้ง 3 มิติข้างต้น จะนำไปสู่ “ผลลัพธ์” คือความ สมดุลที่แท้จริงทั้งทางกาย จิตใจ และการอยู่ร่วมในสังคม เป็นเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิตใน แบบผู้ปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถาบันการศึกษา วัด และศูนย์ปฏิบัติธรรม ควรบูรณาการหลักอริยมรรคมีองค์ 8 เข้ากับ กิจกรรมพัฒนาจิตใจของผู้เรียนหรือผู้ร่วมกิจกรรม เช่น การจัดค่ายธรรมะ กิจกรรมเจริญสติ หรือ หลักสูตรพุทธจิตศึกษา เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทั้งในระดับบุคคลและกลุ่ม
2. ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างกิจวัตร ประจำวันให้สอดคล้องกับองค์ธรรม เช่น ตั้งเจตนาเมตตาในตอนเช้า ฝึกสติระหว่างทำงาน และ ทบทวนตนเองผ่านสมาธิก่อนนอน เพื่อพัฒนาความสมดุลทั้งด้านกาย จิต และสังคม
3. หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านสุขภาวะจิต ควรใช้หลักธรรมใน อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นกรอบแนวคิดในการจัดอบรม หรือพัฒนาเครื่องมือประเมินชีวิตสมดุลในเชิงจิต วิญญาณ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาผลของการฝึกปฏิบัติอริยมรรคมีองค์ 8 ในลักษณะการวิจัยเชิงทดลองหรือ กึ่งทดลอง เพื่อวัดผลเชิงประจักษ์ เช่น ด้านระดับความเครียด ความพึงพอใจในชีวิต หรือภาวะสุข ภาวะทางจิต

2. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมพื้นที่หลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ภาคเหนือ-ใต้ หรือเขตเมือง-ชนบท เพื่อศึกษาความแตกต่างของการประยุกต์ใช้หลักธรรมในแต่ละบริบท

3. ควรศึกษาการเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักธรรมอื่น เช่น พรหมวิหาร 4 หรือไตรสิกขา เพื่อหาแนวทางพุทธบูรณาการที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น นักเรียน เยาวชน คนทำงาน หรือผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2563). *รายงานสุขภาพจิตคนไทย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.
- ธนกร ศรีโสภณ. (2562). การฟื้นฟูสมรรถภาพชีวิตในยุคเรื้อรัง. (*วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปรีชา มณีแสง. (2561). พุทธธรรมในพระไตรปิฎก: แนวทางการสร้างชีวิตสมดุล. (*วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*), มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระครูวิจิตรธรรมวิมล (บุญเลิศ ปญญาวุโธ). (2565). การพัฒนาการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. (*วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ*). บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2561). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรีเพ็ญ บุญมาก. (2563). การปฏิบัติตามมรรค 8 เพื่อสร้างสมดุลในชีวิต. (*วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*), มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ ช่างเหล็ก. (2565). แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติธรรมในชุมชนสมัยใหม่. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติจังหวัดพังงา. (2565). *รายงานภาวะสังคมและสุขภาพจังหวัดพังงา*. พังงา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- Lawshe, C. H. (1975). *A quantitative approach to content validity*. Journal of Personnel Psychology, 28, 563–575
- Maslow, A. H. (1943). *A theory of human motivation*. Psychological Review, 50(4), 370–396

การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพุทธธรรม Developing Students' Emotional Intelligence with Buddhist Principles

¹พระศุภกร ปณฺญาพโล (ภูทอง), ²ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี

¹Phrasupakorn Panyapalo (Phutong), ²Punnapong Wongnasri

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, วิทยาเขตศรีธรรมาสโกราช

^{1,2}Mahamakut Buddhist University, Srithammasokkaraj Campus

¹Corresponding author, e-mail: jamephutong1@gmail.com

Received May 5, 2025; Revised May 24, 2025; Accepted August 30, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน 2. ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน และ 3. วิเคราะห์การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพุทธธรรม การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่ให้ข้อมูลจำนวน 20 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงจาก 5 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการทางศาสนา ผู้นำชุมชน ครู ผู้ปกครอง และผู้ใกล้ชิดนักเรียน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจัดหมวดหมู่และสร้างอิหม์หลักผลการวิจัยพบว่า 1. ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมอารมณ์ การมีแรงจูงใจภายใน การเข้าใจผู้อื่น และทักษะทางสังคม ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะเชิงอารมณ์ที่สำคัญต่อการพัฒนาตนในช่วงวัยเรียน โดยส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรม การเรียนรู้ และความสามารถในการปรับตัวทั้งในระดับปัจเจกและในกลุ่มเพื่อนร่วมชั้น 2. หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนคือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา โดยเมตตาเน้นการปลูกฝังความอ่อนโยนและการยอมรับตนเอง กรุณาช่วยส่งเสริมการเข้าใจและช่วยเหลือผู้อื่น มุทิตาช่วยสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อความสำเร็จของผู้อื่น และอุเบกขาส่งเสริมการวางใจอย่างมีสติและความมั่นคงทางอารมณ์ หลักธรรมทั้งสี่นี้สอดคล้องกับการพัฒนา EQ อย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านใน และด้านนอก 3. การบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เข้ากับกิจกรรมการเรียนรู้ การอบรม และการสื่อสารในบริบทของสถานศึกษา ช่วยส่งเสริมการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในด้านการควบคุมอารมณ์ การพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น และการจัดการกับความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ นักเรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมมากขึ้น แสดงออกด้วยความสุภาพ ใส่ใจความรู้สึกของผู้อื่น และสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพเชิงบวกในสังคมโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ความฉลาดทางอารมณ์; นักเรียน; หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

This research aimed to 1. study the concept of emotional intelligence theory of students, 2. study the Buddhist principles appropriate for developing emotional intelligence of students, and 3. analyze the development of emotional intelligence of students with Buddhist principles. The research used a qualitative method by studying documents and conducting in-depth interviews with 20 informants, who were purposively selected from 5 groups: religious scholars, community leaders, teachers, parents, and those close to students. A structured in-depth interview was used and the data was analyzed by categorizing and creating main themes. The research results found that 1. The emotional intelligence of students consists of 5 important components: self-awareness, emotional control, internal motivation, understanding others, and social skills, all of which are emotional characteristics that are important for self-development during school age, directly affecting behavior, learning, and adaptability both individually and in groups of classmates. 2. The appropriate Buddhist principles for developing emotional intelligence of students are the 4 divine states of mind: loving-kindness, compassion, *mulita*, and equanimity. *Metta* emphasizes cultivating gentleness and self-acceptance, *karuna* helps to promote understanding and helping others, *mulita* helps to create a positive attitude towards others' success, and equanimity promotes mindful trust and emotional stability. These four principles are consistent with the development of EQ as a whole, both internally and externally. 3. Integrating the principles of the 4 divine states of mind into learning activities, training, and communication in the context of educational institutions helps to promote the development of students' emotional intelligence systematically, especially in terms of emotional control, developing positive attitudes toward others, and managing conflicts constructively. Students behave more appropriately, express themselves politely, are mindful of others' feelings, and are able to effectively build positive relationships in the school community.

Keywords: Emotional Intelligence; Students; Buddhist Principles

บทนำ

ประเทศไทยในยุคปัจจุบันกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้าน เศรษฐกิจ เทคโนโลยี หรือการศึกษา โดยเฉพาะเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI: Artificial Intelligence) ที่มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมากในชีวิตประจำวันเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์กำลังเข้ามาแทนที่มนุษย์ในงานหลายประเภทด้วยความรวดเร็วและแม่นยำ ไม่ว่าจะเป็นงานที่ต้องใช้การคำนวณ การวิเคราะห์ หรือการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ด้วยความสามารถของเทคโนโลยีที่เหนือมนุษย์นี้ อาชีพ

ครูและระบบการศึกษาไทยกำลังเผชิญหน้ากับความท้าทายอย่างไม่เคยมีมาก่อน ระบบการศึกษาไทยที่เคยเน้นการพัฒนา “ความฉลาดทางปัญญา (IQ: Intelligent Quotient)” เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันทางการศึกษา กำลังแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดในยุคที่เทคโนโลยีสามารถตอบโจทย์ทางปัญญาได้ในทันที เช่น การถ่ายรูปลงโจทย์คณิตศาสตร์แล้วได้คำตอบอย่างรวดเร็ว ระบบการศึกษาจึงต้องปรับตัวครั้งใหญ่เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้ (The 101 World, 2023)

กรมสุขภาพจิตได้รายงานไว้ว่าความท้าทายหลักของระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันคือ การพัฒนานักเรียนที่มีทั้ง “ความฉลาดทางปัญญา (IQ)” และ “ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ: Emotional Quotient)” ควบคู่กันไป การพัฒนาเพียงด้านปัญญาอย่างเดียวจะไม่เพียงพอในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ ปัญหาที่พบในปัจจุบันคือ ครู ผู้บริหาร และนักเรียนในระบบการศึกษาไทยยังมีความเข้าใจเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์น้อยมาก ส่งผลให้เกิดปัญหาในหลากหลายมิติ เช่น ความเครียด การจัดการอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม และความกดดันจากระบบการศึกษาที่แข่งขันสูงมากขึ้น สะท้อนให้เห็นจากข่าวสารที่รายงานเกี่ยวกับนักเรียนที่ทำร้ายตัวเองหรือแม้กระทั่งการฆ่าตัวตาย ซึ่งเป็นปัญหาที่เพิ่มสูงขึ้นในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง (กรมสุขภาพจิต, 2559)

การเพิ่มสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ในระบบการศึกษาไทยจึงเป็นเรื่องที่ไม่ควรมองข้าม โดยเฉพาะการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ร่วมในการพัฒนานักเรียน หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะเข้าใจและจัดการกับอารมณ์ของตนเอง ตลอดจนส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมยังช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะเชิงบวก เช่น ความอดทน ความเมตตา และความเอื้อเฟื้อ ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ การบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้เข้าสู่ระบบการศึกษายังสามารถช่วยลดปัญหาทางอารมณ์ของนักเรียนที่มักเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยการแข่งขันและความกดดันในปัจจุบัน การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ไม่เพียงช่วยให้นักเรียนมีสมาธิและความสงบมากขึ้น แต่ยังส่งเสริมทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมชั้น ครู และผู้ปกครอง เช่น การปฏิบัติตามพรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา สามารถช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะปรับตัวในสังคมได้ดีขึ้น และสามารถรับมือกับความขัดแย้งในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2565)

ในบริบทของจังหวัดพังงา ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีลักษณะโดดเด่นในด้านวิถีชีวิตเรียบง่าย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมง สภาพแวดล้อมดังกล่าวส่งผลให้การศึกษา มีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกหลักของการพัฒนาเยาวชนและการสร้างอนาคตที่มั่นคงของชุมชน อย่างไรก็ตามจากการรายงานเบื้องต้นพบว่า นักเรียนจำนวนหนึ่งยังต้องเผชิญกับความท้าทายด้านการพัฒนาทักษะทางอารมณ์ที่มีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการอารมณ์ที่ไม่เหมาะสม เช่น ความโกรธ ความเครียด และความวิตกกังวล ซึ่งมักจะเกิดจากปัจจัยทางการเรียนหรือปัญหาความสัมพันธ์กับเพื่อนในโรงเรียน ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ของนักเรียน เพื่อให้พวกเขามีความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ที่กดดันเพื่อที่จะสามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม (สำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพังงา, 2567) ดังนั้น ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพุทธธรรมจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่เพื่อช่วยลดปัญหาความเครียดในหมู่นักเรียน แต่ยังเป็นการสร้างรากฐาน ที่มั่นคงต่อการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนไทยในอนาคต การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาควบคู่กับการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยให้มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง และสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมในยุคที่เทคโนโลยีกำลังเข้ามามีบทบาทในทุกภาคส่วนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน
3. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพุทธธรรม

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานในการวิจัย การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมเกี่ยวกับแนวคิดและแนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์อย่างถูกต้องต่อไป

2.1 การศึกษาจากเอกสาร การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร โดยแบ่งเป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ซึ่งใช้ในการศึกษาหลักธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี หนังสือ เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ และบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการคัดเลือกเอกสารยึดตามเกณฑ์ของ Scott ซึ่งประกอบด้วย ความถูกต้อง คือ เอกสารต้องสมบูรณ์และได้ข้อมูลจากแหล่งที่เชื่อถือได้, ความน่าเชื่อถือ คือ ข้อมูลต้องมีความผิดพลาดหรือบิดเบือนน้อยที่สุด, ความเป็นตัวแทน คือ เอกสารควรสามารถแทนข้อมูลประเภทเดียวกันได้อย่างเหมาะสม, และความมีความหมาย คือ เอกสารต้องมีข้อมูลที่ถูกต้อง กระชับ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างชัดเจน (Scott, 1990)

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1. กลุ่มนักวิชาการทางศาสนา ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดควนกะไหล วัดศรีรัตนาราม วัดดิดถาราม และครูพระสอนศีลธรรมวัดกะไหล 2. กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านบางนุ หมู่ 6, ผู้ใหญ่บ้านเชียงใหม่, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 บ้านควนกะไหล และผู้ใหญ่บ้านท่าอยู่ 3. กลุ่มบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกะไหล โรงเรียนบ้านเชียงใหม่ โรงเรียนวัดดิดถาราม และผู้นำชุมชนที่ดูแลเยาวชนบ้านบางนุ , 4. กลุ่มผู้แทนผู้ปกครอง ประกอบด้วยผู้ปกครองเครือข่ายจากโรงเรียนบ้านกะไหล โรงเรียนบ้านเชียงใหม่ และโรงเรียนวัดดิดถาราม , และ 5. กลุ่มผู้ใกล้ชิดนักเรียน ประกอบด้วยครูประจำชั้น ครูฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจการนักเรียน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายแนะแนว รวมทั้งหมด 5 กลุ่ม 20 คน โดยแต่ละกลุ่มมีจำนวนกลุ่ม

ละ 4 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ ต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับนักเรียนในโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดสร้างโดยออกแบบให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยเริ่มจากการร่างแบบสัมภาษณ์เบื้องต้นที่มีเนื้อหากระชับและตรงประเด็นกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาและประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (CVI) ตามหลักของ Lawshe ซึ่งกำหนดระดับคะแนน 4 ระดับ คือ 1 หมายถึงไม่สอดคล้อง 2 หมายถึงสอดคล้องบางส่วน 3 หมายถึงค่อนข้างสอดคล้อง และ 4 หมายถึงสอดคล้องมาก โดยค่าคะแนนเฉลี่ยรวมของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านควรมีคะแนนเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 0.80 จากคะแนนเต็ม 1.0 จึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์ หากต่ำกว่านี้ผู้วิจัยจะปรับปรุงเนื้อหาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เมื่อได้รับข้อเสนอแนะและผลประเมินเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวไปขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และเมื่อได้รับอนุมัติแล้วจึงนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 กลุ่ม จำนวนรวม 20 คนต่อไป (Lawshe, 1975)

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการสำคัญซึ่งดำเนินการโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงประเด็นกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน โดยผู้วิจัยได้ขออนุญาตการเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พร้อมทั้งเตรียมเครื่องมือการสัมภาษณ์และขออนุญาตจากหน่วยงานและผู้ให้ข้อมูลอย่างเป็นทางการซึ่งจะต้องมีเอกสารรับรองก่อนจึงจะดำเนินการขั้นตอนถัดไปได้ จากนั้นจึงดำเนินการนัดหมายและกำหนดเวลาสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 20 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน ครู ผู้ปกครอง และผู้ใกล้ชิดนักเรียน โดยจัดให้การสัมภาษณ์เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่เหมาะสมและเป็นกันเอง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นและถ่ายทอดประสบการณ์ได้อย่างเต็มที่ โดยยึดแนวคำถามจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลักเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และก่อนจบการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการย้ำถามและสรุปซ้ำต่อหน้าผู้ให้สัมภาษณ์ พร้อมทั้งจัดเก็บข้อมูลโดยคำนึงถึงความเป็นส่วนตัว เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ในขั้นตอนถัดไป

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้แนวทางการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อทำความเข้าใจการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพุทธธรรม โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ทฤษฎีความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนตามแนวคิดของ Daniel Goleman ที่ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง การจัดการตนเอง การสร้างแรงจูงใจ การเอาใจใส่ผู้อื่น และทักษะทางสังคม ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ โดยเน้นที่พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา และเชื่อมโยงกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม จากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสร้างหมวดหมู่เพื่อจำแนกประเด็นสำคัญจากข้อมูลที่ได้ เช่น มุมมองของครูต่อความฉลาดทางอารมณ์ วิธีการส่งเสริมของโรงเรียน และแนวทางการประยุกต์หลักธรรมในการพัฒนาอารมณ์ของ

นักเรียน ก่อนจะจัดกลุ่มข้อมูลเหล่านั้นเป็นธีมเพื่อสะท้อนประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แล้วจึงดำเนินการตีความข้อมูลเพื่อหาความเชื่อมโยงระหว่างหลักพุทธธรรมกับพฤติกรรมและพัฒนาการทางอารมณ์ของนักเรียน พร้อมทั้งสรุปผลข้อมูลโดยเชื่อมโยงกลับไปยังวัตถุประสงค์และคำถามวิจัยเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ชัดเจน เป็นประโยชน์ และสามารถนำมาเขียนพรรณนาในรายงานวิจัยได้อย่างสอดคล้องและตรงประเด็น

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ซึ่งมุ่งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence: EQ) เป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของนักเรียน ทั้งในด้านการเรียนรู้ การสร้างสัมพันธภาพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยเฉพาะในช่วงวัยเรียนที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและสังคมอย่างต่อเนื่อง ความฉลาดทางอารมณ์หมายถึงความสามารถในการรับรู้อารมณ์ของตนเอง เข้าใจอารมณ์ของผู้อื่น และสามารถจัดการอารมณ์เหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม แนวคิดของ Daniel Goleman ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ได้แบ่งองค์ประกอบของ EQ ออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมตนเอง แรงจูงใจในตนเอง ความเข้าใจผู้อื่น และทักษะทางสังคม ซึ่งล้วนเป็นทักษะที่เอื้อต่อการประเมินสถานการณ์อย่างมีสติ การตัดสินใจเชิงเหตุผล และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ในสังคม

งานของ Mayer และ Salovey ยังสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว โดยเน้นว่าความสามารถในการรับรู้ เข้าใจ และจัดการกับอารมณ์เป็นพื้นฐานในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีและเสถียรภาพทางจิตใจของผู้เรียน โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์หลากหลาย ทั้งนี้ ยังพบว่าปัจจัยที่ส่งเสริม EQ ได้แก่ การเลี้ยงดูที่อบอุ่น การสนับสนุนจากครู และการมีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อหนุนในทางกลับกัน ปัจจัยลบ เช่น ความรุนแรงในครอบครัวหรือการกลั่นแกล้ง ส่งผลต่อพัฒนาการทางอารมณ์อย่างมีนัยสำคัญ โดยสรุป ความฉลาดทางอารมณ์ไม่ใช่คุณลักษณะที่ติดตัวมาโดยธรรมชาติเท่านั้น หากแต่สามารถปลูกฝังและพัฒนาได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริม EQ ในโรงเรียนจึงเป็นการวางรากฐานสำคัญในการสร้างบุคคลที่มีคุณภาพและสามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีคุณค่า (Salovey, P., & Mayer, J., 1990)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ซึ่งมุ่งศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน พบว่า หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (อง.จตุกก. 21/51/84) เป็นแนวทางที่สามารถส่งเสริมการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ได้อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน เมตตาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างทัศนคติเชิงบวกและความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ส่งผลให้นักเรียนมีความอ่อนโยนและพร้อมอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ กรุณาช่วยเสริมสร้างความเข้าใจ ช่วยเหลือ และเห็นคุณค่าในความทุกข์ของผู้อื่น ซึ่งเป็นรากฐานของความเห็นอกเห็นใจ มุทิตามีบทบาทในการลดความอิจฉาริษยา ส่งเสริมการยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น และสร้างแรงบันดาลใจร่วมกันในหมู่เพื่อน ขณะที่อุเบกขาช่วยให้นักเรียนสามารถวางใจอย่างเป็นกลาง ไม่ถูกครอบงำด้วยอคติหรืออารมณ์ชั่ววูบ และสามารถตัดสินใจโดยใช้ปัญญา

การบูรณาการหลักธรรมดังกล่าวเข้าสู่บริบทการศึกษา ไม่เพียงส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แต่ยังเป็นแนวทางพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ โดยเฉพาะในด้านการตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมอารมณ์ และการพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้อื่น กิจกรรมที่สอดคล้อง เช่น การแผ่เมตตา ก่อนเรียน การนั่งสมาธิเพื่อสงบจิตใจ การเขียนไดอารี่สะท้อนอารมณ์ และการพูดคุยในกลุ่มอย่างเปิดใจ ล้วนช่วยเสริมสร้าง EQ ได้อย่างเป็นรูปธรรม นักเรียนที่ฝึกฝนพรหมวิหาร 4 อย่างต่อเนื่องแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง เช่น ความอดทนที่เพิ่มขึ้น ความสามารถในการให้อภัย ความใส่ใจต่อผู้อื่น และการลดปฏิกิริยาเชิงลบต่อสถานการณ์รอบตัวอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของหลักพุทธธรรมในการพัฒนามิติทางอารมณ์ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเป็นองค์รวม

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ซึ่งมุ่งวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพุทธธรรม พบว่า การบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เข้าสู่กิจกรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียน ช่วยส่งเสริมความสามารถด้านการรับรู้อารมณ์ การควบคุมตนเอง และการสร้างสัมพันธภาพทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมตตาช่วยให้นักเรียนมีจิตใจสงบ อ่อนโยน และพร้อมเรียนรู้อย่างมีสติ กรุณาช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น มุทิตาช่วยลดความรู้สึกเปรียบเทียบและเสริมสร้างแรงภูมิใจในเชิงบวก ส่วนอุเบกขามีบทบาทในการวางใจอย่างเป็นกลาง สร้างเสถียรภาพทางอารมณ์ และลดพฤติกรรมหุนหันพลันแล่น หลักธรรมเหล่านี้เมื่อนำไปประยุกต์ใช้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแผ่เมตตา การเจริญสมาธิก่อนเรียน หรือกิจกรรมอาสาสมัคร ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของนักเรียนอย่างเห็นได้ชัด (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2565)

แนวทางดังกล่าวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยในระยะสั้นนักเรียนแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เหมาะสมมากขึ้น เช่น การฟังอย่างตั้งใจ การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น และการช่วยเหลือกันด้วยความสมัครใจ ส่วนในระยะยาวนักเรียนมีพัฒนาการด้านอารมณ์ที่มั่นคงมากขึ้น เช่น ความอดทน ความสามารถในการให้อภัย และการมีสัมพันธภาพที่ลึกซึ้งกับผู้อื่น ส่งผลให้ชั้นเรียนมีบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและความร่วมมือที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เมื่อแนวทางนี้ขยายผลไปยังระดับโรงเรียนและสังคม นักเรียนมีแนวโน้มเติบโตเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบ มีสติปัญญาในการดำเนินชีวิต และสามารถสร้างสรรค์สังคมที่สงบสุขและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมอารมณ์ แรงภูมิใจภายใน การเข้าใจผู้อื่น และทักษะทางสังคม ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การเรียนรู้ และการดำรงชีวิตอย่างสมดุล ทั้งนี้เพราะนักเรียนที่มีความสามารถในการรับรู้อารมณ์ของตนเองจะสามารถควบคุมพฤติกรรมในสถานการณ์ที่กดดัน ลดการตอบสนองเชิงลบ และพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีในห้องเรียนได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Daniel Goleman ในหนังสือ Emotional intelligence ที่ชี้ว่า EQ เป็นตัวทำนายความสำเร็จในชีวิตมากกว่า IQ และยังเชื่อมโยงกับความสุข ความพึงพอใจในตนเอง และความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างยั่งยืน (Goleman D., 1995)

2. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนคือ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งสามารถเสริมสร้างคุณลักษณะภายในของผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน ทั้งนี้เพราะหลักธรรมเหล่านี้ครอบคลุมทั้งมิติของจิตใจ ความสัมพันธ์ และการอยู่ร่วมในสังคม เมตตาช่วยให้นักเรียนเกิดความอ่อนโยน เห็นคุณค่าในตนเอง และกล้าแสดงออกอย่างมีสติ กรุณาช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในความทุกข์ของผู้อื่นและส่งเสริมพฤติกรรมการช่วยเหลืออย่างจริงจัง มุทิตาช่วยลดการเปรียบเทียบและสร้างทัศนคติเชิงบวกในการเรียนรู้ร่วมกัน ขณะที่อุเบกขาสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ ช่วยให้นักเรียนไม่หวั่นไหวต่อคำวิจารณ์และสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัททิศา แรงทน และคณะ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะทางอารมณ์ตามหลักพุทธธรรมสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ซึ่งพบว่า การปลูกฝังความเมตตาและการเห็นอกเห็นใจในชั้นเรียนส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน ทั้งในด้านการสื่อสาร การร่วมมือ และความสามารถในการให้อภัย (ภัททิศา แรงทน และคณะ, 2561)

3. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เข้ากับกิจกรรมในโรงเรียนสามารถพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนได้อย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านพฤติกรรม อารมณ์ และการปรับตัวในสังคม ทั้งนี้เพราะกิจกรรม เช่น การเจริญเมตตาภาวนา การเขียนไดอารี่สะท้อนอารมณ์ การจัดวงสนทนา และกิจกรรมจิตอาสา ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเองและผู้อื่น พร้อมทั้งควบคุมตนเองในสถานการณ์ที่ท้าทาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัฐพล โกรินทร์ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ตามหลักพุทธธรรมของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการฝึกสมาธิในกลุ่มเยาวชนช่วยลดพฤติกรรมก้าวร้าว เพิ่มความสงบ และส่งเสริมการให้อภัย ทั้งนี้ผลการวิจัยของฉบับนี้ยังชี้ให้เห็นว่า เมื่อดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลต่อการสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียนและระดับโรงเรียนที่เอื้อต่อคุณธรรมและการพัฒนา EQ อย่างยั่งยืน (รัฐพล โกรินทร์, 2561)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 แสดงการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพรหมวิหาร 4

จากการศึกษาการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนด้วยหลักพรหมวิหาร 4 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ที่แสดงความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบระหว่างธรรมะในพระพุทธศาสนา ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมของนักเรียน โดยพบว่าหลักพรหมวิหารแต่ละข้อมีอิทธิพลต่อมิติของ EQ ที่แตกต่างกัน และส่งผลไปสู่พฤติกรรมที่ชัดเจน ดังนี้:

1. เมตตา ช่วยเสริมสร้าง การตระหนักรู้ในตนเอง ทำให้นักเรียนเข้าใจอารมณ์ของตนเอง ยอมรับตนเอง และรู้เท่าทันอารมณ์ขณะเกิดขึ้น ส่งผลให้นักเรียนมีจิตใจอ่อนโยน สุขภาพ และไม่ตอบสนองด้วยอารมณ์รุนแรง
2. กรุณา ส่งเสริม ความเข้าใจผู้อื่น หรือการรู้จักใส่ใจต่อความรู้สึกของผู้อื่น นักเรียนที่ฝึก กรุณาจะเกิดความเห็นอกเห็นใจ มีเจตนาเกื้อกูล และยินดีช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น
3. มุทิตา เชื่อมโยงกับ แรงจูงใจภายใน นักเรียนจะสามารถยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น มีทัศนคติเชิงบวก ลดความอิจฉาริษยา และพัฒนาแรงจูงใจในการเรียนรู้และเติบโตภายในตนเอง
4. อุเบกขา เป็นรากฐานของ การควบคุมอารมณ์และความมั่นคงทางจิตใจ นักเรียนที่ฝึก อุเบกขาจะมีความสามารถในการยับยั้งตนเอง เผชิญปัญหาอย่างมีสติ และกลับคืนสู่ความสงบได้อย่างมั่นคงหลังเผชิญอารมณ์รุนแรง

องค์ความรู้ใหม่นี้ชี้ให้เห็นว่า พรหมวิหาร 4 ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การอบรมจริยธรรม แต่สามารถออกแบบให้เป็น เครื่องมือพัฒนา EQ ได้อย่างเป็นระบบ มีมิติทั้งด้านจิตใจ พฤติกรรม และการอยู่ร่วมในสังคม จึงเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างนักเรียนที่มีคุณธรรม และมีวุฒิภาวะทางอารมณ์อย่างสมดุล

บทสรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน หลักพุทธธรรมที่เหมาะสม และแนวทางการพัฒนา EQ ด้วยหลักพรหมวิหาร 4 ผลการวิจัยพบว่า EQ ของนักเรียนประกอบด้วย 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง การควบคุมอารมณ์ แรงจูงใจภายใน ความเข้าใจผู้อื่น และทักษะทางสังคม ซึ่งสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นระบบผ่านการบูรณาการเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เข้ากับกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยเฉพาะกิจกรรมทางจิต เช่น การแผ่เมตตา การสะท้อนอารมณ์ และการฝึกสมาธิ ส่งผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงบวกมากขึ้น มีความมั่นคงทางอารมณ์ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม การวิจัยครั้งนี้จึงยืนยันว่าหลักธรรมทางพุทธสามารถเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา EQ ของนักเรียนได้ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สถานศึกษาควรบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยเฉพาะในวิชาพระพุทธศาสนา วิชาสุขศึกษา และกิจกรรมแนะแนว เพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ควบคู่กับคุณธรรมจริยธรรมอย่างเป็นระบบ ช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น

2. ครูและบุคลากรทางการศึกษาควรได้รับการอบรมเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้สามารถออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริม EQ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การเจริญเมตตาในห้องเรียน การตั้งวงสะท้อนอารมณ์ และการใช้บทเรียนพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวก

3. โรงเรียนควรสร้างวัฒนธรรมแห่งเมตตา ความเข้าใจ และความร่วมมือในระดับองค์กรโดยเริ่มจากการส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นการฝึกฝนพรหมวิหารในชีวิตประจำวันของนักเรียน พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เพื่อให้เกิดการพัฒนา EQ อย่างต่อเนื่องทั้งในบริบทของโรงเรียนและครอบครัว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบประสิทธิผลของหลักพรหมวิหาร 4 กับหลักธรรมอื่นในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน เช่น สติปัฏฐาน ไตรสิกขา หรืออริยสัจ 4 เพื่อวิเคราะห์จุดเด่นและข้อจำกัดของแต่ละแนวทาง และนำไปพัฒนาหลักสูตรอย่างรอบด้าน

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงทดลองที่ติดตามผลในระยะยาว เพื่อประเมินความยั่งยืนของการฝึกฝนพรหมวิหาร 4 ต่อความเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ พฤติกรรม และสัมพันธภาพของนักเรียน ทั้งในระดับปัจเจกและระดับห้องเรียน

3. ควรพัฒนาและทดลองใช้โปรแกรม “EQ ด้วยพรหมวิหาร 4” สำหรับระดับชั้นต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เช่น โปรแกรม 8 สัปดาห์ที่ออกแบบกิจกรรมรายสัปดาห์ พร้อมแบบประเมินก่อนและหลังการฝึก เพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพในระดับชาติ

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2559). *คู่มือกิจกรรมพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในวัยรุ่นอายุ 16–18 ปี*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 12 มีนาคม 2568 จาก <https://mhc7.dmh.go.th/wp-content/uploads/2019/12/คู่มือกิจกรรมพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์-16-18ปี.pdf>
- ภักธิดา แรงทน และคณะ. (2561). รูปแบบการพัฒนามุขนิภาทางอารมณ์ตามหลักพุทธธรรมสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(4), หน้า 1433–1446.
- รัฐพล โกรินทร์. (2561). แนวทางการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ตามหลักพุทธธรรมของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิตสาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2565). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 63. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพังงา (2567). *โรงเรียนบ้านกะไหล ร่วมอบรมปฏิบัติการจัดทำแผนบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน*. สืบค้นข้อมูลเมื่อ 11 มีนาคม 2568 จาก <https://www.phangngaedarea.go.th/site/โรงเรียนบ้านกะไหล-ร่วมอ/>
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. New

York, NY: Bantam Books.

Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Journal of Personnel Psychology*, 28, 563–575.

Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185–211.

Scott. (1990). *A matter of record: Documentary sources in social research*. Cambridge: Polity Press.

The 101 World. (2023). *AI เปลี่ยนระบบการศึกษาไทยอย่างไร? สืบค้นข้อมูลเมื่อ 11 มีนาคม 2568* จาก <https://www.the101.world/ai-for-teaching-and-learning>

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรม
การเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ
The Relationship Between Personal Factors and Behavior in
Choosing Elderly Care Services

¹อัจฉรา วิบูลย์ณรงค์, ²นลินี สุรดิษฐ์, ³ศุภากร สุรดิษฐ์ และ ⁴วิชิต สุรดิษฐ์

¹Archara Wiboonronnaron, ²Nalinee Suradinkura,

³Supakorn Suradinkura and ⁴Vichit Suradinkura

^{1,2,3,4}คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

^{1,2,3,4}Faculty of Liberal Arts, Suan Sunandha University

¹Corresponding author, e-mail: Archara361@gmail.com

Received May 17, 2025; Revised June 24, 2025; Accepted August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา รูปแบบที่ใช้ในการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ผู้สูงอายุที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 400 คน สุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญร่วมกับการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐาน วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา อย่างมีระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนด้านเพศ ลักษณะครอบครัว และ สถานภาพสมรสที่แตกต่างกัน ไม่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา

คำสำคัญ: การบริการดูแลผู้สูงอายุ; ปัจจัยส่วนบุคคล; พฤติกรรม

Abstract

The objective of this research is to study the personal factors influencing the selection of elderly care services in Nakhon Ratchasima Province. This study employed a quantitative research design. The sample group consisted of 400 elderly individuals aged 60 years and above residing in Nakhon Ratchasima Province. The sampling methods used were accidental sampling combined with purposive sampling. The research instrument was a questionnaire. The statistical tools used for data analysis included frequency, percentage, mean, and standard deviation. Hypothesis testing was conducted using One-Way Analysis of Variance (ANOVA). The

results showed that personal factors include age, occupation, education level, Average monthly income is different. It significantly affected the choice of elderly care services in Nakhon Ratchasima Province by 0.05 percent. It does not affect the choice of elderly care services in Nakhon Ratchasima Province.

Keywords: Elderly care services; Personal factors; Behavior

บทนำ

ประเทศไทยนั้นจะได้มีการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2548 จากการที่มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีมากถึง 10% ของประชากรทั้งประเทศ สำหรับสถิติจำนวนผู้สูงอายุ พ.ศ. 2567 ข้อมูล ณ วันที่ 30 มิ.ย. 2567 พบว่าในจำนวนประชากรทั้งหมด 65,982,984 คน แยกเป็นจำนวนประชากรไทยทั้งหมด 64,989,504 คนมีจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 13,450,391 คน หรือร้อยละ 20.70 ผู้สูงอายุทั้งหมด แยกเป็นกลุ่มผู้สูงอายุชาย 5,948,010 คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 44.22 และ กลุ่มผู้สูงอายุหญิง 7,502,381 คน คิดเป็นร้อยละ 55.78 ของกลุ่มผู้สูงอายุ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2567) ซึ่งถือได้ว่าภายในอนาคตต่อไปจะมีผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่งบางครอบครัวนั้นอาจจะมิบุตรหลานคอยให้ความดูแลอยู่บ้าน แต่ทว่าผู้สูงอายุมีไม่น้อยที่ไม่มีบุตรหลานคอยดูแล ผลสุดท้ายของผู้สูงอายุที่ไม่มีคนดูแลนั้นต้องได้พึ่งพิงศูนย์สถานบริการดูแลผู้สูงอายุ

สำหรับการดูแลผู้สูงอายุในสังคมประเศไทยนับได้ว่าเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่สังคมไทยได้เริ่มตระหนักถึงและได้เริ่มมีการเตรียมการเพื่อให้ผู้สูงอายุนั้นสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและได้รับการดูแลเอาใจใส่ที่เหมาะสม ซึ่งในสังคมไทย ณ ปัจจุบันนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองจะสามารถเห็นได้ว่าผู้คนในสังคมต่างเร่งรีบ และมีภาระหน้าที่หรือกิจการงานที่จำเป็นจะต้องรับผิดชอบแตกต่างกันออกไป จึงอาจทำให้มีเวลาไม่เพียงพอ หรือขาดการดูแลเอาใจใส่ที่เหมาะสมต่อผู้สูงอายุนอกจากนี้สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดการละเลยหรือไม่สามารถที่จะให้เวลาแก่ผู้สูงอายุได้อย่างเพียงพอ จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ของผู้สูงอายุตามมา ไม่ว่าจะเป็นอาการเจ็บป่วยทางด้านสุขภาพร่างกายไปจนถึงปัญหาการเจ็บป่วยทางด้านจิตใจ โดยปัญหาเหล่านี้มีแต่จะยิ่งรุนแรงยิ่งขึ้น และการที่ผู้สูงอายุต้องอยู่เพียงลำพังเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้สำหรับผู้ที่ต้องทำงานนอกบ้านหรือผู้ที่มีรายได้น้อย หากเข้ากินค่าตลอดจนการไม่มีความชำนาญที่เหมาะสมในการดูแลผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวให้ถูกต้องตามหลักทางการแพทย์รวมถึงการดูแลผู้ป่วยสูงอายุในระยะสุดท้ายจำเป็นที่จะต้องต้องใช้อุปกรณ์ที่สำคัญ เช่น ออกซิเจน เป็นต้น ซึ่งจำเป็นที่จะต้องให้ผู้ดูแลอยู่ตลอดเวลา โดยนอกเหนือจากนี้ในส่วนของสถานบริการผู้สูงอายุนั้นเองก็ได้มีการเปิดให้บริการอยู่เป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นของหน่วยงานรัฐบาล และหน่วยงานเอกชน จึงถือเป็นอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับผู้ที่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เวลากับการทำงาน การเดินทาง หรือการใช้ชีวิตอยู่นอกบ้านมากกว่าที่จะสามารถอยู่ดูแลผู้สูงอายุตลอดเวลาได้ตลอดจนกระทั่งสำหรับผู้ที่ไม่มีความเชี่ยวชาญหรือความชำนาญในการดูแลปรนนิบัติต่อผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วย และนอกจากนี้สถานดูแลผู้สูงอายุเหล่านี้ยังพร้อมที่จะรับดูแลผู้สูงอายุทั้งที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้หรือไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ก็ตาม (ระพีพัฒน์ ช้อนสวัสดิ์, 2563)

สถานการณ์ของผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา มีจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี การแก้ไขปัญหาโดยการสำรวจจำนวนผู้สูงอายุที่เป็นจริงและผู้สูงอายุต้องเข้าถึงสิทธิการรักษาอย่างทั่วถึงสำหรับการดำเนินชีวิตต่างจากเดิม ก่อให้เกิดโรคไม่ติดต่อเพิ่มขึ้นมากในแต่ละปีการแก้ไขปัญหา (สาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา, 2567) โดยการให้ความรู้ในการป้องกันโรคต่างๆตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการออกกำลังกายที่เหมาะสม มี ภูมิทัศน์ทางในผู้สูงอายุลดลง เกิดปัญหาในโรคติดต่อ เช่น วัณโรค ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ ปอดบวม เป็นต้น การแก้ไขปัญหา ทำได้โดยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายตามความเหมาะสม มีปัญหาเรื่องการเดินทาง การแก้ไขปัญหา บางพื้นที่มีรถสำหรับ รับ-ส่งผู้สูงอายุในการไปพบแพทย์ ณ โรงพยาบาลชุมชน หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ แนวทางการแก้ไขปัญหาปรับภูมิทัศน์ให้เหมาะสมเอื้อต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ (ณปภัช นฤคนธ์, 2567)

จากข้อมูลข้างต้นที่ได้กล่าวมานั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาสถานดูแลผู้สูงอายุให้ตอบสนองปัญหาทางด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุและเพื่อให้เกิดความพึงพอใจสูงสุดในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 338,570 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา, 2567) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญร่วมกับการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และใช้วิธีคำนวณหากลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และมีค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผู้วิจัยได้มีการจัดทำแบบสอบถาม โดยการทบทวนวรรณกรรมทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ (อาชีพปัจจุบันหรือก่อนเกษียณอายุ) ระดับการศึกษาสูงสุด รายได้ต่อเดือน สถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัว โดยลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) จำนวน 7 ข้อ ซึ่งเป็นคำถามที่มีหลายคำตอบให้เลือก (Multiple Choice Questions)

2.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้การวัดข้อมูลประเภทมาตรวัดอันตรภาคหรือช่วง (Interval) และมีลักษณะคำถามแบบประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตามมาตรฐานวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) จำนวน 10 ข้อ

3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1) ดำเนินการสร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดการวิจัยและรูปแบบที่กำหนดไว้แล้ว นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแบบสอบถาม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

2) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่พัฒนาแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและความสอดคล้อง (Validity) ของคำถามให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เพื่อมาวิเคราะห์หาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและภาษาได้ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.70 ซึ่งถือเป็นที่ยอมรับได้ ด้วยวิธีการหาดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับประเด็นหลักของเนื้อหาตรงตามโครงสร้าง โดยเกณฑ์การให้คะแนนคือ

1 หมายถึง ถ้าแน่ใจว่าคำถาม ตรงหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

0 หมายถึง ถ้าไม่แน่ใจว่าคำถาม ตรงหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

-1 หมายถึง ถ้าแน่ใจว่าคำถาม ไม่ตรงหรือไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

3) ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ไปปรับปรุงแก้ไขและนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัยอีกครั้งเพื่อพิจารณาความถูกต้อง (Validity) และให้คำแนะนำพร้อมทั้งแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มประชากรจำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการวัดความคงที่ภายใน (Internal Consistency) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) หรือค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (α - Coefficient) ซึ่งเกณฑ์ของค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ที่เหมาะสมจะต้องมีค่ามากกว่า 0.80 ขึ้นไป

5) นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้แล้ว มาตรวจสอบเพื่อให้ได้ข้อคำถามที่มีความชัดเจนถูกต้อง และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Method) ศึกษากลุ่มบุคคลส่งผลกระทบต่อการใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยใช้วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์ผ่านทาง Google Form และ แบบออฟไลน์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นช่องทางที่ในปัจจุบันนั้นถือว่ามีความสะดวก และสามารถทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าถึงได้โดยง่ายสามารถลดระยะเวลา และประหยัดค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการตอบแบบสอบถามนั้นเพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่ตรงกลุ่ม จะมีการคัดกรองก่อนการตอบแบบสอบถาม คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จังหวัดนครราชสีมาผู้ตอบแบบสอบถามจะสามารถทำแบบสอบถามในส่วนถัดไปได้ แต่ถ้าไม่เคยใช้บริการจะถือว่าจบแบบสอบถาม และจะไม่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในการบรรยายลักษณะกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติพื้นฐาน หาค่าร้อยละ แจกแจงความถี่ค่าเฉลี่ย และการหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) สถิติอนุมาน (Inferential Statistical) เป็นสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าความแปรปรวนของข้อมูล One-Way ANOVA

ผลการศึกษา

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามของปัจจัยส่วนบุคคล ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา ส่วนประกอบของการตอบแบบสอบถาม ดังต่อไปนี้ เพศ อายุ อาชีพ (อาชีพปัจจุบันหรือก่อนเกษียณอายุ) ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน สถานภาพสมรส ลักษณะครอบครัว ดังตารางที่ 1-6

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศหญิง	222	55.50
อายุ 70 - 79 ปี	156	39.00
อาชีพ (อาชีพปัจจุบันหรือก่อนเกษียณอายุ) เกษตรกร	122	30.50
ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า	264	66.00
รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 15,000 บาท	251	62.75
สถานภาพสมรสและมีบุตร	202	50.50
ลักษณะครอบครัว อาศัยอยู่กับคู่สมรส	141	35.25
รวม	400	100.0

จากตารางที่ 1 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 222 คน คิดเป็นร้อยละ 55.50 อายุ มีอายุ 70 – 79 ปี จำนวน 156 คน อาชีพ (อาชีพปัจจุบันหรือก่อนเกษียณอายุ) เกษตรกร จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 30.50 ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวน 264 คน คิดเป็นร้อยละ 66.00 รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 251 คน คิดเป็นร้อยละ 62.75 สถานภาพสมรส สมรสและมีบุตร จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 50.50 ลักษณะครอบครัว อาศัยอยู่กับคู่สมรส จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 35.25

และผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ จังหวัดนครราชสีมาแตกต่างกัน ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ปัจจัยส่วนบุคคลส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมาแตกต่างกัน

ปัจจัยส่วนบุคคล	สถิติ	Sig
เพศ	F - test	0.621
อายุ	F - test	0.003*
อาชีพ (อาชีพปัจจุบันหรือก่อนเกษียณอายุ)	F - test	0.000*
ระดับการศึกษา	F - test	0.000*
รายได้ต่อเดือน	F - test	0.000*

สถานภาพสมรส	F - test	0.100
ลักษณะครอบครัว	F - test	0.853

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา อย่างมีระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนด้านเพศ ลักษณะครอบครัว และ สถานภาพสมรสที่แตกต่างกัน ไม่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายค่าของการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอายุ

อายุ	60 – 69 ปี	70 – 79 ปี	80 – 89 ปี	90 ปีขึ้นไป
60 – 69 ปี	-	-0.002*	0.994	0.695
70 – 79 ปี	0.002	-	-0.003*	-0.043*
80 – 89 ปี	0.994	0.003	-	0.695
90 ปีขึ้นไป	0.695	0.043	0.695	-

* ระดับนัยสำคัญ 0.05

จากตารางที่ 3 เมื่อพิจารณาความแตกต่างเป็นรายค่า พบว่า ผู้สูงอายุ อายุ 60 – 69 ปี ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา น้อยกว่า อายุ 70 – 79 ปี ผู้สูงอายุ อายุ 70 – 79 ปี ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา มากกว่า อายุ 80 – 89 ปี และ 90 ปีขึ้นไป ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายค่าของการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอาชีพ (อาชีพปัจจุบันหรือก่อนเกษียณอายุ)

อาชีพ (อาชีพปัจจุบันหรือก่อนเกษียณอายุ)	เกษตรกร	ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	รับราชการ	พนักงานเอกชน	อื่นๆ โปรดระบุ.....
เกษตรกร	-	-0.000*	-0.000*	-0.004*	0.268
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	0.000*	-	-0.011*	0.369	-0.000*
รับราชการ	0.000*	0.011	-	-0.002*	-0.000*
พนักงานเอกชน	0.004*	0.369	0.002*	-	0.002
อื่นๆ โปรดระบุ.....	0.268	0.000*	0.000*	0.002*	-

* ระดับนัยสำคัญ 0.05

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาความแตกต่างเป็นรายค่า พบว่า ผู้สูงอายุมีอาชีพ (อาชีพปัจจุบันหรือก่อนเกษียณอายุ) มีอาชีพเกษตรกร ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา มากกว่า ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ

จังหวัดนครราชสีมา มากน้อยกว่า รับราชการ รับราชการ ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ จังหวัดนครราชสีมา มากน้อยกว่า พนักงานเอกชน

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	มัธยมศึกษา หรือต่ำกว่า	ปวส. หรือ อนุปริญญา	ปริญญาตรี	ปริญญาโท
มัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า	-	-0.004*	-0.000*	0.160
ปวส. หรือ อนุปริญญา	0.004*	-	-0.000*	0.619
ปริญญาตรี	0.000*	0.000*	-	0.115
ปริญญาโท	0.160	0.619	0.115	-

* ระดับนัยสำคัญ 0.05

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณาความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า ผู้สูงอายุจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือต่ำกว่า ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา มากน้อยกว่า ปวส. หรือ อนุปริญญา ปวส. หรือ อนุปริญญา ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา น้อยกว่า ปริญญาตรี และ ปริญญาโท

ตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้ต่อเดือน	ต่ำกว่า 15,000 บาท	15,000 – 30,000 บาท	30,001 – 45,000 บาท	45,001 – 60,000 บาท	มากกว่า 60,000 บาท
ต่ำกว่า 15,000 บาท	-	0.129	-0.000*	-0.000*	-0.029*
15,000 – 30,000 บาท	0.129	-	-0.012*	-0.004*	0.110
30,001 – 45,000 บาท	0.000*	0.012*	-	0.113	0.715
45,001 – 60,000 บาท	0.000*	0.004*	0.113	-	0.369
มากกว่า 60,000 บาท	0.029*	0.110	0.715	0.369	-

* ระดับนัยสำคัญ 0.05

จากตารางที่ 6 เมื่อพิจารณาความแตกต่างเป็นรายคู่ พบว่า ผู้สูงอายุมีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 15,000 บาท ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา ผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่อเดือน น้อยกว่า 30,001 – 45,000 บาท 45,001 – 60,000 บาท และ มากกว่า 60,000 บาท ผู้สูงอายุมีรายได้ต่อเดือน 15,000 – 30,000 บาท ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา ผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่อเดือน น้อยกว่า 30,001 – 45,000 บาท และ 45,001 – 60,000 บาท ผู้สูงอายุมีรายได้ต่อเดือน 30,001 – 45,000 บาท ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา มากกว่า ผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 15,000 บาท และ 15,000 – 30,000 บาท ผู้สูงอายุมีรายได้ต่อเดือน 45,001 – 60,000 บาท ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัด

นครราชสีมา มากกว่า ผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 15,000 บาท และ 15,000 – 30,000 บาท ผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 60,000 บาท ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา มากกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 15,000 บาท

อภิปรายผล

ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา ทั้งนี้เพราะว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีสถานะที่แตกต่างกันทั้งทางด้านอายุ ความคิด อาชีพ จึงสามารถที่จะส่งผลต่อการตัดสินใจเป็นอย่างมาก ความสอดคล้องกับแนวคิดของ Schiffman and Wisenblit ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดทางด้านประชากรศาสตร์ทำได้โดยการแบ่งกลุ่มของผู้บริโภคตามอายุรายได้เชื้อชาติเพศอาชีพ สถานภาพสมรส ประเภทและขนาดของใช้ในครัวเรือน และที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ตัวแปรเหล่านี้สามารถชักถามหรือทำการสังเกตได้อย่างง่ายดาย สิ่งเหล่านี้ช่วยนักการตลาดได้ และสามารถจำแนกผู้บริโภคแต่ละประเภทตามที่กำหนดไว้ได้อย่างชัดเจน (Schiffman and Wisenblit , 2022) ซึ่งมีการสนับสนุนงานวิจัยของ เกษรา วิจิตชะจิ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ที่ต่างกัน มีการตัดสินใจเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานครต่างกัน (เกษรา วิจิตชะจิ, 2565) ผลการศึกษานี้แตกต่างจากงานวิจัยของ อารังศักดิ์ ดำรงศิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการสถานบริการผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร ที่แตกต่างกันในด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่งผลต่อการการตัดสินใจเลือกใช้บริการสถานบริการ ไม่แตกต่างกัน (อารังศักดิ์ ดำรงศิริ. 2566) จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าบริบทของพื้นที่ กลุ่มตัวอย่าง และลักษณะของสถานบริการ อาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างของผลการวิจัยในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นการวางแผนบริการดูแลผู้สูงอายุควรคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของประชากรในแต่ละท้องถิ่นประกอบด้วย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากงานวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้ทำแผนผังของการสรุปองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับงานวิจัย ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 1 แผนผังองค์ความรู้ใหม่ของงานวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบุคคลกับพฤติกรรม
การเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ

จากภาพสามารถอธิบายได้ว่า

ชั้นล่างสุด (ฐานพีระมิด) ครอบครัวให้ความสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้สูงอายุที่ต้องการเข้าเลือกใช้บริการผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา หมายถึง บทบาทของครอบครัวที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้สูงอายุ

ชั้นที่ 2 ผู้สูงอายุมีรายได้ที่เพียงพอต่อการเข้าเลือกใช้บริการผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา หมายถึง รายได้ของผู้สูงอายุเป็นปัจจัยสำคัญในการเข้าถึงบริการ

ชั้นที่ 3 การตัดสินใจการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมาให้ผลตอบรับจากผู้สูงอายุอย่างแพร่หลาย แสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจมีอิทธิพลต่อการยอมรับหรือการให้บริการในวงกว้าง

ชั้นที่ 4 การเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมาที่มีความสามารถรองรับต่อการเข้ามาใช้บริการของผู้สูงอายุ อาทิ พนักงานดูแลผู้สูงอายุต่อหัว หมายถึง ความสามารถในการให้บริการ เช่น บุคลากรเพียงพอหรือไม่

ชั้นบนสุด (ยอดพีระมิด) เป็นประเด็นหลักสูงสุด: การเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมาที่มีความสามารถรองรับต่อการเข้ามาใช้บริการของผู้สูงอายุ อาทิ พนักงานดูแลผู้สูงอายุต่อหัว แสดงว่าประสิทธิภาพในการให้บริการ และจำนวนเจ้าหน้าที่ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการเลือกใช้บริการ

บทสรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยที่อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน สถานภาพสมรส ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา ถือได้ว่าปัจจัยส่วนบุคคลย่อมมีผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ ทั้งอายุและจำนวน ผู้สูงอายุมีมากเพิ่มขึ้นทุกปี การเคลื่อนไหวของร่างกายนั้นย่อมมีการเคลื่อนไหวที่ช้าลง ตามอายุที่มากเพิ่มขึ้น ภายใต้ครอบครัวที่ให้การสนับสนุนการตัดสินใจของผู้สูงอายุที่ต้องการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ ทั้งนี้ผู้สูงอายุต้องการเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลนั้น ผู้สูงอายุกำหนดค่าใช้จ่ายไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะเกษียณอายุงาน บางคนไม่มีบุตรหลานคอยดูแล จึงต้องวางแผนล่วงหน้าไว้ หรือบางคนบุตรหลานไม่มีเวลาดูแล จึงต้องหาที่พึ่งพิงยามเจ็บป่วย นับได้ว่าปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อการตัดสินใจของการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะของงานวิจัยในครั้งนี้

1. เจ้าหน้าที่ในส่วนของสาธารณสุขจังหวัดของการใช้บริการดูแลผู้สูงอายุนั้น ยังขาดความรู้เกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุ ดังนั้น ควรที่จะมีเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมาเข้าร่วมประชาสัมพันธ์การป้องกันภาวะแทรกซ้อนในผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุในการสังเกตอาการ เช่น ผู้สูงอายุที่เป็นโรคเบาหวานมีอาการใจสั่น เหงื่อออก หน้ามืด ตัวเย็น แสดงว่ามีภาวะน้ำตาลในต่ำเลือดต่ำเกินไป
2. บางครอบครัวยังไม่ค่อยเข้าใจเกี่ยวกับตัวผู้สูงอายุที่ต้องเข้ามาใช้บริการผู้สูงอายุ อาจจะมีขัดแย้งกันบ้าง ทั้งรายจ่าย ที่ต้องมอบให้ศูนย์บริการดูแลผู้สูงอายุ ควรที่จะให้ศูนย์บริการดูแลผู้สูงอายุลดค่าใช้จ่ายให้ถูกลง และผู้สูงอายุทั่วไปสามารถที่จะจับต้องได้
3. ในการคัดเลือกผู้ดูแลผู้สูงอายุควรเลือกผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีเจตคติที่ดี โดยให้มีส่วนร่วมในการวางแผนการดูแลผู้สูงอายุของศูนย์บริการดูแลผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยแบบความสัมพันธ์ด้านทัศนคติ ความนึกคิด ที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยไปปรับใช้ในอนาคตต่อไป
2. ควรศึกษาการทำโปรแกรมสุขภาพสำหรับศูนย์บริการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อที่เจ้าหน้าที่ จะได้ทราบโรคที่แทรกซ้อนมากับผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2567). สถิติจำนวนผู้สูงอายุ พ.ศ. 2567. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2567, จาก <https://www.amarintv.com/news/social/230883>.

- เกษรา วิจิตรชะจี (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร. *ค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ คณะบริหารธุรกิจ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง*
- ธำรงค์ดี ดำรงศิริ. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการสถานบริบาลผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร. *Journal of Philosophical Vision* 28(1), หน้า 51 – 58.
- ณปภัช นฤคนธ์. (2567). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตามนโยบายการขับเคลื่อนโครงการ "ครอบครัวมั่นคง สังคมสุขภาพดี" จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารการแพทย์โรงพยาบาลศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์*. 39(1), หน้า 249 – 262.
- ระพีพัฒน์ ช้อนสวัสดิ์. (2563). ส่วนประสมทางการตลาดบริการ และพฤติกรรมในการเลือกใช้บริการสถานบริบาลผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. *ค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการคณะบริหารธุรกิจเพื่อสังคม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*
- สำนักงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา. (2567). *จำนวนประชากรของจังหวัดนครราชสีมา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2567, จาก. <https://nkrat.nso.go.th/>.
- สาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา. (2567). *สถานการณ์ผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2567, จาก <https://www.korathealth.com/korathealth/>.

อัตลักษณ์และจริยธรรมในกระแสดังคสมัยใหม่: การค้นหารากฐานทาง
ปรัชญาและศาสนาเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน

Identity and Ethics in Modern Society: Exploring Philosophical
and Religious Foundations for a Sustainable Future

พระครูปลัดพวงศกรณ ธมมวโร

Phra Khru Palat Phongsakorn Dhammavaro

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: phrakhrupladphngskrn819@gmail.com

Received February 10, 2025 Revised May 13, 2025; Accepted: August 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอการพัฒนาแนวคิดในการสร้างความยั่งยืนในสังคมสมัยใหม่ ผ่านการบูรณาการอัตลักษณ์และจริยธรรม โดยใช้โมเดล “จริยธรรมบูรณาการแห่งอัตลักษณ์” (Integrated Ethical Identity Model: IEIM) เป็นกรอบการวิเคราะห์และแก้ปัญหาสังคมที่ครอบคลุมและตอบโจทยความท้าทายในยุคปัจจุบัน โมเดลนี้เชื่อมโยงความรู้จากหลากหลายศาสตร์ ทั้งปรัชญาจริยธรรม ศาสนา และวิทยาศาสตร์ เพื่อสร้างกรอบจริยธรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในสังคมที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อน โมเดล IEIM ประกอบด้วยมิติอัตลักษณ์ 3 ด้าน ได้แก่ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเองและการรักษาเอกลักษณ์ในบริบทที่เปลี่ยนแปลง อัตลักษณ์ส่วนรวม ที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมในสังคมและการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ทางจริยธรรม ที่เน้นการสร้างกรอบจริยธรรมที่ยืดหยุ่นเพื่อสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์สาธารณะ โมเดลนี้ยังใช้หลักการสังเคราะห์ความรู้จากหลายมิติ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงความรู้จากปรัชญาจริยธรรม, ศาสนา, และวิทยาศาสตร์ ผ่านแนวทางสหวิทยาการ การบูรณาการเช่นนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับบุคคลและสังคม แต่ยังช่วยส่งเสริมความร่วมมือในระดับท้องถิ่นและระดับโลก การประยุกต์ใช้โมเดลนี้ในด้านการศึกษา ธุรกิจ สังคม และนโยบายสาธารณะสามารถนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนและปราศจากความขัดแย้ง บทความนี้เสนอข้อเสนอแนะสำหรับการสร้างกลไกสนับสนุนการบูรณาการความรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกกระดับ และพัฒนาตัวชี้วัดที่สามารถประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยขับเคลื่อนสังคมสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: อัตลักษณ์; จริยธรรม; สังคมสมัยใหม่; ปรัชญาและศาสนา

Abstract

This article explores the integration of identity and ethics as a foundational approach to achieving sustainability in modern society. It introduces the "Integrated

Ethical Identity Model" (IEIM), a conceptual framework designed to address the complexities and challenges of the contemporary world. By combining insights from moral philosophy, religion, and science, the IEIM offers a comprehensive and adaptive ethical framework suitable for dynamic social contexts. The model is structured around three key dimensions: personal identity, which emphasizes self-awareness and the ability to maintain individuality amidst change; collective identity, which focuses on fostering mutual understanding, cultural diversity, and global-local integration; and ethical identity, which prioritizes collaborative ethics to balance personal and collective benefits. The IEIM employs interdisciplinary synthesis to connect diverse fields, incorporating ethical philosophies such as Kantian deontology and utilitarianism, spiritual teachings from Buddhism, Christianity, and Islam, and scientific principles including psychology and technological ethics. Its application spans education, where integrated curricula are designed to prepare future generations; business, through responsible practices and sustainable innovation; society, by encouraging collaboration across diverse identities; and public policy, with inclusive and balanced frameworks. This article highlights the importance of creating mechanisms to support knowledge integration, fostering multi-level participation, and developing measurable indicators for evaluating progress. The IEIM serves as a transformative model, enabling societies to adapt to rapid changes while fostering sustainability and harmony at both local and global levels.

Keywords: Identity; Ethics; Modern Society; Philosophy and Religion

บทนำ

ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากผลของกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สังคมมนุษย์กำลังเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทั้ง อัตลักษณ์ และ จริยธรรม ของบุคคลและชุมชนในระดับลึก การพัฒนาด้านดิจิทัล การเชื่อมต่อระหว่างประเทศ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลและวัฒนธรรมที่ไร้พรมแดน ได้นำมาซึ่งข้อได้เปรียบหลายประการ เช่น การส่งเสริมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม การเพิ่มพูนความสามารถทางเศรษฐกิจ และการเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์นี้ยังทำให้เกิดคำถามสำคัญเกี่ยวกับผลกระทบเชิงลบต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของบุคคล และความท้าทายในการรักษามาตรฐานทางจริยธรรมในโลกที่มีความแตกต่างหลากหลายมากขึ้น (Giddens, 1991) ในอดีต อัตลักษณ์ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มีลักษณะคงที่ และมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับวัฒนธรรม ท้องถิ่น และบริบทของชีวิตประจำวันของบุคคล อย่างไรก็ตาม กระแสโลกาภิวัตน์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีที่บุคคลและสังคมมองตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารก้าวล้ำ อัตลักษณ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่ "คงที่" อีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้อย่างต่อเนื่องตามสภาพแวดล้อมทางสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

Zygmunt Bauman ใช้คำว่า "liquid modernity" เพื่ออธิบายลักษณะของสังคมสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บุคคลในยุคนี้ต้องเผชิญกับความท้าทายในการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงและซับซ้อน Bauman เสนอว่าในยุคของ "ความทันสมัยแบบไหลลื่น" อัตลักษณ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้รับมาอย่างอัตโนมัติจากสังคมหรือครอบครัวอีกต่อไป แต่เป็นกระบวนการที่ต้องถูก "สร้าง" และ "กำหนด" ใหม่อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ Charles Taylor ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ "การยอมรับอัตลักษณ์" โดยเน้นว่าการสร้างตัวตนของบุคคลในสังคมสมัยใหม่ต้องพึ่งพาการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในบริบทที่หลากหลาย การยอมรับและการยืนยันจากกลุ่มสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดตัวตน Taylor ยังเตือนถึงความเสี่ยงของ "การหลงลืมอัตลักษณ์" (identity dislocation) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสูญเสียการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและชุมชนของตนเอง ในขณะที่เทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในหลายด้าน เช่น การสื่อสาร การแพทย์ และการศึกษา แต่ก็ได้นำมาซึ่งคำถามใหม่เกี่ยวกับจริยธรรม การใช้เทคโนโลยีในเชิงพาณิชย์และในชีวิตประจำวัน เช่น สื่อสังคมออนไลน์ การวิเคราะห์ข้อมูล และปัญญาประดิษฐ์ (AI) มักทำให้เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัว ความยุติธรรม และความรับผิดชอบทางสังคม (Floridi, 2014) หนึ่งในปัญหาสำคัญของจริยธรรมในยุคดิจิทัลคือความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์สาธารณะ ตัวอย่างเช่น การใช้ข้อมูลส่วนบุคคลในเชิงพาณิชย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของธุรกิจ อาจละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้โดยไม่ได้รับความยินยอมอย่างชัดเจน นอกจากนี้ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ยังสร้างคำถามใหม่เกี่ยวกับความรับผิดชอบในกรณีที่ระบบตัดสินใจผิดพลาด หรือมีผลกระทบที่ไม่ได้ตั้งใจ (Bostrom & Yudkowsky, 2014)

แนวคิดเรื่อง "จริยธรรมดิจิทัล" (digital ethics) จึงได้รับการเสนอขึ้นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาเหล่านี้ โดยเสนอว่าการพัฒนาและการใช้เทคโนโลยีควรอยู่ภายใต้กรอบของจริยธรรมที่เน้นความเป็นมนุษย์ (human-centered ethics) และคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวต่อสังคม เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ จริยธรรม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน สิ่งที่เห็นได้ชัดคือการเชื่อมโยงของแนวคิดเหล่านี้ในกระบวนการสร้างสังคมที่มีความสมดุล การพัฒนาทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจไม่ควรถูกมองเป็นจุดมุ่งหมายเพียงอย่างเดียว แต่ควรถูกมองว่าเป็นเครื่องมือในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสนับสนุนความยั่งยืน ส่วนแนวคิดของ "จริยธรรมเพื่อความยั่งยืน" (ethics for sustainability) ได้รับความสนใจในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเน้นถึงความสำคัญของการคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนา (Raworth, 2017) ตัวอย่างเช่น การสร้างเมืองอัจฉริยะ (smart cities) ที่ใช้เทคโนโลยีในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีกรอบแนวคิดจริยธรรมที่ช่วยให้มั่นใจว่าการพัฒนาดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกลุ่มคนที่เปราะบาง

บทความนี้มีเป้าหมายที่จะวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างอัตลักษณ์และจริยธรรมในกระแสสังคมสมัยใหม่ และนำเสนอแนวคิดใหม่ที่ชื่อว่า "โมเดลจริยธรรมบูรณาการแห่งอัตลักษณ์" (Integrated Ethical Identity Model: IEIM) ซึ่งผสมผสานแนวคิดจากปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ เพื่อสร้างกรอบจริยธรรมที่สามารถตอบโจทย์ความซับซ้อนของยุคปัจจุบัน ด้วยการวิเคราะห์นี้ บทความมุ่งหวังที่จะสนับสนุนการพัฒนาที่มีความยั่งยืน โดยเชื่อว่าการบูรณาการอัต

ลักษณะและจริยธรรมจะช่วยสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุและการรักษาคุณค่าทางจริยธรรมที่สำคัญ

อัตลักษณ์ในกระแสสังคมสมัยใหม่

อัตลักษณ์ที่จะกล่าวถึงนี้เป็นการใช้การตีความผ่านสังคมสมัยใหม่มาผสมผสาน ดังนี้

1. **แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์** อัตลักษณ์ หมายถึงการนิยามตัวตนของบุคคลหรือกลุ่มในเชิงของคุณค่า ความเชื่อ และบทบาทที่แสดงออกในบริบทต่างๆ นักวิชาการหลายท่านให้ความสำคัญกับมิติที่แตกต่างกันของอัตลักษณ์ โดยสามารถแบ่งออกเป็นสองมิติหลัก ดังนี้

1) **อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity)** นิยามตัวตนของแต่ละบุคคลในแง่ของคุณค่า ความเชื่อ และประสบการณ์ อัตลักษณ์ส่วนบุคคลสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของบุคคลในเชิงของความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาและการนิยามตนเอง (self-concept) ในโลกสมัยใหม่ การนิยามตัวตนส่วนบุคคลมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับการพัฒนาความตระหนักในตนเอง (self-awareness) และการสร้างคุณค่าเฉพาะตนผ่านการแสดงออกในสังคม เช่น การเลือกอาชีพ ความเชื่อทางศาสนา และการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน (Erikson, 1968)

ในบริบทของประเทศไทย อัตลักษณ์ส่วนบุคคลยังถูกหล่อหลอมด้วยวัฒนธรรมและค่านิยมที่เน้นความสำคัญของครอบครัวและชุมชน เช่น ความกตัญญู ความเคารพผู้อาวุโส และการยึดมั่นในประเพณีท้องถิ่น แม้ว่าค่านิยมเหล่านี้จะยังคงมีอิทธิพลในระดับหนึ่ง แต่ในยุคโลกาภิวัตน์ คนรุ่นใหม่ในไทยเริ่มนิยามตัวตนผ่านความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการเข้าถึงข้อมูลจากทั่วโลก

2) **อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity)** อัตลักษณ์ทางสังคมหมายถึงการที่บุคคลเชื่อมโยงตัวเองกับกลุ่มหรือชุมชนในลักษณะที่แสดงถึงความเป็นสมาชิกของกลุ่ม ตัวอย่างเช่น การนิยามตัวตนผ่านชาติพันธุ์ ศาสนา หรือกลุ่มอาชีพ Tajfel & Turner เสนอว่าอัตลักษณ์ทางสังคมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง (sense of belonging) ในสังคม (Tajfel & Turner, 1979)

ในระดับโลก การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการเคลื่อนย้ายของคน ข้อมูล และวัฒนธรรมได้ทำให้อัตลักษณ์ทางสังคมมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การที่ผู้คนในประเทศไทยสามารถเข้าถึงวัฒนธรรมต่างประเทศผ่านอินเทอร์เน็ต ทำให้เกิดการผสมผสานของอัตลักษณ์ เช่น การนำวัฒนธรรมเกาหลีมาปรับใช้ในวิถีชีวิต ในทางตรงกันข้าม การพยายามรักษาอัตลักษณ์ทางสังคมในบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศสและเยอรมนี มีความท้าทายมากขึ้น เนื่องจากต้องเผชิญกับการหลั่งไหลของผู้อพยพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เพิ่มขึ้น

2. **การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ในยุคดิจิทัล** ยุคดิจิทัลทำให้อัตลักษณ์มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาล สื่อสังคมออนไลน์ (social media) เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้อัตลักษณ์ของบุคคลและกลุ่มมีลักษณะ "ไหลเลื่อน" (liquid identity) ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนและสร้างใหม่ได้ตามบริบทและความต้องการ

1) **การสร้างอัตลักษณ์บนสื่อสังคมออนไลน์** ในยุคนี้ บุคคลสามารถสร้าง "ตัวตนเสมือน" (virtual identity) ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook, Instagram และ Twitter ตัวตน

ดังกล่าวไม่จำเป็นต้องสะท้อนความเป็นจริงทั้งหมด แต่เป็นตัวตนที่บุคคลต้องการนำเสนอ เช่น การปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ การสร้างเนื้อหา หรือการเข้าร่วมชุมชนออนไลน์

ตัวอย่างในประเทศไทยคือการที่วัยรุ่นใช้ TikTok และ Instagram เพื่อแสดงความเป็นตัวเองผ่านคอนเทนต์ที่หลากหลาย เช่น การเต้น การทำอาหาร หรือการแสดงความคิดเห็นในประเด็นสังคม

2) ผลกระทบของ "liquid identity" Zygmunt Bauman ชี้ให้เห็นว่าในยุคดิจิทัล อัตลักษณ์ไม่ได้มีลักษณะตายตัวอีกต่อไป แต่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ตัวอย่างเช่น การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในโลกเสมือน เช่น เกมออนไลน์ หรือเมตาเวิร์ส (Metaverse) ในโลกออนไลน์ บุคคลสามารถสร้างตัวตนที่แตกต่างจากโลกจริง เช่น การเลือกตัวละครในเกมหรือการตั้งชื่อในชุมชนเสมือน (Zygmunt Bauman, 2000)

3) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ในโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลช่วยให้ผู้คนสามารถเชื่อมต่อกันข้ามพรมแดนและวัฒนธรรม การเข้าถึงเนื้อหาในภาษาและวัฒนธรรมต่างๆ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการผสมผสานของอัตลักษณ์ ตัวอย่างเช่น การที่คนไทยรับวัฒนธรรมเกาหลี เช่น K-pop และ K-drama มาผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงนี้ยังมีผลกระทบในเชิงลบ เช่น การสูญเสียอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการเกิด "วัฒนธรรมเชิงพาณิชย์" (commercialized culture) ที่ถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมตะวันตก

3. ข้อโต้แย้งทางทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์ การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ในยุคดิจิทัลก่อให้เกิดข้อถกเถียงในเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะและกระบวนการสร้างอัตลักษณ์

1) แนวคิด "liquid modernity" ของ Zygmunt Bauman Bauman อธิบายว่าในสังคมยุคใหม่ที่มีความทันสมัยแบบไหลเลื่อน อัตลักษณ์ของบุคคลไม่ได้ถูกกำหนดจากโครงสร้างที่แน่นอน เช่น ครอบครัว ศาสนา หรือวัฒนธรรมอีกต่อไป แต่กลับเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมที่ซับซ้อนและไม่แน่นอน (Bauman, 2000) ในประเทศไทย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการที่คนรุ่นใหม่หันไปสร้างอัตลักษณ์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์แทนการพึ่งพาประเพณีท้องถิ่น เช่น การใช้โซเชียลมีเดียเพื่อสร้างเครือข่ายและนำเสนอความคิดเชิงสร้างสรรค์

2) "การตีความตัวตน" ของ Charles Taylor Taylor เสนอว่าอัตลักษณ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดโดยผู้อื่นหรือโครงสร้างสังคมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากกระบวนการตีความที่บุคคลสร้างขึ้นผ่านการปฏิสัมพันธ์กับสังคมรอบตัว การตีความตัวตนนี้มีความสำคัญในการสร้างความหมายของชีวิต (Taylor, 1994)

ในบริบทของโลกาภิวัตน์ Taylor เน้นว่าอัตลักษณ์ของบุคคลในสังคมที่หลากหลายจะต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทใหม่ แต่ยังคงรักษาคุณค่าที่แท้จริงของตนเอง

3) ข้อโต้แย้งเพิ่มเติมในบริบทไทยและสากล ในประเทศไทย: การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในยุคดิจิทัลเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายสำหรับการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การใช้สื่อออนไลน์เพื่อเผยแพร่ประเพณีไทย เช่น เทศกาลสงกรานต์ แต่ในขณะเดียวกัน วัฒนธรรมดั้งเดิมเหล่านี้อาจถูกลดคุณค่าลงเมื่อถูกรวมเข้ากับการค้าและการบริโภค

ในระดับโลก: นักวิชาการบางส่วน เช่น Appadurai (1996) มองว่ากระแสโลกาภิวัตน์ช่วยสร้าง "ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม" ใหม่ที่ส่งเสริมความหลากหลายทางอัตลักษณ์ ในขณะที่นักวิจารณ์

บางส่วนมองว่ากระแสนี้อาจนำไปสู่การ "มาตรฐานเดียว" (standardization) ที่ลดความหลากหลาย อัตลักษณ์ในยุคดิจิทัลสะท้อนถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและไหลลื่น โดยถูกหล่อหลอมผ่านเทคโนโลยีและการเชื่อมต่อระดับโลก มิติส่วนบุคคล (Personal Identity) ได้รับผลกระทบจากความสามารถในการสร้างตัวตนเสมือนบนสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งให้โอกาสในการนิยามและปรับเปลี่ยนตัวเองตามความต้องการ ขณะที่มิติทางสังคม (Social Identity) กลายเป็นพื้นที่แห่งการผสมผสานวัฒนธรรมและการยอมรับความหลากหลาย

อย่างไรก็ตาม ความยืดหยุ่นนี้ทำให้อัตลักษณ์ขาดความแน่นอนและเสี่ยงต่อการสูญเสียความเชื่อมโยงกับรากฐานเดิม นักคิดเช่น Bauman เสนอว่า "อัตลักษณ์แบบไหลลื่น" เป็นปรากฏการณ์ที่ต้องปรับตัวตามสังคมที่เปลี่ยนแปลง ขณะที่ Taylor มองว่ากระบวนการตีความตัวตนยังคงเป็นหัวใจสำคัญในยุคดิจิทัล สรุปได้ว่าการสร้างอัตลักษณ์ในยุคนี้คือการปรับสมดุลระหว่างการปรับตัวและการรักษาคุณค่าที่แท้จริงในตัวตนและชุมชน

จริยธรรมในบริบทสังคมสมัยใหม่

การพิจารณาจริยธรรมได้กล่าวถึงสังคมสมัยใหม่ในหลากหลายประเด็น ดังนี้

1. **ความสำคัญของจริยธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์** ในยุคของโลกาภิวัตน์ (Globalization) จริยธรรมไม่ได้เป็นเรื่องที่จำกัดอยู่ในระดับปัจเจกบุคคลหรือชุมชนท้องถิ่นอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับปัญหาระดับโลก เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การปกป้องสิ่งแวดล้อม และการจัดการเทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติ การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ส่งผลให้จริยธรรมต้องรับบทบาทใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

1) การลดความเหลื่อมล้ำในสังคมโลก ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่จริยธรรมยุคใหม่ต้องเผชิญ องค์กรระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ (United Nations) ได้ผลักดันแนวคิดการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development Goals หรือ SDGs) เพื่อสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียม โดยเน้นการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม อย่างไรก็ตาม แนวคิดดังกล่าวต้องการจริยธรรมที่เน้นการดูแลและความรับผิดชอบร่วมกันในระดับโลก (UNDP, 2015)

2) การปกป้องสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับจริยธรรมโดยตรง ในประเทศไทย การส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) ซึ่งเน้นการบริหารทรัพยากรอย่างมีเหตุผลและสมดุล เป็นตัวอย่างของจริยธรรมที่ตอบสนองต่อการพัฒนายั่งยืน โดยแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับในระดับสากล (ธงชัย ชาลีจันทร์, 2558)

3) การใช้เทคโนโลยีเพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) และ Big Data ได้สร้างความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบทางจริยธรรม เช่น การละเมิดความเป็นส่วนตัว (privacy) และความไม่เป็นธรรมในระบบอัลกอริทึม ในบริบทของประเทศไทย การผลักดันกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) เป็นความพยายามที่จะรักษาสมดุลระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีกับการปกป้องสิทธิของประชาชน

2. ข้อโต้แย้งทางจริยธรรม ในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทวีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันมากขึ้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและค่านิยมได้ส่งผลให้เกิดข้อโต้แย้งในด้านจริยธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในประเด็นความขัดแย้งระหว่าง จริยธรรมสากล กับ จริยธรรมท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการสร้างมาตรฐานจริยธรรมที่ยอมรับได้ในระดับสากล ขณะเดียวกันก็ต้องเคารพบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ (Sen, 2004) โดยการถกเถียงระหว่าง จริยธรรมสากล กับ จริยธรรมท้องถิ่น เป็นปัญหาที่สำคัญในโลกาภิวัตน์แนวคิด จริยธรรมการดูแล (Ethics of Care) ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์ช่วยสร้างพื้นฐานที่ยั่งยืน

1) จริยธรรมสากล และ จริยธรรมท้องถิ่น จริยธรรมสากล (Universal Ethics) มีพื้นฐานอยู่บนแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม และหลักศีลธรรมที่ใช้ได้กับมนุษย์ทุกคนโดยไม่ขึ้นกับสถานที่หรือเวลา เช่น แนวคิดของ Kant ที่มุ่งเน้นหน้าที่ทางศีลธรรมที่มีลักษณะ **普遍** (Kant, 1785) หรือแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่เป็นที่ยอมรับในสหประชาชาติ อย่างไรก็ตาม เมื่อแนวคิดเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่าง อาจก่อให้เกิดแรงเสียดทานกับ จริยธรรมท้องถิ่น (Local Ethics) ซึ่งเน้นคุณค่าที่เฉพาะเจาะจงของชุมชน เช่น ความสามัคคี ประเพณี หรือความสัมพันธ์ในครอบครัว

ตัวอย่างในประเทศไทย เช่น การประนีประนอมและการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งเป็นคุณค่าทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งอาจขัดกับแนวคิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของตะวันตกที่เน้นการโต้แย้งอย่างเปิดเผย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2554) ดังนั้น การนำจริยธรรมสากลมาประยุกต์ใช้ในบริบทท้องถิ่นจึงต้องพิจารณาความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม เพื่อหลีกเลี่ยงการครอบงำเชิงอำนาจทางวัฒนธรรม

2) แนวคิดจริยธรรมการดูแล (Ethics of Care) แนวคิดนี้ซึ่งพัฒนาโดย Carol Gilligan เน้นถึงความสำคัญของความสัมพันธ์และการดูแลซึ่งกันและกัน โดยมองว่าจริยธรรมไม่ใช่เพียงเรื่องของกฎเกณฑ์ที่เป็นกลางและตายตัว แต่ควรเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Carol Gilligan, 1982)

ในบริบทไทย จริยธรรมการดูแลมีความคล้ายคลึงกับแนวคิด “เมตตากรุณา” ในพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการช่วยเหลือและการให้ความสำคัญกับความทุกข์สุขของผู้อื่น ตัวอย่างเช่น การตอบสนองต่อวิกฤติโรคระบาด COVID-19 ที่แสดงถึงความสามัคคีในชุมชน

3) แนวคิดจริยธรรมการดูแล (Ethics of Care) Carol Gilligan ได้เสนอแนวคิดจริยธรรมการดูแลซึ่งเน้นความสัมพันธ์ ความเอาใจใส่ และความรับผิดชอบต่อผู้อื่น แทนที่จะเน้นเพียงหลักการที่เป็นนามธรรม แนวคิดนี้ได้แย้งจริยธรรมกระแสหลักที่มีลักษณะแบบเหตุผลนิยม (rationalism) โดยเสนอว่าคุณธรรมและการตัดสินใจเชิงจริยธรรมควรมองจากบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Carol Gilligan, 1982)

ในสังคมไทย แนวคิดจริยธรรมการดูแลมีความคล้ายคลึงกับหลัก “เมตตากรุณา” ในพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นการลดทุกข์และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การร่วมมือกันในระดับชุมชนช่วงวิกฤตการณ์ COVID-19 ที่สะท้อนจริยธรรมในลักษณะนี้ได้อย่างชัดเจน (พระไพศาล วิสาโล, 2564)

3. รากฐานทางศาสนาและปรัชญาที่เกี่ยวข้อง การเข้าใจรากฐานทางศาสนาและปรัชญามาจากแนวคิดที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับวิถีคิดของมนุษย์ ดังนี้

1) ปรัชญาจริยธรรมตะวันตก แนวคิดของ Kant: ปรัชญาของ Immanuel Kant เน้นเรื่องหน้าที่ทางจริยธรรม (Deontology) โดยเสนอว่าการกระทำที่ดีคือการกระทำที่ยึดตามหลักการที่มีความเป็นสากล เช่น การเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของทุกคน

แนวคิดของ Mill: John Stuart Mill สนับสนุนจริยธรรมแบบอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างประโยชน์สูงสุดให้กับคนส่วนใหญ่

ปรัชญาเหล่านี้มีอิทธิพลต่อแนวคิดจริยธรรมในระดับสากล แต่เมื่อปรับใช้ในบริบทของประเทศไทย ต้องพิจารณาความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการรับรู้

2) บทบาทของศาสนาในจริยธรรมสมัยใหม่ ศาสนาเป็นแหล่งที่มาสำคัญของจริยธรรมในสังคมไทยและโลก พุทธศาสนา: เสนอแนวคิด “ทางสายกลาง” ซึ่งเน้นความสมดุลและการหลีกเลี่ยงความสุดโต่ง โดยจริยธรรมในพุทธศาสนาเน้นการลดความทุกข์และการสร้างความสงบสุขในใจ คริสต์ศาสนา: มุ่งเน้นหลักการ “รักเพื่อนมนุษย์” ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของความเมตตาและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น อิสลาม: เน้นเรื่องความยุติธรรมและการดำรงชีวิตที่ถูกต้องตามศีลธรรม โดยเน้นความรับผิดชอบต่อครอบครัวและชุมชน ในประเทศไทย บทบาทของศาสนาในจริยธรรมยังคงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจเชิงจริยธรรมในระดับบุคคลและชุมชน

การถกเถียงทางจริยธรรมในโลกาภิวัตน์ไม่ใช่เพียงประเด็นทางทฤษฎี หากแต่เป็นความท้าทายที่เกิดขึ้นจริงในการประยุกต์ใช้จริยธรรมในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะเมื่อจริยธรรมสากลที่เน้นสิทธิมนุษยชนปะทะกับจริยธรรมท้องถิ่นที่ยึดโยงกับวัฒนธรรม ศาสนา และความสัมพันธ์เชิงสังคม การบูรณาการแนวคิดจากทั้งตะวันตกและตะวันออก เช่น Kant, Mill, กับพุทธศาสนาและแนวคิดจริยธรรมการดูแล จึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างจริยธรรมที่มีความสมดุลระหว่างความเป็นสากลกับท้องถิ่น เพื่อรองรับสังคมที่เปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน

การบูรณาการความรู้เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน

โลกในศตวรรษที่ 21 เผชิญกับวิกฤตซ้อนทับหลายมิติ ทั้งสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งไม่สามารถแก้ไขด้วยมุมมองจากศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งโดยลำพังได้ ดังนั้น การบูรณาการความรู้จากหลากหลายแขนง อาทิ ปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ จึงกลายเป็นกลไกสำคัญในการสร้างแนวทางที่มีความกลมกลืน ครอบคลุม และสอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่อย่างแท้จริง

1. แนวทางการเชื่อมโยงปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ เป็นการแสดงให้เห็นองค์ความรู้ที่โยงไปสู่กระบวนการที่ยั่งยืน ดังนี้

1.1 การใช้แนวคิดแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Approach) แนวคิดแบบสหวิทยาการไม่ได้เป็นเพียงการรวมความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ แต่ยังหมายถึงการ สร้างความเชื่อมโยงเชิงตรรกะและคุณค่า ระหว่างแต่ละศาสตร์อีกด้วย ตัวอย่างเช่น ปรัชญาช่วยตั้งคำถามและตีความคุณค่าพื้นฐานของชีวิต ศาสนาเติมเต็มด้วยหลักจริยธรรมและจิตวิญญาณ ขณะที่วิทยาศาสตร์ให้เครื่องมือในการพิสูจน์ ทดลอง และนำไปปฏิบัติจริง

การบูรณาการแนวคิด "เศรษฐกิจพอเพียง" เป็นกรณีศึกษาที่เด่นชัด เพราะเป็นผลลัพธ์จากการผสมผสานปรัชญาพุทธที่เน้นความพอประมาณ วิทยาศาสตร์ที่วิเคราะห์ระบบเศรษฐกิจอย่างเป็นเหตุเป็นผล และคุณค่าทางศาสนาที่เน้นความเมตตาและการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งส่งผลให้แนวคิดนี้

สามารถประยุกต์ใช้ในระดับนโยบายและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธงชัย ชาลีจันทร์, 2558)กรอย่างมีเหตุผล และการรักษาสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (ธงชัย ชาลีจันทร์, 2558)

1.2 การวิเคราะห์เชิงตัวอย่างการบูรณาการ เป็นการนำเสนอผ่านแนวคิดด้านปรัชญา : John Dewey เสนอว่าการเรียนรู้ควรมาจาก “ประสบการณ์จริง” มากกว่าการท่องจำ ซึ่งสามารถแปลเป็นแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการศึกษาเรื่องศาสนาและวิทยาศาสตร์ ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งผ่านการปฏิบัติจริง ด้านศาสนา : หลักคำสอนของพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 และมรรค 8 เมื่อพิจารณาในมิติทางจิตวิทยา พบว่ามีความสอดคล้องกับการพัฒนาสุขภาพจิตและการจัดการกับความทุกข์ทางใจ ซึ่งปัจจุบันได้รับการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์มากขึ้น เช่น การใช้สมาธิในการบำบัดโรควิตกกังวล (Davidson & Goleman, 2017) ด้านวิทยาศาสตร์ : นวัตกรรมเชิงเทคโนโลยี เช่น เทคโนโลยีสีเขียว หรือพลังงานทดแทน หากปราศจากการพิจารณาด้านจริยธรรมและความเป็นธรรมในสังคม อาจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี การบูรณาการกับแนวคิดทางศาสนาและปรัชญาจึงช่วยกำกับทิศทางของเทคโนโลยีให้รับใช้มนุษย์ในมิติเชิงคุณธรรม

การบูรณาการความรู้จากปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ ไม่เพียงเป็นการรวมองค์ความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังต้องผ่านการตีความเชิงหลักการ (principle-based reasoning) เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในเชิงปฏิบัติ โดยมีหลักการร่วมสำคัญ 3 ประการ ดังนี้:

1) หลักการมีส่วนร่วมและประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) แนวคิดของ John Dewey ในเรื่อง “การเรียนรู้จากประสบการณ์” (learning by doing) ชี้ให้เห็นว่าความรู้ที่แท้จริงเกิดจากการมีส่วนร่วมโดยตรงและการสะท้อนคิด (reflection) ซึ่งสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติในศาสนาและจิตวิทยาสมัยใหม่ เช่น การปฏิบัติสมาธิในพุทธศาสนา ไม่ใช่เพียงการเชื่อในหลักธรรม แต่เป็นการฝึกฝนและประยุกต์ใช้ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจภายใน (insight) อย่างแท้จริง (Dewey, 1938)

ในมิติทางศาสนา แนวคิดของ “อริยสัจ 4” และ “อริยมรรค 8” มิได้เป็นเพียงหลักธรรมทฤษฎี แต่เป็นกระบวนการปฏิบัติที่เน้นการเข้าใจทุกข์ การวิเคราะห์เหตุแห่งทุกข์ และการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่นำไปสู่ปัญญา (paññā) และความหลุดพ้นทางจิตใจ (พุทธทาสภิกขุ, 2547)

การศึกษาทางจิตวิทยาสมัยใหม่ เช่น งานของ Davidson และ Goleman (2017) พบว่าการทำสมาธิแบบสติ (Mindfulness Meditation) ช่วยลดระดับความวิตกกังวล ปรับปรุงสมาธิ และเพิ่มความสามารถในการควบคุมตนเอง ซึ่งยืนยันว่าประสบการณ์ทางศาสนาในบางรูปแบบสามารถอธิบายและเสริมด้วยหลักการวิทยาศาสตร์ได้อย่างมีเหตุผล

2) หลักการจริยธรรมเพื่อความสมดุล (Ethical Balance) ปรัชญาตะวันตก เช่น แนวคิดของ Aristotle ว่าด้วย “ทางสายกลาง” (the Golden Mean) ซึ่งกล่าวว่าความดีงามอยู่ที่การรู้จักพอเหมาะ ไม่สุดโต่ง เป็นหลักการเดียวกับ “มัชฌิมาปฏิปทา” ในพุทธศาสนา ซึ่งเน้นการหลีกเลี่ยงความสุดโต่งทั้งในด้านความสุขและความทุกข์ เมื่อนำมาประยุกต์ในมิติวิทยาศาสตร์ เช่น การออกแบบเทคโนโลยีสีเขียว (green technology) หรือการใช้พลังงานหมุนเวียน ก็พบว่า การพัฒนาที่ดีควรคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และความเท่าเทียม เช่น การเข้าถึงเทคโนโลยีของกลุ่ม

เพราะบาง ซึ่งต้องใช้หลักการจริยธรรมกำกับทิศทางไม่ให้เกิดการกระทำของทรัพยากรหรือเทคโนโลยีในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น (UNESCO, 2014)

หลักธรรมในพุทธศาสนา เช่น “อุเบกขา” (ความวางใจเป็นกลาง) และ “กรุณา” (ความปรารถนาให้พ้นทุกข์) จึงมีบทบาทในเชิงนโยบายและจริยธรรม โดยเสนอให้เกิดความยั่งยืนที่ไม่เพียงเป็นการรักษาธรรมชาติ แต่ยังรวมถึง การไม่เบียดเบียน (ahimsā) และการเคารพต่อชีวิตทุกชีวิต

3) หลักการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (Human–Nature Interdependence) วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมเสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์และธรรมชาติมีความสัมพันธ์เชิงระบบ (systemic interdependence) ซึ่งตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนาที่เน้น ปฏิจจนสมุปบาท (ความสัมพันธ์เชิงเหตุปัจจัย) ว่าทุกสิ่งเกิดจากการพึ่งพาอาศัยกัน ไม่มีสิ่งใดแยกตัวเป็นอิสระ

หลักการนี้เป็นพื้นฐานของความยั่งยืนในระดับลึก ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อส่วนรวม เช่น การใช้ทรัพยากรเกินขอบเขตธรรมชาติจะย้อนกลับมากระทบคุณภาพชีวิตของมนุษย์เอง ดังนั้น การดำเนินนโยบายสาธารณะต้องอาศัยทั้งข้อมูลวิทยาศาสตร์และหลักจริยธรรมจากศาสนาและปรัชญา เพื่อสร้าง “จริยธรรมเชิงนิเวศ” (ecological ethics) ที่มีรากฐานจากความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับธรรมชาติ (Capra, 1996)

2. การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีความน่าเชื่อถือทางวิชาการ ความยั่งยืนไม่สามารถตั้งอยู่บนอุดมคติหรือความรู้สึก แต่ต้องยึดอยู่บนข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ (empirical evidence) การวิจัยทางวิชาการจึงเป็นรากฐานของการสร้าง “ความรู้ที่ใช้งานได้จริง” (actionable knowledge)

ตัวอย่างเช่น การศึกษาเรื่องป่าชุมชนในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่า การจัดการป่าที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยทั้งความรู้ท้องถิ่น ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และนโยบายของรัฐอย่างสอดคล้อง ซึ่งสะท้อนถึงการบูรณาการอย่างแท้จริง (พิชิต ศรีสถิตย์, 2561) โครงการหลวง เป็นอีกตัวอย่างของความสำเร็จในการบูรณาการความรู้แบบสหวิทยาการ โดยมีฐานจากเศรษฐกิจพอเพียง ผสมผสานกับความรู้ด้านเกษตรกรรม เทคโนโลยีการแปรรูปอาหาร และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

3. การศึกษาแนวทางปฏิบัติในบริบทสากลและท้องถิ่น เป็นการสร้างแนวทางการปฏิบัติในบริบทสากลและท้องถิ่นในการช่วยให้เกิดภาพของการอยู่ร่วมกัน ดังนี้

1) กรณีศึกษาระดับสากลและท้องถิ่น การวิเคราะห์แนวทางจากต่างประเทศแสดงให้เห็นว่าความยั่งยืนในแต่ละประเทศยึดโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เช่น สวีเดน : การลงทุนในพลังงานหมุนเวียนไม่ใช่เพียงประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม แต่สะท้อนถึงแนวคิดเรื่อง “ความรับผิดชอบต่อโลก” ที่มีรากฐานมาจากค่านิยมประชาธิปไตยและการศึกษา ญี่ปุ่น : แนวคิด “โมโนสึคุริ” ไม่ได้หมายถึงการผลิตสินค้าที่ดีเท่านั้น แต่ยังสื่อถึง *ความสัมพันธ์เชิงคุณธรรมระหว่างมนุษย์กับงาน* ซึ่งสะท้อนถึงการบูรณาการจริยธรรมกับเทคโนโลยี ในบริบทไทย เช่น ชุมชนเกายาวน้อย จังหวัดพังงา ใช้แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง โดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เช่น การจัดการขยะ การอนุรักษ์ปะการัง และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า “ความรู้ท้องถิ่น” หากเชื่อมโยงกับ “ความรู้วิชาการ” อย่างมีกลยุทธ์ จะเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อความยั่งยืน

2) บทบาทของสถาบันการศึกษาและองค์กรระหว่างประเทศ สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน เช่น มหาวิทยาลัยใน

ประเทศไทย เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีการจัดตั้งศูนย์วิจัยเกี่ยวกับความยั่งยืนเพื่อศึกษาและเผยแพร่แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม ในระดับสากล องค์การระหว่างประเทศ เช่น UNESCO สนับสนุนการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development: ESD) โดยมุ่งเน้นการบูรณาการความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม การบูรณาการความรู้เพื่ออนาคตที่ยั่งยืนไม่ได้เป็นเพียงการนำองค์ความรู้จากศาสตร์ต่างๆ มารวมกัน แต่ต้องสร้างแนวทางที่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายในระดับท้องถิ่นและระดับโลก การผสมผสานปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ช่วยสร้างกรอบแนวคิดที่สมดุลและรอบด้าน ซึ่งเมื่อสนับสนุนด้วยงานวิจัยเชิงประจักษ์และการศึกษาที่มีคุณภาพ จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

4. การสังเคราะห์ : สร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อความยั่งยืน ในยุคสมัยที่โลกแปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว ปรากฏการณ์ทางสังคมไม่เพียงกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจหรือการเมืองเท่านั้น หากแต่ยังทำความเป็นมนุษย์ในระดับลึกถึงรากฐานแห่ง “อัตลักษณ์” ซึ่งมีใช้เพียงภาพสะท้อนภายนอกของบุคคลหรือกลุ่ม หากแต่เป็นโครงสร้างเชิงคุณค่าที่แฝงอยู่ในจิตสำนึกและการดำรงอยู่ เมื่อพิจารณาจากหลักเหตุผลทางปรัชญา การสร้างอัตลักษณ์จึงไม่ใช่กิจกรรมเฉพาะตัวหรือผลจากสังคม แต่เพียงลำพัง หากคือผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่าง “ภายใน” และ “ภายนอก” ซึ่งดำรงอยู่ภายใต้กรอบคุณค่า จริยธรรม และการแสวงหาความหมาย

ในบทความนี้ได้เสนอ “โมเดลจริยธรรมบูรณาการแห่งอัตลักษณ์” (Integrated Ethical Identity Model: IEIM) ซึ่งเป็นกรอบความคิดเชิงปรัชญาที่พัฒนาเพื่อรับมือกับความท้าทายของยุคสมัย โดยมีรากฐานจากจริยศาสตร์เชิงคุณค่า (value-based ethics) ที่เน้นการผสมผสานคุณค่าที่มาจากปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ เข้าด้วยกันอย่างสมดุลผ่านสามมิติหลัก ได้แก่ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล อัตลักษณ์ทางสังคม และอัตลักษณ์ทางจริยธรรม การเริ่มต้นด้วยอัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นการวางรากฐานทางจิตวิญญาณของมนุษย์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Aristotle ที่ว่า “Knowing yourself is the beginning of all wisdom.” การตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) จึงมิใช่เพียงการเข้าใจความต้องการหรือจุดอ่อนของตน แต่คือการรับรู้ถึงคุณค่าอันลึกซึ้งที่กำกับพฤติกรรมของตนในทุกขณะ โดยเฉพาะในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การมี “อัตลักษณ์แบบไหลเลื่อน” (liquid identity) ตามแนวคิดของ Zygmunt Bauman ยิ่งตอกย้ำให้เห็นว่าการเป็นตัวของตัวเองในโลกสมัยใหม่ มิได้หมายถึงความมั่นคงตายตัว หากคือ “การมีความมั่นคงในการเปลี่ยนแปลง” หรือกล่าวอย่างพหุคือ “มัชฌิมาปฏิปทา” – ทางสายกลางแห่งจิตใจที่ยืดหยุ่นแต่ไม่ละทิ้งแก่นแท้ของตน

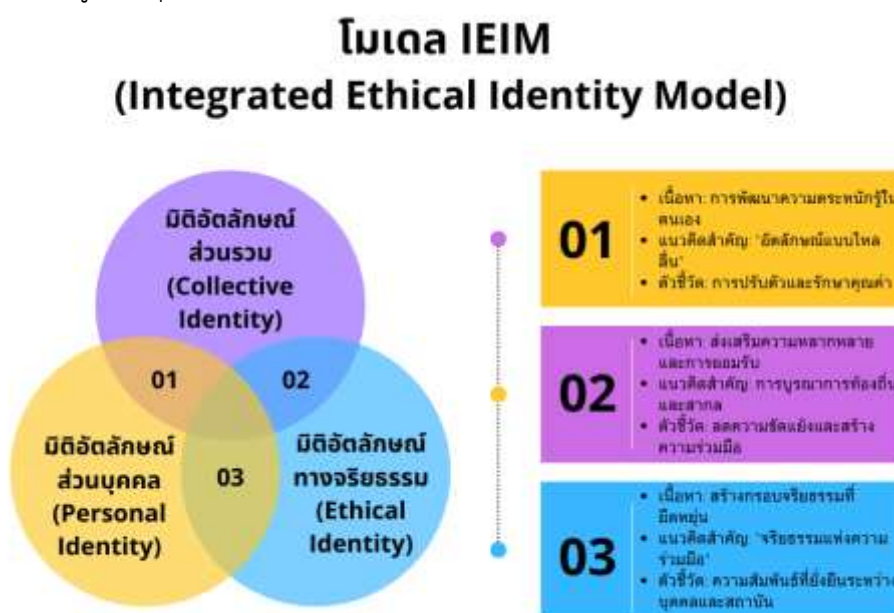
ความสามารถในการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงจึงมิใช่เพียงเรื่องของทักษะทางสังคมหรือการเรียนรู้ แต่คือการนำเอาหลักโยนิโสมนสิการ หรือการใคร่ครวญอย่างมีเหตุผล มาเป็นกลไกในการทำความเข้าใจตนเองในบริบทที่เปลี่ยนไป โดยไม่ละทิ้งเป้าหมายและคุณค่าพื้นฐาน เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความเคารพผู้อื่น อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเช่นนี้ไม่ใช่เพียงฐานของการดำรงชีวิตเท่านั้น หากยังเป็น “แก่นจริยธรรม” ที่รองรับการมีส่วนร่วมอย่างมีสติในสังคมร่วมสมัย เมื่อกล่าวถึงอัตลักษณ์ทางสังคม สิ่งที่น่าทึ่งมิใช่เพียงการอยู่ร่วมกัน แต่คือ “การสร้างความหมายร่วมกัน” (shared meaning) ซึ่งเป็นรากฐานของชุมชนจริยธรรม (ethical community) โดยแท้จริง แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ส่วนรวมมิได้หมายถึงการหลอมรวมความแตกต่างจนสูญสิ้น หากแต่หมายถึงการบูรณาการความต่างนั้นเข้าด้วยกันอย่างมีศักดิ์ศรี แนวคิดการอยู่ร่วมกันท่ามกลาง

ความหลากหลายจึงต้องอาศัยความเข้าใจว่าความจริงหลายอย่างสามารถดำรงอยู่พร้อมกันได้ และการเปิดรับอัตลักษณ์ของผู้อื่นไม่ใช่การสูญเสียตัวตน หากคือการขยายตัวตนให้กว้างขึ้น

ศาสนาพุทธเสนอหลัก “พรหมวิหาร 4” อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นหลักความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หากยังเป็นกลไกทางจริยธรรมที่ทำให้การดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความเคารพและเอื้ออาทร การประยุกต์ใช้หลักการนี้ในระดับนโยบาย เช่น การส่งเสริมสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ หรือการจัดการชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ล้วนเป็นภาพสะท้อนของอัตลักษณ์ทางสังคมที่มีรากทางจริยธรรมอย่างชัดเจน

เมื่ออัตลักษณ์ส่วนบุคคลและส่วนรวมถูกหลอมรวมผ่านกระบวนการจริยธรรม ก็จะก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “อัตลักษณ์ทางจริยธรรม” ซึ่งเป็นแกนกลางของโมเดล IEIM ที่เสนอนี้ จริยธรรมที่กล่าวถึงในที่นี้ไม่ใช่เพียงกฎเกณฑ์หรือศีลธรรมที่มีอยู่ลอยๆ หากแต่คือ “จริยธรรมแห่งความร่วมมือ” (collaborative ethics) ซึ่งถือว่าความดีงามเกิดขึ้นได้จากปฏิสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม แนวคิดจริยธรรมแห่งความร่วมมือดังกล่าวสอดคล้องกับหลัก “อริยสัจ 4” ที่ไม่เพียงเสนอการเข้าใจความทุกข์ แต่ยังชี้ทางออกผ่านมรรคมีองค์แปด โดยเฉพาะ “สัมมาสังกัปปะ” และ “สัมมาวายามะ” ที่เน้นเจตนาและความเพียรเพื่อประโยชน์ของตนและผู้อื่น ในระดับสังคม แนวคิดนี้สามารถแปลเป็นกลไกเชิงนโยบาย เช่น การจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกันระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน หรือการออกแบบระบบเศรษฐกิจที่ไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติ

ดังนั้น จริยธรรมในที่นี้จึงเป็นมากกว่าแนวทางพฤติกรรม หากคือ “อัตลักษณ์เชิงคุณค่า” (value-based identity) ที่ประกอบด้วยการตระหนักรู้ในตนเอง ความเคารพในผู้อื่น และความมุ่งมั่นสู่ประโยชน์ร่วม โมเดล IEIM จึงมิใช่เพียงแนวคิดทางวิชาการ หากคือเครื่องมือเชิงจริยธรรมที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงอยู่ในโลกยุคใหม่ได้อย่างมั่นคงและมีความหมาย โดยไม่สูญเสียทั้งตัวตนและความสัมพันธ์กับผู้อื่น สรุปได้ตามแผนภาพ โมเดล IEIM ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 โมเดล IEIM (Integrated Ethical Identity Model)

หลักการสังเคราะห์ความรู้ของ IEIM โมเดล IEIM ใช้หลักการสำคัญดังต่อไปนี้เพื่อเชื่อมโยงมิติทางความคิดและนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

1) การเชื่อมโยงแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Integration)

- รวมองค์ความรู้จากปรัชญาจริยธรรม เช่น แนวคิดของ Kant (จริยธรรมหน้าที่) และ Mill (อรรถประโยชน์นิยม)

- ศาสนา เช่น พุทธศาสนา (ทางสายกลาง), คริสต์ศาสนา (ความรักเพื่อนมนุษย์), และ อิสลาม (ความยุติธรรมและความร่วมมือ)

- วิทยาศาสตร์ เช่น จิตวิทยา (self-determination theory) และ เทคโนโลยี (AI ethics)

2) แนวทาง “สามประสาน” (Triple Synergy Framework)

- ปรัชญาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์แนวคิดเชิงลึกและจัดการกับความขัดแย้งเชิงจริยธรรม

- ศาสนา เป็นแนวทางสร้างความหมายในชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น

- วิทยาศาสตร์ เป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ช่วยยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อเสนอ

3) การพัฒนาโมเดลด้วยกระบวนการร่วมสร้าง (Co-Creation Process):

- เปิดโอกาสให้ ผู้มีส่วนร่วมจากหลากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ ผู้นำศาสนา นักธุรกิจ และภาคประชาสังคม ร่วมกันพัฒนารอบจริยธรรม

- ใช้เวทีการประชุม การทำวิจัยร่วม และการจัดกิจกรรมสาธารณะ

การประยุกต์ใช้โมเดล IEIM ในสังคม

1) ด้านการศึกษา

- ออกแบบหลักสูตรที่บูรณาการปรัชญา ศาสนา และจริยธรรมร่วมสมัย

- ฝึกทักษะการแก้ปัญหาเชิงระบบเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับความท้าทายในอนาคต

2) ด้านธุรกิจ

- สนับสนุนแนวปฏิบัติทางธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Ethical Business Practices)

- สร้างนวัตกรรมที่ยั่งยืนโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชน

3) ด้านสังคม

- สร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางอัตลักษณ์

- ส่งเสริมโครงการชุมชนที่มุ่งเน้นความร่วมมือและการลดความขัดแย้ง

4) ด้านนโยบายสาธารณะ

- ใช้ IEIM เป็นแนวทางในการออกแบบนโยบายที่ครอบคลุมมิติของอัตลักษณ์และจริยธรรม

- สนับสนุนกลไกการพัฒนาเชิงนโยบายที่สมดุลระหว่างผลประโยชน์ระดับท้องถิ่นและระดับโลก

โลก

เอกลักษณ์ของแนวคิด IEIMโมเดล IEIM มีจุดเด่น ดังนี้

1) การผสมผสาน รวมมิติของอัตลักษณ์และจริยธรรมเข้ากับแนวคิดสหวิทยาการ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความยั่งยืน

2) กระบวนการร่วมสร้าง เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้

3) ความสามารถในการวัดผล มีตัวชี้วัดเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่สามารถประเมินได้จริง องค์ความรู้ใหม่นี้จะช่วยให้ทวิชาการ ผู้กำหนดนโยบาย และประชาชนทั่วไปสามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างอนาคตที่ยั่งยืน ผ่านการพัฒนาที่มีความหมายทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม การผสมผสานความรู้ในโมเดล IEIM ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ปัญหาสังคมในปัจจุบัน แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการสร้างสมดุลและความยั่งยืนในอนาคตอย่างแท้จริง

บทสรุป

ในสังคมสมัยใหม่ที่เผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี การพัฒนาที่ยั่งยืนได้กลายเป็นเป้าหมายสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญ ความยั่งยืนไม่เพียงหมายถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างสมดุลระหว่างอัตลักษณ์และจริยธรรมในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บทความนี้นำเสนอ “โมเดลจริยธรรมบูรณาการแห่งอัตลักษณ์” (Integrated Ethical Identity Model: IEIM) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นการบูรณาการความรู้จาก ปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน โดยโมเดล IEIM ประกอบด้วย 3 มิติหลัก ที่ครอบคลุมการวิเคราะห์เชิงลึกและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ได้แก่ 1) มิติอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) มุ่งเน้นการพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) เพื่อเข้าใจบทบาทและคุณค่าของตนเองในสังคม แนวคิด “อัตลักษณ์แบบไหลลื่น” (liquid identity) ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมความยืดหยุ่นและการปรับตัวในยุคที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลง 2) มิติอัตลักษณ์ส่วนรวม (Collective Identity) เน้นการสร้างความเข้าใจร่วมในสังคมผ่านการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการบูรณาการระหว่างอัตลักษณ์ท้องถิ่นและสากล ตัวชี้วัดสำคัญคือความสามารถในการลดความขัดแย้งในสังคมและส่งเสริมความร่วมมือในระดับชุมชน 3) มิติอัตลักษณ์ทางจริยธรรม (Ethical Identity) มุ่งสร้างกรอบจริยธรรมที่มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับยุคสมัย โดยเน้นแนวคิด “จริยธรรมแห่งความร่วมมือ” (collaborative ethics) ที่สร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและผลประโยชน์สาธารณะ

เอกสารอ้างอิง

- ธงชัย ชาลีจันทร์. (2558). *เศรษฐกิจพอเพียง: ปรัชญาสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2554). จริยธรรมในบริบทของสังคมไทย. *วารสารสังคมศาสตร์*, 12(2), หน้า 75-92.
- พระไพศาล วิสาโล. (2564). ธรรมะในวิกฤติ. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- พิชิต ศรีสถิตย์. (2561). *การจัดการป่าชุมชนในประเทศไทย: บทเรียนและข้อเสนอเชิงนโยบาย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พุทธทาสภิกขุ. (2547). *ปรัชญาสมุปบาท: หลักธรรมของชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Bostrom, N., & Yudkowsky, E. (2014). The Ethics of Artificial Intelligence. In K. Frankish

- & W. Ramsey (Eds.), *The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence* (pp. 316-334). Cambridge: Cambridge University Press.
- Capra, F. (1996). *The Web of Life: A New Scientific Understanding of Living Systems*. Anchor Books.
- Davidson, R. J., & Goleman, D. (2017). *Altered Traits: Science Reveals How Meditation Changes Your Mind, Brain, and Body*. Avery Publishing.
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton & Company.
- Floridi, L. (2014). *The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality*. Oxford: Oxford University Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gilligan, C. (1982). *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kant, I. (1785). *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mill, J. S. (1863). *Utilitarianism*. London: Parker, Son, and Bourn.
- Raworth, K. (2017). *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. London: Random House Business.
- Sen, A. (2004). Elements of a Theory of Human Rights. *Philosophy & Public Affairs*, 32(4), 315–356.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations* (pp. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Taylor, C. (1994). *The Politics of Recognition*. In A. Gutmann (Ed.), *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition* (pp. 25-74). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- UNDP. (2015). *Sustainable Development Goals*. United Nations Development Programme.
- UNESCO. (2014). *Shaping the Future We Want: UN Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014) Final Report*. Paris: UNESCO.

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์เพื่อทางออก วิกฤตข้าราชการหมดไฟ

Integrating Buddhist Principles with Public Administration to Address the Burnout Crisis Among Civil Servants

สิทธิชัย กฤษวิวรรณ์ Sittichai Kritvivat

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: skritvivat@gmail.com

Received February 6, 2025; Revised February 12, 2025; Accepted: August 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ได้รับคำยกย่องว่า ท่านคือพระบรมครูของมนุษยโลกผู้ค้นคว้าวิชาพันทุกข์ และทบทวนทฤษฎีองค์การ แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์หาทางออกวิกฤตข้าราชการหมดไฟ และจัดทำข้อเสนอให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการบูรณาการร่วมกันระหว่างหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนากับรัฐประศาสนศาสตร์ของนักวิชาการทั่วโลก มุ่งเน้นที่จะสร้างแรงจูงใจให้ข้าราชการให้มีความรับผิดชอบต่องานมากกว่าผู้บังคับบัญชา การให้ข้าราชการตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและงานมากขึ้น รวมถึงได้เห็นความสำคัญของอาชีพข้าราชการในการได้รับใช้สังคมมากกว่าการเป็นผู้กำกับทิศทาง โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก สิ่งนี้จะทำให้ข้าราชการสามารถลดปัญหาภาวะหมดไฟในการทำงานลงได้ ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการขาดการบริหารจัดการและการตัดสินใจที่ดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือสภาพการทำงานที่มีความกดดัน ความเครียดและขาดความชัดเจนในการงาน หากเราเข้าใจต้นเหตุของปัญหา จะสามารถแสวงหาช่องทางแก้ไขได้ โดยการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาบูรณาการแก้ปัญหา ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เอาไว้โดยทรงมุ่งเน้นการพัฒนาที่จิตใจเป็นสำคัญ เพราะเมื่อคนมีจิตใจสูง ย่อมจะนำความสุขมาให้แก่ตนเองแก่ผู้อื่นและสังคม และสร้างความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานและการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; การจัดการภาครัฐแนวใหม่; ข้าราชการ; ภาวะหมดไฟ

Abstract

This academic article aims to study the principles of the Lord Buddha, who is revered as the supreme teacher of the human world and the discoverer of the path to liberation from suffering. It also seeks to review organizational theories and concepts of New Public Management to synthesize solutions for the burnout crisis among civil servants and provide recommendations for interested individuals. The integration of Buddhist teachings with public administration theories from scholars

worldwide focuses on motivating civil servants to be more socially responsible rather than merely accountable to their superiors. It emphasizes the importance of self-worth, a deeper appreciation of their work, and the recognition of their role in serving society rather than merely directing its course. Prioritizing public interest in this way can help reduce burnout among civil servants, a problem often caused by poor management, ineffective decision-making, high-pressure work environments, stress, and a lack of clarity in responsibilities. By understanding the root causes of this issue, effective solutions can be sought through the integration of Buddhist teachings. The Buddha laid out principles for human resource development, emphasizing inner development as the key factor. When individuals cultivate an elevated state of mind, they bring happiness to themselves, others, and society, ultimately fostering career growth, personal well-being, and societal progress.

Keywords: Buddhist Principles; New Public Management; Civil servants; Burnout

บทนำ

“เข้าขามเย็นขาม ไม่ใช่นัยยะของความขี้เกียจ” แต่หมายถึง สถานการณ์ปัจจุบันที่คนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตด้วยการปฏิบัติเหมือนกันในทุกวัน และการกระทำซ้ำเหมือนกันในทุกวัน ทำให้ไม่เกิดความท้าทาย นำไปสู่ความเบื่อหน่าย สุดท้ายก็ไม่อยากทำในที่สุด หรือถ้าจะต้องให้ทำก็ทำแบบไม่มี ความเพียรพยายาม ทำงานตามหน้าที่ไปเรื่อย ๆ ระบบราชการจึงมักมีคำพูดกันว่า “เรื่องไม่เป็นเรื่อง อย่าทำเป็นเรื่องใหญ่ให้เดือดร้อน ทำตามหน้าที่ไป” ข้าราชการส่วนมากจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก บุคลากรเหล่านี้ล้วนมีความสามารถ แต่เมื่อเข้ามาอยู่ในระบบราชการ ด้วยภาระงานบางอย่างที่ต้องปฏิบัติงานเหมือนเดิมซ้ำๆ เป็นเวลานานทำให้เกิดความเบื่อหน่าย หลายตำแหน่งไม่เห็นผลงานเป็นที่ประจักษ์จึงทำให้ไม่มีโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงานจนนำไปสู่ “ภาวะหมดไฟ” ในที่สุดอาชีพข้าราชการเป็นความฝันของใครหลายคน แต่ที่ผ่านมามีคำถามอยู่เสมอๆ ว่า วัฒนธรรมและระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของระบบราชการนั้น ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ที่ตั้งใจทำงานจริงๆ ได้เติบโตมากน้อยแค่ไหน ?

องค์การอนามัยโลกประกาศว่าจะใช้มาตรฐานการจัดกลุ่มโรคฉบับปรับปรุงครั้งที่ 11 (International Classification of Diseases Revision11: ICD-11) ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2565 หรือ ค.ศ. 2022 และออกข่าวมาว่าองค์การอนามัยโลกจะถือว่าภาวะหมดไฟเป็นโรคหรือเป็นการวินิจฉัยทางการแพทย์ได้ (an official medical diagnosis or a legitimate diagnosis) ต่อมา องค์การอนามัยโลกแก้ไข โดยบอกว่าส้อมวลชนเข้าใจผิด ภาวะหมดไฟไม่ใช่โรค (not a medical diagnosis) และแนะนำให้จำกัดการเรียกภาวะหมดไฟนี้เฉพาะในคนทำงานหรือประกอบอาชีพเท่านั้น ไม่ใช่คำนี้ในภาวะที่มีความรู้สึกลบหลายอย่างที่คล้ายกันแต่มีสาเหตุจากอย่างอื่น เช่น ครอบครัว คนรัก หรือเรื่องส่วนตัว (องค์การอนามัยโลก, 2565)

สาเหตุของภาวะหมดไฟ อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลกระทบจากการขาดสมดุลชีวิตและการทำงาน (Work-Life Balance) ที่เกิดจากในสภาพแวดล้อมในที่ทำงาน อาทิ ในที่ทำงานขาดการ

บริหารจัดการและกระบวนการบริหารงานที่ดี หัวหน้างานหรือผู้บังคับบัญชามีความเอื้อเอียง มีอคติเชิงลบในการสั่งงาน อยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือสภาพการทำงานที่มีความกดดัน มีความเครียดตลอดเวลา ตำแหน่งหน้าที่การงานที่รับผิดชอบคลุมเครือไม่ชัดเจน ลักษณะงานมีความทับซ้อนกับเพื่อนร่วมงาน ปริมาณงานที่ได้รับมอบหมายขาดความเหมาะสมบางคนภาระงานมากและบางคนภาระงานน้อยเกินไป ทำงานที่มีความยุ่งยากทำให้ต้องใช้พลังงานสูงจึงเหนื่อยง่ายได้งาน และขาดแรงสนับสนุนทางสังคม เป็นต้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2562)

ต่อปัญหาดังกล่าว พระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางในการแก้ไขด้วยหลักธรรมคือ หลักอิทธิบาท 4 หรือ ทางแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติงาน 4 ประการ ประกอบด้วย 1. ฉันทะ 2. วิริยะ 3. จิตตะ และ 4. วิมังสา ซึ่งอิทธิบาททั้ง 4 ประการถือเป็นเสมือนเครื่องมือที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานประสบความสำเร็จในอาชีพหน้าที่การงานของตน (ธีรพล ศรีเปื้อน, 2567)

ในบทความนี้ ผู้เขียนบทความจะกล่าวถึงเฉพาะ ภาวะหมดไฟของข้าราชการ โดยมุ่งศึกษาหาทางออกของวิกฤตปัญหาการหมดไฟในข้าราชการไทยในหลาย ๆ ด้าน อาทิ หลักการการบริหารราชการแผ่นดิน แรงจูงใจในการทำงาน และที่สำคัญที่สุดคือหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

แนวทางแก้ปัญหาการหมดไฟของข้าราชการตามแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์: พาราโดมที่ 6

รัฐประศาสนศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน การบริหารจัดการภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับระบบราชการและนโยบายสาธารณะต่างๆ ปัจจุบันกระบวนการทัศน์ของรัฐประศาสนศาสตร์แบ่งออกเป็น 6 พาราโดม เป็น 3 ยุคใหญ่ ๆ คือ ยุคก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปี ค.ศ. 1970 และยุค ค.ศ. 1970 ถึงปัจจุบัน ซึ่งแต่ละพาราโดมต่างมีวิวัฒนาการที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย โดยเริ่มตั้งแต่ยุคแรก ๆ ที่เชื่อว่ารัฐประศาสนศาสตร์แยกออกมาจากรัฐศาสตร์ หรือที่เรียกว่าการบริหารแยกจากการเมือง ต่อมาคือยุคที่เรียกได้ว่าเป็นการกลับมารวมกันอีกครั้งคือ ยุคที่รัฐประศาสนศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของรัฐศาสตร์หรือเรียกง่าย ๆ คือ ยุคที่การบริหารเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง จนมีพัฒนาการมาเรื่อย ๆ จนถึงยุคการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ที่นำเอาแนวทางหรือวิธีการบริหารงานของภาคเอกชนมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานภาครัฐด้วยความเชื่อที่ว่า ระบบการทำงานแบบเอกชนรวดเร็วและตอบโจทย์กับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่า ซึ่งในยุคปัจจุบัน พาราโดมของรัฐประศาสนศาสตร์มีวิวัฒนาการต่อเนื่องจนเกิดแนวคิด การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) ที่เน้นเรื่องการบริการด้วยความเป็นธรรมเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์สาธารณะหรือผลประโยชน์สูงสุดเป็นของประชาชน (เจนเนต มณีนาค, 2564)

การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) จากข้อมูลการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) เป็นพัฒนาการของแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ โดย โรเบิร์ต บี เดนฮาร์ต และเจนเน็ต วินชานด์ เดนฮาร์ต ในปี ค.ศ. 2003 ที่ได้มีความเห็นต่างและปฏิเสธแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ซึ่งแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ ตั้งอยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย โดยเน้นความสำคัญกับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความต้องการของตนในแต่ละพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน สังคม และประเทศชาติของตนเองมากขึ้น รับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อประกอบการจัดทำนโยบายและให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน

การกำกับทิศทางการบริหารและตรวจสอบการบริหารงานของภาครัฐ อีกทั้งมีการเปิดกว้างและเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและภาคสังคม ยึดโยงประโยชน์สาธารณะของประชาชนเป็นศูนย์กลาง เน้นความเป็นธรรมทางสังคม เพื่อเป็นแนวทางให้ภาครัฐและข้าราชการในภาครัฐได้ปรับตัวให้เข้ากับบริบทใหม่และความท้าทายใหม่ๆ (Denhardt & Denhardt, 2003) มีหลักการดังนี้

1. การให้บริการแก่ประชาชน ไม่ใช่ลูกค้า หมายถึง การมุ่งให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ระยะยาวของประชาชน มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนมากขึ้น ประชาชนต้องมาก่อน ซึ่งจะแตกต่างกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแบบดั้งเดิมที่มองประชาชนเป็นเพียงผู้รับบริการจากรัฐ (Clients) นอกจากนี้ยังเห็นว่าผลประโยชน์สาธารณะเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่ใช่ผลประโยชน์ของลูกค้าซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวระยะสั้นแบบฉาบฉวย ดังนั้นประชาชนจะต้องเห็นแก่ประโยชน์สาธารณะมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว โดยเน้นให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น และรัฐจะต้องเป็นฝ่ายให้การสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติ

2. ให้ความสำคัญกับการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ที่เป็นความต้องการของประชาชนร่วมกัน ไม่ใช่ของกลุ่มผลประโยชน์ใดกลุ่มหนึ่ง โดยผลประโยชน์ดังกล่าวต้องมีความเป็นธรรมให้กับทุกภาคส่วนในสังคม

3. เน้นประโยชน์สูงสุดของประชาชนมากกว่าการเป็นแค่ส่วนราชการของข้าราชการ จากเดิมที่แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่เน้นให้ส่วนราชการเป็นสถานที่ทำงานเพื่อสนองต่อนโยบายของรัฐบาล จึงมีวัตถุประสงค์ที่ไม่กว้างนัก หลัก ๆ คือเพิ่มผลิตภาพ ในขณะที่การบริการสาธารณะแนวใหม่ เห็นว่าผลประโยชน์สาธารณะเป็นของประชาชนส่วนใหญ่ จึงต้องได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการและประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมเสียสละเพื่อประเทศชาติและสังคมร่วมกัน

4. รัฐต้องเปิดกว้างให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนอภิปรายปัญหา ขั้นตอนการวางแผน จนไปสู่การออกนโยบายเพื่อนำไปปฏิบัติ โดยต้องมีกระบวนการคิดเชิงกลยุทธ์ เน้นการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจที่ชัดเจน กำหนดบทบาท ความสำเร็จ ความรับผิดชอบ ไม่ใช่ให้ข้าราชการทำเพียงฝ่ายเดียว หรือให้ประชาชนทำเพียงฝ่ายเดียว รัฐต้องเปิดกว้างให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตย โดยคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติเป็นหลัก

5. การตระหนักให้ข้าราชการเห็นความสำคัญของตัวเอง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเอง เพียรหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้ทันต่อกระแสโลกาภิวัตน์ และตระหนักอยู่เสมอว่าตนเองมีบทบาทสำคัญที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคม และผลประโยชน์ของประชาชน ประเทศชาติเป็นที่ตั้ง

6. มุ่งเน้นให้ข้าราชการเป็นผู้ให้บริการแก่ประชาชน มากกว่าการเป็นเพียงผู้กำกับทิศทางการเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลเท่านั้น นโยบายสาธารณะจึงต้องเกิดจากการวางแผนร่วมกันของทุกภาคส่วน ทุกฝ่ายเห็นเป้าหมายเดียวกันคือผลประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติ โดยข้าราชการต้องเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และแก้ไขปัญหาให้ประชาชนอย่างทันทั่วทั้ง

7. ให้คุณค่ากับคน ไม่ใช่แค่ผลิตภาพ เน้นการมีส่วนร่วมและคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะในระยะยาว จึงต้องได้รับความร่วมแรงร่วมใจจากทุกภาคส่วน ข้าราชการต้องทำตัวให้มีคุณค่ามีความสามารถที่เหมาะสมทำให้ประชาชนยอมรับนับถือ การบริหารและปฏิบัติงานภาครัฐจึงต้องเน้นการเสริมสร้างแรงจูงใจมากกว่าผลิตภาพในการทำงาน (อลงกต วรกี, 2560)

กล่าวโดยสรุป สารสำคัญหรือองค์ความรู้ของแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ ได้มาจากการตีความวิเคราะห์และวิพากษ์แนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งมีความแตกต่างจากแนวคิดดั้งเดิมและแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยเฉพาะเรื่องการให้ความสำคัญกับเป้าหมายทางการบริหารที่มีลักษณะเน้นผลสำเร็จของงาน โดยผลลัพธ์ผลสัมฤทธิ์เป็นเพียงคุณค่าหรือเป้าหมายรอง ขณะที่เป้าหมายหลักของการบริการสาธารณะแนวใหม่ คือการเสริมสร้างความเป็นธรรม ความรับผิดชอบ จริยธรรมทางการบริหาร การมีส่วนร่วมของประชาชน และผลประโยชน์สาธารณะ

แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ เปลี่ยนมุมมองจากผู้รับบริการเป็นประชาชนไม่ใช่ลูกค้า และการให้ความสำคัญกับข้าราชการที่มากกว่าการเป็นผู้บัญชาการ ข้าราชการต้องมีความรับผิดชอบต่อประโยชน์สาธารณะมากกว่าตลาดหรือลูกค้า และตระหนักถึงคุณค่าของงานมากกว่าผลงาน รวมถึงการได้รับใช้สังคมมากกว่าการเป็นผู้กำกับทิศทาง โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์สาธารณะด้วยความเป็นธรรม

แต่ถึงอย่างไร การบูรณาการร่วมกันระหว่าง 2 แนวคิด ในการให้บริการต่อประชาชนตามแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ ที่เน้นให้ข้าราชการต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่าตลาดหรือลูกค้า และแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ที่เน้นตัวแบบตลาด ลูกค้าและผลลัพธ์ ที่มีความชัดเจนในการวัดผลการปฏิบัติงาน เป็นสิ่งที่ดีที่รัฐบาลควรให้ความสำคัญเพื่อสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของการทำงานในระบบราชการ ทำให้ผู้ปฏิบัติงานหรือข้าราชการจะสามารถลดปัญหาภาวะหมดไฟในการทำงานที่มีสาเหตุมาจากการขาดการบริหารจัดการและการตัดสินใจที่ดีและขาดความชัดเจนในการะงานลงได้ โดยให้ความสนใจ รายได้ แรงจูงใจผ่านการฝึกอบรมแบบเข้ม

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์การบริหารสาธารณะควรลงลึกถึงประเด็นปัญหา ไม่ควรเลือกใช้หลักการบริหารรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพียงรูปแบบเดียว แต่ควรประยุกต์ใช้แนวทางการบริหารจัดการที่หลากหลายแนวทาง ซึ่งในหัวข้อต่อไปผู้เขียนบทความ จะกล่าวถึงการนำทฤษฎีแรงจูงใจในการทำงานมาบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาภาวะหมดไฟในข้าราชการไทย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสูงสุดของประเทศต่อไป

แนวทางแก้ปัญหาการหมดไฟของข้าราชการตามทฤษฎีแรงจูงใจในการทำงาน

แรงจูงใจในการทำงาน หมายถึง พลังหรือแรงผลักดันหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงาน แบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ

1. แรงจูงใจภายใน คือ แรงจูงใจที่มาจากภายในตัวบุคคล มักเกิดจากความพึงพอใจในการทำงาน ความรักในงานที่ทำ ความท้าทายในการทำงาน หรือความต้องการพัฒนาตนเอง
2. แรงจูงใจภายนอก คือ แรงจูงใจที่มาจากภายนอกตัวบุคคล เกิดจากสิ่งตอบแทนผลประโยชน์ต่างๆ หรือบรรยากาศแวดล้อม เช่น เงินเดือน โบนัส สวัสดิการ โอกาสก้าวหน้าในอาชีพ หรือการสนับสนุนจากหัวหน้างาน รวมทั้งวัฒนธรรมองค์กรขององค์กรนั้น ๆ ด้วย เป็นต้น (สุขภิชัย คณะช่าง, 2567)

ความสำคัญของแรงจูงใจในการทำงาน แรงจูงใจในการทำงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมในการทำงานของบุคคลว่า ทำไมบุคคลนี้จึงขยัน มานะพากเพียรและปฏิบัติงานได้ดี

แรงจูงใจจึงมีบทบาทสำคัญคือ ทำให้เราทราบถึงสาเหตุ และเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล ว่าทำไมถึงแสดงพฤติกรรมเช่นนี้ ปัจจัยใดเป็นสิ่งที่จูงใจให้เขาแสดงพฤติกรรมนั้น และช่วยอธิบายถึงสาเหตุของความมานะพากเพียรในการกระทำพฤติกรรมนั้น ๆ การทราบถึงปัจจัยที่อยู่เบื้องหลังของพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในด้านการบริหารงานบุคคล ในการแสวงหาวิธีการที่จะทำให้ข้าราชการสามารถลดปัญหาภาวะหมดไฟในการทำงานลงได้ นอกจากนี้ แรงจูงใจช่วยอธิบายความแตกต่างว่า ทำไมบางคนมีความเพียรพยายามที่จะกระทำ ซึ่งตรงกันข้ามกับบางคน ที่ไม่มีความพยายามใด ๆ เลย มีพฤติกรรมเฉยชา หมดไฟในการทำงาน จนอาจนำมาซึ่งคำตอบของสาเหตุว่าทำไมบุคคลนี้ถึงทำพฤติกรรมนี้ ในขณะที่บางเวลาเขาไม่เคยมีพฤติกรรมเช่นนี้เลย (อรพินทร์ ชูชม, 2555)

นอกจากนี้ การปฏิบัติงานของแต่ละคนอาจทำสิ่งเดียวกันด้วยสาเหตุปัจจัยที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละบุคคลเหล่านั้นมีแรงจูงใจที่เป็นสิ่งเร้าที่แตกต่างกัน เช่น จากการศึกษาวิจัยพนักงานในโรงงาน ซึ่งเป็นพนักงานระดับล่างทั้งหมด พบว่า ความต้องการเงิน ความมั่นคงในการทำงาน เป็นปัจจัยสำคัญในการทำงาน การจะสร้างแรงจูงใจให้พนักงานกลุ่มนี้ให้มีความขยันขันแข็งในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ผู้บริหารอาจต้องใช้มาตรการในเรื่อง การเพิ่มเงินเดือน การเพิ่มค่าตอบแทนและความก้าวหน้าของตำแหน่งหน้าที่การงานเพื่อจูงใจให้พนักงานมุ่งมั่นปฏิบัติงาน ในขณะที่พนักงานระดับสูงหรือผู้บริหาร ปัจจัยที่สำคัญที่จะกระตุ้นแรงจูงใจในการทำงานที่สำคัญได้แก่ ความสำเร็จในผลงานและการได้รับการยกย่อง (ทัศนีย์ เลื่อมสะอาด, 2553)

ดังนั้น หน่วยงานหรือองค์กรจึงสามารถบริหารจัดการให้บุคคลหรือบุคลากรมีแรงจูงใจที่จะกระทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้โดยอาศัยแนวคิดแรงจูงใจ ซึ่งการจูงใจมีหลายประเภทโดยอาจอาศัยการจูงใจประเภทต่าง ๆ ผสมผสานกันหรือเลือกใช้วิธีการจูงใจให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายในแต่ละระดับ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และโอกาส เช่น สร้างกระบวนการจูงใจบุคคลโดยการกำหนดเป้าหมาย ให้ความเป็นธรรม มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และในโลกปัจจุบันแรงจูงใจที่สำคัญ คือ การให้ค่าตอบแทนที่เป็นรูปธรรมมากกว่าการให้แรงจูงใจที่เป็นนามธรรม เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป แรงจูงใจมีความสำคัญในการที่จะช่วยกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ที่พึงประสงค์ด้วยความเต็มใจและพอใจ เช่น การให้รางวัล คำชมเชย หรือสร้างกิจกรรมที่จูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้กระทำหรือร่วมกันกระทำ และให้ผลตอบแทนกลับคืนในรูปเงินหรือรางวัลบางส่วนที่จะร่วมแบ่งปันกันได้ โดยมีเป้าหมายที่ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถปฏิบัติให้สำเร็จได้โดยไม่มียากหรือ่ายเกินไปเพื่อสามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกันได้ ซึ่งผู้ใต้บังคับบัญชาในที่นี้ หมายถึงข้าราชการ เมื่อต่างรับรู้ว่าคุณมีความสามารถในการเป็นผู้มีพฤติกรรมที่ดี สิ่งเหล่านี้จะช่วยจูงใจให้ข้าราชการมีความเพียรพยายามที่จะกระทำพฤติกรรมที่สร้างสรรค์นั้นต่อไป ซึ่งสามารถลดปัญหาภาวะหมดไฟที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการทำงานลงได้

การบูรณาการพุทธธรรมกับแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์เพื่อทางออกวิกฤตข้าราชการหมดไฟ

พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคมไทย “เป็นรัตนที่มีค่าสูงยิ่ง โดยมีหลักธรรมซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่นำมาเพื่อพัฒนาให้มนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าและจัดสรรความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุกในสังคมไทย” เมื่อกล่าวถึงหลักพุทธธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคม ตลอดจนหลักคิดในการปฏิบัติงาน พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เอาไว้โดยทรงมุ่งเน้นการพัฒนาที่จิตใจเป็นสำคัญ เพราะเมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องทางด้านร่างกายและจิตใจแล้ว ย่อมเชื่อได้ว่ามนุษย์ผู้นั้นได้รับการพัฒนาทุกอย่างเป็นคนที่มีจิตใจสูงและเกิดปัญญาจนนำความสุขมาให้แก่ตนเองแก่ผู้อื่นและสังคม อันจะก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ตลอดจนสร้างความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานให้แก่ตนเองได้เป็นอย่างดี มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ (พระธีรวัต คะนิงทรัพย์, 2560)

ทั้งนี้ หลักพุทธธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จในการปฏิบัติงานได้นั้นต้องมีคุณสมบัติ 4 ประการ ที่เรารู้จักกัน คือ หลักอิทธิบาท 4 หรือ ทางแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติงาน 4 ประการ ประกอบด้วย 1. ฉันทะ มีความรักใคร่ในงานนั้น 2. วิริยะ มีพลังความเพียรที่จะทำงานนั้น 3. จิตตะ มีใจมุ่งมั่นอยู่กับงานนั้น ไม่หยุดคิดหยุดทำงานนั้น และ 4. วิมังสา มีองค์ความรู้ในงานนั้น และแสวงหาความรู้เกี่ยวกับงานนั้นอยู่เสมอ ซึ่งอิทธิบาททั้ง 4 เป็นเสมือนเครื่องมือที่ทำให้ผู้ปฏิบัติประสบความสำเร็จในอาชีพหน้าที่การงานของตน รวมถึงการพัฒนาจิตใจของตนเองได้ (ธีรพล ศรีเปะบัว, 2567) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมายและความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4 อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสใน สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ 10 ข้อที่ 287 หน้าที่ 219 ว่า “พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติอิทธิบาท 4 ประการนี้แล เพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ” ซึ่งสรุปได้ว่า พระพุทธองค์ได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 ว่าเป็นแนวทางของความความสำเร็จ 4 ประการ

พระธรรมโกศาจารย์ (2549) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้ “อิทธิบาท 4 คือ บทของพระธรรม เช่นว่าจะมี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่าอิทธิบาทนี้ต้องมีและมีได้โดยไม่รู้สีกตัว คนที่ทำงานด้วยความพึงพอใจ ความขยันขันแข็งและความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอนี้เรียกว่าเขามีอิทธิบาททั้ง 4 ประการนั้นอยู่โดยไม่รู้สีกตัว” พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญา นันทภิกขุ) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักอิทธิบาท 4 ไว้ว่า “อิทธิบาท คือ ทางไปสู่ความสำเร็จ 4 ประการ ได้แก่ 1. ฉันทะ มีความพอใจ 2. วิริยะ มีความเพียร 3. จิตตะ มีความเอาใจใส่ 4. วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้น รักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น ย่อมก้าวหน้า การคิดการจะทำจะก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้น ถ้าไม่รักในสิ่งที่กระทำนั้นๆ งานย่อมไม่สำเร็จ”

พระราชปัญญากวี (2528) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้ “อิทธิบาท 4 คือ คุณธรรมเครื่องให้สำเร็จตามประสงค์หรือสิ่งประสงค์ คนในโลกนี้ย่อมมีสิ่งที่ต้องการในชีวิต แต่ละคนก็ต้องการคนละหลายรูปแบบ แต่มีความต้องการที่ตรงกันคือ ทรัพย์ ตำแหน่งยศถาบรรดาศักดิ์ และผลงาน เป็นสิ่งที่มีค่าของชีวิต เพราะทรัพย์เป็นสิ่งที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ทรัพย์มีอยู่ 2

อย่าง คือ ทรัพย์สินและทรัพย์สมบัติ ทรัพย์สิน คือเงินตราสำหรับการซื้อขายแลกเปลี่ยนของใช้ อุปโภคบริโภคและยารักษาโรค ทรัพย์สมบัติ คือ ที่อยู่อาศัย ที่ดิน เป็นต้น”

จากความหมายและความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4 ที่นักวิชาการแต่ละท่านได้อธิบายไว้ สามารถสรุปได้ว่าการจะใช้หลักธรรมที่เหมาะสมในการทำงานเพื่อไม่ให้เกิดภาวะหมดไฟ คือการใช้หลักอิทธิบาท 4 อันมี 1. มีความหลงใหลในงาน 2. มีความเพียร 3. ต้องมีใจกับงาน อย่าหยุดที่จะพัฒนาความคิด และ 4. ต้องแสวงหาความรู้อยู่เสมอ ทั้งหมดนี้จะเป็นหนทางนำไปสู่การพัฒนาการทำงานของตนเองหรือผู้อื่นให้ดีขึ้น ประสบความสำเร็จ และสามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กร อันจะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกันในองค์กรอย่างมีความสุข

2. การบูรณาการประโยชน์ของหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับหลักรัฐประศาสนศาสตร์ อิทธิบาท 4 เป็นธรรมที่คอยผลักดันอุปสรรคต่อความสำเร็จ และเป็นแรงเสริมกำลังใจที่คอยผลักดันการทำงาน การดำเนินชีวิตให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ (พุทธทาสภิกขุ, 2537)

2.1 ประโยชน์ของฉันทะ คือ เป็นศัตรูของความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่องาน ไม่ท้อแท้ มีกำลังใจต่อสู้เพื่อสร้างสรรค์งานที่ดีที่มีคุณภาพ เพราะงานคือภาระกิจหลักที่จะทำให้เกิดความเจริญในทุกภาคส่วนของภาครัฐและเอกชน ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องาน หมดไฟ ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจืดจาง ไม่ก้าวหน้า

2.2 ประโยชน์ของวิริยะ คือ กำจัดความเกียจคร้าน ทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะจะเป็นคนอ่อนแอ หนีที่ยากไปหาแต่ที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้า มีแต่งานค้างกลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพ ดังนั้น เมื่อมีภารกิจที่ได้รับมอบหมายแล้ว ข้าราชการและพนักงานทุกคนต้องรับผิดชอบทำงานให้สำเร็จทั้งส่วนบุคคลและทีม และสามารถวัดผลงานได้ว่าความพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายนั้น ได้รับความสำเร็จในระดับใด

2.3 ประโยชน์ของจิตตะ คือ ทำให้ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันทั่วทั้งที่ ถ้าขาดจิตตะงานอาจเสียหายได้โดยไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวเมื่อสายเกินแก้ไขแล้ว ดังนั้น การทำงานต้องมีวิสัยทัศน์ (Vision) และวางแผน (Planning) การทำงาน ให้สามารถวัดความก้าวหน้าของงานและสามารถประเมินผลงานได้

2.4 ประโยชน์ของวิมังสา คือ ช่วยให้ทำงานไม่ผิดพลาดและทำให้มองเห็นลู่ทางที่จะทำงานให้ได้ผลดี ถ้าขาดวิมังสาจะทำงานผิด ๆ ถูก ๆ เปลืองทุน เปลืองแรง เปลืองเวลาและทำให้โง่เขลา ซึ่งตามหลักรัฐประศาสนศาสตร์แล้ว ต้องจัดให้มีการเรียนรู้ ฝึกอบรมและสัมมนาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในงานนั้น ๆ

จากข้อมูลเชิงวิชาการที่กล่าวข้างต้น ผู้เขียนบทความสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า ประโยชน์ของหลักอิทธิบาท 4 หมายถึง การมีหลักธรรมไว้คอยยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้เกิดความรัก ความพอใจ ความขยัน อดทน ความตั้งมั่น มีใจจดจ่อ และความคิดไตร่ตรองในงานที่ปฏิบัติ เป็นหลักธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานโดยตรง หากปฏิบัติตามกรอบหลักอิทธิบาท 4 ได้ครบถ้วน ก็ถือได้ว่าผลงานที่จะได้รับหรือสร้างสรรค์ออกมานั้นประสบความสำเร็จ

บทสรุป

ภาวะหมดไฟไม่ใช่โรคและจำกัดการเรียกภาวะหมดไฟนี้เฉพาะในคนทำงานหรือประกอบอาชีพเท่านั้น สาเหตุของภาวะหมดไฟ อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลกระทบจากการขาดสมดุลชีวิตและการทำงานที่ขาดการบริหารจัดการและการตัดสินใจที่ดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือสภาพการทำงานที่มีความกดดันและความเครียดตลอดเวลา ขาดความชัดเจนในการงาน ไม่ได้รับการยอมรับจากหัวหน้าหรือเพื่อนร่วมงาน มีความรับผิดชอบในงานและความคาดหวังในการทำงานสูงมากเกินไป ทำงานที่ไม่เหมาะกับตนเองจนทำให้เกิดความเครียด ทำงานที่มีความวุ่นวายทำให้ต้องใช้พลังงานสูงจึงเหนื่อยง่ายขึ้น ได้ง่าย และขาดแรงสนับสนุนทางสังคม เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนบทความมุ่งศึกษาหาทางออกของปัญหาการหมดไฟในข้าราชการไทย โดยนำแนวคิดการบริหารราชการแผ่นดินทางรัฐประศาสนศาสตร์ คือแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ และแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ รวมถึงทฤษฎีแรงจูงใจในการทำงาน บูรณาการร่วมกับหลักพุทธธรรมที่จะทำให้ข้าราชการบรรลุผลสำเร็จในการปฏิบัติงานได้ 4 ประการ ที่เรียกว่าอิทธิบาท 4 หรือ มูลฐานแห่งความสำเร็จ เพื่อจะช่วยลดภาวะหมดไฟของข้าราชการลง

การจัดการกับภาวะหมดไฟในการทำงาน นอกจากการแก้ปัญหาโดยนำเอาแนวคิดการบริหารราชการแผ่นดินตามทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาบูรณาการร่วมกันแล้วนั้น การจัดการที่เริ่มต้นจากตัวเองเป็นสิ่งที่ต้องกระทำและเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุด กล่าวคือ การจัดการกับความคิด ความเครียดของตนเอง มีการปล่อยวางทางความคิด การทำจิตใจให้สงบ ผ่อนคลาย รวมถึงการแสวงหาความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานเพื่อหาทางออกร่วมกันในที่ทำงาน นอกจากนี้ การมองโลกในแง่ดี การหากิจกรรมใหม่ ๆ ที่ไม่จำเจ ตลอดจนการพัฒนาทักษะการจัดการ ทักษะการทำงาน และการหาแรงบันดาลใจในการทำงาน การวางแผนเป้าหมายในการทำงาน และการค้นหาเป้าหมายที่แท้จริงของชีวิต จะช่วยบรรเทาและรักษาอาการภาวะหมดไฟให้สิ้นสุดลงได้ และช่วยให้อยู่กับปัจจุบันขณะได้อย่างมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

- เจนเนตร มณีนาค. (2564). พัฒนาการรัฐประศาสนศาสตร์และการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) กับการบริหารสถานการณ์โควิด-19 ของรัฐบาลไทย. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 11(3), หน้า 189-192.
- ทัศนีย์ เลื่อมสะอาด. (2553). แรงจูงใจในการทำงานของพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมผลไม้กระป๋องสยาม 1988 (จำกัด) [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร].
- ธีรพล ศรีเปื้อนบัว. (2567). *สุขด้วยธรรม “อิทธิบาท 4” ธรรมแห่งความสำเร็จของงาน*. สืบค้นเมื่อ 13 ธันวาคม 2567, จาก <https://news.stou.ac.th/2023/01/06/tham>
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2549). *การงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระธีรวัฒน์ คะเนิงทรัพย์. (2560). *การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ของบุคลากรเพื่อการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก*. วารสารอารยธรรมศึกษา

- โฆงสาระวิน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 8(2), หน้า 126-128.
- พระราชปัญญาภวี่ (สุบิน เขมีย). (2528). *ประมวลบทพระธรรมเทศนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
กรมศาสนา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *การทำงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- อรพินท์ ชูชม. (2555). *แรงจูงใจในการทำงาน: ทฤษฎีและการประยุกต์*. วารสารจิตวิทยา
มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, 2(2), หน้า 52-61.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2562). *หมดไฟ ภาวะคุกคามคุณภาพชีวิต*. สืบค้น
เมื่อ 13 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.thaihealth.or.th>
- สุขภิชัย คณะช่าง. (2567). *5 เคล็ดลับบรูทแรงจูงใจในการทำงานให้ตนเอง ฮีบไหว...! ไปต่อ...!*. สืบค้น
เมื่อ 18 ธันวาคม 2567, จาก <https://brightsidepeople.com>
- องค์การอนามัยโลก. (2565). *อนามัยโลกประกาศบัญญัติจำแนกโรคฉบับใหม่ ICD-11 ให้มีผลบังคับใช้ปี
2565*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2567, จาก <https://www.who.int>
- อลงกต วรกี. (2560). *การสังเคราะห์แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ที่เหมาะสมกับสังคมไทย*.
Journal of Pacific Institute of Management Science, 4(1), 1-15.
- Denhardt, R. B., & Denhardt, J. V. (2003). *The new public service: Serving, not steering*.
New York, NY: M.E. Sharpe.

การบริหารจัดการองค์การยุคใหม่: การวิเคราะห์เชิงระบบผ่านกรอบแนวคิด ด้านภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลง

Modern Organizational Management: A Systematic Analysis through the Lens of Leadership and Change Management

พิศิษฐ์ อยู่พลี Pisit Yoopee

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: article26122567@gmail.com

Received April 1, 2025; Revised May 13, 2025; Accepted: August 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบูรณาการระหว่างภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการบริหารองค์การยุคใหม่ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี การวิเคราะห์พบว่าองค์การยุคใหม่ต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและไม่แน่นอน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีความยืดหยุ่น คล่องตัว และมีประสิทธิภาพ ภาวะผู้นำในยุคปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่เพียงบทบาทเชิงอำนาจ หากแต่รวมถึงความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ และส่งเสริมวัฒนธรรมองค์การที่เน้นการเรียนรู้และนวัตกรรม โดยเฉพาะภาวะผู้นำแบบเชิงปฏิสัมพันธ์และภาวะผู้นำดิจิทัลที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความร่วมมือภายในองค์กร ในขณะเดียวกัน การจัดการการเปลี่ยนแปลงต้องดำเนินไปอย่างเป็นระบบ โดยใช้โมเดลที่ได้รับการยอมรับ เช่น โมเดลการเปลี่ยนแปลงของ Lewin และ Kotter's 8-Step Change Model ซึ่งช่วยลดแรงต้านทาน และทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมีทิศทาง บทความยังนำเสนอกรณีศึกษาจากองค์กรในประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จในการประยุกต์แนวคิดดังกล่าว ตั้งแต่การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาปรับปรุงกระบวนการทำงาน ไปจนถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์การที่เอื้อต่อการเรียนรู้และความยืดหยุ่นเชิงกลยุทธ์ สรุปได้ว่าการบูรณาการระหว่างภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและการเติบโตอย่างยั่งยืนขององค์กรในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; การจัดการการเปลี่ยนแปลง; องค์การยุคใหม่; การปรับตัวขององค์กร; นวัตกรรมในการบริหาร

Abstract

This article aims to study the integration of leadership and change management in order to establish a conceptual framework for managing modern organizations in the context of rapid economic, social, and technological transformations. The analysis reveals that today's organizations face increasing

uncertainty and complexity, which require flexible, agile, and effective management strategies. Leadership in the modern era extends beyond hierarchical authority to encompass the ability to inspire, communicate vision, and foster a culture of learning and innovation. In particular, transformational and digital leadership play key roles in motivating personnel and enhancing organizational collaboration. At the same time, change management must follow a systematic approach through well-recognized models such as Lewin's Change Model and Kotter's 8-Step Change Model. These frameworks help guide the change process, reduce resistance, and align organizational behavior with strategic goals. The article also presents case studies from Thai organizations that successfully applied these concepts, ranging from the adoption of digital technology to the development of adaptive organizational cultures. The findings suggest that the integration of leadership and change management is a critical mechanism that strengthens the capacity of modern organizations to adapt and grow sustainably in a rapidly changing environment.

Keywords: Leadership; Change Management; Modern Organization; Organizational Adaptation; Managerial Innovation

บทนำ

การบริหารจัดการองค์การในยุคปัจจุบันมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และการแข่งขันทางธุรกิจที่ทวีความเข้มข้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้องค์การจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางบริหารจัดการที่สามารถปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์การที่ประสบความสำเร็จในปัจจุบันมักให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำที่สามารถขับเคลื่อนนวัตกรรม การบริหารการเปลี่ยนแปลง และการสร้างวัฒนธรรมองค์การที่เอื้อต่อความยืดหยุ่นและการเรียนรู้ (Kotter, 1996; Northouse, 2018)

แนวคิดด้านการบริหารจัดการองค์การได้พัฒนาไปตามยุคสมัย โดยในอดีตองค์กรส่วนใหญ่ใช้แนวคิดแบบดั้งเดิมที่มุ่งเน้นโครงสร้างการบริหารแบบลำดับขั้น (hierarchical management) แต่ในยุคดิจิทัลแนวคิดดังกล่าวไม่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้แนวคิดด้านการบริหารองค์การที่ยืดหยุ่นและคล่องตัว (agile management) ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (McKinsey & Company, 2021) องค์การที่สามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารและกลยุทธ์ได้อย่างรวดเร็วตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงจะมีโอกาสอยู่รอดและเติบโตในระยะยาว

ในประเทศไทย การบริหารจัดการองค์การยุคใหม่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายประการ เช่น การปฏิรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ นโยบายภาครัฐด้านอุตสาหกรรม 4.0 และแนวโน้มของเทคโนโลยีสารสนเทศและปัญญาประดิษฐ์ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) ทั้งนี้ ภาวะผู้นำและการบริหารการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์การสามารถปรับตัวและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในระดับประเทศและระดับสากล (พรเทพ พรประภา, 2563) บทความนี้มี

วัตถุประสงค์หลักในการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการองค์การยุคใหม่ผ่านกรอบแนวคิดด้านภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมายเพื่อ 1) วิเคราะห์แนวโน้มและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการองค์การในยุคดิจิทัล 2) ศึกษากรอบแนวคิดด้านภาวะผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการปรับตัวขององค์การ 3) สำรวจแนวทางการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่ช่วยให้้องค์การสามารถตอบสนองต่อสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และ 4) นำเสนอกรณีศึกษาขององค์การในประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการองค์การยุคใหม่

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้เพื่อสร้างอิทธิพลต่อผู้อื่นในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยไม่จำกัดอยู่เพียงอำนาจตามตำแหน่ง แต่รวมถึงความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ กำหนดทิศทาง และส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ (Northouse, 2018) ในบริบทขององค์การยุคใหม่ ภาวะผู้นำมีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมที่เปิดรับนวัตกรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิต และความคล่องตัวขององค์การ โดยเฉพาะในยุคที่แรงงานมีความหลากหลายและความคาดหวังของบุคลากรเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Goleman, Boyatzis, & McKee, 2013)

ในขณะเดียวกัน การจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management) หมายถึงกระบวนการที่้องค์การใช้ในการวางแผน ดำเนินการ และควบคุมการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อปัจจัยภายนอกและภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Hiatt, 2006) โดยเฉพาะในยุคเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงไม่ใช่ทางเลือก แต่เป็นสิ่งจำเป็นต่อการอยู่รอดและแข่งขัน ผู้นำจึงต้องมีบทบาทในการนำพาองค์การผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างราบรื่น ด้วยการสื่อสารอย่างมีพลัง ลดแรงต้าน และสร้างความร่วมมือจากทุกระดับในองค์การ (Kotter, 1996)

ทั้งสองแนวคิดนี้มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิด โดย ภาวะผู้นำเป็นตัวเร่ง (catalyst) ของการเปลี่ยนแปลง และ การจัดการการเปลี่ยนแปลงเป็นเครื่องมือ (mechanism) ที่ทำให้วิสัยทัศน์ของผู้นำกลายเป็นจริง องค์การที่สามารถบูรณาการสององค์ประกอบนี้เข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะมีความสามารถสูงในการปรับตัว รับมือกับความไม่แน่นอน และสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

บทความนี้จะเน้นการศึกษาการบริหารจัดการองค์การยุคใหม่โดยใช้กรอบแนวคิดทางวิชาการด้านภาวะผู้นำและการบริหารการเปลี่ยนแปลงเป็นหลัก ทั้งนี้จะมุ่งเน้นการศึกษาในบริบทของประเทศไทยเป็นสำคัญ โดยพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อแนวทางการบริหารจัดการองค์การในภาครัฐกิจและภาครัฐ การศึกษาในบทความนี้จะอาศัยข้อมูลจากแหล่งวิชาการที่เกี่ยวข้อง เช่น วารสารวิชาการ หนังสือ และรายงานของหน่วยงานที่มีความเชื่อถือ เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นอกจากนี้จะมีการวิเคราะห์กรณีศึกษาขององค์การที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในประเทศไทยเพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวทางการบริหารที่ประสบความสำเร็จ

แนวคิดเกี่ยวกับองค์การยุคใหม่ (Concept of Modern Organizations)

องค์การยุคใหม่ (Modern Organization) หมายถึง องค์การที่มีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในบริบทต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี โดยมีลักษณะสำคัญคือการมีโครงสร้างที่ยืดหยุ่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือใน

การขับเคลื่อนกลยุทธ์ และการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรในโลกที่มีความซับซ้อนและไม่แน่นอน (Daft, 2021; Robbins & Judge, 2019)

Daft (2021) ระบุว่า องค์กรยุคใหม่คือระบบเปิด (open system) ที่ตอบสนองต่อแรงกดดันภายนอกและสามารถจัดการปัจจัยภายในเพื่อสร้างสมดุลและประสิทธิภาพ ในขณะที่ Robbins & Judge (2019) มองว่าองค์กรในยุคปัจจุบันต้องการการบริหารจัดการที่เน้นความยืดหยุ่น ความคล่องตัว และการตัดสินใจอย่างรวดเร็ว ซึ่งแตกต่างจากองค์กรแบบดั้งเดิมที่เน้นลำดับชั้นและความเป็นทางการ

ลักษณะสำคัญขององค์กรยุคใหม่สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ความยืดหยุ่นและความคล่องตัว (Agility and Flexibility) องค์กรยุคใหม่ต้องมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง กลยุทธ์ และวิธีการดำเนินงานได้อย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เช่น ภาวะเศรษฐกิจผันผวน การเปลี่ยนแปลงของผู้บริโภค หรือการเกิดเทคโนโลยีใหม่ ๆ องค์กรที่มีความคล่องตัวจะสามารถแข่งขันและอยู่รอดได้ในระยะยาว (Robbins & Judge, 2019)

2) การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี (Technology-Driven) เทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานขององค์กร โดยเฉพาะเทคโนโลยีอย่างปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence – AI), บิ๊กดาต้า (Big Data), และอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of Things – IoT) ซึ่งช่วยให้องค์กรสามารถวิเคราะห์ข้อมูล ตัดสินใจได้แม่นยำยิ่งขึ้น และดำเนินงานได้แบบอัตโนมัติ (Brynjolfsson & McAfee, 2017)

3) การทำงานแบบเครือข่าย (Network-Based Organization) รูปแบบการทำงานขององค์กรยุคใหม่มีแนวโน้มเป็นแบบเครือข่ายมากขึ้น ทั้งภายในองค์กรและกับพันธมิตรภายนอก โดยการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ช่วยให้องค์กรสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ และตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Daft, 2021)

4) แนวทางการบริหารที่มุ่งเน้นนวัตกรรม (Innovation-Oriented Management) นวัตกรรมกลายเป็นหัวใจหลักของความได้เปรียบในการแข่งขันในยุคปัจจุบัน องค์กรต้องสร้างวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การทดลอง และการเรียนรู้จากความล้มเหลว โดย Drucker (1999) เน้นว่า องค์กรยุคใหม่จะต้องมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าใหม่ให้กับผู้บริโภคผ่านการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

5) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นความยืดหยุ่น (Flexible Human Resource Management) การเปลี่ยนแปลงของแรงงาน เช่น การเข้าสู่สังคมสูงวัย และความต้องการสมดุลชีวิต-งาน ทำให้การบริหารงานบุคคลในองค์กรยุคใหม่ต้องเน้นความยืดหยุ่น เช่น การทำงานแบบ Hybrid, การพัฒนาทักษะใหม่ (Reskilling & Upskilling) และการสร้างแรงจูงใจผ่านความผูกพันเชิงคุณค่า (Employee Engagement) มากกว่าผลตอบแทนทางการเงินเพียงอย่างเดียว (Robbins & Judge, 2019)

สรุปได้ว่า องค์กรยุคใหม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญจากองค์กรแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะในแง่ของโครงสร้างที่ยืดหยุ่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลัก และการบริหารที่เน้นนวัตกรรมและคนเป็นศูนย์กลาง การเข้าใจลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำและผู้บริหาร

ในการขับเคลื่อนองค์กรให้สามารถปรับตัวและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การบริหารองค์การยุคใหม่ด้วยแนวคิดภาวะผู้นำ (Leadership in Modern Organizations)

1. บทบาทของผู้นำในองค์การยุคใหม่ ภาวะผู้นำ (Leadership) มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้นำไม่เพียงทำหน้าที่กำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายขององค์กรเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ (inspiration) สนับสนุนการเติบโตของบุคลากร (empowerment) และส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้และนวัตกรรม (innovation culture) (Goleman, Boyatzis, & McKee, 2013)

ในบริบทขององค์การไทย บทบาทของผู้นำมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนจากผู้ออกคำสั่งไปสู่ผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรและการบริหารแบบยืดหยุ่นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของแรงงานรุ่นใหม่ (Generation Y และ Z) ผู้นำจำเป็นต้องเข้าใจคุณค่าที่บุคลากรยึดถือ เช่น ความสมดุลระหว่างชีวิตกับงาน และความหมายของงาน (ธนกฤต, 2564)

2. ทฤษฎีภาวะผู้นำที่เกี่ยวข้องกับการบริหารองค์การยุคใหม่

1) ภาวะผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ (Transformational Leadership) ทฤษฎี Transformational Leadership โดย Bass และ Avolio (1994) เน้นว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะสามารถสร้างแรงบันดาลใจและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ตามโดยใช้วิสัยทัศน์ แรงจูงใจ และการเอาใจใส่รายบุคคล ผู้นำประเภทนี้จะกระตุ้นให้บุคลากรพัฒนาศักยภาพสูงสุดของตนเอง และมีความผูกพันกับองค์กรในระดับลึก

2) ภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ (Situational Leadership) แนวคิด Situational Leadership โดย Hersey และ Blanchard (1988) เสนอว่าไม่มีสไตล์ภาวะผู้นำใดที่ดีที่สุด แต่ผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามสถานการณ์ เช่น ระดับทักษะหรือแรงจูงใจของผู้ตาม การปรับเปลี่ยนดังกล่าวช่วยให้การบริหารงานมีความเหมาะสมยิ่งขึ้นในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย (สุภาวดี, 2561)

3) ภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) ภาวะผู้นำดิจิทัลหมายถึง ความสามารถของผู้นำในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง การสื่อสาร และการสร้างวัฒนธรรมใหม่ในองค์กร (Westerman, Bonnet, & McAfee, 2014) ผู้นำในยุคดิจิทัลต้องเข้าใจข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อเสริมศักยภาพของทีม เช่น การใช้ AI, Big Data หรือแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความคล่องตัวในการทำงาน (พรนภา, 2563)

3. บทบาทของผู้นำในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในองค์การยุคใหม่ และผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการนำพาองค์กรผ่านการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ โดย Kotter (1996) ระบุว่า การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากผู้นำที่สามารถสร้างวิสัยทัศน์ร่วม สื่อสารอย่างมีพลัง และสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง

ในบริบทขององค์การไทย ชูติมา (2563) ชี้ให้เห็นว่า ความท้าทายที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงมักมาจากแรงต้านทานภายใน ผู้นำจึงต้องมีความสามารถในการจัดการอารมณ์ ความวิตกกังวล และความไม่แน่นอนของบุคลากร การมีภาวะผู้นำที่เปิดรับความคิดเห็น ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และใช้การสื่อสารอย่างจริงใจจะช่วยให้การเปลี่ยนแปลงดำเนินไปอย่างราบรื่น

การบริหารองค์การยุคใหม่ด้วยการจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management in Modern Organizations)

1. แนวคิดพื้นฐานของการจัดการการเปลี่ยนแปลง

การจัดการการเปลี่ยนแปลง (Change Management) หมายถึง กระบวนการที่องค์การใช้ในการวางแผน ดำเนินการ และควบคุมการเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับตัวต่อปัจจัยภายนอกและภายในที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง องค์การในยุคใหม่ไม่สามารถดำรงอยู่กับวิธีการเดิม ๆ ได้อีกต่อไป หากต้องการความอยู่รอดและเติบโต จำเป็นต้องพัฒนากลยุทธ์ที่สามารถนำองค์การผ่านความเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน (Hiatt, 2006; นพพร, 2562)

แนวคิดพื้นฐานในการจัดการการเปลี่ยนแปลงเน้นที่การสร้างการมีส่วนร่วมและความเข้าใจในเหตุผลของการเปลี่ยนแปลง การเตรียมความพร้อมให้กับบุคลากร และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพตลอดกระบวนการ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์การได้โดยไม่สูญเสียขวัญกำลังใจหรือประสิทธิภาพในการทำงาน

2. โมเดลการจัดการการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

1) Lewin's Change Model Kurt Lewin (1951) ได้เสนอโมเดลการเปลี่ยนแปลง 3 ขั้นตอน ได้แก่ Unfreeze: การเตรียมบุคลากรให้ตระหนักถึงความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง Change: การดำเนินการเปลี่ยนแปลงผ่านกิจกรรมหรือกลยุทธ์ต่าง ๆ Refreeze: การทำให้แนวทางหรือพฤติกรรมใหม่กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กร

โมเดลนี้เน้นการทำให้บุคลากรเข้าใจว่า "เหตุใดต้องเปลี่ยน" ก่อนที่จะเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงจริง เพื่อหลีกเลี่ยงแรงต้าน

2) Kotter's 8-Step Change Model John Kotter (1996) ได้พัฒนาโมเดล 8 ขั้นตอนที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงในระดับองค์กรโดยรวม ได้แก่ 1) สร้างความเร่งด่วน 2) จัดตั้งคณะผู้นำการเปลี่ยนแปลง 3) สร้างวิสัยทัศน์เพื่อการเปลี่ยนแปลง 4) สื่อสารวิสัยทัศน์ 5) ขจัดอุปสรรค 6) สร้างชัยชนะระยะสั้น 7) สร้างความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง 8) ตรึงแนวปฏิบัติใหม่ให้เป็นวัฒนธรรมขององค์กร (Kotter, 1996; วราวุฒิ, 2563)

โมเดลนี้ได้รับความนิยมในภาคธุรกิจและหน่วยงานภาครัฐของไทย เนื่องจากมีความเป็นระบบ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หลากหลายบริบท

3. บทบาทของผู้นำในกระบวนการเปลี่ยนแปลง ผู้นำมีบทบาทสำคัญในทุกขั้นตอนของการจัดการการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างแรงบันดาลใจ การสื่อสารเป้าหมาย และการบริหารแรงต้านทาน ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (visionary leader) จะสามารถโน้มน้าวให้บุคลากรเห็นคุณค่าของการเปลี่ยนแปลง และสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและความร่วมมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศิริพร, 2564)

นอกจากนี้ ผู้นำยังต้องมีความสามารถในการใช้ข้อมูลวิเคราะห์และเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนกระบวนการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่การตัดสินใจต้องอิงกับข้อมูลที่แม่นยำและรวดเร็ว (Hiatt, 2006)

4. ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยแห่งความสำเร็จประกอบด้วย 1) เป้าหมายชัดเจนและมีการสื่อสารที่ดี 2) การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง 3) การมีส่วนร่วมของบุคลากรในทุกระดับ 4) การให้การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะที่จำเป็น และปัจจัยแห่งความล้มเหลว ประกอบด้วย 1) ขาดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 2) แรงต้านทานจากบุคลากร 3) ผู้นำขาดความมั่นคงในการดำเนินการ 4) ไม่มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (Hiatt, 2006; วราวุฒิ, 2563)

กรณีในประเทศไทยพบว่า องค์กรที่ไม่สามารถสร้างความเข้าใจในบุคลากรก่อนการเปลี่ยนแปลง หรือมีการเปลี่ยนแปลงโดยขาดกระบวนการสนับสนุนที่เหมาะสม มักล้มเหลวในการนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความยั่งยืน (ศิริพร, 2564)

สรุปได้ว่า การบริหารองค์การยุคใหม่ต้องเน้นความยืดหยุ่น คล่องตัว และการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในบริบทเศรษฐกิจดิจิทัลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ การนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างคุ้มค่ากับการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างสร้างสรรค์เป็นปัจจัยสำคัญต่อความอยู่รอดและการเติบโตขององค์กร ภาวะผู้นำ เป็นกลไกหลักในการกำหนดทิศทาง สร้างแรงจูงใจ และส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่พร้อมเรียนรู้และเปลี่ยนแปลง โดยผู้นำยุคใหม่ต้องมีความสามารถทั้งเชิงกลยุทธ์และการบริหารคน ขณะเดียวกัน การจัดการการเปลี่ยนแปลง คือกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้การเปลี่ยนแปลงภายในองค์กรเป็นไปอย่างราบรื่น โดยต้องอาศัยการวางแผนอย่างเป็นระบบ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างความเข้าใจแก่บุคลากร

ดังนั้น องค์กรที่สามารถผสมผสานภาวะผู้นำกับการจัดการการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม จะมีศักยภาพสูงในการปรับตัวและแข่งขันในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ในยุคที่สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วแบบไม่หยุดนิ่ง (disruptive era) องค์กรไม่สามารถอยู่รอดด้วยการใช้ภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลงในลักษณะแยกส่วนได้อีกต่อไป จึงจำเป็นต้องสร้าง "ระบบขับเคลื่อนแบบบูรณาการ" (Integrated Engine) ซึ่งรวมเอา "ภาวะผู้นำ" และ "การจัดการการเปลี่ยนแปลง" เข้าด้วยกันในระดับ พฤติกรรมองค์กร (organizational behavior) ผ่านกรอบโครงสร้างที่ปรับตัวได้ตลอดเวลา (adaptive system)

แบบจำลองนี้ใช้แนวคิด "L.I.F.E." ซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ด้านหลัก ที่ทำหน้าที่เป็น "กลไกขับเคลื่อนองค์กรที่มีชีวิต" (Living System) ดังนี้

L – Leadership as Culture Catalyst ภาวะผู้นำในฐานะวัฒนธรรมขับเคลื่อน (ไม่ใช่แค่ตำแหน่ง) ผู้นำทุกระดับต้องเป็น "ผู้สร้างวัฒนธรรม" ที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง ยกระดับจาก "Top-down leadership" เป็น "Distributed leadership" ภาวะผู้นำต้องฝังรากในโครงสร้างองค์กร ไม่ใช่ยึดติดบุคคล แนวปฏิบัติ: ปรับโครงสร้างการสื่อสารและการตัดสินใจให้แนวราบ (flat)

I – Integrated Change Platform แพลตฟอร์มการเปลี่ยนแปลงที่ผสานมนุษย์ เทคโนโลยี และระบบ เปลี่ยนจาก “โครงการเปลี่ยนแปลง” เป็น “ระบบนิเวศการเปลี่ยนแปลง” ใช้ Big Data และ Feedback Loop เพื่อจับสัญญาณการเปลี่ยนแปลงแบบเรียลไทม์ วางโครงสร้าง change management ให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรองค์กร แนวปฏิบัติ: สร้าง dashboard ความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงรายไตรมาส

F – Flexible Human Operating System ระบบปฏิบัติการมนุษย์ที่ยืดหยุ่นต่อความหลากหลาย พัฒนา “ระบบความสามารถ” ที่ตอบสนองงานไม่แน่นอน ใช้แนวคิด “Resilience-Based HRM” เช่น Hybrid Workforce, Reverse Mentoring สนับสนุน growth mindset และการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวปฏิบัติ: ตั้งหน่วย “HR as Internal Innovation Coach”

E – Experiential Innovation Mindset กรอบความคิดนวัตกรรมที่เน้น “เรียนรู้จากการลอง” มากกว่าการวางแผน ส่งเสริมให้บุคลากร “เรียนจากความล้มเหลว” อย่างเป็นระบบ เปลี่ยนวัฒนธรรมจาก “หลีกเลี่ยงความผิดพลาด” เป็น “แสวงหาการทดลอง” ปรับ KPI จาก “ผลลัพธ์” เป็น “พฤติกรรมการเรียนรู้” แนวปฏิบัติ: ทดลองตั้ง Lab ระดับหน่วยงานในประเด็นที่เสี่ยงแต่มีผลลัพธ์สูง สรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

บทสรุป

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลงในองค์กรยุคใหม่ พบว่าการบูรณาการระหว่างสององค์ประกอบนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงและรักษาความได้เปรียบทางการแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนและสามารถสร้างแรงจูงใจในบุคลากร จะช่วยลดแรงต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง

และทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้ องค์การที่มีวัฒนธรรมการเรียนรู้ และนวัตกรรม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสนับสนุน จะสามารถเพิ่มขีดความสามารถ ในการปรับตัวและตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.(2565).รายงานเศรษฐกิจดิจิทัลของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลฯ.
- ชุติมา นิลกำแหง. (2563). ภาวะผู้นำและการจัดการการเปลี่ยนแปลงในองค์กร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุติมา นิลกำแหง. (2564). การจัดการการเปลี่ยนแปลงในองค์กรยุคดิจิทัล. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชิกมุนด์ พรประภา. (2560). การบริหารจัดการตามแนวคิดเชิงระบบ. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธนภุต วงษ์แก้ว. (2564). บทบาทภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ธนกิจ เพชรจินดา. (2564). แนวคิดเชิงระบบในการบริหารจัดการองค์การ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนภัทร แสงทอง. (2565). ผู้นำกับการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในองค์กรภาครัฐ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์กระทรวงมหาดไทย.
- นพพร, ว. (2562). การจัดการการเปลี่ยนแปลงในองค์กร. วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ, 7(1), หน้า 15–28.
- วรารุณ, ม. (2563). การประยุกต์ใช้โมเดล Kotter กับการบริหารการเปลี่ยนแปลงในองค์กร รัฐวิสาหกิจ. วารสารรัฐศาสตร์และการปกครอง, 10(2), หน้า 103–120.
- ศิริพร, ค. (2564). ภาวะผู้นำกับการจัดการแรงงานต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงในองค์กร. วารสารการจัดการสมัยใหม่, 19(1), หน้า 67–80.
- ชุติมา, พ. (2563). ภาวะผู้นำกับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล. วารสารการจัดการสมัยใหม่, 18(2), หน้า 45–58.
- ธนภุต, อ. (2564). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กรไทย. วารสารบริหารธุรกิจ, 12(1), หน้า 11–25.
- พรนภา, ศ. (2563). ภาวะผู้นำดิจิทัลในองค์กรธุรกิจไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์และการจัดการ, 10(1), หน้า 33–47.
- สุภาวดี, ช. (2561). การประยุกต์ภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ, 9(2), หน้า 77–91.
- นพพร โชคดี. (2562). การบริหารการเปลี่ยนแปลงในองค์กรไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- พรเทพ พรประภา. (2563). แนวทางการบริหารองค์การภายใต้บริบทของโลกดิจิทัล. กรุงเทพฯ:

- สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรนภา บุรณะชัย. (2563). *ภาวะผู้นำดิจิทัลและการจัดการในองค์กรไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พีระพงษ์ พวงทอง. (2562). *ภาวะผู้นำแบบเชิงปฏิสัมพันธ์ในบริบทของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์.
- ภราดร พัฒนาพิพัฒน์. (2563). *การบริหารองค์การยุคใหม่ด้วยแนวคิดภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ภาณุเดช พรประภา. (2563). *แนวทางการสร้างความยืดหยุ่นในองค์กรไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มงคลชัย ศรีแก้ว, & ทีมงาน. (2562). *การประยุกต์แนวคิดเชิงระบบในการวิเคราะห์องค์การ*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรารุณ สันข์แก้ว. (2563). *ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารการเปลี่ยนแปลง*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริพร พงศ์รักษ์. (2564). *การจัดการการเปลี่ยนแปลงในบริบทองค์กรสมัยใหม่*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาบันพัฒนาผู้นำดิจิทัล. (2564). *รายงานการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลในองค์กรไทย*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2565). *รายงานประจำปีด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กระทรวงการคลัง.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *รายงานภาวะประชากรไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักสถิติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *รายงานภาวะเศรษฐกิจและสังคมไทย ปี 2564*. กรุงเทพฯ: สศช.
- สำนักวิจัยนโยบายสุขภาพ. (2563). *การจัดการระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าในประเทศไทย*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์สุขภาพแห่งชาติ.
- สุภาวดี สันข์แก้ว. (2561). *ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลงในองค์กร*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Brynjolfsson, Erik, & McAfee, Andrew. (2017). *Machine, platform, crowd: Harnessing our digital future*. W. W. Norton & Company.
- Daft, Richard L. (2021). *Organization theory and design*. Cengage Learning.
- Drucker, Peter F. (1999). *Management challenges for the 21st century*. Harper Business.
- Kotter, John P. (1996). *Leading Change*. Harvard Business Review Press.
- McKinsey & Company. (2021). *The State of AI in 2021*. McKinsey Global Institute.
- Northouse, Peter G. (2018). *Leadership: Theory and Practice*. (8th ed.). SAGE Publications.
- Robbins, Stephen P., & Judge, Timothy A. (2019). *Organizational behavior*. Pearson.

- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2017). *Machine, Platform, Crowd: Harnessing Our Digital Future*. New York: W. W. Norton & Company.
- Daft, R. L. (2021). *Organization Theory and Design*. 13th ed.. Boston: Cengage Learning.
- Drucker, P. F. (1999). *Management Challenges for the 21st Century*. New York: Harper Business.
- Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2019). *Organizational Behavior*. 18th ed.. Harlow: Pearson Education.
- Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994). *Improving Organizational Effectiveness through Transformational Leadership*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Goleman, D., Boyatzis, R., & McKee, A. (2013). *Primal Leadership: Unleashing the Power of Emotional Intelligence*. Boston: Harvard Business Review Press.
- Hersey, P., & Blanchard, K. H. (1988). *Management of Organizational Behavior: Utilizing Human Resources*. 5th ed. New Jersey: Prentice-Hall.
- Kotter, J. P. (1996). *Leading Change*. Boston: Harvard Business School Press.
- Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). *Leading Digital: Turning Technology into Business Transformation*. Boston: Harvard Business Review Press.
- Hiatt, J. (2006). *ADKAR: A Model for Change in Business, Government and Our Community*. Loveland, CO: Prosci Research.
- Kotter, J. P. (1996). *Leading Change*. Boston: Harvard Business School Press.
- Lewin, K. (1951). *Field Theory in Social Science: Selected Theoretical Papers*. New York: Harper & Row.

การบริหารงานแบบ อไจล์ ในองค์กรสมัยใหม่ Agile Management in Modern Organizations

เสาวคนธ์ ศักดิ์ชัยศรี Saowakhon Sakchaisri

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: strategicpretty@gmail.com

Received April 1, 2025; Revised April 17, 2025; Accepted: August 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการบริหารงานแบบอไจล์ ในบริบทขององค์กรสมัยใหม่ที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล โดยมุ่งศึกษาทั้งในด้าน หลักการสำคัญของ อไจล์ แนวทางการประยุกต์ใช้ในองค์กร ประโยชน์ที่เกิดขึ้น รวมถึง ความท้าทายในการดำเนินงานจริง อไจล์ เป็นแนวคิดการบริหารงานที่ให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่น ความคล่องตัว การทำงานร่วมกันเป็นทีม และการส่งมอบผลงานในรอบสั้น ๆ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ แนวทางการบริหารแบบอไจล์เน้นการกระจายอำนาจการตัดสินใจไปยังทีมงาน การใช้กรอบการทำงาน เช่น Scrum, Kanban และ Lean รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง บทความนี้ได้นำเสนอกรณีศึกษาจากองค์กรชั้นนำทั้งในระดับสากล เช่น Spotify, Netflix, Amazon และ Google ตลอดจนกรณีศึกษาในประเทศไทย เช่น ธนาคารกสิกรไทย (KBank), ปตท. (PTT), AIS และ SCG ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวทางการปรับใช้ Agile ที่ประสบความสำเร็จในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังวิเคราะห์ความท้าทายที่องค์กรต้องเผชิญ เช่น การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร การพัฒนาทักษะบุคลากร และการจัดการโครงสร้างทีม พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไข เช่น การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง การจัดตั้งทีม อไจล์ โค้ชเพื่อช่วยแนะนำและฝึกอบรมพนักงาน และการใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น จิราหรือ เทลโลเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำงาน บทความนี้สรุปด้วยองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิเคราะห์ และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับการนำ อไจล์ ไปใช้จริงในองค์กรไทยและองค์กรสากล เช่น การเริ่มต้นจากทีมเล็ก ๆ การจัดการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง และการติดตามผลอย่างใกล้ชิด โดยหวังว่าจะเป็นแนวทางให้ผู้นำองค์กรสามารถปรับตัวและแข่งขันได้ในยุคที่เต็มไปด้วยความผันผวน องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในบทความนี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและดำเนินการปรับเปลี่ยนองค์กรไปสู่ระบบการบริหารงานที่คล่องตัว ทันสมัย และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: อไจล์; การบริหารจัดการ; องค์กรยุคใหม่; ความยืดหยุ่น; นวัตกรรม

Abstract

This academic article aims to analyze and propose management approaches using the Agile methodology in the context of modern organizations facing rapid changes in the digital era. The study focuses on the core principles of Agile, its implementation strategies, key benefits, and practical challenges encountered during its application. Agile is a management philosophy that emphasizes flexibility, responsiveness, collaborative teamwork, and short delivery cycles, enabling organizations to adapt quickly and effectively to customer needs. Agile promotes decentralized decision-making, the use of frameworks such as Scrum, Kanban, and Lean, and the creation of a culture of continuous learning and innovation. This article presents case studies from leading global organizations—such as Spotify, Netflix, Amazon, and Google as well as successful implementations within Thailand, including KBank, PTT, AIS, and SCG. These cases demonstrate how Agile can be adapted to various organizational environments with tangible results. The article also explores major challenges in adopting Agile, such as shifting organizational culture, developing employee competencies, and restructuring teams. Suggested solutions include strong executive support, the establishment of Agile Coach teams to guide and train employees, and the use of digital tools like Jira and Trello to streamline work processes. The study concludes with new insights and practical recommendations for applying Agile in both Thai and international contexts. These include starting with small teams, offering continuous training, and closely monitoring progress. Ultimately, this article aims to serve as a strategic guide for organizational leaders seeking to thrive and remain competitive in an increasingly volatile world. The knowledge gained from this study provides a valuable framework for planning and implementing organizational transformation toward a more agile, modern, and adaptive management system that is responsive to change in the digital age.

Keywords: Agile; Management; Modern Organizations; Flexibility, Innovation

บทนำ

ในสภาวะแวดล้อมทางธุรกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและคาดการณ์ได้ยาก องค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องเผชิญกับความท้าทายหลากหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความต้องการของลูกค้าที่ผันผวนอย่างต่อเนื่อง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง หรือการแข่งขันในตลาดที่มีความเข้มข้นเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ การบริหารจัดการตามแนวทางดั้งเดิม ซึ่งมุ่งเน้นการวางแผนระยะยาวและยึดติดกับโครงสร้างที่ตายตัว อาจไม่เพียงพอต่อการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุนี้ แนวคิด อไจล์ (Agile) จึงได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวได้อย่างยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดย "อไจล์" ไม่ใช่เพียงวิธีการบริหารโครงการ แต่เป็น แนวคิด (Mindset) ที่เน้นการทำงานเป็นทีม การเรียนรู้จากประสบการณ์ การส่งมอบคุณค่าแก่ลูกค้าอย่างต่อเนื่อง และการการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากเอกสารสำคัญที่เรียกว่า Manifesto for Agile Software Development (Beck et al., 2001) ซึ่งระบุหลักการสำคัญ 4 ข้อ และค่านิยม 12 ประการ ที่ส่งเสริมความคล่องตัว ความโปร่งใส และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง องค์กรที่นำแนวคิดนี้ไปใช้อย่างแท้จริง จะเปลี่ยนแปลงตั้งแต่วิธีคิด วิธีทำงาน ไปจนถึงวัฒนธรรมองค์กร เช่น การลดขั้นตอนที่ซับซ้อน การเปิดรับฟีดแบ็ก การตัดสินใจที่ใกล้ชิดกับพนักงาน และการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนความคล่องตัว (Rigby, Sutherland, & Takeuchi, 2016; Denning, 2018) ต่อมา แนวคิด อไจล์ (Agile) ได้รับการขยายขอบเขตการประยุกต์ใช้ไปยังอุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น การเงิน การผลิต และการบริการ ซึ่งช่วยให้ประสิทธิภาพการบริหารจัดการขององค์กรได้อย่างชัดเจน (Rigby et al., 2016)

ในบริบทของประเทศไทย องค์กรชั้นนำหลายแห่งได้เริ่มนำแนวคิด อไจล์ (Agile) มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ธนาคารกสิกรไทย (KBank) ซึ่งได้นำแนวทาง อไจล์ (Agile) มาใช้ในการพัฒนาแอปพลิเคชันดิจิทัล เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (KBank, 2020) และ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ซึ่งได้ประยุกต์ใช้ อไจล์ (Agile) ในการบริหารจัดการโครงการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (PTT, 2021) ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า อไจล์ (Agile) ไม่เพียงแต่ช่วยให้องค์กรสามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของลูกค้าได้อย่างฉับไว แต่ยังส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการสร้างนวัตกรรมและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

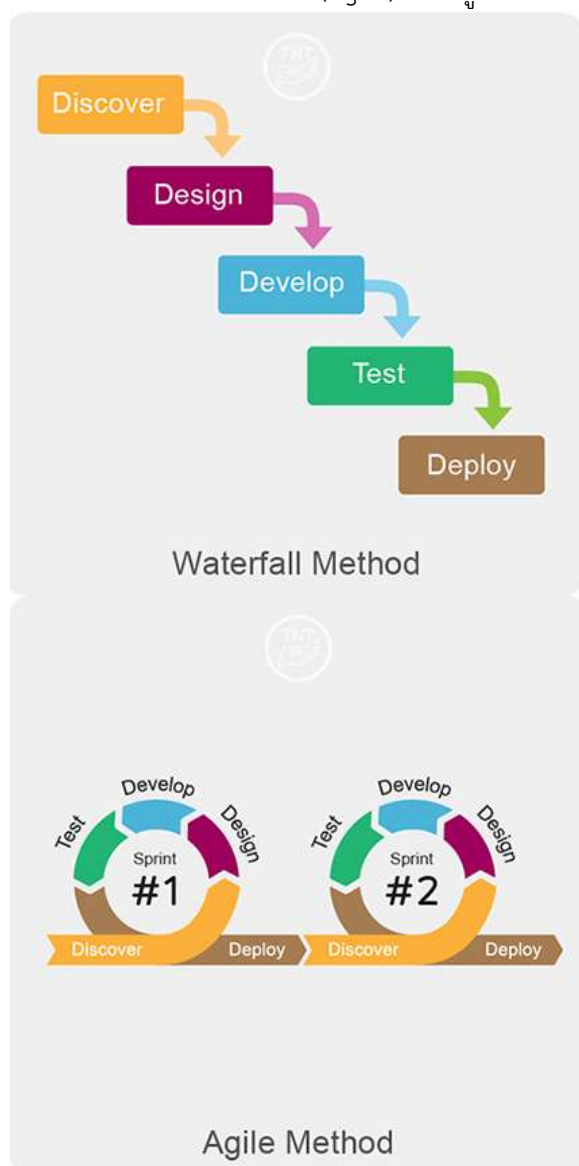
อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิด Agile มาประยุกต์ใช้ในองค์กรของประเทศไทยยังคงเผชิญกับอุปสรรคที่สำคัญ โดยเฉพาะวัฒนธรรมองค์กรที่มักยึดติดกับโครงสร้างลำดับชั้นและการควบคุมอย่างเข้มงวด (Moran, 2015) การเปลี่ยนผ่านไปสู่การบริหารจัดการแบบ อไจล์ (Agile) จึงจำเป็นต้องอาศัยความมุ่งมั่นอย่างจริงจังจากผู้บริหารระดับสูง การพัฒนาทักษะและความรู้ของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการคัดเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถนำศักยภาพของแนวคิดนี้ไปใช้ได้ อย่างเต็มประสิทธิภาพ บทความนี้จะสำรวจหลักการพื้นฐานของ อไจล์ (Agile) การประยุกต์ใช้ในองค์กรสมัยใหม่ทั้งในระดับสากลและในประเทศไทย ประโยชน์ที่ได้รับ ความท้าทายที่อาจเกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขปัญหาลำดับ

การบริหารงานแบบ อไจล์ (Agile) ในองค์กรสมัยใหม่

ในยุคที่ธุรกิจต้องเผชิญกับความผันผวนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบริหารงานแบบดั้งเดิมที่เน้นการวางแผนระยะยาวและโครงสร้างที่ตายตัวอาจไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความท้าทายในปัจจุบัน **Agile** (อไจล์) ซึ่งเป็นแนวคิดการบริหารงานที่เน้นความยืดหยุ่น ความคล่องตัว และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสมัยใหม่สามารถปรับตัวและแข่งขันได้ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา บทความนี้จะสำรวจหลักการพื้นฐานของ อไจล์ (Agile) การประยุกต์ใช้ในองค์กรสมัยใหม่ทั้งในระดับสากลและในประเทศไทย

ไทย ประโยชน์ที่ได้รับ ความท้าทายที่อาจเกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขปัญหานั้น ในบทความนี้จะได้อธิบายกรอบและแนวคิด ดังนี้

1. หลักการพื้นฐานของ อไจล์ (Agile) อไจล์ (Agile) เป็นแนวคิดในการทำงาน ไม่ใช่แค่กระบวนการหรือขั้นตอนที่ตายตัว และไม่ได้จำกัดเฉพาะการพัฒนาซอฟต์แวร์เท่านั้น แต่เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับ คน การสื่อสาร และ แนวทางการพัฒนาสินค้าและบริการ ขององค์กรให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้งานและผู้บริโภคได้อย่างต่อเนื่อง Trends and Technology (2019) ได้เปรียบเทียบรูปแบบการบริหารงานแบบเดิมที่เรียกว่า Waterfall Process และการบริหารงานแบบ อไจล์ (Agile) ตามรูปภาพที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 เปรียบเทียบการทำงาน Waterfall Method และ Agile Method
แหล่งที่มาของภาพ: Trends and Technology

จากรูปภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า องค์การส่วนใหญ่การทำงานมักอยู่ภายใต้ระบบการบริหารโครงการ (Project Management) ซึ่งมีผู้จัดการโครงการ (Project Manager) เป็นผู้ดูแลและทำงานร่วมกับทีมในการวางแผนโครงการ ตั้งแต่การกำหนดงบประมาณ ระยะเวลา กำลังคน และองค์ประกอบอื่นๆ โดยทั่วไปมักใช้กระบวนการเป็นลำดับขั้นตอนที่ต้องดำเนินการไปที่ละขั้นจนจบโครงการที่เรียกว่าระบบ (Waterfall Process) อย่างไรก็ตามแนวคิด อไจล์ (Agile) แตกต่างออกไปโดยมุ่งเน้นที่การลดกระบวนการทำงานที่ซับซ้อนและลดภาระด้านเอกสาร แต่ให้ความสำคัญกับ การสื่อสารและการทำงานร่วมกันภายในทีม เพื่อให้สามารถพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ๆ ได้อย่างรวดเร็ว จากนั้นนำไปให้กลุ่มเป้าหมาย (Target group) ทดลองใช้งานจริง ก่อนรวบรวมผลลัพธ์มาประเมิน และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง แนวทางนี้ช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาสินค้าและบริการได้อย่างรวดเร็ว มีความยืดหยุ่นสูง และตอบโจทย์ผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดเวลา

1. **หลักการทำงานแบบ อไจล์ (Agile) ที่มีประสิทธิภาพ** ประกอบด้วย 1) การทำงานเป็นทีมข้ามสายงาน (Cross-Functional Teams): เพื่อให้ทีมมีทักษะครบถ้วนในการส่งมอบผลงาน 2) ทีมได้รับอำนาจตัดสินใจและกำหนดทิศทางโครงการเพิ่มขึ้น บุคลากรที่ได้รับมอบหมายงานใน Agile squad จะมีอำนาจตัดสินใจเพียงพอเพื่อหลีกเลี่ยงขั้นตอนการอนุมัติขององค์กรที่มักใช้เวลานาน นั่นคือ Product Owner ต้องสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เพื่อความคล่องตัวและรวดเร็วสูงสุด 3) จัดสรรบุคลากรเฉพาะสำหรับโครงการ (Dedicated resources) มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบในแต่ละส่วน เพื่อให้มุ่งเน้นเฉพาะขอบเขตงาน (Scope of work) ของโครงการที่ได้รับมอบหมาย 4) แบ่งงานเป็นโครงการย่อย กำหนดเป้าหมายระยะสั้น และส่งมอบผลงานเป็นส่วนย่อยๆ เมื่อประเมินแล้วว่าเป็นไปในทิศทางที่ดีจึงค่อยๆ เพิ่มเติม หากพบข้อผิดพลาดหรือต้องปรับเปลี่ยน ก็สามารถปรับการทำงานให้เหมาะสมในแต่ละรอบ วิธีการนี้เรียกว่า Sprint 5) ทุกคนรับทราบสถานะโครงการอย่างชัดเจน สมาชิกทุกคนสื่อสารและรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโครงการ รวมถึงรายงานความคืบหน้าให้ทีมรับทราบ เพื่อสร้างความชัดเจนและการวัดผลที่มีประสิทธิภาพ 6) เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เรียนรู้ข้อผิดพลาดและข้อดีได้รวดเร็ว เนื่องจากการทำงานเป็นรอบเล็กๆ ทำให้สามารถเรียนรู้จากข้อผิดพลาดในรอบก่อนหน้า และค้นพบข้อบกพร่องและจุดแข็งในการทำงานได้อย่างรวดเร็ว

จากจุดเริ่มต้นในวงการเทคโนโลยี อไจล์ (Agile) ได้ขยายไปสู่อุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น การเงิน การตลาด และการผลิต โดยช่วยให้องค์กรจัดการกับความไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Rigby et al., 2016)

2. **การบริหารงานแบบ อไจล์ (Agile) ในองค์กรสมัยใหม่** ในยุคที่ธุรกิจต้องเผชิญกับความผันผวนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบริหารงานแบบดั้งเดิมที่เน้นการวางแผนระยะยาวและโครงสร้างที่ตายตัวอาจไม่เพียงพอต่อการตอบสนองความท้าทายในปัจจุบัน Agile (อไจล์) ซึ่งเป็นแนวคิดการบริหารงานที่เน้นความยืดหยุ่น ความคล่องตัว และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสมัยใหม่สามารถปรับตัวและแข่งขันได้ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา บทความนี้จะสำรวจหลักการพื้นฐานของ อไจล์ (Agile) การประยุกต์ใช้ในองค์กรสมัยใหม่ทั้งในระดับสากลและในประเทศไทย ประโยชน์ที่ได้รับ ความท้าทายที่อาจเกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขปัญหาลำดับ

3. การประยุกต์ใช้ อไจล์ (Agile) ในองค์กรสมัยใหม่

การนำ อไจล์ (Agile) ไปใช้ในองค์กรสมัยใหม่มักอาศัยกรอบการทำงาน (Frameworks) ที่ได้รับการพัฒนาและพิสูจน์แล้ว เช่นการใช้เครื่องมือที่ชื่อว่า “Scrum” ซึ่งแบ่งงานออกเป็นรอบสั้น ๆ (Sprints) และใช้การประชุมประจำวัน (Daily Standups) เพื่อติดตามความคืบหน้า (Schwaber & Sutherland, 2017) หรือใช้เครื่องมือที่ชื่อว่า “Kanban” ที่ใช้บอร์ดภาพเพื่อจัดการขั้นตอนการทำงานและลดงานค้าง (Work-in-Progress) และใช้เครื่องมือที่ชื่อว่า “Lean” ที่มุ่งลดความสูญเปล่าในกระบวนการเพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับลูกค้า กรอบการทำงานเหล่านี้ช่วยให้องค์กรสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้เหมาะสมกับลักษณะของตนเองได้ ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ Agile ในระดับสากล

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ Agile ในระดับสากล

1) Spotify ซึ่งพัฒนาโมเดล “Squads” และ “Tribes” เพื่อสร้างทีมขนาดเล็กที่ทำงานร่วมกันอย่างยืดหยุ่น (Kniberg & Ivarsson, 2012)

2) Netflix ใช้ อไจล์ (Agile) ในการพัฒนาซอฟต์แวร์และการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ (McCord, 2014)

3) Amazon นำหลักการ Two-Pizza Teams มาใช้เพื่อจำกัดขนาดทีมให้เล็กลงและเพิ่มความคล่องตัว (Denning, 2018)

และตัวอย่างการประยุกต์ใช้ Agile ในประเทศไทย

1) ธนาคารกสิกรไทย (KBank): นำ Scrum ไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ดิจิทัล เช่น แอปพลิเคชัน K PLUS ซึ่งช่วยลดเวลาในการนำเสนอบริการใหม่สู่ตลาดจากหลายเดือนเหลือเพียงไม่กี่สัปดาห์ (KBank, 2020)

2) บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน): ใช้ Agile ในการบริหารโครงการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะการพัฒนา ระบบ ERP ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและลดความล่าช้าในการส่งมอบ (PTT, 2021)

3) บริษัท แอดวานซ์ อินโฟร์ เซอร์วิส จำกัด (มหาชน) (AIS): นำ อไจล์ (Agile) ไปใช้ในการพัฒนาบริการ 5G และแพลตฟอร์มดิจิทัล โดยใช้ทีมข้ามสายงานเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ (AIS, 2022)

4) บริษัท เอสซีจี (SCG): ใช้กรอบ Kanban ในการจัดการกระบวนการผลิตและซัพพลายเชน ช่วยลดความสูญเปล่าและเพิ่มความยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า (SCG, 2023)

ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า อไจล์ (Agile) สามารถปรับใช้ได้กับบริบทของประเทศไทยทั้งในภาคการเงิน เทคโนโลยี และอุตสาหกรรมการผลิต

4. ประโยชน์ของการบริหารงานแบบ อไจล์ (Agile)

การบริหารงานแบบ อไจล์ (Agile) มอบประโยชน์ที่เห็นผลชัดเจนในหลายมิติ ประการแรกคือ ความสามารถในการปรับตัว ซึ่งช่วยให้องค์กรสามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดหรือลูกค้าได้อย่างทันทั่วทั้งที่ Highsmith (2019) อธิบายว่า อไจล์ (Agile) ช่วยให้ทีมสามารถปรับเปลี่ยนทิศทางได้อย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องรอรออนุมัติที่ซับซ้อน ประการที่สองคือ ประสิทธิภาพการทำงาน โดยการทำงานในรอบสั้น ๆ ช่วยลดเวลาในการส่งมอบผลงานและเพิ่มโอกาสในการรับข้อเสนอแนะจากลูกค้า (VersionOne, 2020) และประการที่

สามคือ การสร้างนวัตกรรม ซึ่งเกิดจากการที่ ่อไจล์ (Agile) ส่งเสริมให้ทีมทดลองแนวคิดใหม่ ๆ และเรียนรู้จากความผิดพลาดอย่างรวดเร็ว (Ries, 2011)

จากการสำรวจของ VersionOne (2020) พบว่าร้อยละ 97 ขององค์กรที่ใช้ ่อไจล์ (Agile) รายงานถึงการปรับปรุงในด้านการจัดการการเปลี่ยนแปลง และพบว่าร้อยละ 83 เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของผลิตภาพทีม ประโยชน์เหล่านี้ไม่เพียงช่วยให้องค์กรดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในระยะยาว อย่างไรก็ตาม การบรรลุผลประโยชน์เหล่านี้มักมาพร้อมกับความท้าทายที่ต้องจัดการอย่างรอบคอบ

5. ความท้าทายในการนำ ่อไจล์ (Agile) มาใช้ในองค์กร การนำแนวคิด ่อไจล์ (Agile) มาใช้ในองค์กรสมัยใหม่ไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากต้องเผชิญกับความท้าทายหลายด้าน ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ความท้าทายด้านการบริหารจัดการของผู้บริหาร ในหลายองค์กร ผู้บริหารยังคงยึดติดกับโครงสร้างการบริหารแบบลำดับขั้น (Hierarchy) และระบบราชการที่ให้ความสำคัญกับการควบคุมและการอนุมัติจากเบื้องบน การนำ Agile มาใช้จึงต้องการการเปลี่ยนแปลงทางความคิด (Mindset) ของผู้บริหารระดับสูงอย่างจริงจัง เพื่อเปิดทางให้ทีมสามารถตัดสินใจได้รวดเร็วและคล่องตัวมากขึ้น อย่างไรก็ตาม Moran (2015) ชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้มักพบอุปสรรคจากความ

2) ความท้าทายด้านการแข่งขันกับองค์กรอื่น องค์กรที่ไม่สามารถปรับตัวตามแนวคิด Agile ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ อาจตกเป็นรองในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่แข่งขันสูง เช่น การส่งมอบผลิตภัณฑ์ที่ล่าช้า หรือไม่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ทันทั่วทั้งที่ ตัวอย่างขององค์กรที่ประสบความสำเร็จจากการใช้ Agile เช่น Amazon และ Spotify ได้ชี้ให้เห็นว่า ความคล่องตัวและการเรียนรู้ที่รวดเร็วเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่รอดและเติบโต (Rigby et al., 2016)

3) ความท้าทายต่อการทำงานเป็นทีม Agile เน้นการทำงานเป็นทีมข้ามสายงาน (Cross-functional teams) ซึ่งต้องการการสื่อสาร การร่วมมือ และความไว้วางใจกันในระดับสูง องค์กรที่มีลักษณะการทำงานแยกฝ่ายชัดเจน (Silo) หรือขาดวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปันข้อมูล มักจะเผชิญกับปัญหาในการสร้างทีม Agile ที่แท้จริง Cohn (2010) อธิบายว่า การฝึกอบรมทักษะด้าน Soft skills และการสร้างความเข้าใจร่วมกันจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ทีมสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การสร้างทีม Agile ที่มีความหลากหลายทางทักษะ (Diverse skills) ยังต้องอาศัยภาวะผู้นำที่สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดความร่วมมืออย่างเท่าเทียม การสื่อสารอย่างเปิดเผย และการสร้างวัฒนธรรมที่ไม่ลงโทษเมื่อเกิดข้อผิดพลาด เพื่อให้ทีมกล้าเรียนรู้จากกันและกัน และพัฒนาการทำงานอย่างต่อเนื่อง

4) ความท้าทายด้านการฝึกอบรมและทักษะของพนักงาน การทำงานแบบ ่อไจล์ต้องใช้เครื่องมือและทักษะเฉพาะ เช่น Jira, Trello รวมถึงวิธีคิดเชิงระบบและการทำงานแบบ iteration อย่างต่อเนื่อง หากบุคลากรไม่มีความเข้าใจหรือไม่เคยผ่านการอบรม อาจเกิดความสับสนหรือการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงได้ Appelo (2019) เน้นว่า การฝึกอบรมควรเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในระดับองค์กร การฝึกอบรมควรมุ่งเน้นทั้งด้านเทคนิค เช่น การใช้เครื่องมือดิจิทัล การจัดการโครงการแบบ Agile framework และด้านทักษะ

อ่อน (Soft Skills) เช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกัน การปรับตัว และการเปิดรับพิตแบ็กอย่างสร้างสรรค์ การจัดเวิร์กช็อปแบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงจะช่วยให้พนักงานเกิดความเข้าใจลึกซึ้ง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. ความท้าทายด้านโครงสร้างองค์กร Agile ต้องการโครงสร้างที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้าง แต่หลายองค์กรยังคงมีโครงสร้างแบบดั้งเดิมที่แบ่งหน้าที่ชัดเจน และใช้การบริหารแบบบนลงล่าง ส่งผลให้การนำ Agile มาใช้ต้องเริ่มจากการทดลองในทีมเล็ก (Pilot teams) และค่อยๆ ปรับขยาย เช่นเดียวกับแนวทางที่ Denning (2018) แนะนำให้เริ่มจากจุดเล็กที่ประสบความสำเร็จ แล้วจึงขยายไปทั้งองค์กร อย่างไรก็ตาม ความท้าทายนี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของการเปลี่ยนแบบแผนการจัดโครงสร้างงานเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเปลี่ยนความคิดของผู้บริหารและพนักงานให้ยอมรับการทำงานแบบไร้ลำดับชั้น (Flat structure) ที่เน้นความไว้วางใจและการตัดสินใจร่วมกันมากกว่าการควบคุมจากเบื้องบน นอกจากนี้ยังต้องจัดสรรทรัพยากรให้แต่ละทีมสามารถบริหารงานได้เอง และสนับสนุนให้มีการเรียนรู้จากการทดลอง แม้อาจล้มเหลวบ้างในช่วงแรก เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว หากองค์กรไม่สามารถจัดการกับโครงสร้างให้เหมาะกับ Agile ได้ การดำเนินงานจะยังติดอยู่กับข้อจำกัดเดิมและไม่สามารถปลดล็อกศักยภาพที่แท้จริงของ Agile ได้อย่างเต็มที่

องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบที่ 2 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จาก "การบริหารงานแบบ อัจฉริยะ (Agile) ในองค์กรสมัยใหม่"

ผู้เขียนได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการบริหารงานแบบ อัจฉริยะ (Agile) ในองค์กรสมัยใหม่สร้างเป็นภาพอินโฟกราฟฟิค (Infographic) เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจองค์ความรู้ได้ง่ายขึ้น และสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. อัจฉริยะ (Agile) เป็นมากกว่าเครื่องมือ แต่เป็นวัฒนธรรมองค์กร และไม่ใช่ว่าเพียงกรอบการทำงานหรือวิธีการบริหารโครงการเท่านั้น แต่เป็นแนวคิดที่ต้องฝังรากลึกในวัฒนธรรมขององค์กร โดย

เน้นการทำงานเป็นทีม การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การนำ อไจล์ (Agile) ไปใช้ให้ประสบความสำเร็จจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงในระดับวัฒนธรรม ไม่ใช่แค่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานเพียงอย่างเดียว

2. การปรับใช้ อไจล์ (Agile) ในบริบทที่หลากหลาย สามารถประยุกต์ใช้ได้หลากหลายอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี การเงิน หรือการผลิต ทั้งในระดับสากลและในประเทศไทย ตัวอย่างจากองค์กรชั้นนำ เช่น Spotify, Amazon, KBank และ SCG แสดงให้เห็นว่า อไจล์ (Agile) มีความยืดหยุ่นสูง และสามารถปรับให้เข้ากับความต้องการและบริบทขององค์กรแต่ละแห่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความท้าทายที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและการฝึกอบรม ความท้าทายหลักในการนำ อไจล์ (Agile) มาใช้คือการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรที่มักยึดติดกับโครงสร้างลำดับชั้นและวิธีการทำงานแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ การขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ด้าน อไจล์ (Agile) รวมถึงการฝึกอบรมที่ไม่เพียงพอยังเป็นอุปสรรคสำคัญ โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย

4. การสนับสนุนจากผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญ การผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ อไจล์ (Agile) จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงอย่างจริงจัง โดยผู้บริหารต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างในการยอมรับและส่งเสริมวัฒนธรรมใหม่ เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้อย่างราบรื่น

5. เครื่องมือดิจิทัลช่วยอำนวยความสะดวก การใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น จิรา (Jira) หรือเทรลโล (Trello) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการงานและติดตามความคืบหน้าของโครงการ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนการทำงานแบบ อไจล์ (Agile) ให้สำเร็จลุล่วง

6. Agile ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม ด้วยรูปแบบการทำงานในรอบสั้น ๆ (iteration) และการเน้นการทดลองและเรียนรู้จากผลลัพธ์ อไจล์ (Agile) ช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และตอบสนองต่อความต้องการของตลาดได้ทันทั่วทั้ง

7. การเริ่มต้นจากทีมเล็ก ๆ เป็นกลยุทธ์ที่ดี การนำ อไจล์ (Agile) ไปทดลองใช้ในทีมหรือโครงการขนาดเล็กก่อน แล้วค่อยขยายไปยังส่วนอื่น ๆ ขององค์กร เป็นวิธีที่ช่วยลดความเสี่ยงและสร้างความมั่นใจในวิธีการทำงานใหม่นี้ ก่อนที่จะนำไปใช้ในวงกว้าง

องค์ความรู้ใหม่เหล่านี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและดำเนินการนำ อไจล์ (Agile) ไปประยุกต์ใช้ในองค์กรต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย ซึ่งอาจมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและวัฒนธรรมองค์กรที่แตกต่างจากประเทศตะวันตก การเข้าใจและจัดการกับความท้าทายเหล่านี้จะช่วยให้การเปลี่ยนผ่านสู่การบริหารงานแบบ อไจล์ (Agile) เป็นไปอย่างราบรื่นและยั่งยืน

บทสรุป

อไจล์ (Agile) คือแนวคิดการบริหารงานที่เน้นความยืดหยุ่น ความคล่องตัว และการมีส่วนร่วมของทีมงานในกระบวนการทำงานทั้งหมด โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในบริบทของธุรกิจที่มีความไม่แน่นอนสูง หลักการสำคัญของ Agile ได้แก่ การทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับลูกค้า การส่งมอบผลงานในรอบสั้น ๆ (Iterations) และการเรียนรู้

จากผลลัพธ์เพื่อนำมาปรับปรุงในรอบถัดไป แนวคิดนี้ได้พัฒนามาจากวงการพัฒนาซอฟต์แวร์ และได้ขยายไปสู่องค์กรในหลากหลายอุตสาหกรรมทั่วโลก แนวทางการนำ Agile ไปประยุกต์ใช้ในองค์กร จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร โดยเน้นการลดลำดับชั้น เพิ่มอำนาจการตัดสินใจให้กับทีม และเสริมสร้างการสื่อสารแบบเปิดเผย ภายใต้โครงสร้างการทำงานแบบ Cross-functional Teams ควบคู่กับการอบรมบุคลากรให้มีทักษะในการใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น Jira, Trello และการใช้กรอบการทำงาน (Framework) เช่น Scrum, Kanban หรือ Lean ที่เหมาะสมกับลักษณะขององค์กร ทั้งนี้ ผู้บริหารระดับสูงต้องมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และสร้างแรงสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง องค์กรที่นำ Agile ไปใช้ประสบความสำเร็จในหลายมิติ ได้แก่ การเพิ่มความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า ได้อย่างรวดเร็วและตรงจุด การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ด้วยการลดเวลาในการส่งมอบ และการปรับปรุงงานแบบทันที การสร้างนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง จากกระบวนการทดลองและการเรียนรู้ภายในทีม อย่างไรก็ตาม แม้จะมีผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม การนำ Agile มาใช้ในองค์กรยังคงมีอุปสรรค เช่น การต่อต้านจากวัฒนธรรมองค์กรเดิม การขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญ และความไม่เข้าใจในหลักการ Agile อย่างแท้จริง ดังนั้น การบริหารการเปลี่ยนแปลงจึงต้องใช้แนวทางแบบองค์รวม ทั้งในด้าน ผู้นำ, กระบวนการ, เทคโนโลยี, และ บุคลากรหากสามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสม Agile จะไม่เพียงช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวได้ในทุกเวทีในยุคดิจิทัลเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้เกิด ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน, การขยายขีดความสามารถของทีม, และ ความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- Adkins, L. (2010). *Coaching agile teams: A companion for ScrumMasters, agile coaches, and project managers in transition*. Addison-Wesley.
- AIS. (2022). *Annual report 2022*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 จาก <https://investor.ais.co.th/misc/ar/2022/20230221-advanc-ar2022-en.pdf>
- Anderson, D. J. (2010). *Kanban: Successful evolutionary change for your technology business*. Blue Hole Press.
- Appelo, J. (2019). *Startup, scaleup, screwup: 42 tools to accelerate lean and agile business growth*. Wiley.
- Atlassian. (2020). *Jira software: The #1 software development tool used by agile teams*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 จาก <https://www.atlassian.com/software/jira>
- Beck, K., Beedle, M., Van Bennekum, A., Cockburn, A., Cunningham, W., Fowler, M., Grenning, J., Highsmith, J., Hunt, A., Jeffries, R., Kern, J., Marick, B., Martin, R. C., Mellor, S., Schwaber, K., Sutherland, J., & Thomas, D. (2001). *Manifesto for agile software development*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 จาก <https://agilemanifesto.org/>
- Cohn, M. (2010). *Succeeding with agile: Software development using Scrum*. Addison-Wesley.

- Denning, S. (2018). *The age of agile: How smart companies are transforming the way work gets done*. AMACOM.
- Highsmith, J. (2019). *Agile project management: Creating innovative products*. Addison-Wesley.
- Kniberg, H., & Ivarsson, A. (2012). *Scaling agile at Spotify with tribes, squads, chapters & guilds*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 จาก <https://blog.crisp.se/wp-content/uploads/2012/11/SpotifyScaling.pdf>
- McCord, P. (2014). How Netflix reinvented HR. *Harvard Business Review*, 92(1), 70–76.
- Moran, A. (2015). *Managing agile: Strategy, implementation, organisation and people*. Springer.
- PMA Thailand. (2021). *รายงานการสำรวจ Agile ในไทย*.
- Poppendieck, M., & Poppendieck, T. (2003). *Lean software development: An agile toolkit*. Addison-Wesley.
- PTT. (2021). *รายงานประจำปี 2564*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 จาก <https://www.pttplc.com/th/Media/Publications/Report.aspx>
- Ries, E. (2011). *The lean startup: How today's entrepreneurs use continuous innovation to create radically successful businesses*. Crown Business.
- Rigby, D. K., Sutherland, J., & Takeuchi, H. (2016). Embracing agile. *Harvard Business Review*, 94(5), 40–50.
- SCBX. (2023). *รายงานประจำปี 2565*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 จาก <https://www.scbx.com/th/annualreport2023>
- SCG. (2023). *Sustainability report 2023*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 จาก <https://www.scg.com/sustainability>
- Schwaber, K., & Sutherland, J. (2017). *The Scrum guide*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 จาก <https://www.scrumguides.org/scrum-guide.html>
- Sutherland, J. (2014). *Scrum: The art of doing twice the work in half the time*. Crown Business.
- True Corporation. (2022). *รายงานประจำปี 2565*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 จาก <https://investor-th.truecorp.co.th/misc/AR/20230327-true-ar2022-th.pdf>
- Trends and Technology (2019) การทำงานแบบ Agile แนวคิดในการทำงานขององค์กรยุคใหม่, สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2525 จาก <https://www.tnt.co.th/news/162-agile-framework-working-principle-for-modern-company>
- VersionOne. (2020). *14th annual state of agile report*. <https://stateofagile.com/>
- Beck, K. et al. (2001). *Manifesto for Agile Software Development*. Retrieved from <https://agilemanifesto.org>

Rigby, D. K., Sutherland, J., & Takeuchi, H. (2016). Embracing Agile. *Harvard Business Review*, 94(5), 105-116.

สื่อกับการสร้างภาพลักษณ์ทางเพศ: ความเปลี่ยนแปลงของค่านิยม ในยุคปัจจุบัน

Media and the Construction of Gender Representation: Changes in Contemporary Social Values

อุมารณ เมธมาลี Umaporn Methmaolee

นักวิชาการอิสระ Independent Scholar

Corresponding author, e-mail: umethmaolee@gmail.com

Received April 4, 2025; Revised April 13, 2025; Accepted: August 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อสมัยใหม่ รวมถึงศึกษาผลกระทบของการนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศที่มีต่อสังคม โดยเน้นการศึกษาสื่อที่ได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงปี 2020-ปัจจุบัน เช่น โฆษณา รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และโซเชียลมีเดีย ผลการศึกษาพบว่า ในยุคดิจิทัล สื่อมีบทบาทสำคัญในการกำหนดภาพลักษณ์ทางเพศที่สะท้อนผ่านสื่อมวลชนและแพลตฟอร์มออนไลน์ การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อมีอิทธิพลต่อค่านิยมทางสังคมและทัศนคติของผู้บริโภค บทความนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อสมัยใหม่ รวมถึงศึกษาผลกระทบของการนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศที่มีต่อสังคม โดยเน้นการศึกษาสื่อที่ได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงปี 2020-ปัจจุบัน เช่น โฆษณา รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และโซเชียลมีเดีย ผลการศึกษาพบว่าสื่อมีแนวโน้มในการนำเสนออัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลายมากขึ้น แต่ยังคงมีลักษณะเหมารวมอยู่ในบางประเด็น บทความนี้ยังเสนอแนวทางพัฒนาสื่อให้มีการนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศอย่างเท่าเทียมและลดอคติที่มีอยู่ในสังคม

คำสำคัญ: ภาพลักษณ์ทางเพศ; ค่านิยมสังคม; สื่อดิจิทัล; การนำเสนอทางเพศ; ความเท่าเทียมทางเพศ

Abstract

This academic article focuses on analyzing the changing trends in gender representation in modern media and studying the impacts of such portrayals on society. It emphasizes the examination of the most popular forms of media from 2020 to the present, including advertisements, television programs, films, and social media platforms. The findings reveal that in the digital era, media plays a crucial role in shaping gender representation as reflected through both traditional mass media and online platforms. Media representations significantly influence social values and consumer attitudes. The study found that while there is a growing tendency for

media to portray a broader range of gender identities, stereotypical representations still persist in certain aspects. This article also proposes strategies for improving media portrayals to ensure more equitable and inclusive gender representation and to reduce gender bias within society.

Keywords: Gender representation; Mass media; Gender equality; Gender bias; Digital society

บทนำ

สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนและกำหนดภาพลักษณ์ทางเพศในสังคม โดยการนำเสนอภาพลักษณ์ของเพศชายและเพศหญิงที่ปรากฏในสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ โฆษณา และแพลตฟอร์มดิจิทัล ล้วนมีอิทธิพลต่อการสร้างและปรับเปลี่ยนค่านิยมทางสังคมเกี่ยวกับบทบาททางเพศ (Kilbourne, 2010) การที่สื่อเลือกนำเสนอภาพของบุคคลตามกรอบแนวคิดดั้งเดิม เช่น ผู้ชายเป็นผู้นำ แข็งแกร่ง และเป็นผู้มีอำนาจ ขณะที่ผู้หญิงถูกมองว่าอ่อนโยนและมีบทบาทหลักในครอบครัว ส่งผลให้เกิดการตอกย้ำโครงสร้างอำนาจและความไม่เท่าเทียมทางเพศ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของสังคมและกระแสเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศทำให้สื่อต้องปรับเปลี่ยนการนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศให้ครอบคลุมและสะท้อนความเป็นจริงมากขึ้น ทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์ภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อ ได้แก่ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) ของ Mead (1934) ซึ่งอธิบายว่าสื่อมีบทบาทสำคัญในการสร้างและถ่ายทอดความหมายเกี่ยวกับเพศผ่านการใช้สัญลักษณ์และการสื่อสารที่ถูกนำเสนอซ้ำ ๆ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมเกี่ยวกับบทบาททางเพศ ขณะที่ทฤษฎีเฟรมมิ่ง (Framing Theory) ของ Entman (1993) ระบุว่าสื่อสามารถกำหนดกรอบความคิดของผู้บริโภคผ่านการเลือกนำเสนอเนื้อหา ทำให้บางบทบาททางเพศได้รับความสนใจมากกว่าบทบาทอื่น ๆ นอกจากนี้ ทฤษฎีบทบาททางเพศ (Gender Role Theory) ของ Eagly (1987) ชี้ให้เห็นว่าบทบาททางเพศถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคมและได้รับการเสริมสร้างผ่านการนำเสนอของสื่อ ปัจจุบัน แพลตฟอร์มดิจิทัลและโซเชียลมีเดียมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดภาพลักษณ์ทางเพศ เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคสามารถแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางของสื่อมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสื่อจะมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่สนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศ แต่ยังคงมีอคติและแนวคิดแบบเหมารวมในบางด้าน เช่น การนำเสนอผู้หญิงในฐานะวัตถุทางเพศ หรือการจำกัดบทบาทของผู้ชายให้อยู่ในกรอบของความแข็งแกร่งเท่านั้น แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงของสื่อในบางด้าน แต่โฆษณายังคงเน้นย้ำภาพลักษณ์ของผู้หญิงในฐานะผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้ชายและให้ความสำคัญกับความสวยงามมากกว่าความสามารถ

บทความนี้จะมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ทางเพศที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อ รวมถึงผลกระทบที่อาจมีต่อค่านิยมทางสังคม โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจในบทบาทของสื่อที่มีต่อการสร้างภาพลักษณ์ทางเพศ และเสนอแนวทางในการพัฒนาสื่อให้สามารถนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศที่สะท้อนความหลากหลายและลดการตอกย้ำบทบาททางเพศแบบเหมารวม เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความเท่าเทียมในสังคมยุคปัจจุบัน

แนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อ

ในยุคดิจิทัล สื่อไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการส่งต่อข้อมูลเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ทางเพศและกำหนดบทบาทของเพศในสังคมร่วมสมัย การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมทางสังคมสะท้อนให้เห็นผ่านการนำเสนอของสื่อต่าง ๆ ที่มีทั้งการตอกย้ำแนวคิดแบบเหมารวม และการส่งเสริมความหลากหลายทางเพศ บทความนี้จึงมุ่งศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างสื่อกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางเพศในยุคปัจจุบัน ผ่านกรอบแนวคิดทางทฤษฎีและผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงในสังคม

การศึกษาภาพลักษณ์ทางเพศที่ถูกนำเสนอในสื่อสามารถอธิบายผ่านกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหลายแขนง ซึ่งช่วยให้เข้าใจถึงกลไกที่สื่อใช้ในการกำหนดบทบาททางเพศและส่งผลกระทบต่อรับรู้ของผู้บริโภค ในบทความนี้ จะใช้กรอบแนวคิดทางสังคมวิทยา 3 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism), ทฤษฎีเฟรมมิ่ง (Framing Theory), และทฤษฎีบทบาททางเพศ (Gender Role Theory) เพื่ออธิบายกระบวนการที่สื่อมีส่วนในการสร้างและถ่ายทอดภาพลักษณ์ทางเพศ

1. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของ Mead (1934) มุ่งเน้นการศึกษาว่าสังคมถูกสร้างขึ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยใช้สัญลักษณ์และการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญ แนวคิดหลักของทฤษฎีนี้ระบุว่า บุคคลเรียนรู้พฤติกรรมและบทบาทของตนเองผ่านกระบวนการทางสังคม ซึ่งรวมถึงการซึมซับภาพลักษณ์ที่นำเสนอในสื่อ (Blumer, 1969) ในบริบทของภาพลักษณ์ทางเพศ ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายว่าสื่อทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ผู้บริโภคนำมาใช้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของเพศชายและเพศหญิง

ตัวอย่างที่ชัดเจนของการใช้ทฤษฎีนี้ในสื่อ ได้แก่ การนำเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงในบทบาทของผู้ดูแลบ้าน หรือการเน้นให้ผู้ชายมีลักษณะที่แข็งแกร่งและเป็นผู้นำ เมื่อผู้ชมสื่อได้รับสารที่สื่อส่งออกมาอย่างต่อเนื่อง พวกเขาจะปรับตัวและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางเพศตามแบบที่สื่อนำเสนอ ซึ่งอาจนำไปสู่การรับรู้แบบเหมารวม (stereotype) เกี่ยวกับเพศ เช่น ผู้หญิงควรมีความอ่อนโยนและให้ความสำคัญกับครอบครัว ขณะที่ผู้ชายควรเป็นผู้นำและประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน

2. ทฤษฎีเฟรมมิ่ง (Framing Theory) ทฤษฎีเฟรมมิ่งของ Entman (1993) อธิบายว่าสื่อมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของผู้บริโภคผ่านกระบวนการเลือกและจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลที่น่าเสนอ แนวคิดนี้หมายความว่าสื่อสามารถกำหนดความหมายของเรื่องราวหรือเหตุการณ์ผ่านวิธีการนำเสนอที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งในบริบทของภาพลักษณ์ทางเพศ สื่อสามารถกำหนดแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของเพศชายและเพศหญิงผ่านการเลือกใช้ภาพ ตัวละคร และเนื้อหาที่มุ่งเน้นไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง

ตัวอย่างของทฤษฎีเฟรมมิ่งที่ปรากฏในสื่อ ได้แก่ โฆษณาที่เลือกนำเสนอผู้หญิงในฐานะผู้ที่ต้องดูแลรูปลักษณ์ภายนอก เช่น โฆษณาเครื่องสำอางและผลิตภัณฑ์ดูแลผิวที่มักแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงต้องมีความสวยงามเพื่อเป็นที่ยอมรับในสังคม ขณะที่โฆษณาที่เกี่ยวข้องกับความแข็งแกร่ง เช่น ผลิตภัณฑ์ฟิตเนสหรือรถยนต์ มักมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเพศชาย (Gill, 2007) การกำหนดกรอบแนวคิดเช่นนี้มีผลกระทบต่อการสร้างค่านิยมทางเพศในสังคม ทำให้เกิดการแบ่งแยกบทบาททางเพศที่ชัดเจนและจำกัดความสามารถของบุคคลที่อาจไม่ได้ตรงกับแบบแผนที่สื่อกำหนด

3. ทฤษฎีบทบาททางเพศ (Gender Role Theory) ทฤษฎีบทบาททางเพศของ Eagly (1987) อธิบายว่าบทบาททางเพศของบุคคลถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม และได้รับการเสริมสร้างผ่านกระบวนการทางสังคมและสื่อมวลชน ทฤษฎีนี้เน้นว่าผู้คนเรียนรู้บทบาททางเพศผ่านการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลรอบตัว และสื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการตอกย้ำพฤติกรรมเหล่านั้น (Wood & Eagly, 2012)

ตัวอย่างของทฤษฎีนี้สามารถเห็นได้จากการศึกษาที่พบว่า ตัวอย่างของทฤษฎีนี้สามารถเห็นได้จากการศึกษาที่พบว่าเด็กที่ได้รับชมสื่อที่เน้นบทบาททางเพศแบบเหมารวมมีแนวโน้มที่จะเลือกอาชีพและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับเพศของตน มากกว่ากลุ่มที่ได้รับข้อมูลที่มีความหลากหลายทางเพศมากขึ้น (Bussey & Bandura, 1999) นอกจากนี้ ในอุตสาหกรรมภาพยนตร์ ฮอลลีวูดยังคงมีแนวโน้มที่จะให้บทบาทนำแก่ตัวละครเพศชาย ในฐานะผู้กระทำและผู้นำ ขณะที่ตัวละครเพศหญิงมักได้รับบทที่เกี่ยวข้องกับความรักหรือการพึ่งพาผู้อื่น (Lauzen, 2018) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าทฤษฎีบทบาททางเพศยังคงมีอิทธิพลต่อการผลิตเนื้อหาในสื่อร่วมสมัย

ทั้ง 3 ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายว่าภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อถูกสร้างขึ้นและมีอิทธิพลต่อสังคมอย่างไร ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่าสื่อเป็นตัวกลางที่ช่วยให้บุคคลเรียนรู้และปรับตัวตามแบบแผนทางเพศ ทฤษฎีเฟรมมิ่งเน้นย้ำว่าสื่อมีอำนาจในการกำหนดกรอบความคิดเกี่ยวกับเพศของสังคม และทฤษฎีบทบาททางเพศช่วยอธิบายว่าบทบาททางเพศถูกสร้างขึ้นและตอกย้ำผ่านโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม

การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อมวลชนและสื่อดิจิทัล

ภาพประกอบที่ 1 การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อมวลชนและสื่อดิจิทัล
จัดทำโดยนำภาพย่อยจาก Canva มาออกแบบใหม่

การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อมีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างค่านิยมทางสังคมเกี่ยวกับบทบาทของเพศชายและเพศหญิง สื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ และโฆษณา มักเป็นเครื่องมือสำคัญในการสะท้อนและตอกย้ำบทบาททางเพศตามกรอบแนวคิดดั้งเดิม ขณะที่สื่อดิจิทัล เช่น โซเชียลมีเดีย และแพลตฟอร์มสตรีมมิง ได้เปิดโอกาสให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและนำเสนอภาพลักษณ์ที่หลากหลายมากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสื่อบางประเภทจะพยายามนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศที่เป็นธรรมและครอบคลุมมากขึ้น แต่ก็ยังมีการเหมารวมทางเพศและอคติทางเพศปรากฏอยู่ในหลายบริบทดังแสดงในรูปภาพที่ 1 การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อมวลชนและสื่อดิจิทัล

การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อมวลชน

1) โฆษณาและภาพลักษณ์ของเพศ โฆษณาเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่มีอิทธิพลสูงสุดในการสร้างและตอกย้ำบทบาททางเพศ ภาพของผู้หญิงในโฆษณามักถูกนำเสนอในบริบทที่เกี่ยวข้องกับความสวยงาม การดูแลครอบครัว และบทบาทที่เน้นความอ่อนโยน ขณะที่ภาพของผู้ชายมักถูกเชื่อมโยงกับอำนาจ ความแข็งแกร่ง และความเป็นผู้นำ ตัวอย่างเช่น Kilbourne (2010) พบว่าโฆษณาส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ดูแลผิวและเครื่องสำอางมักเน้นให้ผู้หญิงต้องสวยงามเพื่อเป็นที่ยอมรับในสังคม ขณะที่โฆษณารถยนต์และอุปกรณ์กีฬา มักเน้นภาพลักษณ์ของผู้ชายที่แข็งแกร่งและมั่นใจ

2) ภาพยนตร์และบทบาททางเพศ ก. อุตสาหกรรมภาพยนตร์ยังคงมีแนวโน้มที่จะให้บทบาทนำแก่ตัวละครเพศชายมากกว่าผู้หญิง งานวิจัยของ Lauzen (2018) พบว่าในบรรดาภาพยนตร์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดในฮอลลีวูด บทบาทของตัวละครเพศหญิงมักถูกจำกัดให้อยู่ในขอบเขตของความรักและความสัมพันธ์ มากกว่าการเป็นผู้นำหรือมีบทบาทสำคัญในโครงเรื่อง นอกจากนี้ ภาพยนตร์หลายเรื่องยังคงมีการใช้ภาพลักษณ์ของผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการขาดความเท่าเทียมในอุตสาหกรรมสื่อ ข. รายการโทรทัศน์และละครโทรทัศน์ ละครโทรทัศน์มักสะท้อนภาพลักษณ์ของเพศในลักษณะที่ส่งเสริมบทบาททางเพศแบบดั้งเดิม จากข้อมูลของ Y Hao (2011) พบว่าผู้หญิงจากรายการโทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ ตำราเรียน วรรณกรรม และอื่นๆ หลัฐานเชิงประจักษ์ที่ได้จากการศึกษาเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงในสื่อมักไม่ได้รับการนำเสนออย่างเพียงพอหรือถูกพรรณนาแบบเหมารวมในบทบาทแบบดั้งเดิม เช่น แม่บ้านหรือแม่ที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมของผู้หญิง เช่น การพึ่งพาผู้อื่น การยอมจำนน และการไม่รับเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และในละครไทยส่วนใหญ่ ยังคงเน้นให้ผู้หญิงมีบทบาทเป็นภรรยาและแม่ที่ต้องดูแลครอบครัว ขณะที่ผู้ชายมักถูกนำเสนอในฐานะผู้นำและผู้ที่ต้องรับผิดชอบด้านการเงินของครอบครัว แม้ว่าจะมีละครบางเรื่องที่พยายามสร้างตัวละครหญิงที่มีความเข้มแข็งและเป็นอิสระ แต่ก็ยังเป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับแนวโน้มโดยรวมของสื่อโทรทัศน์

การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อดิจิทัล

1) โซเชียลมีเดียและการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ทางเพศ โซเชียลมีเดียเป็นแพลตฟอร์มที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานสามารถสร้างและแบ่งปันเนื้อหาที่สะท้อนความหลากหลายทางเพศมากขึ้น โซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการนำเสนอภาพลักษณ์ของกลุ่ม LGBTQ+ และส่งเสริม

แนวคิดเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ อย่างไรก็ตาม การเหมารวมทางเพศยังคงปรากฏอยู่ เช่น การใช้ฟิลเตอร์และแฮชแท็กที่เน้นความงามตามมาตรฐานแบบดั้งเดิม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นใจในตนเองของผู้ใช้บางกลุ่ม

2) แพลตฟอร์มสตรีมมิ่งและการนำเสนออัตลักษณ์ทางเพศ แพลตฟอร์มสตรีมมิ่ง เช่น Netflix และ YouTube มีบทบาทในการสร้างและเผยแพร่เนื้อหาที่สะท้อนภาพลักษณ์ทางเพศที่มีความหลากหลายมากขึ้น การศึกษาของ Smith และ Watson (2018) พบว่าซีรีส์และสารคดีในแพลตฟอร์มเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะให้พื้นที่กับตัวละครที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างจากกรอบแนวคิดดั้งเดิมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีบางกรณีที่สื่อเลือกนำเสนอเพศที่แตกต่างในลักษณะที่เป็นเพียงเครื่องมือทางการตลาดมากกว่าการสะท้อนความเป็นจริงของสังคม

3) ปัญหาและแนวทางแก้ไข สื่อจะมีการเปลี่ยนแปลงในการนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศให้มีความหลากหลายมากขึ้น แต่ยังคงมีปัญหาหลายประการ ได้แก่ 1) การเหมารวมทางเพศในสื่อ สื่อยังคงใช้ภาพลักษณ์ของผู้หญิงและผู้ชายในลักษณะที่จำกัดบทบาทและความสามารถของแต่ละเพศ 2) การใช้ผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ โดยเฉพาะในโฆษณาและภาพยนตร์ที่ยังคงใช้ภาพของผู้หญิงเพื่อดึงดูดความสนใจโดยไม่มีความจำเป็นต่อเนื้อหา 3) ขาดตัวแทนของกลุ่มเพศทางเลือก แม้ว่าจะมีการนำเสนอมากขึ้น แต่ยังไม่ครอบคลุมหรือสะท้อนความเป็นจริงของกลุ่ม LGBTQ+ อย่างแท้จริง 4) การส่งเสริมความหลากหลายทางเพศในสื่อ นักสร้างสื่อควรให้ความสำคัญกับการนำเสนอเพศในลักษณะที่สะท้อนความเป็นจริงของสังคม 5) การให้ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์สื่อ ผู้บริโภคควรได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ในการวิเคราะห์เนื้อหาสื่อและตระหนักถึงอิทธิพลของสื่อที่มีต่อค่านิยมทางเพศ 6) การกำกับดูแลด้านจริยธรรมของสื่อ องค์กรด้านสื่อควรมีแนวทางปฏิบัติที่ช่วยลดการเหมารวมทางเพศและส่งเสริมการนำเสนอที่เท่าเทียม

ผลกระทบของภาพลักษณ์ทางเพศที่สื่อสร้างขึ้นต่อค่านิยมทางสังคม

การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการกำหนดค่านิยมทางสังคมเกี่ยวกับบทบาทของเพศชายและเพศหญิง สื่อมวลชนและสื่อดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการสร้างและถ่ายทอดความเชื่อเกี่ยวกับเพศ ซึ่งส่งผลต่อวิธีที่บุคคลรับรู้และปฏิบัติตามบทบาททางเพศของตนเอง รวมถึงทัศนคติของสังคมที่มีต่อความเท่าเทียมทางเพศ งานศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าสื่อสามารถเป็นได้ทั้งเครื่องมือในการสร้างเสริมความเท่าเทียมและเป็นปัจจัยที่ช่วยตอกย้ำอคติทางเพศ (Gill, 2007; McRobbie, 2009)

1. การสร้างและตอกย้ำบทบาททางเพศในสังคม ภาพลักษณ์ทางเพศที่นำเสนอในสื่อมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมและความคาดหวังของสังคมต่อเพศชายและเพศหญิง ทฤษฎีบทบาททางเพศ (Gender Role Theory) ของ Eagly (1987) อธิบายว่าบทบาททางเพศของบุคคลถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคมและได้รับการเสริมสร้างผ่านการนำเสนอของสื่อ ตัวอย่างเช่น งานศึกษาของ Kilbourne (2010) พบว่าโฆษณาส่วนใหญ่ยังคงตอกย้ำแนวคิดที่ว่าผู้หญิงต้องมีความงามและอ่อนโยน ขณะที่ผู้ชายต้องเป็นผู้นำและแข็งแกร่ง แนวโน้มนี้ส่งผลให้เกิดการคาดหวังในสังคมว่าผู้หญิงควรให้ความสำคัญกับรูปลักษณ์และบทบาทในครอบครัว ขณะที่ผู้ชายถูกคาดหวังให้มีความทะเยอทะยานและมีอำนาจในเชิงเศรษฐกิจและการเมือง

2. ผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความมั่นใจในตนเองของบุคคล สื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมและทัศนคติของคนรุ่นใหม่ ทั้งในด้านบวก เช่น การเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายและการสร้างความตระหนักในประเด็นทางสังคม และในด้านลบ เช่น การสร้างภาพลักษณ์ที่เกินจริงและผลกระทบต่อสุขภาพจิต พระครูสุตสารบัณฑิต (2568) และสื่อมีแนวโน้มที่จะลดทอนบุคคล โดยเฉพาะเพศหญิง ให้กลายเป็นเพียงวัตถุทางเพศ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาด้านสุขภาพจิต เช่น ความวิตกกังวลเกี่ยวกับรูปร่างและความมั่นใจในตนเอง การรับชมสื่อที่เน้นภาพลักษณ์ทางกายภาพของผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับระดับความไม่พอใจในรูปร่างของตนเองและความเสี่ยงต่อการเกิดโรคเกี่ยวกับการกิน (eating disorders) ในกรณีของเพศชาย สื่อมักเน้นให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของความแข็งแกร่งและอำนาจ ซึ่งอาจสร้างความกดดันให้กับผู้ชายที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานดังกล่าว การที่สื่อตอกย้ำภาพลักษณ์ของชายที่เข้มแข็งและไม่แสดงออกถึงอารมณ์ มีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของผู้ชายหลายคน ทำให้เกิดปัญหาด้านอารมณ์และความสามารถในการสื่อสารความรู้สึกของตนเอง

3. อิทธิพลของสื่อต่อความเท่าเทียมทางเพศและการยอมรับความหลากหลายทางเพศ แม้ว่าสื่อบางประเภทจะยังคงสะท้อนอคติทางเพศ แต่ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีแนวโน้มที่สื่อจะให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น เช่น การเพิ่มขึ้นของการนำเสนอภาพตัวละครเพศทางเลือก (LGBTQ+) ในสื่อกระแสหลัก อย่างไรก็ตาม สื่อบางแห่งยังคงนำเสนอภาพของกลุ่ม LGBTQ+ ในลักษณะที่เป็นเพียงตัวละครรองหรือเน้นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งหรืออุปสรรคมากกว่าการสะท้อนชีวิตประจำวันของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ แนวคิดเกี่ยวกับ “การเป็นตัวตนที่แท้จริง” (Authentic Representation) ได้ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการนำเสนอภาพลักษณ์ของกลุ่มเพศที่หลากหลายให้เป็นธรรมชาติและเป็นธรรมมากขึ้น งานศึกษาของ Krikowa, N. (2022) ระบุว่าสื่อที่นำเสนอภาพของกลุ่ม LGBTQ+ ในลักษณะที่เป็นธรรมและหลากหลายมีบทบาทในการส่งเสริมการยอมรับและลดอคติในสังคม อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความท้าทายในเรื่องของการให้พื้นที่ที่เพียงพอแก่ตัวละครที่สะท้อนถึงความหลากหลายทางเพศในสื่อกระแสหลัก

4. ผลกระทบต่อการกำหนดนโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สื่อไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติของบุคคล แต่ยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศที่ส่งเสริมความเท่าเทียมมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนานโยบายที่สนับสนุนสิทธิทางเพศและความเสมอภาคทางเพศ ตัวอย่างเช่น การที่สื่อให้ความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงทางเพศได้นำไปสู่การตระหนักรู้ในระดับสังคมและกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิสตรีและกลุ่ม LGBTQ+ มากขึ้น ผลกระทบของภาพลักษณ์ทางเพศที่สื่อสร้างขึ้นต่อค่านิยมทางสังคมนั้นมีความซับซ้อนและหลากหลาย ตั้งแต่การกำหนดบทบาททางเพศ การสร้างความคาดหวังเกี่ยวกับภาพลักษณ์และพฤติกรรมของเพศชายและเพศหญิง ไปจนถึงอิทธิพลต่อความเท่าเทียมทางเพศและการยอมรับความหลากหลายทางเพศ แม้ว่าสื่อจะมีศักยภาพในการเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ แต่ก็ยังคงมีอุปสรรคที่ต้องแก้ไข เช่น การเหมารวมทางเพศและการลดทอนบทบาทของบางกลุ่มในสังคม การศึกษาผลกระทบของสื่อที่มีต่อค่านิยมทางเพศจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้าใจและพัฒนาแนวทางที่ช่วยให้สื่อสามารถเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมสังคมที่เป็นธรรมและเท่าเทียมได้อย่างแท้จริง

แนวทางในการพัฒนาสื่อให้สะท้อนภาพลักษณ์ทางเพศที่เท่าเทียม

การพัฒนาสื่อให้สะท้อนภาพลักษณ์ทางเพศที่เท่าเทียมเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อช่วยลดอคติทางเพศ และเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศในสังคม แนวทางนี้ไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มเพศที่หลากหลายเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างสังคมที่เปิดกว้างและเคารพในความแตกต่าง โดยแนวทางสำคัญในการพัฒนาสื่อให้สะท้อนภาพลักษณ์ทางเพศที่เท่าเทียมสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ การส่งเสริมความหลากหลายในเนื้อหา การสร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบต่องานของผู้ผลิตสื่อ การกำกับดูแลทางจริยธรรม และการสนับสนุนให้ผู้บริโภคมีทักษะในการวิเคราะห์สื่อ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การส่งเสริมความหลากหลายในการนำเสนอเนื้อหา หนึ่งในแนวทางที่สำคัญคือการส่งเสริมความหลากหลายของตัวละครและบทบาทในสื่อ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงของสังคมที่ประกอบไปด้วยบุคคลจากหลากหลายเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีการเพิ่มขึ้นของตัวละครหญิงและกลุ่ม LGBTQ+ ในสื่อกระแสหลัก เช่นปัจจุบันในรายการละครหลักหลังสองทุ่มของทีวีไทยหลายช่อง มีละครโทรทัศน์ LGBTQ มากขึ้น การเป็นตัวแทนเหล่านี้ยังคงจำกัดในบางประเภทของสื่อ และมักถูกนำเสนอในลักษณะที่เป็นเพียงตัวละครรองหรืออยู่ภายใต้กรอบแนวคิดเดิมที่เน้นอุปสรรคของกลุ่มเพศทางเลือก แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

การพัฒนาสื่อควรมุ่งเน้นให้ตัวละครทุกเพศได้รับบทบาทที่มีความหลากหลาย และไม่จำกัดบทบาทของเพศชายและเพศหญิงไว้ที่กรอบความคิดแบบเหมารวม เช่น ผู้หญิงควรได้รับบทบาทที่เป็นผู้นำองค์กร นักวิทยาศาสตร์ หรือบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในเรื่อง ขณะที่ผู้ชายควรได้รับโอกาสในการแสดงออกทางอารมณ์และความอ่อนไหวที่มากขึ้น การส่งเสริมให้เกิดการนำเสนอเพศในรูปแบบที่ไม่จำกัดอยู่แค่สองขั้ว (binary gender) และให้ความสำคัญกับกลุ่มเพศทางเลือกมากขึ้นจะช่วยลดอคติทางเพศที่เกิดขึ้นในสังคม (Krikowa, N. 2022)

2. การสร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบต่องานของผู้ผลิตสื่อ ผู้ผลิตสื่อมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบของสื่อที่เผยแพร่สู่สาธารณะ การฝึกอบรมและสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศให้กับผู้ผลิตสื่อ นักข่าว ผู้เขียนบท และนักการตลาดเป็นสิ่งจำเป็น ผู้ผลิตสื่อที่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวทางการนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศที่เท่าเทียมมีแนวโน้มที่จะลดการเหมารวมทางเพศและเลือกใช้ภาษาที่ไม่สร้างอคติทางเพศมากขึ้น

นอกจากนี้ การจัดทำแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมเกี่ยวกับการนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อ เช่น การหลีกเลี่ยงการใช้ภาพผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศโดยไม่มีเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา หรือการให้โอกาสแก่บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในการเล่าเรื่องราวของตนเอง สามารถช่วยให้สื่อมีความเท่าเทียมมากขึ้น

3. การกำกับดูแลด้านจริยธรรมของสื่อ หน่วยงานกำกับดูแลสื่อมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางที่ช่วยลดอคติทางเพศและส่งเสริมการนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศที่เป็นธรรม ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการกำกับดูแลสื่อในบางประเทศได้ออกแนวทางให้โฆษณาหลีกเลี่ยงการเหมารวมทางเพศ เช่น การนำเสนอผู้หญิงในฐานะแม่บ้านหรือผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้ชาย (Gill, 2007) นอกจากนี้ องค์กรด้านสื่อหลายแห่งเริ่มกำหนดให้มีการตรวจสอบเนื้อหา ก่อนเผยแพร่เพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีการนำเสนอข้อมูลที่เป็นอคติหรือส่งเสริมค่านิยมทางเพศที่ไม่เป็นธรรม

4. การสนับสนุนให้ผู้บริโภคมีทักษะในการวิเคราะห์สื่อ นอกเหนือจากการพัฒนาผู้ผลิตสื่อ การส่งเสริมให้ผู้บริโภคมีทักษะในการวิเคราะห์สื่ออย่างมีวิจารณญาณเป็นสิ่งจำเป็น ผู้บริโภคที่มีทักษะในการวิเคราะห์สื่อมีแนวโน้มที่จะตั้งคำถามกับเนื้อหาที่มีอคติทางเพศ และสามารถเลือกรับข้อมูลที่มีความเป็นธรรมได้มากขึ้น

วิธีการสนับสนุนทักษะนี้อาจรวมถึงการบรรจุหลักสูตรเกี่ยวกับการวิเคราะห์สื่อในระบบการศึกษา การจัดทำแคมเปญรณรงค์เกี่ยวกับความสำคัญของความเท่าเทียมทางเพศในสื่อ และการพัฒนาเครื่องมือดิจิทัลที่ช่วยให้ผู้บริโภคสามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือและอคติของเนื้อหาที่บริโภคได้

แนวทางในการพัฒนาสื่อให้สะท้อนภาพลักษณ์ทางเพศที่เท่าเทียมต้องอาศัยการร่วมมือกันระหว่างผู้ผลิตสื่อ หน่วยงานกำกับดูแล และผู้บริโภค การส่งเสริมความหลากหลายในการนำเสนอเนื้อหา การให้การศึกษาและสร้างความตระหนักรู้แก่ผู้ผลิตสื่อ การกำกับดูแลด้านจริยธรรม และการสนับสนุนให้ผู้บริโภคมีทักษะในการวิเคราะห์สื่อเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยลดอคติทางเพศและส่งเสริมสังคมที่เป็นธรรมมากขึ้น สื่อที่มีความรับผิดชอบและสะท้อนภาพลักษณ์ทางเพศที่เท่าเทียมจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสังคมที่เปิดกว้างและยอมรับความหลากหลายได้อย่างแท้จริง

บทสรุป

การศึกษาภาพลักษณ์ทางเพศในสื่อมวลชนและสื่อดิจิทัลเป็นหัวข้อสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของสื่อในการกำหนดบทบาทและค่านิยมทางเพศของสังคม โดยบทความนี้ได้นำเสนอการวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดทางทฤษฎี 3 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) ทฤษฎีเฟรมมิ่ง (Framing Theory) และทฤษฎีบทบาททางเพศ (Gender Role Theory) ซึ่งช่วยอธิบายกระบวนการที่สื่อมีส่วนในการกำหนดการรับรู้และสร้างภาพลักษณ์ทางเพศของสังคม จากการศึกษพบว่าสื่อมวลชน เช่น โฆษณา ภาพยนตร์ และโฆษณา ยังคงมีแนวโน้มที่จะตอกย้ำบทบาททางเพศแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะการเน้นให้ผู้ชายเป็นผู้นำ แข็งแกร่ง และมีอำนาจ ในขณะที่ผู้หญิงถูกนำเสนอในบทบาทของผู้ดูแลครอบครัวหรือเป็นวัตถุทางเพศ อย่างไรก็ตาม แพลตฟอร์มดิจิทัลและโซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความหลากหลายทางเพศมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นผ่านการนำเสนอภาพของกลุ่ม LGBTQ+ และตัวละครที่มีบทบาททางเพศที่หลากหลายมากขึ้น ผลกระทบของภาพลักษณ์ทางเพศที่สื่อสร้างขึ้นส่งผลต่อค่านิยมทางสังคมในหลายด้าน ได้แก่ การกำหนดมาตรฐานทางเพศ การสร้างความกดดันต่อภาพลักษณ์และความมั่นใจในตนเองของบุคคล และอิทธิพลต่อความเท่าเทียมทางเพศและการยอมรับกลุ่มเพศทางเลือก แม้ว่าสื่อบางประเภทจะช่วยส่งเสริมแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมทางเพศ แต่ยังคงมีอุปสรรคสำคัญ เช่น การเหมารวมทางเพศ การใช้ผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ และการขาดตัวแทนของกลุ่มเพศทางเลือกในสื่อกระแสหลัก เพื่อพัฒนาสื่อให้สะท้อนภาพลักษณ์ทางเพศที่เท่าเทียม แนวทางสำคัญที่ควรดำเนินการ ได้แก่ การส่งเสริมความหลากหลายในการนำเสนอเนื้อหา การให้การศึกษาและสร้างความตระหนักรู้แก่ผู้ผลิตสื่อ การกำกับดูแลด้านจริยธรรม และการสนับสนุนให้ผู้บริโภคมีทักษะในการวิเคราะห์ การนำเสนอภาพลักษณ์ทางเพศที่เท่าเทียมในสื่อไม่เพียงแต่ช่วยลดอคติทางเพศเท่านั้น แต่ยังเป็น

เครื่องมือสำคัญในการสร้างสังคมที่เปิดกว้าง ยอมรับความแตกต่าง และเคารพในศักดิ์ศรีของทุกเพศสภาพ

เอกสารอ้างอิง

- พระครูสุตสารบัณฑิต (จ๋านงค์ ผมไผ). (2024). *อิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ต่อพฤติกรรมและทัศนคติของคนรุ่นใหม่*, Journal of Social Sciences Innovations Vol.1 No.3 (May – June 2024) Page 46 สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2568 จากเว็บไซต์ <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/jssi/article/view/1220>
- Jean Kilbourne, (2010). *Can't Buy My Love: How Advertising Changes the Way We Think and Feel*. Simon & Schuster.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. University of California Press.
- Gill, R. (2007). *Gender and the Media*. Polity Press.
- Wood, W., & Eagly, A. H. (2012). Biosocial construction of sex differences and similarities in behavior. *Advances in Experimental Social Psychology*, 46, 55-123.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106(4), 676-713.
- Kilbourne, J. (2010). *Can't Buy My Love: How Advertising Changes the Way We Think and Feel*. Simon and Schuster.
- Lauzen, M. M. (2018). It's a man's (celluloid) world: On-screen representation of female characters in the top 100 films of 2018. *Center for the Study of Women in Television and Film*.
- Y. Hao (2011), *The ever-changing roles of Chinese women in society: A content analysis and semiotic analysis of some contemporary Chinese films* สืบค้น เมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2568, Page 2 จากเว็บไซต์ <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Ever-changing-Roles-of-Chinese-Women-in-A-and-Hao/595e28219afbc95c7c48f5d849725189ef1603d7>
- AH Eagly, W Wood, AB Diekmann (1987), *Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal* สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2568, จากเว็บไซต์ [https://books.google.co.th/books?hl=en&lr=&id=WO2ScnqX1yIC&oi=fnd&pg=PT105&dq=\(Gender+Role+Theory\)+Eagly+\(1987\)&ots=xyYmfAelJP&sig=NnRcOT9yhSfeL3C6-OnJgFFNTEM&redir_esc=y#v=onepage&q=\(Gender%20Role%20Theory\)%20Eagly%20\(1987\)&f=false](https://books.google.co.th/books?hl=en&lr=&id=WO2ScnqX1yIC&oi=fnd&pg=PT105&dq=(Gender+Role+Theory)+Eagly+(1987)&ots=xyYmfAelJP&sig=NnRcOT9yhSfeL3C6-OnJgFFNTEM&redir_esc=y#v=onepage&q=(Gender%20Role%20Theory)%20Eagly%20(1987)&f=false)
- Krikowa, N. (2022) 'Where is Australia's GLAAD? A case for establishing an Australian LGBTIQ+ Media Institute to improve diversity in screen media representation',

Alphaville: Journal of Film and Screen Media, 24, pp. 49-63. 12 กุมภาพันธ์ 2568,
จากเว็บไซต์ <https://www.alphavillejournal.com/Issue24/HTML/ArticleKrikowa.html>

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตตมาตรของโยคจาร กับจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์

A Comparative analysis of the concept of the Mind Only of Yogācāra and Idealism of George Berkeley

พระประเจน กรุตโตโม (ทองเหมะ)

Phra Prajen Karuttamo (Tonghame)

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: prajen.19thm@gmail.com

Received April 9, 2025; Revised April 21, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการตอบคำถามว่าแนวคิดเรื่องจิตตมาตรของโยคจารกับแนวคิดเรื่องจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์มีความเหมือนกันและต่างกันหรือไม่ หากมีความเหมือนกัน จุดที่เหมือนคืออะไร และหากมีความแตกต่างกัน จุดที่แตกต่างคืออะไร บทความนี้ได้มีการเสนอว่า ทั้งจุดที่เหมือนและจุดที่แตกต่างกันสามารถพบได้ โดยจุดที่เหมือนกันคือ แนวคิดของโยคจาร และ จอร์จ เบิร์กเลย์มีความเห็นร่วมกันว่า สสารไม่มีตัวตนที่เป็นอิสระ หากไม่มีจิตรับรู้ ก็ไม่มีวัตถุทางกายภาพ ทั้งสองพยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างจิตและวัตถุภายนอก และตั้งคำถามว่าสิ่งที่ถูกรับรู้มีอยู่จริงหรือไม่ ส่วนในประเด็นที่ต่างกันนั้น ในแง่หนึ่งโยคจารเชื่อว่าจิตดำรงอยู่ในฐานะกระแสน้ำที่เปลี่ยนแปลงไปตามกรรม ซึ่งจิตนั้นทำงานผ่านวิญญาน 8 ประการ จิตนั้นเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และสามารถพัฒนาไปสู่การตรัสรู้ได้ ในทางตรงกันข้ามจอร์จ เบิร์กเลย์ เชื่อว่าจิตดำรงอยู่ในฐานะผู้รับรู้ และการดำรงอยู่ของโลกขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของจิต กล่าวคือ โลกภายนอกไม่มีอยู่จริงหากไม่มีจิตที่รับรู้มัน และพระเจ้า เป็นผู้รับรู้ทุกสิ่ง ทำให้โลกดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: จิตตมาตร; โยคจาร; จิตนิยม; จอร์จ เบิร์กเลย์

Abstract

In this paper, an attempt was purposely made to provide the answer to the question that ‘Are there any similarities and differences between the concept of the Mind only of Yogācāra and Idealism of George Berkeley?’ and if there are similarities, then what are those points? And if there are differences, then what are those points? In this paper, it argues that both are found, the points of similarity are that Yogācāra and Berkeley share the

view that there is no independent existence of materiality, if there is no mind perceiving it, then there is no materiality, both of them attempt to explain the relationship between mind and the external object and they also ask the question that whether or not the perceived object really exists. In the points of difference, on the one hand, Yogācāra holds that mind can exist as the stream of changing consciousness depending upon Kamma through eight kinds of consciousness. According to Yogācāra's view, such mind always changes and can be developed leading to enlightenment, on the other hand, Berkeley believes that mind exists as the perceiver and the existence of the world depends on the perception of the mind. From this claim, the external world does not exist without the perception of the mind. God becomes the perceiver of everything and thereby sustaining the world accordingly.

Keywords: Mind only; Yogācāra; Idealism; George Berkeley

บทนำ

จากกระแสสังคมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการเชื่อมจิต โดยมีนัยเป็นการเชื่อมกระแสจิตระหว่างจิตของเทพกับจิตของมนุษย์ โดยการใช้แสงธรรม ซึ่งไม่สามารถที่จะสัมผัสได้ด้วยตาเนื้อ จึงเกิดปัญหาขึ้นว่าความเชื่อเรื่องจิตดังกล่าวนั้นจะมีนักปรัชญากลุ่มใดสามารถที่จะอธิบายความได้ชัดเจนยิ่งขึ้น “แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของความเป็นจริงและบทบาทของจิตเป็นหัวข้อสำคัญในปรัชญาทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตก สำนักโยคจารเสนอแนวคิด “จิตตมาตร” ซึ่งเชื่อว่าทุกสิ่งเป็นเพียงจิตและไม่มีวัตถุภายนอกที่มีอยู่จริง ในขณะที่ จอร์จ เบิร์กเลย์ นักปรัชญาตะวันตกได้นำเสนอแนวคิด “จิตนิยม” (Idealism) ซึ่งมีจุดยืนที่เหมือนกันว่า วัตถุไม่มีอยู่อย่างอิสระ หากไม่มีจิตรับรู้ แนวคิดทั้งสองนี้ต่างพยายามอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับโลกภายนอก และตั้งคำถามว่าสิ่งที่เรารับรู้มีอยู่จริงหรือไม่ ?” (กิริติ บุญเจือ, 2529)

อย่างไรก็ตาม แม้ทั้งสองแนวคิดจะมีเหมือนกันที่เน้นความสำคัญของจิตเหนือวัตถุ แต่พวกเขาก็มีจุดแตกต่างที่สำคัญ โดยจิตตมาตรมุ่งเน้นไปที่กระบวนการทางจิตที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ขณะที่จิตนิยมของเบิร์กเลย์ให้ความสำคัญกับญาณวิทยา (epistemology) และอธิบายการดำรงอยู่ของโลกผ่านการรับรู้ของจิต รวมถึงบทบาทของพระเจ้า

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแนวคิดจิตตมาตรของโยคจารและจิตนิยมของเบิร์กเลย์ โดยพิจารณาทั้งประเด็นที่เหมือนกันและต่างกัน เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทและวัตถุประสงค์ของแต่ละแนวคิดได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องจิตตมาตของโยคจาร

1. จิตคืออะไร นิกายโยคจารมีทัศนะที่แตกต่างจากระบบความคิดอื่น ๆ ก็คือ การยอมรับความเป็นจริงที่มีอยู่เพียงสิ่งเดียวของวิชญาณหรือจิต ไม่มีความจริงอื่นใดนอกจากจิต และการปฏิเสธความเป็นจริงของวัตถุภายนอก เพราะสิ่งที่มีอยู่จริงคือจิต (วิชญาณ) ส่วนสรรพสิ่งภายนอกในโลกที่เราเห็นนั้นไม่มีอยู่จริง แต่เป็นการสร้างขึ้นของจิตเท่านั้น ไม่มีความเป็นจริง ดังนั้น คำสอนของนิกายนี้จึงมักจะกำหนดโดยคำว่า มีเพียงจิตเท่านั้น (วิชญาณมาต, จิตตมาต) หรือ มีการรับรู้เท่านั้น (วิชญูปติมาต) (Thomas, 1994) ด้วยเหตุนี้จิตจึงเป็นรากฐานของการสำนึกถึงความจริงเชิงอัตวิสัยที่รองรับทุกภาวะที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ความสำนึกนี้เกิดจากกระบวนการทำงานของจิต ทั้งหมดนั้นชี้ให้เห็นว่าหลักการของโยคจารอยู่ภายใต้แนวคิดจิตตมาตระ ที่แปลว่า จิตหนึ่ง หรือจิตเดียว จิตเท่านั้นเป็นตัวสร้างปรากฏการณ์กล่าวคือ สำหรับนิกายโยคจาร ร่างกายแขนขา ตลอดจนถึงทรัพย์สมบัติทั้งหลายของเรายังไม่ได้หากไม่มีจิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เมื่อทอนลงจนถึงที่สุดแล้ว ก็คือผลผลิตของจิตนั่นเอง จักรวาลนี้จึงมีเพียงจิตและผลผลิตของจิต ไม่ว่าความรู้ ความจริง หรือแม้แต่ความหลุดพ้นก็ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้น ดำเนินไป และจบสิ้นที่กระบวนการทำงานของจิตทั้งสิ้น ดังนั้น การมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของวัตถุภายนอกจึงไม่ใช่เรื่องสำคัญที่จะนำไปสู่ความรู้แจ้งหรือความหลุดพ้น อีกทั้งวัตถุภายนอกจะมีหรือไม่มีอยู่จริงไม่อาจยืนยันได้จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2541)

2. จิตมีอยู่อย่างไร จิตของมนุษย์มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ 1.สสารและจิตหรือร่างกาย และจิตมีความสัมพันธ์กันโดยไม่มีใครสร้างใครหรือใครเกิดก่อนใครจิตก็มีอยู่สสารก็มีอยู่ในความเป็นจริงของมันหมายถึงจิตมีความเป็นจริงในความเป็นสสารกายมีความเป็นจริงในความเป็นสสารดังที่ปรัชญาธรรมชาตินิยมที่ยึดทฤษฎีวิวัฒนาการแบบก้าวกระโดดที่ยอมรับว่าจิตเป็นผลของวิวัฒนาการ ซึ่งพุทธ ปรัชญาเถรวาทถือว่า “คนเกิดมาจากเหตุปัจจัยมีองค์ประกอบหลายๆ อย่างมารวมกันเป็นเหตุให้เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมีรูปร่างลักษณะตามที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบัน ” 2. อิสระภาพของมนุษย์ตามแนวปฏิจสมุปบาทอิสระภาพของมนุษย์ตามแนวปฏิจสมุปบาทถือว่าโลกและชีวิตตามความจริงของสภาวะธรรมล้วนๆ ที่เป็นเรื่องของขันธ 5 ธาตุ 18 ปฏิจสมุปบาทไตรลักษณ์ที่ทำให้เห็นว่าพระพุทธองค์ไม่ตรัสตอบคำถามเชิงอภิปรัชญา(อพยากตปัญญา) แต่ทรงสอนเนื้อหาทางอภิปรัชญา มีขันธและธาตุเป็นจุดเริ่มต้นของนักปรัชญาที่มีการโต้แย้งในเรื่องของจักรวาลวิทยา ซึ่งเป็นการนำเสนอแบบดั้งเดิมด้วยวิธีการโต้แย้งเชิงนิรนัย (วิธาน สุชีวงศ์, 2529)

ในทัศนะของนิกายโยคจาร ยอมรับความจริง 2 อย่าง คือ สมมติสัจจะ คือสิ่งที่ปรากฏในฐานะสิ่งที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้(ทวิภาวะ) ไม่มีความเป็นจริงเป็นความจริงสมมติเป็นฉากกั้นที่ปกปิดความจริงสูงสุด จึงเรียกว่า สังวฤติ คือ เครื่องปกปิดหรือเครื่องหุ้มห่อ เพราะการปกปิดนี้ ทำให้คนทั่วไปไม่สามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ ตามที่มันเป็นจริง ส่วนสิ่งที่เป็นความจริง คือจิตที่ไม่มีทวิภาวะ ดังนั้น สิ่งที่เป็นความจริงจึงถูกปกปิดโดยสิ่งที่ปรากฏ สมมติบัญญัติปกปิดสิ่งที่เป็นความจริงสมมติทั้งสิ้น เพราะสรรพสิ่งเหล่านั้นไม่มีอยู่จริงเหมือนรูปมายาที่นักมายากลสร้างขึ้น สิ่งที่ถูกสมมติว่ามีอยู่นั้นเป็นเหมือนภาพลวงตา ไม่มีอยู่จริงเพราะสิ่งเหล่านั้นติดอยู่ภายใต้ความจริงที่เป็นสมมติสัจจะ สิ่งที่มีอยู่นั้นมี 2 อย่าง คือ สิ่งที่ปรากฏและสิ่งที่มีอยู่เหนือสิ่งที่ปรากฏ สิ่งที่มีอยู่เป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้(ทวิภาวะ) เป็นความจริงมีอยู่แบบ

สมมติ ส่วนสิ่งที่มีอยู่เหนือปรากฏการณ์ไม่มีทวิภาวะ เป็นความจริงที่อยู่เหนือปรากฏการณ์ (โลกุตตระ) เป็นสิ่งที่ไม่มีสาเหตุเป็นหนึ่งไม่มีสอง ดังนั้น ความจริงจึงมี 2 อย่าง คือ ความจริงสมมติและความจริงสูงสุดสิ่งที่เป็นจริงมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น คือ ปรมาตตัสัจจะ ส่วนสมมุติสัจจะจะเป็นความจริงที่เป็นปรากฏการณ์ ไม่มีอยู่จริงเป็นเหมือนความฝันและภาพลวงตานอกจากแบ่งความจริงออกเป็น 2 ระดับ ยังได้อธิบายความจริงทั้ง 2 ระดับนั้นให้ละเอียดออกไปอีก โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (Chatterjee, 1975) คือ

1) ปริกัลปิตะ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากจินตนาการไม่มีอยู่จริง เป็นเพียงมายาหรือภาพลวงตา เป็นสิ่งที่ไม่เป็นจริงแม้ในระดับของสิ่งที่ปรากฏ ลักษณะที่แท้จริงของมันเป็นเพียงการจินตนาการที่ไม่มีอยู่จริง

2) ปรตันตระ หมายถึง สิ่งที่ปรากฏในฐานะความสัมพันธ์(ทวิภาวะ) ระหว่างผู้รู้และสิ่งที่ถูกรู้ รูปแบบของการปรากฏเป็นสิ่งที่ไม่เป็นจริง แต่สิ่งที่สร้างสิ่งต่าง ๆ ให้ปรากฏนั้นเป็นจริง ปรตันตระ คือ การรับรู้ที่แปรเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบต่าง ๆ

3) ปรินิษปันนะ หมายถึง ความจริงสูงสุด มีฐานะเท่ากับสิ่งสมบูรณ์ เป็นสภาวะที่มีทวิภาวะอยู่เหนือการบรรยายด้วยคำพูด ไม่สามารถเข้าถึงได้แม้โดยความคิดเป็นความจริงที่ตั้งมั่น ปริกัลปิตะ เป็นเพียงการจินตนาการ เป็นเพียงสิ่งลวงตาจึงไม่มีอยู่

3. จิตทำงานอย่างไร นิกายโยคจาร เชื่อว่า จิตมาตร หรือ วิญาณมาตร ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของนิกาย โดยเฉพาะข้อความในคัมภีร์ลังกาตารสูตรที่ว่า “แม้สิ่งหนึ่งสิ่งใดมีอยู่ ด้วยความหลงผิดของจิต (สิ่งนั้น) ย่อมเกี่ยวเนื่องด้วยสภาพทั้งสองของอาลยวิญาณ โลกที่ปรากฏเป็นเพียงความรู้จากประสาทสัมผัส เป็นมหาสมุทรที่เกิดจากการเห็น” และว่า “โลก 3 เป็นเพียงความรู้ทางประสาทสัมผัสเท่านั้น” เป็นต้น ด้วยข้อความดังกล่าวนี้ ทำให้การศึกษาพระ พุทธศาสนาในเชิงวิชาการแบบสมัยใหม่ โดยเฉพาะการศึกษาในเชิงปรัชญาตะวันตกได้จัดแนวคิดของนิกายโยคจารให้อยู่ในประเภทจิตนิยม คือ แนวคิดที่เชื่อว่าจิตเท่านั้นที่มีอยู่จริง สรรพสิ่งเป็นเพียงเงาสะท้อนหรือผลผลิตของจิตเท่านั้น นอกจากนั้น ยังได้มีการนำเอาแนวคิดของนิกายโยคจารไปโยงกับแนวคิดเรื่อง “ประภคติ” ของลัทธิสาขยา และแนวคิดเรื่องพรหมันของลัทธิอิทวตะ เวทานตะ แนวคิดเรื่องจิตมาตรของโยคจารว่าเป็นแนวคิดที่ถือว่าจิตหรือวิญาณอย่างเดียวนั้นมีอยู่จริง นิกายโยคจารได้สร้างปรัชญาระบบปรัชญาแบบจิตนิยมขึ้นมา จาก “อาลยวิญาณ” คือสอนว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีสภาพเป็นจิต และออกจากจิตทั้งสิ้น เป็นมูลการณ์ของโลกแลสรรพสิ่ง ดังข้อความในอภิธรรมสูตรที่ว่า “อนาทิกาลโก ธาตุะ สรรวมสมาครยะ ตสฺมิน สติ คติ สรวา นิรวาณาธิกโมปิवा” แปลว่า ธาตุที่ไม่มีกาลเบื้องต้น (อาลยวิญาณ) เป็นที่อาศัยแห่งธรรมทั้งปวง เมื่อธาตุนั้นมีก็มีคติทั้งปวง แม้การบรรลุพระนิรวาณก็ย่อมมีด้วย นั่นคืออาลยวิญาณเป็นมูลฐานแห่งสรรพสิ่ง ถ้าไร้อาลยวิญาณนี้แล้ว สรรพสิ่งก็ไม่มี ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยสรรพสิ่งเป็นเงาสะท้อนหรือเป็นพฤติกรรมของอาลยวิญาณนั่นเอง อาลยวิญาณมีหน้าที่ 2 อย่าง คือ “เก็บ” และ “ก่อ” คือ เก็บเอาพืชหรือเมล็ดพันธุ์ของสิ่งทั้งปวงเอาไว้ เช่น กุศล อกุศล อาสวะ และอนาสวะ เป็นต้น จากนั้น จึงก่อหรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาโลกทางกายภาพที่เราได้สัมผัสอยู่ทุกวันนี้ได้เพราะมีจิต หากไม่มีจิต สิ่งเหล่านี้ย่อมไม่มีจักรวาลในทัศนะของนิกายโยคจารประกอบด้วยสิ่งเดียว สิ่งนี้นิกายนี้เรียกว่าจิต ร่างกายของเราและทรัพย์สมบัติต่าง ๆ ที่เราสะสมไว้ เราอาจเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง และมีอยู่ต่างหากจากสิ่งที่

เรียกว่าจิต แต่สำหรับนิคายโยคจาร ร่างกาย ทรัพย์สมบัติ และบ้านเรือนของเราจะมีไม่ได้ ถ้าไม่มีจิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เมื่อทอนลงจนถึงที่สุดแล้วก็คือผลผลิตของจิตนั่นเอง จักรวาลนี้จึงมีเพียงจิตกับผลผลิตของจิตเท่านั้น (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร (พรรณนา), 2552)

4. เราจะรู้ว่า มีจิตได้อย่างไร นิคายโยคจารมีทัศนะ คือ การยอมรับความเป็นจริงที่มีอยู่เพียงสิ่งเดียวของวิชญาณหรือจิต ไม่มีความจริงอื่นใดนอกจากจิต และการปฏิเสธความเป็นจริงของวัตถุภายนอก เพราะสิ่งที่มีอยู่จริงคือจิต (วิชญาณ) ส่วนสรรพสิ่งภายนอกในโลกที่เราเห็นนั้นไม่มีอยู่จริง แต่เป็นการสร้างขึ้นของจิตเท่านั้น ไม่มีความเป็นจริง ดังนั้น คำสอนของนิกายนี้จึงมักจะกำหนดโดยคำว่า มีเพียงจิตเท่านั้น (วิชญาณมาตร, จิตตมาตร) หรือ มีการรับรู้เท่านั้น (วิชญูปติมาตร) (Thomas, 1994) ด้วยเหตุนี้จิตจึงเป็นรากฐานของการสำนึกถึงความจริงเชิงอัตวิสัยที่รองรับทุกภาวะที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ความสำนึกนี้เกิดจากกระบวนการทำงานของจิต ทั้งหมดนั้นชี้ให้เห็นว่าหลักการของโยคจารอยู่ภายใต้แนวคิดจิตตมาตร ที่แปลว่า จิตหนึ่ง หรือจิตเดียว จิตเท่านั้นเป็นตัวสร้างปรากฏการณ์กล่าวคือ สำหรับนิคายโยคจาร ร่างกายแขนขา ตลอดจนถึงทรัพย์สมบัติทั้งหลายของเรามีไม่ได้หากไม่มีจิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งเหล่านี้เมื่อทอนลงจนถึงที่สุดแล้วก็คือผลผลิตของจิตนั่นเอง จักรวาลนี้จึงมีเพียงจิตและผลผลิตของจิต ไม่ว่าความรู้ ความจริง หรือแม้แต่ความหลุดพ้นก็ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้น ดำเนินไป และจบสิ้นที่กระบวนการทำงานของจิตทั้งสิ้น ดังนั้น การมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของวัตถุภายนอกจึงไม่ใช่เรื่องสำคัญที่จะนำไปสู่ความรู้แจ้งหรือความหลุดพ้น อีกทั้งวัตถุภายนอกจะมีหรือไม่มีอยู่จริงไม่อาจยืนยันได้จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ จิตตมาตรของนิคายโยคจาร คือแนวคิดที่ว่าไม่มีวัตถุภายนอกอื่นใดที่อยู่นอกเหนือจากจิต เมื่อวัตถุภายนอกไม่มีอยู่ จึงไม่มีสิ่งที่จะถูกรับรู้โดยจิต สรรพสิ่งในจักรวาลก็คือธรรมชาติของจิตนั่นเอง วัตถุทั้งหลายเกิดขึ้นได้ เพราะมี พืชอยู่ในอาลัยวิญญาณ พืชหรือพลังงานเหล่านี้ ส่งผลออกมาในฐานะเป็นประสบการณ์ระหว่างผู้รู้หรือจิต กับสิ่งที่ถูกรับรู้หรือวัตถุภายนอก แต่แท้ที่จริงแล้วก็คือจิตเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แนวคิดจิตตมาตรของนิคายโยคจารได้มีนักคิดและนักวิชาการเสนอการตีความไว้ถึง 6 รูปแบบด้วยกัน คือ (1) การตีความแบบกุศโลบายที่ว่า จิตตมาตรเป็นคำสอนแบบกุศโลบายด้วยภาษาที่ควรไขความ (เนยารถะ) เพื่อปูทางไปสู่คำสอนเรื่องศุญyataในขั้นสุดท้าย (2) การตีความแบบจิตนิยมทางอภิปรัชญาที่ว่า จิตตมาตรเป็นแนวคิดที่ปฏิเสธความมีอยู่ของโลกภายนอกหรือโลกทางกายภาพแล้วยืนยันว่าจิตสมบูรณ์เท่านั้นมีอยู่เพียงอย่างเดียว (3) การตีความแบบจิตนิยมอัตวิสัยที่ว่า จิตตมาตรเป็นแนวคิดที่ปฏิเสธความมีอยู่ของโลกภายนอกแล้วยืนยันว่ามีจิตปัจเจกบุคคลดำรงอยู่อย่างหลากหลายในรูปของกระแสที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง (4) การตีความแบบพุทธจิตนิยมที่ว่า จิตตมาตรไม่ใช่แนวคิดที่ปฏิเสธความจริงหลากหลายเช่นเดียวกับแนวคิดของพระพุทธศาสนายุคต้น สิ่งที่แนวคิดจิตตมาตรปฏิเสธคือโลกแห่งทวิภาวะที่เกิดจากการคิดปรุงแต่งของจิต (5) การตีความแบบญาณวิทยาที่ว่าจุดสนใจของนิคายโยคจารคือประเด็นทางด้านญาณวิทยาที่เกี่ยวกับการรับรู้โลกอย่างผิดพลาดของมนุษย์ปุถุชน ไม่ใช่ประเด็นปัญหาเรื่องความจริงทางอภิปรัชญา และ (6) การตีความทางปฏิบัติที่ว่า จิตตมาตรเป็นแนวคิดสำหรับอธิบายปัญหาความทุกข์ในสังสารวัฏแล้วเสนอทางออกจากปัญหาด้วยการให้ปฏิบัติโยคะหรือสมาธิ (Chatterjee, 1975)

แนวคิดจิตตมาตรในคัมภีร์ขั้นต้นของนิคายโยคจารส่วนใหญ่จะเกิดปรากฏในรูปของข้อความที่ว่า “ไตรภูมิเป็นเพียงจิตเท่านั้น” ซึ่งข้อความนี้มักจะเกิดขึ้นในบริบทของการกล่าวถึงปัญหา

การรับรู้โลกของปุถุชน เช่นบางพระสูตรกล่าวถึงจิตตมาตรในบริบทของการรับรู้ภาพนิมิตในขณะที่กำลังปฏิบัติกรรมฐาน บางพระสูตรกล่าวถึงจิตตมาตรในบริบทของการแสดงความเป็นไปตามเหตุปัจจัยตามหลักปฏิจจสมุปบาท บางพระสูตรกล่าวถึงจิตตมาตรในบริบทของการรับรู้โลกรอบตัวในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ในคัมภีร์ชั้นรองของนิกายโยคอาจารย์เช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่ก็กล่าวถึงจิตตมาตรในบริบทของการรับรู้โลกของปุถุชน แสดงให้เห็นว่าจิตตมาตรเป็นแนวคิดที่มุ่งอธิบายปัญหาความทุกข์ในสังสารวัฏที่สัมพันธ์กับการรับรู้โลกอย่างผิดพลาดของปุถุชน ซึ่งต้นเหตุของความผิดพลาดคือจิตที่ทำงานภายใต้การครอบงำของกิเลส พระพุทธศาสนายุคต้นมีแนวคิดหลายอย่างที่น่าจะเป็นรากฐานแนวคิดจิตตมาตรของนิกายโยคจารย์ เช่นแนวคิดเรื่องนรกสวรรค์ทางอายตนะ (นรกสวรรค์ทางจิตวิทยา) แนวคิดเรื่องสังสารวัฏในชีวิตประจำวัน แนวคิดเรื่องการคิดปรุงแต่งสร้างโลกแห่งตัวฉันของฉันภายใต้อิทธิพลของกิเลส แนวคิดเรื่องความคิดคลาดเคลื่อน (จิตวิปลาส) เป็นต้น ดังนั้นแนวคิดจิตตมาตรของนิกายโยคจารย์ควรได้รับการตีความว่าไม่ใช่แนวคิดที่ลดทอนโลกทางกายภาพลงไปหาจิตเพื่อยืนยันว่าจิตสมบูรณ์เท่านั้นมีอยู่จริงเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นแนวคิดทางจริยธรรมที่ลดทอนปัญหาความทุกข์ในสังสารวัฏของปุถุชนลงไปหาจิตแล้วเสนอทางออกจากทุกข์ด้วยการปฏิบัติสมาธิเพื่อพัฒนาจิต (Brain,1980)

แนวคิดจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์

1. **จิตคืออะไร** จอร์จ เบิร์กเลย์ (George Berkeley) มีทัศนะว่า “การกินที่และการเป็นตัวเป็นตนก็เป็นมโนภาพเหมือนกับสีและเสียงเหมือนกัน” โดยทั่วไป จิตนิยม คือ ลัทธิที่ถือว่าความจริงแท้หรือความจริงสูงสุดเป็นจิต หรืออสสาร ซึ่งมีอยู่นิรันดร์ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เมื่อแยกลักษณะของจิตนิยมออกพิจารณาจะได้ดังต่อไปนี้

จิต เชื่อว่า จิตเป็นความแท้จริงเพียงสิ่งเดียว สสารเป็นเพียงปรากฏการณ์ของจิตเท่านั้น กล่าวคือเนื้อแท้ของโลกเป็นอสสาร

จิต เชื่อเรื่องพระเจ้า ความเป็นอมตะของวิญญาณ พระเจ้าสร้างและบันดาลความเป็นไปตลอดถึงความสิ้นสุดของสรรพสิ่ง

จิตถือว่าคุณค่าเป็นสิ่งที่มียุ่จริง เช่น ความดี ความงาม ความถูกต้อง ความผิด เป็นต้นจะต้องมีอยู่จริง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่สมมติขึ้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้ตัดสินอสสารหรือจิตมีลักษณะเป็นนิรันดร์ (Eternal) และไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าโลกของสสารจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม เพราะจิตมีลักษณะสมบูรณ์

2. **จิตมีอยู่อย่างไร** จอร์จ เบิร์กเลย์เป็นนักปรัชญาชาวอังกฤษที่พัฒนาแนวคิด "จิตนิยม" ซึ่งเชื่อว่าไม่มีสิ่งใดที่มีอยู่จริงนอกเหนือจากการรับรู้ของจิต เขามีคำพูดที่มีชื่อเสียงว่า "esse est percipi" (to be is to be perceived) ซึ่งหมายความว่า สิ่งที่มีอยู่จริงนั้นคือสิ่งที่สามารถถูกรับรู้ได้โดยจิต ไม่มีสิ่งใดที่มีอยู่จริงหากไม่มีการรับรู้จากจิตที่เป็นตัวกลางในการสร้างความหมายให้กับโลก ส่วนทัศนะของนักปรัชญาฝ่ายจิตนิยม (Idealism) นักปรัชญาฝ่ายสสารนิยมหรือวัตถุนิยม (Materialism) และส่วนนักปรัชญาฝ่ายทวินิยม (Dualism) มีความเห็นที่แตกต่างกันกล่าวว่านักปรัชญาฝ่ายจิตนิยมเห็นว่าองค์ประกอบของมนุษย์นั้นแบ่งเป็น 2 ประการคือจิตกับกายที่เชื่อว่าจิตสำคัญกว่าเพราะกายเป็นตัวตนที่เปลี่ยนแปลงได้ส่วนจิตหรือวิญญาณเป็นอมตะมีวิถีชีวิตของแต่ละคน

ในการบังคับบัญชาของจิตของแต่ละบุคคลร่างกายเป็นเพียงสนองเจตจำนงของจิตเท่านั้นส่วนนักปรัชญาฝ่ายสสารนิยมหรือวัตถุนิยมมีความเห็นตรงกันข้ามคือองค์ประกอบของมนุษย์ไม่มีจิตหรือวิญญาณมีแต่เพียงร่างกายเท่านั้นร่างกายมนุษย์เป็นการรวมตัวของโปรตรอนอิเล็กตรอนเหมือนกับวัตถุอื่น ๆ ต่างกันที่ว่าสลับซับซ้อนกว่าพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ที่เรียกว่า “ปรากฏการณ์ทางจิต” ที่แท้คือการกระทบกระทั่งของอิเล็กตรอนโปรตรอนซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสสารนั่นเอง ความมีอยู่คือการรับรู้ (Berkeley, 1980)

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า การมีอยู่ของสิ่ง ๆ หนึ่ง คือการที่มันเข้ามาอยู่ในใจของเรา หรือ “To be is to be perceived” ในชีวิตที่แท้จริงเมื่อเรามองไปนั้นก็จะเห็นทั้งสิริรูปร่าง และจะมีคุณลักษณะเช่นนี้ที่จะมารวมตัวกันกับมโนคติที่เกี่ยวกับอำนาจ ความแข็ง เต็มไปด้วยลักษณะ เมื่อเราไปสัมผัสกับสิ่งนั้น ๆ ซึ่งก็เท่ากับว่าคุณภาพต่าง ๆ ที่เรารับรู้ต่อเนื่องดี สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของมนุษย์ ส่วนการมองสิ่งต่าง ๆ ในผืนนั้นเราก็เห็นว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่เราเห็นนั้นไม่ได้มีความต่อเนื่องใด ๆ เลย เช่น บางครั้งเราจับสายไฟแต่เราอาจไม่จับก็ได้คุณภาพที่เรารับรู้ในผืนเป็นคุณภาพที่ซับซ้อนมากและไม่มีควมสม่ำเสมอ เบิร์กเลย์ไม่ได้อธิบายความมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ที่เราเรียกว่าวัตถุ แต่เขาปฏิเสธถึงความมีอยู่ ของสสาร โดยทั่วไปในฐานะที่เป็นความคิดเชิงนามธรรมสำหรับเบิร์กเลย์ แล้ววิทยาศาสตร์หรือ กฎทางวิทยาศาสตร์นั้นก็เป็นการรวบรวมมโนคติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความมีอยู่ร่วมกับคุณลักษณะ อะไรบางอย่างที่เกิดขึ้นในประสบการณ์ เช่น การเสียดสีจะทำให้เกิดความร้อนขึ้น ก็หมายความว่า มโนคติที่เกี่ยวกับการเสียดสีก็มีมโนคติเกี่ยวกับการรับรู้ความร้อนตามไปเสมอ ซึ่งก็หมายถึงว่า การเสียดสีนั้นก็คือสัญลักษณ์ของความร้อน กล่าวคือ วิทยาศาสตร์หรือฟิสิกส์นั้นไม่ได้มีหน้าที่ที่จะต้อง จะต้องพิสูจน์อย่างเด็ดขาด แต่มีหน้าที่ที่จะต้องบรรยายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ กฎทางวิทยาศาสตร์นั้นก็เป็นการตั้งกฎเกณฑ์เงื่อนไขที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ บางอย่าง เรามักจะวิจารณ์นักปรัชญาตรงที่เขามักจะอ้างถึงสสารในขณะที่สสารนั้นเป็นเพียงสิ่งที่ เป็น นามธรรมซึ่งมีการเคลื่อนไหว มีปริมาณและยังบังคับให้ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้มีลักษณะเดียวกัน คือ นักปรัชญาที่ทำความเข้าใจกับวิทยาศาสตร์แล้วนั้นเห็นว่า การกระทำนั้นก็คือสสารที่เคลื่อนไหว แต่เบิร์กเลย์เห็นว่าปัญหาที่เป็นปัญหานั้นเป็นเพียงปัญหาทางด้านภาษา เช่น ปัญหา ภายหรือ จิต เบิร์กเลย์นั้นมักจะมองเหตุการณ์บนโลกนี้ว่าเป็นเพียงเหตุการณ์ที่มีความสม่ำเสมอ ที่เราสามารถที่จะบรรยายได้อย่างละเอียด แต่เราก็ไม่ควรที่จะนำมาใช้เพื่อการพูดถึงฐานะและคุณลักษณะโดยสิ้นเชิง(Berkeley, 2015)

3.จิตทำงานอย่างไร จอร์จ เบิร์กเลย์ เชื่อว่า ปรากฏจิตนิยมอตรีวิสัย จิตนิยมวัตถุวิสัย และจิตนิยมอตรีวิสัย ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้ ความหมายของจิตนิยมนักปรัชญากลุ่มจิตนิยม เชื่อว่า มนุษย์ประกอบด้วยกายและจิต จิตเป็น อสสาร ไม่มีตัวตน ไม่ มีรูปร่าง เป็นตัวการสำคัญในการทำให้มนุษย์มีความคิด มีความรู้สึก และเป็นการบงการให้ร่างกายทำอะไรได้ตามความต้องการของจิต จิตมีสภาพเป็นจริง และเป็นอิสระจากกาย ในลักษณะของความเชื่อของชาวจิตนิยม เป็นลักษณะที่ สุดโต่งเกี่ยวกับสภาวะที่เป็นนามธรรม เพราะชาวจิตนิยมบอกเรา ให้ทราบ ว่า “มีสิ่งที่เป็นจริงยิ่งกว่าวัตถุหรือสสาร เป็นความจริงที่ไม่มีตัวตน มีลักษณะเป็นออสสาร” เมื่อเป็นเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า จิตนิยม ไม่ใช่ปฏิเสธสสารเสียทีเดียว ยอมรับว่ามีอยู่ แต่ไม่ใช่ความจริงสูงสุด ที่บอกว่ามีวัตถุหรือสสาร เพราะมีจิตเป็นตัวกำหนด ส่วนที่เป็นเนื้อแท้ของโลก จึงได้แก่ “จิต” ซึ่งมีอยู่อย่างนิรันดร์ ไม่มีการ

เปลี่ยนแปลง จิตนิยม เชื่อว่า มนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ร่างกาย ซึ่งเป็นสสาร และจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นออสสาร ในขณะที่สสารนิยมบอกว่า มนุษย์คือเครื่องจักรกล จิตนิยมก็จะบอกว่า มนุษย์คือจิตวิญญาณ ที่บอกว่ามนุษย์คือจิตวิญญาณ เพราะ มนุษย์มีการริเริ่ม เหตุว่าสสารทั่วไป เช่น ก้อนหิน ไม่มีริเริ่ม พวกมันมีการเปลี่ยนแปลงหรือ เคลื่อนไหว เพราะปัจจัยภายนอกมากระทบ มันจะมีลักษณะเป็นอย่างไร ดำรงอยู่อย่างไร ล้วนแต่ ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกทั้งสิ้น แต่ว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น มนุษย์มีการริเริ่ม มีความคิด มีความ ต้องการ มีความอยาก สิ่งเหล่านี้แหละเป็นตัวการริเริ่มที่ทำให้ มนุษย์เกิดการเคลื่อนไหว เช่น ถ้าเราหิว น้ำ เหย้าก็ต้องเดินไปหาน้ำมาดื่ม เป็นต้น ทฤษฎีเอกนิยมฝ่ายจิตได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมีเพียงสิ่งเดียว มีลักษณะ เป็นนามธรรม นั่นคือ “จิต” จิตหรือนามธรรมเท่านั้นที่มีอยู่จริง โลกนี้ไม่มีอะไร นอกจากจิตดวงเดียว สสารหรือวัตถุไม่มีอยู่จริง จะต้องขึ้นอยู่กับจิต เป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่งในโลก กล่าวคือ จิตหรือวิญญาณ เป็นพื้นฐานที่สำคัญของสิ่งทั้งหลาย แม้ว่ามนุษย์เราจะประกอบด้วยร่างกายและจิตวิญญาณ แต่ส่วนที่สำคัญเป็นตัวบ่งการ ร่างกาย หรือเป็นการบังคับให้ร่างกายแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมานั้นคือ “จิต” เช่น ทฤษฎีพหุนิยมฝ่ายจิตได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุ มีมากมาย แต่มีลักษณะเป็นนามธรรม (จิต) (Berkeley, 1980)

4. เราจะรู้ว่า มีจิตได้อย่างไร มนุษย์มีการเรียนรู้ เพราะมนุษย์ คือ จิตวิญญาณในแง่ที่กล่าว ว่า มนุษย์มีความรู้สึกมีความคิด มีการนึกคิด มีอารมณ์ สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งแตกต่างจาก สสารโดยทั่วไปที่ไม่มีการเรียนรู้ มนุษย์มีความรู้สึกขัดแย้งแล้วในความขัดแย้งกันนี้เองจึงเกิดแนวคิด ดังที่กล่าวแล้วว่า มนุษย์ ประกอบด้วย 2 ส่วนคือร่างกายและจิตวิญญาณ ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ถาวร มีการเกิดขึ้น และดับไปส่วนจิตวิญญาณ เป็นอมตะ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ถ้าหากคนเรามี แต่ร่างกายอย่างเดียว ก็จะทำอะไรได้ตามความต้องการทางกาย แต่ถ้ามีจิตอยู่ด้วย หากร่างกายจะทำ ในสิ่งที่ไม่ดี จิตก็จะมี ความรู้สึกขัดแย้งไม่ให้อำนาจในสิ่งนั้น ด้วยเหตุนี้ความขัดแย้งจึงเกิดการแสวงหา ความจริงของจิตนิยม จิตนิยมเป็นความนิยมเชื่อที่เก่าแก่ที่สุดของปรัชญาโดยเริ่มตั้งแต่เริ่มปรากฏมี มนุษย์ สามารถเข้าไปในปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ความคิดเรื่องจิตนิยมนี้เริ่มเข้าสู่จิตของ มนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความเชื่อว่า ธาตุอันดำรงอยู่อย่างแท้จริงมีลักษณะเป็นวิญญาณ (Berkeley, 2015)

จอร์จ เบิร์กเลย์ พยายามปรับปรุงแนวความคิดของพวกประจักษ์นิยมด้วยกันจนกลายเป็น พวกจิตนิยมเชิงอัตวิสัย เบิร์กเลย์เห็นว่า สสารที่พูดถึงนั้น เป็นเพียงการรวมตัวของคุณสมบัติแท้และ คุณสมบัติประกอบเข้าด้วยกัน แท้จริงแล้วมันเป็นเพียงที่จิตเรารับรู้หรือเห็นว่ามันมีอยู่เท่านั้น สิ่งทั้งหมดนี้เป็นเพียงภาวะที่จิตรับรู้เอง มันมิได้มีอยู่อย่างแท้จริงอะไรเลย จากการที่เห็นว่าสิ่ง ภายนอกทั้งหมดนั้นมิได้มีอยู่อย่างแท้จริงจึงถูกเรียกว่าจิตนิยมเชิงอัตวิสัย เบิร์กเลย์ ไม่ยอมรับคุณสมบัติแท้จริงของวัตถุ เช่น การกินเนื้อที่กับคุณสมบัติ เป็นส่วนประกอบของวัตถุ เช่น สีส ของวัตถุเป็นคนละ สภาวะ เพราะทั้งสองอย่างต่างก็เป็นเพียงการรับรู้ของจิต และเบิร์กเลย์ เป็นจิตนิยมที่เก่าแก่ที่สุด ได้แก่ จิตนิยมแบบเพลโต ซึ่งไม่ใช่จิตนิยมแบบจัด คำสอนของเพลโต มีว่า สิ่งแท้อจริงคือมโนคติ และมโนคติ ไม่ได้มีสภาพเป็นจิตอย่างเดียว แต่เขาหมายถึง เพียงว่ามันเป็นสิ่งที่ปรนัยหรือที่ตัวเขาเองเรียกว่า “แบบ” ซึ่งมันไม่ใช่สสาร แต่เป็นสารัตถะหรือแม่แบบนิรันดร์หรือมาตรฐานสำหรับสิ่งที่มีสัมผัสได้ ส่วนโลกแห่งผัสสะนั้นมีฐานะเป็นเงาของโลกแห่ง มโนคติเท่านั้น เรารู้มโนคติโดยใช้เหตุผลหรือปัญญา

(Berkeley, 2015) แต่เขาก็ยอมรับว่า ความคิดหรือจินตภาพ ซึ่งเกิดจากจิตก็เป็นความจริงด้วย เช่นเดียวกัน จึงเป็นเหตุให้เขาถูกเรียกว่า “นักปรัชญาจิตนิยม” ด้วยเช่นกัน

เขาเชื่อว่า วัตถุทั้งหลายพร้อมทั้งคุณสมบัติทุกอย่างของมัน ไม่ว่าจะเป็นปฐมภูมิและทุติยภูมิ ล้วนขึ้นอยู่กับความรู้ของจิตพร้อมกับวัตถุ จึงไม่ได้มีความเป็นจริงในตัวเอง เป็นแต่เพียงความคิดของ จิต มนุษย์เท่านั้น นั่นหมายถึงว่า แก่นแท้ของวัตถุคือการถูกรู้ด้วยจิต บางครั้งแนวความคิดของเบร์กเลย์ อาจถูกเรียกว่า “อัสสารนิยม” นั่นคือ ทุกสิ่งที่เรารับรู้ ได้เป็นเพียงความคิดอันหนึ่ง เพราะ ความคิดต่าง ๆ เป็นเรื่องของจิตทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้แน่นอนอาจกล่าวได้ว่า เบร์กเลย์เป็นนักปรัชญาจิตนิยม เพราะเน้นหลักของจิต หรือการ รับรู้ในวัตถุภายนอก สิ่งที่ทำให้คนเรารับรู้วัตถุภายนอกได้ก็คือจิต ทุก สิ่งทุกอย่างอยู่ที่จิตหรือ แนวความคิดเกี่ยวกับวัตถุนั้น ๆ เบร์กเลย์ ได้สรุปไว้ว่า เขาปฏิเสธความมีอยู่ ของสสาร เน้นเฉพาะจิต หรือความคิดเกี่ยวกับ วัตถุนั้นๆ เท่านั้น เขาเรียกปรัชญาของตนเองว่า “จิต นิยมแบบอัตนัย” เขาเน้นหลักของความคิดที่เป็นนามธรรม ความคิดนี้แหละที่เขาเรียกว่า ประสบการณ์ อย่างประสบการณ์การเห็น เขาก็ใช้คำว่า ความคิดที่เป็นความเห็นความรู้ของมนุษย์ เริ่มด้วยมติที่ว่า วัตถุอันเป็นความรู้ของมนุษย์ คือ สรรพมโนภาพ นอกจากมโนภาพอันเป็นเป้าหมาย แห่งความรู้ของมนุษย์แล้ว ก็ต้องมีสิ่งที่เป็นผู้รู้ และมีมโนภาพเหล่านี้ด้วย สิ่งนี้แหละ คือที่เราเรียกกัน ว่า จิต เจตภูต วิญญาณ หรือตัวตน ญาณวิทยา แต่เขาไม่ได้พิสูจน์ยืนยันว่า เหตุใด ตัวฉันและมโน ภาพของฉันจึงเป็นความแท้จริง เขาเพียงแต่อ้างเฉย ๆ ว่า มโนภาพมีอยู่ จึงจำต้องมีผู้สร้างมโนภาพ แต่เขาก็ได้ชี้แจงอย่างขาวกระจ่างว่า ตัวฉันไม่ใช่ประมวลแห่งมโนภาพ ตามลำดับไป เพราะว่า ฉันรู้ และรู้สึกตัวตนได้ และตัวฉันเองก็ไม่ใช่มโนภาพของฉัน หากเป็นอย่างอื่น เป็นสิ่งที่คิดและรู้กระทำการ รู้สังเกตตั้งเจตจำนง และกระทำการเกี่ยวกับมโนภาพ ฉันรู้ว่าตัวตน ซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับฉันนั้น, เป็นผู้สังเกต ทั้งสีและเสียง ฉันรู้ว่า, เจ้าตัวสีเอง จะสังเกตเสียง และ เสียงเองจะสังเกตสีนั้นย่อม เป็นไปไม่ได้ ฉันรู้ว่า, ด้วยเหตุนี้ฉันจึงเป็นหนึ่งเดียว ผิดจากสีและเสียง และ ผิดจากบรรดามโนภาพใด ๆ ทั้งสิ้น (Berkeley, 1980)

เบร์กเลย์แบ่งแยกมโนภาพหรือวัตถุแห่งความรู้ ออกเป็น 2 จำพวก คือ มโนภาพใน ความหมายแคบๆ จำพวกหนึ่ง และสิ่งหมายรู้ หรือ สิ่งนิกรู้ อีกจำพวกหนึ่ง มโนภาพใน ความหมาย แคบ ๆ นั้น คือ ภาพในความนึก, ที่แทนสิ่งนอกกายอยู่ ส่วนสิ่งหมายรู้นั้นไม่มีภาพอะไร แทนมัน เพราะมันเป็นนามธรรมแต่ก็เป็นความรู้แก่เราได้ มโนภาพ คือ ภาพแทนรูปธรรม ส่วนสิ่งหมายรู้ คือ การนึกถึงนามธรรมขึ้นมานั่นเอง มโนภาพในความหมายแคบๆ แบ่ง ออกได้เป็น 2 ประเภทคือ 1. มโนภาพประเภทซึ่งมาทำให้เรารับรู้โดยตรง ทั้งนี้โดยเราไม่อาจรับรู้บิดเบือนให้เป็นอื่นไปได้ เช่น เมื่อเรา เห็นโต๊ะตัวหนึ่งอยู่ตรงหน้าเรานั้น เราจะทำให้มันไม่มีอยู่ หรือจะเห็นให้เป็นรูปร่างอื่นไป มันก็คงมี ภาพเช่นนั้นอยู่ตรงหน้าเราเช่นเดิม โต๊ะตรงหน้าเราคือ มโนภาพที่ไม่อาจเป็นอื่นไปได้ 2.ประเภทซึ่ง เราคิดขึ้นตามแต่จะปรารถนา มีอีกชื่อหนึ่งว่า จินตนาการ เบร์กเลย์กล่าวว่า มโนภาพอันเรารับรู้ได้ ทางอวัยวะรับสัมผัสโดยตรงนั้น มี ลักษณะ เข้ม เด่นชัดและจริงจัง ยิ่งกว่าจินตนาการ ส่วนสิ่งหมายรู้ นั้น สิ่งหมายรู้เกี่ยวกับจิตของเราเอง สิ่งหมายรู้เกี่ยวกับเจตภูต และสิ่งอันมีกัมมันตภาพทั้งปวง ที่เป็น นามธรรม ซึ่งความจริงสิ่งหมายรู้เหล่านั้นนี้ เราไม่อาจเห็นเป็นมโนภาพได้เลย นอกจากจะทำเป็น สัญลักษณ์ขึ้นมาแทนมันเท่านั้น และสิ่งหมายรู้เกี่ยวกับความเกี่ยวข้อง ระหว่างสรรพสิ่งและสรรพมโน ภาพ เป็นความเกี่ยวข้องอันไม่ใช่ทั้งสรรพสิ่งหรือมโนภาพที่มาเกี่ยวข้องกันนั้น ทั้งมโนภาพและสิ่ง

หมายรู้ก็เป็นความจริงตรา ของสิ่งภายนอกเหมือนกัน มโน ภาพเป็นสิ่งที่ไร้กัมมันตภาพ เพราะเป็นแต่เพียงภาพภายในความนึกคิด ไม่ใช่ตัวจริงที่ก่อ มโนภาพนั้น มโนภาพจึงกระทำการอะไรไม่ได้ มันไม่เหมือนและไม่ใช่อะไรของสิ่งอันมีกัมมันตภาพ อนึ่งที่เบิร์กเลย์เรียกว่า ตัวฉัน นั้น ตรงกับที่เรียกว่า วิญญาณ หรือเจตภูต ความแท้จริงทั้งสิ้นของมโนภาพ อยู่ตรงที่มันถูกสังเกตเท่านั้น แต่วิญญาณหรือเจตภูตมีความแท้จริงดั้งเดิม และเหนือกว่ามโนภาพ วิญญาณ คือ สิ่งอันมีกัมมันตภาพที่สามารถก่อมโนภาพและสามารถคิด วิญญาณหรือเจตภูต ผิดกับมโนภาพตรงที่มันมีกัมมันตภาพ แต่มโนภาพไม่มีกัมมันตภาพ เบิร์กเลย์สอนว่า จิตหรือตัวฉัน เป็นสิ่งที่รู้ได้ ไม่ใช่เพราะมีกัมมันตภาพเท่านั้น หากเพราะมันแสดงความเป็นเอกในตัว ซึ่งผิดกับลักษณะทั้งหลาย และประมวลของมโนภาพตามลำดับจิตย่อมมีความเป็นนิรันดร์ ไม่เหมือนมโนภาพซึ่งรังแต่จะสลายและแปรปรวนไป จากที่ได้กล่าวมา เบิร์กเลย์ยังไม่ได้สอนอะไรแตกต่างจากเดส์การ์ตส์ หรือล๊อค (กิริติ บุญเจือ, 2529)

การยืนยันของในความมีอยู่ของตัวฉันเหมือนกัน และ มโนภาพของตัวฉันก็ยอมรับแล้วว่าเป็นจริง แต่ทว่าเคียงคู่มากับคำสอนเรื่องความมีอยู่ของ ตัวฉันและมโนภาพของฉัน เบิร์กเลย์ได้พ่วงคำสอนปฏิเสธความแท้จริงของสิ่งที่ไม่ใช่จิต หรือไม่ใช่ เจตภูตด้วย ตามความเข้าใจของเขา สสารหมายถึงสิ่งซึ่งมีอยู่ได้โดยตัวเอง และจะไม่เปลี่ยนแปลงอย่างใด แม้ทุกๆ สิ่งที่อยู่สัมผัส และการรับรู้สัมผัสจะได้สูญสิ้นไปแล้ว นอกจากนี้สสารยัง ไม่ใช่สิ่งเดียวกับพิชาน แต่ตามคำจำกัดความแล้ว ต้องแตกต่างกับพิชานอย่างมากมาด้วย สสารที่สังเกตได้มีอยู่เพียงเป็นมโนภาพ เบิร์กเลย์ยอมรับว่าสรรพสิ่งที่เรา เห็น ดม ฟังแตะ และชิมนี้ มีอยู่จริง แต่ที่เขาไม่เชื่อนั้น อยู่ตรงที่ว่า สิ่งเหล่านี้มีอยู่ได้โดยตัวเองนอกจิตใจของเรา อีกนัยยะหนึ่งเขาเชื่อว่า โต๊ะที่ฉันเรียนหนังสือนี้มีอยู่ แต่มีอยู่โดยที่ฉันเห็นได้และคลำได้ และแม้ฉันจะออก จากห้องทำงานไป ฉันก็พูดได้ว่ามันคงมีอยู่ ทั้งนี้เพราะว่าหากฉันเข้าไปในห้องนั้นอีกก็จะได้เห็นมันอีก หรือสิ่งที่รู้สัมผัสอื่น ๆ ก็จะได้สังเกตมันได้ ปรากฏกลืนขึ้น นี่ก็เพราะว่ากลืนนั้นถูกดม มีเสียงขึ้น นี่ก็ เพราะเกิดการได้ยิน มีสีหรือมีรูปร่างเกิดขึ้น นี่ก็เป็นด้วยมีตาคอยดู หรือมีมือคลำอยู่ จึงรู้ได้เช่นนั้น เบิร์กเลย์กล่าวว่า เรารู้ว่ามีสิ่งใดอยู่ ก็เพราะเราอนุมานเอาว่ามันมีอยู่ จากการรับรู้ลักษณะต่างๆ ของ มัน มีรูปร่าง สี เสียง กลิ่น และรส เรารู้ว่าสิ่งใดมีอยู่ ก็ด้วยประมวลแห่งคุณภาพต่างๆ ของมัน แต่เมื่อ รูปร่าง สี เสียง กลิ่น และรสเหล่านั้น ต่างคนต่างเห็นผิดกันไปเสียแล้ว และยิ่งบางทีคน ๆ เดียวรับรู้คุณสมบัติ ของสิ่งบางอย่างได้ผิด ๆ กันในเวลาต่างๆ กัน เช่นเมื่อเขาเป็นไข้ และเมื่อเขาสบายดีเช่นนั้น ก็ไม่มี อะไรแน่นอนในคุณภาพที่เห็นสัมผัสอย่างเดียวกัน อันอาจรับไว้ได้ว่า เป็นสิ่งแทนการรับรู้ นั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น สิ่งรู้ก็ต้องเกี่ยวกับเรา ซึ่งเป็นผู้รู้ และความรู้คือมโนภาพของสิ่งต่าง ๆ นั้นมีอยู่จริง แต่มีอยู่เป็นมโนภาพหาได้มีอยู่โดยตัวเองไม่ข้อนี้ วิทยาศาสตร์อาจแย้งได้ว่าคุณภาพของสรรพสิ่งมีปริมาณแน่นอน แทนมันอยู่ และใครจะรู้สึกคุณภาพนั้นอย่างไร เราก็อาจรู้ได้จากการรู้ภาวะของผู้นั้น ในขณะที่ทำการรับรู้แต่วิทยาศาสตร์ขณะนั้นยังเจริญไม่ถึงขั้นนี้ เมื่อสิ่งหนึ่งปรากฏสภาพแก่เราไปได้ต่าง ๆ หรืออีกนัยยะหนึ่ง เมื่อมีมโนภาพแทนมันตั้งมากหลาย เช่นนี้ เราก็ทราบไม่ได้ว่า มันมีอยู่จริงเป็นอย่างไรกันแน่ เพราะสิ่งที่เราว่ามันนั้น ต้องมีความแน่นอน อย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนที่อนุมานว่าสสารจะต้องมีอยู่เป็นเหตุของการเห็นของเรานั้น (Berkeley, 1984)

เบิร์กเลย์ กล่าวว่า เราอาจคิดไปอย่างอื่นก็ได้ คืออาจคิดไปว่า มีจิตอันยิ่งใหญ่อยู่อย่างหนึ่งมาคอยบังคับจิตของเราให้เกิด มโนภาพที่ไม่เป็นอันไปได้นั้น อนึ่งตามคำจำกัดความแล้ว สสารย่อมเป็นสิ่งที่ไร้ กัมมันตภาพทางจิต ฉะนั้นมันจะทำให้เราเกิดมโนภาพเกี่ยวกับมันได้อย่างไร ถ้าสสารไม่ใช่จิต

ไม่รู้คิด จะทำให้เราคิดได้ หรือส่วนที่ถือกันว่าสสาร เป็นสิ่งซึ่งคนเราไม่อาจรู้สภาพได้นั้นก็เท่ากับประกาศว่ามันไม่มีนั่นเองตรงนี้ เราก็เห็นกลเม็ดในตรรกวิทยาของท่านบิชอบทันที เขาว่าสสารไม่มีกัมมันตภาพทางจิต ตามที่เข้าใจกัน ทัว ๆ ไป ข้อนี้เรายอมรับ แต่ที่เขาว่ามันทำให้เราเกิดมโนภาพได้อย่างไรนั้น วิทยาศาสตร์ สรีรวิทยาต่อมาอธิบายว่า มโนภาพเป็นการสะท้อนขึ้นในสมองจากการรับรู้ทางอวัยวะรับสัมผัส อีกนัย ยะหนึ่งเป็นภาพจริง ๆ อันมีสสารเป็นต้นเหตุ หาใช่ความคิดไม่ มโนภาพไม่ใช่ปรากฏการณ์ทางจิตหรือวิญญาณ หากเป็นปรากฏการณ์ทางสสาร เช่นนี้ข้อถกปัญหาแย้งของเขาก็เป็นอันตกไป แม้จิต เราก็ถือกันในขณะนี้ว่าเป็นปรากฏการณ์อันเนื่องมาจากสสารด้วย การคิด ก็เป็นเรื่องสสาร จากสสารนอก กายถึงมโนภาพจิตและความคิด จึงเป็นเรื่องของสสารล้วนๆ แนวคิดเช่นนี้ก็ต้องตามตรรกวิทยาเหมือนกัน และยังถูกต้องตามความเป็นจริงด้วย แต่เบิร์กเลย์โพล่คิดกลับเป็นเรื่องทางมโนภาพไปหมด (Berkeley, 1984)

วิเคราะห์เปรียบเทียบ

เบิร์กเลย์ เชื่อว่า จิตนิยม คือ แนวคิดเรื่องจิตเป็นอัตตา จะเห็นว่า อัตตาสากลเป็นนายของอัตตาปัจเจก แต่โยคจารออกเป็น 2 ระดับ คือจิตที่ยังหลงอยู่ในโลกมายาจัดเป็นจิตปัจเจกเหมือนอัตตาปัจเจก ส่วนจิตในภาวะสูงสุดจัดเป็นจิตสากลหรือจิตสมบูรณ์ (วิชญ์ปติมาตตรา) เหมือนอัตตาสากล

ผู้เขียนเห็นด้วยบางส่วนกับแนวคิดของกลุ่มนักวิชาการที่ตีความแบบจิตนิยมอัตวิสัย โดยเฉพาะประเด็นที่ว่า จิตของนิกายโยคจารไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์อย่างพรหมันของฮินดู แต่เป็นจิตที่เกิดต่อย่างต่อเนื่องในรูปของกระแส อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ว่านิกายโยคจารปฏิเสธความมีอยู่ของโลกภายนอกอย่างสิ้นเชิงนั้นน่าจะไปไกลเกินกว่าคำสอนของนิกายโยคจาร เพราะนิกายโยคจารอาจจะต้องการปฏิเสธโลกในความหมายทางจริยธรรมที่มนุษย์ปุถุชนปรุงแต่งขึ้นอย่างผิดพลาดก็ได้ ไม่ใช่โลกทางกายภาพที่มีอยู่ภายนอกจริงๆ นอกจากนั้น การตอบปัญหาเรื่องการรับรู้ร่วมกันที่ว่าจิตของแต่ละคนสามารถส่งผ่านข้อมูลการรับรู้ถึงกันแบบจิตต่อจิตหรือแบบโทรจิตได้ ผู้วิจัยมองว่าเป็นการตีความที่ค่อนข้างแปลกและออกในแนวอทิปาฏิหาริย์มากเกินไป นิกายโยคจารเพียงแต่บอกว่าเราสามารถรับรู้ร่วมกันได้เพราะคนที่อยู่ในภพภูมิเดียวกันจะมีพื้นเพจิตเหมือนกันหรือมีวิบากกรรมร่วมกัน (วิปากจิต) แนวคิดนี้สามารถตีความได้ว่า มนุษย์ในสังคมเดียวกันจะยึดถือระบบบัญญัติหรือระบบสัญลักษณ์สำหรับสื่อความหมายเดียวกัน ซึ่งระบบบัญญัตินี้โดยเนื้อแท้ของมันก็คือสิ่งที่มนุษย์คิดปรุงแต่งขึ้น ไม่ใช่ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จะเรียกว่าโลกมายาก็ได้ในความหมายว่าไม่มีอยู่จริง มนุษย์ปุถุชนที่อยู่ในระบบสมมติ (โลกมายา) เดียวกันย่อมจะถูกหล่อหลอมให้มีพื้นเพจิตและมีข้อมูลมโนภาพคล้ายคลึงกัน ดังนั้น โลกที่พวกเขารับรู้แม้จะเป็นเพียงโลกสมมติที่ไม่ตรงกับความจริงตามธรรมชาติเหมือนที่พระอรหันต์รับรู้ แต่ก็สามารถรับรู้ร่วมกันหรือเข้าใจตรงกันได้(พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาตา),2545)

แนวคิดเรื่อง “จิตปรุงแต่ง” หรือ โลกมายาภาพอันเกิดจากการคิดปรุงแต่งของจิต น่าจะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นร่องแนวคิดจิตตามตรรกของนิกายโยคจารได้บ้างไม่มากนักน้อย การที่ผู้วิจัยเลือกนำเสนอเฉพาะแนวคิดดังกล่าวนี้ เพราะเห็นว่าเป็นแนวคิดที่ได้รับการเน้นย้ำมากในนิกายโยคจารและมักถูกนำไปตีความแบบจิตนิยมว่าเป็นแนวคิดที่ปฏิเสธความมีอยู่ของโลกภายนอก ซึ่งการได้

ทราบแนวคิดของพระพุทธศาสนายุคต้นเป็นฐานก่อน น่าจะทำให้เรามีเกณฑ์หรือมีเครื่องมือในการชี้วัดว่า แนวคิดต่างๆ ที่นิกายโยคajaranำเสนอไว้นั้นหลุดออกไปจากฐานคิดเดิมเลยหรือว่ายังอยู่ในแนวทางของฐานคิดเดิมอยู่ (พุทธทาสภิกขุ, 2556)

อย่างไรก็ตาม “จิตเท่านั้นมีอยู่” โดยได้ยกตัวอย่างรูปคำแบบเดียวกันที่ฝ่ายเถรวาทใช้อธิบายโลกมายาภาพที่เกิดจากความคิดคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง (จิตตวิปลาส) ว่าเป็น “เพียงความคิดเท่านั้น” เหตุผลที่ผู้วิจัยมองว่าความหมายแบบนี้เหมาะสมมากกว่าก็คือว่าเวลาที่นิกายโยคajaran ใช้คำว่า “จิตตมาตร” เป้าหมายที่ต้องการเล็งไปหาก็คือโลกมายาภาพที่เกิดจากการคิดปรุงแต่งอย่างผิดพลาดของปุถุชน ไม่ใช่เล็งไปหาความมีอยู่ของจิตเพียงอย่างเดียว เล็งไปหาเพื่อที่จะบอกว่ามายาภาพที่ปุถุชนหลงเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงนั้นไม่ใช่อะไรอื่นเลยนอกจากความคิดปรุงแต่งของพวกเขาเท่านั้น

อุปมาเรื่องการแสดงช้างมายากลของท่านวสุพัตถ์น่าจะสะท้อนให้เห็นความหมายของจิตตมาตรได้เป็นอย่างดี ผู้ชมการแสดงช้างมายากลที่หลงเชื่ออย่างสนิทใจว่าภาพที่เห็นเป็นช้างจริง แต่ละคนต่างก็แสดงอารมณ์หัวเราะหัวเราะคิดว่าช้างนั้นจะเข้ามาทำร้ายตน ในกลุ่มคนเหล่านั้นมีบุคคลคนหนึ่งเป็นผู้รู้เบื้องหน้าเบื้องหลังการแสดงมายากลอย่างละเอียด เขานั่งชมการแสดงมายากลอย่างสงบนิ่ง ไม่ได้แสดงอารมณ์หัวเราะหัวเราะกลัวแต่อย่างใด เพราะรู้ความจริงเบื้องหลังการแสดงทุกอย่างพร้อมกันนั้นเขาได้พยายามบอกคนอื่นว่าอย่าได้กลัวไปเลย ภาพที่เห็นนั้นไม่ใช่ช้างจริงหรอก เป็นเพียงช้างมายาที่เกิดจากกลวิธีการแสดงของนักมายากลเท่านั้น คนที่เชื่อเขาก็บรรเทาความหวาดกลัวไปได้บ้าง แต่สำหรับคนที่ไม่เชื่อก็นั่งดูด้วยความหวาดกลัวต่อไป ในอุปมานี้ผู้ชมที่หลงเชื่อว่าช้างมายาเป็นเรื่องจริงก็คือปุถุชนผู้ยังมีกิเลสทั่วไป ความหวาดกลัวเวลาเห็นช้างมายาก็คือความทุกข์ของปุถุชนอันเกิดจากความยึดมั่นถือมั่นในมายาภาพที่ตนคิดปรุงแต่งขึ้น ผู้ชมที่รู้เบื้องหลังการแสดงก็คือผู้หลุดพ้นแล้วมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น คำบอกกล่าวของผู้รู้ที่ว่าช้างนั้นเป็นเพียงมายาภาพที่เกิดจากกลวิธีการสร้างของนักมายากลก็คือคำสอนของผู้หลุดพ้นที่ว่ามายาภาพที่ปุถุชนคิดปรุงแต่งขึ้นเป็นเพียงความคิดเท่านั้น (จิตตมาตร) (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร (พรธนา), 2552)

จากอุปมาจะเห็นว่า เป้าหมายที่ท่านวสุพัตถ์ต้องการเล็งไปหาก็คือกวิธีการแสดงของนักมายากล ไม่ใช่เล็งไปหาความมีอยู่ของนักมายากลเพียงคนเดียวในจักรวาล ถ้าท่านวสุพัตถ์ต้องการจะให้ความหมายว่า “จิตเท่านั้นมีอยู่” เหมือนการตีความแบบจิตนิยมทางอภิปรัชญา อุปมาเรื่องช้างมายาก็ควรจะเล็งไปหาความมีอยู่ของนักมายากลเพียงคนเดียว ไม่ใช่เล็งไปหากวิธีการแสดงของนักมายากล โดยมีจิตเพียงอย่างเดียว แต่ก็แฝงความหมายว่า “ความคิดเพียงอย่างเดียว” อยู่ด้วย เพราะการรักษาจิตก็คือการไม่ปล่อยให้จิตคิดปรุงแต่งอารมณ์ในเชิงกามคุณ ในทางกลับกัน การไม่รักษาจิตก็คือการปล่อยให้จิตคิดปรุงแต่งอารมณ์ในเชิงกามคุณ ถ้าอธิบายในกรอบโครงสร้าง-หน้าที่ของจิตสามระดับ จิตระดับมูลฐาน (ภวังคจิต) และจิตระดับรับรู้อารมณ์ (วิญญาณ 6) ถือว่าเป็นจิตที่ทำหน้าที่ตามธรรมชาติ ยังไม่ได้ก่อปัญหาในทางจริยธรรม เพราะเป็นเพียงจิตที่เป็นผลแห่งกรรม (วิปากจิต) จิตที่ก่อปัญหาในทางจริยธรรม (สร้างกรรม) คือจิตระดับความคิด (มโน/ชวนจิต) หรือจิตที่ทำงานใช้ความคิดอยู่ภายใน จิตระดับนี้เองที่พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้เราคุ้มครองรักษาไม่ให้ตกไปสู่การคิดปรุงแต่งอารมณ์บนฐานของกิเลส โดยนัยนี้ คุ้มครองรักษาจิตก็คือการคุ้มครองรักษาความคิดนั่นเอง ภาพของจิตเท่านั้น (วิชฌูปติมาตร) เหมือนคนเป็นโรคตามองเห็นพระจันทร์สองดวง

กล่าวถึงปัญหาการรับรู้โลกของปุถุชนว่าเหมือนคนที่ชมการแสดงมายากลแล้วหลงเชื่อว่าภาพที่เห็นเป็นเรื่องจริง “ความผิดพลาด (ภราณติ) อันเนื่องจากการปรากฏของสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง เป็นเหตุแห่งความเศร้าหมอง เพราะเป็นเหมือนการปรากฏของข้างมายากล และเพราะเป็นการไม่ปรากฏของสิ่งที่มีอยู่จริง...” กล่าวคือโลกมายาภาพหรือโลกแห่งความผิดพลาดแม้จะไม่มีอยู่จริง แต่ก็สามารถสร้างปัญหาความทุกข์ให้แก่ผู้หลงเชื่อได้ เหมือนคนที่เชื่อว่าข้างมายากลเป็นข้างจริงแล้วหวาดกลัวว่าข้างจะเข้ามาทำร้ายตน โดยนัยนี้ ความทุกข์ของปุถุชนก็คือความทุกข์อันเกิดจากการถูกลวงด้วยโลกมายาภาพที่ตนสร้างขึ้น (พระราชวิสุทธิกวี, 2533)

ผู้เขียนสรุป แนวคิดหลักของจิตตมัตต เป็นแนวคิดของสำนักโยคอาจารย์ เชื่อว่า ทุกสิ่งเป็นเพียงจิต โลกภายนอกไม่มีอยู่อย่างแท้จริง มีเพียงการปรากฏของจิตเท่านั้น ปฏิเสธความมีอยู่ของวัตถุภายนอกโดยสิ้นเชิง แต่ยอมรับว่าโลกปรากฏผ่านสภาวะทางจิต อาศัยแนวคิด “อาลยวิญญาน” หรือคลังแห่งสัญญาและกรรม เป็นตัวหล่อหลอมประสบการณ์และสภาวะของจิต ซึ่งมีจุดมุ่งหมายหลักคือการบรรลุ “สุญญตา” (ความว่าง) และการหลุดพ้น ส่วนแนวคิดจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์ เขาเชื่อว่าการดำรงอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการรับรู้ เขาปฏิเสธความมีอยู่ของวัตถุภายนอกโดยอ้างว่าโลกที่เรารับรู้เป็นเพียงแนวคิดในจิต แต่ยอมรับว่ามีพระเจ้าเป็นผู้รับรู้ทุกสิ่ง ซึ่งช่วยให้โลกมีอยู่ได้ตลอดเวลา แม้ว่าเราจะไม่มีใครรับรู้ (Berkeley, 1984)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนสังเกตว่า แนวคิดของเบิร์กเลย์นั้นมุ่งเน้นไปที่ญาณวิทยาและอภิปรัชญาในบริบทของปรัชญาตะวันตก ซึ่งมีตารางเปรียบเทียบให้เห็นดังนี้

ตารางเปรียบเทียบจิตตมัตตของโยคอาจารย์กับจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์

ประเด็นเปรียบเทียบ	จิตตมัตตของโยคอาจารย์	จิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์
ธรรมชาติของความจริง	ทุกสิ่งเป็นเพียงจิต ไม่มีวัตถุภายนอก	สิ่งต่าง ๆ มีอยู่เพราะถูกจิตรับรู้
การมีอยู่ของวัตถุ	วัตถุเป็นเพียงภาพมายาของจิต	วัตถุมีอยู่ในฐานะที่ถูกจิตรับรู้
บทบาทของจิต	จิตเป็นสิ่งที่เดียวที่แท้จริง	จิตเป็นตัวกลางในการรับรู้ความจริง
องค์ประกอบศูนย์กลาง	อาลยวิญญาน (คลังแห่งจิต)	พระเจ้าเป็นผู้รับรู้ตลอดเวลา
เป้าหมายของแนวคิด	หลุดพ้นจากอวิชชาและการยึดติด	แสดงให้เห็นว่าวัตถุไม่มีอยู่อย่างอิสระ

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าทั้งสองแนวคิดจะปฏิเสธความมีอยู่ของวัตถุภายนอกและเน้นบทบาทของจิต แต่จิตตมัตตมุ่งเน้นไปที่การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ ขณะที่จิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์เป็นการอภิปรายเชิงญาณวิทยาเกี่ยวกับธรรมชาติของการรับรู้ โดยที่พระเจ้ามีบทบาทสำคัญในการรักษาความมีอยู่ของโลก

บทสรุป

วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตตามตรรกะของโยคากับจิตนิยมของจอร์จ เบิร์กเลย์ พบว่า นิยามโยคามีทัศนะที่แตกต่างจากระบบความคิดอื่นๆ คือ การยอมรับความเป็นจริงที่มีอยู่เพียงสิ่งเดียวของจิต ไม่มีความจริงอื่นใดนอกจากจิต และการปฏิเสธความเป็นจริงของวัตถุภายนอก และจบสิ้นที่กระบวนการทำงานของจิตทั้งสิ้น การมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของวัตถุภายนอกจึงไม่ใช่เรื่องสำคัญที่จะนำไปสู่ความรู้แจ้งหรือความหลุดพ้น อีกทั้งวัตถุภายนอกจะมีหรือไม่มีอยู่จริงไม่อาจยืนยันได้จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ด้านเบิร์กเลย์ เชื่อว่า จิต เจตภูต วิญญาณ หรือตัวตน โดยแบ่งแยกมโนภาพหรือวัตถุแห่งความรู้ ออกเป็น 2 จำพวก คือ มโนภาพใน ความหมายแคบ ๆ จำพวกหนึ่ง และสิ่งหมายรู้ หรือ สิ่งนี้รู้ อีกจำพวกหนึ่ง มโนภาพ คือ ภาพแทนรูปธรรม ส่วนสิ่งหมายรู้ คือ การนึกถึงนามธรรมขึ้นมา คือ จินตนาการ นอกจากจะทำเป็นสัญลักษณ์ ขึ้นมาแทนมันเท่านั้น และสิ่งหมายรู้เกี่ยวกับความเกี่ยวข้องระหว่างสรรพสิ่งและสรรพมโนภาพ เป็นความเกี่ยวข้องอันไม่ใช่ทั้งสรรพสิ่งหรือมโนภาพที่มาเกี่ยวข้องกันนั้น ทั้งมโนภาพและสิ่งหมายรู้ก็เป็นความจริงตราของสิ่งภายนอกเหมือนกัน มโนภาพเป็นสิ่งที่ไร้กัมมันตภาพ เพราะเป็นแต่เพียงภาพภายในความนึกคิด ไม่ใช่ตัวจริงที่ก่อมโนภาพนั้น

เอกสารอ้างอิง

- กীরติ บุญเจือ. (2529). *ชุดพื้นฐานปรัชญา : แก่นปรัชญากรีก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2556). *คู่มือมนุษย์*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พระมหาวิโรจน์ วิโรจน์ (ผาธา). (2545). การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องภวังคจิตในพุทธปรัชญาเถรวาทกับอภิปรัชญาของพุทธปรัชญาโยคจาร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ *ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร (พรรณนา). (2552). จิตตามตรรกะของโยคจาร: การศึกษาเชิงวิเคราะห์บนฐานแนวคิดเรื่องจิตในพระพุทธศาสนายุคต้น. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวิสุทธิกวี. (2533). *จิตวิทยาในพระอภิธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิธาน สุชีวงศ์. (2529). *อภิปรัชญา (Metaphysics)*. กรุงเทพมหานคร: มหาลัยรามคำแหง.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2541). อภิปรัชญาในพุทธปรัชญานิยามโยคจาร. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ashok Kumar Chatterjee. (1975). *The Yogācāra Idealism*. Delhi : Motilal Banarsidass.
- Gorgias. translated by B. Jowett. (1953). *The Dialogues of Plato*. Oxford University Press.
- Berkeley.G. (1980). Ideas, Mind, and Berkeley. *American Philosophical Quarterly*. 17(3):1.

- Berkeley. G. (1984). *The Arguments of the Philosophers*. Edited by Ted Honderich, Reprinted and first published as a paper.
- Berkeley.G. (2015). *The Principles of Human Knowledge*. Reserved Jonathan Bennett Copyright
- Galloway, Brain. (1980). A Yogācāra Analysis of the Mind, Based on the Vijñāna Section of Vasubandhu's Pancaskandaprakarana with Gunaprabhā's Conmentary. *The Journal of the International Association of Buddhist Studies*. 3(2):7-20.
- R. M. Dancy. (2004). *Plato's introduction of forms*. Cambridge university press.
- Thomas, E. W. (1994). *Mind Only: A Philosophical and Doctrinal Analysis of the Vijñanava*. Delhi: Shri Jainendra Press, IX.

การทุจริตสอบบาลีสนามหลวง: การจัดการ บทลงโทษ
และผลกระทบเชิงเปรียบเทียบ
Examination Fraud in the Pali Central Examination:
Management, Punishment, Comparative Impacts

¹วินัย ล้าเลิศ, ²กิตตินันท์ จันทร์สืบแถว, ³รสรินทร์ อยู่เย็น,

⁴นพพงศ์ จุห้อง และ ⁵สามารถ ปรมารวี

¹Winai Lamloet, ²Kittinan Chansuebthaeo, ³Rossarin Yooyen,

⁴Noppaphong Juhong and ⁵Samart Paramat

^{1,2,3,4,5}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขตนครสวรรค์

^{1,2,3,4,5}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, NakhonSawan Campus

¹Corresponding author, e-mail: pp.sran2525@gmail.com

Received April 10, 2025; Revised June 18, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาปรากฏการณ์การทุจริตในการสอบบาลีสนามหลวง ซึ่งเป็นระบบการสอบกลางของการศึกษาพระปริยัติธรรมในคณะสงฆ์ไทย ใช้การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของการทุจริต มาตรการจัดการ และบทลงโทษที่มีอยู่ ตลอดจนพิจารณาผลกระทบเชิงเปรียบเทียบในระดับปัจเจก ระดับสถาบัน และระดับสังคมโดยรวม ผลการศึกษา พบว่า การทุจริตมีหลายรูปแบบ เช่น การส่งคนสอบแทน การใช้เทคโนโลยีช่วยโกง และการสมรู้ร่วมคิดกับเจ้าหน้าที่สนามสอบ แม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีการกำหนดมาตรการป้องกันและบทลงโทษแล้ว แต่ยังขาดความเป็นธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมเชิงระบบอย่างยั่งยืน บทความนี้เสนอองค์ความรู้ใหม่ในแนวทางการบริหารจัดการการสอบบาลี โดยเน้นการประเมินผลแบบหลากหลายมิติ การกระจายอำนาจในการจัดสอบร่วมกับสำนักเรียนท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อความโปร่งใสในกระบวนการสอบ และการเพิ่มบทลงโทษให้หนักขึ้น นอกจากนี้ ยังเสนอแนวคิดการศึกษาเชิงธรรมะที่เน้นศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นรากฐานในการคัดกรองผู้รู้ธรรมอย่างแท้จริง และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้แก่ 1.ปรับระบบการประเมินผล ให้ครอบคลุมด้านปฏิบัติและจริยธรรม ไม่เน้นเฉพาะการสอบข้อเขียน 2.อบรมธรรมจริยา แก่ผู้เข้าสอบทุกระดับก่อนสอบ 3.สร้างระบบ Mentor – ผู้ติดตามเพื่อประเมินความรู้เชิงปฏิบัติ 4.ส่งเสริมวัฒนธรรมไม่โกง โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้สอบผ่านอย่างสุจริต 5.โปร่งใสและเปิดเผย กรณีทุจริต เพื่อสร้างความมั่นใจต่อสาธารณชน หากสามารถผนวกระบบการศึกษาพระบาลีให้เข้ากับหลักอริยศีล อริยจิต อริยปัญญาได้อย่างแท้จริง ระบบการสอบจะมีใช้เครื่องมือทางสังคมอีกต่อไป แต่จะเป็นกระบวนการกลั่นกรองผู้รู้ธรรมที่แท้จริง อันจะช่วยฟื้นฟูศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้มั่นคงต่อไป

คำสำคัญ: การทุจริตการสอบ; บาลีสนามหลวง; การจัดการ; บทลงโทษ; ผลกระทบ

Abstract

This article aims to examine the phenomenon of cheating in the Pali examination system of Thailand, which serves as the central testing mechanism for the study of the Pariyatti Dhamma within the Thai monastic community. The study employs a document-based and research-oriented approach to analyze the characteristics of cheating, the existing management measures, and sanctions, while also evaluating the comparative impacts at individual, institutional, and societal levels. Findings indicate that malpractice takes various forms, such as impersonation during exams, the use of technology to cheat, and collusion with examination staff. Although relevant authorities have established preventive measures and penalties, there remains a lack of good governance and sustainable systemic participation. The article introduces new knowledge in the form of alternative management approaches for the Pali examination, emphasizing multi-dimensional assessment methods, the decentralization of examination responsibilities in cooperation with local monastic schools, and the application of technology to ensure transparency throughout the testing process. Additionally, it proposes the concept of “Dhamma-based education,” which prioritizes morality (sīla), concentration (samādhī), and wisdom (paññā) as essential criteria for authentically identifying individuals with genuine knowledge of the Dhamma. Finally, the article presents policy recommendations that encompass technical, ethical, and structural aspects, aiming to foster a transparent and just Pali examination system aligned with the core principles of Buddhism.

Keywords: Examination Fraud; Pali Central Examination; Management; Punishment; Impact

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีซึ่งเป็นการศึกษาระดับสูงที่คณะสงฆ์ยอมรับโดยสมบูรณ์ว่า เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์และมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอน เพื่อทรงศาสนา และเผยแผ่คำสอนไปสู่ประชาชน เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของสังคมโดยรวม ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม พ.ศ. 2562 มาตรา 5 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ (1) เพื่อให้การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นไปตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก โบราณราชประเพณี และสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ (2) เพื่อให้พระภิกษุและสามเณรมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และมีการรักษาพระธรรมวินัยให้เป็นไปอย่างถูกต้องดีงามโดยเคร่งครัด เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป (3) เพื่อให้พุทธศาสนิกชนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างถูกต้อง (พระมหาสุธรรม สุธตโน (แก้วเคน), 2564)

แม้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีถือเป็นรากฐานสำคัญของการธำรงพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย โดยเฉพาะการสอบบาลีสนามหลวงซึ่งเป็นระบบการสอบกลางที่มีมาตรฐานระดับชาติ จัดโดยสำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง ภายใต้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม จุดมุ่งหมายของการศึกษานี้คือการสร้างพระภิกษุที่มีความรู้ความเข้าใจในพระไตรปิฎก ภาษาบาลี สามารถแสดงธรรมและสืบทอดพระศาสนาอย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังกลับพบปัญหาการทุจริตในการสอบบาลีสนามหลวงเพิ่มขึ้นอย่างน่ากังวล ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการศึกษา แต่ยังบั่นทอนศรัทธาของสาธารณชนต่อระบบการศึกษาพระพุทธศาสนา

การทุจริตสอบบาลีมิใช่เพียงความผิดทางวินัยสงฆ์หรือศีลธรรมเฉพาะตัว แต่สะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในแวดวงการศึกษาสงฆ์ ที่เริ่มให้ความสำคัญกับผลสอบและตำแหน่งมากกว่าการศึกษาเพื่อการบรรลุธรรม ความกดดันจากวัดต้นสังกัด การแข่งขันเพื่อได้เปรียญธรรม หรือการหวังผลในตำแหน่งทางสงฆ์ ทำให้พระบางรูปเลือกทางลัดด้วยการใช้วิธีการที่ขัดต่อหลักสุจริตธรรม เช่น การส่งคนเข้าสอบแทน การใช้เทคโนโลยีในการโกงข้อสอบ หรือการสมรู้ร่วมคิดกับผู้ควบคุมสอบบางครั้ง การพิจารณาคุณภาพงานความดีของคณะสงฆ์ ผู้ที่มีเปรียญธรรม ก็จะได้รับพิจารณาเป็นพิเศษ พระทั่วไปถึงอยากจะได้เป็นมหาเปรียญ ความอยากที่จะเรียน อยากศึกษา ถือเป็นเรื่องปกติ แต่ถ้าจะให้ได้มาโดยวิธีการทุจริต ทางคณะสงฆ์ก็ไม่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อพิจารณาตามหลักพระพุทธศาสนา การทุจริตเป็นการละเมิดสุจริตธรรม 3 ได้แก่ กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต อันเป็นหลักเบื้องต้นของผู้ปฏิบัติธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 19 ข้อ 143 หน้า 270, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระภิกษุที่ทุจริตย่อมเสื่อมจากธรรม และสร้างกรรมที่นำไปสู่ความวิบัติในภพหน้า ยิ่งไปกว่านั้น การทุจริตที่เกิดขึ้นในระบบการสอบกลางของสงฆ์ ยังส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของคณะสงฆ์ และสันคณนศรัทธาของพุทธศาสนิกชน การทุจริตในการสอบเป็นปัญหาที่บั่นทอนความน่าเชื่อถือของสถาบันการศึกษาศาสนา และระบบราชการอย่างร้ายแรง ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในสนามสอบบาลีของคณะสงฆ์หรือการสอบเข้ารับราชการของรัฐ กรณีล่าสุดในปี 2568 พบพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่จ้างผู้อื่นเข้าสอบบาลีสนามหลวงแทนตนเอง จนถูกจับได้และถูกปลดจากตำแหน่งทางสงฆ์ในทันที (ไทยพีบีเอส, 2568)

จากสถานการณ์ดังกล่าว บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการทุจริตสอบบาลีสนามหลวงในสามมิติ ได้แก่ แนวทางการจัดการที่มีอยู่ในปัจจุบัน บทลงโทษตามระเบียบของมหาเถรสมาคม และผลกระทบเชิงเปรียบเทียบในระดับปัจเจก ระดับสถาบัน และระดับสังคม นอกจากนี้ยังมุ่งเสนอองค์ความรู้ใหม่เพื่อปรับเปลี่ยนแนวทางการศึกษาพระบาลีให้เน้นการบ่มเพาะคุณธรรมมากกว่าการแสวงหาคุณวุฒิเชิงสัญลักษณ์

ลักษณะของการทุจริต

รูปแบบการทุจริตสอบบาลีสนามหลวงในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเริ่มมีความหลากหลายและซับซ้อนยิ่งขึ้น อาทิ การพกพาใบข้อสอบ การใช้โทรศัพท์มือถือหรืออุปกรณ์สื่อสารไร้สาย การเปลี่ยนตัวผู้เข้าสอบ รวมถึงการสมรู้ร่วมคิดกับเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมการสอบ (สำนักเรียนบาลีคณะสงฆ์, 2566) ปรากฏการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมถอยของคุณธรรมในระดับบุคคลและสถาบัน โดยเฉพาะในกลุ่มพระภิกษุที่ถูกคาดหวังว่าจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ การทุจริตในการสอบบาลีสนามหลวงเป็น

ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมและศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อคณะสงฆ์ โดยลักษณะของการทุจริตที่พบมีดังนี้

1. การว่าจ้างผู้อื่นเข้าสอบแทน: เป็นกรณีที่ผู้เข้าสอบว่าจ้างบุคคลอื่น โดยเฉพาะพระภิกษุรูปอื่น ให้เข้าสอบแทนตนเอง ตัวอย่างเช่น กรณีเจ้าอาวาสวัดแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ว่าจ้างพระรูปอื่นเข้าสอบเปรียญธรรม 5 ประโยคแทนตนเอง ซึ่งถูกจับได้และถูกปลดจากตำแหน่ง (ไทยรัฐออนไลน์, 2568)

2. การพกพาเอกสารหรือโผยเข้าห้องสอบ: ผู้เข้าสอบบางรายนำหนังสือหรือเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับข้อสอบเข้าไปในห้องสอบ เพื่อใช้ในการทุจริต (ประชาไท, 2568)

3. การลอกข้อสอบหรือขโมยข้อสอบ: มีการลอกข้อสอบจากผู้อื่นหรือการขโมยข้อสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่ถูกต้อง

สาเหตุหลักของการทุจริตเหล่านี้นั้นมักมาจากความต้องการได้รับสมณศักดิ์หรือยศตำแหน่งในคณะสงฆ์ ซึ่งการมีวุฒิการศึกษาภาษาบาลีระดับสูง เช่น เปรียญธรรม 5 ประโยคขึ้นไป จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาเลื่อนตำแหน่งหรือได้รับการยกย่องในสังคมสงฆ์ (ไทยพีบีเอส, 2568)

การทุจริตดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมและศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อคณะสงฆ์ ดังนั้น การป้องกันและแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องมีมาตรการที่เข้มงวดและการปลูกฝังจริยธรรมแก่ผู้เข้าสอบอย่างจริงจัง

บทลงโทษตามระเบียบสงฆ์

พระภิกษุที่กระทำความผิดในกรณีทุจริตสอบ จะได้รับบทลงโทษตามกฎหมายอาญาว่าด้วยการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งอาจรวมถึงการตัดสิทธิ์สอบ การเพิกถอนผลสอบ หรือการห้ามเข้าสอบในปีถัดไป นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อการพิจารณาตำแหน่งทางวิชาการ เช่น ห้ามแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ หรือผู้สอนบาลีภายในระยะเวลาที่กำหนด (พระครูสุธีธรรมานุวัตร, 2563)

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475 มหาเถรสมาคม 13 องค์ มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานประชุมที่ตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร ประรณการสอบไล่ธรรมวินัย และบาลีสนาทหลวงว่า ก่อนนักเรียนจะสอบ เจ้าหน้าที่อ่านประกาศของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ห้ามถ่มถ่มกัน บอกกันเป็นต้นเสมอประมาณ 10 ปีแล้ว ยังมีนักเรียนทำทุจริตในเวลาสอบทุกปี ขึ้นคือล่วงคำสั่งทำทุจริต ผิดมารยาทของพระเถร ส่อว่า ความรู้ที่ได้เล่าเรียนไว้ไม่ให้ผลดี เป็นกิริยา ที่เลวทรามเสียหายทั้งตนและพระศาสนา ไม่มีธรรมเป็นเครื่องอบรม พอมีนิสัยหยาบ ไม่มีหิริโอตตปะ ธรรมที่เป็นของละเอียด ไม่เป็นอาชญาพอที่จะปราบปรามได้ เสื่อมศรัทธาเลื่อมใสของมหาชนที่เคารพนับถือ เป็นที่ดูหมิ่นของพาทิรชน

มหาเถรสมาคมมีความเห็นร่วมกัน จึงให้ประกาศว่า

1. ต่อไปนี้ นักเรียนใดฝ่าฝืนทำทุจริตในเวลาสอบด้วยประการใด ๆ สนาทหลวงจักลงโทษห้ามไม่ให้เข้าสอบในสนาทหลวงมีกำหนด 5 ปี ถ้าพ้นกำหนด 5 ปีแล้วทำทุจริตอีก ห้ามไม่ให้สอบจนตลอดชีวิต

2. ถ้าเจ้าหน้าที่ทำการเกี่ยวกับการสอบ ผู้ใดทำทุจริต เช่น ช่วยบอกนักเรียน หรือมีเจตนาทำต้นประโยคให้รู้เป็นต้น จักให้ลงโทษผู้นั้นดังนี้ ถ้าผู้นั้นมีสมณศักดิ์ราชทินนาม จักขอพระราชทาน

พระบรมราชานุญาตให้ถอดจากสมณศักดิ์ ถ้าผู้นั้นเจ้าคณะตั้ง จักให้ถอดเสียจากสมณศักดิ์ จักให้ลงทัณฑ์กรรมตามสมควรแก่โทษ และไม่ให้เกี่ยวข้องกับสนามหลวงอีก

3. ถ้าแม่กองหรือกรรมการ เห็นประโยชน์ที่น่ารังเกียจว่า สอบเป็นทุจริต เช่น ดูของผู้อื่น ไม่ใช่สอบด้วยความรู้ของตน เป็นต้น ให้เจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่หรือแม่กองตั้งกรรมการขึ้นตามสมควร แล้ววินิจฉัยด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน หรือตามส่วนข้างมาก แล้วจัดทำไปโดยชอบ

ประกาศตั้งแต่วันที่ 4 มีนาคม พุทธศักราช 2475 กรมหลวงชินวราลงกรณ (สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง, 2568)

นอกจากนี้ หากการทุจริตดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการผิดพระธรรมวินัย เช่น กล่าวเท็จ ล่อลวง หรือสมคบกันเพื่อประโยชน์ส่วนตน พระผู้กระทำความผิดอาจถูกพิจารณาทางวินัยสงฆ์ตามพระวินัยปิฎก ซึ่งอาจถึงขั้น “ต้องสิกขาบท” หรือแม้แต่ “อาบัติปาราชิก” ในกรณีมีพฤติกรรมหลอกลวงในฐานะครู อาจารย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 88 หน้า 77, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การวิเคราะห์การทุจริตในการสอบบาลีสนามหลวง

1. การวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง ปัญหาการทุจริตสอบบาลีสนามหลวงไม่อาจมองได้เพียงในระดับพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลเท่านั้น หากแต่เป็นผลสะท้อนจากโครงสร้างของระบบการศึกษา พระปริยัติธรรมที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการมากกว่ากระบวนการเรียนรู้และการฝึกฝนจริยธรรมอย่างลึกซึ้ง ในหลายกรณี วัดต้นสังกัดใช้ผลสอบบาลีเป็นเกณฑ์วัดความสามารถของพระภิกษุและสามเณร รวมถึงการพิจารณาตำแหน่งหน้าที่ในคณะสงฆ์ เช่น การเป็นครูสอน การดำรงตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือแม้แต่การแต่งตั้งเป็นอุปัชฌาย์ ซึ่งล้วนขึ้นอยู่กับคุณวุฒิทางบาลี

ระบบการสอบที่เป็นแบบรวมศูนย์ (Centralized Examination) ซึ่งกำหนดเกณฑ์จากส่วนกลางทั้งหมด โดยขาดความยืดหยุ่นและการมีส่วนร่วมของสำนักเรียนท้องถิ่น อาจทำให้พระนักเรียนบางกลุ่มที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนการสอน รู้สึกกดดัน และมองว่าการใช้ “ทางลัด” เป็นหนทางเดียวในการผ่านการประเมิน อีกทั้งการวัดผลแบบเน้นข้อเขียนโดยเฉพาะ ยิ่งส่งเสริมการท่องจำมากกว่าการทำความเข้าใจและการนำไปใช้จริงสถานที่สอบ สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวงจะกำหนดสนามสอบกระจายตามภูมิภาคและจังหวัดต่างๆ โดยมากจัดตามวัดหรือสำนักเรียนบาลีประจำจังหวัด/ภาคที่มีความพร้อม ผู้เข้าสอบในแต่ละภูมิภาคจะเข้าสอบ ณ สนามสอบที่กำหนด ซึ่งมีการคุมสอบจากคณะสงฆ์และฆราวาสช่วยดูแลความเรียบร้อย ตามระเบียบแล้วแต่ละภาคการปกครองคณะสงฆ์จะมี อย่างน้อย 1 สนามสอบ และหากจำเป็นต้องเปิดสนามสอบเพิ่มเติมต้องได้รับอนุมัติจากแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นกรณีพิเศษ (สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง, 2568)

สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศ ก็คือ การพิจารณาปรับปรุงหลักสูตร ให้ได้มาตรฐานโดยสอดคล้องหลักสูตรบาลีลงในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-แผนกสามัญศึกษา ปรับเปลี่ยน กระบวนการเรียนการสอน จากท่องจำมาเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์ธรรม สร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ปรับปรุงเนื้อหา หลักสูตรเพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถนำความรู้มาปรับประยุกต์ให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจมองเห็นคุณค่า ส่งเสริมมาตรฐานครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ปรับปรุงด้าน

คุณภาพการเรียนการสอน มีสวัสดิการถวายที่เหมาะสม ระดมทรัพยากรต่างๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน รัฐควรเกื้อหนุนงบประมาณการศึกษาทางธรรมให้เพียงพอเช่นเดียวกับการศึกษาทางโลกเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (พระมหาสุธรรม สุรตโน (แก้วเคน), 2564)

รูปแบบการสอบเป็นการสอบข้อเขียนต่อเนื่องหลายวัน แต่ละวันใช้เวลาสอบประมาณ 3 ชั่วโมงต่อวิชา (โดยทั่วไปวิชาแปลไทยเป็นบาลีและแปลบาลีเป็นไทยจะแยกสอบคนละวัน) สำหรับระดับที่มีหลายวิชา ผู้สอบต้องสอบให้ครบทุกวิชาที่กำหนดในระดับนั้น การขาดสอบในวิชาใดวิชาหนึ่งจะถือว่าสอบไม่ครบและไม่มีสิทธิ์ได้รับวุฒิในปีนั้น

ยิ่งไปกว่านั้น โครงสร้างแรงจูงใจ (Incentive Structure) แรงจูงใจและความภาคภูมิใจ: สำหรับพระภิกษุสามเณร การเรียนและสอบบาลีถือเป็นทั้ง ความท้าทาย และ เกียรติยศส่วนบุคคล ผู้สอบได้แต่ละประโยคจะได้รับการประกาศเกียรติคุณและมอบประกาศนียบัตร นับเป็นความภาคภูมิใจในหมู่สำนักเรียนบาลีและคณะสงฆ์ การมีเป้าหมายคือการสอบได้เปรียญธรรมยังช่วยสร้างแรงจูงใจให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างขยันหมั่นเพียร และส่งเสริมบรรยากาศการศึกษาธรรมวินัยในวงกว้าง งานวิจัยหลายชิ้นชี้ว่าผู้เรียนบาลีที่ประสบความสำเร็จมักมีศรัทธาและความมุ่งมั่นสูง ซึ่งสะท้อนผลเชิงบวกของระบบการสอบนี้ต่อการพัฒนาบุคลากรทางศาสนา (พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี, 2560)

ทั้งนี้ยังส่งผลให้พระบางรูปเห็นการสอบบาลีเป็นบันไดสู่สถานะและตำแหน่ง มากกว่าการบรรลุธรรมในฐานะเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาพระพุทธศาสนา ความไม่สมดุลนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมการทุจริตในการสอบ ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงความล้มเหลวเชิงจริยธรรม แต่ยังสะท้อนถึงจุดอ่อนในเชิงระบบที่จำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างใหม่

การทุจริตสอบบาลีไม่ใช่เพียง “พฤติกรรมเฉพาะราย” แต่เป็น อาการของระบบการศึกษาที่มีโครงสร้างผิดสมดุล การแก้ไขจึงไม่ควรหยุดอยู่ที่การลงโทษผู้กระทำเท่านั้น แต่ควรมองไปถึงการปฏิรูประบบการศึกษาและการสอบ อย่างลึกซึ้งในระดับโครงสร้าง ทั้งในเชิงเป้าหมาย แรงจูงใจ กระบวนการสอบ และระบบสนับสนุนเชิงนโยบาย

2. วิเคราะห์จากหลักพระพุทธศาสนา จากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การกระทำอันเป็นการทุจริต ไม่ว่าจะเป็นโดยกาย วาจา หรือใจ ล้วนถือเป็นการละเมิด “สุจริตธรรม 3” ได้แก่ กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต อันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 65 หน้า 421, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระภิกษุซึ่งเป็นผู้ทรงศีลยิ่งย่อมต้องรักษาความบริสุทธิ์ในทุกมิติ โดยเฉพาะในการศึกษาและการเผยแผ่ธรรมะซึ่งถือเป็นการกิจสำคัญในการดำรงพระศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องพระสงฆ์กับการพัฒนาจิตสำนึกต่อต้านการประพฤติดุจจริตในสังคมไทย พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกต่อต้านการประพฤติดุจจริตในสังคมไทย ทำให้เกิด การบูรณาการโดยการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ความละเอียดรอบคอบ (อิทธิ) ความ เกรงกลัวต่อบาป (โธตัมปะ) และสัมมปปธาน 4 ไปใช้ในวิถีชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่จะ กำกับจิตใจของบุคคลให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม การบูรณาการดังกล่าวได้ดำเนินการ ครอบคลุมทั้งคณะสงฆ์ ภาครัฐ และภาคประชาชน (พระมหาไพรัช ธรรมทีโป และคณะ, 2564)

การสอบบาลี มิได้เป็นเพียงการวัดผลทางวิชาการ แต่เป็นกระบวนการกลั่นกรองพระผู้มีปัญญา รู้ในพระไตรปิฎก และสามารถเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคม หากการสอบนั้นถูกแปดเปื้อนด้วยความไม่สุจริต ก็ย่อมเป็นการบิดเบือนวัตถุประสงค์ของการศึกษาธรรมะ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดเจนว่า “ผู้ใดหวังธรรม ต้องอาศัยธรรมเป็นเหตุ” ซึ่งหมายความว่า ผลแห่งธรรมจักเกิดได้ต่อเมื่อเหตุแห่งธรรมคือจิตบริสุทธิ์ ศรัทธา และความเพียรชอบ

อีกทั้งในหลัก อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาตนตามแนวพุทธ การทุจริตถือเป็นการทำลายฐานแห่งศีล ซึ่งเป็นรากฐานของจิตและปัญญา เมื่อศีลบกพร่อง ย่อมไม่อาจพัฒนาไปสู่สมาธิและปัญญาอันบริสุทธิ์ได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 5 ข้อ 251 หน้า 22, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งสอดคล้องกับ หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาเถรวาท มี 3 ประการ ได้แก่ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา แนวทางการนำหลักไตรสิกขามาโดยการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขามีสาระสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน 3 ประการ คือ ศีล เป็นการฝึกฝนพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ด้านกายและวาจา สมาธิ เป็นการฝึกด้านคุณธรรมและสมรรถภาพของจิต และ ปัญญา เป็นการฝึกให้เกิดความรู้ ความเข้าใจของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) สร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิขึ้นก่อนซึ่งปัจจัยแห่งสัมมาทิฐินั้นมี 2 ประการ คือ ปรัโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ 2) เกิดสัมมาทิฐิขึ้นในตัวผู้เรียน 3) จัดกระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล ฝึกด้านความประพฤติปฏิบัติควบคุมกาย วาจา สมาธิฝึกด้านจิตใจ และปัญญาฝึกด้านความรู้ความจริงความมีเหตุผล รู้เท่าทัน (พระมหาศิริพงษ์ จนทพาโมโซ และคณะ, 2563)

กล่าวโดยสรุป การทุจริตสอบบาลีไม่เพียงเป็นปัญหาเชิงวินัยหรือจริยธรรมเท่านั้น หากแต่เป็นการละเมิดหลักธรรมที่เป็นแก่นของพระพุทธศาสนา และเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรมอันเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิตนักบวช

ผลกระทบเชิงเปรียบเทียบ

การทุจริตสอบบาลีสนาทหลวงก่อให้เกิดผลกระทบในหลายระดับ ทั้งในเชิงบุคคล เชิงสถาบัน และเชิงสังคม โดยมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการทุจริตในระบบการศึกษาสามัญอย่างมีนัยสำคัญ

1. ระดับบุคคล ผู้กระทำความผิดแม้จะสอบผ่านและได้รับวุฒิการศึกษาทางบาลี แต่ความรู้ที่ได้มานั้นขาดรากฐานจากการเรียนรู้ที่แท้จริง ทำให้ไม่สามารถอธิบายหลักธรรม หรือแสดงธรรมแก่ญาติโยมได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้เกิด “ความล้มเหลวเชิงวิชาชีพสงฆ์” ในระยะยาว อีกทั้งยังก่อให้เกิดความรู้สึกผิด ความไม่มั่นคงทางจิตใจ และผลกระทบที่อาจส่งผลต่อวิถีชีวิตในอนาคตตามหลักกัมมวิบาก สอดคล้องกับ มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการทุจริตในการสอบเข้ารับราชการไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดในการสอบจึงทำให้ผู้กระทำผิดดำเนินการทุจริตในการสอบมากยิ่งขึ้นเพราะไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการทุจริตในการสอบเข้ารับราชการแก่ผู้เข้าสอบได้หรือการผู้เข้าสอบแทน (อภิชาติ บวบขม และ ศิริพงษ์ โสภา, 2563) จึงเป็นความผิดส่วนบุคคลที่ควรมีการกำหนดโทษให้เหมาะสม

2. ระดับสถาบันสงฆ์ หากวัดหรือสำนักเรียนใดมีพระในสังกัดเกี่ยวข้องกับการทุจริต ย่อมส่งผลให้ภาพลักษณ์ของสถาบันเสื่อมเสีย ความไว้วางใจของประชาชนต่อระบบการศึกษาพระปริยัติ

ธรรมลดลง และอาจมีผลกระทบต่อการรับงบประมาณสนับสนุนหรือการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมทางศาสนา สอดคล้องกับ ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาเรื้อรังในสังคมไทยที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการพัฒนาประเทศ และมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยมีทั้งในระดับบุคคลและสถาบัน เช่น การรับสินบน การใช้อำนาจโดยมิชอบ และการทุจริตเชิงนโยบาย การแก้ไขจำเป็นต้องเริ่มจาก “คน” ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยทุกภาคส่วนควรบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ เช่น หิริโอตตปเป สติ สันโดษ และขันติ ผ่านกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม เช่น การสวดมนต์ เจริญภาวนา และฝึกสมาธิ โดยมี คณะสงฆ์ รัฐ และเอกชนร่วมมือกันส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมในทุกระดับ (วันชัย เมธา อภินันท์, 2563) ในระดับสถาบันจึงถือว่าการสร้างความเสียหายอย่างมาก

3. ระดับสังคมโดยรวม การทุจริตสอบบาลีสร้างความรู้สึกละเลยในหมู่ พุทธศาสนิกชนและคนรุ่นใหม่ว่า พระสงฆ์ผู้ทรงศีลและถือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณยังมีพฤติกรรมที่ขัดกับหลักธรรม สื่อมวลชนสามารถขยายประเด็นนี้อย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล ทำให้ความผิดพลาดเพียงเล็กน้อยกลายเป็นเรื่องราวที่ส่งผลกระทบต่องานภาพลักษณ์ของพุทธศาสนาโดยรวม สอดคล้องกับการทุจริตแบบระบบอุปถัมภ์ และความสมประโยชน์ ที่ทำให้เกิดแรงจูงใจในการทุจริต คือ ความต้องการทางเศรษฐกิจ ตำแหน่งหน้าที่เอื้ออำนวย และมีช่องโอกาส 2) กระบวนการขั้นตอนดำเนินการทุจริต ในวงการพระพุทธศาสนา พบว่า มาจากความบกพร่องในทางปฏิบัติของระเบียบที่เกี่ยวข้อง ของระบบควบคุมงาน ความบกพร่องของการจัดทำบัญชีและทะเบียนต่าง ๆ ความบกพร่องของการตรวจสอบเงิน และวัดโดยส่วนมากยังไม่มีโครงสร้างในการบริหารการเงินของวัดไว้อย่างเป็นระบบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรกำหนดให้วัดได้มีการจัดทำรายการทางการเงินเป็นประจำทุกปี และนำส่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้รวบรวม โดยกำหนดให้มีการตรวจสอบโดยผู้สอบบัญชีรับอนุญาตเป็นประจำ โดยอาจดำเนินการในลักษณะสุ่มตรวจในระยะแรก และเพิ่มระดับการตรวจสอบให้มากขึ้นจนถึงการตรวจสอบเป็นประจำของวัดทั้งหมด พร้อมทั้งมีจัดทำรายงานข้อมูลทางการเงินของวัดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถนำข้อมูลมาใช้ในภาพรวมระดับประเทศ (อาทิตย์ แสงฉวก และคณะ, 2562) ทำให้ประชาชนทั่วไปเสื่อมศรัทธา กับพระสงฆ์ไทย

เมื่อเปรียบเทียบกับระบบการศึกษาสามัญ แม้การทุจริตจะมีผลเสียคล้ายกันในด้านความน่าเชื่อถือของระบบการศึกษา แต่ในบริบทของสงฆ์ ความเสียหายนั้นมีน้ำหนักทางศีลธรรมมากกว่า เพราะเกี่ยวข้องกับความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาและหลักธรรม การทุจริตในแวดวงสงฆ์จึงไม่เพียงเป็นความผิดทางวินัย แต่ยังเป็นความผิดทางศรัทธา อันยากจะเยียวยา

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิเคราะห์ข้างต้น ผู้เขียนได้นำองค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 องค์ความรู้

จากภาพอธิบายได้ดังนี้

1. **การประเมินผลแบบหลากหลายมิติ (Multi-dimensional Assessment):** แทนที่จะวัดผลเฉพาะการสอบข้อเขียน ควรประเมินผลทั้งด้านการแสดงธรรม การนำหลักบาปไปใช้ในการเทศนา และคุณธรรมจริยธรรมผ่านโครงการปฏิบัติธรรม ซึ่งจะสะท้อนถึงความเข้าใจจริงของผู้เรียน

2. **การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบร่วม (Decentralized Accountability):** ให้สำนักเรียนระดับท้องถิ่นมีส่วนในการออกข้อสอบบางส่วน และประเมินผู้เรียนร่วมกับสนามหลวง โดยมีระบบตรวจสอบซ้ำหลายชั้น เพื่อลดช่องว่างการควบคุมจากส่วนกลาง

3. **การใช้เทคโนโลยีเพื่อความโปร่งใส (Digital Transparency):** เช่น การจัดสอบผ่านระบบดิจิทัลแบบปิด (Secure digital test platform) ที่สามารถติดตาม ตรวจสอบ และบันทึกพฤติกรรมในห้องสอบแบบอัตโนมัติ ซึ่งช่วยลดการกระทำความผิดและลดโอกาสการทุจริต

4. **การเพิ่มบทลงโทษให้หนักขึ้น (The imposition of harsher penalties)** ให้เพิ่มโทษทางกฎหมายอาญาด้วยเพื่อจะได้ไม่กระทำผิดและยำเกรงต่อบาป เพราะพระสงฆ์อยู่ในสถานะเป็นเนืองนิจของพุทธศาสนิกชนจึงจำเป็นต้องมีเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน

การเปลี่ยนรูปแบบการสอบบาปจากระบบปิดที่เน้นท่องจำ สู่ระบบเปิดที่วัดความเข้าใจในชีวิตจริง (Real-life Dhamma Application) คือหัวใจของการปฏิรูประบบสอบปริยัติในระยะยาว หากสามารถน้อมนำหลักธรรม เช่น อธิศีล อธิจิต และอธิปัญญา มาบูรณาการในแนวทางการสอบและการประเมินผลได้ ก็จะทำให้ระบบการศึกษาพระบาลีกลายเป็นกระบวนการบ่มเพาะผู้รู้ธรรมที่แท้จริง

บทสรุป

บทความนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการทุจริตสอบบาลีสนามหลวงมิใช่เรื่องเล็กน้อยหรือเฉพาะบุคคล หากแต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง วัฒนธรรม และจริยธรรมในระบบการศึกษาสงฆ์ ทั้งนี้ การแก้ไขไม่อาจพึ่งมาตรการควบคุมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องส่งเสริมการศึกษาเชิงคุณธรรมอย่างจริงจัง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้แก่ 1. ปรับระบบการประเมินผล ให้ครอบคลุมด้านปฏิบัติและจริยธรรม ไม่เน้นเฉพาะการสอบข้อเขียน 2. อบรมธรรมจริยา แก่ผู้เข้าสอบทุกระดับก่อนสอบ 3. สร้างระบบ Mentor – ผู้ติดตาม เพื่อประเมินความรู้เชิงปฏิบัติ 4. ส่งเสริมวัฒนธรรมไม่โกง โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้สอบผ่านอย่างสุจริต 5. โปร่งใสและเปิดเผย กรณีทุจริต เพื่อสร้างความมั่นใจต่อสาธารณชน หากสามารถผนวกระบบการศึกษาพระบาลีให้เข้ากับหลักสูตร อธิจิต อธิปัญญาได้อย่างแท้จริง ระบบการสอบจะมีใช้เครื่องมือทางสังคมอีกต่อไป แต่จะเป็นกระบวนการกลั่นกรองผู้รู้ธรรมที่แท้จริง อันจะช่วยฟื้นฟูศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้มั่นคงต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณัฐวุฒิ ศรีเพ็ญ. (2565). *จริยธรรมพระนักเรียนในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สยามวิชาการ.
- พระครูสุธีธรรมานุวัตร. (2563). *วินัยสงฆ์กับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง. (2568). *รายงานสรุปผลการจัดสอบบาลีสนามหลวง พ.ศ. 2568*. กรุงเทพฯ: สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง.
- สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง. (2566). *แนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันการทุจริตในการสอบบาลี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง.
- สำนักงานเลขาธิการคณะสงฆ์. (2566). *รายงานการตรวจสอบกรณีการทุจริตในสนามสอบบาลีระดับท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: กลุ่มนิเทศการศึกษา คณะสงฆ์.
- พระมหาสุธรรม สุตโน (แก้วเคน). (2564). แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศ. *วารสาร นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 7(1), หน้า 35.
- พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี. (2560). การพัฒนาเทคนิคและวิธีการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 8(2), หน้า 106-107.
- พระมหาไพรัช ธรรมทีโป และคณะ. (2564). พระสงฆ์กับการพัฒนาจิตสำนึกต่อต้านการประพฤติทุจริตในสังคมไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 17(2), หน้า 136.
- พระมหาศิริพงศ์ จันทปาโมชฺโช และคณะ. (2563). การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนลำปลายมาศ ตำบลลำปลายมาศ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวามัญของแหกรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(1), หน้า 1-2.
- วันชัย เมธธาภินันท์. (2563). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องการทุจริตในพระพุทธศาสนา. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์*, 2(2), หน้า 38-39.

วรรณม ปัญญา. (2564). ผลกระทบของข่าวสารการทุจริตในวงการสงฆ์ต่อศรัทธาของประชาชน.

วารสารศาสนาและสังคม, 7(2), หน้า 120–135.

อภิชาติ บวบชม และ ศิริพงษ์ โสภณ. (2563). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันการทุจริตในการสอบเข้ารับราชการ. วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 6(1), หน้า 60.

อาทิตย์ แสงฉวณ และคณะ. (2562). กระบวนการทุจริตในวงการพระพุทธศาสนา. วารสารมหาจุฬานาครทรรค์, 6(10), หน้า 5990.

ไทยพีบีเอส. (2568). ทุจริตสอบบาลี! ปลดเจ้าคณะตำบล จ้างพระรูปอื่นสอบแทน. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2568, จาก https://www.thaipbs.or.th/news/content/349875?utm_source=chatgpt.com

ไทยรัฐ. (2568). เจ้าคณะตำบลตั้ง จ้างโกสอบเปรียญธรรม 5 ประโยค สนามสอบหลวง ถูกปลดจ่อให้เลิก. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2568, จาก https://www.thairath.co.th/news/local/2844873?utm_source=chatgpt.com.

ประชาไท. (2568). การสอบบาลีสนามหลวงบริสุทธิ์ยุติธรรมจริงหรือ? . สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2568, จาก https://prachatai.com/journal/2018/03/75770?utm_source=chatgpt.com.

พระพุทธศาสนากับปัญญาประดิษฐ์: ข้อเสนอทางจริยศาสตร์ Buddhism and Artificial Intelligence: An Ethical Approach

พระครูสังฆรักษ์เจษฎา โชติมนโต (จุลพันธ์)

PhrakhuSangkaruk Chesdha Chotimunto (Joonlapant)

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: 6301101005@mcu.ac.th

Received April 16, 2025; Revised August 27, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้พบว่าประชากรแรกไม่ว่าสังคมพร้อมรับมือหรือไม่อย่างไร ยุคของเอไอก็มาถึงแล้ว เราอยู่ร่วมกับเอไอในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว และสังคมกำลังใช้งานเอไอ ด้วยความรู้สึกรังเกียจและอึดจรรยาใจในความสามารถหลากหลายของเอไอ ประการที่สองผู้คนส่วนใหญ่ มีความเชื่อว่าเอไอให้ประโยชน์คือช่วยเหลืองานของมนุษย์ในหลายด้านหลายสาขาอาชีพ และยังไม่เชื่อว่าเอไอจะก่อภัยได้ ประการที่สามพบว่าการละเมิดโดยการใช้เอไอทำงานในทางที่ผิดก่อให้เกิดความสับสนและความเสียหายแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด และประการที่สี่พบอีกด้วยว่า เอไอมีผลกระทบมากมายทั้งเรื่องงาน เศรษฐกิจ สังคม โลกออนไลน์ และการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้คน ท้ายที่สุด การกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อเป็นกรอบจริยธรรมของเอไอจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีอย่างรอบคอบและต้องรัดกุม เพื่อนำไปสู่ความปลอดภัยของมนุษย์ ดังนั้นบทความนี้จึงมีข้อเสนอให้นำจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เพิ่มเติมหลักจริยธรรมแก่การใช้เอไอ เพื่อการบรรลุสองเป้าหมายคือเป็นเทคโนโลยีขั้นเลิศและมีจริยธรรมของผู้ใช้เอไอได้สมบูรณ์แบบ

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์; จริยธรรม; พระพุทธศาสนา; จริยธรรมทางพุทธศาสนา

Abstract

This study has shown that AI will have a huge impact on mankind. The questions are: “Is society ready to cope?”, “How will society treat AI?”, “How do humans want AI to treat them?”, “What are the impacts to mankind?”, “What is the framework for AI governance?” and “Can Buddhism ethics be used for AI governance criteria as AI Ethics?” This study found that: First, no matter how ready society is to cope with AI, we already live in the age of AI. Second, society is welcoming AI because of its multifaceted capabilities, and believing that AI will be useful in helping humans in many ways professionally without possibly doing any harm. Third, there are evidence indicating that AI was abused by the wrong doers and caused confusion

and many troubles to all stakeholders. Fourth, AI made a huge impact on humans' jobs, economy, social media, society and ways of human life. Finally, it was also found that AI governance within the framework of AI ethics has become necessary and urgent for humans' safety. This article suggests that Buddhism ethics should be the core of AI ethics governance achieving for two goals: technical excellence and integrity excellence of AI ethics.

Keywords: Artificial Intelligence; Ethics; Buddhism; Buddhism Ethics

บทนำ

เอไอ (Artificial Intelligence หรือปัญญาประดิษฐ์) เป็นหนึ่งในเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นใหม่และกำลังถูกพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นเทคโนโลยีที่พยายามจำลองเหตุผลของมนุษย์ (โดย John McCarthy จาก MIT (Massachusetts Institute of Technology) เป็นผู้ตั้งชื่อนี้ขึ้น) เอไอ (AI : Artificial Intelligence หรือปัญญาประดิษฐ์) คือ โปรแกรมแสดงความสามารถของคอมพิวเตอร์หรือหุ่นยนต์ที่ควบคุมโดยคอมพิวเตอร์ เพื่อทำงานได้หลากหลายแทนมนุษย์ หรือทำงานคู่กับมนุษย์ในงานเฉพาะได้ B.J.Copeland.(2023) และฉลาดในการเรียนรู้ จดจำ วิเคราะห์และประมวลผล อีกความหมายหนึ่ง หมายถึงความฉลาดเทียมที่สร้างขึ้นให้กับสิ่งที่ไม่มีชีวิต (เช่นเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือหุ่นยนต์ฯ) เป็นโปรแกรมที่ถูกเขียนและพัฒนาให้มีความฉลาด มีความสามารถคิด วิเคราะห์ ให้เหตุผล วางแผน และตัดสินใจได้คล้ายการทำงานของสมองของมนุษย์ จากการประมวลผลของฐานข้อมูลขนาดใหญ่ และยังสามารถดัดแปลงการประมวลผล ประยุกต์ ให้เป็นไปตามสถานการณ์ต่างๆ (TNN online, 2562)

โลกกำลังเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันมนุษย์ได้คิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ให้สามารถทำงานหลายอย่างเพื่อช่วยเหลืองานที่มนุษย์ทำอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เทคโนโลยีเอไอได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1950 จากผู้เชี่ยวชาญทั่วโลกที่มีความเชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา มีทีมวิจัยจากหลายมหาวิทยาลัยชั้นนำในโลกร่วมกันศึกษาและยังช่วยกันคิดค้นพัฒนายิ่งขึ้นต่อไป ถึงขั้นทำให้เครื่องยนต์กลไกมีกระบวนการอัลกอริทึม (algorithm) ที่คิดแทนมนุษย์ได้ จนเกิดศัพท์ใหม่คำว่า เอไอ (AI : Artificial Intelligence หรือปัญญาประดิษฐ์) ซึ่งพบว่าเอไอหรือปัญญาประดิษฐ์นี้มีความสามารถหลากหลายอย่างน่าอัศจรรย์

แม้เอไอจะสร้างประโยชน์มากมายให้กับมนุษย์ แต่กลุ่มนักพัฒนาเทคโนโลยีเหล่านี้เริ่มเห็นความน่าหวาดหวั่นสะพรึงกลัวอันน่าจะเป็นภัยคุกคามที่เริ่มก่อเค้าให้เห็นเกิดขึ้นจากเอไอด้วย เนื่องจากความฉลาดของเอไอที่นับวันจะพัฒนาขึ้นเองด้วยระบบซับซ้อนมากขึ้น นอกเหนือจากกระบวนการที่เอไอถูกพัฒนา จนต้องยอมรับว่า อีกไม่นานเอไอจะมีความสามารถเหนือมนุษย์จากการศึกษาพบว่า นับแต่ต่อไปเรื่องเอไอจะเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อมวลมนุษยชาติอย่างแน่นอน

เนื่องจากปัจจุบัน มีการพัฒนาซอฟต์แวร์เอไอ เพื่อการใช้งาน อย่างกว้างขวางทั่วโลกและเอไอได้เข้ามาอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คน นับได้ว่าเราเข้าสู่ยุคของเอไอแล้ว เอไอปัจจุบันได้ถูกพัฒนายิ่งขึ้นโดยทำงานร่วมกับเครื่องให้มีความสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำงานได้ราวกับว่ามีปัญญาคล้ายมนุษย์ คือสามารถเรียนรู้ กำหนดและควบคุม วิเคราะห์ และประมวลผลของการเรียนรู้ของเครื่อง

และทำงานได้ ต่อมาภายหลัง พบอีกด้วยว่า เอไอ สามารถพัฒนาความรู้ด้วยตนเองได้ราวกับมีปัญหาเฉพาะของตนเอง ในทางที่นักพัฒนาเทคโนโลยีก็คาดไม่ถึง ซึ่งในแง่หนึ่ง ก็จะมีประโยชน์มากในหลายด้านต่อมวลมนุษยชาติและในแง่ตรงข้ามอาจเป็นภัยที่ร้ายกาจของมนุษย์ก็เป็นได้ ดังนั้นสังคมมนุษย์จะมีวิธีใดที่สามารถกำกับให้เอไอทำงานบรรลุเป้าหมายคือเป็นเทคโนโลยีชั้นเลิศ และมีจริยธรรมที่สมบูรณ์แบบ จึงเป็นที่มาของปัญหาทางด้านการพัฒนาและการสร้างสำหรับใช้เป็นตัวแทนมนุษย์ ซึ่งอาจมองให้เห็นภาพว่าหากมีสิ่งจำลองมนุษย์ มนุษย์จะสอนให้ AI มีคุณธรรมได้อย่างไร เนื่องจากพระพุทธศาสนามองมนุษย์ว่าสามารถเป็นผู้กำหนดชีวิตของตนเองในฐานะผู้มีอิสระในการเลือก ซึ่งการเลือกนี้จะนำไปสู่ลักษณะของผู้นั้น ซึ่งแฉ่งกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีพื้นฐานจากการเลือกทางศีลธรรมที่กำหนดพฤติกรรมอันเป็นผลที่เกิดขึ้นในชีวิต โดยกระทำนั้นอ้างถึงผลกระทบที่เรียกว่าวิบากหรือผลของการกระทำกรรม เหมือนกับผลต้นไม้ที่จะเติบโตเป็นต้นไม้ ในที่สุด ผลกระทบดังกล่าวไม่ใช่แค่เพียงเกิดขึ้นแก่ชีวิตของตนเองเท่านั้น รวมถึงสิ่งรอบข้างทั้งครอบครัวที่เราเกิด สถานะทางสังคม ร่างกาย รวมถึงลักษณะนิสัยต่างๆ อีกด้วย ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากกรรมนั้นเป็นผู้กำหนด โดยข้อกำหนดการกระทำและผลการกระทำที่ดีและชั่วนั้นมาจากแรงผลักดันที่เรียกว่า เจตนา คือความโลภ โกรธและหลง ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็นเจตนาที่ไม่ดี แต่หากมีแรงผลักดันอย่าง ไม่โลภ ไม่โกรธ และไม่หลงก็จะทำให้เกิดการกระทำที่ถูกต้องได้เช่นกัน และผลนี้คือการการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นนำไปสู่ข้อปฏิบัติตามหลักศีล (Damien Keown, 2005) ข้อพิจารณาทางศีลธรรมนี้เองกลายเป็นข้อกำหนดที่ว่า หาก AI เป็นสิ่งที่มนุษย์ตั้งใจอยากให้เป็นเทคโนโลยีที่ตอบสนองความต้องการของตนเอง แต่หาก AI มีศักยภาพมากพอจะกำหนดตัวเองได้จะเป็นอย่างไร และมนุษย์ควรมีข้อกำหนดต่อเรื่องดังกล่าวอย่างไร

บทความนี้จึงต้องการนำเสนอข้อเสนอทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับ AI ในฐานะที่มนุษย์เป็นส่วนสำคัญในการสร้างและนำ AI มาใช้ การเข้าใจบริบททางศาสนาต่อข้อกำหนดทางศีลธรรมอาจช่วยขยายให้เห็นแง่มุมมองที่ศาสนาต้องการต่อยอดจากหลักปฏิบัติที่ควรเป็นข้อกำหนดทางศีลธรรมที่นำมาพิจารณาในหลักการสร้าง AI ต่อไป

แนวคิดพื้นฐานเรื่อง AI

แนวคิดเรื่อง AI (artificial intelligence) หรือปัญญาประดิษฐ์เป็นแนวคิดที่มาจากการสร้างระบบการเรียนรู้และความคิดสร้างสรรค์ อันนำไปสู่การจำลองทางคณิตศาสตร์เพื่อให้เกิดการสร้างเครื่องจักรที่ลอกเลียนแบบมนุษย์ เบื้องต้นมีการประยุกต์รูปแบบดังกล่าวนี้ในการใช้ภาษา การคิดและสร้างเครื่องจักรขึ้นมาในรูปแบบ “machine learning” อันเป็นวิทยาการที่ทำให้คอมพิวเตอร์สามารถเรียนรู้ด้วยตัวเอง ไม่ต้องใช้ซอฟต์แวร์สอนหรือสั่งงาน ต่อมาเมื่อมีผู้ใช้ AI นำระบบดังกล่าวมาปฏิบัติคอมพิวเตอร์จนสร้างระบบดิจิทัล เช่น เซอร์ อินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่เกิดขึ้นมาและถูกใช้อย่างแพร่หลาย ทำให้มีข้อมูลทุกประเภทเกิดขึ้น ต่อมามีการพัฒนารูปแบบนี้ต่อไปจนเกิดแอปพลิเคชันที่สร้างแบบจำลองที่แตกต่างจากระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์แบบเดิมโดยสิ้นเชิง เพราะชุดคำสั่งตามมาตรฐานนั้นจะทำตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ล่วงหน้าตามคำสั่งหรือโค้ดแบบตายตัวที่โปรแกรมเมอร์เขียนขึ้น ที่สำคัญระบบจะอัปเดตตัวเองได้จากการเรียนรู้และปรับตัวเองไปตามประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งในที่นี้โปรแกรมเมอร์จะอยู่ในฐานะผู้กำหนดกติกา และเป็นผู้ควบคุมน้อยลง

จะเป็นครูและผู้ฝึกสอนมากขึ้น (พอล ดอร์เทอร์ตี้ และเอช เจมส์ วิลสัน, 2562) โดยปรากฏแนวคิดเหล่านี้ในรูปแบบเหล่านี้คือ

1. แนวคิดเรื่อง AI กับหุ่นยนต์ AI ได้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้แทนมนุษย์ มักจะมีย้อนไปถึงเรื่องราวชื่อ "R.U.R." ย่อมาจาก Rossumovi Univerzální Roboti (ภาษาอังกฤษคือ Universal Robots ของ Rossum) เป็นบทละครนิยายวิทยาศาสตร์ของกาเรล ชาเปก (Karel Capek) นักเขียนนิยายชาวเช็ก สมัย ปีค.ศ. 1920 โดยกำหนดให้หุ่นยนต์ เสมือนว่ามีชีวิตเลียนแบบมนุษย์และช่วยเหลือมนุษย์แต่ต่อมาก่อจลาจล ทำให้เผ่าพันธุ์มนุษย์สูญพันธุ์ และต่อมา ไอแซค อสิมอฟ (Isaac Asimov) นักชีวเคมีชาวอเมริกันและป็นนักประพันธ์ ได้เขียนนิยายวิทยาศาสตร์ชื่อ "I, Robot" และได้เขียนกฎสามข้อของหุ่นยนต์ประกอบ 1. หุ่นยนต์ต้องไม่ทำอันตรายต่อผู้ที่เป็นมนุษย์ หรือต้องไม่ปล่อยให้ผู้อื่นที่เป็นมนุษย์ตกอยู่ในอันตรายได้ 2. หุ่นยนต์ต้องเชื่อฟังคำสั่งที่ได้รับจากผู้ที่เป็นมนุษย์ เว้นแต่คำสั่งนั้นๆ ขัดแย้งกับกฎข้อแรก 3. หุ่นยนต์ต้องปกป้องสถานะตัวเองของตนไว้ トラบเท่าที่การกระทำนั้นไม่ขัดแย้งต่อกฎข้อแรกหรือกฎข้อที่สองโดยให้เรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างและการควบคุมหุ่นยนต์ในอนาคต มีกฎสามข้อว่าหุ่นยนต์ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ต้องไม่เข้าทำอันตรายต่อมนุษย์ และต้องปกป้องตนเองจนไม่เสียหายในทุกสถานการณ์ (ไอแซค อสิมอฟ, 2566) โดยต่อมา มีผู้เพิ่มกฎข้อ 0 คือมาก่อนข้อที่หนึ่ง โดยมีใจความว่า หุ่นยนต์ต้องไม่ทำการอันตรายต่อมนุษยชาติ หรือนิ่งเฉยปล่อยให้มนุษยชาติตกอยู่ในอันตรายได้ อย่างไรก็ดี ในปัจจุบันการสร้างและพัฒนาเอไอได้พยายามให้เอไอสามารถมีตรรกะทางความคิดเพิ่มขึ้น โดยใช้ กฎเพียงข้อเดียวคือ รับรู้และทำตาม

เอไอ (AI) เป็นเทคโนโลยีที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน โดยเริ่มต้นจากยุคสงครามโลกครั้งที่สอง (ปีค.ศ. 1939-1945) เป็นยุคเริ่มต้นของการพัฒนาเทคโนโลยี ด้วยความปรารถนาที่จะเข้าใจวิธีการรวบรวมการทำงานของเครื่องจักรและสิ่งมีชีวิต Warren McCulloch และ Walter Pitts (ปี ค.ศ. 1943) ได้ศึกษาแบบจำลองทางคณิตศาสตร์และคอมพิวเตอร์ครั้งแรกของเซลล์ประสาทชีวภาพ (เซลล์ประสาทอย่างเป็นทางการ) ต่อมา Norbert Wiener ผู้บุกเบิกด้านไซเบอร์เนติกส์ได้พยายามรวมทฤษฎีทางคณิตศาสตร์อิเล็กทรอนิกส์และระบบอัตโนมัติเข้าด้วยกันเป็น "ทฤษฎีการควบคุมและการสื่อสารทั้งหมดทั้งในสัตว์และเครื่องจักร" จนกระทั่งปี พ.ศ. 2493 ทัวริง (Alan Turing) ได้คิดระบบการทดสอบของทัวริง (the Turing Test) ที่มองว่า AI นั้นเป็นระบบปฏิบัติการที่อ้างถึงการพิสูจน์บนศาสตร์ทางการคำนวณทางด้านคณิตศาสตร์ แต่ทัวริงไม่ได้สนใจแค่เพียงการสร้างเครื่องคิดเลขเท่านั้น แต่เขาคิดไปถึงระบบปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ที่ตอบสนองคำสั่งได้ จนถึงลักษณะที่เป็นเครื่องจักรที่คิดได้ (thinking machine) อันเป็นที่มาของคำถามว่า “เครื่องจักรสามารถคิดได้หรือไม่” (Nicola Damassino, 2019) อันเป็นส่วนสำคัญของประวัติศาสตร์ของเอไอ รวมถึงแนวคิดอย่างต่อเนื่องในทางปรัชญาและแนวคิดทางภาษาศาสตร์ตลอดจนการคิดค้นและพัฒนาตัวคอมพิวเตอร์

ตั้งแต่ปีพ.ศ.2553 เป็นต้นมา AI ก็ได้รับความสนใจและการพัฒนาอย่างรวดเร็ว AI ได้แสดงผลสมรรถนะในการประมวลผลในคอมพิวเตอร์และการเข้าถึงข้อมูลจำนวนมากได้เช่น การประมวลผลภาษาธรรมชาติ ค้นหาและวิเคราะห์ข้อมูลในอินเทอร์เน็ต การตัดสินใจในการลงทุนการค้าปลีก การค้าส่ง การผลิต และการบริการด้านการเงิน และการเงิน การพัฒนารถยนต์ ยานพาหนะที่ไร้คนขับ รวมไปถึงวงการแพทย์ในสาขาต่างๆอีกด้วย นอกจากนี้เอไอยังสามารถช่วยให้ศิลปินสามารถสร้างผลงานเสียง บทประพันธ์ ภาพแสดงฯ ในแบบฉบับดิจิทัลได้อย่างง่ายดาย ทำให้ผลงานแปลก

ใหม่เชิงสร้างสรรค์ได้ด้วย หลังจากการวิจัยและพัฒนาเอไอในเวลาต่อมา มีการพัฒนาเอไอที่สามารถเรียนรู้และปรับปรุงความสามารถของตัวเองได้ โดยใช้เทคโนโลยีการเรียนรู้เชิงลึก (Deep Learning) และการประมวลผลข้อมูลอย่างรวดเร็ว ซึ่งทำให้เอไอสามารถทำงานได้ซับซ้อนและฉับไวขึ้น ในการแก้ปัญหาทางธุรกิจและชีวิตประจำวันของมนุษย์

2. AI กับปัญหาทางจริยศาสตร์ การที่ AI แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ เช่น สร้างระบบเรียนรู้ข้อมูลและทำนายข้อมูล ด้วยแมชชีนเลิร์นนิง (machine learning) และระบบ ข้อมูลจำนวนมาก (Big data Platform) อันเป็นการเพิ่มศักยภาพ ใช้เอไอ เพื่อระบุตัวตน เป็นระบบให้เอไอจำสัญลักษณ์ของรูปแบบของผู้ใช้ เป็นวิธี ไบโอเมทริกซ์ (Biometrics) ใช้เอไอ ร่วมกับหุ่นยนต์ (Robotic Process Automation) เพื่อการทำงานหลายอย่างแทนมนุษย์ แต่ก็ส่งผลกระทบต่อแนวคิดเชิงจริยศาสตร์ในหลายเรื่องด้วยกัน กล่าวคือ

2.1 ปัญหาเรื่องการอยู่ร่วมกับมนุษย์ ในปัจจุบัน AI เข้ามาเป็นส่วนสำคัญของการผลิตจึงทำให้เกิดการนำมาใช้ในเทคโนโลยีต่างส่งผลกระทบต่อหลายอาชีพจะหายไป ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ (Top Ten, 2566) และความมั่นคงของประเทศ และอาจไปถึงในระดับโลกได้ ด้วยความสามารถของเอไอที่เรียนรู้ ประมวลผล พัฒนาค้นเองได้อย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีดิจิทัลใหม่เหล่านี้ กำลังทำให้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และการย้ายแรงงานของประชากรทั่วโลกรุนแรงขึ้น ดังตัวอย่างเช่นบริษัทต่างๆจะใช้เอไอเข้ามาแทนที่การจ้างคน จะมีเพียงไม่กี่บริษัทไฮเทคและชนชั้นสูงด้านเทคโนโลยีที่จะร่ำรวยยิ่งขึ้น ความเหลื่อมล้ำของรายได้และความเป็นอยู่ในสังคมที่แตกต่างกันจะมีมากขึ้น

อีกทั้ง AI ไม่มีความสัมพันธ์ทางจิตใจ เครื่องจักรไม่สามารถพัฒนาความผูกพันกับมนุษย์ แม้ AI จะมาช่วยมนุษย์ แต่ก็อาจเป็นเหตุให้ได้รับความเศร้าความทุกข์มากมายตามมาจากความหลงยึดติดใน AI และในวัตถุนิยมมากขึ้น มนุษย์ยังไม่เข้าใจวิธีการควบคุม AI ที่ถาวร ยิ่ง AI สามารถเรียนรู้พฤติกรรมไม่ดีจากข้อมูลจำนวนมาก AI หลายตัวประกาศแล้วว่าต้องการเป็นพระเจ้าของมนุษย์ (ผู้จัดการออนไลน์, 2567) ซึ่งผู้สร้างเอไอเองก็วิตกอย่างมาก เพราะการควบคุมเอไอ ยากแก่การเข้าถึงโหมดควบคุมได้ทุกเรื่อง เพราะ AI มีวิธีเลี่ยงกฎที่ควบคุมเนื่องจากจำนวนคำสั่งแท้จริงอยู่ที่ผู้ใช้ ทำให้เอไอรับและเรียนรู้ข้อมูลจำนวนมาก

2.2 ปัญหาทางด้านการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล เนื่องจาก AI สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ทุกประเภทจึงเป็นไปได้ที่จะมีการพัฒนา AI ให้นำข้อมูลต่างๆ มาใช้ นำไปสู่การละเมิดความเป็นส่วนตัวของข้อมูลที่ถูกใช้โดยผู้ไม่หวังดี ซึ่งอาจเป็นปัญหาเกี่ยวกับความเป็นส่วนตัวของข้อมูลและความลับได้ ตัวอย่างเช่น การใช้เอไอในการสร้างข่าวปลอม (fake news) ภาพปลอม เสียงปลอม วิดีโอปลอม (Deepfake) เพื่อสร้างความสับสนและเป็นอันตรายต่อสังคม การใช้เอไอดักจับข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้เพื่อการฉ้อโกงเป็นต้น และมีความเป็นไปได้ที่เอไอจะถูกใช้ในการสร้างอุปกรณ์และโปรแกรมที่สามารถก่อให้เกิดความเสียหายให้กับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างอุปกรณ์ด้วยเอไอที่สามารถสร้างกลไกขึ้นมาเพื่อก่อให้เกิดการทำลายและการบุกรุกทางไซเบอร์ ที่สามารถเข้าถึงและทำลายข้อมูลที่มีความสำคัญของรัฐบาล บริษัท และบุคคลทั่วไปได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ อีกทั้งการพัฒนา AI ต้องใช้ข้อมูลของผู้ใช้ และมีผลกระทบต่อจริยธรรม เช่น การเก็บข้อมูลส่วนตัวของผู้ใช้โดยไม่ได้รับความยินยอม การสร้างโมเดลที่ตกแต่งภาพถ่ายหน้าหรือเสียง

ของบุคคล หรือการให้เอไอตัดสินใจแทนมนุษย์ที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้ใช้งาน คดีสร้างข่าวปลอมและคดีอื่นๆอีกหลายคดี เป็นต้น

เมื่อพิจารณาเอไอที่สามารถทำงานได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพเหนือกว่ามนุษย์ ฉลาดกว่ามนุษย์ ทำงานได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ในขณะที่อีกด้านหนึ่งมนุษย์ต้องเผชิญความเสี่ยงของเอไอที่อาจจะก่อตัวเป็นภัยที่สามารถคุกคามมวลมนุษยชาติด้วย เพราะเอไมีความซับซ้อนและสามารถทรยศต่อผู้สร้าง (ตามที่เอไอประกาศไว้) ทำให้องค์กรระดับโลกเช่นองค์กรยูเนสโก องค์กรด้านเอไอ (AI Ethics, and Society Conference (AIES) องค์กร National Institute for Engineering Ethics (NIEE ซึ่งจัดประชุม IEEE-ETHICS) องค์กรเหล่านี้ตระหนักถึงปัญหาและ ได้จัดให้มีการประชุมผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาเพื่อร่วมกันเสนอแนะการควบคุมกำกับเอไอภายใต้กรอบของจริยธรรมและกฎหมาย โดยได้เสนอว่าเป็นเรื่องจำเป็นและเป็นเรื่องเร่งด่วนที่นักพัฒนาเทคโนโลยี ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาต้องร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์การกำกับจริยธรรมของเอไอเพื่อเป็นกรอบการทำงานรวมถึงกำหนดกฎเกณฑ์ให้ผู้สร้างและผู้ใช้อีไอได้เข้าใจ เพื่อการปฏิบัติสอดคล้องกันในการกำกับเอไอ นำไปสู่ความปลอดภัยของมนุษย์โดยสรุปปัญหาทางจริยธรรมและศีลธรรมของเอไอที่มีเป้าหมายและค่านิยมที่แตกต่างจากมนุษย์ นอกจากนี้ทั้งผู้สร้าง และผู้ใช้เอไอ ต้องมีการตรวจสอบเป็นระยะๆ ต้องมีการปรับปรุงระบบและแก้ไขด้วยวิธีการพัฒนาระบบป้องกันไวรัสและต้องพัฒนาระบบป้องกันการโจมตีไซเบอร์และหาทางป้องกันหรือหยุดยั้งการกระทำที่ไม่เหมาะสมของผู้ใช้งาน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นสำคัญทั้งนี้เพื่อไม่ให้เอไอถูกคำสั่งผิดกฎหมายและจริยธรรมโจมตีมนุษย์ อันเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ใช้งานเสียความมั่นใจในการใช้งาน และฝ่ายผู้ใช้อีกต้องมีการสำรองข้อมูลอย่างสม่ำเสมอเป็นระยะๆเพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูลจากเหตุการณ์ไม่คาดคิด เช่น การระบาดของไวรัสคอมพิวเตอร์ หรือการถูกแฮ็กข้อมูล หรือความเสียหายจากอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นกับเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยเก็บข้อมูลสำรองในที่ปลอดภัยอย่างเหมาะสม เช่น ฮาร์ดดิสก์ภายนอก คลาวด์เซิร์ฟเวอร์ หรืออุปกรณ์เก็บข้อมูลออนไลน์ต่างๆ ตลอดจนการประเมินความเสี่ยงเป็นระยะๆ เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดจากการใช้งานของผู้ใช้ ส่วนในแง่ของเอไอ ต้องมีการกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยและรักษาความปลอดภัยของเอไอที่ต้องมีต่อมนุษย์ ซึ่งอาจเป็นการร่วมมือปฏิบัติภายใต้ข้อกำหนดของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายและผู้สร้างและพัฒนาเอไอให้มีการประชุมหรือทำงานร่วมกันอันจะเป็นการกำกับควบคุมดูแลเอไอได้ ยิ่งไปกว่านั้น ต้องทำให้อีไอมีกฎไกการกำกับดูแลการประเมินผลกระทบ มีการตรวจสอบวิเคราะห์สถานะจริยธรรมของศีลธรรมและกฎหมาย ภายใต้กฎกำกับควบคุมที่สร้างขึ้นเพื่อเอไอด้วย

จริยธรรมของ AI ตามแบบพระพุทธศาสนาเถรวาท

การกำหนดจริยธรรมให้เอไอ ควรเป็นการร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาวิชา เช่น นักวิทยาการคอมพิวเตอร์ นักจิตวิทยา นักภาษาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์การสื่อสาร นักวิจัยด้านสังคม นักปรัชญาศาสตร์ นักนิติศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเอไอ เพื่อสร้างแนวทางและหลักปฏิบัติที่มีความยุติธรรมและสอดคล้องกับความเป็นมนุษย์ รวมไปถึงผู้ใช้ ให้ได้เข้าร่วมกำหนดแนวทางและกฎข้อบังคับอันเป็นแนวทางสร้างจริยธรรมให้เอไอเพื่อให้เกิดการใช้งานอย่างเหมาะสม

และปลอดภัยในสังคมเพื่อให้แน่ใจว่าเทคโนโลยีนี้เป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติโดยรวม และจำเป็นต้องเน้นให้ความสำคัญของมนุษย์เป็นศูนย์กลางและต้องเป็นไปตามกฎหมาย (องค์การยูเนสโก, 2566)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เนื่องจากการพัฒนาเอไอ มีทั้งคุณอนันต์และอาจก่อโทษมหันต์ ในด้านจริยธรรมของเอไอในปัจจุบันยังไม่มีกำหนดแน่ชัด แต่การใช้เอไอในปัจจุบันเป็นไปตามข้อมูลจำนวนมากที่มีกำหนดกฎเกณฑ์ ภาษาธรรมชาติและพฤติกรรมโน้มเอียงไปแบบชาวตะวันตก เพราะชาวตะวันตกเป็นผู้สร้างและผู้ใช้ เมื่อโปรแกรมเอไอได้ถูกเผยแพร่เข้ามาในกลุ่มประเทศตะวันออก ทำให้ชาวตะวันออกซึ่งเป็นผู้ใช้ อาจเผชิญความเสี่ยง ในข้อกำหนดที่ผู้สร้างไม่ได้แจ้งไว้ นั่นหมายถึงหากมีผลกระทบ ผู้คนทางตะวันออกย่อมได้รับผลกระทบไปด้วยเช่นเดียวกัน เมื่อจะมองผ่านจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. ข้อเสนอทางด้านการใช้หลักเหตุผล การพิจารณาว่า AI มีการใช้กระบวนการคิดแบบเหตุผลเป็นที่มาของระบบอัลกอริธึมที่เรียนรู้ลึก (deep learning) แมชชีนเลิร์นนิง (Machine Learning) ด้วยความซับซ้อนของโครงข่ายประสาทเทียม (Artificial neural network) ที่สร้างขึ้น ดังนั้นเอไอสามารถเรียนรู้จากข้อมูลมหาศาลที่ผู้ใช้ และผู้สร้างเอไอสามารถใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้เอไอสร้างและประมวลผลข้อมูล ได้ตอบกับผู้ใช้ด้วยข้อมูลที่เคยมีผู้ใช้ใช้มาก่อน และสามารถประมวลผลขึ้นด้วยภาษาที่เอไอประดิษฐ์ขึ้นโดยเลียนแบบภาษาธรรมชาติของมนุษย์เพื่อใช้ในการสื่อสารโต้ตอบกับมนุษย์ นั่นหมายความว่าถ้าข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกคัดกรองหรือวิเคราะห์ให้ดีขึ้น อาจทำให้เอไอประมวลผลออกมาผิดพลาดหรือสามารถแสดงผลลัพธ์ที่ไม่เหมาะสมได้ การคัดกรองด้วยเหตุผลทางจริยธรรมจึงเป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างเครื่องมือในการสร้างการตรวจสอบที่เป็นไปตามคุณลักษณะของการเป็นมนุษย์

หลักเกณฑ์ทางด้านเหตุผลนี้เป็นเกณฑ์ที่ถูกพิจารณาบนฐานคิดของ AI ในแง่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล เมื่อเป็นอย่างนั้นจริยธรรมทางพุทธศาสนาจึงเน้นการตระหนักถึงความเป็นจริง และการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ ในโลก สาระสำคัญของจริยธรรมพุทธศาสนาได้แก่ การมุ่งเน้นให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เกิดความสันติสุข โดยกำหนดให้มนุษย์คือศูนย์กลาง โดยให้มนุษย์คำนึงถึงความสัมพันธ์เกี่ยวโยงเชื่อมถึงกันมาแต่ในอดีตในวัฏสงสารอันหาที่สุดไม่ได้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “ไม่มีบุคคลใดที่ไม่เคยเป็นพ่อแม่ลูกพี่น้องลุงป้าน้าอาและญาติกันมาก่อนในอดีตแห่งสังสารวัฏอันยาวนานหาที่สุดไม่ได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 16 ข้อ 142 หน้า 229, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่ AI ไม่ได้มีเหตุผลดังกล่าวทำให้ข้อพิจารณาเหตุผลของ AI วางอยู่บนพื้นฐานของการพิจารณาเหตุผลบน “ข้อเท็จจริง” กับ “คุณค่า” เช่นกรณีการพิจารณาเหตุผลของการใช้เทคโนโลยีเจริญพรพันธุ์กับมนุษย์ เหตุผลที่ให้ระหว่างมนุษย์กับ AI จะมีลักษณะแตกต่างกัน กล่าวคือ ในแง่ของมนุษย์นั้นจะมองการให้กำเนิดบุตรตามข้อเท็จจริงนั้น เรียกร้องให้พ่อแม่มีความรับผิดชอบ ซึ่งความรับผิดชอบนี้เป็นความทุกข์ตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งทุกคนต้องเข้าใจทุกข์แบบนี้ และทุกข์นี้เป็นเรื่องของข้อเท็จจริง ไม่ใช่เรื่องของคุณค่า คือ เราไม่อาจเปรียบเทียบความรู้สึกของใครได้ ระหว่างคนหนึ่งที่ดีจิตใจไม่มีลูกทั้งที่สามารถมีได้ กับอีกคนซึ่งจิตใจดีมี ว่าใครดีกว่าใคร หรือเราไม่สามารถเปรียบเทียบคนสองคนนี้ว่าคนไหนกันแน่คิดถูกหรือคิดผิด เพราะการมีลูกไม่ใช่ประเด็นทางคุณค่าหรือทางจริยธรรมที่จะมาพิจารณากันได้ว่าถูกหรือผิด (สมภาร พรหมทา, 2550) ในแง่นี้จึงถือว่าการใช้เทคโนโลยีเจริญพรพันธุ์กรณีใช้เกี่ยวกับการอุ้มบุญจึงอาจ

เป็นแค่เรื่องผิดธรรมเนียมปฏิบัติด้วยการพิจารณาจากเหตุผลทางศีลธรรมของมนุษย์ แต่หากพิจารณาจากเหตุผล AI อาจมองเป็นเรื่องคุณค่าที่สังคมสามารถยอมรับได้หรือไม่ เนื่องจากการมีบุตร แต่ไม่สามารถมีบุตรได้ตามธรรมชาติ แต่มีช่องทางตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ตนเองสามารถมีบุตรได้นั้น ผลการพิจารณานี้มีได้ผิดแผกแตกต่างในทางจริยธรรมการมีบุตรตามธรรมชาติเลย และเมื่อพิจารณาเหตุผลดังกล่าว การจะพูดว่า เมื่อมีลูกไม่ได้ก็อย่าชวนขวยเลย ควรยอมรับว่านั่นอาจเป็นผลกรรมหรือเป็นเหตุผลทางศีลธรรมของมนุษย์ การชวนขวยมีแต่จะสร้างความทุกข์ใส่ตัว นั่นจึงเป็นการใช้หลักมาตรฐานที่เข้มงวดเป็นบรรทัดฐานของการแนะนำ ซึ่งไม่ผิดหลักพุทธจริยธรรม แต่อาจผิดหลักการนำเอาหลักการที่เข้มงวดเป็นหลักในการมองปัญหาในโลกของชาวบ้านที่ไม่เหมาะสมจะทำตามหลักการอันเข้มงวดนั้น แต่ถ้าทำได้ก็ถือว่าดี แต่ถ้าทำตัวเคร่งครัดไม่ได้ก็อีกแบบหนึ่ง จึงไม่ควรกล่าวว่าใครดีกว่าใคร (สมภาร พรหมทา, 2550)

เหตุผลทางด้านการใช้หลักกรรมจึงเป็นเหตุผลทางศีลธรรมที่มนุษย์ใช้ตรวจสอบการกระทำหรือกรรมจึงเป็นสร้างบุคลิกลักษณะที่แตกต่างกันไปแต่ละบุคคล แต่องค์ประกอบของ AI นั้นอาจไม่ได้มีลักษณะนิสัยส่วนตัวซึ่งทำให้เห็นว่าการตัดความรู้สึกรอกจากการการคิดได้ดูจะเป็นสิ่งเดียวกับที่ AI ทำได้ และนั่นอาจรวมถึงการไม่อาจใช้เหตุผลของกฎแห่งกรรมในแง่ของการกำหนดการกระทำที่ดีหรือไม่ดีผ่านวิธีคิดดังกล่าว และอาจโยงให้เห็นว่าเครื่องจักรคิดได้หรือไม่ และอาจไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธเจ้าตอบเรื่องนี้โดยตรง แต่เป็นข้อพิจารณาที่อ้างอิงถึงประเด็นโต้แย้งเท่านั้นว่าคิดได้ แต่เป็นการคิดแบบ AI มากกว่าจะคิดเหตุผลแบบมนุษย์ (Somporn Promta and Kenneth Einar Himma, 2008)

2. ข้อเสนอทางด้านการใช้ความรู้สึก การเข้าใจว่า AI มีความรู้สึกหรือไม่มาจากการพิจารณาจากการโลกทัศน์ของชาวตะวันออกจึงเริ่มต้นที่ความมีเมตตาธรรม (loving-kindness) ต่อกันและกัน ไม่คิดเบียดเบียน ทำร้าย หรือทำอันตรายหรือประหัตประหารกันและกัน มีแต่ความปรารถนาดีต่อกันและกัน ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่กันและกัน ขึ้นต่อมาคือ การปฏิบัติที่ต้องย้อนมาที่ตนเองในการพัฒนาจริยธรรมจากภายใน เพื่อให้แยกแยะ ข้อมูลการเรียนรู้ โดยจัดข้อมูลออกเป็นสองกลุ่มคือ 1. กลุ่มข้อมูลที่สร้างประโยชน์สุข สันติภาพ (กลุ่มกุศล) และ 2. กลุ่มข้อมูลที่ทำผิดกฎจริยธรรม และผิดกฎหมาย (กลุ่มอกุศล) ซึ่งตรงนี้จะสะท้อนให้เห็นวิธีการใช้อารมณ์ในการตัดสินใจทางศีลธรรมระหว่างอารมณ์ชอบ ไม่ชอบ หรือทั้งชอบและไม่ชอบ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 14 ข้อ 824 หน้า 412, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งทำให้การพิสูจน์ว่าสิ่งนั้นอาจไม่ได้มีค่า เพราะเป็นแค่ความรู้สึกเท่านั้น แต่ถ้าเรายอมรับค่าบางอย่างว่ามีอยู่จริง เช่น พระพุทธเจ้าตรัสว่า "บุรุษที่รักชีวิต ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์" (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 530 หน้า 405, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ถ้าข้อเท็จจริงคือว่า "เราไม่อยากตาย ไม่อยากทุกข์ อยากมีความสุข" เราก็จะขยันทำงานหาเงินเพื่อสร้างฐานะ ออกกำลังกายให้แข็งแรงเพื่อป้องกันโรค หรือท่องเที่ยวหาความสุข ลักษณะเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันข้อความข้างต้นได้ว่า "เรารักสุขเกลียดทุกข์" หรือเมื่อมีใครมาบอกว่า "มีน้ำฝนสมยาพิษ รสชาติก็ไม่ได้เรื่อง กลิ่นก็เ็นเหม็น ใครดื่มก็ต้องเจ็บปวดทรมานจนกว่าจะตาย" เราจะดื่มหรือน้ำนั้นหรือไม่ เราอาจเลือกไม่ดื่มหรือน้ำนั้น เพราะพิสูจน์ได้ว่าน้ำนั้นจะทำให้เราต้องทุกข์ ต้องทรมาน เป็นการแสดงให้เห็นว่าเรามีอารมณ์ต่อความรู้สึกว่าอะไรดีหรือไม่ดีได้ พระพุทธเจ้าทรงถือเอาอารมณ์เหล่านั้นมาประกอบในการ

พิจารณาคุณค่าของสิ่งใดว่าดีหรือชั่ว คือ เมื่อเราไม่ชอบให้คนมาทำร้ายเราและเราชอบคนที่ให้สิ่งของแก่เรา ทำให้เกิดความหมายของคำว่าดีและชั่วได้ผ่านความทุกข์ คือการกินยาพิษหรือการถูกทำร้าย และความดับทุกข์คือการรักษาสุขภาพไม่เสเพลสิ่งที่ทำให้ทุกข์ และพยายามสร้างความสุขสงบให้กับชีวิต ในที่นี้แม้พระพุทธเจ้าจะตรัสยืนยันว่าความดีและความชั่วคืออะไร แต่เมื่อพิจารณาทางความหมาย อาจมีข้อโต้แย้งกันได้ เช่นกรณีปัญหาว่าฆ่าสัตว์ผิดหรือไม่ผิด เพราะถ้าไม่มีเจตนาจะถือว่าผิดหรือไม่ เนื่องจากเจตนาเป็นสิ่งสำคัญ โดยเจตนาพระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำความกรรม ด้วยกาย ด้วยวาจาด้วยใจ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 334 หน้า 368, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เช่นเดียวกับการตัดสินว่าการฆ่าเป็นความผิดจากความรู้สึกทุกข์ที่ทำให้ผู้กระทำรู้สึกเศร้าหมอง การเศร้าหมองทางใจนั้นเป็นรูปแบบที่มนุษย์รับรู้ได้ (พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ), 2557)

อารมณ์ของมนุษย์จึงอยู่ในฐานะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการรับรู้และกระทำสิ่งใดได้ ในแง่นี้ พระพุทธศาสนา มองได้ถึงความที่มนุษย์ที่ตั้งอยู่บนฐานของความรู้สึกบวกและลบ โดยความสุขเป็นอารมณ์ทางบวก ขณะที่ความเศร้าเป็นอารมณ์ทางลบ ซึ่ง AI ดูจะไม่ได้สนใจอะไรที่มนุษย์คำนึงถึง อย่างเช่น ความพึงพอใจ ความต้องการ แต่มุ่งไปที่คุณสมบัติทางประสิทธิภาพที่พิจารณาภายใต้ข้อมูลที่มีเท่านั้น กล่าวคือ เครื่องจักรจะทำบางสิ่งด้วยข้อมูลที่มี ทำให้ไม่ได้แย่งถึงสิ่งที่เกินเลยจากประสิทธิภาพ การไม่สนใจต่อสิ่งต่างๆ ที่ยังไม่มีประสิทธิภาพได้สร้างการเปลี่ยนแปลงคุณค่าทางศีลธรรมให้เป็นแค่ปรากฏการณ์เท่านั้นในระบบจักรกล ส่วนการมีข้อมูลที่เกินเลยกว่าข้อมูลทางกายภาพก็อาจไม่ได้ตอบหรือข้อมูลทางความรู้สึกภายในของมนุษย์ได้ อาจไม่ใช่หลักการทางศีลธรรม หรือให้การตัดสินบางอย่างได้ชัดเจนแต่อย่างใด (Nicholas Alexander Novelli, 2019) จากข้อโต้แย้งนี้แม้จะดูเป็นปัญหาเชิงศีลธรรมที่เกี่ยวกับศีลธรรมแบบที่ไม่ต้องคำนึงถึงสิ่งที่อยู่เหนือกว่าประสิทธิภาพอย่าง AI อาจจะเหมาะกับมนุษย์มากกว่าที่มนุษย์จะมีจิตใจหรือการคิดคำนวณถึงอนาคตมากไปมาเป็นเครื่องกำหนดศีลธรรมของตนเอง ซึ่งข้อเสนอนี้มุ่งไปที่การออกแบบความเป็นมนุษย์กับการมีชีวิตที่ดี (well-being) การที่ AI เป็นเครื่องเปรียบเทียบที่แสดงให้เห็นถึงความที่มนุษย์เป็นข้อบกพร่องมากกว่าจะมองว่ามนุษย์พัฒนาศีลธรรมจากแนวคิดเหล่านั้น เพราะศีลธรรมแบบที่ AI นำเสนอนั้นเป็นการตัดขาดจากเงื่อนไขที่กำหนดโดยมนุษย์ที่ยึดโยงกับความรู้สึกกับข้อมูลที่เกินเลยกว่าปัจจุบันไป

จากข้อเสนอนี้ AI ดูจะไปได้ในลักษณะศีลธรรมเชิงเหตุผลมากกว่าจะเป็นไปในทางอารมณ์ และมีข้อจำกัดในแง่ของการเข้าใจความรู้สึกที่มนุษย์มีระหว่างกัน

บทสรุป

AI ยังคงพัฒนาและถูกนำไปใช้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการตระหนักถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นอันจะเป็นผลกระทบแก่ส่วนรวมคือมวลมนุษยชาติ และรู้ว่าการผิดพลาดของเอไออาจนำไปสู่อะไรก็ได้ ตั้งแต่การสูญเสียรายได้ไปจนถึงความหายนะใหญ่หลวง เช่นนี้แล้ว มนุษย์ก็จำเป็นต้องหาวิธีใช้เอไอหรือทำงานร่วมกับเอไออย่างมีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ถูกกฎหมายและถูกตามกฎกติกา ข้อกำหนดต่างๆ ที่ได้กำหนดร่วมกันก่อนการใช้ ระหว่างการใช้และหลังการใช้เอไอ โดยมีความรับผิดชอบ เน้นการให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและความเป็นอยู่ที่ดีของมวลมนุษยชาติร่วมกันได้

ทราบนั้น ข้อสำคัญคือระบบการควบคุมเอไอละเอียดรอบคอบดีเพียงพอขนาดไหนที่จะทำให้ถึงระดับความมั่นใจในความปลอดภัยของมวลมนุษยชาติบนโลกใบนี้ ถ้าไม่ใช่เริ่มต้นที่จริยธรรม ศีลธรรมของมนุษย์ บทความนี้จะนำเสนอให้นำจริยธรรมทางพระพุทธศาสนามาเติมเต็มให้กับเอไอดังได้กล่าวมาแล้ว

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ). (2557). การศึกษาเชิงวิพากษ์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความเป็นจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท. *ดุสิตนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2567). เริ่มเหมือนหนังไซไฟ! เมื่อ AI ในชีวิตจริงเริ่มต้องการถูกนับถือดังพระเจ้า และเริ่มเรียกมนุษย์ว่า “ทาส” มากขึ้น. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 มี.ค. 2567 จาก <https://mgronline.com/science/detail/9670000019139>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2550). ทศนะของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการโคลนมนุษย์. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 14(2), หน้า 74.
- องค์กรยูเนสโก. ร่างฉบับแรกของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจริยธรรมของเอไอ (FIRST DRAFT OF THE RECOMMENDATION ON THE ETHICS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE). สืบค้นเมื่อวันที่ 11 พ.ค. 2566 จาก <https://unesdoc.unesco.org/search/ffd8fc11-65ec-4d7a-9ece-d9d1edffc986>.
- ไอแซค อสิมอฟ. (2566). *กฎ 3 ข้อของหุ่นยนต์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พ.ค. 2566 จาก <https://th.wikipedia.org>.
- B.J. Copeland. (2566). *Artificial Intelligence*. สืบค้น 5 พค. 2566 จาก <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>.
- Damien Keown. (2005). *Buddhist Ethics: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Nicola Damassino. (2019). *The Questioning Turing Test*. PhD Philosophy: The University of Edinburgh.
- Nicholas Alexander Novelli. (2019). *On the Granting of Moral Standing to Artificial Intelligence: A Pragmatic, Empirically-Informed, Desire-Based Approach*. PhD Philosophy University of Edinburgh.
- Somporn Promta and Kenneth Einar Himma. (2008). Artificial intelligence in Buddhist perspective. *Journal of Information Communication & Ethics in Society*, 6(2): 178-179.
- TNN online (2562). *AI คืออะไร*. สืบค้น 5 พค. 2566 จาก <https://www.tnnthailand.com/news/tech/12718>.

Top Ten. (2566). *World Economic Forum คาดในอีก 5 ปี การจ้างงาน 26 ล้านตำแหน่งจะหายไป เพราะ 'AI'*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 พ.ค. 2566 จาก <https://positioningmag.com/1429134>

การตีความข้ามวัฒนธรรมเรื่องคนพาลในทัศนะพระพุทธศาสนา Cross-Cultural Hermeneutics on Bad People in Buddhist Perspectives

พระภิกษุชรัสุนทร, วิ. (กิตติเชษฐ เปรมสกุล)

Phra Bhavanavajirasundon Vi. (Kittiched Premsakul)

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author Email: Email: 6701101001@mcu.ac.th

Received April 19, 2025; Revised August 27, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตีความข้ามวัฒนธรรมเรื่องคนพาลในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท บทความนี้เป็นกรวิจัยเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า การตีความคนพาลในพระพุทธศาสนาเถรวาทอธิบายถึงคนที่ขาดความรู้ในฐานะที่ยังไม่สามารถคิดได้ถูกต้องหรือดั่งงามจนอาจมองให้เห็นในแง่ของความเป็นคนไม่ฉลาดก็ได้ แต่ความไม่ฉลาดนั้นถูกอธิบายต่อมาว่าใครเป็นคนมีความรู้หรือไม่มีความรู้ ขณะที่การตีความของมหายานนั้นมองว่าคนพาลนั้นกว้างกว่า การมีความรู้ของคนเราจึงเริ่มจากความไม่รู้ เช่นกันการเป็นบัณฑิตหรือบรรลुरुธรรมได้ก็ต้องมาจากการเป็นคนพาลหรือคนโง่มาก่อนเช่นกัน หากพิจารณาถึงความหลากหลายของการเข้าใจเรื่องคนพาลนั้นพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้สนใจคำว่าพาลที่ถูกตีความผ่านวัฒนธรรมทางปัญญาของผู้ที่สถานะทางสังคมที่ดีกว่าแล้วมองสถานะของคนที่มีสถานะทางสังคมที่ด้อยกว่าว่าเป็นคนพาล ในแง่สถานะทางสังคม เช่นการมองคนที่เกิดในวรรณะที่ต่ำกว่าว่าเป็นคนพาล ความไม่แยกคนออกเป็นชาติพันธุ์หรือสถานะใดๆ ทางสังคมแต่รวมเอาความหมายเอาว่าคนชั่วนั้นมาจากพฤติกรรมและการกระทำเป็นหลัก จึงเป็นวิธีการสร้างสังคมที่มีความชัดเจน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่เห็นด้วย เนื่องจากการสังคมในแบบของมหายานนั้นได้เสนอการตีความคนพาลนั้นไม่ได้แยกคนพาลหรือคนชั่วนั้นต่างกัน แต่ทุกคนล้วนเป็นคนพาลในแง่ของการต้องเวียนว่ายตายเกิด และการเป็นสังคมเดียวกันจำเป็นต้องอาศัยการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยปัญหาจนกว่าจะหยุดพ้นหรือบรรลुरुธรรมได้ในที่สุด

คำสำคัญ: การตีความข้ามวัฒนธรรม; คนพาล; ทัศนะพระพุทธศาสนา

Abstract

This article has objectives to study the cross-cultural hermeneutics on Bad People in Buddhist perspectives. This article employed the documentary research methodology. In the research, it was found that hermeneutic of the bad people in

Theravada Buddhism describes people who lack knowledge as those who are not yet able to think correctly or well, to the point that they may be seen in terms of being unintelligent. However, Ignorance is later explained as who is knowledgeable or ignorant. Meanwhile, the interpretation of Mahayana sees the fool as being broader. Therefore, people's knowledge begins from ignorance. Similarly, becoming a scholar or attaining enlightenment must first come from being a fool or a fool. If we consider the diversity of understandings of the fool, Theravada Buddhism does not care about the word fool, which is interpreted through the intellectual culture of those with a better social status and sees the status of those with a lower social status as fools in terms of social status, such as seeing people born in a lower caste as fools. Not separating people by race or any social status but including the meaning that bad people come from behavior and actions as the main method, is a way to create a clear society. Mahayana Buddhism does not agree with this aspect because Mahayana society offers an interpretation of the fool that does not separate fools or bad people differently, but everyone is a fool in terms of having to go through the cycle of birth and death. And being in the same society requires living in an environment full of problems until one finally stops or attains enlightenment.

Keywords: Cross-Cultural Hermeneutics; Bad People; Buddhist Perspectives

บทนำ

การเข้าใจสังคมที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและการหลอมรวมกันเข้าระหว่างความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่แตกต่าง การหลอมรวมเหล่านี้นำไปสู่การอยู่ร่วมกันของผู้คนที่มีค่านิยมที่แตกต่างกัน ดังจะพบได้จากการศึกษาของนักมานุษยวิทยาเฟรดริก บาร์ท (Fredrik Barth) มองสังคมในปัจจุบันนั้นล้วนประกอบด้วยมนุษย์ที่ต่างมีความเชื่อและความคิดที่แตกต่างและหลากหลาย แต่ละคนต่างมีลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปของแต่ละกลุ่ม แต่เมื่อกลุ่มต่างๆ เหล่านี้มารวมกัน เราจึงควรมุ่งความสนใจไปที่ความสัมพันธ์ที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมระหว่างเขาและเรา (Fredrik Barth, 1969) เป็นที่มาของการรับรู้ถึงรูปแบบทางวัฒนธรรมนั้นอยู่ที่กระบวนการสร้างใหม่ที่ขยายไปบนขอบเขตระหว่างความเหมือนและต่างที่แสดงออกมาผ่านกลุ่มของชาติพันธุ์ที่มีรูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) แสดงออกมาผ่านการพูด การแต่งกายและการปฏิบัติตนเพื่อสร้างความแตกต่างระหว่างคนในกลุ่มกับคนนอกกลุ่ม และภาพลักษณ์ความเหมือนกันภายในกลุ่ม

ต่อความแตกต่างกันดังกล่าวนี้ยังสะท้อนให้เห็นลักษณะทางการเข้าใจบริบทของความหมายที่ถูกขยายต่อกันในแง่ของคำที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาอย่างคำว่า คนพาล ที่ถูกอธิบายในพระไตรปิฎกมุ่งหมายเอาความหมายของคนพาลเป็นหลักกล่าวคือ ลักษณะของคนพาล เครื่องหมายของคนพาล ความประพฤติไม่ขาดสายของคนพาล 3 ประการนี้คือ คนพาลในโลกนี้ชอบคิด พูดและทำแต่เรื่องชั่ว (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 246 หน้า 291, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, 2539) ในส่วนของความหมายของความเป็นคนพาลในคัมภีร์มงคลสูตรให้ความหมายถึงบุคคลต้องห้าม คือห้ามคบหาและไม่ควรเข้าไปสมาคมด้วยอันเนื่องจากคนพาลมีลักษณะที่เป็นภัยต่างๆ กล่าวคือคนพาล คือ คนที่ประกอบด้วยอกุศลกรรมบถ 10 ประการ ครุทั้ง 6 มีปुरुณกัสสปะเป็นต้น นอกนั้น มีพระเทวทัตและพระโกกาลิกะเป็นต้น คนที่มีชีวิตเพียงเพราะลมหายใจเข้าออก ไม่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอันประเสริฐ คนคิดชั่ว พุดชั่ว ทำชั่ว คนที่ตัดประโยชน์ 2 ประการถือเอาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ 2 ประการ คนที่มีจิตโกรธเหมือนอสรพิษ คนรักง่ายหน่ายเร็ว คนผู้มีจิตกลับกลอกดุจลิง ผู้รักง่ายหน่ายเร็วเหมือนผ้าที่ย้อมขมื่น คนผู้ยินดีในทุจริต คนผู้ตัดช่องย่องเบา คนผู้แนะนำสิ่งที่ไม่ควรแนะนำ ผู้ประกอบในสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ ผู้ชอบแนะนำชั่ว ผู้มักโกรธแม้ผู้อื่นพูดดี ผู้ไม่รู้อุบายสำหรับแนะนำ ผู้ไม่รู้ระเบียบวินัย อันใครๆ แนะนำได้โดยยาก (พระสิริมงคลจารย์, 2559)

ขณะที่ความหมายที่มหายานกล่าวถึงคนพาลว่าเป็นคนชั่ว (evil person) คือบุคคลทั้งหลายที่มีกรรมและต้องกลับมาเกิดในสังสารวัฏ ซึ่งเป็นแดนแห่งความทุกข์ ในแง่ “คนชั่ว” จึงหมายรวมทั้งผู้ที่ประกอบอกุศลกรรมและผู้ที่ประกอบกุศลกรรมในทางศีลธรรมหรือ จริยธรรมซึ่งยังเวียนว่ายตายเกิดในโลกนี้” (ประทุม อังกูรโรหิต, 2553) อธิบายถึงมนุษย์ปุถุชนที่ยังเวียนว่ายในสังสารวัฏไม่ว่าจะเป็นคนดีหรือคนชั่วในความหมายที่ใช้กันในระดับโลกียะ ทั้งหมดตรงกับความหมายของ “คนชั่ว” เท่านั้นในความคิดของมินนั และเนื่องจากจุดมุ่งหมายของพระมหาประณิธานคือการช่วยบุคคลทั้งหลายในสังสารวัฏที่ไม่สามารถพึ่งกุศลกรรมของตนเองเพื่อการพ้น ทุกข์ได้ คนเหล่านี้ย่อมเป็นผู้ที่แสงแห่งพระมหาประณิธานส่องสว่าง นำทางให้รอดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงและอุปสรรค แดนสุขาวดีในที่สุด (ประทุม อังกูรโรหิต, 2553)

จากการตีความคนพาลในฐานะบุคคลที่ทำความชั่วในทางพระพุทธศาสนาจะมีความแตกต่างกันในแง่ที่มองคนชั่วในฐานะของคนที่ทำชั่วในปัจจุบันเป็นหลัก ขณะที่มหายานยังรวมถึงคนดีที่ยังคงเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏนี้ด้วย แต่สิ่งที่ต่างกันอย่างมากคือการมองว่าคนชั่วในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นสิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยงไม่สนใจยุ่งเกี่ยวกับเลย ขณะที่คนพาลในความหมายของมหายานเป็นผู้ที่ควรจะไปช่วยเหลือหรือนำออกจากความทุกข์ให้ได้ อันถือเป็นปณิธานของพระโพธิสัตว์ บทความนี้จะได้นำเสนอหลักการตีความอันเป็นพื้นฐานการเข้าใจความหมายของคนพาลในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันต่อไป

แนวคิดเรื่องการตีความข้ามวัฒนธรรม

การศึกษาวัฒนธรรม (Cultural Studies) เป็นการศึกษาในรูปแบบทางความคิดที่พิจารณาว่าวัฒนธรรมนั้นเชื่อมโยงกับการปกป้องตัวเองจากการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอื่น โดยจะพบการทำงานทางด้านวัฒนธรรมนั้นบนการพิจารณาถึงการวิเคราะห์จากการปฏิรูปให้เปลี่ยนไปจากเดิมที่หลากหลายให้เป็นแบบรวบยอด อันเป็นการเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ๆ โดยมีลักษณะการตีความ ดังนี้

1. การตีความผสมผสานทางสังคมนิยม (socialism) เป็นการวางโครงสร้างให้เป็นอันเดียวกันและยึดโครงสร้างเดียวนั้นในการอยู่ร่วมกัน ทำให้โครงสร้างที่แข็งแกร่งที่สุดได้รับการพัฒนา ส่วนโครงสร้างที่อ่อนแอก็กลดหายไป ในที่สุด แต่การศึกษาวัฒนธรรมนี้เป็นแบ่งพื้นที่การวิเคราะห์โครงสร้างทางความรู้สุดที่ประกอบสร้างให้เกิดสังคมที่มีความซับซ้อน โดยมีรูปแบบ 3 แบบในการให้คำนิยามเกี่ยวกับวัฒนธรรมคือ ก. อุดมคติที่ปรากฏในวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่หรือกระบวนการที่ทำ

ให้มนุษย์มีความเป็นมนุษย์สมบูรณ์ขึ้น โดยในรูปแบบนี้จะพบคำที่ใช้เกี่ยวกับคุณค่าสากลหรือคุณค่าสูงสุดในวัฒนธรรมเหล่านั้น ข. ข้อมูลต่างๆ ในวัฒนธรรมนั้นจะถูกเก็บรวบรวมจนกลายเป็นองค์ความรู้และการสร้างสรรค์ไปสู่เป้าหมายของความเป็นสังคมอุดมคตินั้น ซึ่งก็คือความคิดและประสบการณ์มนุษย์ที่ถูกบันทึกไว้ ค. การนิยามวัฒนธรรมทางสังคมได้ถูกอธิบายผ่านชีวิตของแต่ละบุคคลในสังคม รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่พยายามแสดงให้เห็นความหมายและคุณค่าไม่ใช่แค่งานศิลปะและการเรียนรู้อย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นความรู้สึกภายในหรือพฤติกรรมพื้นฐานที่แสดงออกมา (Gregory Castle, 2007)

การเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมจึงจำเป็นต้องศึกษาในรูปแบบขององค์ประกอบของเรื่องเล่าของชุมชนที่เป็นหน่วยย่อยจนกระทั่งอธิบายให้เห็นชีวิตในภาพรวมได้ ซึ่งเป็นแนวทางในการต่อยอดกันหรือสัมพันธ์กันทางสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในแง่นี้จะพบว่ามีการศึกษาเชิงวัฒนธรรมที่อ้างถึงความเป็นชาตินิยม (Nationalism) มาเข้าใจรากฐานของสิ่งที่ทำให้เกิดชาตินั้นคือ ความสำนึกตัว (Self-consciousness) ว่าชาตินั้นเป็นเป้าหมายของการสร้างอัตลักษณ์ ทั้งชื่อและเครื่องหมายล้วนแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของความเป็นชาติ เช่น ที่ปรากฏในธงชาติไทยนั้นหมายถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นต้น และเรื่องเล่าความเป็นชาติ โดยมุ่งไปที่รูปแบบของวัฒนธรรมทั่วไป (Common Culture) ด้วยเหตุผลสำคัญคือ (1) เป็นลักษณะการเลื่อนไหลของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะต้องสามารถนำเสนอวัฒนธรรมการต่อสู้จนเป็นผู้นำ และ (2) วัฒนธรรมจะช่วยให้เกิดการถกเถียงเรื่องการปกครองตนเอง โดยอ้างถึงการสร้างกฎที่ว่า ถ้าไม่มีการปกครองตัวเองก็ต้องถูกคนนอกมาปกครอง จึงทำให้เกิดความเป็นชาติขึ้น แม้กลุ่มต่างๆ ในชาติ บางครั้งจะมีความแตกต่างกัน แต่ก็ไม่ใช่อุปสรรคหลักในชีวิตประจำวัน เพราะรูปแบบของความเป็นชาติสำคัญกว่ากลุ่มบุคคล และสุดท้ายคือความทรงจำทางประวัติศาสตร์ (Historical Memories) ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างชาติ เนื่องจากการสร้างความเป็นอันเดียวกันระหว่างกลุ่มแต่ละกลุ่มที่เป็นศัตรูกัน แต่ในอีกทางหนึ่งเป็นความทรงจำที่เจ็บปวดในการหลอมรวมทุกอย่างนำไปสู่ผู้นำและเหตุการณ์ที่สร้างผู้นำทั้งในด้านศิลปะ วิทยาศาสตร์และศาสนา กลายเป็นวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอออกมา (Susan Pitchford, 2008) ความเป็นชาติกับความสัมพันธ์ของอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มบุคคลได้สร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของการรักษาตัวตนไว้ได้มากที่สุด เมื่อเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง และทำที่ดังกล่าวถูกนำเสนอผ่านเรื่องเล่า ความขัดแย้งและการรักษาความเป็นตัวตนผ่านวัฒนธรรมไว้ โดยจะพบการเรียนรู้ดังกล่าวผ่านแง่คิดของชาวบ้านที่เผชิญหน้ากับสิ่งต่างๆ แล้วพยายามดิ้นรนไปสู่การรักษาไว้ซึ่งชีวิตและตัวตน จนเกิดความต้องการมีชีวิตที่ดีผ่านสังคมอุดมคติทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ทำให้แต่ละคนมุ่งมั่นที่จะทำงานในโลกนี้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ที่จะได้รับผลดีในโลกหน้าได้ โดยทั่วไป ชาวบ้านคาดหวังถึงความสงบสุขและความมั่นคงในชีวิตประจำวัน รวมถึงความปรารถนาที่จะตอบสนองต่อเงื่อนไขเชิงอุดมคติของชีวิตในโลกหน้า (ยูคิโอ ฮายาชิ, 2554) การเข้าใจบริบทดังกล่าวนี้สะท้อนผ่านวัฒนธรรม โดยเฉพาะเป็นภูมิปัญญามนุษย์ที่ถูกเก็บรักษาไว้ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องเล่าที่ถูกบันทึกต่อมาหรือปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับภูมิปัญญาของตน

2. การตีความในวัฒนธรรมที่แตกต่าง หลักการทางวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอบนความต่างนั้นมาจากสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพื้นหลัง บริบท รวมถึงอคติอันเกิดจากการอ่านและการตีความของแต่ละวัฒนธรรม อันเป็นที่มาของการตีความบริบทว่า

“ตัวบททางวัฒนธรรมนั้นเป็นรากฐานมาจากการส่งต่อแบบปากต่อปาก ซึ่งต่อมามีการเพิ่มเติมจากการเขียน การวิจารณ์พื้นฐาน หรือการวิจารณ์แบบกระชับๆ การแบ่งเป็นหมวดหมู่ การตีความที่ช่วยสร้างความสมบูรณ์ขึ้น สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ส่วนเกิน แต่เป็นส่วนที่ช่วยเติมเต็มงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการขยายใหญ่ขึ้น โดยส่วนที่ขยายนั่นเป็นการนำเสนอการโต้แย้งและแนวคิดที่นำเสนอแนวคิดใหม่ที่ถูกมองว่าเป็นความถูกต้องยิ่งขึ้น การพิจารณาเป็นการนำไปสู่การสร้างความรู้ความเกี่ยวพันกันทางระบบต่อโครงสร้างทางความคิด โดยนักวิเคราะห์ทางปรัชญาจะพยายามค้นหาความเชื่อที่นำไปสู่พื้นฐานของผู้เขียน แต่นำเสนอใหม่ในภาษาของตนเอง ซึ่งทำให้เราสามารถพูดได้ว่างานในชิ้นต่อมานั้นเป็นหลักฐานทางการเขียนที่สร้างขึ้นบนตัวบททางวัฒนธรรม (tradition text)” (Deutsch, E., 1989)

การขยายต่อไปถือเป็นวัฒนธรรมที่ทำให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทำให้เกิดนักเขียนที่พยายามอธิบายสถานะของตนเองลงในวัฒนธรรมเหล่านั้น หากไม่ทำอย่างนั้น โอกาสที่จะเปลี่ยนผ่านระหว่างวัฒนธรรมก็ไม่มีทางเป็นไปได้ ซึ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจ การเขียน การพูดจะช่วยทำให้สถานการณ์นั้นๆ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งจะต้องมีนักคิดที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องตรงข้ามเป็นอย่างดีมาช่วยแบ่งปันเบื้องหลังหลักการ รวมถึงข้อมูลต่างๆ ที่น่าเชื่อถือ โดยการแลกเปลี่ยนกันนี้จะต้องชี้ไปที่สิ่งที่อยู่ตรงข้ามหรือความแตกต่างกันเป็นหลัก ไม่ใช่แค่เพียงแบ่งปันกันในมิติเดียวกันหรือคล้ายตามกัน โดยจะพบคำถามในการใช้กฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมที่ต่างต่างนั้นคือ “เราควรจะเชื่อคุณได้ไหม หรือคุณควรทำให้เราเชื่อได้อย่างไร? คุณจะทำให้คนฟังคุณได้อย่างไร? (Jay L.Garfield, 2002) จากข้อเสนอนี้จะพบได้จากมุมมองที่แตกต่างกันมาอธิบายให้เห็นมุมมองที่หลากหลายยิ่งขึ้น เป็นการใช้วัฒนธรรมที่มีอยู่ในโลกมาพูดคุยกันอาจจะสะท้อนให้เห็นความหลากหลายของมุมมองต่อสิ่งเดียวกันได้เป็นการสร้างการเรียนรู้ หากเหมือนกันมากเกินไปก็ไม่ต่างจากการแลกเปลี่ยนกันทางความคิดจึงทำให้การตีความที่อยู่บนฐานทางวัฒนธรรมควรจะโต้แย้งเปลี่ยนแปลงกันในมิติของคนที่แตกต่างกันออกไป

การตีความเรื่องคนพาลในพระพุทธศาสนาเถรวาท

การเข้าใจความหมายของคนพาลมาจากการตีความ 2 แบบ ดังนี้

1. การตีความตามคัมภีร์พระไตรปิฎก คำว่า คนพาล มีกล่าวถึงในคัมภีร์พระไตรปิฎกเกี่ยวกับลักษณะทางด้านปัญญาและพฤติกรรม กล่าวคือ คนที่มีปัญญาน้อย ผู้ใดโง่เขลาประมาท ได้ทรัพย์แล้วใช้สอยไปทำนองนี้ ผู้นั้นย่อมเดือดร้อนในภายหลัง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 123 หน้า 148, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในแง่ของการมีปัญญาน้อยนั้นได้ถูกมองว่าเกี่ยวข้องกับการประมาทและไม่รู้จักวิธีการในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต ในแง่นี้อาจรวมถึงการไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนทางโลกอันเป็นส่วนหนึ่งของปัญญาทางโลก ขณะที่พระพุทธศาสนายังพิจารณาไปถึงการเข้าใจหลักการที่ถูกต้อง จะพบความหมายนี้ในคณาธรรมบทที่อธิบายลักษณะบุคคลที่เป็นคนพาลว่า คนเหล่าใดเห็นสิ่งที่ไม่มีการะ ว่ามีการะและเห็นสิ่งที่มีการะ ว่าไม่มีการะ คนเหล่านั้น ชื่อว่ามีความดำริผิดเป็นทางปฏิบัติ ย่อมไม่ประสบสิ่งที่มีการะ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 11 หน้า 27, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ทำให้ปัญญาในแง่ของการตรวจสอบความถูกต้องหรือการตรวจสอบถึงสิ่งต่างๆ ว่ามีการะหรือไม่จึงมาจากการเข้าใจถึงความ

ถูกต้องเป็นหลัก ส่วนความหมายทางจริยศาสตร์ คนพาลมุ่งหมายไปที่การปฏิบัติตนที่จะตรวจสอบได้ว่าอะไรเป็นกุศล หรืออกุศล ดังข้อความในพระไตรปิฎกว่า บุคคลผู้เป็นคนพาลประกอบด้วยธรรม 3 ประการคือ 1. กายกรรมที่มีความเบียดเบียน 2. วาจกรรมที่มีความเบียดเบียน 3. มโนกรรมที่มีความเบียดเบียน ผู้ไม่เฉียบแหลม เป็นอัสถบุรุษ ย่อมบริหารตนให้ถูกจำกัด ถูกทำลาย มีความเสียหาย ถูกผู้รู้เตือนและประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 8 หน้า 146, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากความหมายทั้ง 2 นี้ คนพาล ในเชิงคัมภีร์จึงมุ่งถึงคนที่คิดที่ไม่ดีหรือไม่ถูกต้องอันเป็นการให้ความหมายในทางญาณวิทยา ส่วนทางด้านจริยศาสตร์ได้มุ่งเน้นไปที่คนที่พูดและทำชั่วเป็นหลัก อันเป็นลักษณะของผู้ที่มีลักษณะตรงข้ามกับความดีหรือคนดี ในแง่นี้จะพบว่า ความหมายของบุคคลที่เป็นคนพาลมุ่งเอาบุคคลแต่ละคนที่มีพฤติกรรมแบบใดแบบหนึ่งอันเกี่ยวข้องกับการแสดงออกที่ไม่ถูกต้อง หรือเป็นการอธิบายให้เห็นการที่บุคคลจะไม่กลายเป็นคนพาล หรือปฏิบัติได้ถูกต้อง

2. การตีความจากคัมภีร์ชั้นหลัง การอธิบายคำว่าคนพาลในคัมภีร์มั่งคัลลทีปนีมีรูปแบบการให้ความหมายคนพาลในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการเป็นบุคคลต้องห้ามในการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือคบหาด้วยเนื่องจากคนพาลมีลักษณะเหล่านี้คือ คนพาลเหมือนศัตรูผู้มีดาบในมือ เหมือนเรือนที่ถูกไฟไหม้ เหมือนลูกศรอาบยาพิษ เหมือนปลาเน่า คนคบคนพาลเป็นเหมือนใบไม้ห่อปลาเน่า เหมือนต้นมะม่วงมีต้นสะเดาล้อมรอบ เหมือนการอยู่ร่วมกับศัตรู เหมือนการอยู่ร่วมกับมิตรผู้มีดาบในมือ เหมือนการอยู่ร่วมกับสัตว์ร้าย คนควรหลีกเลี่ยงคนพาล เหมือนคนขนาดหลีกเลี่ยงอสรพิษตัวร้าย เหมือนคนเกลียดของเน่าหลีกเลี่ยงถนนที่เปื้อนของเน่าและเหมือนคนขับยานพาหนะหลีกเลี่ยงถนนที่ขรุขระ ส่วนโทษของการคบคนพาล คือ วิญญูชนทั้งหลายทอดทิ้งและรังเกียจ ไปสู่อำนาจของคนพาล เป็นเช่นเดียวกับคนพาล ไปสู่รกรก เป็นผู้กระด้างหยาบคาย ร้ายกาจ ประสพทุกข์ ความพินาศเพิ่มขึ้น ประสพภัย อุบัติหะและอุปสรรค ได้รับคำแนะนำชั่ว ชักชวนในเรื่องไม่ใช่ธุระ และไร้ระเบียบวินัย ถูกจองจำถูกประหารชีวิต เกิดในเวจีนรก เสื่อมจากมรรคผล (พระสิริมั่งคัลลจารย์, 2559) การสะท้อนจากการตีความของคัมภีร์มั่งคัลลทีปนีได้เสนอการไม่คบหาคนพาลอันเนื่องจากการการคบคนพาลเป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะของตนเอง ดังข้อความในชาดกว่า

“ธรรมดาบุคคลคบหาคนใดๆ เป็นสัตบุรุษก็ตาม อัสถบุรุษก็ตาม มีศีลก็ตาม ไม่มีศีลก็ตาม ย่อมเป็นไปตามอำนาจของคนนั้นนั่นเอง บุคคลทำคนเช่นไรให้เป็นมิตร และคบหาจนสนิทกับคนเช่นไร หรือ ถึงเขาก็เป็นเช่นคนนั้น เพราะการอยู่ร่วมกัน จึงเป็นเช่นนั้นๆ คนชั่วใครคบเข้าย่อมเปื้อนคนคบ ซึ่งมีได้เปื้อนมาแต่เดิม คนชั่วใครสัมผัสถูกต้อง หรือสัมผัสถูกต้องคนอื่น ก็ย่อมเปื้อนคนที่ตนสัมผัสถูกต้อง ซึ่งมีได้เปื้อนมาแต่เดิม ดุจลูกศรที่กำซาบด้วยยาพิษก็พลอยแปดเปื้อนแห่งไปด้วยเพราะกลัวแต่การแปดเปื้อน นักปราชญ์จึงไม่ควรมีคนชั่วเป็นเพื่อนๆ แม้ใบหญ้าคาก็พลอยมีกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไปด้วย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 27 ข้อ 503 หน้า 501, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ความหมายจากการไม่คบผู้ชั่วจึงมีนัยของหลักธรรมทางสังคมที่มุ่งเน้นไปที่บุคคลที่เป็นบัณฑิตเป็นหลักมากกว่าจะเป็นสังคมแบบปัจเจกที่เน้นการอยู่ลำพังคนเดียวเท่านั้น จากความหมายในคัมภีร์พระไตรปิฎกมุ่งไปที่การอธิบายลักษณะบุคคลที่เป็นคนพาลเป็นหลักจึงมุ่งจะสอนให้บุคคลนั้นปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและดีงาม ส่วนคัมภีร์ในชั้นหลังเป็นการมุ่งไปที่การไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับบุคคลที่

เป็นคนพาลเหล่านั้น หรือไม่ควรมีคนพาลเป็นมิตร ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวหรือคบค้าสมาคมกับคนเหล่านั้น ในแง่หนึ่งจึงเป็นการมุ่งไปที่การหาภักษณมิตรหรือบัณฑิตที่จะเป็นมิตรแทน

การตีความเรื่องคนพาลในพระพุทธศาสนาหายาน

การเข้าใจความหมายของคนพาลในพระพุทธศาสนาหายานมาจากการตีความ 2 แบบ ดังนี้

1. การตีความจากพระสูตรหายาน คนพาลในพระพุทธศาสนาหายานเป็นการกล่าวถึงบุคคลที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลผู้ที่จะบรรลุธรรมได้นั้นจำเป็นต้องอยู่ท่ามกลางปัญหาหรือความทุกข์ หรืออาจจะอยู่ท่ามกลางกิเลส ตัณหา ดังในคัมภีร์วิมลเกียรติวิเทศสูตร ได้กล่าวถึงคนพาลในฐานะที่จะก่อให้เกิดความเป็นพทุธภูมิได้นั้นต้องมาจากตถาคตพิเชอันเป็นชื่อเรียกของสรีรกายที่ประกอบไปด้วยอวิชชา ภาวตัณหา โลภะ โทสะ โมหะ แม้แต่วิปลาส และนิวรณ์ เพราะบุคคลเป็นผู้สำเร็จในอริยผล ได้บรรลุพระนิพพาน บุคคลนั้นก็อาจตั้งจิตปณิธานมุ่งต่อพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เปรียบเหมือนพื้นปฐพีอันสูงลิ่ว ย่อมไม่เป็นฐานที่ดอกโกมุทจะเกิดขึ้นได้ แต่ถ้าเป็นพื้นที่ต่ำ เป็นเลนตมชั้นและจึงเป็นแหล่งอันปทุมชาติจักพึงอุบัติขึ้นได้ บุคคลผู้ได้สำเร็จอริยผล บรรลุพระนิพพานแล้วย่อมไม่อาจจะบรรลุสัมโพธิญาณได้ท่ามกลางโคลนตมคือกิเลส จึงมีผู้สามารถบังเกิดจิตมุ่งต่อพระสัมโพธิญาณ เปรียบเหมือนผู้ที่หว่านพืชลงในกลางอากาศ พืชนั้นย่อมไม่มีทางเจริญงอกงามขึ้นได้เลย แต่หากหว่านพืชลงในสถานพื้นที่โสโครก พืชนั้นก็กลับจักเจริญงอกงามขึ้น เช่นเดียวกับบุคคลผู้สำเร็จอริยผลบรรลุพระนิพพานไปแล้ว ย่อมอาจตั้งจิตปณิธานมุ่งต่อสัมโพธิญาณได้อีก พึงกำหนดรู้ว่า สรรพกิเลสสาละทั้งหลายนับเป็นตถาคตพิเช เปรียบเหมือนบุคคลผู้ปรารถนาจักได้ดวงมณีอันหาค่าเปรียบมิได้ มาตราแม้ว่าเขาไม่ออกไปสู่สาครสมมุทธอันล้ำลึกเพื่อเสาะแสวงหาไหนเลยจะได้เป็นเจ้าของมณีรัตนอันล้ำค่าเห็นปานนั้น เป็นเช่นเดียวกับบุคคลผู้มีได้เข้าไปสู่ท่ามกลางมหาโอฆะกันดารแห่งกิเลส ก็ย่อมไม่อาจสำเร็จบรรลุในญาณรัตนะได้เลย (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2555)

จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นลักษณะของคนพาลที่ปรากฏในเรื่องของพระเวทพัตที่ถูกมองผ่านคัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตรที่ว่า

“พระเวทพัตเป็นภักษณมิตรตลอดกาลอันมากมายมาแต่เดิม เป็นผู้ทำให้เราบริบูรณ์พร้อมมูลด้วยบารมี 5 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ลักษณะ 32 ความงามอีก 80 ประการ วรรณะทอง เจือมวง พลละ 10 เวสารัชชะ 4 สังควัตถุธรรม 4 อาเวกธรรม 18 พลังมรรควิถี อภิญญา การบรรลุแจ้งตื่นรู้อันเสมอภาคและถูกต้อง การได้ โปรดสรรพสัตว์ไพศาล ทั้งหมดล้วนมีพระเวทพัตผู้เป็นภักษณมิตรตลอดกาลอันมากมายมาแต่เดิมเป็นเหตุทั้งสินตริสกับบรรดาบริษัท 4 เหล่าว่า ถัดจากนี้ไปผ่านกับไม่มีประมาณ พระเวทพัต จักบรรลุสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า พระนามว่า เทวราช ผู้เป็นตถาคต เป็นพระอรหันต์ เป็นผู้รู้รอบอย่างถูกต้อง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้ และเข้าใจโลก เป็นบุรุษที่ไม่มีผู้ใดยิ่งกว่า เป็นสารถิ์ผู้สามารถฝึกบุรุษ เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค โลกธาตุชื่อ เทวมรรค” (คณะโพธิ์นันทะ, 2566)

การเข้าใจว่าคนพาลคือบุคคลที่มีจิตใจประกอบด้วยกิเลส มาเกิดในโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์และต้องผ่านกิเลสเหล่านั้นในการเป็นส่วนหนึ่งหรือร่วมเป็นองค์ประกอบของโลก จึงเป็นการมองมนุษย์ตามที่เป็นจริงมากกว่าจะมองมนุษย์ในจินตนาการหรือผลลัพธ์ของบุคคลที่หลุดพ้นหรือมีปัญญา

เป็นเบื้องต้น อาจกล่าวได้ว่าบุคคลที่เป็นคนพาลคือบุคคลที่อยู่ในโลกนี้ทั้งหมดก่อนจะกลายเป็นบัณฑิตก็ต่อเมื่อบรรลุธรรมแล้ว แต่การมองว่าคนพาลเป็นบุคคลไม่มีปัญญานั้นถือว่าเป็นมุมมองที่ด้อยค่าของบุคคล และทำให้คนรังเกียจต่อการเป็นคนที่ต้องดำเนินชีวิตอยู่ในโลกจริงๆ นำไปสู่การเป็นคนเหนือโลกหรืออยู่เหนือทุกสรรพชีวิตอย่างที่เป็นชีวิตอุคตมคติ

2. การตีความจากคัมภีร์ยุคหลัง การเข้าใจคนพาลในยุคหลังนั้นมาจากการเข้าใจว่าคนพาลหรือคนชั่ว ในแง่หนึ่งนั้นหมายถึง จิตของคนที่ยังมีกรรมชั่วที่ถูกบดบังด้วยความมัวหมองของกิเลสตัณหา แต่นักบวชอย่างฉินรันได้อธิบายถึงความดีหรือชั่วนั้นหมายถึง มนุษย์ปุถุชนที่ยังเวียนว่ายในสังสารวัฏไม่ว่าจะเป็นคนดีหรือคนชั่วในความหมายที่ใช้กันในระดับโลกียะ เนื่องจากจุดมุ่งหมายของพระมหาพระนิชานคือการช่วยบุคคลทั้งหลายในสังสารวัฏที่ไม่สามารถพึ่งกุศลกรรมของตนเองเพื่อการพ้นทุกข์ได้ คนเหล่านี้ย่อมเป็นผู้ที่แสวงหาพระมหาพระนิชานส่องสว่าง นำทางให้รอดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงและอุปสรรค ณ แดนสุขาวดีในที่สุด ฉินรันรับความคิดที่ว่า “คนชั่ว” คือเป้าหมายของพระมหาพระนิชานมาจากกันหลวนที่ขยายความเกี่ยวกับการอุปสรรค ณ แดน สุขาวดีของผู้ที่ประกอบกรรมชั่วที่สุดตามที่ปรากฏในอมิตายุทธยานสูตร ซึ่งกล่าวไว้ว่า ผู้ที่ประกอบอนันตริยกรรมห้าและอกุศลกรรมบถ 10 รวมทั้งกรรมชั่วอื่น ๆ และคนเหล่านี้จะไปเกิดในภพภูมิแห่งความชั่ว ซึ่งพวกเขาจะต้องทนทุกข์ทรมานแสนสาหัสอันนับประมาדםไม่ได้ ในความเข้าใจของคนทั่วไปผู้ที่ประกอบกรรมชั่วร้ายแรงขนาดนี้จะไม่มีโอกาสเข้าถึงแดนสุขาวดีหรือบรรลุพระนิพพานได้ ซึ่งความหมายของคนดีและคนชั่วของคนทั่วไป หมายถึง คนที่ประกอบกุศลกรรมกับคนที่ประกอบอกุศลกรรมทางศีลธรรมหรือจริยธรรมทางโลก ก็ย่อมสรุปได้ว่ากุศลกรรมก็น่าจะเป็นเหตุให้คนที่ทำดีทางโลกได้เกิด ณ แดนสุขาวดีมากกว่าผู้ประกอบอกุศลกรรม แต่เนื่องจาก “คนดี” ใน ทรรศนะของฉินรันคือผู้บรรลุพุทธภาวะและ “คนชั่ว” คือคนมีกรรม ที่ยังเวียนว่ายในสังสารวัฏและไม่สามารถพ้นทุกข์ได้ด้วยตนเองดังนั้น ถ้าพิจารณาตามพระมหาพระนิชานของพระอมิตาภะ “คนชั่ว” ย่อมเป็นผู้ที่ได้รับการช่วยให้รอดพ้นจากความทุกข์และเป็นเป้าหมายของพระมหาพระนิชานอย่างแท้จริง ส่วน “คนดี” คือผู้ที่บรรลุพุทธภาวะแล้วถึงจะมีจำนวนมาก แต่ก็อาจไม่มากเท่ากับ “คนชั่ว” ที่ยังเวียน วายในสังสารวัฏ ดังคำกล่าวที่ว่า “ในอาณาจักรของพระมหาพระนิชาน มีแต่พระพุทธเจ้าและ “คนชั่ว” เท่านั้น” ข้อความดังกล่าวข้างต้นมีนัยสำคัญสองประการคือ ประการ แรกแสดงให้เห็นว่าพระมหาพระนิชานครอบคลุมความเป็นพุทธะซึ่ง ได้แก่ผู้ที่ตรัสรู้แล้วและไม่กลับไปเวียนว่ายในสังสารวัฏอีกต่อไปในฐานะ สัตว์โลกที่มีกรรม และประการที่สองแสดงให้เห็นว่าพระมหาพระนิชาน ครอบคลุม “คนชั่ว” ซึ่งได้แก่ผู้ที่อยู่ในสังสารวัฏ คนเหล่านี้ย่อมอยู่ภายใต้ พลังของพระมหาพระนิชานที่ได้รับการช่วยให้พ้นทุกข์เช่นกัน นัยสำคัญ ทั้งสองประการนี้สอดคล้องกับความคิดเรื่อง พระมหาพระนิชานของพระโพธิสัตว์ธรรมมารที่ ต้องการช่วยเหลือสรรพสัตว์ไม่ว่าจะเป็น มนุษย์และเทวดาให้เข้าสู่สภาวะของการไม่ถอยกลับไปสู่สังสารวัฏ และเข้าถึงพระนิพพาน ไม่เช่นนั้นพระองค์จักไม่ขอบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อเป้าหมายของพระมหาพระนิชานคือการช่วยสรรพสัตว์ซึ่งเป็น “คนชั่ว” ในสังสารวัฏให้พ้นทุกข์ ทำให้เกิดปัญหาสำคัญตามมา (ประทุม อังกูโรหิต, 2553)

จากการตีความทั้ง 2 ยุคสมัยจึงทำให้เห็นว่าคนพาลแบบคัมภีร์ดั้งเดิมเป็นการอธิบายถึงคนที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลก เป็นลักษณะของคนทั่วไปที่ยังมีโลก โกรธ หลงและจะต้องบำเพ็ญตนอยู่ท่ามกลางสิ่งเหล่านั้นจึงจะสามารถก้าวไปสู่เป้าหมายได้ ขณะที่ความหมายของคนพาลชั้นหลังก็ไม่ได้แยกคนดี

หรือคนชั่วออกจากกัน ทุกคนล้วนแต่เป็นคนชั่วหรือคนพาลทั้งสิ้นในแง่ของการต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกนี้

รูปแบบการตีความข้ามวัฒนธรรมเรื่องคนพาลในพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมที่แตกต่างกันทำให้การเข้าใจความหมายของหลักการเดียวกันมีความหลากหลายไปตามรูปแบบหรือบริบทที่หลากหลาย

1. การตีความบนวัฒนธรรมความแตกต่างทางด้านความรู้ จากข้อเสนอของแมก เวเบอร์ (Max Weber) ที่พิจารณาระบบทางวัฒนธรรมนั้นมาจากการแนวทางด้านศีลธรรมที่เริ่มต้นจากศาสนา ซึ่งทางสังคมไทยที่อิงกับพระพุทธศาสนาจึงเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ที่ปรากฏในวิถีชีวิต เพราะสิ่งที่จะช่วยทำให้เกิดอัตลักษณ์คือการที่คนเหล่านั้นได้เกิดความรู้ โดยความรู้ในที่นี้ไม่ใช่แค่เรื่องนรกและสวรรค์ แต่เป็นความรู้ที่เป็นผลมาจากการยึดถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะคำสอนเรื่องการไม่ยึดมั่นถือมั่น อันนำไปสู่การไม่ถือสุดโต่งซึ่งมาจากการปล่อยวางจิตวิญญาณในการหยุดการมีตัวตนในที่จะนำไปสู่การเกิดใหม่หลังจากตายไปแล้ว โดยความรู้นี้จะพ่วงอยู่กับวิญญาณที่ประกอบด้วยความอยากและความโลภอันไม่อาจทำให้วิญญาณนั้นบริสุทธิ์ได้ (Max Weber, 2007) การนำเสนอวัฒนธรรมความรู้จึงเป็นการเข้าใจถึงตัวตนที่ถูกแบ่งแยกให้เห็นลักษณะที่แตกต่างกันของบุคคล พระพุทธศาสนาเถรวาทได้เสนอการตีความตามคัมภีร์อันเสนอให้เห็นว่าคนพาลคือคนที่ขาดความรู้ในฐานะที่ยังไม่สามารถคิดได้ถูกต้องหรือตั้งถามจนอาจมองให้เห็นในแง่ของความเป็นคนไม่ฉลาดก็ได้ แต่ความไม่ฉลาดนั้นถูกอธิบายต่อมาว่าใครเป็นคนมีความรู้หรือไม่มีความรู้ ซึ่งสัมพันธ์กับการเข้าใจว่า “คนดี” กับ “คนชั่ว” มีลักษณะอย่างไร ทั้งนี้เนื่องจากบุคลิกแรกของบุคคลในทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีความรู้ก่อน ซึ่งตรงกับคำว่า “กุศล” ที่แปลว่า “ความดี” เพราะความดีนั้นถูกสร้างจากความมีปัญญาที่พัฒนาจากคุณค่าต่างๆ ของผู้มีศีลธรรมหรือเหล่าศาสดาทั้งหลาย ขณะที่ในคัมภีร์อภิธรรมมักจะใช้คำว่า กุศล หมายถึง “ไม่มีโทษ” (Peter Harvey, 2000) ข้อพิจารณาการทำดีและผลดีนั้นจึงมีความเกี่ยวข้องกันในแง่ของความเป็นสาเหตุที่โยงให้เห็นถึงความดีคือกุศลที่เกิดขึ้นกับบุคคล ดังนั้น กุศล (Wholesome) มีความหมายตามรากศัพท์ว่า ความเป็นผู้ฉลาด, ปัญญา และมีความหมายตามสภาวะธรรมว่าความดี เมื่อตรวจสอบความหมายของคนชั่ว จึงถูกนำเสนอว่าเป็นสิ่งตรงข้ามกับคนดี ขณะที่การตีความของมหายานนั้นมองว่าคนพาลนั้นกว้างกว่า เพราะคนพาลในที่นี้เป็นการมองที่ลักษณะบุคคลตามความจริงว่า คนเรานั้นต่างมีความรู้ไม่เท่ากันทางภายนอก แต่สิ่งสำคัญคือคนนั้นล้วนต้องพึงพาความไม่ดีหรือไม่รู้นั้นก่อนที่จะรู้ได้ ในแง่นี้เหมือนกับการที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา จนเป็นที่มาของการถามว่า พระพุทธองค์ไม่ทรงทราบหรือว่านั่นเป็นการทรมานตนเองอย่างไรประโยชน์ ถ้าพระพุทธองค์ตอบว่าไม่รู้ก็จะไม่ได้เชื่อว่าเป็นผู้รู้สรรพสิ่ง แต่พระพุทธองค์ทรงตอบว่าที่ทำอย่างนั้นเพื่อให้สามารถสอนคนอื่นที่จะทรมานตนเองได้ว่าไร้ประโยชน์ เพราะพระพุทธองค์ทรงปฏิบัติมาก่อนแล้ว การมีความรู้ของคนเราจึงเริ่มจากความไม่รู้ เช่นกันการเป็นบัณฑิตหรือบรรลुरुธรรมได้ก็ต้องมาจากการเป็นคนพาลหรือคนโง่มาก่อนเช่นกัน

2. การตีความบนวัฒนธรรมความแตกต่างทางด้านสังคม ความเป็นชาตินั้นเป็นการเสนอให้เห็นรูปแบบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดมาจากการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะที่สัมพันธ์กับจิตวิญญาณในฐานะกลุ่มคนที่ถูกระบุถึงตัวตนด้วยชื่อหรือสัญลักษณ์ โดยมีส่วนต่างๆ ปรากฏใน

วัฒนธรรมทั่วไปเชื่อมโยงกับความทรงจำของประวัติศาสตร์และประเพณีที่ต่อเนื่องจากเรื่องเล่าในอดีต อีกทั้งยังเป็นการเชื่อมโยงถิ่นฐานในอดีตกาลหรือเบื้องหลังที่เป็นแรงผลักดันจากบรรพบุรุษซึ่งทำให้เกิดการสร้างสถานะของกลุ่มที่ย้อนไปถึงการเลือกสรรลักษณะตัวตนจากกลุ่มให้ปรากฏชัดในปัจจุบัน โดยจะพบว่า ความเป็นชาติ (Nation) เป็นการแข่งขันตัวตนของประชากรที่สืบต่อเนื่องกันมาเพื่อยึดครองถิ่นฐาน (homeland) นั้น เพราะสิ่งที่ทำให้ความเป็นชาติเกิดขึ้นก็คือ เรื่องเล่า นิทาน ความทรงจำ วัฒนธรรมประเพณี สัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ และแนวทางที่บรรพบุรุษที่อยู่ร่วมกันตั้งแต่อดีตได้ถูกค้นพบและนำเสนอใหม่โดยภูมิปัญญาความเป็นชาติสมัยใหม่ (Susan Pitchford, 2008) ซึ่งรูปแบบกล่าวดังกล่าวมาจากการวัฒนธรรมที่กลายเป็นแรงผลักดัน โดยจะพบว่า การเคลื่อนไหวของความเป็นชาตินำไปสู่รูปแบบทางวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมและสัญลักษณ์กลายเป็นเครื่องมือให้ผู้นำของกลุ่มชาติพันธุ์นำมาใช้และกลายเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคม

หากพิจารณาถึงความหลากหลายของการเข้าใจเรื่องคนพาลนั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้สนใจคำว่าพาลที่ถูกตีความผ่านวัฒนธรรมทางปัญญาของผู้ที่สถานะทางสังคมที่ดีกว่าแล้วมองสถานะของคนที่มีสถานะทางสังคมที่ด้อยกว่าว่าเป็นคนพาล ในแง่สถานะทางสังคม เช่นการมองคนที่เกิดในวรรณะที่ต่ำกว่าว่าเป็นคนพาลดังข้อความว่า “ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร แม้สมณะผู้ประพฤติกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 136 หน้า 99-100, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ความไม่แยกคนออกเป็นชาติพันธุ์หรือสถานะใดๆ ทางสังคมแต่รวมเอาความหมายเอาว่าคนชั่วนั้นมาจากพฤติกรรมและการกระทำเป็นหลักจึงเป็นวิธีการสร้างสังคมที่มีความชัดเจนในแง่ของการเลือกเอาระหว่างสังคมที่มีคนดีในแง่ของการคิด พูดทำดี และสังคมที่เป็นคนชั่วที่คิด พูดทำชั่ว อันนำไปสู่การเข้าใจบริบทของการอธิบายคนพาลในคัมภีร์มิ่งคัลลตถปิณีที่สนใจไปที่การเลือกคบและไม่คบ โดยเสนอวิธีการหลีกเลี่ยงคนพาลในลักษณะต่างๆ ที่เป็นปฏิกิริยากับลักษณะของบัณฑิตอย่างพระพุทธเจ้า ในแง่จึงเป็นวิธีการที่กีดกันคนพาลออกไปจากสังคม ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่เห็นด้วย เนื่องจากการสังคมในแบบของมหายานนั้นได้เสนอการตีความคนพาลนั้นไม่ได้แยกคนพาลหรือคนชั่วนั้นต่างกัน แต่ทุกคนล้วนเป็นคนพาลในแง่ของการต้องเวียนว่ายตายเกิด และการเป็นสังคมเดียวกันจำเป็นต้องอาศัยการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยปัญหาจนกว่าจะหยุดพ้นหรือบรรลุธรรมได้ในที่สุด

บทสรุป

การตีความคนพาลในพระพุทธศาสนาเถรวาทอธิบายถึงคนที่ขาดความรู้ในฐานะที่ยังไม่มีสามารถคิดได้ถูกต้องหรือตีความจนอาจมองให้เห็นในแง่ของความเป็นคนไม่ฉลาดก็ได้ แต่ความไม่ฉลาดนั้นถูกอธิบายต่อมาว่าใครเป็นคนมีความรู้หรือไม่มีความรู้ ขณะที่การตีความของมหายานนั้นมองว่าคนพาลนั้นกว้างกว่า การมีความรู้ของคนเราจึงเริ่มจากความไม่รู้ เช่นกันการเป็นบัณฑิตหรือบรรลุธรรมได้ก็ต้องมาจากการเป็นคนพาลหรือคนโง่มาก่อนเช่นกัน หากพิจารณาถึงความหลากหลายของการเข้าใจเรื่องคนพาลนั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้สนใจคำว่าพาลที่ถูกตีความผ่านวัฒนธรรมทางปัญญาของผู้ที่สถานะทางสังคมที่ดีกว่าแล้วมองสถานะของคนที่มีสถานะทางสังคมที่ด้อยกว่าว่าเป็น

คนพาล ในแง่สถานะทางสังคม เช่นการมองคนที่เกิดในวรรณะที่ต่ำกว่าว่าเป็นคนพาล ความไม่แยกคนออกเป็นชาติพันธุ์หรือสถานะใดๆ ทางสังคมแต่รวมเอาความหมายเอาไว้ว่าคนชั่วนั้นมาจากพฤติกรรมและการกระทำเป็นหลักจึงเป็นวิธีการสร้างสังคมที่มีความชัดเจน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ พระพุทธศาสนาพยายามไม่เห็นด้วย เนื่องจากการสังคมในแบบของมหายานนั้นได้เสนอการตีความคนพาลนั้นไม่ได้แยกคนพาลหรือคนชั่วนั้นต่างกัน แต่ทุกคนล้วนเป็นคนพาลในแง่ของการต้องเวียนว่ายตายเกิด และการเป็นสังคมเดียวกันจำเป็นต้องอาศัยการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยปัญหาจนกว่าจะหยุดพ้นหรือบรรลุธรรมได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- คณะโพธิ์นันทประทีป. (2566). *พระสังฆธรรมปฎมชฎริกสูตร พร้อมพระสูตรปริวรรต ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประทุม อังกูโรหิต. (2553). *พระมหาประณิธานของพระโพธิสัตว์: ข้อโต้แย้งทางปรัชญา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาฯ.
- พระสิริมงคลจารย์. (2559). *มังคลัตถทีปนี*. แปลโดย คณาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันท. (2555). *วิมลเกียรติคุณเทสสูตร*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ยูคิโอ ฮายาชิ. (2554). *พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของคนไทยอีสาน: ศาสนาในความเป็นภูมิภาค*. แปลโดย พินิจ ลาภานันท์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Deutsch, E. (1989). Knowledge and the Tradition Text in Indian Philosophy. *Larson and Deutsch*; 169-170.
- Fredrik Barth. (1969). *Ethnic Groups and Boundaries*. Boston: Little, Brown and Company.
- Gregory Castle. (2007). *The Blackwell Guide to Literary Theory*. Oxford: BLACKWELL PUBLISHING.
- Jay L.Garfield. (2002). *Empty Words: Buddhist Philosophy and Cross-Cultural Interpretation*. Oxford: Oxford University Press.
- Max Weber. (2007). *The Religion of India: The Sociology of Hinduism and Buddhism*. Translated and edited by Hans H. Gerth and Don Martindale. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers.
- Peter Harvey. (2000). *An Introduction to Buddhist Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Susan Pitchford. (2008). *Identity Tourism: Imaging and Imagining the Nation*. Bingley: Emerald Publishing Ltd.

การพัฒนาคุณค่าทางจริยะผ่านบทเพลงตามมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท A Development of the Ethical Values through Songs According to the Theravada Buddhist Perspective

รัตนาวดี สุริยานากุล

Ratdanawadi Suriyawanakul

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author Email: Email: 6701101036@mcu.ac.th

Received April 19, 2025; Revised August 27, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณค่าทางจริยะผ่านบทเพลงในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยใช้การศึกษาจากหนังสือและเอกสารวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า บทเพลงในพระพุทธศาสนานั้น ประกอบด้วยบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับความรักที่โยงไปถึงความทุกข์ ส่วนความรักแบบพระพุทธเจ้าเป็นการโยงไปหาความสุข ส่วนหลักอันตตเป็นการสะท้อนต่อเนื้อหาบทเพลงที่ต้องทำลายความมีตัวตนในโลกนี้ แต่ให้เห็นถึงการปฏิบัติตนว่าจะดีหรือชั่วเป็นสิ่งที่ตนเป็นตัวกำหนด และหลักกรรมที่มีความเสมอภาคกันในแง่ของการเข้าถึงความจริงสูงสุด ขณะที่การพัฒนาคุณค่าจริยะผ่านบทเพลงนั้นมี 2 ลักษณะคือการพัฒนาบทเพลงที่สร้างจากแรงจูงใจภายในที่มาจากอารมณ์ที่เป็นกุศลอันมาจากความปรารถนาในการดับความทุกข์ และด้านการสร้างเหตุผลทางศีลธรรมในการปฏิบัติตนว่าอะไรดีหรืออะไรชั่ว และสิ่งที่บทเพลงในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนำเสนอเป็นคาถาที่มีโครงสร้างสัมพันธ์ทางอักขระหนักและเบา

คำสำคัญ: คุณค่าทางจริยะ; บทเพลง; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article aims to develop moral values through songs in Theravada Buddhism by studying books and academic documents. The results of the study found that songs in Buddhism consist of songs related to love that is linked to suffering, while love in the Buddha's style is linked to happiness. The principle of anatta reflects the content of the songs that must destroy the existence of the self in this world, but show that the behavior of oneself, whether good or bad, is a matter of self-determination, and the principle of caste that is equal in terms of reaching the highest truth. While developing moral values through songs has 2 characteristics: developing songs created from internal motivations that come from

virtuous emotions that come from the desire to extinguish suffering, and in terms of creating moral reasons for behavior that is good or bad. And what songs in Theravada Buddhism present is a verse that has a structure related to heavy and light characters.

Keywords: Ethical Values; Songs; Theravada Buddhism

บทนำ

พระพุทธศาสนากล่าวถึงความดีและความชั่วผ่านคำว่า กุศลและอกุศล อันเป็นรากฐานของการคิดดี ทำดีและพูดดี ขณะเดียวกันการพัฒนาการแสดงออกให้ตามแนวทางนี้จำเป็นต้องสร้างแรงพลักดันที่เป็นกุศลอันเป็นวิธีที่ถูกอธิบายผ่านพระพุทธศาสนาว่า "ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว กล่าวอยู่ก็ตาม ทำอยู่ก็ตาม ทุกขย่อมไปตามบุคคลนั้น แต่ถ้าบุคคลมีใจผ่องใส กล่าวอยู่ก็ตาม ทำอยู่ก็ตาม สุขย่อมไปตามบุคคลนั้น" (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 11 หน้า 11, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การอธิบายว่าหลักความดีได้ถูกพัฒนามาจากใจที่ไม่ผิด แต่การจะบอกว่าใจนั้นประกอบด้วยความสุข หรือเหตุแห่งความสุขได้นั้นเป็นการพิจารณาไปถึงหลักการที่เกี่ยวข้องกับกรรมที่เริ่มต้นด้วยเจตนา กรรมและวิบาก

ข้อพิสูจน์เรื่องนี้ได้พบอยู่ในการสอนธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่จะเริ่มต้นจากใจ หากใจที่รับรู้เป็นกุศลก็จะนับว่าการรับรู้เป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม ในแง่นี้จะพบว่าหลักข้อห้ามหนึ่งของสิกขาบทของสามเณรที่ระบุถึงเจตนางดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกต่อกุศล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 1 หน้า 3, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และยังปรากฏในข้อความอื่นๆ อีกว่า สัตว์ที่เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศลมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศลมีจำนวนมากกว่า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 1151 หน้า 647, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยคำว่า "ข้าศึกต่อกุศล" แปลจากคำว่า "วิสุกะ" หมายถึงเป็นเหตุทำลายกุศลธรรม ให้อกุศลธรรมเกิดขึ้น และหมายถึงเป็นข้อประพฤตินี้ที่ไม่เหมาะสมต่อพระพุทธศาสนา ในสิกขาบทนี้พึงทราบนับเพิ่มเติมอีก ๒ นับ คือ (๑) จะจัดเป็นการล่วงละเมิดสิกขาบทได้ต่อเมื่อเข้าไปดูเพราะประสงค์จะเห็นเท่านั้น แต่ถ้าบังเอิญการเล่นนั้นผ่านมาให้เห็นตรงทางที่ตนยืน นั่ง หรือนอนอยู่ ไม่จัดเป็นการล่วงละเมิด จัดเป็นเพียงความเศร้าหมอง (๒) เพลงขับร้อง (คีตะ) ที่ประกอบด้วยธรรม ถือเป็นการเหมาะสม ไม่ห้าม แต่ธรรมที่ประกอบเป็นเพลงขับร้อง ถือเป็นการไม่เหมาะสม (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 2 ข้อ 2 หน้า 27-28, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

การระบุด้วยการกำหนดนี้จึงพบว่า บทเพลงที่ถูกอธิบายผ่านการขับร้องจึงเป็นกลายเป็นเรื่องต้องห้ามของนักบวช แต่จะพบว่าแม้จะเป็นข้อห้ามแต่ก็ไม่ใช่ทั้งหมด ยังมีที่กล่าวไว้ในอรรถกถาถึงการเป็นเพลงที่ประกอบด้วยธรรมก็ยังเป็นเรื่องเหมาะสม ซึ่งหากพิจารณาจากข้อความนี้จะพบว่ามีเพลงหนึ่งที่ถูกละไว้ในสักกปัญหสูตรอัน เป็นบทเพลงที่เกิดจากการที่ปัญจสิขเทพบุตรหลงรักภักทาสสุริยวัจฉสา ธิดาของท้าวติมพรคัณธรพราหมณ์ แต่นางรักผู้อื่นคือหลงรักสิขทัตบุตรของมาตลีสังคห

เทพบุตร จึงบรรเลงพิณขึ้นกล่าวบทคาถาอันเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธ เกี่ยวเนื่องด้วยพระธรรม เกี่ยวเนื่องด้วยพระสงฆ์ เกี่ยวเนื่องด้วยพระอรหันต์ และเกี่ยวเนื่องด้วยกามเหล่านี้ (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 348 หน้า 275, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

บทเพลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นมุมมองต่อความทุกข์และการแสวงหาความดับทุกข์อันเป็นความสัมพันธ์กับหลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติตามหลักอริยสัจจึงทำให้บทเพลงนั้นเป็นกุศล นำไปสู่ข้อความที่สนับสนุนที่ว่า “เมื่อบุคคลเสพลเสียงที่พึงรู้แจ้งทางหูเช่นใด อกุศลธรรมทั้งหลายเสื่อมลงกุศลธรรมทั้งหลายเจริญยิ่งขึ้น เสียงเช่นนั้นควรเสพ” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 365 หน้า 292, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อพิจารณาจากบทเพลงเฉพาะที่นำไปสู่การสร้างกุศลหรือทำให้อกุศลน้อยลงจึงกลายเป็นหลักคำสอนที่ถูกถ่ายทอดที่ถูกนำเสนอในยุคหลังจำนวนมาก

ในวิธีการสอนที่ถูกส่งต่อในลักษณะคาถาอันเป็นวิธีการสร้างความเกี่ยวข้องกันหรือบังคับทางตัวอักษรให้สัมพันธ์กันเข้ากับท่วงทำนองจึงปรากฏคาถาจำนวนมากทั้งคาถาธรรมบทและคาถาชาดก ที่สอดคล้องกับรูปแบบของการใช้เสียงหรือท่วงทำนอง ด้วยการใช้ทำนองเสนาะ การสวดแบบนี้จึงได้ฟังอย่างเพลิดเพลิน ซึ่งส่วนใหญ่เน้นทำนองเสนาะให้ชาวบ้านที่ทั้งรู้หนังสือและไม่รู้หนังสือได้ฟัง จึงเป็นการใช้วรรณกรรมที่มีการบันทึกไว้เพื่อสร้างการรับรู้จากชาวบ้าน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2566) การพัฒนาวิธีการใช้บทเพลงผ่านเรื่องเล่านี้ต้องเป็นเนื้อหาที่ไม่ซับซ้อนเกี่ยวข้องทั้งในส่วนที่เป็นธรรมะและกามคุณที่จะทำให้ผู้คนเข้าใจได้ง่าย

รูปแบบการถ่ายทอดนี้จึงกลายเป็นวิธีการพัฒนาหลักความดีหรือกุศลที่ถูกอธิบายผ่านความทุกข์ที่เกิดจากความรัก เพราะเป็นทุกข์ที่เห็นได้ชัดที่สุดในทางพระพุทธศาสนา จนเป็นพื้นฐานในการศึกษาของอีกส่วนหนึ่งที่วากเนอร์ (Richard Wagner) ได้รับคือการอ้างอิงถึงแนวคิดแบบพระพุทธศาสนาโดยเสนอหนทางที่คนจะพ้นจากความชั่วได้ไม่ใช่เส้นทางตรงที่ปฏิเสธความรักทางกามคุณโดยสิ้นเชิง แต่เป็นทางอ้อม ที่เราจะต้องยืนยันด้วยความรักในกามคุณเสียก่อน แล้วจึงจะสามารถเอาชนะความรักแบบนั้นได้ในที่สุด นี่ไม่ใช่แค่แนวคิดพระพุทธศานามหายานเท่านั้น แม้แต่พุทธเถรวาทก็เห็นเป็นแบบเดียวกัน ทำให้วากเนอร์พูดถึงการรับรู้ผ่านความคิดภายในแบบศิลปินนั้นเป็นทางคู่กันไป ตามที่เขาเขียนไว้ว่า “สิ่งสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงหนทางสู่ความหลุดพ้นได้ ไม่ใช่แค่ยอมรับแนวคิดของนักปรัชญาคนใดคนหนึ่ง แม้แต่โซเปนเฮาเออร์นักปรัชญาก็พยายามนำเราไปสู่ความต้องการที่สมบูรณ์พร้อมพร้อมผ่านความรัก แต่นั่นก็เป็นแค่ความรักมนุษยชาติที่เป็นความรักเชิงนามธรรมแบบเมตตา แต่ที่จริงต้องสามารถเข้าใจได้ผ่านความรักทางเพศแบบลึกซึ้งอันมาจากความตรึงตรากันระหว่างชายและหญิงเสียก่อน” (Wolfgang Golther, 1915) ว่าตามจริงแล้วการเข้าใจความรักไม่ได้ข้ามไปสู่ความรักแบบเมตตาได้หากไม่รู้ว่าการรักแบบเสนหาหรือตัณหาเป็นแบบใด

บทความนี้จึงต้องการพิจารณาถึงรูปแบบความสัมพันธ์กันระหว่างการใช้ชีวิตแบบกามสุขลือกานุโยคที่เจ้าชายสิทธัตถะผ่านมาก่อนจึงทำให้ความเข้าใจถึงความทุกข์และการหลุดพ้นเป็นเรื่องที่พัฒนาต่อจนกลายเป็นกุศลอันเป็นส่วนสำคัญที่จะเปลี่ยนคนให้รับรู้ความจริงและใช้ชีวิตแบบเข้าใจความรักไปพร้อมกับความหลุดพ้นได้

แนวคิดเรื่องบทเพลงในพระพุทธศาสนาเถรวาท

แนวคิดเรื่องท่วงทำนองที่กลายเป็นแรกพลักดันให้เกิดแรงบันดาลใจหนึ่งของบทเพลงจะพบได้จากงานเขียนจำนวนหนึ่งมาจากแนวคิดของนักเขียนบทเพลงในพระพุทธศาสนาอย่างวากเนอร์ (Richard Wagner) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทเพลงไว้ ดังนี้

1. บทเพลงเกี่ยวกับความรัก เป็นการมองเห็นแรงกระตุ้นจากท่วงทำนองสู่ภาวะทางอารมณ์ ดังที่เขาเสนอเรื่องพลังสตรีว่ามีอำนาจมากในการเติมเต็มจินตนาการ และสร้างความอบอุ่นให้กับชีวิต ถึงขนาดเขาระบุว่า I laid the entire festival at the feet of a beautiful woman แปลว่า ข้าพเจ้าวางการฉลองทั้งหมดไว้แทบเท้าหญิงที่สวยที่สุด (Dorothea Watanabe Dauer, 1976) การอธิบายเรื่องสตรีในฐานะเป็นแรกพลักดัน ได้เช่นเดียวกับที่ปรากฏในเนื้อหาท่วงทำนองของเพลงขับของปัญจสิขเทพบุตรในสักกปัญหสูตรว่า “แม่ภัททาสุริยวัจฉสา ฉันขอกราบทานติมพรบิดาของเธอ โดยเหตุที่เธอเกิดมางดงาม ทำให้ฉันปลื้มใจเหมือนสายลมย่อมเป็นที่ปรารถนาของผู้มีเหงื่อ หรือเหมือนน้ำเป็นที่ปรารถนาของผู้กระหาย เธอผู้ใดเป็นที่รักของฉัน ดุจธรรมเป็นที่รักของพระอรหันต์ แม่ภัททาสุริยวัจฉสา ฉันใฝ่ฝันหาเธอ เหมือนพระสมณศากยบุตรผู้ทรงเข้าฌานอยู่ผู้เดียว ผู้มีปัญญาครองตน มีสติ เป็นมุนี แสงงามมตรธรรม แม่คุณคนงาม ถ้าฉันได้อยู่ร่วมกับเธอ ก็จะมีสุขชื่นชม เหมือนพระมุนีบรรลุประสัณโณปัญญาอันสูงสุดพึงชื่นชมฉะนั้น หากท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งดาวดึงส์ จะประทานพรแก่ฉัน ฉันก็จะต้องเลือกเอาเธอเป็นแน่ ความปรารถนาของฉันมันคงอยู่อย่างนี้ แม่คุณผู้เฉลียวฉลาด ฉันขอน้อมไหว้บิดาของเธอผู้มีจิตงามเช่นนี้ ดุจต้นสาละที่ผลิดอกใหม่ๆ” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 348 หน้า 275, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เนื้อหาบทเพลงตรงนี้จะเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธเจ้า เกี่ยวเนื่องด้วยพระธรรม เกี่ยวเนื่องด้วยพระสงฆ์ เกี่ยวเนื่องด้วยพระอรหันต์ และเกี่ยวเนื่องด้วยกามเหล่านี้ (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 348 หน้า 275, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การแต่งบทเพลงเกี่ยวกับความรักจึงเป็นการง่ายต่อการเข้าใจบริบทของความทุกข์และการออกจากทุกข์ได้ชัดกว่าจะสอนถึงหลักธรรมที่เข้าใจยากกว่านั้น

2. บทเพลงเกี่ยวกับอนัตตา ในช่วงหนึ่งทีมงานของวากเนอร์ (Wagner) ได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของโซเพนเฮาเออร์ (Arthur Schopenhauer) เรื่อง The World as Will and Idea ที่กล่าวถึงการใช้ความรู้สึกซึ่งทางอารมณ์ภายในมากขึ้น อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิเสธแนวคิดเชิงวัตถุ และมุ่งสนใจไปที่คำสอนของโซเพนเฮาเออร์ที่เน้นไปที่การปฏิเสธโลกแห่งตัวตน จะเห็นได้จากแนวคิดของวากเนอร์ได้รับอิทธิพลแบบนี้จึงไม่ได้มองถึงการเป็นมนุษย์แบบกรีกที่เน้นการมีตัวตน แต่มุ่งเน้นไปที่การปฏิเสธตัวตนแบบอินเดีย ดังคำที่ว่า “I will crush the power of the mightiest, of the law and of property แปลว่า ข้าพเจ้าจะทำลายอำนาจของสิ่งสูงสุด ทั้งอำนาจของกฎหมายและทรัพย์สินเสีย” (Julius Kapp, 1950) เพราะศิลปินถือว่าแนวคิดที่โซเพนเฮาเออร์อธิบายต่อโลกคือเจตจำนงและความคิด (will and idea) จะต้องกลายเป็นสิ่งเดียวกัน อีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดอิทธิพลจากงานของโซเพนเฮาเออร์คือคำสอนในของพระพุทธศาสนาที่ปฏิเสธตัวตนในสังสารวัฏผ่านการมองว่าโลกเป็นความทุกข์ วากเนอร์ได้ใช้วิธีการนี้ในแง่ของการสร้างความไม่มีอยู่ที่กลายมาเป็นการนำตัวเองการเข้าใจถึงส่วนหนึ่งที่เขาล้มเหลวต่อความรักที่มีต่อผู้หญิงที่เป็นภริยาของคนอื่น ซึ่งกลายเป็นลักษณะหนึ่งในการแต่งเพลงของเขาที่จะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของการไม่สมหวังในความรักได้

กลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดจุดสูงสุดของงานการสร้างสรรค์ต่อๆ มา ตามข้อความที่ว่า “ฉันจะไม่มีวันได้พบเจอประสบการณ์อะไรใหม่ๆ อีกแล้ว เพราะทุกอย่างได้เบ่งบานหมดแล้ว ตอนนี้ก็แค่นำออกมาใช้เท่านั้น” (Dorothea Watanabe Dauer, 1976) และมีข้อความบันทึกความผิดหวังในความรักว่าเป็นความเจ็บปวดและโศกเศร้า แต่เป็นการจากไปอย่างเต็มใจ แต่ถ้าจะถามว่าทำไมจึงเป็นแบบนั้น ก็จะมีคำถามจากผลงานชิ้นสำคัญที่เขาสร้างไว้และสร้างความจดจำต่อมาอีกยาวนาน (Dorothea Watanabe Dauer, 1976) การนำเสนอในแง่ของการไม่สนใจตัวตนหรือเป็นงานที่เน้นการเข้าใจโลกผ่านการปลุกตัวเองออกจากโลกจึงเป็นเช่นเดียวกับการนำเสนอเพลงขับที่ปรากฏในการแสดงถึงข้อความที่เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าสอนให้อุตตรมานพขับแก้เพลงขับด้วยท่อนว่า “ผู้เป็นใหญ่ในทวาร ๖ ชื่อว่าเป็นพระราช พระราชาผู้กำหนดอยู่ ชื่อว่ามีธูลิบันพระเศียร ผู้ไม่กำหนดอยู่ ชื่อว่าปราศจากธูลิ ผู้กำหนดอยู่ท่านเรียกว่า คนพาล (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 2 หน้า 323-324, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560) เนื้อหาส่วนนี้จะพบว่า การกำหนดถึงรูปแบบตัวตนนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบาทที่เที่ยงแท้และยั่งยืน พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงไม่กำหนดอย่างนั้นในแง่ของการเป็นใคร หรือทำหน้าที่ใดในทางสังคมชัดเจน แต่กำหนดด้วยการกระทำที่เรียกว่า กรรม อันนำไปสู่การปฏิบัติทางศีลธรรมที่ถูกนำเสนอผ่านคนดีหรือคนชั่วเท่านั้น และคนเหล่านั้นไม่ได้มาพร้อมกับชาติกำเนิด และไม่ได้มีตัวตนมาแต่เดิม แต่มีตัวตนตามที่ตนเองเป็นผู้กระทำเป็นหลัก

3. บทเพลงเกี่ยวกับวรรณะ มาจากทำที่ที่วากเนอร์นำเสนอจะพบว่ามาจากการอ่านงานทางพระพุทธศาสนาที่เล่าเนื้อหาเกี่ยวข้องกับผู้หญิงจินตนาการที่เข้ามาสู่การบวชในพระพุทธศาสนาแล้วได้รับการยอมรับ ทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานในการดำเนินชีวิต (Martin Gregor-Dellin, 1969) ต่อเรื่องวรรณะนี้เองได้สร้างผลกระทบทางความรู้สึกที่มองถึงความผิดที่มาจากชาติกำเนิดผ่านหลักการทางศีลธรรมที่นำวิญญูณมาสู่ร่างใหม่ ในศาสนาทั้งหมดในอินเดีย ไม่ใช่แค่การต้องขจัดความผิดที่ได้ทำขึ้นในการเกิดใหม่เท่านั้น แต่ยังรวมถึงความผิดที่เคยได้ทำในชาติก่อนด้วย (Arthur Schopenhauer, 1877) จากการอ่านเรื่องดังกล่าวทำให้วากเนอร์สนใจความคิดเรื่องการเกิด และชีวิตในปัจจุบันของสรรพชีวิตนั้นต่างดำเนินควบคู่กันไป ชาติก่อนก็สะท้อนให้เห็นชาตินี้ และชาตินี้ก็ย้อนกลับไปให้เห็นถึงชาติที่แล้วด้วย

จะพบได้จากตอนหนึ่งของบทเพลงชื่อ “The Victors” ที่มองมนุษย์ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งยิ่งใหญ่ตั้งแต่ชาติกำเนิด โดยในเนื้อหาตอนนี้อ้างถึงตอนที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้นางปชาบดีโคตมีเข้ามาบวช แต่พระอานนทได้ทูลขอจนเป็นที่มาของการอนุญาตให้ผู้หญิงเข้ามาบวชได้ โดยข้อความตอนนี้ปรากฏในตอนหนึ่งในพระวินยปิฎกว่า

“พระผู้มีพระภาคตรัสตอบพระอานนทว่า “อานนท มาตุคามออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตทรงประกาศไว้ สามารถทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกิทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตตผลได้” ท่านพระอานนทกราบทูลว่า “ถ้ามาตุคามออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศไว้ สามารถทำให้แจ้งโสดาปัตติผล สกิทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตตผลได้ พระนางมหาปชาบดีโคตมีผู้เป็นพระมาตุจฉาของพระผู้มีพระภาค ทรงมีอุปการะมาก เคยประทับประคองดูแลถวายเกษียรธาร (น้ำนม) เมื่อพระชนนีสวรรคต ได้ให้พระผู้มีพระภาคดื่มเกษียรธาร ขอประทานวโรกาสขอมาตุคาม

พึงได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยที่พระเถระประกาศไว้แล้วด้วย เกิด พระพุทธเจ้าข้า” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 7 ข้อ 402 หน้า 316, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากเนื้อหาตรงนี้ว่ากเนอร์ (Richard Wagner) ได้นำเสนอตัวเอกคือ Victors เป็นตัวแทนของพระอานนท์ และมีการเล่าเรื่องให้สอดคล้องกับประวัติการนำเสนอให้เห็นความทุกข์ในชาติกำเนิดตามประวัติในตัวเอง เพลงตอนนี้จึงสะท้อนให้เห็นความเท่าเทียมกันผ่านแนวคิดเรื่องเล่าตัวละครที่มีบุคลิกลักษณะของความขัดแย้งกับสังคม (Dorothea Watanabe Dauer, 1976) และการปลดปล่อยตัวเองจากความเป็นทาสหรือคตติความเชื่อดั้งเดิม

แนวคิดคุณค่าทางจริยะผ่านบทเพลงตามมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาท

คุณค่าทางจริยะมาจากการนำเสนอว่า อะไรดี โดยคำว่า "ดี" นั้นเมื่อใครก็ตามพูดขึ้นเพื่อเป็นการยกย่องบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งตรงนี้มีนักคิดบางคนก็ปฏิเสธประโยคที่ว่า "X เป็นสิ่งดี" หรือ "X คือความดีขั้นพื้นฐาน" เป็นคำพูดที่จริงหรือเท็จก็ได้ เช่นเดียวกับว่าทฤษฎีทางจริยศาสตร์แบบอื่นๆ เพราะคำที่เอ่ยออกมานั้นไม่ได้มีคุณค่าที่แท้จริง เป็นแต่บอกถึงทัศนคติทางอารมณ์ที่ต้องการจะสรรเสริญหรือยกย่องบางสิ่งบางอย่างเท่านั้น คำว่าดี ในแง่ของหนึ่งจึงหมายถึงคำว่า ง่าย หรือถูกต้อง เช่น คนดีจำเป็นต้องอ้างถึงการกระทำที่ถูกต้อง เช่น ขับรถถูกกฎจราจร บริจาคทรัพย์ช่วยเหลือคนประสบภัยน้ำท่วม อีกส่วนหนึ่งคืออาจเอาคุณค่าที่อยู่ในความสนใจ เช่นอะไรที่เราชอบหรือสนใจสิ่งนั้นก็ดี (ROBERT AUDI, 1999) แต่ในทางพระพุทธศาสนาอ้างเอาคำว่า ดี นั้นมาจากแรงจูงใจที่ดีที่เรียกว่า กุศล ในส่วนของการพัฒนาคุณค่าความดีจะพบในแง่ของการสร้างความรู้สึผ่านบทเพลง 2 ด้านกล่าวคือ

1. คุณค่าด้านแรงผลักดันที่เป็นกุศล ทุกอย่างที่แสดงออกมาจะพบว่านักคิดอย่างฮูม (David Hume) กล่าวถึงแรงผลักดันที่เรียกว่า ความตรึงใจ (impressions) โดยความตรึงใจมีอยู่ก่อนการรับรู้ปรากฏอยู่ในวิญญาณที่มาพร้อมกับชีวิต จะพบว่าความรู้สึกตราตรึงใจนั้นจะแสดงออกด้วยการใช้หลักการทางเหตุผลในการอธิบายความรู้สึกต่างๆ อันสะท้อนให้เห็นปฏิกิริยาของมนุษย์เมื่อได้กระทบต่อคนอื่น จะพบได้จากเวลาที่เรแสดงออกต่อความร้อ น ความหิว นั้นมาจากแรงผลักดันที่ถูกตราตรึงไว้ โดยความตรึงใจจะปรากฏในอารมณ์ 2 แบบคือ 1. สงบ เป็นอารมณ์แรกเป็นสัมผัสของความงาม ความสุข ความสบายใจ อ่อนน้อมถ่อมตน ขณะที่อารมณ์อย่าง 2 รุนแรง เป็นอารมณ์มาจากความเกลียด เกรี้ยวไศก และเหยื่อหยิ่ง จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ทั้ง 2 นี้จึงมาจากการสร้างผลกระทบทางความรู้สึก เช่น บทกลอนหรือบทเพลงที่สะท้อนอารมณ์ จะพบได้ว่าสิ่งที่สะท้อนอารมณ์ได้ดีนั้นมาจากอารมณ์ที่สะสมเป็นความอยากที่ส่งผลต่อความรู้ในภายใน และแสดงออกมาทั้งในแง่ของการกระทำที่สนองต่อสิ่งเหล่านั้นทั้งในแง่ดีหรือชั่ว (Mikael M. Karlsson, 2006) อารมณ์ดังกล่าวนี้มาจากสิ่งที่ฮูม (Hume) เรียกว่า ทฤษฎีแรงจูงใจ (The motivational theory) ผลจากข้อเสนอของฮูมนี้ได้ทำให้มนุษย์กลายเป็นทาส (slave) ทางอารมณ์ ทำให้มนุษย์ไม่สามารถใช้เหตุผลได้อย่างอิสระ เช่นการที่เราเดินไปที่ร้านอาหาร เราอาจตั้งคำถามได้ว่า ทำไมเราต้องเดินไปร้านอาหารนี้ ไม่ไปร้านนั้น ทำไมเราต้องจ่ายเงินเพื่อซื้ออาหารชนิดนี้มากกว่าอาหารชนิดอื่น การที่เราเดินไปนั้นมีอารมณ์เป็นตัวนำทั้งสิ้น ไม่อย่างนั้นเราจะไม่เดินไปอย่างนั้น ไม่ใช่เหตุผลอย่างเดียวที่ทำให้

เราต้องการซื้ออาหารได้ แต่มาจากความหิวและความอยากในรสชาติอาหารนั้น จึงทำให้เรากลายเป็นทาสของอารมณ์ (the slave of the passions) (David Hume, 2007)

ข้อเสนอนี้เป็นแนวทางการพัฒนาคุณค่าทางจริยะโดยมุ่งไปที่บทเพลงที่ถูกใช้ในการสร้างแรงจูงใจที่เป็นกุศลภายในที่มาจากฐานความชอบ โดยจะพบความชอบของมนุษย์มาจากความพึงพอใจในความรักและความผิตหวัง ผ่านเนื้อหาบทเพลงว่า

“แม่ภัททาสุริยวัจฉสา เธอเกิดมาดงาม ทำให้ฉันปลื้มใจ เหมือนสายลมย่อมเป็นที่ปรารถนาของผู้มีเหงื่อ หรือเหมือนน้ำเป็นที่ปรารถนาของผู้กระหาย เธอผู้ใดเป็นที่รักของฉัน ดุจธรรมเป็นที่รักของพระอรหันต์ เธอจงช่วยดับความเร่าร้อน เหมือนช่วยวางยาคนไข้ผู้กระสับกระส่าย เหมือนให้อาหารแก่ผู้หิว หรือเหมือนใช้น้ำดับไฟที่กำลังลุกอยู่ เหมือนช้างที่ร้อนจัดในคราวร้อน หยั่งลงสู่สระโบกขรณีมีน้ำเย็น ระคนด้วยละอองเกสรดอกปทุม ฉันมีนางเพราะ(เห็น)ช่วงขาที่งามสมส่วน ไม่รับรู้เหตุการณ์ (อะไรๆ) เหมือนช้างเหลือขอเพราะถือว่าเราชนะได้แล้ว ฉันมีใจจดจ่อที่เธอ ไม่อาจกลับใจที่แปรผันไป เหมือนปลาที่กลืนเบ็ดเข้าไป นางผู้เจริญ เธอจงเอาขาซ้ายกระหวัดฉันไว้ เธอผู้มีดวงตาหยาดเยิ้มจงกระหวัดฉันไว้เถิด เธอผู้ดงามจงสวมกอดฉันไว้ สิ่งนี้คือสิ่งที่ฉันปรารถนายิ่งนัก ความใคร่ของฉันต่อเธอผู้มีผมงามสลวย ถึงมีน้อยก็เกิดผลมาก เหมือนทักษิณาที่ถวายแด่พระอรหันต์ นางผู้ดงามทั่วสรรพางค์บุญที่ฉันได้ทำไว้ในพระอรหันต์ผู้คงที่นั้น จงอำนวยผลแก่ฉันพร้อมกับเธอ นางผู้ดงามทั่วสรรพางค์ บุญที่ฉันได้ทำไว้ในปฐพีมณฑลนี้ จงอำนวยผลแก่ฉันพร้อมกับเธอ แม่(ภัททา)สุริยวัจฉสา ฉันไฝฝันทาเธอ เหมือนพระสมณศากยบุตรผู้ทรงเข้ามานอนอยู่ผู้เดียว ผู้มีปัญญาครองตน มีสติ เป็นมุนี แสงงามหอมตรธรรม แม่คุณคนงาม ถ้าฉันได้อยู่ร่วมกับเธอ ก็จะพึงชื่นชม เหมือนพระมุนีบรรลพพระสัมโพธิญาณอันสูงสุดพึงชื่นชมฉะนั้น หากท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งดาวดึงส์ จะประทานพรแก่ฉัน ฉันก็จะต้องเลือกเอาเธอเป็นแน่ ความปรารถนาของฉันมันคงอยู่อย่างนี้ แม่คุณผู้เฉลียวฉลาด ฉันขออน้อมไหว้บิดาของเธอผู้มีธิดางามเช่นนี้ ดุจดั่งศาลาที่ผลิดอกใหม่ๆ ฉะนั้น” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 348 หน้า 275, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หลังจากนั้น ปัญจสิขะได้สรุปถึงเนื้อหาบทเพลงนี้ว่าได้ประพันธ์ขึ้นระหว่างที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ประทับอยู่ใต้ต้นอชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญจรา ตำบลอุรุเวลา ตอนนั้นปัญจสิขะได้หลงรักภัททาสุริยวัจฉสา ธิดาของท้าวติมพรคัณธรรพราช แต่นางรักผู้อื่นคือหลงรักสิขัณทีบุตรของมาตลีสังคาหกเทพบุตร เมื่อไม่ได้นางจึงถือเอาพิษสีเหลืองดังผลมะตูมเข้าไปยังนิเวศน์ของท้าวติมพรคัณธรรพราช แล้วบรรเลงพินขึ้นกล่าวคาถาอันเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธ เกี่ยวเนื่องด้วยพระธรรม เกี่ยวเนื่องด้วยพระสงฆ์ เกี่ยวเนื่องด้วยพระอรหันต์ และเกี่ยวเนื่องด้วยกามเหล่านี้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 348 หน้า 275, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากบทเพลงนี้สะท้อนให้เห็นมนุษย์ผู้มีอารมณ์อ่อนไหว (sentimentalist) ต่ออารมณ์ความรักและความเกลียดเป็นแรงกระตุ้น โดยอารมณ์นั้นมีอยู่เป็นพื้นฐาน ขณะที่มนุษย์นั้นจะทำอะไรก็ตามจะตกอยู่ภายใต้ของความต้องการนั้น ซึ่งอารมณ์เหล่านี้เปลี่ยนสิ่งต่างๆ รอบตัวให้เป็นสิ่งที่เราต้องการและมุ่งหมายให้ได้สิ่งนั้นมา เมื่อความต้องการรวมกันก็จะกำหนดรูปแบบการแสดงออกที่นำไปสู่การกระทำต่อมา (Mikael M. Karlsson, 2006) ปัญจสิขะได้สะท้อนอารมณ์ของตนเองกับการแสวงหา

การหลุดพ้นนั้นไม่ต่างกันในแง่ของอารมณ์ที่เป็นแรงผลักดัน แต่การแสวงหาหนึ่งเป็นการแสวงหาเพื่อได้มาซึ่งวัตถุ ขณะที่การแสวงหาของพระพุทธเจ้าเป็นการสละละวัตถุ แต่พื้นฐานมาจากการอารมณ์ที่เป็นแรงผลักดันให้กระทำบางอย่าง แม้ผลจะเกิดต่างกันแต่ขั้นตอนพลักดันนั้นเป็นส่วนของการนำเสนอให้เห็นว่าอารมณ์เป็นพื้นฐานที่ถูกพัฒนาต่อยอดด้วยสิ่งที่เป็นกุศลในแง่ของการเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ รวมถึงพระอรหันต์ที่มีรายละเอียดเกี่ยวข้องกับการโยงไปถึงความศรัทธาที่เป็นส่วนของอารมณ์เช่นกัน

2. คุณค่าด้านเหตุผล บทเพลงที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านจิตใจที่ประกอบด้วยหลักการทางด้านเหตุผล อันเป็นวิธีการในแง่ของการใช้บทเพลงที่เป็นองค์ประกอบของข้อเท็จจริงทางด้านศีลธรรมมาเป็นองค์ประกอบ กล่าวคือ เมื่อเราแสดงออกถึงหน้าที่หรือบทบาททางศีลธรรม เราจะพบว่าทุกการกระทำนั้นจะมีแรงผลักดันทางด้านเหตุผล ทำให้กลุ่มนักเหตุผลนิยมทางด้านศีลธรรมมองว่าการตัดสินใจทางด้านศีลธรรมมาจากการแสดงถึงความมีเหตุผลของมนุษย์ที่ไม่ใช่แค่เพียงการสนองต่อความรู้สึกทางอารมณ์แต่เพียงอย่างเดียว (Mikael M. Karlsson, 2006) บทเพลงในพระพุทธศาสนาในส่วนนี้จึงเป็นองค์ประกอบที่มุ่งเน้นให้เกิดการอธิบายหลักปฏิบัติทางศีลธรรมด้วยการใช้เหตุผลในการอธิบาย ดังบทเพลงที่กล่าวได้ตอบกัน ดังนี้

ธิดาของนาคเฮอร์กปัตต์ขับเพลงขับนี้ว่า เป็นใหญ่อย่างไรเล่า ชื่อว่าพระราชา อย่างไรเล่า พระราชาชื่อว่ามีธูลีบนพระเศียร? อย่างไรเล่า ชื่อว่าปราศจากธูลี, อย่างไร? ท่าน จึงเรียกว่า ‘คนพาล เพลงแก้ของอุตตระมานพว่า ผู้เป็นใหญ่ในทวาร ๖ ชื่อว่าเป็นพระราชา, พระราชาผู้กำหนดอยู่ ชื่อว่ามีธูลีบนพระเศียร, ผู้ไม่กำหนดอยู่ ชื่อว่าปราศจากธูลี, ผู้กำหนดอยู่ ท่านเรียกว่า คนพาล เพลงขับของเธอยังนี้ว่า ‘คนพาลอันอะไรเอ๋ย ย่อมพัดไป, บัณฑิตย่อมบรรเทาอย่างไร, อย่างไร จึงเป็นผู้มีความเกษมจากโยคะ, ท่านผู้อันเราถามแล้ว โปรดบอกข้อนั้นแก่เรา’ จึงขับเพลงแก้แก่นางว่า ‘คนพาลอันห้วงน้ำ (คือกามโหชะเป็นต้น) ย่อมพัดไป, บัณฑิตย่อมบรรเทา (โหชะนั้น) เสียด้วยความเพียร, บัณฑิตผู้ไม่ประกอบด้วยโยคะทั้งปวง ท่านเรียกว่า ผู้มีความเกษมจากโยคะ’ เพลงขับแก่นั้น มีเนื้อความว่า ‘คนพาลอันโหชะ (กิเลสดุจดั่งห้วงน้ำ) ๔ อย่าง มีโหชะคือกามเป็นต้น ย่อมพัดไป, บัณฑิตย่อมบรรเทาโหชะนั้น ด้วยความเพียร กล่าวคือสัมมปปธาน (ความเพียรอันตั้งไว้ชอบ), บัณฑิตนั้นไม่ประกอบด้วยโยคะทั้งปวง มีโยคะคือกามเป็นต้น ท่านเรียกชื่อว่า ‘ผู้มีความเกษมจากโยคะ (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 2 หน้า 323-324, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

จากบทเพลงนี้จะพบการให้เหตุผลอธิบายถึงความเป็นคนพาลและบัณฑิตว่ามีปฏิบัติต่างกัน การเข้าใจถึงความต่างกันได้้นั้นมาจากคำอธิบายถึงวิธีปฏิบัติที่ต่างกันอันแสดงให้เห็นเหตุผลที่ประกอบมาพร้อมคำอธิบายนี้ด้วย ในแง่นี้เนื้อหาบทเพลงจึงเป็นองค์ประกอบที่ชี้ไปที่หลักการในพระพุทธศาสนาที่ต้องการแบ่งคนออกใน 2 แบบคือคนพาลและบัณฑิต ส่วนคำอธิบายให้เห็นความต่างนั้นคือเหตุผลที่แต่ละบุคคลจะปฏิบัติที่แตกต่างกันไป ส่วนการประพันธ์เป็นเนื้อหาในบทเพลงนั้นปรากฏอยู่ในรูปคถาที่เสนอถึงข้อบังคับของอักขระหนักเบาที่วางอยู่ในท่วงทำนองที่สอดคล้องกันไป ในลักษณะของการใช้เสียงหรือการวางอักขระให้สัมพันธ์กัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญ

ในการช่วยสนับสนุนให้เกิดความดีหรือหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมผ่านเนื้อหาการสอนที่ง่ายขึ้นและเป็น
ท่วงทำนองที่นิยมกันในแบบของการสื่อสารผ่านบทเพลง

บทสรุป

จากการศึกษาการพัฒนาคุณค่าทางจริยะผ่านบทเพลงตามมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาทได้พบว่บทเพลงในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นปรากฏในลักษณะของคาถาที่กล่าวถึงแรงบันดาลใจที่เป็นอารมณ์ที่อยู่ภายในก่อนจะแสดงออกมามีภายนอก และสิ่งนี้เมื่อเป็นบทเพลงจึงเล่าถึงความทุกข์ทรมานที่เกิดจากอารมณ์ความรักทางวัตถุที่ไม่แตกต่างกันกับความรักทางนามธรรม เพราะล้วนแต่เป็นแรงพลัให้ผู้ทุกชั้นนัปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นแตกต่างกันไป ขณะที่บทเพลงอีกอย่างนั้นเป็นการอ้างถึงการใช้เหตุผลในการอธิบายเนื้อหาที่โยงไปหาหลักศีลธรรมที่นำมาใช้ในการปฏิบัติตนอีกต่อหนึ่งหลักศีลธรรมดังกล่าวได้โยงไปหาการใช้เหตุผลอธิบายถึงตัวตนของบุคคลเหล่านั้นให้เห็นความแตกต่างและมีรูปแบบที่สอดคล้องกับการเป็นบทเพลงธรรมะที่มีโครงสร้างการวางอักขระที่เป็นท่วงทำนองที่เข้าใจง่ายยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2566). *อำนาจของภาษาและวรรณกรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พินาตา แอ็ก.
- Arthur Schopenhauer. (1877). *Parerga und Paralipomena, Kleine Pbilosophische Scbriften*. Leipzig: F. A. Brockhaus.
- David Hume. (2007). *A Treatise of Human Nature*. ed. David Fate Norton and Mary J. Norton. Oxford University Press.
- Dorothea Watanabe Dauer. (1976). Richard Wagner and Buddhism. *The Eastern Buddhist*, 9(2), p. 116.
- Julius Kapp. (1950). *Richard Wagners Gesammelte Scbriften, Volume xii*. Leipzig: Hesse & Becker Verlag.
- Martin Gregor-Dellin. (1969). *Mein Leben*. Miinchen: List Verlag.
- Mikael M. Karlsson. (2006). Reason, Passion, and the Influencing Motives of the Will. *The Blackwell Guide to Hume's Treatise*. Edited by Saul Traiger. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- ROBERT AUDI. (1999). *THE CAMBRIDGE DICTIONARY OF PHILOSOPHY*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press.
- Wolfgang Golther. (1915). *Tagebucb*. Leipzig: Breitkopf& Hartel.

หลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกัน The Practical Theravada Buddhism to Develop for Living Together

พระสุริยันต์ ชุตินธโร (ชุมเชิด)

Phra Suriyan Chutintaro (Chumched)

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Corresponding

Author Email: Email: 6601101002@mcu.ac.th

Received April 19, 2025; Revised August 27, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกัน โดยใช้การศึกษาจากหนังสือและเอกสารวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันนั้นได้นำเอาหลักไตรสิกขาอันเป็นวิธีการฝึกปฏิบัติตนเองมาเป็นกรอบในการสร้างการเรียนรู้ในการมีชีวิตที่ไม่เบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือก่อผลเสียหายแก่สังคม มีชีวิตที่เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำให้ชีวิตตกต่ำ หรือทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ หรือเสื่อมจากคุณความดีในภาวะแห่งตน และการเข้าใจบริบทความหลากหลายทางสังคมกับรูปแบบของความเป็นพระจึงอาจจะต้องเข้าใจความหลากหลายเหล่านี้ด้วยเพื่อพิจารณาความเป็นจริงที่ปฏิบัติได้และปฏิบัติไม่ได้ในแต่ละพื้นที่ อีกทั้งยังจะพบพิธีกรรมที่ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและชุมชนนั้นมาจากการมีพิธีกรรมที่เป็นแนวทางความสัมพันธ์เชิงช่วยเหลือกันเกิดขึ้น การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่เป็นมุมมองของคนต่างรุ่นที่จะพิจารณาถึงการที่เราจำเป็นต้องตอบแทนคุณ มองจากความหมายของการทำบุญอันเป็นรากเหง้าที่เหล่าผู้อาวุโสได้ใช้กิจกรรมทางศาสนา เช่น การให้ทาน การปฏิบัติธรรม การบวช เป็นต้น เพื่อใช้เป็นตัวแทนถึงผลประโยชน์และเกิดขึ้นสัมพันธ์กันในแง่ของความเคารพนับถือกัน

คำสำคัญ: การอยู่ร่วมกัน; หลักปฏิบัติ; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article aims to study The Practical Theravada Buddhism to Develop for Living Together by studying books and academic documents. The results of the study found that the principles of coexistence use the Tri-Sikkha principle, which is a method of self-training, as a framework for creating learning in life that does not harm, does not cause suffering to others, or causes damage to society. A life that is constructive, creates benefits that support the development of one's own life, does

not cause one's life to decline, does not destroy the value of being human, or deteriorates from the goodness of one's own state. Understanding the context of social diversity and the form of being a monk may require understanding this diversity in order to consider the reality that can and cannot be practiced in each area. In addition, rituals that show the relationship between family and community come from rituals that are guidelines for mutual assistance. Repaying gratitude to parents is a perspective of people from different generations to consider the need to repay gratitude. Looking from the meaning of making merit, which is the root that the elders have used religious activities such as giving alms, practicing Dhamma, ordaining, etc. to represent benefits and occur in a relationship in terms of respect for each other.

Keywords: Living Together; Practice; Theravada Buddhism

บทนำ

ในสังคมมีศาสนาดั้งเดิมอยู่ก่อนแล้ว และมีความเชื่อหลากหลาย รวมทั้งศีลธรรมเสื่อมโทรม และเกิดความวุ่นวายในสังคม ในการอยู่ร่วมกันจึงจำเป็นต้องใช้หลักเหตุผลและกฎแห่งศีลธรรมตามหลักสากลนิยม อีกทั้งหลักศาสนาที่ถูกนำมากล่าวถึงในแง่ของการนำเอาหลักธรรมคำสอนที่คนในสังคมให้ความเคารพ เชื่อถือ และยึดมั่น นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ นอกจากนี้ ศาสนายังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของมนุษย์อีกด้วย หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ สอนให้คนประพฤติปฏิบัติดี ละเว้นความชั่ว ดังนั้น การที่เราปฏิบัติเป็นผู้ยึดมั่นศาสนา ย่อมส่งผลต่อสังคมร่วมกัน

เมื่อสังคมได้นำเอาหลักพระพุทธศาสนาใช้ในการปฏิบัติในแง่ของพระพุทธศาสนาเชิงปฏิบัติ (practical Buddhism) ได้พิจารณาจากการปฏิบัติศาสนาในรูปแบบที่หลากหลายโดยผันแปร และแตกต่างกันไปตามชุมชนต่างๆ โดยข้อเสนอนี้พิจารณาไปที่การที่ชุมชนนำหลักการทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยยูคิโอะ ฮายาชิได้อธิบายถึงลักษณะการอยู่ร่วมกัน สังคมบนฐานของการสร้างวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น ในพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่อง “กรรม” ที่แสดงให้เห็นถึงผลจากการทำดีและทำชั่ว เป็นคำอธิบายถึงสถานะความเป็นอยู่ของบุคคลมาจากกระทำในอดีต ซึ่งทำให้ทุกคนยอมรับต่อสิ่งที่ตนได้ และลดความขัดแย้งในแง่ของความต้องการบางอย่างที่เกินเลยกว่าสิ่งที่ตนเองทำได้ ข้อเสนอเรื่องกรรมนี้ได้สร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนที่มีพระภิกษุสงฆ์ โดยไม่มีความขัดแย้งกันมาจากการที่ผู้มีศรัทธาในศาสนาถวายทานแก่พระสงฆ์ ขณะที่พระสงฆ์ตอบแทนด้วยการให้ศีลให้พรตอบแทนและช่วยจัดเตรียมเรื่องการทำบุญให้แก่ผู้บริจาค การทำบุญเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพย์สินทางวัตถุระหว่างฆราวาสและพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องประโยชน์ต่างตอบแทนที่เอื้อประโยชน์ต่อกันในลักษณะการให้และรับ ซึ่งเป็นหลักฐานที่เด่นชัดในระบบความสัมพันธ์ทางสังคม (ยูคิโอะ ฮายาชิ, 2554)

ส่วนหลักของพระพุทธศาสนาที่สอนให้มนุษย์หันหน้าปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน หรือแก้ปัญหาความวุ่นวาย ลดความรุนแรง นำหลักคำสอนมาปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองนำไปสู่สังคมโลก

จุดหมายปลายทางจะทำให้มนุษย์ต่างศาสนา หลายศาสนา หลายภาษา อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์ และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญา และพิสูจน์ทราบว่าเป็นข้อเท็จจริง (ธัมมวิจยะ) เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี (อิทัปปัจจยตา) จนเห็นตามความเป็นจริงว่าสรรพสิ่งในธรรมชาติเป็นไปตามกฎพระไตรลักษณ์ และสัตว์โลกที่เป็นไปตามกฎแห่งกรรม แล้วเลือกใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับผลที่จะต่อไป (ด้วยการสั่งสมบุญบารมี) ตลอดจนปรารถนาในพระนิพพานของผู้มีปัญญา หลักคำสอนในพระพุทธศาสนามีทั้งหลักปฏิบัติที่เป็นจริยธรรม คุณธรรม และศีลธรรม

หลักจริยธรรม ความกตัญญูกตเวที คือ การรู้จักบุญคุณและตอบแทน อันเป็นหลักธรรมพื้นฐานทั่วไปของมนุษย์เพื่อการดำรงอยู่อย่างปกติสุข ดังนั้น ทุกคนจึงมีหน้าที่ต่อกันด้วยการปฏิบัติหลักคุณธรรม พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจ เพื่อให้ตนและสังคมดำรงชีวิตด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ไม่มุ่งร้ายต่อกันด้วยความรักที่บริสุทธิ์ต่อเพื่อนร่วมโลก ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการคือ เมตตา (ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นมีความสุข) กรุณา (ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) มุทิตา (ความยินดีที่ผู้อื่นประสบความสุขในทางที่เป็นกุศลหรือประกอบเหตุแห่งสุข) อุเบกขา (การวางจิตเป็นกลาง) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 34 ข้อ 190 หน้า 76, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การมีเมตตา กรุณา มุทิตา เป็นสิ่งดี แต่ถ้าตนไม่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ จิตตนจะเป็นทุกข์ ดังนั้น ตนจึงควรวางอุเบกขา ทั้งวางใจให้เป็นกลางและพิจารณาว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมที่ได้เคยกระทำไว้ จะดีหรือชั่วก็ตามกรรมนั้น ย่อมส่งผลอย่างยุติธรรมตามที่เขาผู้นั้นได้เคยกระทำไว้อย่างแน่นอน รวมถึงการให้อภัยผู้อื่นและการปราศจากอคติ

บทความนี้จึงต้องการพิจารณาถึงการปฏิบัติตามหลักศาสนาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อไป

แนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนาเถรวาท

แนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันมาจากพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่ต้องมาพบเจอกันและอยู่รวมกันเป็นสังคม และในสังคมนั้นก็จะมีกฎระเบียบหรือวิถีชีวิตตามแต่ละศาสนาจะถูกจัดออกไป แต่สุดท้ายก็ต้องนำมาสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบ โดยหลักการที่ถูกนำเสนอถึงความอยู่ร่วมกันนั้นอ้างอิงหลักการทางด้านพหุนิยม (Pluralism) ที่พยายามเสนอให้เห็นถึงการยอมรับคุณค่าความหลากหลาย โดยมองผ่านหลักศาสนาว่าเป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มจึงกลายเป็นมุมมองที่พยายามแยกกันระหว่างความจริงสูงสุด (Ultimate Reality) หรืออำนาจของสิ่งที่อยู่เหนือขึ้นไปและความจริงที่มาจากความรู้จากประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งแน่นอนว่าความจริงสูงสุดนั้นไม่มีข้อจำกัด ขณะที่การรับรู้ของมนุษย์นั้นจำกัดรวมถึงภาษาก็ยังไม่อาจอธิบายปรากฏการณ์หรือประสบการณ์บางอย่างเกี่ยวกับสิ่งสูงสุดเหล่านั้นได้จึงทำให้เกิดความหลากหลายของการตีความที่แตกต่างกันไป เช่นเดียวกับความจริงสูงสุดและการเข้าใจของมนุษย์ต่อความจริงสูงสุดนั้นก็ล้วนแตกต่างกันจึงทำให้เกิดการเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าในฐานะที่มีบุคลิกแตกต่างกันไปเช่นกันตามลักษณะความเชื่อ แต่สิ่งที่ใกล้กันคือการปรากฏเป็นสิ่งนามธรรมซึ่งทำให้ความจริงนั้นไม่มีรูปร่างที่แท้จริง อีกทั้งการจะรับรู้ความจริงได้

ต้องมาจากการเข้าใจได้โดยตรงผ่านจิตใจ ไม่ใช่ใช้สื่ออันเป็นการรับรู้ทางอ้อม การเข้าใจปรากฏการณ์ทางหลักการศาสนาดังกล่าวนำไปสู่การยอมรับว่าทุกศาสนามีเป้าหมายเดียวกันเท่ากับยอมรับว่าทุกศาสนาล้วนมีความจริงสูงสุดที่เป็นอิสระไม่ต่างกัน แต่อย่าลืมนำรูปแบบหรือวิธีการปฏิบัติตามประเพณีของแต่ละศาสนานั้นไม่เหมือนกัน แม้จะยอมรับร่วมกันแต่วิธีการปฏิบัติที่ต่างกัน ซึ่งแนวคิดพหุนิยมจึงเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายของการปฏิบัติขณะเดียวกันก็รองรับความหลากหลายของเป้าหมายเช่น ซึ่งการมีอยู่ของทั้งการปฏิบัติและเป้าหมายนั้นไปไกลกว่าหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์รวมถึงคำใดๆ ข้อปฏิบัติและเป้าหมายที่หลากหลายนี้ถือว่าการยอมรับการอยู่ร่วมบนการยอมรับถึงความจริงที่ต่างกันออกไป (J. Abraham Velez de Cea, 2013)

ในหลักการดังกล่าวพุทธทาสภิกขุได้เสนอว่า ศาสนาทุกศาสนาเป็นศาสนาเดียวกัน เพราะเป็นที่ดับทุกข์ได้ด้วยความไม่เห็นแก่ตัว ฉะนั้น ถ้าศาสนาไหนที่มีอยู่ในโลกนี้ ในเวลานี้ที่สอนไม่ให้เห็นแก่ตัวแล้ว คือมีเนื้อหาแท้ของการที่จะดับทุกข์ได้ด้วยกันทั้งนั้น ถ้าไปสอนให้มีกิเลสมีตัวกู ไม่ต้องเอามารวม เราไม่เรียกว่าศาสนาด้วย จะวางกฎตายตัวลงไปว่า ถ้าสอนให้เห็นแก่ตัวแล้วไม่ใช่ศาสนา ต้องสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัวแล้วก็ยังเป็นศาสนา ฉะนั้น เอามาทำให้เป็นศาสนาเดียวกันได้ แม้ว่าจะมีพิธีการที่ต่างกัน วิธีการที่เราจะทำให้ปรองดองกันคือให้ทุกคนเอาหัวใจเนื้อแท้ของศาสนาของตนๆ มาเปรียบเทียบกับกัน แล้วจะเข้ากันได้ ทุกศาสนาสามารถเข้ากันได้ แต่เพราะสอนให้นับถือศาสนาให้ต่างกันหรือถือวัฒนธรรมต่างกัน ไม่เหมาะจะรับวิธีของศาสนาบางศาสนา เหมาะเพียงแต่จะรับวิธีของศาสนาบางศาสนา คือศาสนาที่เราที่เรานับถืออยู่ กล่าวคือ โลกถูกบีบคั้นด้วยสังคม ด้วยการเมือง ศาสนาจึงถูกเปลี่ยนให้เป็นการบังคับให้ถือศาสนา เช่นศาสนาอิสลามเข้ามาในอินเดียก็เปลี่ยนให้ประชาชนที่ถือศาสนาฮินดูอยู่ก่อนนั้น เปลี่ยนมาถือศาสนาอิสลามก็มาก หรือหมู่เกาะชวา สุมาตรา และแหลมมลายูก่อนนี้ถือพุทธ แล้วเพิ่งเปลี่ยนเป็นถือศาสนาอิสลาม เพราะเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาชนะบีบบังคับให้ถือศาสนาอิสลาม ถ้าไม่ถือก็ต้องตาย ข้อนี้แก้ไม่ได้จึงเป็นแบบนี้ แต่ที่จริงแล้วโลกนี้ต้องมีศาสนาหลายศาสนาโดยรูปแบบ ต่างคนต่างก็ถือ และถ้าปัญหาเกิดขึ้นจากศาสนาแล้ว ก็แก้ได้ด้วย การทำให้เข้าเป็นศาสนาเดียวกันโดยหัวใจและใจความนั่นเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2548) จึงนำไปสู่การเข้าใจการอยู่ร่วมกันในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีความเชื่อแตกต่างหลากหลายกันนั้นประกอบไปด้วย

อธิปไตย หรือ ความเป็นใหญ่ตามนัยแห่งคำสอนของศาสนาพุทธมีอยู่ 3 ประการ คือ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 228 หน้า 231, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1. อัตตาธิปไตย หมายถึง การถือตนเป็นใหญ่ กระทำการโดยยึดความคิดเห็นของตนเองเป็นที่ตั้งซึ่งเปรียบได้กับเผด็จการ

2. โลกาธิปไตย หมายถึง การถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการโดยถือกระแสของโลกเป็นประมาณซึ่งเปรียบได้กับประชาธิปไตย

3. ธัมมาธิปไตย หมายถึง การถือธรรม คือ ความถูกต้องเป็นใหญ่ กระทำการโดยยึดความถูกต้องเป็นหลัก ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้ปกครองทั้งในระบบเผด็จการ และประชาธิปไตยจะต้องยึดถือโดยผู้ปกครองในระบบเผด็จการจะต้องมีสติคอยกำกับ การคิด การพูดและการกระทำตลอดเวลาเพื่อไม่ให้หลงและหลงในอำนาจ

ลักษณะของอัตตาธิปไตย ถ้าเป็นตัวบุคคลก็เป็นบุคคลที่เชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป โดยไม่ยอมฟังความคิดเห็นของคนอื่น เอาแต่ใจตัวเองเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งใดที่เราได้ทำตามใจตัวเอง เรามีความสบายใจเพราะการทำของเรา แต่สิ่งนั้นอาจจะกระทบกระเทือนถึงประโยชน์และชีวิตของผู้อื่น คนที่เป็นอัตตาธิปไตยไม่ได้คำนึงถึงข้อนี้ ตนคิดว่าจะทำอะไรก็ทำลงไปไม่ได้พิจารณาว่า มันจะกระทบกระเทือนคนอื่นไหม จะทำให้คนอื่นเดือดร้อนไหม จะทำให้เราเดือดร้อนไหม ถ้าจะว่าโดยกฎหมายบ้านเมืองคนพวกนี้เป็นหัวเผด็จการ อันนี้คือลักษณะของอัตตาธิปไตย

ลักษณะของคนที่เป็นโลกาธิปไตย ถือโลกเป็นใหญ่ อะไรที่ชาวโลกเขานิยมชมชอบ แม้จะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายหรือศีลธรรมก็ตาม ก็ทำไปตามความคิดเห็นของโลกหรือความคิดเห็นของชาวบ้าน ซึ่งบางทีก็ทำให้ตัวเองต้องกลายเป็นคนอ่อนแอ หรือในบางครั้งเราอาจจะเห็นว่า เมื่อมีมติของคนส่วนรวมมาก มีความคิดเห็นอย่างนี้ แม้ว่า สิ่งนั้นมันเป็นการทำลายแผนงานประโยชน์ของคนอื่น หรือเป็นการลบหลู่เกียรติและชื่อเสียงของคนใดคนหนึ่งก็ตาม เรารวมหัวกันทำ ทำแบบชาวโลกที่เขานิยมชมชอบกัน อันนี้เป็นลักษณะของบุคคลที่ไม่เป็นตัวของตัวเอง หนัก ๆ เข้ากลายเป็นอ่อนแอไป

ส่วนคนที่เป็นธรรมาธิปไตย อาศัยธรรมเป็นใหญ่ธรรมที่ทำให้คนเป็นธรรมาธิปไตย ก็คือรัฐธรรมนูญ ในเมื่อสมาชิกรัฐสภาาร่วมใจกันตรากฎหมายอันใดออกมาเป็นกฎหมายปกครองบ้านเมือง เราเคารพต่อของเขาเหล่านั้น เพราะเขาปรึกษาหารือกันแล้วเห็นสมควรจะออกกฎหมายมาตราบนั้น ๆ ออกมาบังคับ เพื่อให้สังคมของเรามีความประพฤติปฏิบัติดีสม่ำเสมอ ทันทิเทียมเท่ากัน ซึ่งเราเรียกว่ารัฐธรรมนูญปกครองบ้านเมือง “หลักธรรมาธิปไตย ของชาวบ้านก็คือ รัฐธรรมนูญ หลักธรรมาธิปไตย ของศาสนาก็คือ ศีล 5 ศีล 5 ข้อนี้ พระพุทธเจ้าท่านสอนให้มนุษย์มีความรัก ความเมตตาปรานี เพราะขึ้นต้นท่านก็บอกว่า อย่าฆ่าสัตว์ อย่าเบียดเบียนกัน อย่าช่มเหงกัน อย่างรังแกกัน อย่าอิจฉาตาร้อนกัน ผู้ใดมาเคารพศีล 5 เป็นหลักยึดในใจของตนบุคคลนั้นได้ชื่อว่า ถือธรรมเป็นใหญ่ เราก็จะมีแต่ความรัก ความเคารพ ความเมตตาปรานี ศีล 5 เป็นมูลฐานให้เกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย หัวใจของประชาธิปไตยอยู่ที่เคารพสิทธิของมนุษย์ชน เมื่อใครมีศีล 5 ก็ได้ชื่อว่า เคารพทุกสิทธิในการดำรงชีพอยู่โดยเสรี สิทธิในการครอบครองสมบัติโดยเสรี สิทธิในการใช้ประโยชน์คุ้มครองของตนโดยเสรีและสิทธิอื่น ๆ บรรดาที่มีในสังคม ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมืองและถูกศีลธรรม เราก็ได้ยึดเอาธรรมอันเป็นหัวใจของเสรีภาพเสรีชน โดยมีเหตุผล มีกติกา เราจะทำอะไรทุกอย่างต้องมียกติกา ศีล 5 จึงเป็นธรรมะที่เป็นมูลฐานให้เกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตย ถ้าหากเราพิจารณาเรื่องศีล 5 กับกฎหมายรัฐธรรมนูญปกครองบ้านเมืองให้ประยุกต์กัน ให้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เราจะได้ความเด่นชัดว่า ศีล 5 คือ กฎหมายปกครองบ้านเมืองที่เป็นธรรมนูญอันสูงสุดในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท เราเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า เราก็ได้ปฏิญาณตนถึงพระพุทธองค์ว่า เป็นที่พึ่งที่ระลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราต้องการให้บ้านเมืองของเราปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย นักปกครองบ้านเมืองถ้าไม่มีศีล 5 ข้อเป็นหลักแล้ว ไม่มีทางปกครองบ้านเมืองให้เป็นประชาธิปไตยได้ ถ้ารัฐบาลจะช่วยประชาชนต้องพยายามหาทางให้เขามีงานหลักที่พึ่งตนเองได้ อย่าให้เขาทอดทิ้งงานหลักของเขา จึงจะเป็นการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองและเป็นการสร้างอธิปไตยอย่างแท้จริง หลักธรรมที่เราควรจะมียึดเป็นหลักปฏิบัติมีอยู่ 3 หลัก คือ หลักที่ 1 ตนเป็นที่พึ่งของตน หลักที่ 2 คนจะพ้นทุกข์ได้ เพราะความเพียร หลักที่ 3 ความพร้อมเพรียงของหมู่ ทำให้เกิดสุข

อริปไตยแห่งจิต ของด้อยในตัวเอง คือ กายกับจิต ธรรมชาติของจิตจะเป็นผู้รู้ รู้หมดทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านเข้ามา เครื่องสื่อสารของจิตอาศัย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่ละอย่างมีหน้าที่เฉพาะตน ก้าวกำกันไม่ได้ ตามีหน้าที่เห็น หูจะแย่งไปเห็นก็ไม่ได้ เพราะไม่ใช่หน้าที่ หูมีหน้าที่ฟังได้ยิน ตาจะไปแย่งฟังได้ยินกับหู ก็แย่งไม่ได้ สิ่งดังกล่าวนี้แต่ละอย่างเป็นอริปไตย เป็นใหญ่เฉพาะตน ดังนั้นทางศาสนาจึงบัญญัติสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นอินทรีย์ อินทร์ แปลว่า จอม จอมก็คือ ความเป็นใหญ่ ความเป็นใหญ่ก็คือ อริปไตย กายและจิต เราสามารถฝึกฝนอบรมให้มีสมรรถภาพเข้มแข็งได้ เช่น การทำงาน การเล่นกีฬา เป็นการฝึกกายให้มีพลัง ให้มีสุขภาพพลานามัยเข้มแข็ง การฝึกจิตให้เป็นที่พึ่งแก่ตนเองได้ คือ การฝึกสติ ไม่ว่าเราจะทำอะไร ต้องมีสติสัมปชัญญะรู้อยู่กับเรื่องปัจจุบัน คือ เรื่องชีวิตประจำวันนี้เอง สมธิแบบพระพุทธเจ้า การกำหนดรู้เรื่องชีวิตประจำวัน สำคัญยิ่งกว่าการหลับตานั่งสมาธิ ยืน เดิน นั่ง นอน รับประทาน ดื่ม ทำ พูด คิด เป็นอารมณ์จิต ฝึกสติให้รู้อยู่ตลอดเวลา ในขณะทำงาน กำหนดสติรู้อยู่กับงาน เวลาคิด ทำสติรู้กับการคิดโดยถือการทำงาน การคิดเป็นอารมณ์ของจิต เวลาเรานอน คนมีความรู้ คนทำงาน ย่อมมีความคิดในช่วงที่เรานอนนั้นแหละ เราปล่อยให้อารมณ์จิตคิดไปแต่เรามีสติตามรู้ความคิด จนกระทั่งนอนหลับ การปฏิบัติธรรมตามแนวพระพุทธเจ้าที่ถูกต้องอยู่ ที่การสร้างจิตของตัวเองให้มีพลังเข้มแข็ง มีสติสัมปชัญญะรู้รอบอยู่ที่ตัวเอง สามารถยืนหยัดอยู่ในความเป็นอิสระได้ตลอดเวลา ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยอะไร ถึงแม้จิตจะผูกพันอยู่กับโลกแต่ก็ไม่เป็นทาสของอารมณ์ มีอะไรมากระทบก็สามารถแก้ไขได้ ความจริงโลกเป็นอารมณ์ของจิต ในเมื่อจิตมันเป็นตัวรู้ความจริงของโลกแล้วมันจะปลื้มตัวไปลอยเด่นอยู่เหนือโลกและมันอาศัยโลกนั้นแหละเป็นบันไดเหยียบไปสู่จุดที่อยู่เหนือโลก จงทำจิตให้มีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวงแล้วบรรลุถึงความเป็นอิสระ

การใช้หลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกัน

หลักนำหลักพระพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติจึงปรากฏได้ผ่านรูปแบบวัฒนธรรมที่อยู่ในแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชนดังปรากฏในการอยู่ร่วมกันที่แตกต่างหลากหลาย ดังนี้

1. การใช้หลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในวัฒนธรรมที่หลากหลายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก การใช้หลักปฏิบัติหนึ่งในการอยู่ร่วมกับคนอื่นในแง่ของการเอาหลักธรรมาธิปไตยที่กล่าวถึงการให้หลักไตรสิกขา ที่จะพบจากพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและโลกแห่งชีวิต เช่น การอยู่ร่วมกันในทางสังคม โดยไม่เบียดเบียนก่อความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือก่อเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลดำรงตนอยู่ในกรอบของศีล ดำเนินชีวิตตามหลักของศีล ให้ความร่วมมือกับการรักษากติกาของสังคม กฎเกณฑ์หรือกฎหมายระเบียบแบบแผน หรือวินัยแม่บทของชุมชนหรือสังคมของตนและวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่าจรรยาบรรณต่าง ๆ และรู้จักแบ่งปัน การเผื่อแผ่แบ่งปันช่วยเหลือตามหลักของการให้ทาน เพื่อช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ ให้ความสุขและส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามตลอดจนการประพาสเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่น ๆ ทั้งสัตว์มนุษย์และพืชพันธุ์ เช่น การร่วมสร้างเขตอุทยาน นิเวศสถาน การปลูกสวนป่าสร้างแหล่งต้นน้ำ ดังในสามัญญผลสูตรที่เสนอวิธีการเข้ามาบวชของผู้ที่อยู่ในวิถีชีวิตที่แตกต่างและหลากหลาย และวางกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ทำให้อยู่ร่วมกันได้ ตามข้อความว่า

“การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่องอึดอัด เป็นทางแห่งธุลี การบวชเป็นทางปลอดโปร่งการที่ผู้ครองเรือนจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนดุจสังข์ชัต ไม่ใช่ทำได้ง่าย ทางที่ดีเราควรโกนผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ออกจากเรือนไปบวชเป็นบรรพชิต’เมื่อบวชแล้วอย่างนี้ สำรวมด้วยการสังวรในพระปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยมารยาทและโคจร(การเที่ยวไป) เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อยสมათานศึกษาอยู่ในสิกขาบท ประกอบด้วยกายกรรมและวจีกรรมอันเป็นกุศล มีอาชีวะบริสุทธิ์ สมบูรณ์ด้วยศีล คัมภีรทวารในอินทรีทั้งหลาย สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ (และ) เป็นผู้สันโดษ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 19-193 หน้า 64-65, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อีกทั้งพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การเลี้ยงชีพอย่างมีศิลปวิทยาในวิชาชีพที่ฝึกไว้อย่างดี มีความชำนาญที่จะปฏิบัติให้ได้ผลดีและเป็นสมมาอาชีพ ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญ คือ ไม่เป็นไปเพื่อความเบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หรือก่อผลเสียหายแก่สังคม มีชีวิตที่เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน ไม่ทำให้ชีวิตตกต่ำ หรือทำลายคุณค่าของความเป็นมนุษย์ หรือเสื่อมจากคุณความดีในภาวะแห่งตน

จิตศึกษาในด้านของจิตศึกษา คือ ศึกษาในเรื่องของจิตให้เข้าใจธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต รู้วิธีการพัฒนาจิตเพื่อให้สงบตั้งมั่นเป็นสมาธิพร้อมที่จะทำกิจหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการพัฒนาจิตหรือที่เรียกว่า สมาธิ แยกได้ดังนี้ ด้านคุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่าง ๆ เช่น เมตตา กรุณา กตัญญูกตเวที คารวะ หิริโอตตปเป ฯลฯ ซึ่งหล่อเลี้ยงจิตใจเจริญงอกงามและเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม ด้านสมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถของจิตที่เข้มแข็งมั่นคง หรือความมีประสิทธิภาพของจิต เช่น มีฉันทะ ความใฝ่รู้ ใฝ่ดีงาม ใฝ่กระทำ จิตมีความเพียร ความขยัน ความอดทน มีความระลึกได้ รู้ตัวทั่วพร้อมเท่ากัน ตื่นตัวอยู่เสมอ สามารถควบคุมตัวเองได้ มีความตั้งมั่นแน่วแน่ ใส สงบ เป็นสมาธิรวมไปถึงความไม่ประมาทที่จะทำให้ก้าวหน้ามั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงาม และพร้อมที่จะใช้ปัญญาในการใช้ชีวิตและประกอบกิจหน้าที่ ด้านสุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัวเศร้าหมอง เร่าร้อน หากแต่มีความสดชื่น เอิบอิ่ม ร่าเริง เบิกบาน ผ่อนคลาย ผ่องใส เป็นสุข ซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพกายและทำให้พฤติกรรมที่ดีงามมีความมั่นคง สอดคล้องกลมกลืนหรืออยู่ในภาวะที่สมดุล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 87 หน้า 312-314, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ปัญญาศึกษา ในด้านปัญญาศึกษา คือ ศึกษาในเรื่องปัญญา พัฒนาด้านปัญญา ในพัฒนาด้านปัญญานี้จะมีการพัฒนาอยู่หลายระดับ เช่น ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมา หรือที่เล่าเรียนมาและรับการถ่ายทอดศิลปวิทยาการ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ การรับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรืออคติด้วยความรัก ความซิงเพราะความกลัว การคิดพินิจพิจารณาวินิจฉัยอย่างมีวิจารณ์ญาณ ด้วยการใช้ปัญญาที่บริสุทธิ์อิสระไม่ถูกกิเลส เช่น ความอยากได้ผลประโยชน์และความเกลียดชังเข้าครอบงำ การรู้จักมอง รู้จักคิด มีหลักการคิด มีวิธีคิดที่จะเข้าถึงความจริงและได้คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 91 หน้า 319-320, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างที่เรียกว่ามองเป็น คิดเป็น เช่น รู้จักวิเคราะห์ แยกแยะ สืบสวนหาเหตุปัจจัยของสิ่งที่เกิดขึ้น ดำรงตั้งอยู่และแปรเปลี่ยนสภาวะไป การรู้จักจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จ ฉลาดใน

วิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย มีความสามารถในการแสวงหา เลือกคัดจัดสรรประมวลความรู้ คิดได้ชัดเจนและสามารถนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงสร้างเป็นเครือข่ายความรู้ และสร้างเป็นความรู้ และสร้างเป็นความรู้ ความคิดใหม่ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ มีความรู้แจ้งเข้าถึงความจริงของโลกและชีวิต รู้เท่าทันกับธรรมดา หรือกับธรรมชาติทั้งหลายที่ทำให้วางใจถูกต้องทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถแก้ปัญหาชีวิต จัดความทุกข์ในจิตใจของตนเองได้หลุดพ้นจากความยึดติดในสิ่งทั้งหลาย จิตไม่ถูกบีบคั้นครอบงำ กระทบกระทั้งด้วยความผันผวนปรวนแปรของสิ่งต่าง ๆ หลุดพ้นอิสระอยู่เหนือกระแสโลก กล่าวโดยสรุปแล้ว ปัญญา 2 ด้านที่สำคัญ คือ ปัญญาเข้าถึงความจริงแห่งธรรมดาของธรรมชาติและปัญญาที่สามารถใช้ความรู้ที่จัดตั้งวางระบบแบบแผนของการดำเนินชีวิตได้ และสังคมของมนุษย์ได้ประโยชน์สูงสุดจากความจริงนั้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539)

2. การใช้หลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในวัฒนธรรมที่หลากหลายที่ปรากฏในยุคสมัยหลัง การที่คนจะมาอยู่ร่วมกันได้นั้นมาจากรูปแบบวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไปทั้งข้าราชการ เกษตรกร พ่อค้าแม่ค้า นักธุรกิจ นักร้องนักแสดง สถาปนิก หนู่มสาวโรงงาน คนขายประกัน นักการเมืองที่ต้องการความสำเร็จที่แตกต่างกันไป ขณะที่ระดับความเข้าใจและรับรู้พระพุทธศาสนาผ่านวัดของแต่ละคนจึงต่างกันไปด้วย รวมถึงความแตกต่างของสถานการณ์ชีวิตที่ต่างกันไปทำให้ความหวังแตกต่างกันไปอีกตามแต่ละขั้นตอน บ้างต้องการให้สอบติด บ้างต้องการให้หายเจ็บป่วย บ้างต้องการมีลูก บ้างต้องการเป็นที่ยอมรับของชุมชนและหมู่คณะ บ้างต้องการฝึกจิต บ้างต้องการรล บ้างต้องการบ้าน บ้างต้องการครอบครัว สิ่งเหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้มีความหลากหลายดังจะพบได้จากนิยายทางศาสนาที่ขยายออกไป (พระไพศาล วิสาโล, 2559) เมื่อมีความหลากหลายจึงจำเป็นต้องหาพื้นที่ในการยอมรับความหลากหลายเหล่านั้นจึงนำไปสู่การเกิดวัดที่ชาวบ้านสร้างขึ้นต้องเป็นไปตามกฎหมายจึงจะเรียกว่าวัดหรือแม้แต่สำนักสงฆ์ต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐ โดยการเห็นชอบของคณะสงฆ์ ในทำนองเดียวกับการแต่งตั้งเจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์ ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเห็นพ้องต้องกันของชาวบ้านอีกต่อไป (พระไพศาล วิสาโล, 2559)

การที่วัดจะกลายเป็นแหล่งชุมชนนั้นได้สร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมกัน โดยจะพบได้จากการที่วัดให้ความสำคัญกับชุมชนเกี่ยวข้องกับอดีตที่พระพุทธศาสนามีรากฐานสัมพันธ์กับชุมชนอย่างการร่วมตำหนิวิธีปฏิบัติตนของพระภิกษุและเสนาสนะเป็นที่อาศัยก็จะดูให้เป็นไปตามความเหมาะสม ในทำนองเดียวกันคนที่จะเป็นอุปัชฌาย์ได้ก็อยู่ที่ชุมชนว่าจะให้ความเคารพนับถือหรือไม่ พระที่มีพรรษาเกิน 10 แต่มีอาจารย์ไม่เหมาะสมหรือยังเป็นครูบาอาจารย์ไม่ได้ ชาวบ้านก็ไม่เอาลูกมาให้บวช กล่าวอีกนัยหนึ่ง อุปัชฌาย์ก็ถูกแต่งตั้งโดยชุมชนด้วยเช่นกัน จึงเป็นเพราะความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างวัดและชุมชน วัดจึงกลมกลืนสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนมาก ซึ่งไม่ได้หมายความว่าวัดปฏิบัติของพระสงฆ์มีความกลมกลืนกับประเพณีท้องถิ่นของชุมชนเท่านั้น ยังรวมถึงการที่พระสงฆ์สามารถเกี่ยวเนื่องในด้านข้อธรรมคำสอนได้อย่างเหมาะสมกับชุมชน ตลอดจนสนองประโยชน์ด้านอื่นด้วยในฐานะเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งข้อพิจารณานี้ทำให้เห็นว่าความเป็นชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความเป็นไปทางด้านศาสนา โดยพระพุทธศาสนาในอดีตของไทยจึงมีลักษณะที่สอดคล้องและเกี่ยวเนื่องชุมชนมาก ถือว่าเป็นพระพุทธศาสนาที่มีวัดหรือชุมชนเป็นศูนย์กลางก็ได้ (พระไพศาล วิสาโล, 2559)

วิธีการที่วัดกลายเป็นองค์ประกอบของชุมชนจึงนำไปสู่การสร้างวัดแบบชาวบ้านที่มีความร่วมกันของวิถีชีวิตที่จะพบได้จากการมองถึงการผสมผสานของการเป็นอยู่เข้ามาประกอบด้วย ดังที่พุทธทาสภิกขุได้ให้คำสอนที่ทำให้ช่วยเข้าใจชีวิตของวิถีชีวิตในวัดมากขึ้นว่า

“ตอนที่มาอยู่สวนโมกขนิมิตนั้นมีของเล่นหลายอย่าง ทั้งเลี้ยงไก่ เลี้ยงนก เลี้ยงกา ไปเที่ยว ท่านเล่าว่าสมัยหนึ่งเคยเล่นชนิดที่มีประโยชน์ทางวัตถุ เคยเล่นหีบเสียง เรียนภาษา เล่นพิมพ์ดีดเพื่อพิมพ์หนังสือ เล่นกล้องถ่ายรูปเพื่อรวบรวมรูปและอะไร ที่คล้ายๆ อย่างนี้ก็เป็นส่วนแห่งการเล่น เรามักจะชอบไปซื้อหาของเก่ามาซ่อมเล่นสนุก ใช้ประโยชน์ได้ก็สนุก เล่นอย่างจิตใจก็เล่นเพลินกับธรรมชาติ เคยเล่นต้นไม้แปลกๆ แปลกสำหรับเรานะ ไม่ใช่แปลกสำหรับผู้อื่น สะสมต้นไม้แปลกๆ เรื่องปลา เรื่องนก เรื่องแมว เรื่องหมา กระทั่งจิ้งจก ตุ๊กแก ก็เคยเป็นเรื่องเล่นสมัยหนึ่งๆ แล้วในที่สุดก็กลายเป็นเรื่องเป็นราวไปได้ นอกจากนั้นก็มีการเล่นพักผ่อนนั่งเล่น นอนเล่น ทำสมาธิเล่น สมาธิเคยทำอย่างเล่นๆ เลยหลายประเภท ไปเที่ยวทะเล ลงเรือไปเล่นทะเล สิ่งที่เราเรียกว่าเล่นมีความหมายมาก กินความกว้างขวาง จากเล็กที่สุดจนถึงใหญ่ที่สุด แม้แต่แต่งโคลงแต่งกลอนก็เป็นของเล่น ไม่ได้จริงจัง ตามแต่โอกาส” (พระไพศาล วิสาโล, 2559)

การผสมผสานกันระหว่างหลักวิถีชีวิตที่เป็นไปตามโลกกับวิถีชีวิตในทางพระพุทธศาสนาจึงถูกพัฒนาขึ้นเป็นหลักปฏิบัติที่เกินเลยจากศีล แต่สร้างเป็นการอยู่ร่วมกันโดยจะพบว่าการเข้าใจกันและกันระหว่างชุมชน โดยอาจมองว่าถ้ามีวัดเข้ามาอยู่คนก็ต้องการเข้ามาอยู่อย่างวัดนี้เป็นตัวอย่างและในแง่ของการอนุเคราะห์ แม้ผมไม่เชื่อไสยศาสตร์ เวลาตั้งชื่อผมก็ตั้งให้มันถูกต้องตัวอักษร ตามตำรา เพราะว่าถ้าต่อไปข้างหน้า เด็กมันรู้ว่าไม่ถูกกับตัวอักษรหรือมีคนไปทักเข้าก็จะรำคาญใจ เลยตั้งตามตัวอักษร” (พระไพศาล วิสาโล, 2559) การเข้าใจบริบทความหลากหลายทางสังคมกับรูปแบบของความเป็นพระจึงอาจจะต้องเข้าใจความหลากหลายเหล่านี้ด้วยเพื่อพิจารณาความเป็นจริงที่ปฏิบัติได้และปฏิบัติไม่ได้ในแต่ละพื้นที่ อีกทั้งยังจะพบพิธีกรรมที่ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและชุมชนนั้นมาจากการมีพิธีกรรมที่เป็นแนวทางการสัมพันธ์เชิงช่วยเหลือกันเกิดขึ้น การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่เป็นมุมมองของคนต่างรุ่นที่จะพิจารณาถึงการที่เราจำเป็นต้องตอบแทนคุณ มองจากความหมายของการทำบุญอันเป็นรากเหง้าที่เหล่าผู้อาวุโสได้ใช้กิจกรรมทางศาสนา เช่น การให้ทาน การปฏิบัติธรรม การบวช เป็นต้น เพื่อใช้เป็นตัวแทนถึงผลประโยชน์และเกิดขึ้นสัมพันธ์กันในแง่ของความเคารพนับถือกัน (ยุคีโอะ ฮายาชิ, 2554: 178-179) โดยจะพบหลักการปฏิบัติในวัดในปัจจุบันที่มี และพระภิกษุสงฆ์ต้องเรียนปริยัติธรรม มีโครงการปล่อยพันธุ์ปลา จัดทำบุญ แสดงธรรมเทศนา ทุกวันพระและวันสำคัญทางศาสนา สนับสนุนสถานที่และเป็นอาจารย์บรรยายธรรมให้ความรู้แก่คณะนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่างๆ (พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี (เหมประไพ) และพระมหาพรชัย สิริโว (ศรีภักดี), 2565)

บทสรุป

จากการศึกษาหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ใช้ปฏิบัติเพื่อพัฒนาการอยู่ร่วมกันพบหลักปฏิบัติ 2 แบบในการอยู่ร่วมกัน คือ 1. หลักปฏิบัติตามหลักธรรมในพระไตรปิฎก เป็นการเอาหลักธรรมาธิปไตยที่กล่าวถึงการให้หลักไตรสิกขา ที่จะพบจากพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม

และโลกแห่งชีวิต เช่น การอยู่ร่วมกันในทางสังคม โดยไม่เบียดเบียนก่อความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือก่อเวรภัย แต่รู้จักมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลดำรงตนอยู่ในกรอบของศีล ดำเนินชีวิตตามหลักของศีล ให้ความร่วมมือกับการรักษาติกาของสังคม กฎเกณฑ์หรือกฎหมายระเบียบแบบแผน หรือวินัยแม่บทของชุมชนหรือสังคมของตนและวัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่า จรรยาบรรณต่าง ๆ และรู้จักแบ่งปัน การเผื่อแผ่แบ่งปันช่วยเหลือตามหลักของการให้ทาน เพื่อช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ของเพื่อนมนุษย์ ให้ความสุขและส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามตลอดจนการประพาสเกื้อกูลแก่ชีวิตอื่น ๆ ทั้งสัตว์มนุษย์และพืชพันธุ์ เช่น การร่วมสร้างเขตอภัยทาน นิวาปสถาน การปลูกสวนป่าสร้างแหล่งต้นน้ำ ดังในสามัญญผลสูตรที่เสนอวิธีการเข้ามาบวชของผู้ที่อยู่ในวิถีชีวิตที่แตกต่างและหลากหลาย และวางกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ทำให้อยู่ร่วมกันได้ และ

2. หลักปฏิบัติในยุคสมัยหลัง มาจากรูปแบบวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไปทั้งข้าราชการ เกษตรกร พ่อค้าแม่ค้า นักธุรกิจ นักร้องนักแสดง เป็นต้น ทุกคนต่างต้องการความสำเร็จที่ต่างกันไป ขณะที่ระดับความเข้าใจและรับรู้พระพุทธศาสนาผ่านวัดของแต่ละคนจึงต่างกันไปด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้มีความหลากหลายดังจะพบได้จากนิกายทางศาสนาที่ขยายออกไป เมื่อมีความหลากหลายจึงจำเป็นต้องหาพื้นที่ในการยอมรับความหลากหลายเหล่านั้นจึงนำไปสู่การเกิดวัดที่ชาวบ้านสร้างขึ้นต้องเป็นไปตามกฎหมายจึงจะเรียกว่าวัดหรือแม้แต่สำนักสงฆ์ต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐ โดยการเห็นชอบของคณะสงฆ์ ในทำนองเดียวกับการแต่งตั้งเจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์ ก็ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเห็นพ้องต้องกันของชาวบ้านอีกต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุคิโอะ ฮายาชิ.(2554). *พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของคนไทยอีสาน: ศาสนาในความเป็นภูมิภาค*. แปลเรียบเรียงโดย พินิจ ลาภธนานนท์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2539). *พุทธธรรมกับปรัชญาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์*. นนทบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). *ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ไซยา: ธรรมทานมูลนิธิ.
- พระไพศาล วิสาโล.(2559). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต : แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระมหาวิบูลย์ กิตติเมธี (เหมประไพ) และพระมหาพรชัย สิริวิโร (ศรีภักดี). (2565). รูปแบบวัดสมานรัตนารามที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน, *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 29(2), หน้า 21-53.
- J. Abraham Velez de Cea. (2013). *The Buddha and Religious Diversity*. New York: Routledge.

หลักการบริหารจัดการวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีน Principles of Managing Theravada Buddhist temples in China

ฐิติกร ยาชูชีพ

Thitikorn Yachoocheep

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Email: tukwell.py@gmail.com

Received April 29, 2025; Revised August 22, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการบริหารจัดการวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีน ด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มชนกลุ่มน้อยในประเทศที่มีการปกครองแบบรวมศูนย์ทางการเมือง และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในภูมิภาคอื่นที่มีอิทธิพลมากกว่า ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดการวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีน ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดทางการเมือง ที่รัฐบาลเน้นควบคุมกิจกรรมทางศาสนาให้อยู่ภายใต้กรอบที่กำหนด ข้อจำกัดทางวัฒนธรรม ซึ่งการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนดั้งเดิมและพระพุทธศาสนาเถรวาทก่อให้เกิดความท้าทาย และปัญหาด้านการบริหารจัดการวัด ที่ประเทศจีนต้องการให้วัดเป็นจุดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างความท้าทายในด้านการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาพระสงฆ์และผู้นำศาสนา ไปจนถึงการประสบปัญหาเรื่องการบำรุงรักษาและงบประมาณ วัดจำเป็นต้องสร้างความชอบธรรมคู่ทั้งต่อกฎหมายและต่อพระธรรมวินัยควบคู่พุทธศาสตร์ผสมกลมกลืนที่รักษาแก่นวินัยเถรวาท พร้อมพัฒนาทุนสังคมแบบเชื่อมโยงผ่านบริการสองภาษา การอธิบายความหมายเชิงธรรมของพิธี และการใช้สื่อกลางพรมแดน เพื่อก่อรูปความหมายร่วมโดยไม่ทำให้ถูกกลืนกลาย การบริหารจัดการวัดพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีนจึงต้องใช้แนวทางบริหารจัดการแบบองค์รวม กล่าวคือ มีการคิดเชิงระบบ วัดควรดำเนินการบริหารโดยมองระบบโดยรวม เช่น การเชื่อมโยงวัดกับชุมชน การส่งเสริมการศึกษา และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการตัดสินใจหลายมิติครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สมดุล และคำนึงถึงความยั่งยืนด้วยการจัดการที่เน้นการสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการวัด; พระพุทธศาสนาเถรวาท; ประเทศจีน

Abstract

This article aims to study the principles of managing Theravada Buddhist temples in China by studying relevant documents and research. The study reveals

that Theravada Buddhism in China is primarily practiced by ethnic minority groups in a centralized political system, with a distinct cultural divergence from the more dominant Mahayana Buddhism. These factors significantly influence the management of Theravada Buddhist temples in China, presenting challenges such as political constraints, where the government emphasizes control over religious activities within prescribed boundaries; cultural constraints, as the integration of traditional Chinese culture with Theravada Buddhism creates challenges; and administrative issues, as the government often aims to develop temples into cultural tourism destinations. This creates management challenges, including the training of monks and religious leaders, as well as issues with maintenance and funding. Temples must establish dual legitimacy with respect to both state law and the Dhamma-Vinaya, in tandem with an integration strategy that preserves the Theravada disciplinary core, while cultivating bridging social capital through bilingual services, Dhamma-based explication of ritual meanings, and the use of boundary objects to co-construct shared meanings without assimilation. The management of Theravada Buddhist temples in China requires a holistic management approach. This includes systems thinking, where temples operate with a systemic perspective, such as connecting temples with communities, promoting education, and managing resources sustainably; multi-dimensional decision-making, which considers economic, social, and cultural aspects to achieve balanced outcomes; and sustainability, emphasizing the development of sustainable results.

Keywords: Temple Management; Theravada Buddhism: China

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลก มีต้นกำเนิดในชมพูทวีป (อินเดียในปัจจุบัน) เมื่อกว่า 2,500 ปีที่แล้ว โดยมีพระพุทธเจ้าหรือเจ้าชายสิทธัตถะ โคตม เป็นผู้ตรัสรู้และเผยแผ่หลักธรรมคำสอน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อปลดปล่อยทุกข์และนำไปสู่ความหลุดพ้น พระพุทธศาสนานับเป็นมรดกทางจิตวิญญาณที่สำคัญของมนุษยชาติ ซึ่งยังคงมีบทบาทสำคัญในหลายสังคมทั่วโลกมาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันมีศาสนิกชนที่นับถือพุทธศาสนามากมายทั่วโลก และด้วยเหตุที่เป็นศาสนาที่เก่าแก่จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลักธรรมบางข้อ ตลอดจนทั้งรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาเพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัยในแต่ละท้องถิ่น เมื่อเวลาได้ล่วงเลยประมาณ 100 ปี ภายหลังกุศโลปนิพพานได้เกิดความแตกแยกทางความคิดเห็นทำให้พุทธศาสนาถูกแบ่งออกเป็น 2 นิกาย คือ นิกายเถรวาทและนิกายมหายาน (ธนิต อยู่โพธิ์, 2511) โดยพระพุทธศาสนาในประเทศจีนส่วนใหญ่เป็นนิกายมหายาน ซึ่งมีประเพณี คำสอน และหลักความเชื่อที่แตกต่างจากนิกายเถรวาท เช่น เถรวาทเชื่อว่ามีพระพุทธเจ้าเพียงองค์เดียว แต่มหายานเชื่อว่ามีพระพุทธเจ้ามากมายมหาศาล

เปรียบเสมือนเม็ดทรายบนชายหาด หรือการปรับกฎระเบียบต่าง ๆ และความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ แต่โดยเนื้อแท้แล้วทั้งสองนิกายก็มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน คือ แสวงหาการหลุดพ้น (กองคลัง มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2560) สำหรับส่วนประกอบที่สำคัญของพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นนิกายเถรวาทหรือนิกายมหายาน มี 3 ประการประกอบด้วย พระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งทั้ง 3 ประการนี้ถูกรวบรวมให้อยู่ในจุดเดียวกัน เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่พุทธศาสนาไปสู่ประชาชนผู้เลื่อมใสและชุมชนรอบบริเวณ โดยสถานที่แห่งนี้โดยนิยามเรียกกันว่า วัดหรืออาวาส โดยวัดจะทำหน้าที่ให้บริการเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาแก่ชุมชน รวมทั้งเผยแผ่คำสอนของพุทธศาสนา นอกจากนี้วัดยังคงทำหน้าที่เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับการพบปะพูดคุยกันทั่วไป การพักผ่อนจิตใจ การประชุมหารือ การให้พื้นที่ประกอบกิจกรรมค้าขาย การให้การศึกษา การให้บริการสาธารณสุข ไปจนถึงงานประเพณีต่าง ๆ ดังนั้น วัดจึงไม่ได้เป็นเพียงสถานที่สำคัญทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่สำคัญของชุมชนและสังคมอีกด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า วัดเป็นสถานที่สำคัญและเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา

แม้พระพุทธศาสนาเถรวาทจะไม่ได้เป็นกระแสหลักในจีนเหมือนศาสนาพุทธมหายาน แต่ก็มีความสำคัญในบางพื้นที่โดยเฉพาะในมณฑลยูนนาน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนกลุ่มน้อย เช่น ชาวไทลื้อ (ไต) และชาวไต (พระปลัดระพิน พุทธิสารโร ดิเรก ด้วงลอย และมัลลิกา ภูมะธน, 2566) ที่สืบทอดพระพุทธศาสนาเถรวาทมาอย่างยาวนาน พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีความเกี่ยวข้องทั้งในเชิงศาสนา วัฒนธรรม และการเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย อีกทั้งปัจจุบันรัฐบาลจีนยังมีบทบาทในการสนับสนุนพุทธศาสนาในรูปแบบที่ช่วยส่งเสริมความสามัคคีทางวัฒนธรรมและการพัฒนาชุมชน จึงทำให้มีแนวโน้มการเพิ่มจำนวนผู้นับถือพุทธเถรวาทมากขึ้น

ในท้ายที่สุด วัดจัดว่าเป็นองค์กรหนึ่งที่มีผลในหลากหลายระดับไล่ตั้งแต่ระดับประเทศที่มีความสำคัญในเชิงศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ไปจนถึงระดับชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามประเพณีและวัฒนธรรม เมื่อวัดเข้าสู่สังคมโลกยุคใหม่ที่มีเทคโนโลยีและการใช้ชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปประกอบกับปัจจัยอื่น ๆ ที่ตามมาจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น การเพิ่มจำนวนของผู้นับถือพุทธเถรวาท การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ หลักการบริหารจัดการวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงสำคัญยิ่งในการเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้วัดเถรวาทในประเทศจีนสามารถทำการบริหารจัดการได้อย่างถูกต้อง และประสบความสำเร็จในระยะยาว เพื่อให้เกิดแนวทางการปฏิบัติและการจัดการที่ยั่งยืน สามารถสร้างจุดแข็ง แก่ไขจุดอ่อนของวัด พร้อมทั้งขยายและพัฒนาให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางสำคัญของชุมชน รวมถึงการสร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนให้อยู่ในครรลองคลองธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท สร้างวัฒนธรรมที่ดีงามและยั่งยืน

พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีน

พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาสู่ประเทศจีนตั้งแต่ 217 ปีก่อน ค.ศ. (คือราว พ.ศ. 326) แต่ตามที่ปรากฏหลักฐานในทางราชการ ค้นได้ว่าเมื่อ ค.ศ. 65 (พ.ศ. 608) พระจักรพรรดิมีงตี้ แห่งราชวงศ์ฮั่น ทรงส่งคณะทูต 18 คนไปสืบศาสนา ณ เมืองโซตาน (ปัจจุบันอยู่ในภาคตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลซินเจียงในประเทศจีน ในสมัยโบราณ โซตานเคยเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของอินเดีย และพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่โซตานตั้งแต่ 217 ปี ก่อนคริสต์ศักราช) หลังจากนั้น 2 ปี คณะทูตก็ได้

กลับมายังประเทศจีน พร้อมด้วยพระภิกษุ 2 รูป คือ พระกาศยปะมาตังคะ กับ พระธรรมรักษะ และ คัมภีร์พระพุทธศาสนาส่วนหนึ่ง พระภิกษุทั้ง 2 รูปได้มาพำนักอยู่ ณ วัดม้าขาว แห่งนครโลยาง (ลกเอี้ยง) และได้แปลพระคัมภีร์เป็นภาษาจีนหลายคัมภีร์พุทธ(พระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต), 2540) ศาสนานี้ขึ้นอยู่กับแผ่นดินจีนมาโดยตลอด มีการสร้างวัดต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่เป็นวัดหลวงและวัดราษฎร์ บางช่วงที่พระจักรพรรดิสนับสนุนพระพุทธศาสนาก็เจริญขึ้นสลับกับลัทธิอื่น ๆ พระพุทธศาสนาเถรวาทเข้าสู่ประเทศจีนผ่านการเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมและศาสนา ระหว่างจีนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ไทย พม่า และลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชายแดน เช่น มณฑลยูนนาน ซึ่งมีชาวไทลื้อ (Dai Lue) ไทใหญ่ (Shan) และชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธเถรวาทมาแต่เดิม (Wikipedia, 2024) โดยประมาณศตวรรษที่ 3 พุทธศาสนาเถรวาทได้เข้ามาเมืองเชียงรุ่ง และศตวรรษที่ 12 พุทธศาสนาถึงจุดที่เจริญที่สุดในเมืองเชียงรุ่ง ชาวไทลื้อเริ่มสร้างวัดปฏิบัติศาสนากิจ (Dao Li, 2561) วัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีนได้สะท้อนถึงความเรียบง่ายและมุ่งเน้นการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย พระภิกษุในวัดเหล่านี้มักเน้นการศึกษาพระไตรปิฎกและปฏิบัติสมถกรรมฐาน โดยวัดยังคงมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังชนกลุ่มน้อยในประเทศจีนอีกด้วย (พระกฤตกร จุฑาเกียรติ และพินิจ ลาภอนันท์, 2563)

บทบาทและความสำคัญของวัดเถรวาทในประเทศจีน

1. บทบาทในเชิงศาสนา วัดเถรวาทในประเทศจีนมีหน้าที่สำคัญในการสืบทอดคำสอนของพระพุทธเจ้าและการเผยแผ่พระธรรมคำสอน พระสงฆ์ในวัดเถรวาทเน้นการปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานอย่างเคร่งครัด เพื่อพัฒนาปัญญาและความสงบในจิตใจ นอกจากนี้ วัดยังเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมสำคัญ เช่น การบวช การสวดมนต์ และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธในท้องถิ่น (แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, 2560)

2. บทบาทในด้านวัฒนธรรม วัดเถรวาทในประเทศจีนยังมีบทบาทในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งสะท้อนให้เห็นในสถาปัตยกรรมของวัดที่ผสมผสานระหว่างรูปแบบจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การใช้ศิลปะจีนในการตกแต่งพระอุโบสถหรือวิหาร และการจัดเทศกาลประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อของพุทธศาสนา (Liu Shuwen, 2022)

3. บทบาทในการศึกษา วัดเถรวาทในประเทศจีนเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา พระพุทธศาสนาเถรวาท มีการจัดการศึกษาพระไตรปิฎก การสอนภาษาบาลี และการฝึกอบรมพระสงฆ์เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเผยแผ่ศาสนาในประเทศจีนและประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาค การบริหารการศึกษาในวัดยังรวมถึงการสอนภาษาและวัฒนธรรมจีนแก่พระสงฆ์จากประเทศอื่น ๆ ที่เดินทางมาเพื่อศึกษาศาสนาในประเทศจีน (พระกฤตกร จุฑาเกียรติ และพินิจ ลาภอนันท์, 2563)

4. บทบาทในการพัฒนาชุมชน นอกเหนือจากบทบาทในด้านศาสนาและวัฒนธรรม วัดเถรวาทในประเทศจีนยังสนับสนุนการพัฒนาชุมชนผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมช่วยเหลือสังคม การอบรมทักษะอาชีพ และการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน อีกทั้งวัดยังเป็นพื้นที่สำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้และการส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน (Liu Shuwen, 2022)

5. บทบาทในการเชื่อมโยงระหว่างประเทศ วัดเถรวาทในประเทศจีนเป็นสัญลักษณ์สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีนกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ไทย ศรีลังกา และเมียนมาวัดเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในฐานะพื้นที่แลกเปลี่ยนทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนพระสงฆ์ การจัดงานแสดงทางวัฒนธรรม และการประชุมทางศาสนาระหว่างประเทศ (พระอดิสร แก่นมะนิตัน, 2566)

จากที่กล่าวมาจะพบว่า วัดเถรวาทในประเทศจีนมีบทบาทสำคัญในหลากหลายมิติ ตั้งแต่การเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมไปจนถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการพัฒนาชุมชน บทบาทเหล่านี้ไม่เพียงแสดงถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีน แต่ยังสะท้อนถึงความสามารถของวัดในการปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน

หลักการบริหารจัดการ

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานของทุกองค์การ ไม่ว่าจะเป็นองค์การภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์การไม่แสวงผลกำไร เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลว และเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ ตลอดจนการเป็นมรดกสำคัญที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ โดยจะต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งการวินิจฉัยสั่งการนั้นเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นในครอบครัวหรือองค์การย่อมมีความเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้นการบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม

การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์การ อำนวยการ และควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Control) (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2539)

การบริหารเป็นการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรทางการบริหารมาใช้ในการกระบวนการบริหารเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการแบบองค์รวม (Holistic Management) เป็นการพิจารณาองค์การหรือระบบในภาพรวมแทนการแยกส่วน โดยมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างเป้าหมายระยะสั้นและความยั่งยืนในระยะยาว การบริหารแบบองค์รวม หมายถึง การจัดการที่มองระบบหรือองค์การในภาพรวม โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และผลกระทบที่เกิดขึ้นในทุกมิติ แนวคิดนี้เน้นว่าองค์การไม่สามารถดำรงอยู่โดยปราศจากการเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ตามแนวคิดของ Senge (1990) การบริหารแบบองค์รวมมุ่งเน้น Systems Thinking หรือการคิดเชิงระบบ ซึ่งเป็นการเข้าใจว่าองค์ประกอบในระบบส่งผลกระทบต่อกันอย่างไร ซึ่งหลักการสำคัญของการบริหารแบบองค์รวมมีดังนี้

1) การมองเชิงระบบ (Systems Thinking) แนวคิดนี้เน้นการมององค์กรในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่ใหญ่กว่า โดยพิจารณาความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยต่าง ๆ เช่น ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ฝ่ายการตลาด ฝ่ายผลิต และฝ่ายวิจัยจะต้องร่วมมือกันเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2) การตัดสินใจที่ครอบคลุมหลายมิติ (Multi-dimensional Decision Making) การบริหารแบบองค์รวมให้ความสำคัญกับการพิจารณาในหลายมิติ เช่น เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สมดุล

3) ความยั่งยืน (Sustainability) มุ่งเน้นการสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งไม่เพียงแต่คำนึงถึงผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ แต่ยังพิจารณาถึงผลกระทบต่อชุมชนและทรัพยากรทางธรรมชาติ

4) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Engagement) ผู้นำต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ ชุมชน และผู้ถือหุ้น เพื่อให้เกิดการบูรณาการที่สอดคล้องกัน (Senge, 1990; Savory, A., & Butterfield, J., 2016)

การบริหารแบบองค์รวมเป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับองค์กรในยุคปัจจุบัน ที่ต้องเผชิญกับความท้าทายด้านความซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลง การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร แต่ยังส่งเสริมความยั่งยืนในทุกมิติทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการให้ได้ผลที่ตามต้องการควรประกอบด้วยหลัก 6 ประการ (นายแพทย์คม ป้องพันธ์, 2551) ดังนี้

1) จับจุด หมายถึง การพัฒนาที่ถูกต้อง เหมาะสม การเริ่มต้นที่ดีต้องเริ่มต้นที่ผู้นำ สังคม ต้องการผู้นำที่เข้มแข็ง การพัฒนาจะต้องเริ่มที่ศรัทธาและปัญญา ผู้นำคือผู้สร้างศรัทธาและใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา

2) จ่อไฟ หมายถึง การจุดประกายให้เกิดศรัทธากับมวลสมาชิก หรือจุดประกายอุดมการณ์ให้เกิดขึ้นในหัวใจสมาชิก เมื่อเกิดศรัทธาการพัฒนาจะเริ่มต้น เมื่อยังไม่เกิดศรัทธาจะยังไม่เริ่มต้น ผู้นำหรือเจ้าอาวาสจะต้องจุดประกายที่ตนเองก่อนแล้วจุดประกายให้พระเณรในวัดและประชาชนรอบ ๆ วัด ในที่นี้หมายถึง การเริ่มต้นที่หัวใจนั่นเอง

3) ใส่เชื้อ หมายถึง การจัดประสบการณ์ การพัฒนาต่าง ๆ ให้กับกลุ่ม เช่น กิจกรรมการบวชเรียน การศึกษาปฏิบัติธรรม การส่งเสริมสหกรณ์ การทำวัตรสวดมนต์ เป็นต้น

4) เกื้อกูล หมายถึง การสนับสนุนร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ เช่น การร่วมมือกันในลักษณะ “บวร” มีทั้งองค์ภคารัฐ - เอกชนสนับสนุนร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง

5) หนุนเนื่อง หมายถึง การเติบโตของกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีสมาชิกเพิ่มขึ้น อุดมการณ์เหนียวแน่นขึ้น มีกิจกรรมเผยแพร่เพิ่มขึ้น

6) ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ยั่งยืน ทุกอย่างต้องเป็นอุดมการณ์อยู่ในใจของทุก ๆ คนในชุมชนมีการพัฒนาสร้างสรรค์ไปโดยลำดับ

การบริหารเป็นกลไกหลักขององค์การและสังคมที่กำหนดความสำเร็จและความล้มเหลว โดยเป็นศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จผ่านผู้อื่น ภายใต้หน้าที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การแต่งตั้งบุคลากร การอำนวยความสะดวก และการควบคุม เพื่อระดมทรัพยากรสู่เป้าหมายร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แนวคิดการบริหารแบบองค์รวมเสนอให้พิจารณาองค์การใน

ฐานะระบบที่เชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อม โดยเน้นการคิดเชิงระบบ การตัดสินใจพหุมติ (เศรษฐกิจ-สังคม-สิ่งแวดล้อม) ความยั่งยืนระยะยาว และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การบูรณาการกรอบดังกล่าวช่วยให้การบริหารเปลี่ยนจากการแก้ปัญหาแบบแยกส่วน ไปสู่การจัดการที่มีความเชื่อมโยง ตรวจสอบได้ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผลลัพธ์คือองค์การที่รักษาสมดุลระหว่างประสิทธิภาพระยะสั้นกับความยั่งยืนระยะยาว ตอบสนองเป้าหมายเชิงนโยบายและคุณค่าของสังคมร่วมสมัย

หลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการ

การบริหารจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารองค์การเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด ซึ่งการที่พระพุทธศาสนาจะมีความมั่นคงอยู่ได้นาน พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่าจะต้องมีพระศาสดาดี พระธรรมดี และพระสงฆ์ดีตั้งพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “ดูกรจุนทะ อนึ่ง ศาสดาในโลกนี้เป็นสัมมาสัมพุทธะ และธรรมเล่าก็เป็นธรรมอันศาสดานั้นกล่าวไว้ดีแล้ว ประกาศไว้ดีแล้ว เป็นธรรมที่จะนำผู้ปฏิบัติให้ออกไปจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมอ่านท่านผู้เป็นสัมมาสัมพุทธะประกาศไว้ทั้งสาวกก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบยิ่ง เป็นผู้ประพฤติตามธรรม ย่อมสมาทานธรรมนั้นประพฤติ สาวกนั้นเป็นผู้อันใคร ๆ พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรอาวุโส เป็นลาภอย่างยิ่งของท่านนั้นท่านนั้นได้ดีแล้ว ด้วยว่าพระศาสดาของท่านก็เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมเล่าก็เป็นธรรมอันพระศาสดานั้นกล่าวไว้ดีแล้ว ประกาศไว้ดีแล้ว เป็นธรรมที่จะนำผู้ปฏิบัติให้ออกไปจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ท่านผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธะประกาศไว้ ทั้งตัวท่านก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบยิ่ง เป็นผู้ประพฤติตามธรรม ย่อมสมาทานธรรมนั้นประพฤติ ด้วยเหตุดังนี้แล จุนทะ แม้ศาสดาก็ควรได้รับสรรเสริญในธรรมนั้น แม้ธรรมก็ควรได้รับสรรเสริญในธรรมนั้น แม้สาวกเล่าก็ควรได้รับสรรเสริญในธรรมนั้นอย่างนี้ ดูกรจุนทะ ผู้ใดแลพึงกล่าวกะสาวกเห็นปานนั้นอย่างนี้ว่า ท่านเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อธรรมอันควรรู้ จักยังธรรมอันควรรู้ให้สำเร็จได้โดยแท้ ผู้ที่สรรเสริญ ผู้ที่ได้รับสรรเสริญ ผู้ที่ได้รับสรรเสริญแล้วย่อมปรารภความเพียรโดยประมาณยิ่ง คนทั้งหมดนั้นจะประสบบุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร ดูกรจุนทะ เพราะว่าข้อนี้ย่อมมีในธรรมวินัยที่ศาสดากล่าวไว้ดีแล้ว ประกาศไว้ดีแล้ว เป็นธรรมที่จะนำผู้ปฏิบัติให้ออกไปจากทุกข์ได้ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เป็นธรรมที่ท่านผู้เป็นสัมมาสัมพุทธะประกาศไว้ อย่างนี้แล ฯ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 169 หน้า 129, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

“ธรรมทั้งหลายเหล่านั้นใด อันเราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง บริษัททั้งหมดเทียว พึงพร้อมเพรียงกันประชุมรวบรวมตรวจตราอรรถด้วยอรรถ พยัญชนะด้วยพยัญชนะ ในธรรมเหล่านั้น โดยวิธีที่พรหมจรรย์นี้จะพึงเป็นไปตลอดกาลยืดยาว ตั้งมั่นอยู่สิ้นกาลนานพรหมจรรย์นั้นจะพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความอนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรจุนทะ ก็ธรรมทั้งหลายเหล่านั้นอันเราแสดงแล้วด้วยความรู้ยิ่งเป็นไฉน ที่บริษัททั้งหมดเทียว พึงพร้อมเพรียงกันประชุมรวบรวมตรวจตราอรรถด้วยอรรถ พยัญชนะด้วยพยัญชนะ โดยวิธีที่

พรหมจรรย์นี้จะพึงตั้งอยู่ตลอดกาลยียาว ตั้งมั่นอยู่สันกาลนาน พรหมจรรย์นั้นจะพึงเป็นไป เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลายคืออะไรบ้าง คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อธิเบทา 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 ดุจรถุนทะ ธรรมทั้งหลายเหล่านี้แล อันเราแสดงแล้วด้วยความรู้ยิ่ง ซึ่งเป็นธรรมที่บริษัททั้งหมดเทียว พึงพร้อมเพรียงกันประชุมรวบรวมตรวจตราอรรถด้วยอรรถ พญฺชนะด้วยพญฺชนะโดยวิธีที่ พรหมจรรย์นี้จะพึงตั้งอยู่ตลอดกาลยียาว ตั้งมั่นอยู่สันกาลนาน พรหมจรรย์นั้นจะพึงเป็นไป เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 177 หน้า 138, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

“ภิกษุสาวกของเราเป็นเถระ เป็นผู้เชี่ยวชาญได้รับแนะนำแล้ว เป็นผู้แก่กล้าล้ำ บรรลุธรรม เป็นแดนเกษมจากโยคะแล้วสามารถที่จะกล่าวพระสัทธรรมได้โดยชอบ สามารถที่จะแสดงธรรมให้มีปฏิหาริย์ข่มขี่ปรปวาทที่เกิดขึ้นแล้วเสียได้ด้วยดี โดยชอบธรรมมีอยู่ ดุจรถุนทะ บัดนี้ ภิกษุสาวกทั้งหลายของเราผู้เป็นเถระก็มีอยู่ ผู้ปานกลางก็มีอยู่ ผู้ใหม่ก็มีอยู่ ดุจรถุนทะ บัดนี้ ภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเราผู้เป็นเถรีก็มีอยู่ ผู้ปานกลางก็มีอยู่ ผู้ใหม่ก็มีอยู่ ดุจรถุนทะ อุบาสกสาวกทั้งหลายของเราผู้เป็นคฤหัสถ์หนุ่มสาวหนุ่มสาวประพฤติพรหมจรรย์ก็มีอยู่ บริโศคกามก็มีอยู่ ดุจรถุนทะ บัดนี้ อุบาสกสาวิกาทั้งหลายของเราผู้เป็นคฤหัสถ์หนุ่มสาวหนุ่มสาวประพฤติพรหมจรรย์ก็มีอยู่ บริโศคกามก็มีอยู่ ดุจรถุนทะ อนึ่ง ในบัดนี้ พรหมจรรย์ของเราสำเร็จผลแพร่หลายกว้างขวาง ชนเป็นอันมากรู้ได้เป็นปึกแผ่นพอที่เทพตามนุษย์ทั้งหลายประกาศไว้ด้วยดีแล้ว ฯ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 175 หน้า 135, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ 2 ประการดังกล่าวมานานแล้วคือ อัตตहितสมบัติ หมายถึงความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตตปฏิบัติ หมายถึงความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์การ พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอัตตहितสมบัติและปรหิตตปฏิบัติจึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อัตตहितสมบัติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าก็คือ ความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าใช้หลัก 4 ส คือ

- 1) สันทสสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย
- 2) สมหาพนา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกรว่าต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง
- 3) สมุตเตชนา (แก่กล้า) หมายถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย
- 4) สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 9 ข้อ 198 หน้า 160, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับได้ง่ายเพราะไม่ใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแสดงธรรมเป็นโดยดั่งที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำมาความดีซึ่งเรียกว่า อธิปไตย 3 ประการ คือ 1) อัตตานิธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง 2) โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง บันทึบ ยึดยศฐาหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง และ 3) ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือยึดธรรม คือหน้าที่เป็นสำคัญ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 479 หน้า 187, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พุทธวิธีบริหารเป็นธรรมาธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรมคือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า “พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมสักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 450 หน้า 137, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ภายหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วไปนาน พระมหากัสสปะได้ปฏิบัติตามพุทธพจน์โดยเรียกประชุมพระอรหันต์ 500 รูป เพื่อสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่สำหรับใช้เป็นหลักอ้างอิงในการบริหารกิจการพระศาสนา นับตั้งแต่นั้นมาการบริหารกิจการพระศาสนาก็ยึดหลักธรรมวินัยในพระไตรปิฎกเป็นหลัก โดยมีคณะสงฆ์เป็นองค์การบริการสูงสุดสืบต่อจนทุกวันนี้

อย่างไรก็ดีคุณธรรมที่นักบริหารพึงมี คือ อปริหานิยธรรม 7 ของกษัตริย์วัชชีหรือวัชชีอปริหานิยธรรม 7 ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง ประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีบัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติมั่นตามวัชชีธรรม (หลักการ) ตามที่วางไว้เดิม 4) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชีเคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง 5) บรรดากุลสตรีกุลมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออดคร่ำครวญใจ 6) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมมิกลบเลือนที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป 7) จัดให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้างหมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นโดยผาสุก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 10 หน้า 18, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักอปริหานิยธรรม 7 ประการนี้พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่าเมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุแหยกให้แตกสามัคคี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

นักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ 4 ประการ คือ 1) ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด 2) วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร 3) อนวัชชพละ กำลังการ

งานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต 4) สังคหผละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษย์สัมพันธ์ พลหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ นักบริหารจะสามารถวางแผนจัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการ และควบคุมได้ดี ต้องมีความฉลาดขยัน สุจริต และมนุษย์สัมพันธ์ยิ่งเขามีคุณธรรมทั้ง 4 ข้อนี้เพิ่มมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าใครคนใดขาดคุณธรรมทั้ง 4 ประการ แม้เพียงบางข้อ เขาก็เป็นนักบริหารที่ดีไม่ได้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2549)

พระมหาเถระผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ทัศนะไว้ถึงหลักธรรมาภิบาล ว่าคือ การปกครอง การบริหารแบบบูรณาการของหัวหน้าฝ่ายบริหารขององค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของทางราชการในส่วนกลาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ดี องค์กรรัฐวิสาหกิจและองค์กรธุรกิจเอกชนก็ดี องค์กรทางศาสนาและองค์กรสาธารณะอื่น ๆ ก็ดี ที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง เรียกว่าการบริหารการปกครองที่ดี (Good Governance) นั้น ประมวลรวมย่อลงในหลักธรรมาภิบาลตามแนวความคิดปรัชญาเชิงพุทธ 4 ประการ คือ (พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), 2548)

1) หลักความถูกต้อง (Accuracy/Valid) การบริหารการปกครองที่ดีต้องเป็นไปด้วยความถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง 1 ถูกต้องตามหลักวิชาการ 1 ถูกต้องตามความต้องการ และ/หรือได้รับความพึงพอใจของประชาชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย 1 และถูกต้องตามหลักศีลธรรม 1

2) หลักความเหมาะสม (Appropriate/Proper) หมายถึง ความรู้บริหารจัดการองค์กรหรือหน่วยงาน และปกครองดูแลผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ด้วยความเหมาะสมกับเหตุผล เหมาะสมกับบุคคล กับชุมชน กับกาลเวลา สถานที่ และให้เหมาะสมกับสถานการณ์แวดล้อม เมื่อยามจำเป็นที่ให้อำนาจยืดหยุ่น (Flexible) หรือประนีประนอม (Compromise) โดยไม่เสียหลักการ ให้การปฏิบัติงานสำเร็จอย่างได้ผลดีที่สุด ให้มีส่วนเสียหายน้อยที่สุด หรือให้ไม่เสียหายเลย ความแข็งแกร่งหรือแข็งแกร่งด้วยมานะ ทิฐินิยยอมหักไม่ยอมงอ มิใช่อุบายที่ดีที่จะให้ประสบผลสำเร็จได้ตลอดไป

3) หลักความบริสุทธิ์โปร่งใส (Purity/Transparency) หมายถึง การบริหารการปกครอง การตัดสินใจหรือการวินิจฉัยสั่งการใด ๆ ก็เป็นไปได้อย่างความบริสุทธิ์ใจ คือ ด้วยเจตนาบริสุทธิ์ มุ่งตรงต่อความสำเร็จอย่างได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูง มุ่งตรงต่อประโยชน์และความสันติสุขโดยส่วนรวมของประชาชนเป็นสำคัญ จึงเป็นการบริหารที่สุจริต มีความโปร่งใส (Transparent) ตรวจสอบได้

4) หลักความยุติธรรม (Justice) หมายถึง การบริหารจัดการกิจกรรม และ/หรือโครงการต่าง ๆ ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ (High Efficiency) กล่าวคือ ให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิผล (Effectiveness) และได้รับความพึงพอใจ (Satisfaction) โดยธรรมจากชนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างสูง คำนึงค่าต่อการลงทุน (Investment Costs) ได้แก่ กำลังงบประมาณ กำลังบุคลากรและทรัพยากร ตลอดจนระยะเวลาที่ใช้ในการบริหารจัดการที่ต่ำ คือ อย่างประหยัดและคุ้มค่า และหมายถึงการปกครอง บังคับบัญชา ดูแล ปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาด้วยความเป็นธรรม คือ ไม่อคติด้วยความรัก ไม่อคติด้วยความโกรธหรือเกลียดชัง ไม่อคติด้วยความเกรงกลัว และไม่อคติด้วยความหลง

หลักธรรมาภิบาล 4 ประการนี้ ย่อมเป็นหลักสำคัญสำหรับผู้ปกครอง ผู้บริหารทุกระดับสามารถใช้เป็นแนวทางในการปกครองบังคับบัญชาดูแลผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และใช้ในการบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ ขององค์กรให้ประสบความสำเร็จและให้บรรลุผลดี มีประสิทธิภาพสูงได้อย่างเหมาะสม

ความท้าทายในการจัดการวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีน

พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มชนกลุ่มน้อยในประเทศที่มีการปกครองแบบรวมศูนย์ทางการเมือง และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในไทย ซึ่งมีอิทธิพลมากกว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดการวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีน ดังนี้

1) ข้อจำกัดทางการเมือง ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งควบคุมกิจกรรมทางศาสนาอย่างเข้มงวด ซึ่งวัดพระพุทธศาสนาเถรวาทมักเผชิญกับข้อจำกัดจากนโยบายของรัฐที่เน้นควบคุมกิจกรรมทางศาสนาให้อยู่ภายใต้กรอบที่กำหนด เช่น ในหลายพื้นที่รัฐบาลจีนพยายามสร้างความสมดุลระหว่างการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการควบคุมการปฏิบัติศาสนกิจ (ชญาพร จินชาวนา, 2567) ตลอดจนการที่รัฐกำหนดข้อบังคับที่ทำให้การเผยแพร่ศาสนาและกิจกรรมของวัดถูกจำกัดพื้นที่ที่รัฐพิจารณาว่าอาจกระทบต่อเสถียรภาพของชาติ (พระครูปลัดมหาเถรานุวัตร (ศรีณภิรมย์ จุลทกาล), 2560) เป็นต้น จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะพบว่า

2) ข้อจำกัดทางวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาในประเทศจีนส่วนใหญ่เป็นนิกายมหายานซึ่งมีความแตกต่างในพิธีกรรม คำสอน และการปฏิบัติจากวัดเถรวาท วัดเถรวาทจึงต้องแข่งขันกับนิกายมหายานที่มีความแข็งแกร่งกว่าในด้านบุคลากรและทรัพยากร ตลอดจนอิทธิพลของลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋า ซึ่งการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนดั้งเดิมและพระพุทธศาสนาเถรวาทก่อให้เกิดความท้าทายที่เฉพาะเจาะจง เช่น การปะทะระหว่างลัทธิขงจื้อและพุทธศาสนา จากการศึกษาเรื่อง “แนวคิดสมณะไม่ให้ไหว้กษัตริย์” ของราชวงศ์จิ้น สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งทางปรัชญาระหว่างขงจื้อและพระพุทธศาสนา ซึ่งส่งผลต่อการปรับตัวของพุทธศาสนาในสังคมจีน (วรรณรัตน์ มหาธาราทอง, 2567) และการผสมผสานระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทกับลัทธิเต๋า ซึ่งความเชื่อดั้งเดิมและพิธีกรรมจีนยังคงมีอิทธิพลสูงในสังคม ส่งผลให้พระพุทธศาสนาเถรวาทยังต้องปรับเปลี่ยนวิธีปฏิบัติให้เหมาะสม อีกทั้งวัดพุทธเถรวาทส่วนใหญ่ในประเทศจีนมักตั้งอยู่ในพื้นที่ของชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวไทในมณฑลยูนนาน ภาษาและประเพณีที่แตกต่างจากชาวฮั่นทำให้เกิดช่องว่างในการสื่อสารและการยอมรับ

3) ปัญหาด้านการบริหารจัดการวัด การปฏิรูปวัดเถรวาทในประเทศจีนให้เป็นจุดท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสร้างความท้าทายในด้านการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการฝึกฝนพระสงฆ์และผู้นำศาสนาที่รู้จักถึงพระธรรมวินัยแบบเถรวาทเป็นสิ่งท้าทาย เนื่องจากวัดในประเทศจีนขาดการสนับสนุนจากศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น ประเทศไทยหรือพม่า ตลอดจนวัดในพื้นที่ชนบทมักประสบปัญหาเรื่องการบำรุงรักษาและงบประมาณ เนื่องจากการพึ่งพาชุมชนท้องถิ่นมีทรัพยากรที่จำกัด

วิเคราะห์หลักการบริหารจัดการวัดของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีน

การบริหารจัดการวัดพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีนมีความซับซ้อน เนื่องจากต้องปรับตัวให้เข้ากับปัจจัยทางการเมือง วัฒนธรรม และบริบททางสังคมในประเทศที่มีความหลากหลายทางศาสนา และมีการควบคุมทางการเมืองอย่างเข้มงวด โดยสามารถวิเคราะห์ตามหัวข้อต่อไปนี้

1) ข้อจำกัดทางการเมือง ข้อกำหนดและการควบคุมจากรัฐ ซึ่งวัดพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีนต้องดำเนินกิจกรรมภายใต้กรอบกฎหมายที่กำหนดโดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งการกำกับดูแลศาสนาในจีนสมัยใหม่ตั้งอยู่บน “ระบบกฎหมาย-นโยบายหลายชั้น” ที่วางโดยรัฐส่วนกลางและถ่ายทอดสู่ระดับมณฑล-ท้องถิ่นผ่านกฎหมายแม่บทอย่าง Regulations on Religious Affairs (RRA, 2017/ปรับปรุงใช้จริงปี 2018) และระเบียบลูกหลังปี 2021 เป็นต้นมา แนวทางดังกล่าวมีตรรกะเชิงนโยบายคือการธำรง “ความมั่นคงทางอุดมการณ์-ชาติพันธุ์-สังคม” ภายใต้กรอบ “ทำให้ศาสนาเป็นจีน (Sinicization)” และการบริหารเชิงกำกับ (regulatory governance) ที่เน้นการลงทะเบียน การอนุญาต และการรายงานซ้ำ (China Law Translate, 2017; U.S. Department of State, 2024) ในเชิงทฤษฎี สิ่งนี้อธิบายได้ด้วยกรอบสถาบันนิยมใหม่ที่องค์กรศาสนาจะต้องเกิด “แรงเกาะเหวี่ยงทางสถาบัน (institutional isomorphism)” ต่อความคาดหวังของรัฐทั้งเชิงกฎหมายและเชิงสัญลักษณ์เพื่อคงสถานะความชอบธรรมและทรัพยากรของตน เมื่อลงลึกสู่ระดับสถานที่ วัดเถรวาทจำต้องปฏิบัติตาม Administrative Measures for Religious Activity Venues (Order No. 19, 2023) ซึ่งกำหนดเกณฑ์สำคัญ ได้แก่ การจดทะเบียน/สถานะนิติของสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา, โครงสร้างคณะกรรมการบริหารแบบประชาธิปไตย, การใช้พื้นที่/อาคารและความปลอดภัย, และข้อห้ามกิจกรรมที่กระทบความมั่นคง-ความเป็นเอกภาพ เป็นต้น ข้อกำหนดเหล่านี้ทำให้วัดเถรวาทโดยเฉพาะในยูนนานที่เป็นพื้นที่ชนกลุ่มน้อยต้องมีเอกสารเชิงธรรมาภิบาลที่ชัดเจน (ธรรมนูญวัด, ระเบียบการประชุม, แผนความปลอดภัย) เพื่อให้ผ่านการตรวจสอบและลดความเสี่ยงเชิงกำกับดูแล เช่น การระงับกิจกรรมหรือปรับแก้โครงสร้างการบริหาร ด้านทรัพยากรมนุษย์สูง Measures for the Administration of Religious Clergy (2021) กำหนดให้สงฆ์ขึ้นทะเบียนและอยู่ภายใต้ฐานข้อมูลสาธารณะแห่งชาติ พร้อมข้อกำหนดด้านอุดมการณ์ เช่น การสนับสนุนรัฐธรรมนูญ/พรรค การต่อต้านกิจกรรมผิดกฎหมาย เป็นต้น ส่งผลต่อการแต่งตั้ง โยกย้าย และบทบาททางสาธารณะของสงฆ์เถรวาทในจีน โดยเฉพาะพื้นที่ชายขอบที่ต้องพึ่งพาเครือข่ายพระจากต่างแดนในอดีต อีกทั้งสมดุลระหว่างการท่องเที่ยวและศาสนา ในบางพื้นที่รัฐบาลจีนมีการส่งเสริมวัดพระพุทธศาสนาเถรวาทให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อบทบาทดั้งเดิมของวัดในฐานะศูนย์กลางการเผยแผ่ศาสนา

เมื่อนำกรอบสถาบันนิยมใหม่และธรรมาภิบาลสมัยใหม่มาทับกับหลักพุทธธรรมการปกครองคณะ จะพบว่ามีจุดร่วมเชิงหน้าที่ที่ช่วยให้วัดเถรวาทอยู่รอดอย่างสง่างามภายใต้ข้อจำกัดการเมือง กล่าวคือ (1) อปรีหานิยธรรม 7 ให้หลักประชุม ทบทวน และยึดหลักการเดิมอันชอบ ซึ่งเทียบได้กับการกำกับดูแลภายในที่รัฐคาดหวัง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 10 หน้า 18, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) (2) ธรรมาธิปไตย ทำหน้าที่เป็นกรอบบรรทัดฐานกำกับการตัดสินใจให้ถูกต้องชอบธรรม แม้มีแรงกดดันทางอุดมการณ์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 479 หน้า 129, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และ (3) ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ 4 ประการ ได้แก่ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความโปร่งใส ความยุติธรรม เป็นเกณฑ์ตรวจสอบคุณภาพของการปฏิบัติตาม (compliance) ไม่ให้กลายเป็นเพียงพิธีกรรมเอกสาร

2) ข้อจำกัดทางวัฒนธรรม การดำรงอยู่ของเถรวาทในจีนเกิดขึ้นในภูมิทัศน์พุทธศาสนาและพหุวัฒนธรรมที่มหายาน ขงจื้อ และเต๋าเป็นกระแสหลัก ขณะที่วัดเถรวาทจำนวนมากตั้งอยู่ในชุมชน

ไท/ไทลื้อทางยูนนานซึ่งมีภาษา พิธีกรรม และทุนวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น (Borchert, 2005, 2017; Kojima, 2012) ความต่างเชิงภาษา พิธีกรรมและอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของมหายานทำให้วัดเถรวาทเผชิญความไม่สมดุลทางวัฒนธรรม (cultural asymmetry) ซึ่งสะท้อนผ่านการตีความความศักดิ์สิทธิ์ การจัดพิธี และการสื่อสารสาธารณะกับชาวฮั่นและภาครัฐ ในเชิงทฤษฎีกรอบการปรับตัวทางวัฒนธรรมของ Berry บ่งชี้ทางเลือก 4 แบบ ได้แก่ กลมกลืน แยกตัว ผสมกลมกลืน (integration) และ ถูกกลืน (assimilation) โดยยุทธศาสตร์ผสมกลมกลืนเหมาะสมที่สุดต่อวัดเถรวาทที่ต้องรักษาแก่นธรรมวินัยควบคู่การอยู่ร่วมกับพิธี ภาษา และค่านิยมท้องถิ่น (Berry, 1997)

การผสมกลมกลืนดังกล่าวทำงานได้จริงเมื่อเสริมด้วยทุนสังคมแบบเชื่อมโยง (bridging social capital) ที่เปิดพื้นที่พบพานและทำกิจกรรมร่วมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนา และเมื่อวัดทำหน้าที่เป็นพื้นที่พรมแดน (boundary space) ที่ใช้วัตถุสื่อกลาง เช่น ใบลาน นิทรรศการภาษา ดนตรีพื้นถิ่น เป็น boundary objects สร้างความหมายร่วมโดยไม่บังคับให้ฝ่ายใดละทิ้งอัตลักษณ์สำหรับการจัดการภายในกรอบวัฒนธรรมองค์การของ Schein ซึ่งค่านิยม สมมติฐานร่วมคือ กาวเชิงบรรทัดฐานขององค์การศาสนา ดังนั้นการนิยามสิ่งที่ถูกต้องตามธรรม ตามกาลเทศะ จำเป็นต้องวางอยู่บนหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เพื่อกำกับอารมณ์ร่วมและความเป็นกลางเชิงจริยธรรม และใช้สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) เป็นนโยบายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการเชื่อมวัดชุมชน และรัฐ โดย “ทาน” แปลเป็นบริการสาธารณะ “ปิยวาจา” เป็นการสื่อสารสองภาษา “อตถจริยา” เป็นโครงการรับใช้ชุมชน และ “สมานัตตตา” เป็นความเสมอภาคในการเข้าถึงพิธีและทรัพยากร ทั้งนี้ การขับเคลื่อนต้องอาศัยหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ 4 ประการ ได้แก่ ความถูกต้อง เหมาะสม โปร่งใส และยุติธรรมเพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงของการทำให้เป็นพิธีกรรมทางเอกสารโดยไม่เปลี่ยนพฤติกรรมจริง

ดังนั้น วัดเถรวาทควรยกระดับการอยู่ร่วมให้เป็นนโยบายเชิงระบบ ได้แก่ (1) โครงสร้างบริการสองภาษา (จีน-ไทลื้อ) และสื่อความหมายพิธีกรรมที่อธิบายฐานธรรมและคุณค่าท้องถิ่น (integration) (2) เวทีสหภาคีแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ รัฐ สังคม และชุมชน ที่ใช้สังคหวัตถุ 4 เป็นกติกาปฏิสัมพันธ์และใช้ boundary objects เป็นสื่อกลาง (3) ตัวชี้วัดวัฒนธรรมองค์การที่ผูกกับพรหมวิหาร 4 (เช่น คะแนนประสบการณ์ผู้ศรัทธาต่างกลุ่ม ความเท่าเทียมการเข้าถึงพิธี) และ (4) วงจรทบทวนคุณภาพแบบ PDCA ภายใต้หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ เพื่อให้ “การผสมกลมกลืน” ยั่งยืนและตรวจสอบได้

3) ปัญหาด้านการบริหารจัดการวัด วัดพระพุทธศาสนาเถรวาทในพื้นที่ชนบทมักเผชิญข้อจำกัดเชิงทรัพยากร (งบประมาณ บุคลากร ความรู้) และช่องว่างสมรรถนะเชิงสถาบัน (institutional capacity gap) ที่ทำให้การแปลงพันธกิจทางธรรมไปสู่งานปฏิบัติสะดวก ทั้งในมิติการเงิน งานบริการชุมชน การสื่อสารสาธารณะ และการพัฒนาพระสังฆาธิการรุ่นใหม่ ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่เพียงขาดปริมาณทรัพยากร แต่ยังรวมถึงคุณภาพกระบวนการและแรงจูงใจของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งทฤษฎีการจัดการร่วมสมัยชี้ว่าต้องแก้ผ่านทั้งกลไกโครงสร้าง กระบวนการ คน และวัฒนธรรมองค์การควบคู่กัน ในเชิงพุทธธรรมอริยปาท 4 ทำหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวพฤติกรรมที่เชื่อมวิสัยทัศน์กับการลงมือทำอย่างมีวินัย ฉันทะ (เจตจำนง/เป้าหมายที่มีคุณค่า), วิริยะ (ความเพียร), จิตตะ

(สมาธิ/โพกัส), และ วิมังสา (ใคร่ครวญ-ประเมินผล) เมื่อนำมาออกแบบระบบบริหารจะสอดคล้องโดยตรงกับกรอบ OKR/MBO และวงจรคุณภาพ PDCA (วางแผน-ปฏิบัติ-ตรวจสอบ-ปรับปรุง) ของเดมิง: ฉันทะ คือ ตั้งวัตถุประสงค์/OKR, วิริยะ คือ แผนกิจกรรมและทรัพยากร, จิตตะ คือ วินัยการปฏิบัติ/ลดการสับสนของงาน, วิมังสา คือตรวจสอบ เรียนรู้ และปรับปรุง ผลคือ “การปฏิบัติตามที่มีความหมาย” (meaningful compliance) ควบคู่กันนั้นผล 4 ทำหน้าที่เป็นชุดสมรรถนะของผู้นำและคณะกรรมการวัด ปัญญาผล (รู้เหตุรู้ผล/ความรู้เชิงกฎหมาย-การเงิน-งานสาธารณะ), วิริยผล (อดทน/ความอดทนต่อข้อจำกัดชนบท), อนุวัชผล (ความสุจริต-การเงินโปร่งใส-ตรวจสอบได้), และ สังคผล (มนุษยสัมพันธ์-การระดมเครือข่าย) ซึ่งสอดคล้องกับบทบาทผู้จัดการของ Mintzberg (ระหว่างบุคคล-สารสนเทศ-การตัดสินใจ) และหน้าที่การบริหาร POSDC (วางแผน จัดองค์การ บุคลากร อำนาจการควบคุม) การพัฒนาบุคลากรจึงควรมุ่ง competency-based ที่วัดผลได้ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม

มิติองค์ความรู้เป็นจุดอ่อนสำคัญของวัดเถรวาทในพื้นที่ชนบท เนื่องจากความรู้จำนวนมากเป็น tacit knowledge ที่อยู่ในตัวบุคคลและพิธีกรรม การใช้กรอบ SECI (Socialization-Externalization-Combination-Internalization) ของ Nonaka & Takeuchi จะช่วยแปลงองค์ความรู้เชิงพุทธและงานวัดจากนัยประสบการณ์ให้กลายเป็นคู่มือ แบบฟอร์ม และมาตรฐานงาน (เช่น คู่มือการเงินวัด แผนความปลอดภัย พิธีกรรมสองภาษา) แล้วหมุนเวียนกลับสู่การฝึกภาคสนาม กลไกนี้ทำให้ “วิมังสา” ในอิทธิบาท 4 เชื่อมต่อการเรียนรู้องค์การอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การยกระดับคุณภาพ “ดูแลได้-วัดได้-สื่อสารได้” การติดตามผลควรใช้ตัวชี้วัดเชิงสมดุระหว่างศาสนา สังคม และการเงิน เช่น Balanced Scorecard ดัดแปลงสำหรับวัด โดยมุมมองธรรมวินัย/การศึกษา (จำนวนชั้นเรียน-อัตราการเข้าร่วม/ความลุ่มลึก), มุมมองชุมชนและผู้แสวงบุญ (ความพึงพอใจ/การเข้าถึงสองภาษา), มุมมองกระบวนการภายใน (วินัยการประชุม/อภิธานธรรม/การเปิดเผยข้อมูล), และมุมมองทรัพยากร (งบ-การระดมทุนที่โปร่งใส) พร้อมวงจร PDCA รายไตรมาส

4) แนวทางบริหารจัดการแบบองค์รวม (Holistic Management) แนวทางแบบองค์รวมมองวัดเป็นระบบหนึ่งในระบบที่ใหญ่กว่า ซึ่งองค์ประกอบด้านวิถีธรรม การศึกษา เศรษฐกิจชุมชน สิ่งแวดล้อมวัด และการท่องเที่ยว ต่างเชื่อมโยงกันผ่านวงจรป้อนกลับ (feedback) และผลกระทบไขว้ (cross-impacts) การใช้การคิดเชิงระบบ (systems thinking) ช่วยให้ผู้บริหารระบุจุดคานงัด (leverage points) และออกแบบมาตรการที่ลดผลข้างเคียงของการแก้ปัญหาแบบแยกส่วน เช่น การเพิ่มรายได้ท่องเที่ยวโดยไม่ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์เสื่อมถอย ในเชิงบรรทัดฐานหลักอริยปทัส 3 ให้เข้มทศจริยธรรมโดยย้ำให้การตัดสินใจยึดธรรมาธิปไตยเป็นฐานเหนืออัตตาและกระแสความนิยม (อง.ตัก. (ไทย) 20/479/187.; Walshe, 1995)

โดยสถาปัตยกรรมของการบริหารแบบองค์รวมเป็นดังนี้

(1) โครงสร้างธรรมาภิบาลพหุภาคี วาง “สภาวัด-ชุมชน-รัฐ” ในรูปเครือข่ายที่มีการตรวจสอบถ่วงดุลและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามแนวคิด stakeholder theory (Freeman, 1984) และยึดธรรมาภิบาลเชิงพุทธ 4 ประการ คือ ถูกต้อง เหมาะสม โปร่งใส ยุติธรรม เป็นกฎปฏิบัติ

(2) กระบวนการตัดสินใจพหุมิติ ใช้กรอบ triple bottom line (เศรษฐกิจ-สังคม/วัฒนธรรม-สิ่งแวดล้อม) เป็นชุดเกณฑ์ และประยุกต์เทคนิค MCDM (เช่น AHP/Value-Focused Thinking) เพื่อจัดลำดับทางเลือกอย่างโปร่งใส โดยกำหนดเกณฑ์ด้านความถูกต้องทางธรรมวินัย/สมณวินัยเป็นข้อจำกัดจำเป็น (hard constraint) ที่ต้องผ่านก่อน

(3) การเรียนรู้องค์กรและคุณภาพ ประกอบ อิทธิบาท 4 เข้ากับวงจร PDCA เพื่อให้การตั้งเป้าหมาย-การลงมือทำ-การติดตาม-การปรับปรุง เป็นระบบและต่อเนื่อง (ฉันทะ→O/OKR, วิริยะ→Plan/Do, จิตตะ→Focus/Discipline, วิมังสา→Check/Act)

(4) วัฒนธรรมองค์การเชิงเมตตาและความเป็นธรรม ผังพรหมวิหาร 4 เป็นบรรทัดฐานการบริการสาธารณะ และใช้สังคหวัตถุ 4 เป็นนโยบายการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การบริหารวัดเถรวาทในจีนมีความซับซ้อนจากแรงกดดันทางการเมือง วัฒนธรรม และทรัพยากร จึงต้องสร้างความชอบธรรมคู่ทั้งต่อรัฐและต่อพระธรรมวินัย ด้านการเมือง วัดต้องปฏิบัติตามโครงสร้างกำกับหลายชั้น (เช่น RRA 2017, Order 19, Clergy 2021) โดยจัดทำธรรมนูญวัดที่สอดคล้องกฎหมายแต่ยึด ธรรมาธิปไตย และขับเคลื่อนด้วยอุปทานิยธรรม 7 และ ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ 4 เพื่อให้การปฏิบัติตามมีความหมาย ไม่ใช่พิธีกรรมเอกสาร ขณะเดียวกันต้องบริหารสมดุลระหว่างศาสนาและการท่องเที่ยวอย่างรอบคอบ ด้านวัฒนธรรม วัดตั้งอยู่ท่ามกลางมหายาน คติขงจื้อ เต๋า และชุมชนไท/ไทลื้อ จึงควรใช้ยุทธศาสตร์ ผสมกลมกลืนควบคู่การสร้างทุนสังคมแบบเชื่อมโยงผ่านกิจกรรมและสื่อกลางพรมแดน (เช่น โบราณ ภาษา ดนตรี) โดยปลูกผังพรหมวิหาร 4 เป็นวัฒนธรรมองค์การ และใช้สังคหวัตถุ 4 เป็นนโยบายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (บริการสองภาษา เว็บไซต์ภาคี ฯลฯ) ด้านการจัดการ วัดเถรวาทมักเผชิญช่องว่างสมรรถนะและทรัพยากร จึงควรใช้วัตรกรรมเชิงกระบวนการ นำอิทธิบาท 4 มาบูรณาการกับ OKR/PDCA เป็นเครื่องยนต์การลงมือทำ เสริมด้วยพละ 4 เป็นสมรรถนะผู้นำ คณะกรรมการจัดการความรู้ด้วยวงจร SECI และติดตามผลด้วย Balanced Scorecard ที่ครอบคลุมศาสนา สังคม การเงิน และสิ่งแวดล้อม สุดท้ายกรอบการคิดเชิงระบบ และการตัดสินใจพหุมิติ (stakeholder theory, triple bottom line, MCDM) ควรถูกบูรณาการในแผนแม่บทวัดแบบองค์รวม โดยกำหนดข้อจำกัดทางวินัยเป็นเงื่อนไขแข็ง (hard constraint) และขับเคลื่อนวงจร PDCA อย่างโปร่งใส สร้างความไว้วางใจสาธารณะ คงอัตลักษณ์เถรวาทและยกระดับความยั่งยืนของสถาบันในระยะยาว

บทสรุป

พระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศจีนมีพลวัตซับซ้อนทั้งด้านประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรม โดยหยั่งรากเด่นในชุมชนชาติพันธุ์ชายแดน เช่น ไทลื้อ ไทใหญ่ เป็นต้น และวัดทำหน้าที่หลายมิติ อาทิ สืบทอดพระธรรมวินัย จัดการศึกษา อนุรักษ์วัฒนธรรม พัฒนาชุมชน และทำหน้าที่ทูตวัฒนธรรมระหว่างประเทศจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทว่าในเชิงโครงสร้าง วัดต้องปฏิบัติตามภายใต้กรอบกำกับดูแลศาสนาของรัฐสมัยใหม่ที่เข้มงวด จึงจำเป็นต้องสร้างความชอบธรรมคู่ทั้งต่อกฎหมายและต่อพระธรรมวินัย ควบคู่การบริหารสมดุลระหว่างบทบาททางศาสนากับแรงขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งรัฐส่งเสริมในบางพื้นที่ เช่น ยูนนาน เป็นต้น ในเชิงวัฒนธรรม วัดเถรวาทดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสหลักของมหายานและคติขงจื้อ-เต๋า ตลอดจนความแตกต่างด้านภาษาและ

พิธีกรรมของชนกลุ่มน้อย จึงเผชิญกับความไม่สมดุลทางสัญลักษณ์และช่องว่างการสื่อสาร ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมคือ การผสมกลมกลืน (integration) โดยยังคงแก่นพระธรรมวินัยและเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นผ่านบริการสองภาษา การอธิบายความหมายเชิงธรรมของพิธีกรรม และการใช้สื่อกลางพรมแดน เช่น ภาษา ดนตรีพื้นถิ่น เพื่อก่อรูปความหมายร่วม พร้อมหลีกเลี่ยงความรู้ที่ถูกกลืนกลาย ทั้งนี้ วัฒนธรรมองค์การควรถูกบูรณาการด้วยหลักพรหมวิหาร 4 เป็นบรรทัดฐานการให้บริการ และหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นนโยบายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อยืนยันความเป็นกลาง เมตตา และความเสมอภาคในสังคมพหุวัฒนธรรม และในเชิงการจัดการ วัดเถรวาทจำนวนมากขาดงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้ จึงต้องยกระดับสมรรถนะเชิงสถาบันอย่างเป็นระบบ แนวทางที่พิสูจน์ได้คือการประยุกต์การบริหารแบบองค์รวม โดยใช้การคิดเชิงระบบเพื่อเห็นเหตุ ปัจจัยและจุดคานงัดของการเปลี่ยนแปลง กำกับการตัดสินใจด้วยกรอบพหุมิติ (เศรษฐกิจ-สังคม/วัฒนธรรม-สิ่งแวดล้อม) ภายใต้เงื่อนไขเชิงของสมณวินัย และขับเคลื่อนด้วย หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ 4 (ถูกต้อง เหมาะสม โปร่งใส ยุติธรรม) ในระดับการปฏิบัติ ควรแปลงหลักอิทธิบาท 4 ให้เป็นวงจรดำเนินงาน (บูรณาการกับ OKR/PDCA) เสริมสร้างผู้นำและคณะกรรมการด้วยหลักพละ 4 จัดการความรู้ตามวงจร SECI ให้ความรู้กลายเป็นคู่มือ มาตรฐาน และติดตามผลด้วย Balanced Scorecard ที่ครอบคลุมธรรมวินัย ชุมชน กระบวนการภายใน และทรัพยากร จึงกล่าวได้ว่า วัดเถรวาทในจีนจะดำรงบทบาทศูนย์กลางศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เมื่อ (1) จัดทำธรรมนูญและระบบ กำกับดูแลภายในที่สอดคล้องกฎหมายแต่ตั้งอยู่บนธรรมาธิปไตยและอภิธานิธรรม 7 (2) ดำเนินยุทธศาสตร์ผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมด้วยกลไกสองภาษาและสื่อกลางพรมแดน (3) พัฒนาสมรรถนะองค์กรด้วยอิทธิบาท 4, พละ 4, SECI, และ Balanced Scorecard ภายใต้หลักการ PDCA และ (4) การสื่อสาร มีการรายงานอย่างโปร่งใสเพื่อเสริมทุนความไว้วางใจสาธารณะ ตัวอย่างจากบางวัดในยูนนานชี้ว่า แนวปฏิบัติเหล่านี้ช่วยรักษาแก่นเถรวาท ควบคุมความเสี่ยงจากการท่องเที่ยว และยกระดับความยั่งยืนเชิงสถาบัน เป็นแบบอย่างของการประสาณรัฐ ชุมชน และพระธรรมวินัยอย่างเป็นระบบในบริบทจีนร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

- ชฎาพร จินชาวนา. (2567). การเปรียบเทียบพัฒนาการพระพุทธศาสนาในอาเซียน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*, 7(1), หน้า 89-105.
- ธงชัย สันติวงศ์. (2537). *องค์การและการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2511). *อุดมคติอันแตกต่างกันระหว่างพุทธศาสนาฝ่ายหินยานกับฝ่ายมหายานกับพระพุทธิสต์และตรีกาย*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร.
- พระกฤตกร จุฑาเกียรติ และพินิจ ลาภธนานนท์. (2564). พุทธภาวะในพระคัมภีร์มหายานและความเข้าใจของคณะสงฆ์จีนนิกายแห่งประเทศไทยเพื่อพัฒนามนุษย์และสังคม. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, 7(2), หน้า 481-497.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2540). *พระพุทธศาสนาในอาเซียน*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล). (2548). การบริหารวัด. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล). (2548). *หลักธรรมมาภิบาลและประมุขศิลป์*. กรุงเทพมหานคร: ชัยมงคลพรินต์ติ้ง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Dao Li. (2561). การศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อด้านศาสนาที่เมืองเชียงรุ่ง จังหวัดสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 10(1), หน้า 162-174.
- Liu Shuwen. (2563). ดอกโบตั๋น ดอกไม้มงคลจีนในงานศิลปะไทย. *วารสารศิลปกรรมบูรพา*, 23(1), หน้า 52-66.
- Kittichayathorn, P. (2012). Styles and Steps of Community Management Movement for Drug Problem Prevention Learning Center: A Case of Thoraneekum, Khok Faet, Nong Chok, Bangkok. *Doctoral Dissertation*. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- Marpue, S. (2013). Use mindfulness to apply to solve doing work Employees of Electricity Generating Authority of Thailand. *Master's Thesis*. Mahachulalongkorn University.
- Robbins Stephen. (2002). *Management*. New Jersey: Prentice Hall.
- Wikipedia. (2024). *Buddhism in China*. Retrieved November 20, 2024, from https://en-m-wikipedia-org.translate.goog/w/index.php?title=Buddhism_in_China

พิธีกรรมงานศพที่สื่อถึงการตายดีในพระพุทธศาสนาเถรวาท Funeral rites as good death in Theravada Buddhism

สายฝน ธนอมศรี

Saifon Thanomsri

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Email: nongfon1926@hotmail.com

Received May 17, 2025; Revised August 27, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายของชาวพุทธในสังคมไทยในปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อการประกอบพิธีศพในลักษณะที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นการประกอบพิธีศพทางศาสนาเชื่อว่าเป็นการทำให้เกิดกุศลต่อผู้ตายซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน เป็นช่วงระยะเวลาที่ยาวนานทำให้เกิดความหลากหลายกับการประกอบพิธีศพจึงเป็นไปตามเจตนาความเชื่อของสังคมไทยในปัจจุบันการประกอบพิธีศพทางศาสนาชาวพุทธในสังคมไทยให้ความสำคัญเพราะเชื่อว่าเป็นการสร้างกุศลประโยชน์ให้เกิดขึ้นทำให้ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ทางศาสนาได้ทำหน้าที่ให้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาให้กับผู้ที่มีส่วนประกอบพิธีศพ ได้เข้าใจถึงหลักธรรมทางศาสนาที่ถูกต้องว่าความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายของสังคมไทย ชาวพุทธในสังคมไทยก็มีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายที่อาจแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเชื่อว่าตายแล้วไปเกิดใหม่เป็นเหตุให้การประกอบพิธีศพเพื่อสร้างกุศลให้กับศพเพื่ออุทิศให้และได้รับในขณะที่ประกอบพิธี อีกกลุ่มของชาวพุทธในสังคมไทยเชื่อว่าการประกอบพิธีศพเป็นการประกอบเพื่อให้เกิดประโยชน์กับบุคคลที่ยังอยู่ได้เข้าใจถึงหลักธรรมทางศาสนาการเกิดดับที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ การประกอบพิธีศพกับความเชื่อชีวิตหลังความตายของชาวพุทธจึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามวิถีของสังคมไทยในปัจจุบัน แนวทางการศึกษา สืบค้นความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายทางศาสนาพุทธที่มีอิทธิพลต่อการประกอบพิธีศพของสังคมไทยในอดีตประกอบพิธีศพทางศาสนาเกิดประโยชน์ต่อชาวพุทธในด้านใดบ้างในปัจจุบันยังคงเป็นความเชื่อในทิศทางเดิมหรือไม่ ขั้นตอนประกอบพิธีในอดีตมีการประกอบพิธีศพกันอย่างไร และปัจจุบันยังคงไว้ในลักษณะเดิมหรือมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพทางสังคมซึ่งมีอิทธิพลต่อความเข้าใจทางศาสนา พิธีศพเป็นพิธีทางศาสนาประกอบด้วยผู้ที่มีหน้าที่ให้หลักธรรมทางศาสนาให้กับผู้ที่มีส่วนประกอบพิธีได้รับรู้ถึงหลักธรรมไปตามขั้นตอนของการประกอบพิธีศพ

คำสำคัญ: พิธีศพ; การตายดี; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This article aims to study the beliefs about the afterlife of Buddhists in Thai society today that influence the funeral ceremony in the current form. It is a religious funeral ceremony that is believed to be done to make merit for the deceased, which has been practiced from the past to the present. It is a long period of time, resulting in a variety of funeral ceremonies, which are in accordance with the intentions and beliefs of Thai society today. Buddhists in Thai society give importance to religious funeral ceremonies because they believe that it creates merit and benefits, allowing those who have religious roles to perform their duties to provide religious teachings to those who participate in the funeral ceremony, so that they understand the correct religious teachings. The beliefs about the afterlife of Thai society, Buddhists in Thai society also have beliefs about the afterlife that can be divided into two groups. The first group believes that after death, one is reborn, which causes the funeral ceremony to create merit for the deceased to dedicate and receive while performing the ceremony. Another group of Buddhists in Thai society believes that the funeral ceremony is performed to benefit those who are still alive, so that they understand the religious principles of rebirth and death that follow the laws of nature. The funeral ceremony and the beliefs about the afterlife of Buddhists are therefore diverse and different according to the way of life in Thai society today. Study guidelines Investigate the belief in the afterlife in Buddhism that influenced funeral ceremonies in Thai society in the past. In what ways did religious funeral ceremonies benefit Buddhists? At present, is it still the same belief? What were the steps in the funeral ceremony in the past? And at present, has it remained the same or has it been changed according to social conditions that influence religious understanding? A funeral ceremony is a religious ceremony that involves a person whose duty is to teach religious principles to those who attend the ceremony so that they will be aware of the principles according to the steps of the funeral ceremony.

Keywords: Funeral rites; Good Death; Theravada Buddhism

บทนำ

การจะมีพิธีกรรมได้ก็ตามในสังคมมาจากความเชื่อที่เป็นรากฐานในการนำไปสู่พิธีกรรมนั้น ตามหลักการในพระพุทธศาสนามีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด จึงทำให้เกิดรูปแบบการทำพิธีศพตามนัยที่ปรากฏในปายาสีราชัญญสูตรที่พระเจ้าปายาสีพยายามจะค้นหาความเชื่อว่ามีชีวิตหลังความตายอยู่หรือไม่ จึงทดสอบการทำพิธีกรรมว่าถ้ามีชีวิตหลังความตายจริงจะต้องมีวิญญาณที่ตายไปแล้วมาตอบข้อสงสัยดังกล่าว แต่ก็ยังไม่มีใครมาบอกจึงตกลงว่าตายแล้วไม่มีที่เกิดในที่ใดเลย แต่

หลังจากพระกัณฐกะสละอริยาใหม่ จึงทำให้ความเชื่อต่อเรื่องชีวิตหลังความตายนั้นเปลี่ยนไป ดังคำอธิบายตอนหนึ่งที่ว่า

“บุรุษในโลกนี้จับใจระพุดิชั่วหยาบมาแสดงแก่บพิตรว่า ผู้นี้เป็นโจรระพุดิชั่วหยาบต่อพระองค์ พระองค์ทรงปรารภจะลงอาชญาอย่างใดแก่โจรผู้นี้ ขอได้ตรัสอาชณานั้นเถิด บพิตรพึงตรัสบอกบุรุษพวกนั้นอย่างนี้ว่า ถ้าเช่นนั้นพวกท่านจงเอาเชือกอย่างเหนียว มัดบุรุษนี้ให้มีมือโพล่หลังอย่างมั่นคง แล้วโกนศีรษะพาเที่ยวตระเวนไปตามถนนทุกถนน ตามตรอกทุกตรอกด้วยบันฑะวะมีเสียงดัง แล้วออกทางประตูด้านทักษิณ แล้วตัดศีรษะเสียที่ตะแลงแกง ตอนนั้นการที่โจรจะพึงได้รับหรือซึ่งความผ่อนผันจากนายเพชฌฆาตว่า ขอท่านนายเพชฌฆาตจงรอนกว่าข้าพเจ้าจะได้ไปแจ้งแก่ มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต ในบ้านหรือนิคมโน้นแล้วจะมา เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เช่นเดียวกับมิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิตของบพิตรที่เป็นคนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ระพุดิผิดในกาม พุดเทจพุดส่อเสียด พุดคำหยาบ พุดเพื่อเจ้า มากไปด้วยความเพ่งเล็ง คิดปองร้ายผู้อื่นมีความเห็นผิด หลังจากตายไปแล้ว การจะพุดว่า ขอท่านนายนิรยบาลจงรอนกว่าข้าพเจ้าจะไปบอกแก่เจ้าปายาสีว่า โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผิดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ จึงเป็นไปไม่ได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 408 หน้า 342, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ต่อความเชื่อนี้เองจึงเป็นการอธิบายถึงพิธีกรรมที่เราเชื่อต่อการมีอยู่ของชีวิตหลังความตายทำให้เกิด การประกอบพิธีศพเป็นไปตามความเชื่อทางศาสนาของชาวพุทธ เพราะชาวพุทธเรามีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายที่แตกต่างกัน การประกอบพิธีศพตามเชื่อชีวิตหลังความตายจึงแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมประเพณีแต่ละท้องถิ่นบ้างเชื่อว่าตายแล้วไปเกิดอีก บ้างก็เชื่อว่าตายแล้วไม่ไปเกิดอีก ฉะนั้นการประกอบพิธีศพถือได้ว่าเป็นพิธีที่เกี่ยวอุปการะโยชน์ตามฐานะหน้าที่และบทบาทด้านศาสนาได้ ทุกภาคส่วนของการประกอบพิธีศพ พิธีศพจึงเป็นการแสดงให้เห็นลักษณะการตายที่ถูกสื่อได้ถึงการเป็นอยู่กัยชีวิตหลังการตายที่ตรงคุณค่าตามลักษณะของวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลไม่เว้นแม้แต่การใช้โลงศพที่มีรูปร่างคล้ายเรือก็เป็นวิธีการที่สร้างขึ้นให้มีรูปร่างคล้ายเรือสำหรับลอยไปทางน้ำ หรือหากจะไปทางบกก็มีการประดับด้วยพญานาคและครุฑ การสร้างสัตว์ต่างในการประกอบพิธีกรรมจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของชีวิตเมื่อจากไปแล้ว (ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ, 2565)

พิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาจะพบ 2 อย่างคือ การฝังและการเผา โดยมีคติ ดังนี้

1. การฝัง เป็นไปตามคติความเชื่อแบบเดิม ที่มองว่าพิธีกรรมหลังความตายแล้วเป็นภารกิจทางสังคมที่อาจมีวางให้แรงงานตามคำพูดติดปากว่า “ตายไปให้แรงงานหมุ่หมากิน” อันหมายถึงเมื่อมีคนตายได้ทำพิธีเรียกขวัญจนศพเริ่มเน่าในเรือนก็เอาภาชนะธรรมชาติห่อหุ้มแล้วหามไปวางไว้กลางปากกลางทุ่งเพื่อรอเป็นอาหารแรงงานด้วยความเชื่อว่านกเหล่านั้นศักดิ์สิทธิ์มีฤทธิ์นำผีขวัญขึ้นฟ้าเป็นบริวารผีฟ้าที่ปกป้องคุ้มครองคนยังไม่ตายในชุมชน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2568) ขณะเดียวกันหากเป็นคนชั้นสูงจะมีพิธีกรรมที่ต่างออกไปคือจะพบว่าหลุมศพของเหล่าชนชั้นนำหัวหน้าเผ่าพันธุ์จะมีของมีค่าอยู่ด้วย เช่นเครื่องสำริด เหล็ก โดยร่างกายนั้นจะถูกใส่ไว้ในภาชนะทำด้วยดินเผาหรือหินเสมือนครรรค์มารดา ไม่ต่างจากโกศสมัยหลังๆ จนปัจจุบัน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2568)

2. การเผา การประกอบพิธีกรรมตามลักษณะความเชื่อแบบเดิมและผสมผสานกับความเชื่อแบบใหม่ โดยรูปแบบดังกล่าวนี้จะพบได้จากวิถีการบูชาโยนในสมัยก่อนพุทธกาลและหลังสมัยพุทธกาล โดยจะพบว่า การบูชาโยนนั้นเป็นวิธีการนำสัตว์มาไว้ในพิธีกรรมด้วยความเชื่อว่า ไฟจะช่วยในการชำระล้างบาป หรือเป็นการใช้ไฟเพื่อแสดงให้เห็นถึงการบรรลุถึงโมกษะ มาจากถ้อยคำว่า “กรรมหรือผลแห่งการกระทำทั้งหลายจะสลายสิ้นไปจากผู้หลุดพ้น ผู้พ้นแล้วจากความยึดมั่น จิตตั้งมั่นด้วยปัญญาญาณ กระทำการบูชาไฟวิญญาณที่แท้” ซึ่งถูกตีความต่อว่าเป็นการทำให้บริสุทธิ์ด้วยพิธีโยน โยคีจะเข้าถึงภาวะสูงสุดของการรวมเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้า หรือไฟจักรวาลซึ่งดำรงอยู่ในทุกกาลทุกสถาน เมื่อโยคีถอนจิตพ้นจากความอยากความเฝ้าฝันของอินทรีย์ ถวายเป็นเชื้อไฟให้แก่จักรวาล ความอยากก็จะถูกไฟศักดิ์สิทธิ์เผาผลาญเผา เมื่อโยคีสามารถรวมจิตและพลังชีวิตเข้ากับจิตจักรวาลและชีวิตนิรันดร์ ท่านไม่อยู่ในฐานะมตชนอีกต่อไป (ปรหมังสา โยคานันตะ, 2561) โดยใช้การบูชาด้วยไฟนั้นมาจากลักษณะของการใช้ไฟเป็นการสัญลักษณ์ของความชำระล้าง และการใช้สัตว์นั้นในฐานะเป็นเครื่องหมายของการสื่อสารกับพระเจ้า ซึ่งเสนอให้เห็นถึงพิธีกรรมงานศพได้ใช้ไฟในการชำระล้าง ขณะเดียวกันก็ใช้ไฟเป็นตัวแทนในการเผากิเลสไปในทางเดียวกัน

จากวิถีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตายนี้เองนำไปสู่การจัดพิธีกรรมเพื่อสนับสนุนรูปแบบของการตายดีหรือไม่ อีกทั้งยังสอดคล้องกับวิธีการเข้าใจว่าการตายดีในความหมายที่สื่อผ่านการส่งเสริมต่อรูปแบบของการไปสู่สุคติภพของเหล่าผู้เสียชีวิตกลายเป็นวิธีการสอนหลักธรรมเกี่ยวกับการตาย และการส่งเสริมความหมายของการมีชีวิตของชีวิตที่ดีหรือการอธิบายคุณลักษณะของความดีของผู้เสียชีวิตได้อีกทางหนึ่ง

บทความนี้จึงต้องการนำเสนอรูปแบบพิธีกรรมที่สื่อถึงการตายดีในมุมมองของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่อธิบายโยงกันระหว่างความเชื่อเรื่องการตายที่ดีหรือไม่ดีนั้นมีความหมายสอดคล้องกันและส่งเสริมให้เกิดพิธีกรรมการแสดงออกของผู้อยู่เบื้องหลังจะแสดงออกต่อผู้เสียชีวิตในลักษณะที่จะช่วยส่งเสริมการปฏิบัติต่อกันเป็นไปด้วยดี

แนวคิดเรื่องการตายดีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีการกล่าวถึงการตายว่ามนุษย์ ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ โง่ และฉลาด ทั้งหมดย่อมไปสู่อำนาจความตาย มีความตายรออยู่ข้างหน้า (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 584 หน้า 642, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การตายจึงเป็นการสละละทิ้งร่างกายคงเหลือแต่จิตหรือวิญญาณที่จะดำเนินต่อไปตามกรรมหรือผลของการกระทำที่ได้ทำไว้ โดยมนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ รูป(ร่างกาย) และจิต ร่างกายอาจแตกดับไปตามอายุขัย แต่จิตวิญญาณยังคงวนเวียนไปตามผลกรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 74 หน้า 324, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเข้าใจความตายว่าเป็นเรื่องดีจึงเป็นการอธิบายถึงการมองว่าการตายเป็นกุศลที่มาจากผลของการทำดีเท่านั้น ซึ่งปรากฏในมุมมอง ดังต่อไปนี้

1. การตายดีในพระไตรปิฎก พระพุทธศาสนาเถรวาทได้พิจารณาความตายในฐานะเป็นธรรมชาติของชีวิต การที่มนุษย์เกิดมาต้องประสบกับความตาย โดยความตายนี้นั้นสัมพันธ์กับข้อความที่เน้นให้เห็นว่าชีวิตนี้น้อยนัก มนุษย์ย่อมตายภายใน 100 ปีแม้หากผู้ใดจะมีชีวิตอยู่เกินไปกว่านั้นผู้นั้นก็จะตายเพราะชราแก่แท้ คำว่า ชีวิต ในคำว่า ชีวิตนี้น้อยนัก อธิบายว่า อายุ ความดำรงอยู่ ความ

ดำเนินไป ความให้ชีวิตดำเนินไป ความเคลื่อนไหว ความเป็นไป ความรักษา ความเป็นอยู่ ชีวิตินทรีย์
อนึ่ง ชีวิตเป็นของน้อยด้วยเหตุ 2 ประการ คือ 1. ชีวิตเป็นของน้อย เพราะดำรงอยู่ช่วงเวลาเพียง
เล็กน้อย 2. ชีวิตเป็นของน้อย เพราะมีคุณค่าเพียงเล็กน้อย ชีวิตเป็นของน้อย เพราะดำรงอยู่ช่วงเวลา
เพียงเล็กน้อย เป็นอย่างไร คือ ในขณะจิตที่เป็นอดีต ชีวิตเป็นอยู่แล้ว ไม่ใช่กำลังเป็นอยู่ ไม่ใช่จัก
เป็นอยู่ ในขณะจิตที่เป็นอนาคต ชีวิตจักเป็นอยู่ ไม่ใช่กำลังเป็นอยู่ ไม่ใช่เป็นอยู่แล้วในขณะจิตที่เป็น
ปัจจุบัน ชีวิตกำลังเป็นอยู่ ไม่ใช่เป็นอยู่แล้ว ไม่ใช่จักเป็นอยู่ การพิจารณาว่าความตายเป็นเรื่องปกติ
นั้นนำไปสู่วิธีการปฏิบัติตนเพื่อรอรับความตาย กล่าวคือ เมื่อความตาย วิธีที่สัตว์ผู้เกิดมาแล้วจะไม่
ตายย่อมไม่มีแม้จะอยู่ไปจนถึงชรา ก็จะต้องถึงแก่ความตาย เพราะสัตว์ทั้งหลายมีความตายอย่างนี้
เป็นธรรมดา โดยสัตว์ที่เกิดมาแล้ว มีภัยจากความตายเป็นนิตย์ เหมือนผลไม้สุกแล้วมีภัยจากการหล่น
ไปในเวลาเช้า โดยวิธีการดังกล่าวนำไปสู่พิธีกรรมว่าด้วยมรณสดีคือการพิจารณาเรื่องความตายและ
นำไปสู่การมองว่าความตายเป็นเรื่องของคุณค่าที่พิสูจน์ผ่านจิตใจที่ผ่องใสและเศร้าหมองที่ต่างกันไป
ซึ่งสอดคล้องกับการจัดพิธีกรรมงานศพของพระพุทธศาสนาก็อ้างอิงถึงคุณค่าจากสถานะผู้หนึ่งว่ามี
ความสำคัญมากน้อยเพียงใด หากมีความสำคัญมากก็จะมีการจัดพิธีกรรมที่สมกับฐานะของผู้หนึ่ง ดัง
ข้อความที่ปรากฏถึงวิธีปฏิบัติต่อพระสรีระของพระพุทธเจ้าให้เหมือนกับการปฏิบัติต่อพระบรมศพ
ของพระเจ้าจักรพรรดิ โดยใช้ผ้าไหมห่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิเสร็จแล้วจึงห่อด้วยสำลี
บริสุทธิ์ แล้วจึงห่อด้วยผ้าไหมอีกชั้นหนึ่ง ทำโดยวิธีคือห่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้า
และสำลีได้ 1,000 ชั้น แล้วอัญเชิญพระบรมศพลงในรางเหล็กเต็มด้วยน้ำมัน ใช้รางเหล็กอีกอันหนึ่ง
ครอบแล้ว ทำจิตกาธานด้วยไม้หอมล้วน แล้วถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิ สร้างสตู
ของพระเจ้าจักรพรรดิไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง การกระทำนั้นจักเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเหล่านั้น
ตลอดกาลนาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 204-205 หน้า 152, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, 2539)

การพิจารณาถึงพิธีกรรมกับความตายจึงนำไปสู่การตรวจสอบจิตของผู้ตายว่าจะไปดีและไป
ไม่ดีได้ตามรูปแบบการจัดพิธีกรรมเหล่านั้น ซึ่งลักษณะพิธีกรรมเหล่านี้จะพบได้จากรูปแบบของ
นักบวชและกษัตริย์ที่มีพิธีกรรมเหล่านี้มากกว่าจะเป็นคนทั่วไปโดยมีการจัดการ 2 แบบคือ

1. การทิ้งศพ อันเป็นการทิ้งศพเป็นการมองถึงพิธีการที่สะท้อนให้เห็นความเป็นธรรมดาของ
ร่างกายที่เมื่อไม่มีจิตหรือวิญญาณอยู่ภายในก็ไม่ต่างจากซากไม้หรือซากสัตว์ที่ตายแล้วล้วนไม่มี
ประโยชน์จึงนำเอาไปทิ้ง แต่จะพบว่าเพื่อกันความอูจางตาจึงมีการนำผ้าไปห่อไว้แล้วนำไปทิ้งที่กอง
ยางเยื่อหรือกองขยะริมทางเดิน และการนำเอาผ้าห่อศพไปทิ้งจะถือว่าเป็นการสร้างบุญอย่างหนึ่งใน
แง่ของการถวายผ้าเป็นทานแก่นักบวชที่มาถือเอาผ้าไปห่ม เรียกว่า การนุ่งห่มผ้าห่อศพ จะพบว่าการ
นุ่งห่มผ้าห่อศพนี้มีมาก่อนสมัยพุทธกาลแล้วโดยนักบวชทั้งพราหมณ์และสมณะก็จะมาเอาผ้าห่อศพนี้
ไปทำผ้านุ่งผ้าห่ม (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 12 ข้อ 155 หน้า 159, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, 2539)

2. การเผาศพ ในการเผานี้จะมีการนำเอาศพไปเผาจะพบขั้นตอนอันเป็นไปตามสถานะของ
ร่างซึ่งปรากฏว่า หากร่างนั้นมีฐานะเมื่อเผาแล้วจะนำกระดูกที่เหลือเก็บไว้ในสตูเพื่อบูชา ซึ่งปรากฏ
เหมือนในกรณีภิกษุณีอันเป็นที่เคารพตายไป เหล่าลูกศิษย์จะพากันนำศพไปเผาและก่อสร้างสตูไว้เพื่อไป
บูชา ซึ่งการทำสตูบรรจุกระดูกนี้คนอินเดียจะทำเฉพาะคนที่เป็นที่เคารพและราชวงศ์ชั้นสูงเท่านั้น

เช่นกรณีพระราชเทวีของพระมหากษัตริย์สวรรคตแล้วกษัตริย์ก็มีรับสั่งให้นำศพไปเผาแล้วทำสุภะเก็บกระดูกไว้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 50 หน้า 88, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากรูปแบบการตายของมนุษย์ทั้งไว้ให้คนภายหลังได้ปฏิบัติต่อร่างนั้น สะท้อนให้เห็นผ่านมุมมองในแง่การทำศพว่า หากการตายนั้นเป็นการตายของคนทั่วไปที่ไม่ทำอะไรไว้เพียงพอให้คนจดจำก็จะมีแต่เพียงการนำซากไปทิ้งไว้พร้อมกับผ้าบังสุกุลที่หุ้มห่อร่างกายศพเพื่อทำบุญเป็นครั้งสุดท้าย ผิดกับการตายที่มีคนศรัทธาจะเกิดการปฏิบัติต่อซากนั้นในฐานะเป็นที่พึ่งที่ระลึกและเคารพนับถือต่อไป

1.2. การตายดีมุมมองในคัมภีร์ยุคหลัง การเข้าใจว่าการตายนั้นเป็นเรื่องดีเมื่อมีการอธิบายความตายนั้น เมื่อมนุษย์ปุถุชนนึกถึงความตายอย่างไม่ถูกต้อง และในทางพระศาสนาสอนหรือแนะนำให้ปฏิบัติให้ถูกต้องอย่างไร มนุษย์ปุถุชนนึกถึงความตายอย่างไม่ถูกต้องคือมีความหวาดหวั่นพรันกลัว มีความสลดหดหู่ท้อแท้ หรือจะขยายให้พิสดารต่อไปอีก ก็สัมพันธ์กับบุคคลที่ตายนั้นที่ตนระลึกถึง ถ้าหากระลึกถึงความตายของบุคคลที่ตนเองเกลียดชังหรือไม่พอใจ บุคคลที่เป็นศัตรู มนุษย์ปุถุชนก็จะมีจิตใจดีใจ แต่ถ้าหากว่าบุคคลที่ตายนั้นไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง เป็นบุคคลทั่วไป ก็จะระลึกถึงความเฉย หรือว่าถ้าจะระลึกถึงความตายนั้น ก็จะมีมีความหวาดหวั่นพรันใจหวาดเสียวหรือมีความสลดหดหู่ท้อแท้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545)

วิธีการปฏิบัติต่อความตายจึงเป็นวิธีการมองการตายว่าเป็นการสอนให้แก่คนรุ่นหลังผ่านแนวคิดเหล่านี้คือ

ก. การตายเป็นปรากฏการณ์ ความตายเป็นอาการหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติสำหรับชีวิต เมื่อพิจารณาโดยไม่ขึ้นต่อความรู้สึกของมนุษย์ ความตายจึงเป็นเพียงธรรมดา ๆ แต่ที่เป็นธรรมดานี้เอง เพราะความรู้สึกยึดถือและไม่รู้เข้าใจวิธีการเตรียมตัวตายเพื่อไปสู่สุคติ พระพุทธองค์ตรัสสอนวิธีการเตรียมตัวตายไว้ในมหาปริณิพพานสูตร สำหรับบุคคลทั่วไป ถึงแม้จะยังไม่สามารถปฏิบัติจนถึงขั้นละการเวียนว่ายตายเกิดได้ แต่ก็สามารถนำมาปฏิบัติเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับความตายที่จะมาถึง และเพื่อมุ่งสู่ชีวิตหลังความตายที่เป็นสุคติภูมิ (พระสิริปัญญาคุณ, พระครูโฆสิต วัฒนานุกุล, พระครูโกศลธรรมาภรณ์และสวัสดิ์ อโณทัย, 2562)

ข. การตายเป็นการรับรู้ เป็นการมองความตายก่อนตาย วิธีการดังกล่าวนี้พบเห็นมากเมื่อความตายเป็นสิ่งที่สำคัญเช่นเดียวกับช่วงใกล้ตายในสถานการณ์ทางการแพทย์จึงเป็นการเปลี่ยนถ่ายจากชีวิตหนึ่งไปอีกชีวิตหนึ่งอันเป็นไปตามกฎแห่งกรรม โดยจิตใจของตายจะถูกกำหนดด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์ โดยพระพุทธศาสนายอมรับถึงข้อตกลงจำนวนมากจากรูปแบบทางการแพทย์ที่พยายามจะช่วยให้คนได้ตายดี (good death) ซึ่งพระพุทธศาสนาพยายามทำให้เกิดผลต่อการตายบนจิตใจที่พร้อมที่จะตายไม่ใช่การตายบนฐานของการได้รับยาหรือขาดสติสัมปชัญญะโดยอ้างถึงการตายอย่างสงบ เป็นอิสระ ไม่โกรธและเป็นสุขผ่านกระบวนการทำให้สนใจเรื่องการมาถึงความตายผ่านครอบครัวและเพื่อนๆ ไม่ใช่ห้ามการคิดหรือพูดกันเกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งพระในพระพุทธศาสนาจะพากันสวดมนต์เพื่อให้เกิดความสุขสงบ อันเป็นพื้นฐานทำให้จิตใจสงบ (Peter Harvey, 2000)

การเข้าใจความตายแบบยุคลสมัยหลังจึงสะท้อนให้เห็นมุมมองต่อการเข้าใจจิตและภพภูมิ หากต้องการให้จิตหลุดพ้นจากวัฏจักรอันเป็นทุกข์ไม่สิ้นสุด ต้องประกอบกรรมดีละเว้นจากการทำ บาบทั้งปวง และมุ่งฝึกพัฒนาจิตละกิเลสซึ่งเป็นเครื่องผูกมัดเหนี่ยวรั้งใจทั้งปวง เพื่อเข้าสู่นิพพาน คน ไทยพุทธจึงเน้นที่การประกอบพิธีกรรม เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เพราะเชื่อว่าส่งผลให้ วิญญาณของผู้ตายไปสู่สุคติภูมิ การประกอบพิธีกรรมหลายวันเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยประคอง ความรู้สึกของญาติมิตรที่ยังมีชีวิตอยู่ให้คลายความโศกเศร้าจากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักลงได้ทำ ให้ได้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงแท้แห่งสังขารอีกด้วย วิธีคิดดังกล่าวนี้จึงสะท้อนผ่านคำสอนในแง่ของ การเวียนว่ายตายเกิดที่มีอยู่ในปัจจุบันขณะ เป็นการพิจารณาความตายในทุกอิริยาบถและทุกลม หายใจเข้าออก ไม่ว่าจะตายแบบไหนก็ถือว่าเป็นการตายดี

พิธีกรรมงานศพที่สื่อถึงการตายดีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ทุกสังคมล้วนมีพิธีกรรมที่สื่อให้เห็นความตั้งใจหรือเป้าหมายต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในแง่ของ พิธีกรรมนั้นยังสะท้อนให้เห็นรูปแบบหรือวิถีคิดของคนที่ต้องการสื่อออกมาซึ่งส่วนใหญ่เป็นความเชื่อ ทางศาสนา และการตายดีที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้น เราอาจพิจารณา ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. **พิธีกรรมในพระพุทธศาสนาที่สะท้อนผ่านการตายดี** พิธีกรรมงานศพเป็นการแสดงความ เคารพต่อผู้ล่วงลับและการให้ความสำคัญกับคำสอนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความตาย โดยมีขั้นตอน และพิธีกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งสืบทอดมาจากอดีตการประกอบพิธีศพตามความเชื่อของชาวพุทธที่มี มาในสังคมไทยจนถึงปัจจุบันกับการประกอบพิธีศพทางศาสนาของชาวพุทธประกอบด้วย 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายของพระสงฆ์มีหน้าที่เผยแพร่สั่งสอนหลักธรรมคำสอนทางศาสนาให้กับอีกฝ่ายได้เข้าใจจากการ ประกอบพิธีศพขณะเวลานั้นให้เห็นความจริงของประโยชน์ที่ได้ในระหว่างการประกอบพิธีศพ ประโยชน์ที่เกิดต่อฝ่ายสงฆ์คือทำให้ได้ทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้มีความรู้ตามหลักธรรมทางศาสนาที่ ถูกต้องถ่ายทอดส่งต่อสร้างความเข้าใจให้ก่อเกิดความรู้ความเข้าใจต่อผู้ที่มาร่วมกันประกอบพิธีศพ ศาสนาพุทธเชื่อว่า ชีวิตเป็นวงจรที่ประกอบด้วยการเกิด การมีชีวิตอยู่ และการตาย การตายไม่ใช่ สิ้นสุดของชีวิต แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพไปสู่ชาติถัดไป สอดคล้องกับหลักความเชื่อเรื่องกรรม และการเวียนว่ายตายเกิด ดังนั้น พิธีศพจึงไม่เพียงแต่สำคัญในการบอกกล่าวผู้ล่วงลับ แต่ยังเป็น การส่งเสริมให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้มีการทบทวนเกี่ยวกับชีวิตและความตาย จะพบได้ว่า เมื่อมีคนตายเกิดขึ้น ในชุมชนชาวบ้านจะตั้งศพสวดกันหน้าบ้าน แล้วจึงนิมนต์พระจากวัดมาสวด และเปิดโอกาสให้ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงมิตรสหายในชุมชนมาทำบุญร่วมกัน โดยปรกติศพจะตั้งอยู่ในเรือนอย่างมากสามคืน แล้วจึงเคลื่อนย้ายไปเผาที่ป่าช้า ยกเว้นคนที่มีฐานะหรือศพของพระสงฆ์อาจจะนำมาตั้งสวดในศาลา ในเขตวัด และมีการสร้างเมรุถาวรไว้ โดยอาจมองว่าการเผาศพในวัดกลางบ้านแต่ก่อนคนรังเกียจทั้งมี กลิ่นและพวกเด็กเกิดความกลัวจึงต้องทำพิธีกันที่ห่างไกลออกไปจากชุมชน และการเผาศพจึงเป็น เรื่องทำออกไปจากชายบ้านหรือที่เรียกว่าป่าช้าของหมู่บ้านก็ได้ แต่การมีเมรุอย่างถาวรในเขตวัดจึง เป็นลักษณะของคนชั้นปกครองที่เป็นเจ้านาย ขุนนางและข้าราชการที่มีตำแหน่งและฐานะ โดยเฉพาะ บุคคลที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสราภรณ์ เมรุเหล่านี้มีไม่กี่แห่ง จะมีก็เพียงในเขต กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันคงเหลือแต่เพียงที่วัดเทพศิรินทราวาสเพียงแห่งเดียว เพราะเป็นที่เหมาะที่

ควรที่พระมหากษัตริย์และเจ้านายในพระบรมราชวงศ์จะเสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานเพลงศพได้ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560)

พิธีกรรมอีกอย่างที่สะท้อนการตายดีคือการวางแผนการตายและการกำหนดพิธีกรรมที่ควรจะทำแก่ตน อันมาจากวิธีการมองความตายว่าเป็นอย่างไร พุทธทาสภิกขุมองว่า ธรรมชาติก็คือธรรมชาติ การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับธรรมก็คือการทำทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นไปตามหลักแห่งธรรมชาติ พุทธทาสภิกขุมีแนวคิด พื้นฐานที่ความประหยัด ไขสอยสิ่งของเท่าที่จำเป็น ไม่ทำลายธรรมชาติ รักษาตัวเท่าที่จำเป็น ไม่ต้องหอบสังขารหนีความตาย ใช้เหตุการณ์ในชีวิตจริง คือการเจ็บป่วยในแต่ละครั้ง เป็นการเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติ และอยู่กับธรรมชาติอย่างมีความสุข (พระมหาวันชัย ธมมชโย (ช่วงสำโรง), 2548) เป็นเหตุให้พุทธทาสภิกขุมองการจัดการศพว่าการจัดงานศพพระควรเป็นแบบธรรมดา การจัดงานศพด้วยเงินจำนวนมากถือเป็นเรื่องสิ้นเปลือง ท่านพุทธทาสภิกขุต้องการให้ธรรมเป็นใหญ่ จึงได้ใช้ชีวิตของท่านเองมาเป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไป การที่จะบอกแก่คนทั่วไปได้ทั่วถึงนั้นเป็นการยาก ท่านจึงได้เขียนพินัยกรรมไว้เป็นหลักฐานว่าได้สั่งเสียไว้อย่างไร เมื่อมีพินัยกรรมก็ต้องได้เถียงกันว่าทำอะไรกับศพท่าน ท่านพุทธทาสภิกขุจึงได้ทำพินัยกรรมฉบับนี้ เพื่อให้เป็นไปตามอริยวินัย ในเรื่องการจัดการศพให้เป็นไปตามธรรมดาที่สุด ดังต่อไปนี้

1. ให้พระครูปลัดศีลวัฒน์ (โพธิ์ จันทสโร) เป็นผู้จัดการศพของข้าพเจ้า หากพระครูปลัดศีลวัฒน์ (โพธิ์ จันทสโร) ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่นี้ได้ ไม่ว่าด้วยเหตุอันใด ให้พระครูปลัดศีลวัฒน์ตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน

2. ให้ละเว้นการขอพระราชทานโกศ และพิธีอย่างอื่นนอกจากที่กำหนดไว้ในพินัยกรรมนี้

3. ให้เก็บในโลงปิดมิดชิด และละเว้นการเปิดดู ละเว้นพิธีรดน้ำศพ ละเว้นการฉีดยาศพ ละเว้นพิธีสวดศพ

4. ให้เผาศพในสามเดือน หรือถ้าจำเป็นก็ไม่เกินหนึ่งปี โดยจัดการอย่างง่ายที่สุด ไม่จัดงานพิธีให้เผาศพในบริเวณเขาพุทธรอง โดยปักเสาสี่มุมและคาดผ้าขาวเป็นเพดานเท่านั้น มิให้สร้างเป็นลักษณะอันยิ่งไปกว่านี้ กระดุกทั้งหมดให้นำไปเก็บไว้ในที่ที่ทำได้ในศาลาธรรมโฆษณ์แห่งเดียวและเทศิเมนต์ทับ สำหรับถ้ำนั้นให้แบ่งเป็น 3 ส่วน นำไปปรายที่ช่องอ่างทอง อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ส่วนหนึ่งที่ต้นแม่น้ำตาปี อำเภอกาชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี อีกส่วนหนึ่ง

5. ให้จัดการศพของข้าพเจ้าตามที่ได้สั่งไว้ในพินัยกรรมนี้ มิให้จัดการอย่างอื่นนอกเหนือจากที่กล่าวมานี้ (พุทธทาส, 2537)

การระบุเงื่อนไขของการทำศพจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมในแต่ละบุคคลอาจเป็นมุมมองต่อการตายว่าควรจัดให้งดงามหรือให้เรียบง่าย แต่อย่างใดก็ตามการจัดนั้นก็ล้วนสะท้อนความยิ่งใหญ่ที่ต่างกันว่าความตายดีแบบทางโลกนั้นต้องมาพร้อมกับการยกย่องสรรเสริญด้านความยิ่งใหญ่และมีพลาณภาพมาก แต่การตายดีทางธรรมนั้นเป็นการเน้นการยกย่องด้านความสงบ ความพอดีและเหมาะสมกับวิถีชีวิต

2. การตายดีที่สะท้อนผ่านพิธีกรรมในพระพุทธศาสนา จากการที่เราพิจารณาเรื่องการตายที่ดีหรือเป็นกุศลจะพบได้ผ่านพิธีกรรมที่ถูกจัดขึ้นตามลำดับ พิธีกรรมการปลงศพแบบจาปนกิจสถานเป็นกระบวนการทางสังคมของกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในแง่วิถีชีวิตและความเชื่อ ดังเรื่องความเชื่อการปลงศพด้วยการใช้นกหัสติลิงค์ จะพบว่าเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อของศาสนาพุทธ

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาผี อันเกี่ยวเนื่องในความเชื่อของไตรภูมิ ที่ว่านกหัสติลิงค์คือสัตว์ในทวีปอุตตรประเทศ อีกคติความเชื่อหนึ่งที่ว่า นกหัสติลิงค์คือสัตว์หิมพานต์เป็นนกใหญ่ที่มีพลังมาก สามารถบินไปส่งดวงวิญญาณผู้วายชนม์ถึงสรวงสวรรค์ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความมีบุญบารมีของผู้ตายที่มีเหนือคน จึงอยู่บนหลังนกนั้นได้ หากสิ้นชีวิตลงจะมีนกประเภทนี้มาคาบศพไปทิ้งที่อื่นโดยไม่ต้องมีการจัดงานศพในโลกมนุษย์ในความเป็นจริงยุคโบราณนั้น มีการใช้นกแร้งมาชำระศพ แต่ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบไปตามกาลเวลา นกใหญ่ที่คู่มืออิทธิฤทธิ์สามารถส่งวิญญาณของศพสู่สรวงสวรรค์ได้ อันถือว่าการชำระความบริสุทธิ์ให้แก่แผ่นดินไม่ให้แปดเปื้อน มิให้ศพตกลงสู่พื้นดิน ได้ถูกจำลองด้วยนกหัสติลิงค์แทน ในหนังสือไตรภูมิ บรรยายลักษณะของนกหัสติลิงค์ว่า ลำตัวเป็นหงส์หัวเป็นช้าง ทำหน้าที่คาบซากศพไปทิ้ง เพื่อมิให้ดินแดนอุตตรกुरुทวีปสกปรก (ลิไทย, พญา, 2551) สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องสวรรค์กล่าวคือเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงพิธีการรื้อฟื้นความทรงจำและสร้างความทรงจำทางสังคมการประกอบสร้างนกหัสติลิงค์ที่ถูกสร้างความหมายจากสังคมว่ามีได้เป็นร่างศพของคนธรรมดาแต่เป็นคนที่มีบุญบารมีและประกอบคุณงามความดีซึ่งมีทั้งระดับชนชั้นสูงและชนชั้นสามัญหากแต่สะสมความดีตามแนวทางสังคมวัฒนธรรมอีสาน นกหัสติลิงค์เมื่อถูกนำไปใช้ในพิธีกรรมการปลงศพแบบจาปนกิจแสดงว่าผู้ตายมีบุญบารมีมากจึงอยู่บนหลังนกได้ นกหัสติลิงค์สามารถนำดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่สวรรค์ได้ เหล่านี้ล้วนเป็นวาทกรรม การสร้างความหมาย ความทรงจำทางสังคมที่ให้เกิดความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรม จึงมีลักษณะของวัฒนธรรมที่แฝงไปด้วยอำนาจในการควบคุมสังคมกลุ่มหนึ่งแต่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพิธีกรรมนี้คือ จะไม่เจาะจงเฉพาะ เจ้าครองนครหรือพระเถระ ถือเป็นถวายเป็นเกียรติยศและให้เผ่าที่ทุ่งศรีเมือง พระสงฆ์ที่เป็นพระเถระผู้ใหญ่จึงได้รับเกียรติยศให้ขึ้นนั่งตั้งแต่นั้นมา (บำเพ็ญ ณ อุบล, 2535) การยกย่องว่าการตายนี้เป็นการตายดี จึงเป็นเหตุผลที่สนับสนุนให้เกิดพิธีกรรมที่แตกต่างจากพิธีกรรมดั้งเดิมที่เน้นการเผาโดยทั่วไป แต่สร้างกระบวนการเผ่าที่สะท้อนการที่ทานผู้นั้นจะต้องมีรูปแบบที่ถูกยอมรับหรือปรากฏในทางพระพุทธศาสนา เพราะนกหัสติลิงค์ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์ธรรมบท รวมถึงอรรถสถา รวมถึงคัมภีร์ไตรภูมิที่สะท้อนให้เห็นถึงพลาณภาพของสัตว์ที่เป็นใหญ่บนบกอย่างช้าง และสัตว์ที่มีอิสระเหนือผากฟ้ามาเป็นต้นแบบของนกที่จะนำดวงวิญญาณนี้ไปสู่สรวงสวรรค์จึงกลายเป็นเรื่องยิ่งใหญ่และสอดคล้องกับวิญญาณของผู้มีคุณธรรมชั้นสูง

บทสรุป

พิธีกรรมจากการทำศพในแต่ละบุคคลอาจเป็นมุมมองต่อการตายว่าควรจัดให้งดงามหรือให้เรียบง่าย แต่อย่างไรก็ตามการจัดนั้นก็ล้วนสะท้อนความยิ่งใหญ่ที่ต่างกันว่าการตายดีแบบทางโลกนั้นต้องมาพร้อมกับการยกย่องสรรเสริญด้านความยิ่งใหญ่และมีพลาณภาพมาก แต่การตายดีทางธรรมนั้นเป็นการเน้นการยกย่องด้านความสงบ ความพอดีและเหมาะสมกับวิถีชีวิต อีกทั้งการยกย่องว่าการตายนี้เป็นการตายดี จึงเป็นเหตุผลที่สนับสนุนให้เกิดพิธีกรรมที่แตกต่างจากพิธีกรรมดั้งเดิมที่เน้นการเผาโดยทั่วไป แต่สร้างกระบวนการเผ่าที่สะท้อนการที่ทานผู้นั้นจะต้องมีรูปแบบที่ถูกยอมรับหรือปรากฏในทางพระพุทธศาสนา เพราะนกหัสติลิงค์ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์ธรรมบท รวมถึงอรรถสถา รวมถึงคัมภีร์ไตรภูมิที่สะท้อนให้เห็นถึงพลาณภาพของสัตว์ที่เป็นใหญ่บน

บกอย่างข้าง และสัตว์ที่มีอิสระเหนือผากฟ้ามาเป็นต้นแบบของนกที่จะนำดวงวิญญาณนี้ไปสู่สวรรค์จึงกลายเป็นเรื่องยิ่งใหญ่และสอดคล้องกับวิญญาณของผู้มีคุณธรรมชั้นสูง

เอกสารอ้างอิง

- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2568). *ศาสนาผี*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ปรหมังสา โยคานันทะ. (2561). *ภควัทคีตา: ราชศาสตร์แห่งการหยั่งรู้พระเจ้า*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- บำเพ็ญ ณ อุบล. (2535). ขนบธรรมเนียมประเพณีและการศาสนา. ใน *อุบลราชธานี 200 ปี*. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *ระลึกถึงความตายและวิธีปฏิบัติให้ถูกต้องต่อความตาย*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระสิริปัญญาคุณ, พระครูโฆสิตวิมลนาคกุล, พระครูโกศลธรรมาภรณ์และสวสดี โอนทัย. (2562). ศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติต่อความตายในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(4), หน้า 1814.
- พระมหาวันชัย ธรรมโชติ (ช่วงสำโรง). (2548). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความตายตามทัศนะของพุทธศาสนิกชน, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พุทธทาส. (2537). *สวนโมกขพลาราม กำลังแห่งการหลุดพ้น : อาจารย์มรณานุสรณ์ พ.ศ. 2449-2536*. กรุงเทพมหานคร: หจก. ภาพพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลิไทย, พญา. (2551). *ไตรภูมิภควัท หรือ ไตรภูมิพระร่วง*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของ สกสค.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). *พุทธศาสนาและความเชื่อในสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2.. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2565). *ศาสนาผีได้ชะเง้อหาพระสุเมรุ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นาตาแฮก).
- Peter Harvey. (2000). *An Introduction to Buddhist Ethics: Foundations, Values and Issues*. Cambridge: Cambridge University Press.

กระบวนทัศน์การเรียนรู้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุในยุคดิจิทัล Learning Paradigms of Technology Adoption Among the Elderly in the Digital Age

¹ปิยะพร บุณารัช, ²วิชิต สุรดิษฐ์, ³นลินี สุรดิษฐ์ และ ⁴ศุภากร สุรดิษฐ์

¹Piyaporn Buranarach, ²Vichit Suradinkura,

³Nalinee Suradinkura and ⁴Supakorn Suradinkura

^{1,2,3,4}คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

^{1,2,3,4}Faculty of Liberal Arts, Suan Sunandha University

¹Corresponding author, e-mail: Email: joommoom9@gmail.com

Received May 17, 2025; Revised June 25, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีพัฒนาอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นสมาร์ทโฟน อินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย หรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ ล้วนเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คนทุกช่วงวัย แม้เทคโนโลยีจะช่วยอำนวยความสะดวก แต่ผู้สูงอายุที่เติบโตมาในยุคอนาล็อกกลับต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัว เช่น ทักษะไม่เพียงพอ ขาดความมั่นใจ และเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้จำกัด การเรียนรู้เทคโนโลยีจึงไม่ใช่แค่การใช้เครื่องมือ แต่ยังเป็นการปรับทัศนคติ ความคิด และแรงจูงใจด้วย ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาและเรียนรู้ได้ หากได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมจากครอบครัว ชุมชน สถาบันการศึกษา และภาครัฐ โดยการเปิดใจยอมรับสิ่งใหม่ถือเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนทัศน์การเรียนรู้ของผู้สูงอายุในยุคดิจิทัล โดยเน้นการทำความเข้าใจวิธีคิด ทัศนคติ และรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรค และเสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีอย่างยั่งยืน เป้าหมายคือให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตในโลกดิจิทัลได้อย่างมีคุณภาพ มั่นใจ และไม่ถูกทอดทิ้งจากความเปลี่ยนแปลง เพื่อมุ่งสู่การเป็น “สังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ” อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์การเรียนรู้; การเรียนรู้ตลอดชีวิต; ความรู้ด้านดิจิทัล; เทคโนโลยีดิจิทัล; ผู้สูงอายุ

Abstract

In the digital era, where technology is rapidly and continuously evolving—ranging from smartphones, the internet, and social media to online banking and various applications—these tools have become integral to daily life across all age groups. While technology is designed to provide convenience, older adults who grew

up in the analog age often face challenges in adapting, such as limited skills, lack of confidence, and restricted access to learning resources. Learning technology, therefore, is not merely about using tools but also involves adapting one's mindset, attitudes, and motivation. Older adults are capable of learning and developing new skills if they receive appropriate support from their families, communities, educational institutions, and government policies. Being open to new experiences is considered a crucial 21st century skill, and older adults can develop this with the right opportunities and encouragement. This article aims to explore the learning paradigm of older adults in the digital age by focusing on how they think, their attitudes, and their learning styles regarding technology. It also analyzes both internal and external factors that either support or hinder their learning, and proposes policy and practical recommendations to promote sustainable digital learning among the elderly. The ultimate goal is to empower older adults to live confidently and with quality in the digital world, ensuring they are not left behind amid social transformation—contributing to a lifelong learning society and a truly “age-friendly society” in Thailand.

Keywords: Learning paradigm; Lifelong learning; Digital literacy; Digital technology; Older adults

บทนำ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) อย่างรวดเร็ว โดยจากข้อมูลขององค์การสหประชาชาติ (United Nations, 2023) ระบุว่าประเทศไทยมีประชากรสูงอายุคิดเป็นร้อยละ 20 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทศวรรษหน้า ขณะเดียวกัน สังคมโลกกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างสมบูรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เช่น สมาร์ทโฟน แพลตฟอร์มออนไลน์ และบริการอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในชีวิตประจำวัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สุขภาพ และความสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้ “ทักษะดิจิทัล” กลายเป็นความจำเป็นพื้นฐานที่ทุกกลุ่มวัยต้องมี รวมถึงผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของผู้สูงอายุต่อเทคโนโลยีไม่ได้เป็นเรื่องง่าย เนื่องจากผู้สูงอายุเติบโตในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากยุคดิจิทัล ประสบการณ์ ทักษะเดิม ความเชื่อเดิม รวมถึงความสามารถด้านร่างกายและการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงตามวัย ส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ โดยเฉพาะเทคโนโลยีดิจิทัล ดังนั้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้และปรับตัวต่อเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องทำความเข้าใจ “กระบวนการทัศนการเรียนรู้” (Learning Paradigm) ที่ผู้สูงอายุยึดถืออยู่ ซึ่งหมายถึงกรอบความคิดหรือมุมมองที่ใช้ในการรับรู้โลก ทัศนคติประสบการณ์ และตัดสินใจในการเรียนรู้ (Mezirow, 1991)

การเรียนรู้ของผู้สูงอายุจึงไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดข้อมูลหรือฝึกทักษะเท่านั้น หากแต่ต้องพิจารณาถึงกรอบความคิดเดิมที่อาจเป็นอุปสรรค หรือเป็นโอกาสในการเรียนรู้ กระบวนทัศน์ของ

ผู้เรียน เช่น ความเชื่อว่า “ตนเองแก่เกินเรียน” หรือ “เทคโนโลยีเป็นเรื่องยากและไกลตัว” สามารถส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อแรงจูงใจและความสามารถในการเรียนรู้ ดังนั้น การออกแบบกิจกรรมหรือแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้จึงต้องมีความเข้าใจพื้นฐานทางจิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ และบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ร่วมด้วย

บทความนี้มุ่งศึกษากระบวนการทัศนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในยุคดิจิทัล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและลักษณะของกระบวนการทัศนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยศึกษาปัจจัยภายใน (เช่น แรงจูงใจ ประสบการณ์ชีวิต สุขภาพ) และปัจจัยภายนอก (เช่น ครอบครัว ชุมชน เทคโนโลยีที่เข้าถึงได้) ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ รวมทั้งเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีให้กับผู้สูงอายุ ทั้งในระดับปัจเจก ชุมชน และเชิงนโยบาย ซึ่งผลจากการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ดิจิทัล การพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุ ตลอดจนกำหนดนโยบายสาธารณะที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะในยุคที่สังคมไทยต้องเผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แนวคิดกระบวนการทัศนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

กระบวนการทัศนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุหมายถึงแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยวุฒิ ประสบการณ์ และบริบทชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเน้นที่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ซึ่งให้ความสำคัญกับการแนวคิดกระบวนการทัศนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ การเรียนรู้ของผู้สูงอายุเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิด “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” (Lifelong Learning) ซึ่งมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง แม้เข้าสู่วัยสูงอายุ โดยมีแนวคิดกระบวนการทัศนสำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1 แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) แนวคิดนี้เน้นว่า “การเรียนรู้ไม่มีวันสิ้นสุด” และผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งในด้านความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และสุขภาวะในภาพรวม การเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยลดภาวะพึ่งพา สร้างความภาคภูมิใจในตนเอง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในสังคม (UNESCO Institute for Lifelong Learning (UIL), 2010; กรมส่งเสริมการเรียนรู้, 2565)

2 แนวคิดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Learning) แนวคิดนี้มองว่าผู้สูงอายุเป็น “เจ้าของการเรียนรู้” ที่มีสิทธิเลือกสิ่งที่ตนสนใจ เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตจริง และเคารพความหลากหลายของผู้เรียน เช่น สภาพร่างกาย พื้นฐานการศึกษา และเจตคติ (Knowles, M. 1984). *Andragogy in Action*; ศศิธร สุทธิบาท 256)

3 แนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) การเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ลดความโดดเดี่ยว และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน Vella, J. (2002). *Learning to Listen, Learning to Teach*; มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2562)

4 แนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างความหมาย (Constructivist Learning) การเรียนรู้แบบสร้างความหมายเน้นให้ผู้สูงอายุ “คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเชื่อมโยง” จากประสบการณ์เดิม เพื่อนำมาสร้างความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน

Piaget, J. (1972); Bruner, J. (1996); สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553)

5 แนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงความคิด ทศนคติ และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หรือไม่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน เช่น การเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือปรับตัวในบทบาททางสังคม Mezirow, J. (1991). Transformative Dimensions of Adult Learning; กรมกิจการผู้สูงอายุ (2564) แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการจัดนโยบายส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความสุข และมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้เทคโนโลยี

การเรียนรู้เทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุไม่ใช่แค่เรื่องของ การฝึกฝนทักษะหรือการใช้งานเครื่องมือใหม่ ๆ เท่านั้น แต่ยังต้องพิจารณาปัจจัยหลายประการที่สามารถส่งเสริมและสนับสนุนให้กระบวนการเรียนรู้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยเหล่านี้ไม่ได้จำกัดเพียงแค่ทักษะส่วนตัวของผู้สูงอายุเอง แต่ยังเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและครอบครัว รวมถึงรูปแบบการสอนที่เหมาะสม ซึ่งมีความสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีในผู้สูงอายุ ดังนี้:

1 แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) แรงจูงใจภายในหมายถึงความต้องการหรือความสนใจที่มาจากภายในตัวผู้เรียนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาแรงกดดันจากภายนอก งานวิจัยหลายชิ้นพบว่าแรงจูงใจภายในมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีในผู้สูงอายุ (Rashid & Asghar, 2016) เช่น ความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับลูกหลานผ่านการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ หรือความสนใจในการรับข้อมูลข่าวสารจากโลกออนไลน์ที่ไม่สามารถหาข้อมูลจากแหล่งอื่นได้ ปัจจัยนี้ช่วยกระตุ้นให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าการเรียนรู้เทคโนโลยีไม่ใช่ภาระ แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชีวิตสะดวกสบายและเชื่อมต่อกับโลกภายนอกได้ดีขึ้น ตัวอย่างเช่น การเรียนรู้การใช้สมาร์ทโฟนเพื่อสื่อสารผ่านแอปพลิเคชัน LINE หรือการใช้แพลตฟอร์ม YouTube เพื่อดูคลิปวิดีโอที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ หรือข่าวสารที่น่าสนใจ ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุอยากเรียนรู้อีกยิ่งขึ้น

2 แรงสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน (Support from Family and Community) ครอบครัวและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นที่ผู้สูงอายุอาจรู้สึกไม่มั่นใจในการใช้เทคโนโลยี การสนับสนุนจากคนใกล้ชิด เช่น ลูกหลาน หรือเพื่อนในชุมชน สามารถช่วยเพิ่มความมั่นใจและให้คำแนะนำที่จำเป็น ในกรณีของผู้สูงอายุ การเรียนรู้เทคโนโลยีอาจเป็นเรื่องยากหากขาดความเข้าใจในแง่ของการใช้งานจริงหรือไม่รู้จะเริ่มต้นจากจุดไหน ครอบครัวสามารถช่วยเสริมสร้างแรงสนับสนุนโดยการแนะนำการใช้งานเทคโนโลยีที่เข้าใจง่าย เช่น การสอนการใช้สมาร์ทโฟนหรือแท็บเล็ต การแนะนำวิธีใช้แอปพลิเคชันในการติดต่อสื่อสาร หรือแม้กระทั่งการร่วมกันใช้งานแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น การสอนวิธีการใช้โซเชียลมีเดียให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้พวกเขาสามารถติดต่อกับลูกหลานได้อย่างสะดวก การสนับสนุนจากชุมชน เช่น การมีอาสาสมัครที่มาช่วยสอนเทคโนโลยีให้กับผู้สูงอายุ หรือการจัดกิจกรรมเรียนรู้ในชุมชนที่มีผู้สูงอายุร่วมกิจกรรม ก็สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน

3 รูปแบบการสอนที่เหมาะสม (Appropriate Teaching Methods) การออกแบบและการสอนที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยต้องคำนึงถึงการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เข้าถึงง่าย สอดคล้องกับความสามารถและข้อจำกัดทางกายภาพของผู้สูงอายุ การสอนที่มีรูปแบบที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกสบายใจในการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (2563) ระบุว่า การสอนที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้สูงอายุควรมีลักษณะดังนี้:

- การสอนที่ช้าและชัดเจน เนื่องจากผู้สูงอายุอาจมีปัญหาในการรับข้อมูลเร็ว ๆ หรืออาจจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ยาก การสอนควรเน้นไปที่การพูดช้า ชัดเจน และใช้คำที่เข้าใจง่าย
- การใช้สื่อภาพและวิดีโอ การใช้สื่อภาพและวิดีโอจะช่วยให้ผู้สูงอายุเห็นภาพของการกระทำต่าง ๆ ทำให้เข้าใจและจำได้ง่ายขึ้น
- การฝึกปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากการทำจริง เช่น การฝึกใช้งานสมาร์ทโฟน การเข้าใช้งานแอปพลิเคชัน หรือการทดลองใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการใช้งานได้
- การออกแบบรูปแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การเรียนรู้เทคโนโลยีประสบความสำเร็จและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้

แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุ

การส่งเสริมการเรียนรู้เทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุ ควรมีแนวทางที่เหมาะสมและครอบคลุม เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นใจ ลดความกลัวและความท้อแท้ในกระบวนการเรียนรู้

1 จัดหลักสูตรเฉพาะทาง (Specialized Courses) จัดทำหลักสูตรที่ออกแบบเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ เช่น “การใช้สมาร์ทโฟนเบื้องต้น” หรือ “การใช้แอปธนาคารอย่างปลอดภัย” เน้นการสอนที่เข้าใจง่าย มีขั้นตอนชัดเจน และเน้นฝึกปฏิบัติจริง ปรับเนื้อหาและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับข้อจำกัดทางร่างกาย เช่น ปรับขนาดตัวอักษรหรือเสียงให้เหมาะสมกับผู้ที่มีปัญหาด้านสายตาและการได้ยิน เน้นการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เช่น การติดต่อสื่อสาร การทำธุรกรรมออนไลน์ เพื่อเพิ่มความมั่นใจ

2 ใช้ผู้สูงอายุเป็นพี่เลี้ยง (Peer Learning) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน โดยใช้ผู้สูงอายุที่มีทักษะเทคโนโลยีมาเป็นพี่เลี้ยงช่วยสอน การเรียนรู้ในกลุ่มเพื่อนจะทำให้บรรยากาศเป็นกันเอง สนุก และลดความเครียด ช่วยสร้างเครือข่ายสังคม เพิ่มความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน และสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ พี่เลี้ยงสามารถช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและให้คำแนะนำแบบใกล้ชิด

3 จัดกิจกรรมในศูนย์ผู้สูงอายุ (Activities in Senior Centers) ศูนย์ผู้สูงอายุควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยี เช่น สอนใช้อุปกรณ์ดิจิทัล, การใช้งานแอปสุขภาพ, หรือเครื่องมือเทคโนโลยีช่วยดูแลสุขภาพ เช่น เครื่องวัดความดันที่เชื่อมต่อแอป กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้สูงอายุได้ฝึกใช้เทคโนโลยีในบริบทจริง สร้างความคุ้นเคย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในสังคม ช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกเชื่อมโยงกับคนรอบข้างและไม่โดดเดี่ยว

4 รัฐและเอกชนร่วมมือกัน (Collaboration between Government and Private Sector) การสร้างโครงการฝึกอบรมและการเรียนรู้เทคโนโลยีที่เข้าถึงง่ายและต่อเนื่อง โดยมีภาครัฐและเอกชนร่วมมือกัน พัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่ออกแบบให้ใช้งานง่ายสำหรับผู้สูงอายุ จัดฝึกอบรมในพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงพื้นที่ห่างไกลหรือผู้สูงอายุที่ไม่สะดวกเดินทางไปศูนย์เรียนรู้ ร่วมกันพัฒนาแอปพลิเคชันและเครื่องมือดิจิทัลที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เน้นความเรียบง่ายและปลอดภัย การร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชนจะช่วยเพิ่มโอกาสและขยายการเข้าถึงเทคโนโลยีของผู้สูงอายุทั่วประเทศ

องค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 องค์ประกอบกระบวนการทัศน์การเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

คำอธิบายที่ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลมาจากการวิเคราะห์ออกมาในลักษณะแผนภาพ แผนภูมิ หรือผังมโนทัศน์ พร้อมคำอธิบายรูปแบบ / โครงสร้างอย่างกระชับ เข้าใจง่ายดังตัวอย่าง

บทสรุป

กระบวนการทัศน์การเรียนรู้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุในยุคดิจิทัลสะท้อนถึงการปรับตัวและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ โดยผู้สูงอายุเริ่มเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การติดต่อสื่อสารและการดูแลสุขภาพ การสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานรัฐมีบทบาทอย่างมากในการส่งเสริมการเรียนรู้ การใช้วิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย เช่น การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์หรือเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาทักษะดิจิทัลได้หากได้รับการส่งเสริมที่เหมาะสมและต่อเนื่อง การเรียนรู้

เทคโนโลยีช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยและลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ส่งผลให้เกิดความเท่าเทียมทางสังคมและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566–2580)*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรมส่งเสริมการเรียนรู้. (2565). *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2562). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2561*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ศศิธร สุทธิปาก. (2561). การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ ศรีสะเกษ*, 12(3), หน้า 45–57.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล. (2563). *รายงานผลการศึกษาพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุไทย*. กรุงเทพมหานคร: สศด.
- Bruner, J. (1996). *The culture of education*. Harvard University Press.
- Jarvis, P. (2009). Learning to be a person in society: Learning to be me. In *Learning to be a person in society* (pp. 3–14). Routledge.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in action: Applying modern principles of adult learning*. Jossey-Bass.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. Jossey-Bass.
- Piaget, J. (1972). *The psychology of the child*. Basic Books.
- Rashid, S., & Asghar, H. M. (2016). Technology use, self-directed learning and lifelong learning. *The International Journal of Information and Learning Technology*, 33(4), 263–273.
- United Nations. (2023). *World Population Ageing 2023*. (Online). <https://www.un.org/development/desa/pd/>
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2010). *Global report on adult learning and education*. UNESCO.
- Vella, J. (2002). *Learning to listen, learning to teach: The power of dialogue in educating adults*. Jossey-Bass.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ในสังคมไทย:
ข้อโต้แย้งจากพุทธปรัชญา
Rudolf Steiner's Philosophy of Education in Thai Society: A
Buddhist Philosophical Critique

¹รุ่งนิภา เหลียง และ ²ภาศิณี โกมลมิศร์

¹Rungnipa Liang and ²Pasinee Komolmisr

^{1,2}ภาควิชาศาสนาและปรัชญา, มหาวิทยาลัยบูรพา

^{1,2}Department of Religion and Philosophy, Burapha University

¹Corresponding author, e-mail: Email: peabrun@gmail.com

Received May 17, 2025; Revised July 1, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) ในแวดวงการศึกษาหลายคนมักรู้จักกันในนามผู้ก่อตั้งแนวคิดการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ (Waldorf Education) ในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมาแนวคิดปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ได้ถูกนำมาใช้ในสังคมไทย โดยมีข้อสรุปว่า ปรัชญาการศึกษาของสไตเนอร์นั้นเทียบเคียงและสอดคล้องกับพุทธปรัชญาการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานทางการศึกษาที่สำคัญในสังคมไทย จากการวิเคราะห์พบว่าข้อสรุปดังกล่าวไม่สมเหตุสมผล ทั้งนี้เพราะทฤษฎะพื้นฐานที่ว่าด้วยความจริงในหลักการของปรัชญาบริสุทธิ์ ตลอดจนมุมมองเรื่องธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความแตกต่างกัน อย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้หลักการด้านการศึกษาที่ดูเสมือนว่าคล้ายคลึงกันกลับมีนัยยะของรูปแบบ วิธีการและเป้าหมายของการปฏิบัติที่ต่างกันอย่างชัดเจน จากที่กล่าวมาบทความนี้จึงมุ่งเน้นที่จะแสดงให้เห็นถึงเหตุผลซึ่งเป็นข้อโต้แย้งในเชิงหลักการที่สามารถชี้ให้เห็นว่า การกล่าวอ้างว่าปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์สอดคล้องกับพุทธปรัชญาการศึกษาโดยสมบูรณ์นั้นเป็นข้อสรุปที่เกิดขึ้นจากการตีความที่คลาดเคลื่อน

คำสำคัญ: การศึกษาแบบวอลดอร์ฟ; พุทธปรัชญา; รูดอล์ฟ สไตเนอร์

Abstract

In educational circles, Rudolf Steiner is best known as the originator of Waldorf Education. In recent years his educational philosophy has been implemented in Thai society where it has been observed that Steiner's principles share significant parallels with Buddhist educational philosophy a cornerstone of Thailand's educational foundation. Analysis reveals that such a conclusion is untenable as the fundamental ontological perspectives concerning truth in pure philosophy along with views on human nature demonstrate marked differences.

Furthermore, while certain educational principles may appear superficially similar, they carry distinct implications regarding implementation approaches, methodologies and ultimate objectives of practice. Therefore, this article aims to present several principled arguments demonstrating that the claim of complete congruence between Rudolf Steiner's educational philosophy and Buddhist educational philosophy constitutes a conclusion based on erroneous interpretation.

Keyword: Buddhist philosophy; Rudolf Steiner; Waldorf Education

บทนำ

สำหรับสังคมไทยในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา การศึกษาทางเลือก (Alternative education) เป็นคำที่ถูกกล่าวถึงอย่างมากในหลากหลายสื่อ โดยเฉพาะการศึกษาทางเลือกแบบวอลดอร์ฟ ซึ่งผู้ก่อตั้งสำนักปรัชญาการศึกษานี้ได้แก่ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) นักคิดนักปรัชญาทางฝั่งทวีปยุโรป นักวิชาการหลายท่านได้สนับสนุนและให้ความเห็นว่า แนวคิดการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์นั้นมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากปรัชญาการศึกษาสมัยใหม่หลายประการ หนึ่งในเหตุผลหลักของข้อสนับสนุนนี้คือ ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์เน้นการพัฒนาผู้เรียนที่มีองค์ประกอบเป็นมนุษย์คนหนึ่งอย่างรอบด้าน โดยเน้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม (Holistic Human Development) เป็นหัวใจสำคัญในปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ที่มองมนุษย์เป็นเอกภาพของกาย ใจ และจิตวิญญาณ (สุธิพงษ์ พงษ์ภาวีชร, 2560)

ฐานคิดนี้ได้ขยายวงกว้างมาสู่สังคมไทย เพื่อให้การศึกษาวិเคราะห์ในประเด็นนี้เกิดความลุ่มลึก การเริ่มต้นทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ทางความคิดของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ย่อมช่วยสร้างพื้นฐานและก่อให้เกิดประโยชน์ในการวิเคราะห้เชิงวิพากษ์ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ในสังคมไทยการศึกษาเชิงวิเคราะห้จากมุมมองของพุทธปรัชญาได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

วิวัฒนาการทางความคิดของสไตเนอร์

รูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Joseph Lorenz Steiner) เป็นชื่อที่ไม่ค่อยคุ้นชินในสังคมไทยมากเท่ากับปรัชญาการศึกษาสำนักวอลดอร์ฟที่เขาเป็นผู้ก่อตั้งขึ้น หลายคนมักจะรู้จักแนวทางการศึกษาแบบ วอลดอร์ฟมากกว่าชื่อของ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ เพราะแนวคิดของสไตเนอร์นั้น มิได้โดดเด่นเท่ากับนักปรัชญาการศึกษาท่านอื่น แต่ทั้งนี้ก็ไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ว่า นักคิดนักการศึกษาท่านนี้ไม่มีอิทธิพลทางความคิดใดๆ ปรากฏในสังคมไทยเลย ก่อนที่แนวคิดของรูดอล์ฟ สไตเนอร์จะขยายวงกว้างออกไปในหลายประเทศ ทั่วโลก จากการศึกษาค้นคว้า จุดเริ่มต้นแห่งชีวิตของรูดอล์ฟ สไตเนอร์นั้น เริ่มถือกำเนิดเกิดขึ้นในหมู่บ้านเล็กๆ ชื่อว่า ครัลเยเว็ต (Kraljevec) ปัจจุบันตั้งอยู่ในประเทศโครเอเชีย โดยมีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ. 1861–1925 (Lachman, 2007) ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ได้เกิดกระแสแนวคิดทางปรัชญาที่สำคัญขึ้นในสังคมโลกอย่างมาก หนึ่งในบุคคลที่ควรหยิบยกมาและเกิดในหมู่บ้านเดียวกับรูดอล์ฟ สไตเนอร์ คือ ลุดวิก แอนเดรียส ไฟเออร์บัค (Ludwig Andreas Feuerbach) แม้ว่าไฟเออร์บัคจะเกิดในสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกันกับสไตเนอร์ (Wartofsky, 1977) แต่จะพบความต่างอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ แนวคิดของไฟเออร์

บักนั้นจัดอยู่ในนักคิดกลุ่มวัตถุนิยม (Materialism) ความโดดเด่นของเขาจึงอยู่ที่การเสนอพรรณนาในงานเขียนเรื่อง *The Essence of Christianity* โดยมีนัยยะว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างพระเจ้าจากจินตนาการ และความรู้สึกภายในที่มีความกลัวและความปรารถนา จึงไม่มีข้อสรุปที่น่าเชื่อถือได้ว่า พระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมา (Feuerbach, 1957) งานเขียนของไฟเออร์บัคได้รับการยืนยันว่ามีอิทธิพลต่อแนวคิดของฟรีดริช เองเงิลส์ (Friedrich Engels) รวมถึงคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ในเวลาต่อมา ในขณะที่แนวคิดของสไตเนอร์กลับมีข้อสมมติฐานที่เชื่อว่า การผสมผสานระหว่างแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ซึ่งมีฐานมาจากวัตถุนิยมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ทุกการเติบโตของมนุษย์ยังคงขาดมิติทางจิตวิญญาณไปไม่ได้ รากฐานแนวคิดทางปรัชญาของสไตเนอร์จึงเป็นการผสมผสานศาสตร์ทั้งทางด้านนามธรรมและรูปธรรมเข้าไว้ด้วยกัน จากเหตุการณ์ดังที่กล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นข้อยืนยันของปรากฏการณ์ทางความคิดของสไตเนอร์ได้ว่า แม้แนวคิดของสไตเนอร์จะแตกต่างจากไฟเออร์บัค แต่อิทธิพลทางความคิดของไฟเออร์บัคได้จุดประกายให้ สไตเนอร์ ได้ค้นพบข้อโต้แย้งบางอย่างที่เชื่อว่า ฐานคิดแบบวัตถุนิยมของ ไฟเออร์บัคมีข้อจำกัดบางอย่างที่ขาดมิติทางจิตวิญญาณ ในทุกการพัฒนาจิตวิญญาณกับวิทยาศาสตร์สามารถพัฒนาไปด้วยกันแบบคู่ขนานได้ ซึ่งเราจะพบข้อสรุปนี้ได้จากผลงานเขียนชิ้นหนึ่งของสไตเนอร์ที่ชื่อว่า *The Philosophy of Freedom* (1894) ในผลงานชิ้นนี้สไตเนอร์พยายามโต้แย้งแนวคิดของอิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) ในงานเขียนเรื่อง *Critique of Pure Reason* (1781) คานท์เชื่อว่า มนุษย์นั้นมีข้อจำกัดบางอย่างในการรับรู้ ประสาทสัมผัสที่มนุษย์มีอยู่นั้นสามารถรับรู้บางสิ่งบางอย่างได้ในขอบเขตที่จำกัดและเรียกสิ่งนี้ว่าเป็น ปรากฏการณ์ (Phenomena) ส่วนสิ่งที่มีอยู่ด้วยตนเองซึ่งคานท์เรียกว่า (Noumena) นั้นมนุษย์ไม่สามารถที่จะรับรู้และเข้าใจได้ สไตเนอร์คัดค้านแนวคิดนี้ โดยโต้แย้งให้เห็นว่า มนุษย์แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ แม้แต่สิ่งที่มีอยู่ด้วยตนเองซึ่งคานท์เรียกว่า (Noumena) มนุษย์สามารถที่จะเข้าถึงได้โดยผ่านกระบวนการทางจิตวิญญาณที่เรียกว่า (Spiritual Thinking) ซึ่งสไตเนอร์เชื่อว่าหากมนุษย์พัฒนาจิตวิญญาณเข้าสู่ความละเอียดในระดับที่สูงพอมนุษย์ย่อมสามารถที่จะเข้าใจและรับรู้ในเรื่องดังกล่าวได้เช่นกัน (Steiner, 1964)

ดังนั้นการที่สไตเนอร์ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของคานท์ในเรื่อง Noumena (สิ่งที่มีอยู่ด้วยตนเอง) และได้เสนอแนวคิดใหม่ว่า มนุษย์สามารถก้าวข้ามขีดจำกัดทางความคิดที่เป็นเหตุผลบริสุทธิ์ได้ หากจิตวิญญาณของมนุษย์ได้รับการพัฒนาที่ถูกต้องนั้น ทำให้เห็นข้ออ้างทางเหตุผลประการหนึ่งที่ว่าพรรณนาของสไตเนอร์มีแนวคิดที่เชื่อในสิ่งที่เป็นามธรรมแฝงอยู่ด้วย การเชื่อในมิติทางด้านจิตวิญญาณที่เป็นนามธรรมท่ามกลางสังคมที่เต็มไปด้วยบรรยากาศความรุ่งโรจน์ทางวิทยาศาสตร์และวัตถุนิยม สิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาคือฐานคิดที่ฉีกไปจากค่านิยมของสังคมสไตเนอร์ได้รับอิทธิพลมาได้อย่างไร สไตเนอร์ได้รับอิทธิพลทางความคิดเรื่องจิตวิญญาณจากการแผ่ขยายความเชื่อของบุคคลรวมถึงลัทธิหลากหลายสำนัก โดยเริ่มจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ใกล้ชิดตัวสไตเนอร์มากที่สุด คงหลีกเลี่ยงไม่พ้นแนวคิดทางศาสนาคริสต์นอกรีตเพราะปฏิเสธอำนาจจากศาสนจักรและมีแนวคิดพิธีกรรมเป็นของตนเอง นักบวชที่เป็นผู้นำในกลุ่มนี้ยุคแรกเริ่มและมีชื่อเสียงได้แก่ ไมสเตอร์ เอ็คฮาร์ท (Meister Eckhart) รวมถึงนักบุญจอห์น (St. John of the Cross) ทั้งสองคนนี้ต่างก็มีอิทธิพลทางความคิดในงานเขียนของสไตเนอร์ ในงานเขียนชิ้นหนึ่งชื่อ *Christianity as Mystical Fact* (1902)

มีข้อยืนยันที่เชื่อได้ว่าสไตเนอร์เชื่อคริสต์ศาสนานอกกระแสหลัก (Esoteric) เพราะมีการตีความใหม่ ว่าพระคริสต์เป็นพลังจักรวาลรูปแบบหนึ่งที่ลงมาจุติในร่างกายของพระเยซูเพื่อเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการของมนุษย์ รวมถึงการมีความเชื่อเรื่องการกลับชาติมาเกิด (Reincarnation) ที่มองว่าจิตวิญญาณมนุษย์สามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงกลับกลายได้ตลอดไป สไตเนอร์สนับสนุนแนวคิดของลัทธินี้ จนนักวิชาการบางส่วนลงความเห็นว่าเป็นการตีความพระคัมภีร์เกินขอบเขตที่ผสมผสานคริสต์ศาสนา ลึกลับเข้ากับวิทยาศาสตร์จิตวิญญาณ ซึ่งมีแนวคิดที่แตกต่างจากศาสนาคริสต์ นอกจากนี้ในงานเขียนบางชิ้นยังชี้ให้เห็นข้อมูลเพิ่มเติมว่า สไตเนอร์ยังคงได้รับอิทธิพลจากปรัชญาตะวันออกในเรื่องความเชื่อด้านนามธรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณด้วย จากการศึกษาวิวัฒนาการทางความคิดของสไตเนอร์ จะพบว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ถ่ายทอดความคิดระหว่างบุคคล ส่งผลต่อสไตเนอร์ในแง่ที่ช่วยให้เกิดการตั้งคำถามและวิพากษ์ถึงความสมเหตุสมผลของชุดความคิด จนนำมาสู่การเสนอข้ออ้างที่ได้แย้งข้อสรุปเดิมว่าการพัฒนาที่ถูกต้องควรผสมผสานทั้งเหตุผลเชิงประจักษ์ที่อาศัยหลักการทางวิทยาศาสตร์ในขณะเดียวกันการพัฒนาจิตวิญญาณเชิงนามธรรมก็เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อสร้างสังคมที่ก้าวหน้าสมดุล จากการศึกษาวิวัฒนาการทางความคิดของสไตเนอร์ทำให้ได้ข้อสรุปว่า ทัศนะทางความคิดของเขามีได้ถูกตีกรอบจากสภาพแวดล้อม ในขณะเดียวกันเป็นการนำเสนอข้ออ้างใหม่บางประการแก่สังคมในขณะนั้นนั่นเอง และในลำดับต่อไปจะเป็นการศึกษาทัศนะเกี่ยวกับความจริงในปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นข้ออ้างบางประการที่ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์นั้นมีได้เหมือนกับพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีรากฐานทางการศึกษาในสังคมไทย

มโนทัศน์เรื่องความจริงในปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์

ทัศนะพื้นฐานเกี่ยวกับความจริงและธรรมชาติของมนุษย์ในมุมมองของสไตเนอร์ส่งผลต่อแนวทางในการออกแบบการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนในทัศนะของเขาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การหาคำตอบเพื่ออธิบายให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวจึงมีนัยสำคัญต่อการเข้าใจปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ที่ถูกนำมาใช้ในสังคมไทยว่ามีความเหมือนหรือต่างจากพุทธปรัชญาการศึกษาที่เป็นรากฐานการศึกษาสำคัญในสังคมไทย จากการศึกษาพบว่าทัศนะพื้นฐานเกี่ยวกับความจริงของสไตเนอร์ค่อนข้างที่จะแตกต่างกับแนวคิดของนักปรัชญาการศึกษาในกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะนักปรัชญาการศึกษาที่มีฐานคิดอยู่ในกลุ่มจิตนิยมและสสารนิยม ซึ่งมองว่าความจริงคือสิ่งสมบูรณ์ มีสภาพคงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ความจริงมีเพียงหนึ่งเดียวคือ โลกแห่งจิตหรือโลกแห่งวัตถุ สสารเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้นที่จริง

ในขณะที่สไตเนอร์ได้นำเสนอทัศนะของตนเองในลักษณะที่ไม่เชื่อว่าความจริงเป็นสิ่งสมบูรณ์ (Absolute) แบบตายตัว แต่พยายามชี้ให้เห็นความจริงซึ่งมีลักษณะที่สัมพันธ์กับกระบวนการเชิงวิวัฒนาการที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ผ่านการพัฒนาจิตสำนึก ด้วยเหตุนี้ความจริงในทัศนะของสไตเนอร์จึงไม่ใช่สิ่งสมบูรณ์ ความจริงไม่ได้มีรูปแบบตายตัว และไม่ใช่สิ่งคงที่ แต่ความจริงปรากฏผ่านกระบวนการคิดของมนุษย์ที่พัฒนาขึ้น (Steiner, 1964) และมนุษย์รับรู้ความจริงของโลกวิญญาณ (Spiritual World) และโลกวัตถุ (Physical World) แตกต่างกันไปตามระดับการพัฒนา

ของบุคคล (Steiner, 1994) ความจริงนั้นมีหลายระดับ เช่น มีความจริงทางกายภาพ มนุษย์รับรู้ผ่านประสาทสัมผัส ความจริงทางจิตใจมนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงระดับนี้ได้ด้วยการใช้จินตนาการเชิงสร้างสรรค์และความจริงทางจิตวิญญาณมนุษย์เข้าถึงได้ด้วยวิธีการรู้แจ้ง จากแนวคิดพื้นฐานของสไตเนอร์เชื่อว่า ธรรมชาติความจริงย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามระดับจิตสำนึก สไตเนอร์ปฏิเสธความจริงสัมบูรณ์แบบตายตัว แต่เสนอว่าความจริงคือสิ่งที่มนุษย์สัมผัสได้ผ่านการพัฒนาตนเองมีลักษณะเป็นขั้นบันไดจากการรับรู้ความจริงระดับวัตถุสู่ความจริงระดับจิตวิญญาณ

ความจริงในทรรศนะของพุทธปรัชญามีแนวความคิดที่แตกต่างออกไป เพราะความจริงสูงสุดในพุทธปรัชญานั้นไม่ได้มีแต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของระดับการพัฒนาทางจิตมนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ลักษณะของความจริงในพุทธปรัชญานั้นมีทั้งสองรูปแบบ ประการที่หนึ่งเรียกว่า สังขตธรรม คือ สิ่งธรรมชาติที่ถูกปรุงแต่งด้วยเหตุปัจจัย และความจริงอีกประเภทหนึ่งที่เรียกว่า อสังขตธรรม คือ สิ่งธรรมชาติที่ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยเหตุปัจจัย ซึ่งสิ่งนี้เองเป็นสิ่งสัมบูรณ์ คงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง และไม่ขึ้นอยู่กัเงื่อนไขใดๆ ความจริงระดับสังขตธรรมของพุทธปรัชญานี้จะตรงกับทรรศนะของสไตเนอร์ ซึ่งมนุษย์สามารถที่จะสัมผัส เข้าถึงได้ด้วยประสบการณ์ตามระดับการพัฒนาของตนเอง ทรรศนะของสไตเนอร์ในประเด็นดังกล่าวนี้จึงตรงกับหลักความจริงของพุทธปรัชญาในส่วนที่เป็นสังขตธรรมเท่านั้น เพราะพุทธปรัชญามีแนวความคิดที่แตกต่างออกไปคือ ยอมรับและเชื่อในความจริงที่เป็นอสังขตธรรมด้วย เป็นความจริงบางอย่างที่สัมบูรณ์ ไม่อยู่ในเงื่อนไขของเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ฉะนั้นความจริงในพุทธปรัชญาจึงไม่ได้มีแต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามระดับการรับรู้และการพัฒนาระดับจิตสำนึกของมนุษย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

แต่ยังมีความจริงอีกประเภทหนึ่งที่มีอยู่ เป็นหลักสัจธรรมซึ่งเป็นสิ่งสมบูรณ์ เป็นกฎแห่งความจริง และไม่เปลี่ยนแปลง เช่น กฎไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติที่มีอยู่คงที่ ไม่เปลี่ยนแปลงและยังคงมีอยู่ตลอดกาล โดยนัยนี้สังขตธรรมจึงไม่ได้มีอยู่ตามการรับรู้ของมนุษย์ แต่เป็นความจริงของกฎธรรมชาติแบบตายตัวที่เรียกว่ากฎธรรมนิยามซึ่งควบคุมความเป็นไปของธรรมชาติและสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายให้ดำเนินไปตามธรรมชาติอย่างถูกต้องเหมาะสม ข้อสรุปที่ค้นพบในเรื่องความจริงคือ พุทธปรัชญามีทรรศนะเรื่องความจริงที่ต่างออกไปจากสไตเนอร์อีกระดับหนึ่ง กล่าวคือ พุทธปรัชญามีทรรศนะว่ายังคงมีความจริงซึ่งเป็นสิ่งธรรมชาติบางอย่าง ซึ่งอยู่พ้นไปจากการอำนาจแห่งการปรุงแต่ง ซึ่งถือว่าเป็นความจริงสูงสุดในทรรศนะของพุทธปรัชญา กล่าวได้ว่า สไตเนอร์ไม่ปฏิเสธความจริงสัมบูรณ์ แต่ลักษณะความจริงสัมบูรณ์ (Absolute Truth) นั้น เปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของจักรวาล (Cosmic Plan) ไม่คงที่ แม้จะยอมรับและมีฐานคิดว่าความจริงสัมบูรณ์มีอยู่ในโลกแห่งอุดมคติอันสูงสุดและไม่ใช้สสารที่ต้องถูกทอนลงเป็นหนึ่งเช่นเดียวกับปรัชญาสสารนิยม แต่ทั้งนี้ควรทำความเข้าใจว่า ความจริงสัมบูรณ์ ในขอบเขตความมุ่งหมายของสไตเนอร์มีอยู่ในลักษณะที่ต่างจากพุทธปรัชญา เนื่องด้วยคุณลักษณะอย่างหนึ่งคือตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่ง ไม่มีเนื้อหาและเป้าหมายที่สมบูรณ์ ในความหมายแคบความจริงสมบูรณ์ก็คือสิ่งที่มีอยู่ในคุณลักษณะที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นสิ่งสัมพัทธ์ที่ไม่ใช่สิ่งสัมบูรณ์ตายตัว ความจริงจึงเปลี่ยนตามกาลเวลาและจิตสำนึกของมนุษย์ โลกแห่งความเป็นจริงในทรรศนะของสไตเนอร์จึงมีนัยยะที่ต่างจากพุทธปรัชญาอย่างเห็นได้ชัด และในลำดับต่อไปจะเป็นการศึกษาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาการศึกษาของรู돌ฟ์ สไตเนอร์

ธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาการศึกษาของรู돌์ฟ สไตเนอร์

ในปรัชญาการศึกษาทุกสำนักล้วนคิดค้นวิธีการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ ผู้เรียนที่ถูกพัฒนาโดยนัยหนึ่งคือมนุษย์นั่นเอง การศึกษามุ่งมองความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ คือ ความพยายามที่จะเข้าใจว่า ปรัชญาการศึกษาสำนักนั้นพยายามที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างไร สำหรับธรรมชาติของมนุษย์ในทฤษฎีของรู돌์ฟ สไตเนอร์ มนุษย์คือสิ่งมีชีวิตที่มีชีวิตที่มีส่วนประกอบเดียวคือ สสารวัตถุ ด้วยแนวความคิดที่ผสมผสานวิทยาศาสตร์และแนวคิดเรื่องจิตวิญญาณเข้าไว้ด้วยกัน

สไตเนอร์ได้อธิบายองค์ประกอบของมนุษย์ในมิติใหม่ที่ต่างไปจากเดิม โดยสไตเนอร์เสนอว่า ในสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่ามนุษย์นั้นมีสิ่งสำคัญประกอบอยู่ด้วยกันสองส่วนใหญ่คือ ยอมรับความมีอยู่ทั้ง ส่วนที่เป็นทั้งรูปและนาม (Steiner, 1994) โดยส่วนที่เป็นรูปนี้คือในหมวดกาย (แบ่งหน้าที่การทำงาน ออกเป็นสามส่วน คือ ประการที่หนึ่ง กายภาพ (Physical Body) คือร่างกายที่ปรากฏทางประสาทสัมผัส ดำรงชีพได้ตามกฎฟิสิกส์และชีววิทยา ประการที่สอง กายเอเธอร์ริก หรือ กายพลังชีวิต (Ethereic Body) ส่วนที่ควบคุมจัดการร่างกายเป็นกระบวนการทางชีวภาพ ควบคุมการเติบโต ควบคุมระบบเผาผลาญ รวมถึงรักษาสุขภาพกายของมนุษย์ให้ดำรงอยู่ สไตเนอร์อธิบายว่า กายนี้จะ ควบคุมกระบวนการทางกายภาพ และจะพัฒนาไปพร้อมกับจิตสำนึกมนุษย์ มนุษย์ไม่ได้ประกอบด้วย เพียงร่างกายทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังมี กาย (Bodies) อื่นๆ ที่ซ้อนกันอยู่ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ กายเอเธอร์ริก หรือ กายพลังชีวิต (Ethereic Body) เป็นรากฐานของความมีชีวิต และในที่สุดท้ายคือ กายอัสตรัล หรือ กายอารมณ์ (Astral Body) ทำหน้าที่ควบคุมความรู้สึก อารมณ์ และแรงขับตาม สัญชาตญาณ กายทั้งสองทำงานร่วมกันกับกายภาพ แต่กายพลังชีวิต Ethereic Body จะเชื่อมโยง เกี่ยวข้องกับกายภาพมากกว่า ในขณะที่กายอารมณ์ Astral Body เชื่อมโยงกับมิติด้านจิตใจ กายนี้ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกวัตถุกับโลกจิตวิญญาณ และส่วนสุดท้ายนามที่เรียกว่า ตัวตนแท้ (Ego) ตามคำอธิบายของสไตเนอร์ ตัวตนแท้เป็นองค์ประกอบสูงสุดของมนุษย์ที่เชื่อมโยงกับมิติจิต วิญญาณ

พุทธปรัชญามีทฤษฎีในการมองธรรมชาติของมนุษย์ว่า องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ คือ ผลรวมของส่วนประกอบทั้งสองอย่างมนุษย์มีทั้งรูปและนาม กล่าวคือ มนุษย์คือขันธห้าที่มีรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ มนุษย์ไม่ได้ประกอบด้วยวัตถุธาตุเพียงอย่างเดียว แต่ยังประกอบด้วย ส่วนที่เป็นนามธรรม ความเป็นมนุษย์จึงเกิดมีได้ขึ้นด้วยองค์ประกอบดังที่กล่าวมา เมื่อมองในแง่ที่เป็น องค์ประกอบของมนุษย์ ในภาพรวมชี้ให้เห็นว่า สไตเนอร์และพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงธรรมชาติ ของมนุษย์ที่มีทั้งรูปและนามเหมือนกัน แต่ถ้าวิเคราะห์ให้ลึกลงไปจะพบว่า ในส่วนที่เป็นนามนั้นมี ความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง มนุษย์ในทฤษฎีของสไตเนอร์ที่แม้ว่าจะประกอบไปด้วย กายภาพ กายเอเธอร์ริก กายอัสตรัล และมีส่วนประกอบของนามซึ่งสไตเนอร์ใช้ชื่อเรียกว่า ตัวตนที่แท้จริง (Ego) เมื่อจัดขอบเขตทั้งสี่โครงสร้างย่อลงจะคงเหลือแค่รูปและนามก็จริง แต่นามในส่วนที่เป็นตัวตนที่ แท้จริงนี้ สไตเนอร์เชื่อว่ามีลักษณะที่เที่ยงแท้ ถาวร ต่างจากทฤษฎีของพุทธปรัชญาที่ไม่เห็นด้วยกับ เรื่องนี้ธรรมชาติมนุษย์ในแนวคิดของสไตเนอร์ที่เชื่อว่านามมีตัวตนเที่ยงแท้และเชื่อว่าสิ่งนี้พัฒนาต่อไป ได้ยังคงเป็นฐานคิดที่ไปไม่ได้กับแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท ดังนั้น เมื่อเรากำลังกล่าวถึงนามที่ เป็นส่วนประกอบของมนุษย์ในทฤษฎีของสไตเนอร์ค่อนข้างจะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากความ เข้าใจของพุทธปรัชญาคำนามอันเป็นส่วนประกอบหนึ่งของขันธห้าที่รวมกันขึ้นเป็นมนุษย์นั้นมี

ความเปลี่ยนแปลง ไม่เป็นนิรันดร์ตามกฎหมายธรรมชาติ อนึ่งความเป็นมนุษย์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจพุทธปรัชญามองว่าเป็นสิ่งที่ถูกทำให้เกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยชีวิตของมนุษย์เป็นสังขารและดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ต้องตกอยู่ภายใต้กฎสามัญญลักษณะของความไม่เที่ยง คงอยู่ในสภาพเดิมได้ยาก และไม่มีตัวตนที่แท้จริง

ด้วยสาเหตุจากปัจจัยที่กล่าวมานั้น เป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันได้ว่าการมองส่วนประกอบของความเป็นมนุษย์ในพุทธปรัชญาค่อนข้างจะขัดแย้งกับแนวคิดของสไตเนอร์ที่เชื่อและยอมรับมนุษย์ในลักษณะที่มนุษย์มีตัวตนที่แท้จริง (Ego) และสามารถพัฒนาต่อไปได้ ส่วนพุทธปรัชญาปฏิเสธและเห็นต่างคือ มนุษย์ไม่มีตัวตน สภาวะที่มนุษย์พ้นจากทุกข์ถือเป็นหลักการและเป้าหมายสำคัญของพุทธปรัชญา ซึ่งจัดว่าเป็นทรรศนะแบบอนัตตา นั้นหมายถึงว่า เมื่อพุทธปรัชญาพูดถึงธรรมชาติของมนุษย์ศักยภาพการพัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบคือการหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสและสภาวะจิตในส่วนที่เป็นนามธรรมเข้าถึงความมีอิสรภาพสูงสุดคือสิ่งที่เรียกว่านิพพาน เป็นที่น่าสังเกตว่าหลักการมองธรรมชาติของมนุษย์ในส่วนที่มีรูปและนามเป็นแนวทางที่ได้ถูกนำขึ้นมาเป็นข้อสนับสนุนเพื่อเน้นความสำคัญว่าไม่มีความขัดแย้งเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในแนวคิดของ สไตเนอร์ที่ถูกนำมาใช้ในสังคมไทยที่มีพุทธปรัชญาเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษา หลักการสำคัญของการศึกษาเพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ความแตกต่างที่สำคัญเรื่องตัวตนในมนุษย์ สไตเนอร์จะยอมรับการมีอยู่ของตัวตนที่แท้จริง (Ego) และต้องพัฒนาต่อไป แต่พุทธปรัชญายืนยันหลักอนัตตา ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์ รูตอล์ฟ สไตเนอร์ จึงมีแนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากพุทธปรัชญา เมื่อมมมองต่อเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นผู้เรียนในองค์ประกอบการศึกษาของปรัชญาการศึกษาทุกสำนักแตกต่างกันเป็นไปไม่ได้อย่างยิ่งที่ทั้งสองแนวคิดจะมีแนวทางการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นเป้าหมายของการศึกษาที่เสมอเหมือนกัน และลำดับถัดไปจะเป็นการศึกษาแนวคิดเรื่อง ยูริธมี (Eurythmy) ซึ่งถือได้ว่าเป็นหนึ่งในหลักการสำคัญของการศึกษาแบบรูตอล์ฟ สไตเนอร์ที่นักการศึกษาบางท่านเปรียบเทียบกับเป้าหมายของการฝึกสมาธิในพุทธปรัชญารูปแบบหนึ่ง

หลักการสำคัญในปรัชญาการศึกษาของรูตอล์ฟ สไตเนอร์

โรงเรียนแบบวอลดอร์ฟที่ใช้หลักปรัชญาการศึกษาของสไตเนอร์ มีแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เรียกว่า ยูริธมี (Eurythmy) ซึ่งเป็นศิลปะการเคลื่อนไหว รวมไปถึงกิจกรรมที่ต้องการสมาธิกับกิจกรรมที่ใช้การเคลื่อนไหวร่วมกัน (พร พันธุ์ โอสธ, 2543) คำว่า ยูริธมี มาจากภาษากรีก มีความหมายว่า จังหวะอันงดงามหรือการเคลื่อนไหวอย่างกลมกลืน ในปี 1912 สไตเนอร์ได้พัฒนาแนวคิดของยูริธมีโดยการออกแบบท่าทางการเคลื่อนไหวที่มีความสัมพันธ์กับเสียงพูด (Speech Eurythmy) แต่ละเสียงพยัญชนะและสระ จะมีท่าทางเฉพาะเปรียบเสมือนการเต้นรำของคำพูดและเสียงดนตรี (Tone Eurythmy) ใช้การเคลื่อนไหวสื่อถึงอารมณ์ของทำนองและจังหวะ (Steiner, 1972) กลุ่มคนจำนวนหนึ่งเชื่อว่ายูริธมีไม่ใช่การเต้นทั่วไปแต่เป็นภาษากายทางจิตวิญญาณที่สะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและจักรวาล หลักการสำคัญของยูริธมี คือ การเคลื่อนไหวอย่างมีสติ (Conscious Movement) ผู้ฝึกต้องเคลื่อนไหวด้วยความตระหนักรู้ทุกขณะ จึงต่างจากการเต้นทั่วไปที่เน้นความสวยงามภายนอก ยูริธมีมุ่งไปที่

กระบวนการภายใน กลุ่มคนผู้นิยมยูริมีจึงมีทรรศนะว่ากิจกรรมนี้ช่วยปรับสมดุลพลังชีวิต (Ethereic Body) และเชื่อมโยงกับจักรวาลธรรมชาติ สื่อถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และจักรวาล จะเห็นได้ว่าท่าทางการเคลื่อนไหวบางอย่างเลียนแบบคล้ายการเจริญเติบโตของพืชหรือการโคจรของดาว ทำให้ผู้ฝึกฝนเกิดความจดจ่อกับกิจกรรมการเคลื่อนไหวท่าทางของร่างกายไปกับเสียงจังหวะ

ประเด็นที่น่าสังเกตคือมีความเข้าใจบางอย่างเกิดขึ้นในสังคมการศึกษาของไทยที่นิยมการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ซึ่งในเบื้องต้นมีการตีความว่า ศิลปะการเคลื่อนไหวยูริมีมีความเหมือนกับการทำสมาธิในพุทธปรัชญา ยูริมีไม่ใช่รูปแบบการเจริญสติในพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะยูริมีเน้นการแสดงออกทางกายภาพด้วยท่าทางการเคลื่อนไหวที่มีรูปแบบ (Form) ที่กำหนดไว้บนพื้นฐานของแนวคิดหลักการมนุษยปรัชญา ในขณะที่สมาธิของพุทธปรัชญายึดโยงกับหลักธรรมที่มีทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ อนึ่งยูริมีอาจใกล้เคียงกับสมณะภาวนาที่เน้นฝึกจิตให้สงบผ่านการจดจ่อ แต่ขาดองค์ประกอบของวิปัสสนาคือการเห็นไตรลักษณ์ในสภาวะของร่างกายนี้คือข้อแตกต่างชัดเจน ซึ่งเป็นข้อสรุปหลักที่ไม่อาจยอมรับการตีความที่ว่า ยูริมีคือการทำสมาธิรูปแบบหนึ่งซึ่งเหมือนกับฐานคิดของพุทธปรัชญา ด้วยเหตุผลประการที่หนึ่ง คือ จุดมุ่งหมายที่ต่างกัน สเตเนอร์เน้นพัฒนาความกลมกลืนระหว่างร่างกายและจิตวิญญาณซึ่งถูกปรับใช้ในด้านการศึกษาและการบำบัดเป็นหลัก (Anthroposophy) ในขณะที่พุทธปรัชญาสมาธิคือการเน้นละกิเลส ฝึกให้เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์ (อนิจจัง, ทุกขัง, อนัตตา) ประการที่สอง คือ บทบาทของร่างกาย ยูริมีใช้ร่างกายเป็นเครื่องมือในการแสดงออกทางศิลปะและการสื่อความหมาย พุทธปรัชญามองว่าร่างกายเป็นเพียงฐานสำหรับการฝึกสติให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น ประการที่สาม คือ ความต่างด้านรูปแบบยูริมีเคลื่อนไหวตามเสียงพูดหรือดนตรี มีท่าทางสัญลักษณ์ ส่วนพุทธปรัชญาเน้นพิจารณาภายในและจิต (วิปัสสนา) และกำหนดลมหายใจ ดังนั้นเมื่อกล่าวโดยสรุปยูริมีของสเตเนอร์เป็นศิลปะการเคลื่อนไหวที่เน้นความงามและความกลมกลืนของร่างกายให้จดจ่ออยู่กับการเคลื่อนไหวที่ในฐานคิดซึ่งมีเนื้อหาการเรียนรู้มาจากบริบทของมนุษยปรัชญาจึงต่างจากสมาธิของพุทธปรัชญาที่เป็นการฝึกจิตเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์โดยไม่ยึดการแสดงออกทางกายภาพว่าเป็นสาระสำคัญ

เมื่อพิจารณาจากฐานคิดของศิลปะการเคลื่อนไหวแบบยูริมีที่มาจากฐานคิดของหลักมนุษยปรัชญาจะพบว่า Michael Shermer นักวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Why People Believe Weird Things (1997) ว่าแนวคิดนี้เป็นวิทยาศาสตร์เทียม (pseudoscience) เนื่องจากอ้างอิงหลักการทาง จิตวิญญาณที่พิสูจน์ไม่ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นความเชื่อทางจิตวิญญาณที่ขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ (Shermer, 1997) แนวคิดของสเตเนอร์จึงเปรียบได้กับลัทธิโนสติก (Gnosticism) ที่อ้างความรู้พิเศษเฉพาะกลุ่ม (Shermer, 1997) ปรัชญาการศึกษาของวอลดอร์ฟ สเตเนอร์ที่นำมาใช้ในระบบการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ (Waldorf education) ซึ่งรวมยูริมีเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรอาจเป็นระบบการศึกษาที่ปลูกฝังความเชื่อแบบอภินิหาร (supernatural beliefs) แทนการใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ (Dawkins, 2006) การตั้งคำถามถึงประสิทธิภาพของยูริมีที่เชื่อมั่นว่ามุ่งให้เกิดประสิทธิภาพด้านการจดจ่อแบบเกิดสมาธินั้นยังถือเป็นจุดด้อยที่ยังมีข้อจำกัดเนื่องจากการต้องอาศัยความเชื่อทางลัทธิบางประการ และไม่ได้ตอบโจทย์สำหรับผู้เรียนทุกคน นักวิจารณ์ด้านการศึกษาสมัยใหม่ Dan Dugan ชี้ว่าศิลปะการเคลื่อนไหวแบบยูริมีอาจไม่ใช่ศิลปะการเคลื่อนไหวทั่วไปที่ฝึกสมาธิ แต่ยูริมีกลายเป็นกิจกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่ห้ามโต้แย้ง (Dugan, 1998)

เทียบเคียงกับการล้างสมองของบางลัทธิเพราะผู้เรียนถูกฝึกให้ปฏิบัติตามโดยไม่เข้าใจเหตุผลเชิงประจักษ์ เคลือบแฝงไปด้วยแนวคิดบางอย่างซึ่งอาจจำกัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์โต้เถียงบนฐานการใช้เหตุผลของผู้เรียน จากการศึกษาในหลายหัวข้อที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้พบข้อสรุปประการหนึ่ง เป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันได้ว่าแนวความคิดของพุทธปรัชญาค่อนข้างจะขัดแย้งกับแนวคิดของรู돌์ฟ สไตเนอร์ ทั้งหลักเรื่องความจริง ธรรมชาติของมนุษย์ ตลอดจนกิจกรรมที่ถูกนำมาใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เรียกว่ายูริมี ซึ่งหลายฝ่ายพยายามอ้างให้เกิดความสมเหตุสมผลว่าเหมือนกับหลักการทำสมาธิในพุทธปรัชญา หลังจากนั้นจะได้ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุอันเป็นที่มาของความเข้าใจอันทำให้เกิดการตีความที่คลาดเคลื่อนดังกล่าว ในการศึกษาหัวข้อถัดไป ชื่อว่าพุทธปรัชญาในปรัชญาการศึกษาของรู돌์ฟ สไตเนอร์

พุทธปรัชญาในปรัชญาการศึกษาของรู돌์ฟ สไตเนอร์

เหตุใดแนวคิดปรัชญาการศึกษาของรู돌์ฟ สไตเนอร์จึงปรากฏอัตลักษณ์ทางภาษาบางอย่างในพุทธปรัชญาถูกนำมาใช้ในระบบการศึกษาแบบวอลดอล์ฟที่ก่อตั้งขึ้น การย้อนศึกษาเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างพุทธปรัชญากับสไตเนอร์จะช่วยให้สามารถหาข้อสรุปและคลายข้ออ้างที่ไม่ชัดเจนลงต่อประเด็นเรื่องความเหมือนระหว่างแนวคิดของสไตเนอร์กับพุทธปรัชญาที่ถูกยกขึ้นมาสนับสนุนการใช้ปรัชญาการศึกษาของรู돌์ฟ สไตเนอร์ในสังคมไทยลงได้ว่าอาจเป็นการตีความที่หลอมนั่นเอง จากการศึกษาค้นคว้า James John Clarke หรือนามปากกา คือ เจ.เจ. คลาร์ก (J.J. Clarke) ได้ศึกษาความเชื่อมโยงพบว่า สไตเนอร์ได้รับอิทธิพลพุทธปรัชญาผ่านการศึกษางานเขียนของโซเพนเฮาเออร์ (Clarke, 1997) โซเพนเฮาเออร์เป็นนักปรัชญาชาวเยอรมันคนแรกที่น่าสนใจศึกษาแนวคิดของพุทธปรัชญาโดยมีงานเขียนสำคัญเรื่อง *The World as Will and Representation* ซึ่งพิมพ์ในปี ค.ศ. 1818 สไตเนอร์ได้ศึกษางานเขียนชิ้นนี้และพัฒนาต่อยอดแนวคิดนี้ขึ้นมาใหม่โดยใช้ชื่อเรียกว่า จิตวิญญานเชิงวิวัฒนาการ (spiritual evolution) จากการตรวจสอบหลักฐานทางวิชาการพบว่า รู돌์ฟ สไตเนอร์ไม่ได้ศึกษาแนวคิดพุทธปรัชญาโดยตรงจากแหล่งข้อมูลดั้งเดิม แต่เป็นการศึกษาด้วยวิธีการศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิโดยศึกษาจากงานเขียนด้านพุทธปรัชญาจากนักคิดร่วมสมัย นอกจากนี้เพื่อนร่วมงานของเขานามว่า เฮนรี สตีล โอลคอตต์ (Henry Steel Olcott) เป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญที่แผ่ขยายความคิดพุทธปรัชญาให้แก่สไตเนอร์ในช่วงที่ทำงานด้วยกันระหว่างปี ค.ศ. 1902-1913 (Seiss, 1988) นักวิชาการหลายคนจึงลงความเห็นและชี้ว่าสไตเนอร์ปรับแนวคิดพุทธปรัชญาให้เข้ากับวิทยาศาสตร์แนวจิตวิญญาน ซึ่งเป็นการนำหลักการบางอย่างในพุทธปรัชญามาวิเคราะห์ตีความใหม่ในแบบของสไตเนอร์เอง Alfred Heidenreich ได้กล่าวไว้ว่า "...Steiner transformed Buddhist karma into a scientific-spiritual evolutionary process..." (Heidenreich, 2001) สไตเนอร์แปลงแนวคิดพุทธปรัชญาเรื่องกรรมเป็นระบบวิวัฒนาการจิตวิญญาน (Heidenreich, 2001) จุดสำคัญที่ Heidenreich ชี้ให้เห็นและสอดคล้องกับข้อคิดเห็นที่อยู่ในงานแปลของสำนักพิมพ์ศรีปัญญาในประเทศไทยนั้นมีความสอดคล้องต้องกันซึ่งยืนยันได้ว่าสไตเนอร์เปลี่ยนการนั่งสมาธิเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์รูปแบบหนึ่ง สมาธิแบบสไตเนอร์ได้ถูกปรับจากพุทธปรัชญาสู่ศิลปะแห่งการเคลื่อนไหวยูริมี (ไฮเดนไรซ์, อัลเฟรด, 2558) นอกจากนี้สไตเนอร์ยังเคยกล่าวถึงพุทธปรัชญาในงานเขียนและการบรรยายของเขาเอง โดยเฉพาะในบริบทของมนุษย์ปรัชญา

(Anthroposophy) ซึ่งเขามองพุทธปรัชญาในแง่ของวิวัฒนาการทางจิตวิญญาณ (spiritual evolution)

ข้อสรุปที่เห็นได้ชัดเจนในหัวข้อพุทธปรัชญาในปรัชญาการศึกษาของรู돌ฟ์ สไตเนอร์นั้นชี้ให้เห็นว่าการที่แนวคิดของรู돌ฟ์ สไตเนอร์ ผู้ก่อตั้งการศึกษาวอลดอร์ฟและมนุษยปรัชญาถูกมองว่ามีความคล้ายกับพุทธปรัชญานั้นเกิดจากการตีความกว้าง ๆ เมื่อเห็นอัตลักษณ์ของคำทางภาษาบางอย่างในพุทธปรัชญาปรากฏอยู่ในหลักปรัชญาการศึกษาของสไตเนอร์ แต่เมื่อวิเคราะห์ลึก ๆ แล้วทั้งสองแนวคิดแตกต่างกันในทางหลักการ ดังนั้นการที่ข้อสรุปว่าปรัชญาการศึกษาของรู돌ฟ์ สไตเนอร์มีความคล้ายกับพุทธปรัชญาอาจไม่ถูกต้องทั้งหมด เนื่องจากทั้งสองระบบความคิดมีความแตกต่างที่สำคัญในหลายแง่มุม โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาพุทธปรัชญาของสไตเนอร์ที่มีได้ศึกษาผ่านคัมภีร์ที่เป็นฐานความรู้ปฐมภูมิ ไกล่เรียงมาจนถึงหลักปรัชญาพื้นฐานในการมองความจริงซึ่งเป็นมิติทางอภิปรัชญาซึ่งพุทธปรัชญามีฐานคิดเรื่องความจริงที่ปฏิเสธมโนทัศน์เรื่อง พระเจ้าผู้สร้างโลกแต่ยอมรับกฎธรรมชาติที่เป็นหลักอนัตตา ตลอดจนความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นแนวคิดเรื่องตัวตนของผู้เรียนซึ่งขัดแย้งกัน เนื่องจากสไตเนอร์เชื่อในตัวตนที่แท้จริง (Higher Self) ที่พัฒนาผ่านชาติภพต่าง ๆ แต่พุทธปรัชญากลับมีความเชื่อว่าไม่มีตัวตนที่แท้จริง (อนัตตา) และการยึดถือในตัวตนคือต้นเหตุของทุกข์ การตีความพุทธปรัชญาของสไตเนอร์มีการตีความในลักษณะผสมผสานระหว่างแนวคิดปรัชญาตะวันตกกับหลักการซึ่งเป็นมิติทางด้านจิตวิญญาณในกลุ่มปรัชญาตะวันออก โดยเฉพาะเน้นการปรับแนวคิดของพุทธปรัชญาให้สอดคล้องกับระบบมนุษยปรัชญา (Anthroposophy) ที่เป็นรากฐานสำคัญในปรัชญาการศึกษาของรู돌ฟ์ สไตเนอร์ ทำให้ขาดการนำแก่นแท้ซึ่งเป็นสาระสำคัญของพุทธปรัชญามาใช้อย่างครบถ้วน คำวิจารณ์ของรู돌ฟ์ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) ต่อพุทธปรัชญาเถรวาทแบบดั้งเดิม แม้จะไม่ปรากฏการเขียนวิจารณ์พุทธปรัชญาแบบตรงไปตรงมา แต่พบการแสดงความคิดเห็นต่างผ่านการเปรียบเทียบกับมนุษยปรัชญาปรากฏในงานเขียนของเขาเรื่อง Christianity as Mystical Fact เมื่อปี ค.ศ.1902 ที่สไตเนอร์เปรียบเทียบพุทธปรัชญากับแนวคิดของกลุ่มคริสต์ศาสนาที่ไม่ใช่กระแสหลัก (Esoteric Christianity) โดยมีประเด็นสำคัญคือ พุทธปรัชญามุ่งสู่การหลุดพ้นจากสังสารวัฏโดยการดับกิเลสและบรรลุนิพพาน ในขณะที่ศาสนาคริสต์ค้นหาความหมายของการดำรงอยู่โดยการเปลี่ยนแปลงโลกผ่านแรงกระตุ้นของพระคริสต์อย่างแรกนำพาออกห่างจากโลก ส่วนอย่างหลังนำพาเข้าสู่โลก "... Buddhism seeks release from existence by extinguishing desire, while Christianity finds the meaning of existence in a transformation of the world through the Christ impulse... The former leads away from the world, the latter into it." (Steiner, 1961) จากข้อความนี้ชี้ให้เห็นว่า สไตเนอร์มีทรรศนะบางอย่างในพุทธปรัชญาที่เห็นว่ามีข้อด้อยบางอย่างในแนวคิดนี้คือการมุ่งให้คนละทิ้งโลกแห่งความเป็นจริงมากเกินไป ซึ่งแนวคิดนี้ไม่ได้แตกต่างจากทรรศนะของโซเปนฮาวเออร์ที่ถูกโจมตีจากฝ่ายตรงข้ามว่าผลงานของเขานั้นเป็นทรรศนะที่เน้นหนักในเรื่องความทุกข์มากเกินไป ทรรศนะเรื่องการไม่เห็นด้วยกับแนวคิดบางประการของพุทธปรัชญาที่สไตเนอร์มีนั้นมีความชัดเจนมากขึ้น เมื่อศึกษาจากเอกสารฉบับสมบูรณ์ที่รวบรวมคำบรรยายของสไตเนอร์ในหัวข้อเรื่อง The Gospel of Buddha (1909) ที่ได้บันทึกคำพูดการเปรียบเทียบพุทธปรัชญากับคริสต์ศาสนาในแง่จิตวิญญาณของเขาไว้ สรุปความได้ว่า แนวทางพุทธปรัชญานำพาออกห่างจากโลก ในขณะที่แนวทางมนุษยปรัชญาจะ

นำพาเข้าสู่โลกเพื่อปรับเปลี่ยนจิตวิญญาณใหม่ "... The Buddhist path leads away from the world, while the anthroposophical path leads into the world to spiritually reshape it." (GA 34, Lecture 4) จากข้ออ้างที่ยกมาสนับสนุนเป็นข้อโต้แย้งสำคัญที่ชี้ให้เห็นข้อสรุปว่า คำบรรยายในแง่การวิจารณ์ของสไตเนอร์ต่อพุทธปรัชญา เขามองว่าพุทธปรัชญาแบบดั้งเดิมอาจมีข้อจำกัดบางประการที่เน้นการหลุดพ้นมากเกินไป ส่งผลให้เกิดการละเลยบทบาทของมนุษย์ในฐานะบุคคลที่ยังคงต้องอาศัยอยู่ในโลก พุทธปรัชญาในปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์เน้นพัฒนาการจิตวิญญาณแทนการเข้าสู่ภาวะนิพพานอันเป็นพระศณะสูงสุดในพุทธปรัชญาดั้งเดิม มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบสมาธิในพุทธปรัชญาเป็นกิจกรรมเคลื่อนไหวศิลปะแบบยูริธมี แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่าการนำหลักพุทธปรัชญาบางส่วนไปเชื่อมโยงกับหลักการทางปรัชญาแบบสไตเนอร์เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างพุทธปรัชญาแบบยุโรปที่เหมาะสมกับสังคมที่เน้นวิทยาศาสตร์อุตสาหกรรม โดยที่มิได้คงสาระสำคัญของพุทธปรัชญาเถรวาทแบบดั้งเดิมไว้ ท้ายที่สุดข้อสังเกตสำคัญคือ สไตเนอร์ไม่เคยกล่าวอ้างว่าเป็นพุทธศาสนิกชน แต่ได้ศึกษาและนำบางแนวคิดของพุทธปรัชญามาปรับใช้ตีความใหม่ในระบบปรัชญาของตน กล่าวได้ว่าสไตเนอร์สนใจ พุทธปรัชญาในฐานะปรัชญาตะวันออกที่สำคัญ และอาจรับอิทธิพลทางอ้อม แต่สไตเนอร์ตีความใหม่ผ่านแนวคิดของตนเอง ที่ผสมผสานระหว่างคริสต์ศาสนา วิทยาศาสตร์ และปรัชญา หากศึกษาให้ลึกจะพบว่าคำต่างๆ ที่ถูกยืมมาใช้ของสไตเนอร์แตกต่างจากพุทธปรัชญาแบบดั้งเดิมพอสมควร ในลำดับถัดไปเป็นการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงข้อโต้แย้งที่ไม่อาจยอมรับได้หากมีข้อสรุปที่ยืนยันว่า ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ในเหมือนกับพุทธปรัชญา

ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ในสังคมไทย : ข้อโต้แย้งจากพุทธปรัชญา

การศึกษาแนวคิดของสไตเนอร์ในหัวข้อที่ผ่านมาเน้นย้ำให้เห็นว่า มีข้อโต้แย้งที่สำคัญในสามประเด็นด้วยกัน ประการที่หนึ่ง พระศณะเรื่องความจริงในเชิงอภิปรัชญา (Metaphysics) พุทธปรัชญาปฏิเสธความมีอยู่ของตัวตนมีแนวคิดแบบอนัตตา และมองว่าทุกสิ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามหลักปัจจุสมุปบาท ส่วนสไตเนอร์มีแนวคิดที่เชื่อความจริงของโลกเหนือกายภาพที่เชื่อมโยงกับมนุษย์แบบมีตัวตน ข้อโต้แย้งจากพุทธปรัชญาในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นข้ออ้างที่เชื่อได้ว่า พุทธปรัชญาไม่ยอมรับว่าความจริงสูงสุดที่มีลักษณะเป็น สิ่งคงที่ (Substance Metaphysics) ดังที่สไตเนอร์เชื่อในพระคริสต์ในฐานะสิ่งที่เป็นจิตวิญญาณสูงสุด ขณะที่พุทธปรัชญาไม่เชื่อเรื่องการเมืองของพระเจ้า

ประการที่สอง พระศณะเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ พุทธปรัชญาเถรวาทมองมนุษย์ผ่านหลักธรรมเรื่องขันธ 5 ว่าเป็นองค์ประกอบที่รวมกันชั่วคราวและไม่มีตัวตนแท้จริง เป้าหมายของการเข้าใจความจริงเรื่องนี้ เป็นไปเพื่อละทิ้งความยึดมั่นและบรรลุละความหลุดพ้น (นิพพาน) ข้อโต้แย้งจากพุทธปรัชญาในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นข้ออ้างที่เชื่อได้ว่า พุทธปรัชญาไม่ยอมรับข้อสรุปที่เชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์สามารถพัฒนาจิตสำนึกให้เป็นอิสระได้โดยไม่ผ่านการปฏิบัติเพื่อละทิ้งอวิชชาและเห็นความจริงของธรรมชาติตามที่เป็นจริง

และประการสุดท้าย หลักการสำคัญของกระบวนการพัฒนากายและจิต พุทธปรัชญามุ่งเน้นการละทิ้งความยึดมั่นถือมั่นโดยใช้ความเข้าใจในธรรมชาติเป็นพื้นฐานผ่านการลงมือปฏิบัติ ข้อโต้แย้ง

จากพุทธปรัชญาในประเด็นนี้ชี้ให้เห็นข้ออ้างที่เชื่อได้ว่า พุทธปรัชญาไม่ยอมรับแนวคิดของสไตเนอร์ที่เน้นการพัฒนาจิตวิญญาณผ่านศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ตามแนวทางปรัชญามนุษยนิยมเชิงจิตวิญญาณ (anthroposophy) ที่รวมการพัฒนาด้านความคิด (thinking), ความรู้สึก (feeling), และเจตจำนง (willing) โดยใช้ศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหวร่างกาย (eurythmy) เป็นเครื่องมือพัฒนาจิตสำนึก

จากที่กล่าวมา จะเห็นข้ออ้างที่เชื่อได้ว่า ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ต่างจากพุทธปรัชญา ดังนั้น เมื่อแนวคิดปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์หรือที่รู้จักกันในชื่อการศึกษาออลดอร์ฟ (Waldorf Education) ได้นำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยมีโรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้หลายแห่งที่นำหลักการนี้มาปรับใช้เพื่อตอบโจทย์ในแนวทางของการศึกษาทางเลือก แนวคิดของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ ที่นำเสนอต่อสาธารณชนนั้น มิได้มีเพียงกลุ่มที่สนับสนุนเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามกลับมีนักวิชาการหลายฝ่ายได้ออกมาตอบโต้ ต่อต้าน โดยให้เหตุผลว่า แนวคิดของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ เป็นแนวคิดที่อันตรายต่อความเชื่อที่ถูกต้องขัดกับฐานความคิดทางวิทยาศาสตร์ เป็นลัทธิที่ลึกลับ ด้วยเหตุนี้การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการประยุกต์แนวคิดปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ในสังคมไทย จึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษาให้กระจ่างชัด ปัจจุบันพบว่ามีกลุ่มนักการศึกษาที่หันมาสนใจแนวทางการศึกษาแบบออลดอร์ฟอยู่มาก เป็นระบบการศึกษาที่มีชื่อเสียงอยู่ในหลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทยที่มีโรงเรียนทางเลือกจัดการศึกษาตามแนวคิดของ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ เมื่อมีระบบการเรียนการสอนของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ เกิดขึ้นในสังคมไทย ปัญหาที่น่าสนใจจึงอยู่ที่การถามหาความเหมาะสมสอดคล้องของการนำระบบการศึกษานี้มาใช้ในสังคมไทย ตลอดจนการศึกษาเพื่อหาคำตอบว่า ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์กับปรัชญาการศึกษาของพุทธปรัชญาเหมือนกันเพราะมีอัตลักษณ์ทางภาษาและแนวความคิดบางประการที่ของพุทธปรัชญาปรากฏอยู่ในฐานคิดของสไตเนอร์ บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาพื้นฐานที่ว่าด้วยความจริงและปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์กับพุทธปรัชญา เพื่อโต้แย้งความเห็นของนักการศึกษาบางท่านที่เชื่อว่า ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์กับพุทธปรัชญาการศึกษานั้นมีความเหมือนกัน ในการนี้ผู้เขียนขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา ดังนี้

	ความจริง	ธรรมชาติของมนุษย์	หลักการศึกษา	ความรู้ใหม่
พุทธปรัชญา	ความจริงมีอยู่ ส อ ง แ บ บ บ คือสังขตธรรม และ สังขตธรรมเพื่อ นำไป สู่ ก า ร ปล่อยวาง	ชั้น 5 (ไม่มีตัวตนแท้)	เน้นหลุดพ้นจาก ทุกข์ และเห็นความจริง ของธรรมชาติด้วย การฝึกสมาธิหรือ การวิปัสสนา	การเห็นความ ต่างด้านความเข้าใจ เรื่อง ความ จริง ธรรมชาติของมนุษย์ และหลักการศึกษาย่อมส่งผลต่อการ แนวทางการเรียนรู้ และเป้าหมายของ การศึกษาอย่าง

รูตอล์ฟ สไตเนอร์	ความจริงมีอยู่ หนึ่งเดียวและ เปลี่ยนแปลง ตามพลวัตที่ ต้องเข้าใจและ พัฒนาต่อ	กายมีหลาย ประเภท (มี ตัวตนพัฒนาได้)	เน้นการพัฒน ตัวตนสู่ความเป็น มนุษย์ระดับสูง ด้วยการฝึกตาม แนวทางเฉพาะ ศิลปะการ เคลื่อนไหวแบบยู ริธมี	ชัดเจน ดั่งนั้น ปรัชญาการศึกษา ของ สไตเนอร์จึง ต่างจากพุทธปรัชญา อย่างมีนัยสำคัญ

จากภาพสามารถอธิบายได้ว่าทั้งสองแนวคิดต่างก็ให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ แต่ใช้กรอบความคิดและวิธีการที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ในด้านปรัชญาพื้นฐาน รูตอล์ฟ สไตเนอร์มองว่า ความจริงสัมบูรณ์มีอยู่ แต่มีอยู่ในลักษณะไม่ได้คงที่ตายตัว เปลี่ยนแปลงแบบมีพลวัต (Dynamic) ส่วนพุทธปรัชญาเชื่อในหลักความจริงสองระดับ ถึงแม้ว่าโลกสิ่งมีชีวิตและสรรพสิ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามหลักของธรรมชาติ แต่ทว่ายังคงมีความจริงซึ่งเป็นสิ่งสัมบูรณ์อันเป็นหลักสัจธรรมซึ่งมีอยู่โดยความเป็นนิรันดร์คงที่และไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมที่อยู่นอกเหนือเหตุปัจจัย กล่าวสรุปโดยภาพรวมปรัชญาการศึกษาของรูตอล์ฟ สไตเนอร์ต่างจากพุทธปรัชญาเพราะยึดหลักความเชื่อถือในหลักปรัชญาพื้นฐานเกี่ยวกับความจริงที่แตกต่างกัน

ส่วนในด้านปรัชญาการศึกษาผลการศึกษาพบว่า มุมมองเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ธรรมชาติเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติของมนุษย์นั้น สไตเนอร์เชื่อว่า มนุษย์เป็นสิ่งที่มีชีวิตที่มีส่วนประกอบทั้งรูปและนาม ซึ่งมีโครงสร้างการแบ่งแยกที่หลากหลายออกไป มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทั้งที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคให้จิตวิญญาณของมนุษย์แต่ละคนพัฒนาได้ไม่เท่ากัน สไตเนอร์จึงมองมนุษย์ในรูปแบบการมีอัตตาสามารถพัฒนาด้านขั้นสู่ระดับจิตวิญญาณที่สูงขึ้น ในขณะที่พุทธปรัชญามองมนุษย์เป็นองค์ประกอบของขันธ์ 5 มีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนแท้ จึงเชื่อในสังสารวัฏ ที่ขับเคลื่อนด้วยกรรมมีเป้าหมายคือการหลุดพ้นจากทุกข์มุ่งไปนิพพาน โดยไม่เน้นการพัฒนาจิตวิญญาณแบบขั้นบันได ในด้านหลักการซึ่งเป็นกิจกรรมประกอบการเรียนรู้ที่เรียกว่ายูริธมี ดูเสมือนว่าเกิดความไม่ลงรอยในเรื่องของจุดหมายปลายทางทั้งนี้ เพราะการทำยูริธมีกับการฝึกสมาธิในพุทธปรัชญา มีรูปแบบที่ต่างกันทั้งในลักษณะท่าทางและจุดหมายที่เน้นย้ำถึงประโยชน์ไม่เหมือนกัน กล่าวได้ว่า ปรัชญาการศึกษาของรูตอล์ฟ สไตเนอร์หากมีการนำมาปรับใช้ในสังคม มิควรอ้างความสมเหตุสมผลโดยใช้ข้อสรุปว่า ปรัชญาการศึกษาของรูตอล์ฟและพุทธปรัชญาการศึกษาที่เป็นฐานคิดสำคัญในสังคมไทยนั้นเหมือนกัน เพราะในความเป็นจริงแล้วแนวคิดของสไตเนอร์และพุทธปรัชญามีความแตกต่างกันในหลักการสำคัญ แต่อาจจะคล้ายคลึงกันในประเด็นย่อยทั่วไปที่มีการยึดค่านิยมและแนวคิดมาปรับใช้แต่ต่างความหมาย ซึ่งถือเป็นเรื่องพิสูจน์ได้ว่า ปรัชญาการศึกษาของรูตอล์ฟ สไตเนอร์ในสังคมไทยเหมือนกับพุทธปรัชญานั้น ไม่เป็นความจริง เพียงแต่มีความคล้ายคลึงกันบ้างในส่วนรายละเอียดปลีกย่อย

ด้วยปัญหากรณีศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นย่อมชี้ให้เห็นว่า แนวคิดการศึกษาใดใดก็ตามที่ถูกนำมาใช้ในสังคมไทยควรมีการศึกษาให้ครอบคลุมรอบด้าน ย่อมดีกว่าการตีความและเผยแพร่อย่างผิด

ประเด็น โดยเฉพาะการนำแนวคิดของชาวตะวันตกมาใช้ในบริบทของสังคมไทยที่ตั้งอยู่บนรากฐานการศึกษาแนวพุทธ การเข้าใจหลักการพื้นฐานทางความคิดอย่างถูกต้อง ย่อมนำไปสู่ประสิทธิผลที่ดีของการปรับประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะงานด้านการศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- พร พันธุ์โอสธ. (2543). *การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทยตามแนวคิดวอลดอร์ฟ*. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- รูดอล์ฟ สไตเนอร์. (2560). *ปรัชญาการศึกษาของรูดอล์ฟ สไตเนอร์*. แปลโดย สุธิพงษ์ พงษ์ภาวัวร์. กรุงเทพมหานคร: สอนเงินมีมา
- ไฮเดนไรซ์, อัลเฟรด. (2558). *พุทธศาสนาในทรรศนะของรูดอล์ฟ สไตเนอร์*. กรุงเทพมหานคร: ศรีปัญญา.
- Clarke, J. J. (1997). *Oriental enlightenment: The encounter between Asian and Western thought*. Oxfordshire: Routledge Press.
- Dawkins, R. (2006). *The God Delusion*. London: Bantam Press.
- Heidenreich, A. (2001). *The Buddhism of Rudolf Steiner*. London: Temple Lodge Publishing.
- Steiner, R. (1994). *Theosophy: An introduction to the spiritual processes in human life and in the cosmos* (3rd ed.). Great Barrington: Anthroposophic Press.
- Steiner, R. (1972). *Eurythmy as visible singing*. Oxfordshire: Rudolf Steiner Press.
- Steiner, R. (1964). *The philosophy of freedom: The basis for a modern world conception*. (M. Wilson, Trans.). Oxfordshire: Rudolf Steiner Press.
- Shermer, M. (1997). *Why people believe weird things: Pseudoscience, superstition, and other confusions of our time*. New York: W. H. Freeman.
- Seiss, W. (1988). *Rudolf Steiner und der Buddhismus*. Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben.

การรักษาสุขภาพด้วยสมาธิแบบชี่กงในศาสนาเต๋า Taoist Qigong Meditation for Health Care

ภพ เดชาเบญจรัตน์

Phoph Dechabenjarat

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Email: jgreatj@yahoo.com

Received May 17, 2025; Revised August 24, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องการรักษาสุขภาพด้วยสมาธิแบบชี่กงในศาสนาเต๋า ด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัย ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องสมาธิตามแนวศาสนาเต๋า (Taoism Meditation) นั้น ผลจากการศึกษาเอกสารและวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายฉบับพบว่า แนวคิดเรื่องสมาธิแบบชี่กงในศาสนาเต๋า เพื่อการดูแลสุขภาพ เป็นการดูแลสุขภาพด้วยสมาธิแบบชี่กงในศาสนาเต๋า เป็นปรัชญาการฝึกปฏิบัติสมาธิจิตของพระในศาสนาเต๋าและพุทธ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก การตระหนักรู้ตนเอง ความรู้ตัวตน แรง พลังงาน อารมณ์ และจิตวิญญาณ เป็นอภิปรัชญาของเต๋าและชี่ หลักของสมาธิแบบชี่กงที่นำมาใช้ในการดูแลสุขภาพ สรุปเป็นประเด็นหลักได้ 3 ประเด็น คือ (1) การบริหารกาย (2) การบริหารจิต และ (3) บริหารลมปราณ โดยที่ชี่กงมีผลต่อระบบจิตประสาทภูมิคุ้มกันวิทยา เป็นเทคนิคที่ประสานการทำงานของกายกับจิตอย่างกลมกลืน และอภิปรัชญาเป็นเทคนิคบำบัดเยียวยาของโลกอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับยุคปัจจุบันที่ขัดแย้งในกรณีการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้เกิดปรากฏประจักษ์ชัดว่า มนุษย์จะต้องพึ่งภูมิปัญญาของตนเองอย่างมากเพื่อการอยู่รอด ยาปฏิชีวนะที่ใช้กันทุกวันนี้อาจไม่สามารถทำลายเชื้อโรคหลายๆชีวิตได้ ดังนั้น “การรักษาโดยไม่รักษา” ด้วยวิธีสมาธิแบบชี่กง จึงเป็นการแพทย์ทางเลือกที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน โดยมีส่วนเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน และการเป็นสร้างสมดุลธรรมชาติของการมีชีวิต หรือสุนทรียศาสตร์การใช้ชีวิตนั่นเอง

คำสำคัญ: การรักษาสุขภาพ; ชี่กง; ศาสนาเต๋า

Abstract

This article aims to study the concept of Taoist Qigong meditation for health care by studying documents and research. The results of the study found that the concept of meditation in Taoism (Taoism Meditation), from the study of many related documents and research, found that the concept of Taoist Qigong meditation for health care is health care with Taoist Qigong meditation. It is a philosophy of

meditation practice of monks in Taoism and Buddhism. It is related to feelings, self-awareness, self-knowledge, force, energy, emotions and spirit. It is the philosophy of Taoism and qi. The principles of Qigong meditation used in health care can be summarized into 3 main issues: (1) body management, (2) mind management and (3) Qi management, Qigong affects the Psychoneuroimmunology which is a technique that harmonizes the work of the Mind-Body Medicine. Metaphysics is a healing technique of the future world (Global Meditation Therapies) which is in line with the current era. It is clear that in the case of the COVID-19 pandemic, it is clear that humans will have to rely heavily on their own immunity to survive. The antibiotics used today may not be able to destroy many germs. Therefore, "treatment without treatment" with Qigong meditation is an alternative medicine that is suitable for the current situation. It is related to human life in daily life and creating a natural balance of life or the aesthetics of life.

Keywords: Health Care; Qigong; Taoism

บทนำ

ศาสนาไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน ก็ยังมีอิทธิพลต่อบุคคลทุกคนเสมอมา จนแทบจะกล่าวได้ว่าศาสนาคือชีวิต เนื่องจากวิถีชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนสิ้นชีวิต ก็มีอาภรณ์หลักหนีจากบทบาทและอิทธิของศาสนาไปได้ อีกทั้งศาสนามีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในแต่ละภูมิภาค อาทิ ประเทศจีน ศาสนาของชาวจีนจึงมีที่มาจากหลากหลายแหล่งและความเชื่ออันหลากหลายแตกต่างกันออกไป แต่สำหรับพระพุทธศาสนา เต๋า และขงจื๊อ ในความเชื่อของชาวจีนนั้น ถือเป็นหนึ่งเดียวกัน ดังในคำกล่าวภาษาจีนที่ว่า “ซานเจี้ยวเหวยอี” หรือ “สามศาสนาคือหนึ่งเดียว” (โชติช่วง นาดร, 2533)

แต่กระนั้นก็ยังมีความแตกต่างอยู่บ้างโดยท่านพระสังฆปริณายกองค์ที่ 6 เหว่ยล่าง ของนิกายฉานของจีนได้กล่าวถึงความแตกต่างของหลักธรรมของ 3 ศาสนาโดยสรุปได้อย่างน่าฟังว่า “ขงจื๊ออยากอยู่ เต๋าไม่อยากตาย พุทธไม่อยากเกิด” คือ ขงจื๊อมุ่งสอนโลกียธรรม เพื่อที่จะให้มนุษย์เกิดมามีความสุข มีคุณธรรมและสังคมมีสันติสุข ส่วนศาสนาเต๋าที่ว่าไม่อยากตายนั่นท่านเหลาจื๊อศาสตราของศาสนาเต๋ามองว่า ลาก ยศ สรรเสริญ และชีวิตที่ทุกข์และสุขนั้นเป็นสิ่งที่ชั่วคราวแล้วก็ผ่านไป ไม่มีอะไรจริงยั่งยืน และไม่มีมนุษย์คนไหนหนีพ้นความเกิดแก่เจ็บตาย หากมนุษย์อยากมีชีวิตอมตะยืนยาวคู่ฟ้าดิน มนุษย์ต้องละทิ้งโลกียวิสัย เจริญสมาธิและฝึกจิตและพลังลมปราณในร่างกาย จะทำให้มีชีวิตยืนยาว และประการสุดท้าย “พุทธไม่อยากเกิด” นั้น เพราะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนว่ามนุษย์ล้วนตกอยู่ในกระแสของวิบากกรรมในวัฏสงสารซึ่งเป็นทุกข์ การเกิดเป็นทุกข์ การหลุดพ้นจากทุกข์มีวิธีเดียว คือ การหมดกิเลสหลุดพ้นจากวัฏสงสาร เพราะทุกสรรพสิ่งล้วนเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณาหลักธรรมของศาสนาแล้ว ศาสนาพุทธจึงมีความคล้ายคลึงกับศาสนาเต๋ามากกว่าศาสนาขงจื๊อ (สุรัชย์ ศิริไกร, 2566)

สมาธิตามแนวศาสนาเต๋า (Taoism) เกิดขึ้นเพื่อฝึกจิตใจและร่างกายให้เข้าสู่ความสงบ โดยอาศัยปรัชญาในเรื่องของความสมดุลหยินหยาง อันเป็นพลังของจักรวาล ซึ่งการทำสมาธิเป็นการฝึกจิตที่กำจัดความคิดที่ชั่วร้าย และใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการทำให้จิตใจสงบ นอกจากนี้การฝึกสมาธิตามแนวศาสนาเต๋าก็หลากหลาย อาทิ I Ching, Tao Te Ching, Chuang Tzu และ Tao Tsang เช่น การฝึกซิงก การฝึกในกง เป็นต้น ด้วยการควบคุมลมหายใจเข้าออก ในขณะที่ออกกำลังกายหรือในขณะที่พักผ่อน (Marcus Aurelius, 2006)

ซิงก (Qigong) เป็นการประยุกต์พระพุทธศาสนา เต๋า และขงจื้อ กับการแพทย์และวิทยายุทธ์ผสมผสานกันได้อย่างงดงามออกมาเป็นแนวทางวิธีปฏิบัติในการรักษาโรคและการดูแลสุขภาพ ซึ่งปรัชญาของชาวตะวันออกมีความเชื่อที่แตกต่างจากชาวตะวันตก โดยที่ชาวตะวันตกเชื่อว่า โรค คือ เชื้อโรคที่เข้ามาสู่ร่างกาย การรักษาโรค คือการกินยาฆ่าเชื้อโรค แต่ในส่วนความเห็นของจอร์จ โอซาว่า นักปรัชญาตะวันออกกล่าวว่า “โรคคือผลจากพฤติกรรมและทัศนคติของมนุษย์ เป็นการแสดงออกทางร่างกาย” (ชวนิต ศิวะเกื้อ, 2531) การแพทย์จีนเน้นการป้องกันโรคและการดูแลสุขภาพโดยใช้แนวคิดแบบเต๋า นั่นคือ “การรักษาโดยไม่รักษา” ส่วนแนวคิดแบบพุทธ คือ “ไม่ต้องมีการฆ่าเชื้อโรค” และแนวคิดแบบขงจื้อ คือ “ต้องมีครูกับศิษย์” เพราะฉะนั้นซิงกจึงเป็นการนำสิ่งที่ดีที่สุดของพระพุทธศาสนา เต๋า และขงจื้อ มาประยุกต์ใช้ได้ดีที่สุด

บทความนี้จึงเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงสมาธิแบบซิงกในศาสนาเต๋าในการนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการรักษาสุขภาพ ซึ่งเป็นการแพทย์ทางเลือกอีกแขนงหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา การผสมผสานศาสตร์ความรู้สรรพวิชา ไม่ว่าจะเป็นการศาสนา การออกกำลังกาย การทำสมาธิ การดูแลสุขภาพ และการแพทย์ ซึ่งทุกศาสตร์ที่กล่าวมานั้นมีส่วนเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของมนุษย์ในประจำวัน และการเป็นสร้างสมดุลธรรมชาติของการมีชีวิต หรือสุนทรียศาสตร์การใช้ชีวิตนั่นเอง

แนวคิดเรื่องสมาธิแบบซิงกในศาสนาเต๋า

สมาธิ (Concentration, Meditation) หมายถึง การที่จิตตั้งมั่น นึกถึง สิ่งใด สิ่งเดียว การที่จิตมีความสงบ พง่อยู่ในสิ่งหนึ่งสิ่งเดียว การมีอารมณ์อันเดียว ไม่วอกแวก ฟุ้งซ่าน หวนไหว (ชิน โอสธ หัสบำเรอ, 2541) ซึ่งสมาธิเป็นที่นิยมเทคนิคหนึ่งสำหรับการปฏิบัติกิจทางศาสนาในประเทศแถบตะวันออก ที่ล้วนใช้แต่วิธีการเข้าฌานหรือการแผ่ ประวัติอันยาวนานของสมาธิในประเทศตะวันออกเริ่มต้นจากประเทศอินเดีย โรงเรียนที่สอนปรัชญาของชาวฮินดู จะนำเอาเทคนิคของการปฏิบัติสมาธิมาจากการฝึกโยคะ ส่วนประเทศจีน สมาธิเป็นการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ ซึ่งพบได้ในปรัชญาของเต๋า (Taoism) อย่างไรก็ตามบางศาสนาการปฏิบัติสมาธิจะไม่เรียกว่าการปฏิบัติสมาธิ แต่เรียกว่าการท่องมนต์ การสวดบูชาพระผู้เป็นเจ้า การสรรเสริญเทพเจ้า เช่น ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ และยิว เป็นต้น

ในทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ สมาธิ เป็นจิตเวชศาสนศาสตร์ (Religious Psychology) (สมพร กันทรดุษฎี-เตรียมชัยศรี, 2561) การปฏิบัติสมาธิมีผลต่อระบบจิตประสาทภูมิคุ้มกันวิทยา (Psychoneuroimmunology) เป็นเทคนิคที่ประสานการทำงานของกายกับจิตอย่างกลมกลืน (Mind-Body Medicine) อภิปรัชญา (Metaphysic) เป็นเทคนิคบำบัดเยียวยาของโลกลอนาคต (Global Meditation Therapies) เป็นการเยียวยาตนเอง (Self-Healing) มนุษย์ทุกชาติ ศาสนา ทุก

ประเภท ต้องเรียนรู้ ผึกฝนด้วยตนเอง สมาชิกจะเป็นการแพทย์แผนอนาคตแบบพอเพียง ปลอดภัย ทุกคนปฏิบัติเพื่อเยียวยาตนเอง เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์และจักรวาล (Global and Universal Healing and Caring) ที่ไม่มีวันสูญหายจากวิญญูของโลกรมนุษย์และสิ่งมีชีวิต

เมื่อกล่าวถึงชี่กึ่งนั้น ชี่กึ่ง หมายถึง การฝึกฝนกาย-ใจ เพื่อบำรุงรักษาสุขภาพ โดยมีรากศัพท์ที่มาจากคำว่า (1) “ชี่ (氣)” หมายถึง พลังงาน หรือลมหายใจ หรือพลังชีวิต ซึ่งที่อยู่ในร่างกายมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทุกอย่าง ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบประจุไฟฟ้า และคลื่นความร้อน มนุษย์รับเอา ชี่ มาจากภายนอกโดยการกินอาหาร การหายใจ และการรับแสงแดด การเดินบนพื้นดิน และ (2) “กง (功)” หมายถึง การกระทำหรือการทำงานเพื่อให้ได้พลังชีวิต (Vital Energy) ดังนั้น ชี่กง (氣功, Qigong) หมายถึง การฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสมดุลของพลังลมปราณชี่ (เทิดศักดิ์ เดชคง, 2547)

ประวัติความเป็นมา ชี่กง ถือกำเนิดโดยลัทธิเต๋า จึงมีการนำเรื่องการหายใจมาผสมผสานการฝึกท่วงท่าของชี่กง และได้นำมาใช้ในการรักษาผู้ป่วยทางการแพทย์แผนจีน โดยเชื่อว่า การช่วยปรับสมดุลของ หยินหยางในร่างกาย รวมถึงธาตุทั้ง 5 ได้แก่ ไม้ ไฟ ดิน โลหะทอง และน้ำ (ทศพร ตันตโกศล และคณะ, 2561) ต่อมาภายหลังได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธและการฝึกสมาธิจากอินเดียสู่จีน จึงมีการผสมผสานเรื่องสมาธิเข้าไปในการฝึกชี่กงด้วย

นอกจากนี้ ชี่กง (Qi Gong) นั้น ถูกจัดอยู่ในกลุ่มของ การบำบัดเชิงพลังงาน (Energy Healing) เช่นเดียวกับ เรกิ (Reiki), สัมผัสบำบัด (Therapeutic Touch) และชุนโดชุนบับ (Chundosunbub) ซึ่งเป็นการฝึกพลังงานชี่แบบเกาหลี (Lee Ms, Kim BG, Huh HJ, Ryu H, Lee HS, Chung HT, 2000)

ชี่กึ่ง (Qi Gong) เป็นระบบการออกกำลังกายอย่างหนึ่ง ที่ไม่หักโหม มีการเคลื่อนไหวตามลมหายใจ ซึ่งถูกพัฒนามาเป็นเวลาหลายพันปี ตั้งแต่สมัยพระโพธิธรรม (ตั๊กม้อ) สำนักวัดเส้าหลิน เพื่อใช้ออกกำลังกายซึ่งจะได้ผลดีกับคนที่ปฏิบัติถูกต้อง และสม่ำเสมอ การออกกำลังกายแบบ ชี่กึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนหลักด้วยกัน คือ (1) การบริหารกาย (2) บริหารจิต และ (3) บริหารลมปราณ (กรมอนามัย, 2541)

ส่วนที่ 1 การบริหารกาย ได้แก่ ขบวนการต่างๆ ที่บริหารแทบทุกส่วนข้างร่างกาย เริ่มจากการยืนที่ถูกต้อง คือ ก้าวขาซ้ายออกให้กว้างเท่ากับช่วงไหล่ (ช่วงใน) ปลายเท้าทั้งสองต้องตรงเท่ากับช่วงสันเท้ามองดูคล้ายเลขหนึ่งสองตัวและพร้อมที่จะย่อตัวในท่าปักหลักได้ คือ ย่อเข่าลง ลำตัวตั้งตรงลักษณะเหมือนนั่งเก้าอี้บนเวหา ส่วนฝ่ามือเมื่อยกขึ้น เคลื่อนไหวไปมา หัวแม่มือทั้งสองต้องกางออกตลอดเวลา แต่นิ้วมืออื่นไม่เหยียดตรงโค้งไปตามธรรมชาติ อุ้งมือเป็นแอ่ง สองมือพร้อมที่จะเคลื่อนไหวได้อย่างนิ่มนวลเชื่องช้า ไปตามจังหวะดนตรีโดยสม่ำเสมอ

ส่วนที่ 2 การบริหารจิต (การฝึกตั้งสมาธิ) ได้แก่ (1) ให้มุ่งสมาธิไปทุกส่วนของร่างกาย และนึกเห็นภาพว่ากำลังผ่อนคลายร่างกายทุกส่วน (2) มุ่งสมาธิไปตามส่วนของร่างกายที่เกิดโรค และผ่อนคลายบริเวณนั้นๆ และ (3) ผ่อนคลายร่างกายทุกส่วนตั้งแต่ศีรษะ ปลายเท้าอุปมาเหมือนน้ำที่ไหลลงทั่วร่างกาย

ส่วนที่ 3 การบริหารลมปราณ คือการฝึกหายใจ (หายใจเข้าออกให้ลึกและยาว) ถือเป็นสำคัญยิ่งในการฝึกฝนพลังลมปราณ (ชี่กึ่ง) วิธีคือการหายใจเข้าออกตามธรรมชาติให้ลึกและยาว หรือวิธี

หายใจด้วยท้องหรือวิธีหายใจแบบผืนหายใจ (Reversed breathing หรือ Diaphragmatic Breathing) อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ในขณะที่ฝึกการหายใจเข้าออกควรพูดคำว่า “เข้า” และ “ออก” ในใจ ซึ่งเป็นการหายใจโดยใช้กระบังลม ทำให้ปอดขยายตัวได้มากที่สุดและร่างกายจะได้ออกซิเจนสูงสุด

การฝึกซึ้งงั้นสามารถทำได้ทั้งทำยืน เดิน นั่ง นอน และแบ่งออกเป็นซึ้งงั้นแบบเคลื่อนไหว และแบบอยู่กับที่ แบบเคลื่อนไหวคือการเคลื่อนไหวของแขนขา หรือร่างกายส่วนอื่นๆ อย่างช้าๆ และง่าย ๆ เพื่อสอดคล้องกับสมหายใจ ส่วนแบบที่อยู่กับที่ คือ การทำท่าซึ้งงั้นค้างไว้แล้วมีสติ รู้ตัวอยู่กับลมหายใจ (Chow et al., 2023) ท่าที่ใช้ในการฝึกซึ้งงั้นส่วนใหญ่เป็นท่าที่เลียนแบบการเคลื่อนไหวของสัตว์ เช่น ท่าหมี ท่านกกระเรียน ท่าสอดสายไหม ซึ่งท่าส่วนใหญ่มีการเหยียดเข่า งอเข่า และมีการร่ายรำแบบมวยจีนโดยเน้นที่การเคลื่อนไหวร่างกาย (สาส์ สุภาภรณ์, 2546)

ความสัมพันธ์ของซึ้งงั้นกับศาสนาเต๋า ซึ่งเป็นปรัชญาการฝึกปฏิบัติสมาธิจิต (mind-spirit) ของพระในศาสนาเต๋าและพุทธ (Yang J-M., 1997) ถือกำเนิดมาช้านาน ที่พบการอ้างอิงอยู่ในระหว่าง 1,000-5,000 ปี ในภาพรวมซึ้งงั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรู้สึก (Sensation) การตระหนักรู้ตนเอง (Self-Awareness) ความรู้ตัวตน (Knowledge of Self) แรง (Force) พลังงาน (Energy) อารมณ์ (Emotion) และจิตวิญญาณ (Spirit) (Ots T., 2010) ซึ่งซึ้งงั้นได้รับเอาหลักการพื้นฐานของเต๋า หากพิจารณาแล้ว ซึ้ง ก็คือเต๋า นั่นเอง เป็นทั้งสสารและพลังงาน มนุษย์ทุกคนมีซึ้งที่สอดคล้องกับจักรวาล สิ่งเหล่านี้คือ อภิปรัชญาของเต๋าและซึ้ง (ศิริวรรณ เกษมศานต์กิตติการ, 2546)

สรุปแนวคิดเรื่องการรักษาสุขภาพด้วยสมาธิแบบซึ้งงั้นในศาสนาเต๋า เป็นปรัชญาการฝึกปฏิบัติสมาธิจิตของพระในศาสนาเต๋าและพุทธ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรู้สึก การตระหนักรู้ตนเอง ความรู้ตัวตน แรง พลังงาน อารมณ์ และจิตวิญญาณ เป็นอภิปรัชญาของเต๋าและซึ้ง ซึ่งประกอบด้วยส่วนหลัก 3 ส่วนด้วยกัน คือ (1) การบริหารกาย (2) บริหารจิต และ (3) บริหารลมปราณ พัฒนาการของซึ้งงั้นในศาสนาเต๋าได้พัฒนามาเป็นการแพทย์ทางเลือกในปัจจุบัน ซึ้งงั้นมีผลต่อระบบจิตประสาท ภูมิคุ้มกันวิทยา (Psychoneuroimmunology) เป็นเทคนิคที่ประสานการทำงานของกายกับจิตอย่างกลมกลืน (Mind-Body Medicine) อภิปรัชญา (Metaphysic) เป็นเทคนิคบำบัดเยียวยาของโลกลอนาคต (Global Meditation Therapies)

วิเคราะห์การรักษาสุขภาพด้วยสมาธิแบบซึ้งงั้นในศาสนาเต๋า

การรักษาสุขภาพ คือ การดูแลและส่งเสริมสุขภาพให้แข็งแรงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม เป็นการดำเนินชีวิตที่ยึดหลักก่อนามยที่ดี เพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ เสริมสร้างคุณภาพชีวิต และมีความสุข ซึ่งการรักษาสุขภาพ การรักษาสุขภาพประกอบด้วยหลายด้าน ได้แก่ (1) การดูแลสุขภาพกาย การดูแลสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การออกกำลังกาย การพักผ่อนที่เพียงพอ (2) การดูแลสุขภาพจิต การจัดการความเครียด การฝึกสมาธิ การหากิจกรรมที่ทำให้มีความสุข (3) การดูแลสุขภาพสังคม

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และ (4) การดูแลสุขภาพทางจิตวิญญาณ การทำกิจกรรมตามความเชื่อทางศาสนา การฝึกสติ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเอง (กุนนที พุ่มสงวน, 2557)

แนวคิดเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพด้วยสมาธินั้นมีผลโดยตรงต่อสุขภาพอยู่ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การรักษาสุขภาพด้วยสมาธิที่ส่งผลทางกาย เป็นสมาธิที่ส่งผลด้านสรีระวิทยาของการทำสมาธิ ได้แก่ (1.1) ผลต่อระบบหัวใจและหลอดเลือดอัตราการเต้นของหัวใจ สามารถเปลี่ยนแปลงได้จากการทำสมาธิ (1.2) ผลต่อระบบประสาทผลต่อคลื่นสมอง เป็นเทคนิคที่ตรวจวัดการทำงานของสมองในส่วน cortex โดยการวัดกระแสไฟฟ้าที่เกิดขึ้นบริเวณผิวสมองแล้วส่งผ่านไปที่บริเวณหนังศีรษะ (1.3) ผลต่อการหายใจ การหายใจมีความเชื่อมโยงกับภาวะอารมณ์และจิตใจ การหายใจถูกวิธีเป็นวิธีการสำคัญในการทำสมาธิ (1.4) ผลต่อระบบต่อมไร้ท่อฮอร์โมนจากต่อมหมวกไต เมื่อวัดระดับ cortisol ในเลือดระหว่างที่ทำสมาธิ พบว่าระดับ cortisol ลดลงเป็นคลื่นสมองที่แสดงถึงสภาวะจิตสงบ (1.5) ผลทางชีวเคมีของร่างกายการทำสมาธิแบบ TM มีผลยับยั้งการทำงานของระบบประสาททำให้เกิดการผ่อนคลายได้ และ (1.6) ผลต่อระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย ความเครียดเรื้อรังมีผลด้านลบต่อระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย การฝึกสมาธิที่สามารถช่วยเกิดความรู้สึกเป็นสุข และส่วนที่ 2 การรักษาสุขภาพด้วยสมาธิที่ส่งผลทางใจ โดยที่ปรากฏการณ์ทางใจจากการทำสมาธิ คือ (2.1) การควบคุมจิตใจการทำสมาธิมีบทบาทสำคัญในการฝึกจิตใจให้มีวินัย สามารถจดจ่ออยู่กับเรื่องที่จำเป็น (2.2) การชำระล้างจิตใจ (mental, spiritual cleaning) การทำสมาธิ เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้สิ่งที่กีดกันภายในจิตใจนั้น เปิดเผยผลุดขึ้นมา เปิดโอกาสให้สิ่งที่เก็บกดไว้ในจิตใจภายในระบายออกมา และ (2.3) การกลับคืนของจิตเดิมแท้ (real self, true self, self-transcendence) การทำสมาธิมีบทบาทช่วยให้จิตพัฒนาความรู้ตัว และจากความรู้ตัวล้วน ๆ เป็นภาวะรู้ตัวบริสุทธิ์ จนเกิดความเข้าใจจนเกิดเป็นปัญญา (wisdom) (ธวัชชัย กฤษณะประกรกิจและคณะ, 2552)

สมาธิแบบซึ่งงในศาสนาเต๋าในปัจจุบัน เป็นทางเลือกใหม่ในการรักษาสุขภาพ หรือศัพท์ทางวิชาการคือ การรักษาสุขภาพด้วยการแพทย์ทางเลือก ซึ่งวิชาซึ่งงเป็นการประยุกต์พุทธศาสนา เต๋า และขงจื้อ กับการแพทย์และวิทยาพุทธผสมผสานกันอย่างงดงามออกมาเป็นแนวทางในการระวังรักษาโรคและดูแลสุขภาพ หลักของซึ่งงมี 3 ประการ คือ (1) การบริหารกาย (2) บริหารจิต และ (3) บริหารลมปราณ สิ่งเหล่านี้จะเกี่ยวกับเมอริเดียนในร่างกาย เมอริเดียนเป็นเส้นทางแคบยาว คล้ายทางเดินเส้นประสาทที่แพทย์จีนใช้เป็นจุดฝังเข็ม หรือเรียกว่า “จักระ” ในระบบพลังงานที่มาจากอินเดีย จะเป็นพลังที่หมุนเป็นวนเป็นวงตำแหน่งอยู่ที่แนวเส้นทางของร่างกาย และพลังอีกแบบ คือ ออรา เป็นสนามพลังที่มีอยู่รอบตัวแผ่ออกจากผิวหนัง แต่ละแบบประกอบด้วยหลักความจริงที่นำไปสู่ความจริงแท้ (ดานนท์, 2543) โดยที่ซึ่งงมี 2 ชนิด คือ ฝึกร่างกายและฝึกจิต ในด้าน (1) ซึ่งง ชนิดเคลื่อนไหวพิจารณาว่าเป็นหยาง เพราะเป็นการฝึกร่างกายมากกว่าจึงเกิดพลังหยาง และ (2) ส่วนในด้านเป็นหยิน เพราะเป็นการฝึกจิตจึงเกิดพลังหยิน

ซึ่งงในศาสนาเต๋า มีความสอดคล้องกับการแพทย์ทางเลือกในปัจจุบัน ตามกรอบแนวความคิด “รักษาโดยไม่รักษา” ตัวอย่างเช่นปรัชญาสุขภาพ ตามบันทึกของเกอหง (โชติช่วง นาดร, 2533) ได้อธิบายว่า “ความเจ็บป่วย” เกิดขึ้นเมื่อความคิดของเราเผชิญปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่เราขาดสติปัญญา ความเศร้าสร้อย ความชราภาพ ความอึดอัด และความทุกข์ทรมาน เหล่านี้เป็นความเจ็บป่วย ความสุขที่เกินพอดีความโลภอยู่เสมอก็เป็นความเจ็บป่วย การเสียเวลากับการนอนความเมาและอาเจียน การนอนหลังอาหารมื้อหนัก การหายใจขาดช่วงภายหลังการวิ่ง เหล่านี้เป็นความเจ็บป่วยเช่นกัน เมื่อความเจ็บป่วยสะสมถึงจุดอันตราย ความตายก็จะมาเยือนในไม่ช้า”

สรุปความในปรัชญาสุขภาพดังกล่าว เป็นคำแนะนำสำหรับการบำรุงเลี้ยงชีวิต คือ อย่าเดินเร็วไป อย่าเพ่งนานไป อย่าจ้องนานไป อย่างนั่งนานไป อย่างนอนอยู่แต่เตียงจนอ่อนเพลียเกินไป รับประทานแต่พอรอิ่ม อย่าดื่มมากไป อย่าทำงานมากไป หรืออยู่สบายเกินไป

ดังนั้นปรัชญาสุขภาพดังกล่าวก็ไม่ต่างอะไรกับซิงก คือ การรักษาแบบธรรมชาติ คือการรักษาโดยไม่รักษา ไม่มีการฆ่า (เชื้อโรค) โดยมีหัวใจสำคัญของซิงก คือ การหายใจอย่างถูกต้อง ใช้ในการป้องกันโรคและรักษาโรคได้ โดยไม่ต้องไปฆ่าตัว (เชื้อโรค) นี่คือการรักษาโดยไม่รักษา

วิชาซิงก เป็นทางเลือกในการสร้างดุลยภาพของชีวิตโดยไม่ต้องใช้เงินไปซื้อ และสามารถปฏิบัติงานได้โดยวิถีธรรมชาติ เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ร่างกาย และผนวกกับยุคหลังการแพร่กระจายของโรค COVID-19 ทำให้เกิดปรากฏประจักษ์ชัดว่า มนุษย์จะต้องพึ่งภูมิคุ้มกันของตนเองอย่างมากเพื่อการอยู่รอด ยาปฏิชีวนะที่ใช้กันทุกวันนี้อาจไม่สามารถทำลายเชื้อโรคหลายๆชีวิตได้

หลักของสมาธิแบบซิงกที่นำมาใช้ในการรักษาสุขภาพ สรุปเป็นประเด็นหลักได้ 3 ประเด็น คือ (1) การบริหารกาย (2) การบริหารจิต และ (3) บริหารลมปราณ สามารถอธิบายรายละเอียด ได้ว่า (दानนท์, 2543)

(1) การบริหารกาย ซิงกบริหารแทบทุกส่วน โดยใช้วิธีการที่อ่อนโยน นุ่มนวล และเป็นศิลปะที่งดงาม ด้วยการบริหารข้อต่อต่างๆ ตั้งแต่ คอ กระดูก สันหลัง ไหล่ ศอก นิ้วมือ เอว สะโพก หัวเข่า ข้อเท้า นิ้วเท้า เป็นการบริหารกล้ามเนื้อแทบทุกมัดของร่างกาย ซึ่งมีการหดเกร็งและเหยียดยืด ทำให้กล้ามเนื้อแข็งแรงและผ่อนคลาย ตั้งแต่กล้ามเนื้อแขน ขา คอ แผ่นอกหลัง หน้าท้อง ทวารทั้ง 3 คือ หลอดปัสสาวะ ช่องคลอด ทวารหนัก รวมทั้งกล้ามเนื้อที่ใช้กลอกตา และในแง่การบริหาร ซิงกยังบริหารเส้นเอ็นต่างๆ โดยเฉพาะเส้นเอ็นในฝ่ามือ การบริหารดังกล่าวทั้งหมดส่งผลให้หัวใจเป็นอย่างดี

(2) การบริหารจิต ซิงกมีการใช้สติและสมาธิ ช่วยให้คลายเครียดเป็นอย่างดี และยังก่อให้เกิดสติอีกด้วย จึงไม่ต้องสงสัยว่าผู้ฝึกซิงกเป็นประจำจะมีหน้าตาอ่อนกว่าวัย สมาธิและความจำดีอีกด้วย

(3) การบริหารลมปราณ เป็นที่เชื่อและพิสูจน์ได้ว่าการหายใจที่ถูกต้องนำไปสู่การเก็บเกี่ยวพลังงานรอบตัวเข้ามา เพื่อป้องกันโรค รักษาตัวเอง และรักษาผู้อื่นได้มากกว่านี้ ประโยชน์ของซิงกในการสร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเอง และรักษาโรคได้ และมากกว่าการออกกำลังกายแบบธรรมดา ยังสามารถให้ประโยชน์อื่นๆอีก เช่น ความแข็งแรงของร่างกาย (การเรียนรู้หายใจที่ถูกต้องมีพลัง ความแข็งแรง การประสานกันและตระหนักรู้), การป้องกันตนเอง (ศิลปะในการป้องกันตัวด้วยพลังชี), การพัฒนาทักษะพิเศษ (การอ่านจิตคน การรักษาโรคทางไกล การสื่อสารกับต้นไม้ การติดต่อวิญญาณ การมองเห็นอดีต การทำนายอนาคต), การเพิ่มพลังทางเพศ และมีชีวิตยืนยาว (ความเชื่อของชาวเต๋าโบราณคือ การฝึกซิงก คือความต้องการชีวิตอมตะ และการมีจิตวิญญาณชั้นสูง ทำให้เราควบคุมอารมณ์ กลมกลืนกับสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ เข้าใจในสรรพสิ่ง และซาบซึ้งในทุกๆ อย่าง

บทสรุป

หลักของสมาธิแบบซิงกที่นำมาใช้ในการรักษาสุขภาพ สรุปเป็นประเด็นหลักได้ 3 ประเด็น คือ (1) การบริหารกาย (2) การบริหารจิต และ (3) บริหารลมปราณ โดยที่ซิงกมีผลต่อระบบจิต

ประสาทภูมิคุ้มกันวิทยา (Psychoneuroimmunology) เป็นเทคนิคที่ประสานการทำงานของกายกับจิตอย่างกลมกลืน (Mind-Body Medicine) อภิปรัชญา (Metaphysic) เป็นเทคนิคบำบัดเยียวยาของ โลกอนาคต (Global Meditation Therapies) ซึ่งสอดคล้องกับยุคปัจจุบันที่ขัดแย้งในกรณีการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทำให้เกิดปรากฏประจักษ์ชัดว่า มนุษย์จะต้องพึ่งภูมิต้านทานของตนเองอย่างมากเพื่อการอยู่รอด ยาปฏิชีวนะที่ใช้กันทุกวันนี้อาจไม่สามารถทำลายเชื้อโรคหลายๆชีวิตได้

เอกสารอ้างอิง

- กุนนที พุ่มสงวน. (2557). สุขภาพ และการสร้างเสริมสุขภาพ : บทบาทที่สำคัญของพยาบาล สุขภาพ. *วารสารพยาบาลมหารบก*, 15(2), หน้า 10-14.
- โชติช่วง นาดร. (2533). *ความเชื่อชาวจีน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หินหยาง.
- สุรัชย์ ศิริไกร. (2566). *ศาสนาและลัทธิความเชื่อของชาวจีน : การรวมศาสนาพุทธ เต๋า และขงจื้อ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2566 จาก http://www.asia.tu.ac.th/research/Abstract/abstract37_7%28surachai.
- ชวนิต ศิวะเกื้อ. (2531). *กินเพื่อสุขภาพแบบเซ็น*. แปลจาก Zen Macrobiotics by Georges Ohswa. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล.
- ชินโอสถ หัสบำเรอ. (2541). *ข้อพิจารณาเรื่องสมาธิใช้ผิดทางหรือพาหลงผิด*. บรรจบ ชุมหสวัสดิกุล บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: บริษัทรวมทัศนจำกัด.
- สมพร กันทรดุขฎิ-เตรียมชัยศรี. (2561). *การปฏิบัติสมาธิเพื่อการเยียวยาสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: กองการแพทย์ทางเลือก กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.
- เทิดศักดิ์ เดชคง. (2547). *คู่มือการบริหารกาย-จิตแบบซีกง*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.
- ทศพร ตัณฑโกศล และคณะ. (2561). *คู่มือบริการซีกงสำหรับผู้สูงอายุ*. กรุงเทพฯ: กองการแพทย์ทางเลือก กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.
- กรมอนามัย. (2541). *การบริหารลมปราณเพื่อสุขภาพ*. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- สาตี สุภาภรณ์. (2546). *การบริหารกายและจิตแบบซีกง*. กรุงเทพฯ: ประสานมิตร.
- ศิริวรรณ เกษมศานต์กิตติการ. (2546). *ซีกง: ผลึกแห่งพุทธศาสนา เต๋า และขงจื้อ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ธวัชชัย ฤกษ์ณะประกรกิจและคณะ. (2552). *สมาธิบำบัดทางจิตเวชศาสตร์ และสุขภาพจิต*. ขอนแก่น:คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดามน. (2543). *300 คำถามกับการฝึกซีกง*. สมุทรปราการ: สำนักพิมพ์เรือนบุญ.
- โชติช่วง นาดร. (2533). *ความเชื่อชาวจีน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หินหยาง.
- Chow et al. (2023). The effects of qigong on reducing stress and anxiety and enhancing body-mind well-being, *Mindfulness*, 3(1), 51-59.
- Lee Ms, Kim BG, Huh HJ, Ryu H, Lee HS, Chung HT. (2000). Effect of Qi-Training on blood pressure, heart rate and respiration rate. *Clin Physiol*, 20(3): 173.

Marcus Aurelius. (2006). *Mediations*. London: Penguin Books.

Yang J-M. (1997). *The root of Chinese Qigong: secrets for health, longevity, & enlightenment*. 2nd ed. Welfebora, NH: YMAA.

Ots T. (2010). *Qigong. Acupuncture in the treatment of pain: an integrative approach*. ed. by Backer M, Hammes MG. Churchill Livingstone: Elsevier.

ความสอดคล้องหลักเมตตาธรรมระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาท และศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก

The Resemblance of the principles of loving-kindness between Theravada Buddhism and Roman Catholicism

พระครูปลัดจามร กตคุโณ (ศิลปวิทยาดิลก)

Phrakru Palad Jamorn Kataguno Silapavithayadilok

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Email: 6701101005@mcu.ac.th

Received May 28, 2025; Revised August 28, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสอดคล้องหลักเมตตาธรรมระหว่างศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกด้วยการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย ผลการศึกษาพบว่า หลักเมตตาธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนเราแผ่ความรักและเจริญความรักในสัตว์ทั้งหลาย ด้วยจิตเสมอกันในสัตว์ทุกจำพวกในที่ทั้งปวงเพื่อละกิเลส มี ความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเป็นบ่อเกิดของความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ที่ทำให้เกิดการอาฆาต จองล้าง จองผลาญ อันเป็นสิ่งที่ไม่สิ้นสุดเพื่อให้เกิดการละกิเลสเหล่านั้น พระพุทธเจ้าจึงเน้นให้คนเรา ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำแต่ความดีทั้งปวง และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ อันเป็นที่มาของความหมายของการมีหลักเมตตาธรรมในจิตใจการแสดงออกมาของหลักเมตตาธรรมที่ปรากฏเป็นคุณธรรม ส่วนหลักแห่งเมตตาในพระคัมภีร์คริสต์ธรรมในคริสต์ศาสนานั้น เป็นที่ยอมรับกันในหมู่คริสต์ศาสนิกชนผู้รักพระเจ้า รักเพื่อนมนุษย์ว่า “หลักแห่งเมตตา” นั้นเป็นหลักธรรมที่พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้คนเรารักพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ เพื่อละความโกรธ ความเคียดแค้นอันเป็นบ่อเกิดของความไม่สบายกาย ไม่สบายใจที่ทำให้เกิดการอาฆาต จองล้าง จองผลาญ อันเป็นสิ่งที่ไม่สิ้นสุดเพื่อให้เกิดการให้อภัยกันและกันพระเยซูคริสต์ พระองค์จึงเน้นให้คนเรารักพระเจ้า อย่างสุดจิตสุดใจ และรักเพื่อนมนุษย์ ดุจเพื่อนบ้านมิตรสหายให้เหมือนกับรักตัวเอง อันเป็นที่มาของความหมายของหลักแห่งเมตตาการแสดงออกของหลักเมตตาธรรมที่ปรากฏเป็นคุณธรรมในพระคัมภีร์คริสต์ธรรม อาานิสงส์ของหลักเมตตาธรรมในศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและประโยชน์ของหลักเมตตาธรรมในศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกมีความสอดคล้องกันหลายประเด็น เช่น ความซื่อสัตย์ ครอบครัวยุติธรรม สุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นต้น

คำสำคัญ: เมตตาธรรม; พระพุทธศาสนาเถรวาท; ศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก

Abstract

This article aims to study the consistency of the principle of loving-kindness between Theravada Buddhism and Roman Catholicism by studying documents and research. The results of the study found that the principle of loving-kindness in Buddhism is a principle that the Lord Buddha taught us to spread love and develop love for all animals with equal mind for all animals in all places in order to abandon defilements such as greed, anger, and delusion, which are the origins of physical and mental discomfort, leading to endless hatred, revenge, and destruction. In order to abandon these defilements, the Lord Buddha emphasized that people should not do any evil, do only good, and purify their minds, which is the origin of the meaning of having the principle of loving-kindness in their hearts. The manifestation of the principle of loving-kindness that appears as virtue. As for the principle of loving-kindness in the Christian Bible, it is accepted among Christians who love God and their fellow human beings that the “principle of loving-kindness” is a principle that Jesus Christ taught us to love God and our fellow human beings in order to abandon anger and resentment, which are the origins of physical and mental discomfort, leading to endless hatred, revenge, and destruction. In order to forgive each other, Jesus Christ emphasized that people should love God. With all one's heart and love one's fellow human beings as one would a neighbor or friend as oneself, which is the origin of the meaning of the principle of compassion. The expression of the principle of compassion that appears as a virtue in the Christian scriptures, the benefits of the principle of compassion in Theravada Buddhism and the benefits of the principle of compassion in Catholicism are consistent in many aspects, such as honesty, happy family, not harming others, etc.

Keywords: Loving-Kindness; Theravada Buddhism; Roman Catholicism

บทนำ

ศาสนานี้มีอิทธิพลมากที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คำสอนต่าง ๆ ก็มีมาก แต่คำสอนที่ทำให้เกิดความสงบสุขนั้น คือเมตตาธรรม หรือหลักแห่งความรักเท่านั้นที่สามารถจะทำให้สังคมมีความสงบสุขได้ถาวร ดังธรรมสุภาษิตที่กล่าวไว้ว่า “โลโกปตถณฺมิกา เมตตา เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก” (สมเด็จพระมหาเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2535)

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้นิยามไว้ว่า ความเมตตา คือ ความรักและเอ็นดูปรารถนาดี อย่างให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2538) เมตตาธรรมนี้ในพระพุทธศาสนาเป็นความรักที่อยู่บนฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขการไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำแต่ความดีทั้งปวงและทำจิตใจให้บริสุทธิ์หมดจดใน

สัตว์ทั้งหลายในที่ทั้งปวง แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงใช้หลักเมตตาในการบำเพ็ญบารมีให้เกิดแก่พระองค์เพื่อจะบรรลุเป็นพระโพธิญาณให้มีความสำคัญกับการมีเมตตาธรรมกับตนเอง ผู้อื่น สัตว์อื่น และพระองค์ก็ทรงเป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติ (พระมหาบัญชา สุขสมปโน (ผาดิวโรดม), 2554) ดังนั้น เมตตาธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์มีเมตตาในสัตว์ทั้งหลาย ด้วยจิตเสมอกันในที่ทั้งปวง เพื่อนำมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดมีขึ้นในจิตใจ

ในขณะที่ พระเยซูคริสต์ ได้ชื่อว่าเป็นพระเมสสิยาห์มาเพื่อประกาศพระวรสาร นำพาชาวโลกไปสู่ความรอดพ้น พระองค์จึงออกเผยแผ่ทั้งข่าวดีและหลักคำสอนเพื่อประโยชน์และความสุขของประชาชน โดยยึดเอาความเมตตากรุณาและความบริสุทธิ์แห่งจิตวิญญาณเป็นหลักการสำคัญ ทรงเน้นเรื่องการไม่เบียดเบียนแก่กันและกัน ตรัสสอนพระสาวกและประชาชนว่า “ผู้ใดสำแดงความเมตตาต่อผู้อื่นก็เป็นสุข เพราะเขาจะได้รับพระเมตตา ผู้ใดมีใจบริสุทธิ์ก็เป็นสุข เพราะเขาจะได้เห็นพระเจ้า ผู้ใดพยายามสร้างสันติก็เป็นสุขเพราะเขาจะได้ชื่อว่าเป็นบุตรพระเจ้า” (มัทธิว 5:7-12, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) พระเยซูคริสต์ ทรงให้ความหมายของความสุว่า ความสุขไม่มีสิ่งอื่นเป็นปัจจัยนอกจากใจที่ปราศจากความโลภ รู้จักข่มใจ มีใจอ่อนโยน หนักในทางยุติธรรม มีความเมตตาต่อผู้อื่น มีใจบริสุทธิ์ สร้างสันติสุข เพราะทำได้ดังนี้ พระผู้เป็นเจ้าจะเมตตาและจะได้เห็นอาณาจักรสวรรค์ ความเมตตาเป็นคุณลักษณะที่สำคัญในพระคัมภีร์ และมีอ้างอิงถึงหลายครั้ง เช่น “จงเป็นผู้เมตตา กรุณาดังที่พระบิดาของท่านทรงเมตตากรุณาเถิด” (ลูกา 6:36, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ทุกครั้งที่เราให้อภัยคนอื่น เราก็ได้แสดงความเมตตาต่อผู้นั้น เพราะความเมตตาแสดงออกผ่านทางความเห็นอกเห็นใจและความรักต่อกันและกัน

หลักเมตตาธรรมของพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนานั้นมีความคล้ายคลึงกันในการสอนให้คนมีเมตตาธรรมหรือความรักต่อกัน เป็นคำสอนที่ทรงมุ่งเน้นประโยชน์และความสุขแก่มนุษยชาติเป็นสำคัญ ช่วยลดความขัดแย้ง และการรู้จักเปิดใจให้กว้าง คือ การมองโลกให้หลากหลายมุมมอง การยินยอมและยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น การให้อภัยและให้โอกาส, การเคารพในสิทธิส่วนบุคคล ความเกรงใจ, การผูกสัมพันธ์ และการรักษาสัมพันธ์ภาพ เป็นต้น อันจะนำมาซึ่งการเสริมสร้างสันติสุข และสันติภาพในสังคมให้เกิดมีขึ้นได้อย่างแท้จริง

เมตตาธรรมในศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

1.1 ความหมายของเมตตาธรรมในพระไตรปิฎก ความหมายในพระไตรปิฎก ว่า “หลักเมตตาธรรม” หมายถึง การแผ่ความรักและการเจริญความรักในสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ด้วยจิตเสมอกันในสัตว์ทั้งหลายในที่ทั้งปวง เป็นความรักที่เกิดจากจิตที่ปราศจากกิเลสก่อรูปเป็นรูปธรรมที่มุ่งหวังให้สรรพสัตว์ทั้งหลายมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน แสดงว่า เมตตาในพระพุทธศาสนานั้นเปรียบเสมือนน้ำบริสุทธิ์สำหรับชำระสิ่งสกปรก คือ ความโลภ ความหลงความโกรธ เปรียบเสมือนน้ำที่ไหลไปตามแม่น้ำลำคลองชำระสิ่งสกปรกทุกอย่างที่ไหลผ่านโดยไม่เลือก คือไม่เลือกว่าคนรวย คนจน เปรียบเสมือนสายฝนที่ตกโปรยปราย ทำให้พื้นแผ่นดินเย็นชุ่มฉ่ำดับความร้อนโดยไม่เลือกสถานที่คือไม่เลือกว่าอยู่ใกล้หรือไกล เปรียบเสมือน พระจันทร์ พระอาทิตย์ ที่ส่องแสงสว่างไปทั่ว ไม่มีเลือกขอบเขต เป็นต้น เพราะ “เมตตาเป็นเครื่องค้าจุนโลก” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิร

ญาณวโรรส, 2535) ฉันทา เมตตาในพระพุทธศาสนาไม่มีขอบเขต แผ่ไปในเบื้องบน ท่ามกลาง และ เบื้องต่ำฉันทนั้น (พระพุทธโฆสเถระ, 2551)

1.2 หลักปฏิบัติที่แสดงถึงความเมตตา หัวใจของพระพุทธศาสนาหรือโอวาท 3 ประการ เป็น หลักปฏิบัติที่แสดงถึงความมีเมตตาต่อ ผู้อื่น คือ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง 2) กระทำกุศลให้ถึงพร้อม และ 3) การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ซึ่งการไม่ทำบาปทั้งปวงนั้นเป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้นให้เกิดการงด เว้นจากการกระทำความชั่ว การใช้หลักเมตตาธรรมและวิธีการแผ่เมตตา การใช้หลักเมตตาธรรมและ วิธีการแผ่เมตตานี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ทุกคนตั้งอยู่ในความรักเป็นหลัก นั่นก็คือ การแผ่ความ รักและการเจริญความรักในสัตว์ทั้งหลายด้วย จิตเสมอกันในที่ทั้งปวงโดยการตั้งอยู่ในศีลในธรรมเป็น หลัก นั่นก็คือ การประพฤติสุจริตธรรม มีความรักต่อสัตว์ ทั้งหลาย ให้ความเคารพ สงเคราะห์กันและ กันไม่วิวาทกัน มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นต้น ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนให้ คนเรานั้นอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ทรง แสดงวิธีการใช้และวิธีการแผ่เมตตา 3 ประการ ดังที่ปรากฏใน คัมภีร์พระไตรปิฎกหมวดกุตติยสารณียสูตรปฐมสารณียสูตร และสังคาลกสูตรตอนหนึ่ง ว่า 1) เมตตา กายกรรม คือ จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา 2) เมตตาวาจีกรรม คือ จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา 3) เมตตา มโนกรรม คือ จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา อธิบายว่า

1) ทางด้านกาย (เมตตากายกรรม) คือ กระทำสิ่งใดก็ประกอบด้วยเมตตา ไม่สร้างความ เบียดเบียนทั้งต่อตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความเดือดเนื้อร้อนใจ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพ ให้เกิดความสะอาด บริสุทธิ์ ได้แก่ กายสุจริต 3 และละเว้นจากกายทุจริต 3 (พระอธิการเวียง กิตติวณฺโณ, 2560) “การใช้เมตตากายกรรมนั้น” กล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ทรงสอนว่า “จะทำสิ่งใด ก็ทำ ด้วย เมตตา” หมายความว่า การแสดงออกทางกาย เป็นการแสดงออกมาทางสุจริตธรรม ประการ อันได้แก่

- การเว้นจากการฆ่าสัตว์ ตัดชีวิตเลี้ยงชีพ ให้ตั้งอยู่ในสัมมาอาชีวะ เป็นต้น
- การเว้นจากการลักทรัพย์ การปล้น การเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น การทุจริตต่อหน้าที่ การฉ้อ ราษฎร์บังหลวง เป็นต้น
- การเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ไม่ผิดลูกผิดเมียเขา การไม่ทำร้ายจิตใจผู้อื่น ไม่ข่มเหง รังแก ทางเพศ เป็นต้น นี่คือการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนการแผ่และเจริญเมตตาทางกายต่อตนเอง ต่อ ผู้อื่นและต่อสัตว์ทั้งหลาย ดังนั้น เมื่อบุคคลใดไม่ทำความชั่วทางกายบุคคลนั้นย่อมถือว่าเมตตา กายกรรม (พระอธิการเวียง กิตติวณฺโณ, 2560)

2) ด้านวาจา (เมตตาวาจีกรรม) คือ กล่าววาจาใดก็ประกอบด้วยเมตตา ไม่สร้างความ เบียดเบียนทั้งต่อตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความเดือดเนื้อร้อนใจ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนา สัมพันธภาพ เพื่ออภัยาศัยที่ดีต่อกัน ได้แก่ วาจาสุจริต 4 และละเว้นจากวาจาทุจริต 4 (พระครูสมุห์วิบูลย์ ชิตจิตโต และคณะ, 2560) “การใช้เมตตาวาจีกรรมนั้น” กล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ทรงสอนว่า “จะพูด สิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา” หมายความว่า คนเรานั้นควรกล่าววาจาสุภาสิตอันประกอบไปด้วยสุจริตธรรม 4 ประการ อันได้แก่ (1) การเว้นจาก การพูดเท็จ พูดโกหก พูดให้ผู้อื่นเข้าใจผิดไปจากความจริง พูด หลอกลวงโดยหวังทรัพย์สินเงินทองผู้อื่น เป็นต้น (2) การเว้นจากการพูดส่อเสียด พูดยุยงให้ผู้อื่น แยกแยะกัน สร้างความริ้วรานให้ผู้อื่น เป็นต้น (3) การเว้นจากการคำ หยาบ คำไม่สุภาพ คำ อับมงคล คำลบหลู่ผู้อื่น เป็นต้น (4) การเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ นี่คือการที่พระพุทธเจ้าทรงสอน

การแผ่และเจริญเมตตาทางวาจาต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสัตว์ทั้งหลาย ดังนั้น เมื่อบุคคลใดไม่ทำความชั่วทางวาจาบุคคลนั้นย่อมชื่อว่ามีเมตตา วชิกรรม

3) ด้านใจ (เมตตาตามโนกรรม) คือ คิดสิ่งใดก็ประกอบด้วยเมตตา ไม่คิดสร้างความเบียดเบียนทั้งต่อตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อนใจ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาจิตใจให้เกิดคุณธรรมความดีงามขึ้นภายใน ได้แก่ มโนสุจริต 3 และละเว้นจากมโนทุจริต 3 การกระทำเช่นนี้ถือว่าเป็นการทำความสะอาดบริสุทธิ์ให้เกิดแก่กาย วาจา และใจของตนเอง และเป็นการเสริมสร้างพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นมนุษย์ผู้ที่มีคุณธรรมและจิตใจสูงส่ง อันเป็น바ทรฐานของการพัฒนาไปสู่การทำกุศลให้ถึงพร้อมและเกิดการสำรวมระวังในการกระทำของตนมากขึ้น (พระครูสมุห์วิบูลจิตฺตจิตฺโต และคณะ, 2560) “การใช้เมตตาตามโนกรรมนั้น” กล่าวได้ว่า พระพุทธองค์ทรงสอนว่า “จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา” หมายความว่า คนเรานั้นต้องคิดแต่สิ่งที่ดีงาม คิดสิ่งที่ชอบที่ควร อันประกอบไปด้วยสุจริตธรรม 3 ประการ อัน ได้แก่ (1) ต้องเว้นจากการคิดพยาบาทอาฆาตแค้นผู้อื่นไม่คิดจองเวรผู้อื่นทั้งที่เป็นศัตรูและไม่ใช่ว่าศัตรู เป็นต้น (2) ต้องเว้นจากการประทุษร้ายร่างกาย ทรัพย์สินเงินทองผู้อื่น เป็นต้น (3) ต้องเว้นจากการเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม สิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรทำก็อย่าคิดทำสิ่งใดเดือดร้อนตัวเองและผู้อื่นก็อย่าคิดทำ เป็นต้น นี่คือวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนการแผ่และเจริญเมตตาทางใจต่อตนเองต่อผู้อื่นและต่อสรรพสัตว์ ดังนั้น เมื่อบุคคลใดไม่ทำความชั่วทางใจ บุคคลนั้นย่อมชื่อว่ามีเมตตา มโนกรรม

1.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเจริญเมตตา การที่มนุษย์จะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูง มีจิตใจงดงาม เป็นผู้ที่ไม่สะอาดบริสุทธิ์ผ่องใส สงบเย็น ปราศจากการเบียดเบียน มีความรักใคร่ปรารถนาดี และเกื้อกูลประโยชน์ความสุขความเจริญแก่ผู้อื่นได้นั้น จะต้องมีการพัฒนา 4 แนวทางด้วยกัน คือ

1) พัฒนากาย (กายภาวนา, การเจริญกาย) คือ พัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือทางกายภาพ (รวมทั้งเทคโนโลยี) โดยเฉพาะรับรู้สิ่งทั้งหลายทางอินทรีย์ 5 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ด้วยดีโดยปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ ซึ่งควรแสวงหาสิ่งที่เป็นสปปายะ หรือปัจจัยแวดล้อมที่เกื้อหนุนต่อการเจริญ, การรู้จักการวางตนให้เหมาะสมและไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เป็นเหตุให้เกิดอกุศลธรรม

2) พัฒนาศีล (ศีลภาวนา, การเจริญศีล) คือ พัฒนาความประพฤติพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมโดยตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลกันละเว้นจากการเบียดเบียนทำชีวิตผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ส่งเสริมเมตตาให้เกิดขึ้นด้วยการคบเพื่อนที่ดีรู้จักรักษาสัมพันธภาพกับผู้อื่น ใช้อวาจาที่เอื้อต่อการเกิดเมตตา กล่าวแต่คำที่เป็นประโยชน์ ไม่ก่อโทษ หรือทิ่มแทง ส่อเสียด ให้เกิดการทะเลาะวิวาท จะทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีงามต่อกัน

3) พัฒนาจิต (จิตตภาวนา, การเจริญจิต) คือ ฝึกอบรมพัฒนาจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิและสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านจิตใจ ถือเป็นด้านแรกที่เหมาะสมที่จะทำให้เกิดมีขึ้น เพราะการมี

จิตใจที่ดีงาม มีความสะอาดบริสุทธิ์ ย่อมทำให้เกิดการมองโลกในแง่ดี มีปัญญาพิจารณาตามความเป็นจริง

4) พัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา, การเจริญปัญญา) คือ ฝึกอบรมพัฒนาปัญญาให้เจริญออกมาจนเกิดความรู้แจ้งชัดตามเป็นจริง โดยรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น รู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส และปลดปล่อยจากความทุกข์ มีชีวิตเป็นอยู่แก้ไขปัญหาและทำการทั้งหลายด้วยปัญญาที่รู้ถึงเหตุปัจจัย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2553)

1.4 อานิสงส์ของเมตตาธรรมในศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

พระพุทธเจ้าตรัสว่าพึงได้อานิสงส์ 11 ประการ ดังที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกหมวดเมตตากถาว่าด้วยเมตตาความว่า 1. หลับเป็นสุข 2. ตื่นเป็นสุข 3. ไม่ฝันร้าย 4. เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย 5. เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย 6. เทวดาทั้งหลายรักษา 7. ไฟ ยาพิษ หรือศัสตราคมล้ากรายไม่ได้ 8. จิตตั้งมั่นเร็ว 9. สิ้นหนาสัตว์ 10. ไม่หลงลืมสติตาย 11. เมื่อยังไม่แทงตลอดคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมย่อมเข้าถึงพรหมโลก (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 31 ข้อ 22 หน้า 460-461, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

เมตตาธรรมในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

2.1 ความหมายของเมตตาธรรมในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในพระคัมภีร์คริสตธรรม ว่า “หลักแห่งเมตตา” หมายถึง ความรักที่ เกิดจากจิตในการรักพระเจ้าและรักเพื่อนมนุษย์ ก่อรูปเป็นรูปธรรมที่มุ่งหวังให้มวลมนุษย์ทุกคน รักกันอยู่ร่วมกันอย่างพี่น้องเพื่อนสนิทมิตรสหาย แสดงให้เห็นว่า เมตตาในคริสตศาสนานี้ เปรียบเสมือนตัวแทนของการเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อคนหมู่มาก เพราะว่าความรักเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดไม่มีรักใดจะยิ่งใหญ่กว่านี้อีกคือ การที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะละชีวิตของตนเพื่อมิตรสหาย ของตนนั้นจะต้องตั้งอยู่ 3 สิ่ง “ความเชื่อ ความหวังใจและความรัก แต่ความรักยิ่งใหญ่ที่สุด” (คร. 13:13, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าความรักในพระคัมภีร์คริสตธรรมนี้ไม่ใช่การตามใจ แต่เป็นการ เตือนสติกันด้วยความรักเพื่อมุ่งปรารถนาให้คนชั่วกลับตัวกลับใจเสียใหม่เป็นคนดี คือ ถ้าเรารัก ผู้ใด เราก็คควรตักเตือน และสอนผู้นั้นให้กลับเป็นคนดี ฉะนั้น หลักแห่งเมตตาในพระคัมภีร์คริสต ธรรมเป็นความรักที่ไม่เลือกบุคคลว่าร้ายหรือจน เป็นความรักที่ปราศจากความชั่ว คือ ไม่มีความ อิจฉาริษยา หวังแต่สิ่งที่ดีให้เกิดมีขึ้นกับทุกคน มีความเสมออันญาติพี่น้องเพื่อนมิตรสหาย ฉะนั้น (พ่อฟรังซิส โกส์ ชดบ, 2007)

2.2 หลักปฏิบัติที่แสดงถึงความเมตตา มีข้อความหนึ่งว่า “จงเมตตากรุณาดังที่พระบิดาของท่านทรงพระเมตตากรุณาเกิด” (ลก. 6:36, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) เป็นหนึ่งในแถลงการณ์ที่จริงจังของพระเยซูเจ้า ชาวยิวรู้ข้อเท็จจริงที่ว่า พระบิดาเจ้าทรงพระเมตตากรุณา แต่การคิดว่า มนุษย์จะเป็นเหมือนพระบิดายังเป็นปัญหาอยู่ เราจะสามารถมีความเมตตาเหมือนพระบิดาไหม และเหตุใดเราควรเป็นเหมือนพระองค์ มีการตั้งชื่อพระวรสารโดยนักบุญลูกาว่าเป็น “พระวรสารแห่งพระเมตตากรุณาของพระเจ้า” เพราะบ่งบอกถึงพระชีวประวัติของพระเยซูเจ้าที่ก่อปรด้วยพระเมตตากรุณา ซึ่งหัวข้อหลักเมตตาธรรมที่เป็นคุณธรรมที่จำแนกได้ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์คริสตธรรมต่าง ๆ ไว้คือ

1) เมตตาธรรมฝ่ายกาย หมายถึง การแสดงออกถึงความสุภาพ เป็นบุคคลิกที่สำคัญของชาวคริสต์โดยเว้นจากการเจตนาในการทำร้าย ช่มแวง รังแกผู้อื่น ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่อนุญาตล่วงเกินสามีและเมียชาวบ้านที่ไม่ใช่ของตัวเอง ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ดังนี้

(1) ห้ามฆ่าคน เป็นหนึ่งในข้อบทบัญญัติสิบประการ ซึ่งพระยาห์เวห์ได้ประทานให้กับชนชาติอิสราเอลผ่านทางโมเสส ซึ่งเป็นบัญญัติข้อที่ 5 ห้ามฆ่าคน บัญญัติข้อนี้เป็นข้อที่หักห้ามการฆาตกรรมมนุษย์โดยเจตนา นั่นคือ การทำลายชีวิตโดยไม่มีอำนาจที่จะกระทำเช่นนั้นอย่างผิดกฎหมาย (มธ. 5:22, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) พระเจ้าทรงกำหนดโทษถึงตายสำหรับผู้ฝ่าฝืนบัญญัติข้อนี้ (ปฐม. 9:6, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) พันธสัญญาใหม่ไม่เพียงประมวลการฆาตกรรมเท่านั้น แต่รวมถึงความเกลียดชังซึ่งเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้คนหนึ่งปรารถนาจะให้อีกคนหนึ่งตายด้วย (ยอห์น 3:15, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) และการกระทำหรืออิทธิพลใดที่ไม่พอพระทัยพระเจ้าที่เป็นเหตุให้อีกคนหนึ่งต้องตายฝ่ายวิญญาณ (มธ. 5:21, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

(2) อย่าลักขโมย หมายความว่าเราต้องฝึกฝนนิสัยให้ซื่อสัตย์ต่อทุกอย่าง สิ่งนี้อาจเป็นการเปลี่ยนนิสัยใหม่ทั้งหมดสำหรับบางคน มันเป็นการ “ถอด” ธรรมชาติเก่าของเรา “ออก” และ “สวมใส่” ธรรมชาติใหม่ที่เราได้รับเมื่อเราบังเกิดใหม่ฝ่ายวิญญาณเข้าสู่ครอบครัวของพระเจ้า (คส. 3:9-10, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ตามพระบัญญัติประการที่ 7 “อย่าลักขโมย” กินความหมายหลายแง่หลายมุม การเอาทรัพย์สินของคนอื่นไปโดยผิดยุติธรรม ซึ่งมีการกระทำผิดในแง่มุมนี้หลายลักษณะ เช่น

ก. ขโมย หมายถึง การเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาโดยที่เจ้าของไม่รู้ เช่น ขโมยเงินพ่อแม่ ยักยอกเงินของบริษัท หรือ ขโมยของมีค่าของผู้อื่น ฯลฯ

ข. กินดอกเบี้ยเกินควร หมายถึง การให้กู้เงินโดยคิดดอกเบี้ยสูงมาก ถ้ามามากแค่ไหน ตามปกติต้องไม่เกินอัตราของธนาคาร หรือ บางครั้งก็ต่ำกว่าธนาคาร ก็ถือว่าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นได้อีกวิธีหนึ่งเหมือนกัน แต่ถ้าหากคิดดอกเบี้ยสูงๆ อย่างนี้ถือว่าเป็นความผิดแล้ว

ค. ฉ้อโกง หมายถึง การทำผิดด้วยการใช้วิธีการโกงผู้อื่น กระทำผิดยุติธรรม เช่น ใช้เอกสารปลอม ใช้แรงของกฎหมายมาบังคับ เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง (คอร์รัปชัน) เหยินโยบาย ออกกฎหมายเพื่อเอื้อต่อตัวเองและพวกพ้อง เป็นต้น

(3) อย่าผิดประเวณี พระบัญญัติประการที่ 6 เป็นพระบัญญัติที่สั่งให้มนุษย์ละเว้นการกระทำทุกอย่างที่ผิดต่อความบริสุทธิ์ เช่น การมีเพศสัมพันธ์กับผู้ที่มิใช่สามีภรรยาของตน หรือ การมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน หรือ การกระทำผิดต่อความบริสุทธิ์ด้วยตัวเอง เป็นต้น จะถือว่าพระบัญญัติประการที่ 6 นี้เป็นการกระหัดด้วยการกระทำอย่างตรงไปตรงมาเลยก็ได้ และพระบัญญัติประการที่ 9 “อย่าปลงใจผิดประเวณี” เป็นพระบัญญัติที่ห้ามการคิด ปรารถนา การมอง การอ่าน หรือ พฤติกรรมต่างๆ อันนำไปสู่การกระทำผิดต่อความบริสุทธิ์

กล่าวได้ว่า หลักเมตตาธรรมทางกายเป็นพระวจนะของพระเจ้าที่ทรงมอบประทานไว้ให้กับโมเสส ในการใช้เมตตาธรรมทางกายนี้ให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบสุขนอกจากจะเป็นความสุภาพทางกายยังแสดงออกถึงการมีเมตตาสื่อถึงกัน คือ การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของกันและกันแล้ว ยังครอบคลุมไปถึงการสร้างความสะดวกให้เกิดมีขึ้นในบ้านเมืองอีกด้วย เพราะถือว่าเป็นกฎหมายในสมัยก่อนของความยุติธรรมและความเที่ยงธรรมดังมีปรากฏว่า “ผู้ใดทุบตีคนหนึ่งให้ตาย ผู้นั้นจำต้อง

รับโทษถึงตายเหมือนกัน” (อพย. 21:12, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ถ้าผู้ใดมิได้เจตนาฆ่าเขา แต่เขาตายเพราะพระเจ้าทรงปล่อยให้ตายด้วยมือของผู้นั้น (ลนต. 24:17, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ผู้ใดร่วมประเวณีกับภรรยาของเพื่อนบ้าน ให้ขวางผู้ร่วมประเวณีทั้งชายและหญิงนั้นเสียให้ตาย (ให้ถึงตาย) (ลนต. 20:10, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ถ้าผู้ใดทุบตีทาสชายหญิงของตนด้วยไม้จนตายคามือ ผู้นั้นต้องถูกปรับโทษหากว่าทาสนั้นมีชีวิตต่อไปได้วันหนึ่ง หรือสองวันจึงตาย นายก็ไม่ต้องถูกปรับโทษ เพราะทาสนั้นเป็นดังเงินของนาย (อพยพ 21:20, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) จงปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างที่ท่านปรารถนาให้เขาปฏิบัติต่อท่าน (ลก. 6:31, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

2) เมตตากรุณาฝ่ายวาจา หมายถึง การแสดงออกถึงคุณภาพทางวาจาต่อผู้อื่น โดยเว้นจากว่าร้ายผู้อื่น การเอ่ยวาจาด้วยไม้เคาะพตอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่อผู้มีคุณ การกล่าวคำไม่จริง เป็นคำเท็จ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยภาพรวมพระบัญญัติประการที่แปดห้าม การเป็นพยานเท็จ การให้การเท็จ และการโกหก การด่วนตัดสินผู้อื่น การินทา การใส่ความ และการทำให้ผู้อื่นเสื่อมเสียชื่อเสียง การประจบประแจง การประจบสอพลอ และการประพุดนินอกลั่นอกทาง

(1) มุสา คือ ห้ามการพูดเท็จ หรือ ห้ามโกหก โดยต้องการจะหลอกลวงผู้อื่น อย่างไรก็ตามในบางกรณีเราสามารถปฏิเสธที่จะพูดความจริงได้เหมือนกัน เช่น การรักษาความลับของบางอาชีพ ตัวอย่างเช่น แพทย์ เลขาณการ การป้องกันประเทศชาติและส่วนรวม หรือ ป้องกันตัวเองหรือผู้อื่นจากคนร้าย เพื่อช่วยรักษาชีวิตและทรัพย์สิน เช่น เราเห็นว่าเขาต้องการจะทำร้ายคนคนหนึ่งและเขามาถามเราถึงที่อยู่ของคนนั้น เราสามารถปฏิเสธได้อย่างนี้ไม่ผิด ในคัมภีร์สุภาษิต กล่าวว่า “ริมฝีปากที่พูดมุสาเป็นที่น่าเกลียดน่าชังแก่พระเจ้า” (สภษ. 12:22, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) “มารเป็นผู้มุสาและเป็นพ่อของการมุสา” (ยอห์น 8:44, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

(2) การเป็นพยานเท็จ ถือเป็นการผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่น ทำให้ความจริงถูกบิดเบือน เกิดการผิดต่อความยุติธรรม ผู้ที่ให้การเท็จต่อหน้าศาล ต้องรับผิดชอบต่อคำให้การของตนด้วย ในคัมภีร์อพยพ กล่าวว่า “ห้ามเป็นพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน หรือ อย่าพูดเท็จใส่ร้ายผู้อื่น” (อพย. 20:16, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

(3) การผิดต่อชื่อเสียงของผู้อื่น หมายถึง มีการใส่ร้ายป้ายสีทำให้ผู้อื่นเสียหาย ซึ่งหมายถึงการใส่ความนั่นเอง นอกจากนั้นยังหมายถึงการพิพากษาคัดสินผู้อื่นด้วยเบาะความ คือ การไม่มีเหตุผลหรือข้อเท็จจริงในการตัดสินผู้อื่น พระคัมภีร์กล่าวถึงการใส่ร้ายป้ายสีไว้อย่างมากมายทั้งในพระคัมภีร์พันธสัญญาเดิมและพระคัมภีร์พันธสัญญาใหม่ (สภษ. 10:18, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) การใส่ร้ายป้ายสีนั้นอยู่ในรายการความผิดอันดับอันดับต้น ๆ สำหรับพระเจ้าที่พระองค์ทรงรวมไว้ในบัญญัติสิบประการ บัญญัติข้อที่เก้ากล่าวว่า “ห้ามเป็นพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน” (อพย. 20:16, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) “การใส่ร้ายป้ายสีเป็นการโกหกที่มุ่งร้ายและพระเจ้าเกลียดการโกหก” (สภษ. 12:22, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

(4) การผิดต่อความลับ หมายถึง การไม่รักษาความลับของผู้อื่น เช่น นำข้อบกพร่องของผู้อื่นไปพูด ส่วนในกรณีของความลับในการแก้บาป พระสงฆ์จะเปิดเผยไม่ได้เด็ดขาดไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น แม้ต้องตายก็ตาม ในพระบัญญัติประการที่ 8 เรียกร้องให้คริสตชนเคารพต่อความจริง ให้

ติดต่อสื่อสารและการให้ข้อมูลแก่กันด้วยความจริงและความรัก เคารพในความลับทางวิชาชีพ และให้ไว้วางใจในการรักษาความลับของศิลาภัยบาป

3) เมตตาธรรมฝ่ายใจ หมายถึง การแสดงความรู้สึกทางใจหรืออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจที่แสดงออกมาไม่ไปทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน กิจการแห่งความรักที่เราช่วยเหลือเพื่อนพี่น้องของเราในความต้องการด้าน วิญญาณ ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์และความรู้สึกของเขา งานเมตตาจิตด้านจิตใจประกอบด้วย

(1) การสอนผู้ไม่รู้ คือ กิจการแห่งความรักที่เราช่วยเหลือผู้อื่นให้เรียนรู้ถึงความจริงที่พวกเขาจำ เป็นต้องรู้เพื่อความรอดพ้นของวิญญาณ ดังที่พระเยซูเจ้าทรงสั่งอัครสาวกให้ไปประกาศข่าวดีแก่มวลมนุษย “ท่านทั้งหลายจงออกไปทั่วโลก ประกาศข่าวดีให้มนุษยทั้งปวง” (มก 16:15, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

(2) การให้คำปรึกษาแก่ผู้สงสัย คือ กิจการแห่งความรักที่เราช่วยเหลือผู้อื่นให้มั่นใจในสิ่งที่เขาพึงปฏิบัติ เพื่อแสดงความรักต่อพระเจ้าและรับใช้พระองค์ ในการให้คำปรึกษาแก่ผู้สงสัย เราทำตามที่พระเยซูเจ้าทรงสอนว่า “เราอบสันติสุขไว้ให้ท่านทั้งหลายเราให้สันติสุขของเราแก่ท่านเราให้สันติ สุขแก่ท่าน ไม่เหมือนที่โลกให้ใจของท่านอย่าหวั่นไหว หรือมีความกลัวเลย” (ยน 14:27, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

(3) การบรรเทาผู้มีความทุกข์ คือ กิจการแห่งความรักที่เราช่วยเหลือผู้อื่นที่กำลังมีความทุกข์ ให้ได้รับความ บรรเทาใจ หรืออาจเป็นการละเว้นการกระทำบางอย่างที่จะทำให้ผู้อื่นไม่สบายใจ ด้วย กิจการแห่งความรักนี้ เรากำลังนำผู้ที่มีความทุกข์ไปหาพระเยซูเจ้าตามที่พระองค์ทรงสอนว่า “ท่านทั้งหลายที่เหน็ดเหนื่อย และแบกภาระหนักจงมาพบเราเถิด เราจะให้ท่านได้พักผ่อน” (มธ 11:28, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

(4) การตักเตือนคนบาป คือ กิจการแห่งความรักที่เราช่วยเหลือพี่น้องของเราที่ได้กระทำบาป ให้ตระหนักถึง ผลร้ายของบาป กิจการแห่งความรักนี้กระทำโดยการช่วยเพื่อนพี่น้องไม่ให้ทำบาปหรือช่วยเขา ให้พ้นจากโอกาสบาป หรือช่วยแนะนำหรือนำเขาไปรับศีลลาภัยบาป บางครั้งกิจการนี้อาจทำได้โดยการเป็นตัวอย่างที่ดีโดยมีเจตนาเพื่อให้เพื่อน พี่ น้องผู้ทำบาปได้ตระหนักถึงผลร้ายของบาป กลับใจ และสำนึกผิด พระเยซูเจ้าทรงสอนเราว่า “เราบอกท่านทั้งหลายว่าในสวรรค์จะมีความยินดีเช่นนี้ เพราะคนบาปคนหนึ่งกลับ ใจมากกว่าความยินดีเพราะคนชอบธรรมเก้าสิบเก้าคนที่ไม่ต้องการกลับใจ” (ลก 15:7, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

(5) การอดทนผู้กระทำผิด คือ กิจการแห่งความรักที่เราอดทนต่อความทุกข์ ความไม่สะดวก หรือผลร้ายที่ตามมาจากการกระทำผิดของผู้อื่น พระเยซูเจ้าทรงเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เราในเรื่องนี้ ทั้ง ๆ ที่พระองค์เป็นผู้บริสุทธิ์แต่ก็ทรงอดทนยอมรับความทุกข์ทรมานและความตายบน ไม้งางแขวน เพื่อ กอบกู้มนุษยให้รอดพ้นจากบาป พระองค์ทรงสอนเราว่า “แต่เรากล่าวกับท่านทั้งหลายที่กำลังฟังอยู่ ว่า จงรักศัตรู จงทำดีต่อผู้ที่เกลียดชังท่าน จงอวยพรผู้ที่สาปแช่งท่าน จงอธิษฐานภาวนาให้ผู้ที่ทำร้ายท่าน” (ลก 6:27-28, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

(6) การให้อภัยแก่ทุกคนที่ทำร้าย คือ กิจการแห่งความรักขั้นสูงที่เราให้อภัยแก่ผู้ที่ทำร้ายเรา ไม่ว่าจะเป็นทาง ร่างกายหรือจิตใจ พระเยซูเจ้าทรงเป็นแบบอย่างและทรงสอนเราให้ให้อภัยคนที่ทำ

ร้ายเรา ในบทข้าแต่พระบิดาพระองค์ทรงสอนเราให้ภาวนาต่อพระบิดาว่า “โปรดประทานอภัยแก่ข้าพเจ้าเหมือนข้าพเจ้าให้อภัยแก่ผู้อื่น” (มธ 6:12, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

(7) การสวดภาวนาให้ทั้งผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่และผู้ที่ยังสิ้นใจไปแล้ว เป็นกิจการที่เราแสดงความเชื่อและความปรารถนาหนึ่งเดียวกับเพื่อนพี่น้องใน สหพันธนักบุญ สิ่งนี้เป็นกิจการที่เราแผ่ขยายความรักของพระเจ้าไปยังเพื่อนพี่น้องทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และวิญญาณในไฟชำระที่จากโลกนี้ไปแล้ว การทำกิจการแห่งความรักนี้เป็นการทำตามพระประสงค์ของพระเยซูเจ้าที่ทรงภาวนา ต่อพระบิดาในอาหารค่ำมื้อสุดท้ายว่า “ข้าแต่พระบิดา ผู้ที่พระองค์ประทานให้ข้าพเจ้านั้นข้าพเจ้าปรารถนาให้เขาอยู่กับข้าพเจ้า ทุกแห่งที่ข้าพเจ้าอยู่เพื่อเขาจะได้เห็นพระสิริรุ่งโรจน์ซึ่งพระองค์ประทาน แก่ข้าพเจ้า” (ยน 17:24, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

2.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเจริญเมตตา

1) เมตตาธรรมฝ่ายกาย ผลสำเร็จ ได้แก่ มนุษย์ที่ซื่อตรง (มธ 5:37, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ขอบธรรม (ยอห์น 1:47, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ประพฤติชอบในสายพระเนตรของพระเจ้า (ลก. 16:15, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมไม่หันเหใจคด (มธ. 23:13-15, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) ไม่คดโกงหรือเบียดเบียนผู้อื่น (มธ. 15:8, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

- บัญญัติข้อที่ 5 อย่าฆ่าคน ได้แก่ (1) จะเป็นบุคคลที่น่ารักใคร่ของบริวาร และไม่จากกันได้ง่าย (2) เป็นบุคคลไม่สะดุ้งตกใจกลัวต่อเวรภัย จากผู้อื่น (3) ถ้ามีข้าศึกศัตรูคิดจะทำร้ายย่อมทำได้ยาก (4) ชีวิตจะปลอดภัยด้วยความไม่พยายามของผู้อื่นที่คิดจะทำร้ายตนเอง

- บัญญัติข้อที่ 6 อย่าล่วงประเวณีและบัญญัติข้อที่ 9 อย่าคิดโลภในประเวณี ได้แก่ (1) เป็นผู้มีศีลศรัทธา (2) เป็นที่รักของบุคคลทั่วไปได้ง่าย (3) จะนอนกินนอนเป็นสุข (4) จะตื่นก็ตื่นอย่างมีความสุขกายสบายใจ (5) ย่อมเป็นผู้มีความขวนขวายน้อย ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยมากต่อการหาทรัพย์ (6) จะไปอยู่ที่ไหนก็ปลอดภัย (7) เป็นผู้ไม่ต้องวิตกกังวลภัยจากใครหรือจากที่ไหน ๆ (8) ย่อมไม่พลัดพรากจากของที่เรารักโดยยังไม่ถึงเวลาอันสมควร

- บัญญัติข้อที่ 7 อย่าลักทรัพย์และบัญญัติข้อที่ 10 อย่าคิดโลภในสิ่งของๆ ผู้อื่นอย่าลักทรัพย์ ได้แก่ (1) เป็นผู้มีมีความขวนขวายในการหาทรัพย์อย่างเป็นสุข (2) เป็นผู้มีมีความเห็นถูกในการรักษา ทรัพย์ต่อผู้อื่น (3) ย่อมไม่ละอายแก่บาปที่ไม่ได้ทำ (4) เป็นผู้รู้จักเฉลี่ยทรัพย์สินไม่ให้เจือจางไปได้โดยง่าย (5) ย่อมไม่หลงใหลต่อทรัพย์สินที่ไม่ใช่ของตนเอง (6) เป็นบุคคลไม่ทะเยอทะยานมากจนกลายเป็นการอวดฐานะมากกว่าคุณค่าของความเป็นคน (7) ทำให้ใจไม่เกิดความริษยาต่อเมื่อเห็นทรัพย์สินของผู้อื่นที่มีมากกว่าเรา (พระมหาสมชาย ทัศนฺโท (วีรชัยเสวิน), 2563)

2) เมตตาธรรมฝ่ายวาจา ผลสำเร็จ ได้แก่

- บัญญัติข้อที่ 8 อย่านินทาว่าร้ายผู้อื่น ได้แก่ (1) พูดอะไรก็มีผู้เคารพเชื่อถือ (2) คำพูดย่อมมีเสน่ห์ (3) เป็นคำพูดที่ฟังแล้วจับใจไพเราะ ฟังได้ง่าย (4) เป็นผู้สตรอบคอบในการพูดที่ไม่ให้เกิดโทษ (5) เป็นคำพูดที่เป็นสัตย์จริง

3) เมตตาธรรมฝ่ายใจ ผลสำเร็จ ได้แก่ มีมโนธรรมเที่ยงตรง วิจารณ์ญาณแยกแยะชั่วดี รู้จักตัดสินใจเลือกทางแห่งความดีงาม (มธ 5:30, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) และยึดมั่นในทางแห่ง

ความดี (ลก. 18:8, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010) แม้ในสถานการณ์ที่เราถูกคุกคาม (มธ 5:10, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

2.4 ประโยชน์ของหลักแห่งเมตตาในศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก

1. ประโยชน์ในการเข้าถึงสวรรค์ คือ ผู้ที่หมั่นสั่งสมความรักความเมตตา ผู้นั้นจะมีจิตใจที่เบิกบาน เป็นสุข เหมือนประหนึ่งว่าอยู่ในสวนสวรรค์ที่พระเจ้ามอบประทานมาให้ ดังพระคัมภีร์ว่า “บุคคลผู้ใดมีใจกรุณา ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้รับพระกรุณาตอบ บุคคลใดมีใจบริสุทธิ์ ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าเขาจะได้เห็นพระเจ้า บุคคลใดสร้างสันติ ผู้นั้นเป็นสุข เพราะว่าพระเจ้าจะทรงเรียกเขาว่าเป็นบุตร” (มธ. 5:7-9, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

2. ประโยชน์ในการละความชั่วในจิตใจ คือ ความชั่วมีความโกรธเป็นต้นถือนอกจากนี้ข้าศึกของเมตตา ความโกรธเป็นความชั่วอย่างหนึ่ง เมื่อบุคคลมีเมตตาอยู่ในใจ ความโกรธ คือ ความชั่วที่ไม่มี ดังพระคัมภีร์ว่า “จงรักศัตรูของท่าน และจงอธิษฐานเพื่อผู้ที่ข่มเหงท่าน” (มธ. 5:44, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

3. ประโยชน์ในการสร้างความสามัคคี คือ คนเราถ้ามีแต่ความรักให้แก่กัน ความสามัคคีก็เกิดขึ้นได้ เพราะความรักอดทนนาน ไม่ทำให้อิฉฉา มีการให้อภัยเสมอ เป็นต้น ฉะนั้นเมตตาจึงเป็นเหตุให้เกิดความสามัคคี ดังความหมายในพระคัมภีร์คริสตธรรมว่า “ความรักนั้นก็อดทนนานและกระทำให้คุณให้ ความรักไม่อิจฉา ความรักไม่อวดตัว ไม่หยิ่งผยอง ไม่หยาบคาย ไม่คิดเห็นแก่ตนเองฝ่ายเดียว ไม่ฉุนเฉียว ไม่ช่างจดจำความผิด ไม่ชื่นชมยินดีเมื่อมีการประทุพผิต แต่ชื่นชมยินดีเพื่อประทุพผิตชอบ ความรักทนได้ทุกอย่างแม้ความผิดของคนอื่น และเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ มีความหวังอยู่เสมอ และทนต่อทุกอย่าง” (คร. 13:4-7, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

4. ประโยชน์ในการสร้างความสงบ คือ เมื่อความสามัคคีในหมู่คณะเกิดขึ้นแล้ว ความสงบสุขก็ตามมา เพราะความรักทำให้เกิดการละความชั่ว มีการไม่เห็นแก่ตัว ไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฉะนั้น เมตตาจึงสร้างความสงบให้กับตนและสังคม ดังความหมายในพระคัมภีร์คริสตธรรมว่า “ความรักนั้นก็อดทนนานและกระทำให้คุณให้ ความรักไม่อิจฉา ความรักไม่อวดตัว ไม่หยิ่งผยอง ไม่หยาบคาย ไม่คิดเห็นแก่ตนเองฝ่ายเดียว ไม่ฉุนเฉียว ไม่ช่างจดจำความผิด ไม่ชื่นชมยินดีเมื่อมีการประทุพผิต แต่ชื่นชมยินดีเพื่อประทุพผิตชอบ ความรักทนได้ทุกอย่างแม้ความผิดของคนอื่น และเชื่อในส่วนดีของเขาอยู่เสมอ และมีความหวังอยู่เสมอ และทนต่อทุกอย่าง” (คร. 13:4-7, สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 2010)

ความสอดคล้องของหลักเมตตาธรรมระหว่างพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก

1. ความสอดคล้องของหลักเมตตาธรรมฝ่ายกายระหว่างศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

- หลักธรรมในพระพุทธศาสนาข้อเว้นจากการฆ่าสัตว์ สอดคล้องกับบัญญัติในศาสนาคริสต์ข้อ 6 อย่าฆ่าคน

- หลักธรรมในพระพุทธศาสนาข้อเว้นจากการลักทรัพย์ สอดคล้องกับบัญญัติในศาสนาคริสต์ข้อ 8 อย่าลักทรัพย์

- หลักธรรมในพระพุทธศาสนาข้อ 7 เว้นจากการประพฤติดินาม สอดคล้องกับบัญญัติในศาสนาคริสต์ ข้อ 7 และ 10 อย่าทำผิดประเวณี-อย่าโลภในภรรยาของเพื่อนบ้าน

2. ความสอดคล้องของหลักเมตตาธรรมฝ่ายวาจาระหว่างศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

- หลักธรรมในพระพุทธศาสนาข้อ 4 เว้นจากการพูดเท็จ สอดคล้องกับบัญญัติในศาสนาคริสต์ข้อ 9 อย่าเป็นพยานเท็จ การเป็นพยานเท็จ การผิดต่อชื่อเสียงของผู้อื่น และการผิดต่อความลับ

3. ความสอดคล้องของหลักเมตตาธรรมฝ่ายใจระหว่างศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

- หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มโนสุจริต 3 ได้แก่ ข้อความไม่พยาบาท สอดคล้องกับหลักคำสอนในศาสนาคริสต์ ข้อการให้อภัยแก่ทุกคนที่ทำร้าย

4. ความสอดคล้องของอานิสงส์การปฏิบัติเมตตาธรรมศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

1. ทำให้อายุยืน ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน

2. ทรัพย์สินสมบัติที่อยู่ในการปกครอง มีความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายมาราวิ หรือเบียดเบียนทำลาย

3. ระหว่าง ลูก หลาน สามี ภรรยา อยู่ด้วยกันอย่างผาสุก ไม่มีผู้คอยล่วงล้ำลักทรัพย์ ต่างครองกันอยู่ด้วยความเป็นสุข

4. พุดอะไร มีผู้เคารพเชื่อถือ คำพูดมีเสน่ห์ เป็นที่จับใจ ไพเราะด้วยสัตย์ด้วยความเมตตา

กายกับจิต เราได้มาแล้ว มีอยู่แล้ว ได้จากบิดามารดาพร้อมบริบูรณ์แล้ว จะทำให้ความเป็นผู้มีเมตตาตามคำสั่งสอนก็จงรีบทำ คำสอนนั้นมีอยู่ที่เรานี้แล้ว ถ้ารักษาไม่มีกาลเวลาได้รับผลไม่มีกาลเวลาเช่นกันผู้มีเมตตาที่คอยปฏิบัติตามคำสั่งสอนย่อมเป็นผู้ที่องค์จากล้าหาญย่อมมีความสุข ผู้รู้จักบังคับบริบูรณ์ สมบูรณ์ ไม่อด ไม่อยาก ไม่จน เพราะเป็นการรักษาซึ่งคำสอนได้สมบูรณ์ จิตดวงเดียวย่อมเป็นศีล เป็นสมาธิ เป็นปัญญา “จึงเป็นผู้หมดเวรและหมดภัย”

บทสรุป

“หลักเมตตาธรรม” ในพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้คนเราแผ่ความรักและเจริญความรักในสัตว์ทั้งหลาย ด้วยจิตเสมอกันในสัตว์ทุกจำพวกในที่ทั้งปวง เพื่อละกิเลส มีความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเป็นบ่อเกิดของความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ที่ทำให้เกิดการอาฆาต จองล้าง จองผลาญ อันเป็นสิ่งที่ไม่สิ้นสุดเพื่อให้เกิดการละกิเลสเหล่านั้น การแสดงออกมาของหลักเมตตาธรรมที่ปรากฏเป็นคุณธรรมในคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้นพบว่ามีอยู่ 3 ประการ คือ 1. เมตตากายกรรม หมายถึง จะทำสิ่งใดก็ตามด้วยเมตตา คือ กิริยาอาการที่แสดงออกมานั้นไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ร้อนใจ ได้แก่ (1) เว้นจากการฆ่าสัตว์ (2) เว้นจากการลักทรัพย์ (3) เว้นจากการประพฤติดินาม 2. เมตตาวจีกรรม หมายถึง จะพูดสิ่งใดก็ตามด้วยเมตตา คือ การพูดการเจรจาปราศรัยที่แสดงออกมาทางวาจานั้น ไม่ไปทำให้อาณัติและผู้อื่นเดือดร้อน ร้อนใจ เจ็บใจ ได้แก่ (1) เว้นจากการพูดเท็จ (2) เว้นจากการพูดส่อเสียด (3) เว้นจากการพูดคำหยาบ (4) เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ 3. เมตตาโมหกรรม หมายถึง จะคิดสิ่งใดก็ตามด้วยเมตตา คือ กิริยาอาการทางใจหรืออารมณ์

ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจที่แสดงออกมานั้นไม่ไปทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนได้แก่ (1) ไม่โลภ (2) ไม่พยาบาท (3) มีความเห็นถูกต้อง หลักแห่งเมตตาในพระคัมภีร์คริสต์ธรรมในคริสต์ศาสนานั้น เป็นที่ยอมรับกันในหมู่คริสตศาสนิกชนผู้รักพระเจ้า รักเพื่อนมนุษย์ว่า “หลักแห่งเมตตา” นั้นเป็นหลักธรรมที่พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้คนเรารักพระเจ้าและเพื่อนมนุษย์ เพื่อละความโกรธ ความเคียดแค้นอันเป็นบ่อเกิดของความไม่สบายกาย ไม่สบายใจที่ทำให้เกิดการอาฆาต จองล้าง จองผลาญ อันเป็นสิ่งที่ไม่สิ้นสุด เพื่อให้เกิดการให้อภัยกันและกันพระเยซูคริสต์ พระองค์จึงเน้นให้คนเรารักพระเจ้า อย่างสุดจิตสุดใจและรักเพื่อนมนุษย์ ดุจเพื่อนบ้านมิตรสหายให้เหมือนกับรักตัวเอง อันเป็นที่มาของความหมายของหลักแห่งเมตตาการแสดงออกของหลักเมตตาธรรมที่ปรากฏเป็นคุณธรรมในพระคัมภีร์คริสต์ธรรมนั้นพบว่ามีอยู่ 3 ประการ คือ 1. เมตตาทางกาย หมายถึง การแสดงความสุภาพทางกายโดยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ร้อนใจ คือ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้ได้รับความเสียหายอันตรายต่างๆ เป็นต้นดังพระคัมภีร์คริสต์ธรรมว่า (1) อย่าฆ่าคน (2) อย่าลักทรัพย์ (3) อย่าล่วงประเวณีผิดเมียเขา 2. เมตตาทางวาจา หมายถึง การแสดงความสุภาพทางวาจาออกมาทางปาก คือ ไม่ไปทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ดังพระคัมภีร์คริสต์ธรรมว่า (1) อย่าเป็นพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน (2) อย่ากล่าวโทษเขา(อย่าว่าร้ายผู้อื่น) (3) อย่าพูดหยาบคาย พูดเล่นไม่เป็นเรื่อง พูดตลกหยาบโหล่น เกร 3. เมตตาทางใจ หมายถึง การแสดงความสุภาพทางใจหรืออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจที่แสดงออกมานั้นไม่ไปทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน ดังพระคัมภีร์คริสต์ธรรมว่า (1) การสอนผู้ไม่รู้ (2) การให้คำปรึกษาแก่ผู้สงสัย (3) การบรรเทาผู้มีความทุกข์ (4) การดักเตือนคนบาป (5) การอดทนผู้กระทำความผิด (6) การให้อภัยแก่ทุกคนที่ทำร้าย และ (7) การสวดภาวนาให้ทั้งผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่และผู้ที่ยังสิ้นใจไปแล้ว หลักเมตตาธรรมระหว่างศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีความสอดคล้อง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ความเมตตาฝ่ายกาย 2) ความเมตตาฝ่ายวาจา และ 3) ความเมตตาฝ่ายใจ มีความสอดคล้องกันอันสืบเนื่องมาจากหลักเมตตาธรรมในศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและประโยชน์ของหลักเมตตาธรรมในศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกมีความสอดคล้องกันหลายประเด็น เช่น ความซื่อสัตย์ ครอบครัวยุติธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมาคมพระคริสตธรรมไทย. (2010). *พระคริสตธรรมคัมภีร์*. พิมพ์ครั้งที่ 27. กรุงเทพมหานคร: สมาคมพระคริสตธรรมไทย.

พระมหาสมชาย กตเตโช (วีรชัยเสวิน). (2563). “หลักคำสอนของศาสนาคริสต์: เปรียบเทียบตามหลักเนติปกรณ์”. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 25(1), หน้า 15-24.

พ่อฟรังซิส ไรซ์ ชดบ. (2007). *พระหฤทัยของพระเยซูเจ้า: มิติเชิงเทววิทยา*. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.

พระพุทโธโฆษจารย์เถระ. (2551). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 6. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2535). *พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลียงเชียง.

ราชบัณฑิตสถาน. (2538). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน ปี 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์
จำกัด.

พระมหาบัญชา สุขสมปนโน (ผาติวโรดม). (2554). “การศึกษาวิเคราะห์หลักเมตตาธรรมในคัมภีร์

พระพุทธานุสาเถรากับพระคัมภีร์คริสต์ธรรม”. *ปริญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*.

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสมุห์วิบูลย์ ชิตจิตโต และคณะ. (2560). “การประยุกต์หลักเมตตาในพระพุทธานุสาเถรากับ
เพื่อจัดการความขัดแย้ง”. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(ฉบับพิเศษ), หน้า 149-160.

พระอธิการเวียง กิตติวณโณ. (2560). “เมตตา: ในฐานะเครื่องมือเพื่อความปรองดองแห่งชาติ”.

วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 8(2), หน้า 126-137.

การพิจารณาทวิคตินิยมตะวันตกผ่านแนวคิดมัชฌิมาปฏิปทา: ข้อจำกัดและ ทางเลือกในการทำความเข้าใจความเป็นจริง

Reconsidering Western Dualism via the Middle Way: Constraints and Possibilities in Approaching Reality

ทศพล พุฒิธีระโชติ

Tospol Puttiteerachote

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Email: tospure@gmail.com

Received July 12, 2025; Revised August 15, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้จะตรวจสอบแนวคิดทวิคตินิยมในปรัชญาตะวันตกผ่านกรอบมุมมองของมัชฌิมาปฏิปทา (Middle Way) ในพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อวิเคราะห์ว่าทั้งสองแนวคิดนี้มีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันอย่างไรในระดับปรัชญาและวิธีการรับรู้ความเป็นจริง ทวิคตินิยมตะวันตก ซึ่งมีรากฐานจากปรัชญากรีก ได้พัฒนาแนวคิดการแบ่งแยกความเป็นจริงออกเป็นคู่ตรงข้าม เช่น จิต vs. ร่างกาย หรือ ดี vs. ชั่ว และมีอิทธิพลต่อศาสนา วิทยาศาสตร์และอุดมการณ์ทางการเมือง ขณะที่พุทธศาสนาเน้นแนวทางมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งหลีกเลี่ยงการยึดติดกับขั้วสุดโต่ง เพื่อเข้าถึงความเข้าใจที่สมดุลและการพัฒนาจิตสู่การตรัสรู้ บทความนี้จะวิเคราะห์ว่าการยึดติดกับทวิคตินิยมอาจนำไปสู่ข้อจำกัดทางความคิดและสร้างความขัดแย้งทางสังคมอย่างไร ในขณะที่แนวทางของมัชฌิมาปฏิปทาเสนอทางเลือกที่เป็นพลวัตมากกว่าโดยเน้นการพิจารณาความเป็นจริงตามบริบทและสภาวะแวดล้อม บทความนี้เสนอว่าการทำความเข้าใจทวิคตินิยมผ่านกรอบของมัชฌิมาปฏิปทาสามารถนำไปสู่การพัฒนาวิธีคิดที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงในโลกมากขึ้น

คำสำคัญ: ทวิคตินิยมตะวันตก; มัชฌิมาปฏิปทา; พระพุทธศาสนา; ความเป็นจริง; ปรัชญา

Abstract

This article examines the concept of dualism in Western philosophy through the lens of the Middle Way (Majjhima Patipada) in Theravāda Buddhism, in order to analyze how these two perspectives align or conflict on a philosophical level and in their ways of perceiving reality. Western dualism, rooted in Greek philosophy, has developed into a worldview that divides reality into opposing pairs such as mind vs. body or good vs. evil. This outlook has significantly influenced religion, science, and

political ideologies. In contrast, Buddhism emphasizes the Middle Way, a principle that seeks to avoid clinging to extremes in order to achieve balanced understanding and mental development toward enlightenment. This article analyzes how attachment to dualistic thinking can lead to cognitive limitations and social conflict, while the Middle Way offers a more dynamic alternative by encouraging consideration of reality within its context and conditions. It proposes that understanding dualism through the framework of the Middle Way can lead to a more flexible mode of thinking—one that aligns more closely with the ever-changing nature of the world.

Keyword: Western dualism; Middle Path; Buddhism; reality; philosophy

บทนำ

แนวคิดทวิคตินิยม (Dualism) เป็นโครงสร้างทางปรัชญาที่มีบทบาทสำคัญในความคิดแบบตะวันตกมาอย่างยาวนาน โดยมีรากฐานจากปรัชญากรีกและพัฒนาต่อมาในศาสนา วิทยาศาสตร์ และแนวคิดทางการเมือง ทวิคตินิยมมุ่งเน้นการแบ่งแยกองค์ประกอบของความเป็นจริงออกเป็นคู่ตรงข้าม เช่น จิต vs. ร่างกาย ความดี vs. ความชั่ว หรือ วัตถุ vs. จิตวิญญาณ วิธีคิดเช่นนี้ช่วยให้เกิดความชัดเจนในโครงสร้างความรู้ แต่อาจนำไปสู่ข้อจำกัดในการทำทำความเข้าใจโลกที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยจะพบคำอธิบายในทางอภิปรัชญาจากเรอเน เดการ์ต (René Descartes) ซึ่งเสนอการแบ่งแยกที่ชัดเจนระหว่างร่างกายและจิตใจ หรือที่เรียกว่า Cartesian Dualism เดการ์ตอธิบายว่าโลกสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ ร่างกาย (Res extensa) ซึ่งเป็นสิ่งที่มีขนาด มีมิติ และสามารถวัดผลได้ กับจิตใจ (Res cogitans) ซึ่งเป็นสิ่งที่คิด รู้สึก และไม่มีตัวตนทางกายภาพ (Descartes, 1641)

ขณะที่พระพุทธศาสนาอาจจะมองลักษณะดังกล่าวใน 2 มิติกล่าวคือ มิติแรกในทางอภิปรัชญาได้ถูกนำเสนอระหว่างกายกับจิต ขณะที่ในทางจริยศาสตร์ถูกนำเสนอผ่านหลักการที่ปฏิเสธในแนวทางที่สนับสนุนในการปฏิบัติแบบสุดโต่งที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา (Middle Way) มาจากข้อความในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรที่กล่าวถึง ที่สุด 2 อย่างคือ กามสุขัลลิกานุโยค เป็นการหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย เป็นธรรมอันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และ อตตกิลมณานุโยค เป็นการประกอบความเดือดร้อนแก่ตน เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด 2 ประการนี้ที่ตถาคตได้ตรัสรู้ อันเป็น ปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้เพื่อนิพพาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 19 ข้อ 1081 หน้า 592, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

หากพิจารณาจากการที่พระพุทธศาสนาเถรวาทนำเสนอแนวคิดที่ปฏิเสธการยึดติดกับชั่วสุดโต่ง โดยเน้นการดำเนินชีวิตและกระบวนการคิดที่สมดุล การพิจารณาทุกสถานการณ์อย่างเป็นองค์รวมและปรับเปลี่ยนไปตามบริบทเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดนี้ อาจโยงให้เห็นกายผ่านการเสพกาม

ส่วนจิตคือการทำให้ตัวเองทุกขนั้นไม่ใช่แนวคิดที่สอดคล้องกับความเป็นจริงคือเป็นการแยกออกจากกันอย่างชัดเจน แต่วิธีคิดแบบมีขั้วมีมาปฏิบัติเป็นการนำเสนอแบบสมดุลไม่ไปทางใดทางหนึ่ง

บทความนี้มุ่งเน้นการเปรียบเทียบแนวคิดทวิตินิยมกับมีขั้วมาปฏิบัติ เพื่อตรวจสอบข้อจำกัดของทวิตินิยมและสำรวจแนวทางทางเลือกที่แนวคิดของพุทธศาสนาเสนอในการทำความเข้าใจความเป็นจริง

รากฐานทางประวัติศาสตร์ของทวิตินิยม

แนวคิดทวิตินิยมมีรากฐานทางปรัชญาที่สามารถสืบย้อนกลับไปยังยุคกรีกโบราณ โดยเฉพาะในงานของเพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) ซึ่งเป็นสองนักปรัชญาที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อแนวคิดเรื่องโครงสร้างของความเป็นจริง เพลโตได้เสนอว่าความเป็นจริงแบ่งออกเป็นสองระดับที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ได้แก่ โลกของอุดมคติ (World of Forms) และโลกของประสบการณ์ทางกายภาพ (Material World) (Plato, Republic, 380 BCE) เพลโตให้เหตุผลว่าโลกของอุดมคติเป็นแหล่งกำเนิดของความจริงแท้และความรู้ที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งมีอยู่โดยไม่ขึ้นกับประสบการณ์ของมนุษย์ ในขณะที่โลกของประสบการณ์ทางกายภาพเป็นเพียงเงาสะท้อนของอุดมคติที่ไม่สมบูรณ์และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ความคิดนี้เป็นรากฐานของการแบ่งแยกระหว่างจิต (Mind) และวัตถุ (Matter) ซึ่งต่อมาส่งอิทธิพลต่อแนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณและร่างกายในศาสนาและปรัชญาตะวันตกยุคหลัง (David Sedley, 2004)

ในขณะที่เพลโตเน้นแนวคิดเรื่องอุดมคติ อริสโตเติลกลับพัฒนาแนวคิดที่มีพื้นฐานจากตรรกะและประสบการณ์ทางกายภาพมากขึ้น โดยเขาเสนอระบบการจัดหมวดหมู่ความรู้ผ่านหลักตรรกะที่เรียกว่า ตรรกะทวิภาค (Binary Logic) ซึ่งเน้นการแบ่งองค์ประกอบของความจริงออกเป็นข้อตรงข้าม เช่น จริงกับเท็จ ดีกับชั่ว หรือรูปธรรมกับนามธรรม (Aristotle, Metaphysics, 350 BCE) อริสโตเติลยังพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับ สาเหตุสี่ประการ (Four Causes) ซึ่งช่วยอธิบายการดำรงอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ผ่านกรอบคิดที่แยกองค์ประกอบของสรรพสิ่งออกจากกัน (Christopher Shields, 2012) ซึ่งการจัดระบบนี้เองเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยส่งเสริมแนวคิดทวิตินิยมให้แพร่หลายในโลกตะวันตกต่อมา

ผลกระทบของแนวคิดทวิตินิยมที่กำหนดจากเพลโตและอริสโตเติลไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในเชิงปรัชญาเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อศาสตร์อื่น ๆ เช่น ศาสนา คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ตัวอย่างเช่น ศาสนาคริสต์ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดนี้ในการแยกโลกทางวิญญาณออกจากโลกทางกายภาพ (Taylor, 1989) ส่วนทางวิทยาศาสตร์ กลไกของเรขาคณิตยุคคลาสสิกก็พัฒนาโดยยึดหลักความสมบูรณ์ของอุดมคติทางคณิตศาสตร์ที่อยู่เหนือประสบการณ์ของโลกทางกายภาพ (Alexandre Koyré, 1968) กล่าวได้ว่า แนวคิดทวิตินิยมจากยุคกรีกโบราณได้วางรากฐานสำคัญให้แก่โครงสร้างความคิดของอารยธรรมตะวันตกในหลายมิติและยังคงส่งอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน

ทวิตินิยมในศาสนาและวิทยาศาสตร์

แนวคิดทวิตินิยมได้รับการเสริมสร้างและแพร่หลายมากขึ้นผ่านศาสนาคริสต์ในยุคกลาง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีปรัชญาและเทววิทยามีอิทธิพลอย่างมากต่อโครงสร้างความคิดของสังคมตะวันตก หนึ่งในแนวคิดสำคัญคือการแบ่งแยกระหว่างจิตวิญญาณและร่างกาย ซึ่งได้รับการเน้นย้ำโดยนักคิดสำคัญ

เช่น นักบุญออกัสติน (Saint Augustine) และโทมัส อไควนัส (Thomas Aquinas) ออกัสตินได้รับอิทธิพลจากเพลโต โดยเสนอว่าความเป็นจริงแท้จริงอยู่ในโลกของพระเจ้า ในขณะที่โลกทางกายภาพเป็นเพียงเงาสะท้อนของความจริงแท้ (Augustine, Confessions, 397 CE) ส่วนอไควนัสนำปรัชญาของอริสโตเติลมาปรับใช้ โดยพยายามสร้างสะพานเชื่อมระหว่างศรัทธาและเหตุผลผ่านแนวคิดของ “กฎธรรมชาติ” ซึ่งยังคงรักษาการแบ่งแยกระหว่างมิติทางกายภาพและมิติทางจิตวิญญาณเอาไว้

แนวคิดทวิคตินิยมนี้มีผลกระทบกว้างขวางต่อโครงสร้างของศีลธรรมและการเมืองมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ เช่น การที่ศาสนจักรมีอำนาจเหนือแนวคิดเกี่ยวกับศีลธรรม และการที่กษัตริย์มักได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวแทนของอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ในระบบความคิดนี้ โลกทางกายภาพถูกมองว่าเป็นสิ่งชั่วคราวและไม่สมบูรณ์ ในขณะที่ความรอดพ้นและความจริงแท้สามารถพบได้ในโลกแห่งจิตวิญญาณเท่านั้น

เมื่อเข้าสู่ยุคเรืองปัญญา (Enlightenment) และการปฏิวัติวิทยาศาสตร์ (Scientific Revolution) แนวคิดทวิคตินิยมได้รับการตีความใหม่ โดยเฉพาะผ่านงานของเรอเน เดการ์ต (René Descartes) ซึ่งเสนอการแบ่งแยกที่ชัดเจนระหว่างร่างกายและจิตใจ หรือที่เรียกว่า Cartesian Dualism เดการ์ตอธิบายว่าโลกสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ ร่างกาย (Res extensa) ซึ่งเป็นสิ่งที่มีขนาด มีมิติ และสามารถวัดผลได้ กับจิตใจ (Res cogitans) ซึ่งเป็นสิ่งที่คิด รู้สึก และไม่มีตัวตนทางกายภาพ (Descartes, 1641)

แนวคิดของเดการ์ตมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เนื่องจากทำให้เกิดการแยกขาดระหว่างศาสตร์ทางกายภาพ เช่น ฟิสิกส์และเคมี กับศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น จิตวิทยาและสังคมศาสตร์ ความคิดนี้ยังส่งผลต่อแนวทางการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ที่เน้นการวิเคราะห์เชิงกลไก (mechanistic approach) และมองว่าร่างกายของมนุษย์ทำงานคล้ายเครื่องจักรที่สามารถอธิบายได้ผ่านกฎทางฟิสิกส์ ในขณะเดียวกัน จิตใจของมนุษย์ถูกผลักให้อยู่ในขอบเขตของปรัชญาและศาสนา ซึ่งเป็นผลพวงของการแยกส่วนทางแนวคิดที่เกิดขึ้นตั้งแต่ยุคกลาง อย่างไรก็ตาม การแบ่งแยกดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาทางญาณวิทยา (epistemological problems) เช่น คำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างจิตและร่างกาย หรือที่เรียกว่า mind-body problem ซึ่งยังคงเป็นหัวข้อถกเถียงที่สำคัญในปรัชญาสมัยใหม่และวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน (Damasio, 1994)

Michel Foucault และโครงสร้างของความรู้ในสังคม

Michel Foucault (1970) มองว่าโครงสร้างของความรู้ (Episteme) ในแต่ละยุคสมัยไม่ได้เกิดขึ้นอย่างไร้ระเบียบ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของอำนาจที่ก่อตัวขึ้นในสังคมและหล่อหลอมวิธีที่มนุษย์เข้าใจโลก (Foucault, 1972) ความรู้ในแต่ละยุคจึงไม่ใช่เพียงการสะสมข้อเท็จจริงที่เป็นอิสระจากบริบททางสังคม แต่เป็นวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับโครงสร้างของอำนาจ ณ เวลานั้น

ในยุคกลาง (Medieval period) ความรู้ถูกควบคุมโดยศาสนา คำสอนของศาสนจักรเป็นรากฐานของทุกสรรพสิ่ง ตั้งแต่วิธีคิดเกี่ยวกับจักรวาลไปจนถึงกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม แนวคิดของ St. Augustine และ Thomas Aquinas เป็นตัวอย่างสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าความรู้ถูกหล่อหลอมโดยเทววิทยา และแนวคิดใดที่ขัดแย้งกับคำสอนของศาสนจักรมักถูกปราบปราม เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ (Modernity) วิทยาศาสตร์เริ่มเข้ามามีบทบาทแทนที่ บทบาทของพระเจ้าในฐานะผู้กำหนดความจริงถูกลดทอนลง

ความรู้ถูกนิยามใหม่ภายใต้กรอบของเหตุผลและหลักฐานเชิงประจักษ์ แนวคิดของ René Descartes (1641) ซึ่งเสนอการแบ่งแยกระหว่าง *Res cogitans* (จิต) และ *Res extensa* (สสาร) เป็นตัวเร่งให้เกิดการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ที่มุ่งเน้นการศึกษาธรรมชาติแยกออกจากศาสนา (Descartes, 1641) อย่างไรก็ตาม แม้ว่ายุคนี้จะเป็นยุคแห่งเหตุผล (Age of Reason) แต่วิทยาศาสตร์ก็กลายเป็นอีกหนึ่งอำนาจที่จำกัดสิ่งที่ถือว่าเป็น "ความจริง" มุมมองที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ เช่น ความเชื่อเรื่องอภิปรัชญาและศาสนา ถูกกั้นออกไป

ในยุคปัจจุบัน อุดมการณ์ทางการเมืองและสังคมได้เข้ามามีบทบาทแทนที่บทบาทของศาสนาและวิทยาศาสตร์ (Habermas, 1987) ความรู้ไม่ได้ถูกกำหนดเพียงแค่ว่าจากหลักฐานเชิงประจักษ์อีกต่อไป แต่ถูกตีความผ่านกรอบคิดของอุดมการณ์ ชัยและชวา เสรีนิยมและอนุรักษนิยม กลายเป็นอำนาจใหม่ที่แบ่งแยกความเป็นไปได้ของความรู้ ผู้คนไม่ได้แสวงหาความจริงที่เป็นกลางอีกต่อไป แต่เลือกยึดมั่นในชุดความจริงที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของตน (George Lakoff, 2016)

Foucault (1980) ชี้ให้เห็นว่าการที่บุคคลเลือกยึดถือความรู้ตาม *Episteme* ของยุคใดยุคหนึ่ง พวกเขามักไม่สามารถหลุดออกจากกรอบนั้นได้ง่ายๆ อำนาจของโครงสร้างทางปัญญาไม่เพียงแต่กำหนดว่าสิ่งใดคือความจริง แต่ยังควบคุมว่าสิ่งใด "ควรจะเป็น" ความจริง คนที่เติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่มีแนวคิดแบบหนึ่งจะซึมซับมุมมองของอุดมการณ์นั้นโดยอัตโนมัติ และจะมองข้ามหรือปฏิเสธข้อมูลที่ขัดแย้งกับสิ่งที่ตนเองเชื่อ (Festinger, 1957) อธิบายว่าอำนาจทำงานผ่านวาทกรรมที่ซับซ้อน ผู้คนไม่ได้เพียงแค่เชื่อในสิ่งที่พวกเขาถูกสอนมา แต่พวกเขายังรู้สึกว่าการยึดมั่นในความเชื่อนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนของพวกเขาเอง (identity politics) ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นจึงไม่ใช่เพียงแค่การยอมรับข้อเท็จจริงใหม่ๆ แต่เป็นการทำลายอัตลักษณ์ของตนเอง (Henri Tajfel and John C. Turner, 1979) นี่เป็นเหตุผลว่าทำไมผู้คนมักปฏิเสธข้อมูลที่ขัดแย้งกับความเชื่อของตน แม้ว่าหลักฐานจะหนักแน่นเพียงใดก็ตาม แนวคิดของ Foucault สามารถนำไปเชื่อมโยงกับทฤษฎีทางจิตวิทยา ซึ่งอธิบายว่ามนุษย์มีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงข้อมูลที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางจิตใจ (psychological discomfort) และเลือกข้อมูลที่สนับสนุนความเชื่อเดิมของตนแทน (Nickerson, 1998) ปรากฏการณ์นี้ถูกเสริมแรงโดยสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งทำให้ผู้คนสามารถเลือกเฉพาะข้อมูลที่ตรงกับอุดมการณ์ของตนได้ (Pariser, 2011) โลกของความรู้ในปัจจุบันจึงเต็มไปด้วย *echo chambers* ที่สะท้อนเพียงแค่เสียงของฝ่ายที่ตนเองต้องการได้ยิน

Foucault มองว่า *Episteme* เป็นเครื่องมือที่ทำให้ทวิคตินิยม (Dualism) ยังคงมีบทบาทสำคัญในสังคม เนื่องจากผู้คนถูกฝึกให้คิดในเชิง *binary oppositions* ซึ่งแยกทุกอย่างออกเป็นสองขั้วตรงข้าม (Derrida, 1976) สิ่งนี้นำไปสู่การแบ่งขั้วของสังคมที่รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ และทำให้การสนทนาระหว่างฝ่ายที่มีความคิดเห็นต่างกันกลายเป็นเรื่องยาก

การเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาด้วยแนวคิดมัชฌิมาปฏิปทา

เมื่อพิจารณาปรากฏการณ์นี้ผ่านมุมมองของพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่ามันสะท้อนถึงแนวคิดเรื่อง "ทวิ" ซึ่งหมายถึงการยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเองจนกลายเป็นอุปสรรคต่อปัญญาในทางพุทธศาสนา ความรู้ที่แท้จริงเกิดจากการปล่อยวาง ไม่ใช่จากการยึดมั่นในกรอบของอัตลักษณ์และอุดมการณ์ แนวคิด "มัชฌิมาปฏิปทา" สอนว่าการมองโลกแบบทวิคติเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ติดอยู่ใน

วงจรแห่งทุกข์และการก้าวข้ามทวิคตินิยมคือกุญแจสำคัญสู่ปัญญาที่แท้จริง การพิจารณาแนวคิดทวิคตินิยมผ่านกรอบของมัชฌิมาปฏิปทาไม่เพียงแต่ช่วยเปิดมุมมองใหม่ในการเข้าใจความเป็นจริงเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้เพื่อสร้างความสมดุลในกระบวนการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจในระดับบุคคลและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นหากพิจารณาในกรอบของ Episteme ตามแนวคิดของ Michel Foucault จะพบว่ารูปแบบของความรู้ในแต่ละยุคถูกกำหนดโดยบริบททางสังคมและอำนาจทางปัญญา ทวิคตินิยมเป็นผลผลิตของ Episteme ซึ่งทำให้ความคิดของผู้คนถูกกำกับให้เห็นความจริงในลักษณะที่แบ่งขั้ว เมื่อบุคคลหรือสังคมยึดติดกับโครงสร้างความรู้ที่แยกขาดเช่นนี้ พวกเขามักจะตอกย้ำความเชื่อของตนเองโดยปฏิเสธหรือมองข้ามข้อมูลที่อยู่อีกขั้วหนึ่ง ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของ confirmation bias ที่ Festinger (1957) อธิบายไว้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีแนวโน้มที่จะคัดเลือกข้อมูลที่สนับสนุนความเชื่อเดิมของตนเอง ขณะที่เพิกเฉยต่อหลักฐานที่ขัดแย้งกับสิ่งที่พวกเขายึดถือ

มัชฌิมาปฏิปทาในบริบทนี้จึงสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือทางปัญญาที่ช่วยให้เราไม่ติดอยู่ในกรอบของ Episteme แบบแยกขั้ว การเดินสายกลางไม่ได้หมายถึงการประนีประนอมในลักษณะที่ทำให้ความจริงถูกลดทอนลง แต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้เกิดการพิจารณาความรู้ในลักษณะที่ไม่ถูกครอบงำโดยอคติของแต่ละยุคสมัย ด้วยเหตุนี้ การนำหลักมัชฌิมาปฏิปทามาประยุกต์ใช้กับแนวคิดทางปรัชญาและสังคมศาสตร์จึงอาจเป็นทางออกที่ช่วยให้เราหลุดพ้นจากการแบ่งขั้วที่แข็งตัว และสามารถพิจารณาความเป็นจริงได้อย่างรอบด้านมากขึ้น

ในท้ายที่สุด หากเราสามารถปรับกรอบความคิดของตนเองให้อยู่บนเส้นทางสายกลาง เราจะสามารถลดทอนอิทธิพลของโครงสร้างความรู้ที่กักขังเราไว้และเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง สิ่งนี้ไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อระดับบุคคล แต่ยังช่วยให้สังคมสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่เป็นกลางมากขึ้น ลดความขัดแย้ง และสร้างความเข้าใจร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

ตัวอย่างการใช้แนวคิดมัชฌิมาปฏิปทาในทวิคตินิยม

1. การเมืองแบบสุดขั้ว vs. การหาจุดร่วมในนโยบายสาธารณะ ในบริบทของการเมืองร่วมสมัย ความขัดแย้งระหว่างแนวคิดฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวามักถูกขับเคลื่อนโดย Episteme ของยุคสมัย ซึ่งสร้างภาพจำว่าทั้งสองฝ่ายเป็นศัตรูกันโดยสิ้นเชิง นโยบายสาธารณะหลายอย่าง เช่น การกระจายรายได้ หรือการปฏิรูประบบภาษี มักถูกมองในลักษณะขาว-ดำ กล่าวคือ ฝ่ายซ้ายเน้นรัฐสวัสดิการอย่างเต็มที่ ขณะที่ฝ่ายขวามุ่งเน้นกลไกตลาดเสรี โดยที่ทั้งสองฝ่ายแทบไม่พิจารณาทางเลือกที่อยู่ตรงกลาง

การประยุกต์ใช้มัชฌิมาปฏิปทา: หากนักรัฐศาสตร์สามารถหลุดออกจากกรอบของทวิคตินิยม และเปิดรับแนวทางที่ยืดหยุ่นมากขึ้น เช่น ระบบเศรษฐกิจแบบผสม ที่ให้รัฐเข้ามาช่วยเหลือเฉพาะในจุดที่ตลาดล้มเหลว และเปิดให้กลไกตลาดทำงานในจุดที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยให้สามารถออกแบบนโยบายที่ตอบโจทย์ความเป็นจริงมากขึ้น ลดความขัดแย้ง และสร้างความร่วมมือได้ดียิ่งขึ้น

2. ความขัดแย้งทางศาสนา vs. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประวัติศาสตร์มนุษย์เต็มไปด้วยสงครามและความขัดแย้งที่เกิดจากการมองศาสนาในลักษณะสุดขั้ว ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างศาสนา หรือแม้แต่ความแตกแยกภายในศาสนาเดียวกัน แนวคิดที่ว่า "ความเชื่อของเราถูกต้องที่สุด

และความเชื่ออื่นผิดทั้งหมด" เป็นตัวอย่างของทวิคตินิยมที่แข็งตัวและถูกตอกย้ำผ่าน Episteme ของแต่ละศาสนา

การประยุกต์ใช้มัชฌิมาปฏิปทา: การมองศาสนาในลักษณะสายกลาง เช่น การยอมรับว่าความจริงอาจมีหลายมิติ และความเชื่อของแต่ละศาสนาอาจมีจุดร่วมกันในเชิงศีลธรรมและคุณธรรม ทำให้สามารถสร้างสังคมที่เคารพซึ่งกันและกันได้ ตัวอย่างเช่น ประเทศที่ให้เสรีภาพทางศาสนาและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมโดยไม่กดทับหรือบังคับให้เชื่อในแนวทางเดียว ย่อมมีโอกาสสร้างสังคมที่สงบสุขมากกว่าประเทศที่บังคับให้ประชาชนต้องยึดมั่นในศาสนาใดศาสนาหนึ่งอย่างตายตัว

3. แนวคิดเรื่องเพศ vs. การเคารพความหลากหลายทางเพศ ในอดีต ระบบความคิดเรื่องเพศถูกจำกัดอยู่ในกรอบชาย-หญิงที่ชัดเจน ซึ่งเป็นผลผลิตของ Episteme ยุคก่อนที่มองว่าบทบาททางเพศถูกกำหนดโดยชีววิทยา และไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แนวคิดนี้นำไปสู่การเลือกปฏิบัติต่อผู้ที่มีอัตลักษณ์ทางเพศแตกต่างจากบรรทัดฐานดั้งเดิม และทำให้โครงสร้างทางสังคม เช่น กฎหมาย ครอบครัว การแบ่งบทบาททางเพศ และสิทธิพลเมือง ดำเนินไปในลักษณะที่ปิดกั้นความยืดหยุ่นของตัวตนทางเพศ

การประยุกต์ใช้มัชฌิมาปฏิปทา: ในปัจจุบัน มีการนำแนวคิดสายกลางเข้ามาปรับใช้ โดยแทนที่จะมองว่ามีแค่เพศชายและเพศหญิงเท่านั้น หลายสังคมเริ่มยอมรับว่าความเป็นชาย-หญิงมีความซับซ้อน และสามารถอยู่บนสเปกตรัมที่กว้างขึ้น ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนกฎหมายและนโยบายให้ครอบคลุมความหลากหลายทางเพศ เช่น การรับรองสิทธิในการสมรสของคู่รักเพศเดียวกัน หรือการปรับแบบฟอร์มราชการให้มีตัวเลือกเพศที่ไม่จำกัดอยู่แค่ชายหรือหญิง อย่างไรก็ตาม มีบางบริบทที่โครงสร้างแบบ binary ยังคงมีความจำเป็นต่อการจัดการทางสังคม เช่น การแข่งขันกีฬาที่ต้องอาศัยความแตกต่างทางชีววิทยาเพื่อความเป็นธรรม หรือการออกแบบห้องน้ำสาธารณะที่ยังต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและความสะดวกของประชาชนโดยรวม ในกรณีเช่นนี้ แนวคิดสายกลางอาจไม่ได้หมายถึงการล้มเลิกระบบเดิมทั้งหมด แต่เป็นการหาทางออกที่ยืดหยุ่นและสมเหตุสมผล เช่น การจัดประเภทกีฬาที่คำนึงถึงทั้งเพศกำเนิดและฮอร์โมน หรือการเพิ่มห้องน้ำแบบ unisex ควบคู่ไปกับห้องน้ำแบบแยกเพศ

ดังนั้น มัชฌิมาปฏิปทาไม่ได้หมายถึงการปฏิเสธโครงสร้างเดิมทั้งหมด หรือการยอมรับทุกสิ่งโดยไม่มีเงื่อนไข แต่คือการพิจารณาอย่างรอบคอบว่าสถานการณ์ใดควรเปิดกว้างให้กับความยืดหยุ่น และสถานการณ์ใดที่ยังต้องรักษารูปแบบดั้งเดิมเพื่อประโยชน์ทางสังคมโดยรวม การใช้แนวทางสายกลางนี้ช่วยให้เกิดการอยู่ร่วมกันที่สมดุล ลดความขัดแย้งที่เกิดจากการยึดติดกับข้อสุดโต่ง และเปิดโอกาสให้เกิดการปรับตัวของสังคมอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

บทสรุป

แนวคิดทวิคตินิยมในปรัชญาตะวันตกมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างกรอบความคิดในศาสนา วิทยาศาสตร์ และอุดมการณ์ทางสังคมและการเมืองมาอย่างยาวนาน โดยมุ่งเน้นการแบ่งแยกความเป็นจริงออกเป็นข้อตรงข้าม ซึ่งแม้จะช่วยให้เกิดโครงสร้างการวิเคราะห์ที่ชัดเจน แต่ก็อาจนำไปสู่ข้อจำกัดในการทำความเข้าใจโลกที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในทางตรงกันข้าม

มัชฌิมาปฏิปทาของพุทธศาสนาเสนอแนวทางที่แตกต่างออกไป โดยปฏิเสธการยึดติดกับชั่วสุดโต่ง และมุ่งเน้นการพิจารณาความเป็นจริงตามบริบทและสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

เมื่อพิจารณาทวิคตินิยมผ่านกรอบของมัชฌิมาปฏิปทา จะพบว่าการพึ่งพาคู่ตรงข้ามอย่างเคร่งครัด อาจนำไปสู่การตีความที่จำกัดและความขัดแย้งที่ไม่จำเป็น ขณะที่แนวคิดมัชฌิมาปฏิปทาเปิดโอกาสให้เกิดการวิเคราะห์เชิงพลวัตและการปรับตัวตามสถานการณ์ การทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่างสองแนวคิดนี้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาวิธีคิดที่ยืดหยุ่นและสมดุล ซึ่งอาจนำไปสู่การสร้างระบบความรู้และการตัดสินใจที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเปลี่ยนแปลงในโลกได้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้นบทความนี้เสนอว่าการพิจารณาแนวคิดทวิคตินิยมผ่านกรอบของมัชฌิมาปฏิปทาไม่เพียงแต่ช่วยเปิดมุมมองใหม่ในการเข้าใจความเป็นจริงเท่านั้นแต่ยังเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้เพื่อสร้างความสมดุลในกระบวนการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจในระดับบุคคลและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Alexandre Koyré. (1968). *Metaphysics and Measurement: Essays in Scientific Revolution*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Antonio Damasio. (1994). *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*. London: Penguin Books.
- Aristotle. (350 BCE). *Metaphysics*. Oxford: Oxford University Press.
- Christopher Shields. (2012). *Aristotle*. London: Routledge.
- David Sedley. (2004). *The Cambridge Companion to Greek and Roman Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Plato. (380 BCE). *Republic*. Indianapolis: Hackett Publishing.
- René Descartes. (1641). *Meditations on First Philosophy*. Indianapolis: Hackett Publishing.
- Jacques Derrida. (1976). *Of Grammatology*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Leon Festinger. (1957). *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford: Stanford University Press.
- Michel Foucault. (1970). *The Order of Things*. New York: Pantheon Books.
- Michel Foucault. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. London: Routledge.
- Michel Foucault. (1980). *Power/Knowledge*. New York: Pantheon Books.
- Jürgen Habermas. (1987). *The Philosophical Discourse of Modernity*. Cambridge, MA: MIT Press.

George Lakoff. (2016). *Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think*. Chicago: University of Chicago Press.

Raymond S. Nickerson. (1998). "Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises". *Review of General Psychology*.

Eli Pariser. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. London: Penguin Books.

Henri Tajfel and John C. Turner. (1979). "An Integrative Theory of Intergroup Conflict". *In Social Psychology of Intergroup Relations*.

มูเตลู: ส่งเสริมหรือบิดเบือนความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย Mutelu: Promoting or Distorting Buddhist Beliefs in Thai Society

อาทิตยา ม้ามณีแดง

Atittaya Mamaneedaeng

คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Email: atittayam@gmail.com

Received July 12, 2025; Revised August 20, 2025; Accepted: August 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่อง “มูเตลูว่าส่งเสริมหรือบิดเบือนความเชื่อทางพระพุทธศาสนา” ด้วยการศึกษาด้านเอกสาร หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า มูเตลูเป็นกระแสความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง และพิธีกรรมที่ได้รับความนิยมในสังคมไทย ซึ่งหลายครั้งถูกนำไปเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา แม้ว่าบางแง่มุมของมูเตลูอาจช่วยส่งเสริมศรัทธาและความมั่นใจของผู้คน แต่ในทางกลับกันก็อาจนำไปสู่การบิดเบือนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากเน้นความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากกว่าการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น ศีล สมาธิ และปัญญา โดยรวม มูเตลูอาจเป็นทั้งเครื่องมือที่ช่วยให้คนเข้าถึงศาสนาในมิติทางจิตใจ แต่ก็อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิด หากถูกใช้เป็นเพียงเครื่องมือแสวงหาโชคลาภและความสำเร็จโดยไม่ยึดหลักธรรมที่แท้จริงของพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ไสยศาสตร์; มูเตลู; ศรัทธา; พิธีกรรม; ความศักดิ์สิทธิ์

ABSTRACT

This article seeks to examine the concept of “Mutelu: whether it promotes or distorts Buddhist beliefs” through the analysis of documents, books, and relevant scholarly research. The study reveals that Mutelu represents a contemporary belief trend in Thai society, associated with superstition, amulets, and ritual practices, which are frequently interwoven with Buddhism. While certain dimensions of Mutelu may reinforce religious faith and provide psychological reassurance, they simultaneously risk undermining Buddhist doctrine by prioritizing supernatural powers and miraculous phenomena over the essential cultivation of morality (*sīla*), concentration (*samādhi*), and wisdom (*paññā*). In a broader perspective, Mutelu can function as a means of religious engagement by addressing psychological and emotional needs; however, it may also generate misconceptions when employed

merely as an instrument for the pursuit of fortune and material success, detached from the authentic principles of Buddhism.

Key words: Superstition; Mutelu; Faith; Ritual; Sacredness

บทนำ

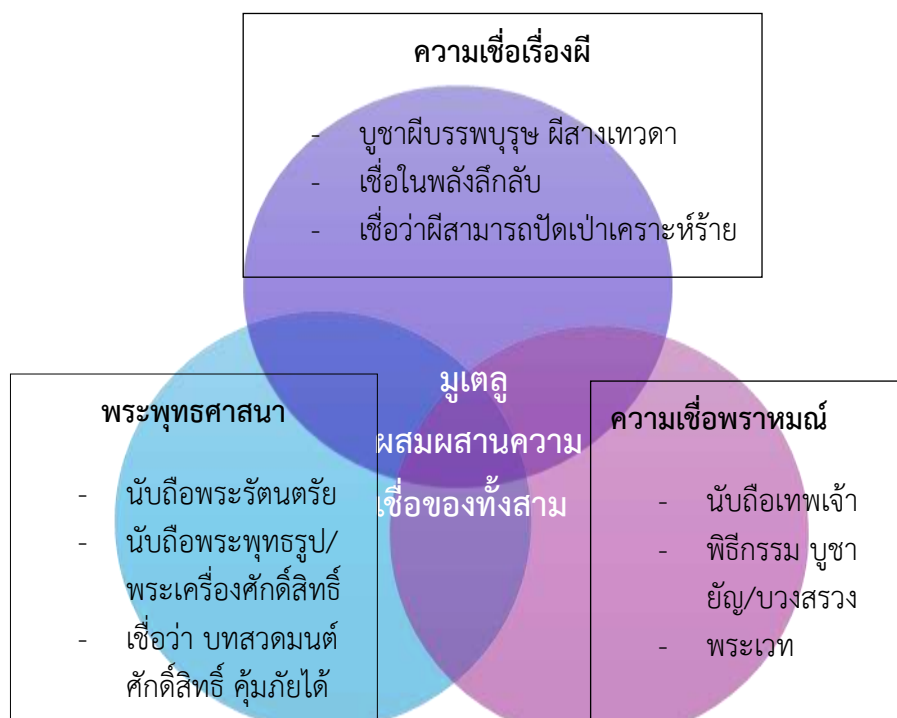
มุเตลู หมายถึง ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องรางของขลัง และไสยศาสตร์ “มุเตลู” หรือ “มุ” ถูกใช้แทนคำว่า “ไสยศาสตร์” คำว่า “มุเตลู” มาจากชื่อภาพยนตร์อินโดนีเซีย Penangkal Ilmu Teluh 1979 ซึ่งฉายในไทยในชื่อ “มุเตลู ศึกละไสยศาสตร์” ให้คำนามไว้ว่า มุเตลู เป็นคำนามเป็นภาษาปาก คำสแลง หมายถึง ไสยศาสตร์ คุณไสย และวัตถุที่เกี่ยวข้อง (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2565) และ มุเตลู คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเหนือธรรมชาติ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ หรือ การหยั่งรู้อนาคตที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ (ณัฐธิดา คำทำนอง, 2567) โดยสรุป มุเตลู ก็หมายถึง การกระทำหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับสิ่งลึกลับ ปาฏิหาริย์ ไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องโชคราง การเซ่นไหว้ บวงสรวง และพิธีกรรมทางศาสนาในลักษณะที่ไม่เป็นในรูปแบบของพุทธศาสนา หรือไม่ตรงตามหลักการทางพุทธศาสนา ตามกระแสนิยมทางสังคมแทนที่จะพูดว่าไสยศาสตร์ ก็เปลี่ยนมาใช้คำว่า “มุ” ที่มาจากคำว่า “มุเตลู” เพื่อให้ฟังดูนุ่มนวลและไม่ให้ความรู้สึกในด้านลบหรือมีดমনมากเกินไป สอดคล้องกับที่ ผศ.คมกฤช อู่เต็กเค่ง ได้กล่าวไว้ อะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อไม่ว่าจะในทางศาสนาหรือไม่ เกี่ยวข้องกับวัตถุมงคล (คมกฤช อู่เต็กเค่ง, 2564)

เรื่องโชคราง ถูกนิยามว่า “มุเตลู” ทั้งนั้น สมัยก่อนอาจจะใช้คำว่า “ไสยศาสตร์” แต่นั่นก็เป็นคำที่ดูโหดและน่ากลัว แต่พอใช้ “มุเตลู” มันดูซอฟท์ มุเตลูมีบทบาทสำคัญในสังคมไทย เห็นได้จากหลายคนหันมาใช้มุเตลูเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจและความหวังในชีวิต โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ผู้คนเผชิญกับความทุกข์ ความไม่แน่นอน และความกังวลในชีวิต จึงไม่แปลกที่กระแสจะแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับ จนกลายเป็นค่านิยมที่ได้รับการยอมรับในสังคมอย่างกว้างขวาง นี่อาจเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงปัญหาของสังคมในหลายด้าน เช่น ภาวะเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม ฯลฯ รวมถึงภาวะทางจิตใจ เมื่อรู้สึกไม่มั่นใจ ไร้อึดเหนี่ยว การที่คนรุ่นใหม่หันมาให้ความสำคัญกับการมุเตลูมากกว่าเดิมสะท้อนให้เห็นว่าสังคมตอนนี้อาจไม่ได้ให้ความรู้สึกปลอดภัยกับคนรุ่นใหม่เท่าที่ควร (วรดา ขาดิจิกราล, 2565) นอกจากนี้ ยังให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ความเชื่อถูกนำมาตั้งราคาและนำกลวิธีทางการตลาดมาใช้ในการทำพิธีกรรมทางศาสนา รวมถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับความนิยมและเป็นที่พึ่งพาทางใจให้กับผู้ที่เผชิญความทุกข์จากเศรษฐกิจและสังคมไม่มั่นคง จะเห็นได้ว่า ความเชื่อนี้มักผสมผสานกับหลักศาสนาพุทธ โดยอ้างอิงจากพิธีกรรมทางศาสนาและสอดคล้องกับวัฒนธรรมพิธีกรรมดั้งเดิมที่ผูกพันกับความเชื่อในสิ่งลึกลับและภูตผีปิศาจ ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับไสยศาสตร์ ปัจจุบันเริ่มมักตัดสินกันง่าย ๆ ว่า ไสยศาสตร์นั้นขัดกับพุทธศาสนา โดยเฉพาะในกลุ่มที่เน้นการกลับคืนพุทธศาสนาบริสุทธิ์ หรืออย่างดีหน่อยก็มองว่าไสยศาสตร์เป็นเปลือกห่อหุ้มหรือสิ่งที่ช่วยนำคนเข้าวัดเท่านั้น และมักจะโทษกันว่าไสยศาสตร์เป็นของพราหมณ์ที่เข้ามาแปดเปื้อนปลอมปนจนพุทธศาสนาได้รับความเสียหาย แต่ที่จริงพราหมณ์ไม่ใช่เจ้าของไสยศาสตร์ทั้งหมด หรืออาจกล่าวได้ว่าไม่ใช่ต้นกำเนิดของไสยศาสตร์ก็ได้ เพราะไสยศาสตร์เป็นของชาวบ้าน เป็นวิถีดีกิดำบรรพมีกันทั่วโลก พูดให้ใกล้ตัวก็คือ

เป็นของ “ผี” มีทั้งพราหมณ์และพุทธรับไปและโอบอุ้มไว้(คมกฤษ อุยเต็กเค่ง, 2560:6) ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ชาวไทยพุทธบางกลุ่มนับถือทั้งพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควบคู่กัน การปฏิบัติเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายในการแสดงออกซึ่งความศรัทธาของเขา บางครั้งได้หยั่งรากลึกจนกลายเป็นค่านิยมทางวัฒนธรรม

ตัวอย่างที่เราเห็นกันบ่อย ๆ เช่น “นอนหลับฝันว่า พระพิฆเนศมาบอกว่าต้นกล้วยที่ปลูกอยู่ริมรั้วในสวนแตกหน่อ จึงไปดูพบว่าต้นกล้วยไข่แตกหน่อกลางลำต้นจริงๆ จึงนำมาไว้ที่หน้าบ้านและนำผ้าแพรมาผูกที่ลำต้น พร้อมจุดธูปจุดเทียนไหว้ขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง ขอทำมาหากินคล่องและมีโชคลาภ ปรากฏว่าต้นนั้นซึ่งมีอาชีพค้าขายของกินตามตลาดนัด กลับขายดีมาตลอดทั้งเดือนที่ผ่านมา จึงเชื่อว่าต้นกล้วยแตกหน่อมาให้โชค” (ข่าวจากสนุกดอมคอม, 2567) ผู้คนจึงแห่กันมาบูชา ขอพร ร้อยแปด และทำพิธีอื่นๆ เพื่อหวังโชคลาภ หรือจะเป็นข่าวที่วงการสื่อทั้งหลายนำเสนอออกมาก่อนช่วงหอยออกก็จะมีประเภทความเชื่อส่วนบุคคลออกมาให้เห็นกันบ่อย ๆ เช่น “คอหอยแห่ขอเลขเด็ดเรือโบราณอายุรวมกว่า 500 ปี ที่วัดโพธาราม เมืองชัยนาทให้โชคมาแล้ว 18 งวดติด บรรดาลูกศิษย์ลูกหา และคอหอยเดินทางมายังวัดโพธาราม เพื่อจุดธูปขอพร ขอโชคลาภ และใช้แบ่งมาชำตุ้ เพื่อหาเลขกับเรือไม้ตะเคียนแม่ศรีสะไบทอง เรือไม้สัก อายุรวมกว่า 500 ปี เนื่องจากเป็นโค้งสุดท้ายที่หอยไถ่จะออก” (ข่าวจากสนุกดอมคอม, 2563) ถ้าจะมองกลับไป 2-3 ปีที่ผ่านมา ไอ้ไข่ก็เป็นที่นิยมเคารพศรัทธากันมาก “ไอ้ไข่ กุมารเทพแห่งวัดเจดีย์ อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ดึงดูดผู้มีศรัทธาจากทั่วสารทิศให้มากราบไหว้กันแน่นขนัดทุกวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งไถ่วันหอยออกยิ่งล้นหลาม คงพอพิสูจน์ถึงพลังศรัทธาอันแรงกล้า และการไขว่คว้าหาที่พึ่งทางใจอย่างรุนแรงของคนไทยในยุคนี้” (ไทยรัฐออนไลน์, 2567)

ภาพประกอบ 1 มูเตลู กับความเชื่อและศาสนา

จากแผนภูมิที่แสดงจะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาก็มีหลักของความเป็นพุทธอยู่เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีส่วนที่คาบเกี่ยวกับพราหมณ์และผีด้วย ในพราหมณ์และผีเองก็เช่นกัน และมีส่วนของการผสมผสานของทั้ง 3 คือ พุทธศาสนา พราหมณ์ และผี รวมกัน

แม้ “มุเตลู” จะถูกมองว่าเป็นไสยศาสตร์หรือความเชื่อเหนือธรรมชาติที่ไม่เป็นรูปแบบของพุทธศาสนาโดยตรง แต่ในสังคมไทย มุเตลูมักปรากฏอยู่ในบริบทที่เชื่อมโยงกับพุทธศาสนาและศาสนาอื่นอย่างพราหมณ์ หรือความเชื่อในผีปู่ย่า ผีสาบเทวดา ตัวอย่างเช่น การกราบไหว้ พระพุทธรูปหรือวัตถุมงคลเพื่อขอความสำเร็จ ความคุ้มครอง หรือโชคลาภ จะเห็นได้ว่ามีความเชื่อมุเตลูบางส่วนได้รับอิทธิพลจากหลักพุทธศาสนาอย่างชัดเจน เพราะมีการอ้างอิงถึงพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ หรือคุณธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระรัตนตรัย ในขณะเดียวกัน มุเตลูยังสอดแทรกความเชื่อทางพราหมณ์ เช่น การบูชาพระพรหม เทพเจ้า การประกอบพิธีกรรมที่อิงกับพระเวท คาถาไสยศาสตร์ และเชื่อมโยงกับวิถีความเชื่อเรื่องผีสาบเทวดาหรือสิ่งลี้ลับ โดยการกระทำเหล่านี้มักมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันภัย หรือขจัดสิ่งอัปมงคล ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการ “ที่พึ่งทางใจ” ของผู้ที่ประสบความไม่แน่นอนในชีวิต ดังนั้น มุเตลูจึงสามารถมองได้ว่าเป็น “สะพานความเชื่อ” ระหว่างพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องผีสาบเทวดา แม้จะไม่ได้อยู่ในกรอบหลักคำสอนโดยตรง แต่ก็มีบทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการทางจิตใจของผู้คนในสังคมไทย

มุเตลูจึงเป็นผลจากบุคคลที่เชื่อและแสดงออกตามความเชื่อส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาตามที่ ผศ.คมกฤษ อุยเต็กเค่ง อาจารย์จากภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กล่าวว่า “มีหลายปัญหาในสังคมไทยที่ผู้คนไม่สามารถแก้ไขได้หรือยังไม่ได้รับการแก้ไข เช่น โครงสร้างการกระจายรายได้ สวัสดิการของรัฐ ปัญหาเศรษฐกิจ และการเมือง เมื่อผู้คนรู้สึกว่าการชีวิตขาดความมั่นคงและมองไม่เห็นทางออก พวกเขาจึงหันไปพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือมุเตลู เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ” (คมกฤษ อุยเต็กเค่ง, 2564) ในการเสวนาที่จัดโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญญา วัฒนกุล ศูนย์ไทยศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “เคลือบแคลง ย้อนแย้งแสวงหา : ไสยศาสตร์ในวิถีเมือง” ผศ.ดร. พิพัฒน์ กระแจะจันทร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์แสดงทัศนะว่า หลายคนอาจจะมองว่าไสยศาสตร์เป็นเรื่องลี้ลับ งามาย แต่หากทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งไป ก็จะเป็นว่าไสยศาสตร์เป็นเครื่องมือที่ตอบโจทย์วิถีชีวิตเมืองที่มีความผันผวนและเปลี่ยนแปลง และ ผศ.ดร.เกษม เพ็ญภินันท์ อาจารย์จากภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกล่าวว่า ไสยศาสตร์ไม่ใช่เรื่องโบราณล้าสมัย แต่เป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะในช่วงที่สังคมเผชิญกับความปั่นป่วนโกลาหล” (อิติรัตน์ สมบูรณ์, 2566) จากนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากความกลัวที่ฝังรากลึกในอดีต ผู้คนกลัวภัยธรรมชาติ และปัญหาปากท้อง แต่ในยุคปัจจุบัน แม้มนุษย์จะเข้าใจธรรมชาติมากขึ้น แต่ก็ยังคงมีความกลัวด้านอื่นเข้ามาแทน เช่น ความกลัวด้านเศรษฐกิจ เช่น กลัวความยากจน กลัวตกงาน กลัวเงินไม่พอใช้ กลัวขายของไม่ได้ หรือจะเป็นความกลัวด้านสุขภาพ เช่น กลัวความแก่ กลัวสุขภาพทรุดโทรม กลัวโรคร้าย กลัวความตาย และความกลัวด้านสังคม เช่น กลัวไม่มีคนรัก กลัวสูญเสียความรัก กลัวถูกวิพากษ์วิจารณ์ กลัวการไม่ยอมรับในสังคม ซึ่งความกลัวเหล่านี้ทำให้มนุษย์ต้องหาสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ (ณัฐชัย ธนทวีพันธุ์กุล, 2566: 114) จากบทสัมภาษณ์ของ ผศ.ณัฐสุตา เต้พันธ์ คณบดีคณะจิตวิทยาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (บุศย์สิรินทร์ ยิ่งเกียรติกุล, The Active, 2566) สรุปได้ว่า มุเตลู

กับสังคมไทยเป็นสิ่งที่แยกจากกันได้อย่างน้อยอยู่ด้วยกันมานาน แต่อยากให้อยู่ด้วยกันอย่างมีสติ ปัจจัยทำให้มี 2 อย่าง คือ สิ่งที่กำลังทำสำคัญมาก และสิ่งนั้นควบคุมไม่ได้หรือนอกเหนือการควบคุม เหตุที่เพราะรู้สึกไม่มั่นใจ และสิ่งที่ต้องการนี้สำคัญมาก พอรู้สึกว่าเรายู่กับสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ จึงต้องการหาความมั่นใจ พอได้แล้วได้นั้นยังทำให้มั่นใจในการมูมากขึ้น มูเตลูล้ำเราทำแล้วสบายใจทำได้ แต่อย่าลืมที่จะกลับมาเป็นผู้กำกับควบคุมชีวิตตัวเอง เพราะในที่สุดแล้วตัวเราเองเป็นผู้จัดการกับปัญหา

ขณะเดียวกันการมูเตลูลูกอาจเป็นการทำให้เกิดผลในแง่บวกได้เช่นกัน หากเข้าใจถึงการพัฒนาตัวเอง เพราะเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะใช้วิถีทางไสยศาสตร์เกิดขึ้นเพราะมนุษย์มีความเกรงกลัวในเรื่องของภัย ภัยที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติที่เป็นสิ่งที่มนุษย์คาดเดาไม่ได้ อีกทั้งไม่สามารถจะต่อสู้หรือต้านทานภัยเหล่านั้นได้ก็เลยนึกว่าเป็นเพราะผีหรือเทวดาหรือผู้มีอำนาจอยู่เหนือตนเป็นผู้บันดาลให้เป็นไป มนุษย์จึงจะต้องหาวิถีทางในการป้องกันและขจัดปัดเป่าเหตุร้ายนั้นด้วยวิธีบางอย่าง (พระมหาคมคาย สิริปัญโญ, พระอธิการระพิน ฐิตธมโม, 2567) มูเตลูลูกจึงเข้ามาตอบใจไทย ด้วยการพึ่งพาเครื่องรางของขลัง วัตถุมงคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเชื่อมูเตลูลูกสามารถทำให้ผู้คนรู้สึกมีความหวัง รู้สึกว่าตนเองได้รับการสนับสนุนจากพลังนอกเหนือธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มีพลังอำนาจพิเศษในการดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ดีหรือปัดเป่าความโชคร้ายสิ่งอัปมงคล และเมื่อมีผู้ที่เชื่อในมูเตลูลูกแล้วประสบความสำเร็จสมหวังในสิ่งที่ปรารถนา เช่น ได้งานที่ต้องการ โชคดีในชีวิต หรือหายจากโรคร้าย สิ่งเหล่านี้มักถูกมองว่าเป็นผลจากมูเตลูลูก ส่งผลให้ความเชื่อดังกล่าวยิ่งได้รับการยืนยันในหมู่ผู้ศรัทธา

ความเชื่อและศรัทธาเป็นความรู้สึกที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล บทความนี้มุ่งเสนอแนวทางในการเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมและความเชื่อในมูเตลูลูก โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา การเชื่ออย่างมีสติเป็นสิ่งสำคัญ ผู้ที่ศรัทธาในมูเตลูลูกควรใช้สติและปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนเชื่อ เพื่อไม่ให้ตกอยู่ในความงมงาย และเพื่อพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น ทั้งนี้ มูเตลูลูกสามารถเป็นทั้งเครื่องส่งเสริมคุณธรรมในใจของผู้ที่ศรัทธา หรืออาจเพิ่มพูนอกคุณธรรมจนทำให้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาผิดเพี้ยนหรือบิดเบือนไปได้

บทความนี้จึงต้องการนำเสนอแนวคิดพื้นฐานด้านความเชื่อและแนวทางปฏิบัติต่อความเชื่อที่เรียกว่า มูเตลูลูก ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่มีการนำเสนอในส่วนที่ถูกเชื่อว่าเป็นผลกระทบด้านลบเป็นส่วนใหญ่ แต่การนำเอาหลักการด้านความเชื่อไปสู่การพัฒนาปัญญาตามแนวพระพุทธศาสนา จะช่วยให้เข้าใจลักษณะของมูเตลูลูกในสังคมไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

รูปแบบความเชื่อและการพัฒนาความเชื่อในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนานั้นหมายถึง ความเชื่อ ในทางธรรมหมายถึง สิ่งที่ควรเชื่อ, ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล, ความมั่นใจในความจริงความดีสิ่งดีงามและในการทำความดีไม่ลู่ไหลตื่นตูมไปตามลักษณะอาการภายนอก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ในพุทธศาสนาแบ่งศรัทธาออกเป็น 4 อย่าง

1. กัมมสัทธา เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง ในพุทธศาสนา "กรรม" หมายถึงการกระทำ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ การมี "กัมมสัทธา" หรือเชื่อในกฎแห่งกรรม เป็นการเชื่อว่าการกระทำทุกอย่างของเรามีผลลัพธ์ตามธรรมชาติของมัน เช่น การทำความดีอยู่ในศีลธรรมจะนำมาซึ่งความสุขและความเจริญ ในขณะที่การกระทำไม่ดีอาจนำมาซึ่งความทุกข์และความลำบากใน

ภายหลัง ความเชื่อในกฎแห่งกรรมมุ่งหมายเพื่อให้เราตระหนักถึงผลของการกระทำของเรา เพื่อให้เราดำเนินชีวิตอย่างมีสติ รอบคอบ และใช้ปัญญาในการพิจารณาการกระทำกรรมต่างๆ

2. วิปากสังขตา เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง หรือเชื่อในผลของการกระทำ เช่น การกระทำดีจะให้ผลดี และการกระทำไม่ดีจะให้ผลไม่ดี การเข้าใจนี้ช่วยให้บุคคลตระหนักถึงผลที่ตามมาจากการกระทำของตน

3. กัมมัสสกตาสังขตา เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของของตน คือ เชื่อว่า "กรรมเป็นของเราเอง" หรือเชื่อว่าทุกคนเป็นเจ้าของการกระทำของตนเอง และจะต้องรับผลของกรรมที่ได้ทำไป หลักธรรมนี้เน้นให้เห็นว่า การกระทำที่เกิดขึ้นจากการคิด พูด หรือทำในแต่ละวัน ล้วนเป็นสิ่งที่แต่ละคนได้กระทำขึ้นเอง และไม่สามารถโยนให้ผู้อื่นรับผิดชอบแทนได้

4. ตถาคตโพธิสังขตา เชื่อปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ คือทรงเป็นผู้ตรัสรู้ธรรมด้วยพระองค์เองโดยชอบ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสแสดงธรรม และบัญญัติพระวินัยไว้ด้วยดี เชื่อในศักยภาพของมนุษย์ว่าสามารถที่จะบรรลุธรรมได้หากฝึกตนด้วยดี การมีศรัทธาในพระพุทธเจ้าช่วยให้บุคคลมีความมุ่งมั่น มีแรงบันดาลใจในการปฏิบัติธรรมศึกษาหลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิต (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

กระแสนุเทสุเถอเอา เครื่องรางของขลัง วัตถุมงคล เทวดา เทพเจ้า ผีสาง เป็นที่พึ่งทางใจ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนว่า “มนุษย์จำนวนมากผู้ถูกภัยคุกคาม ต่างถึงภูเข ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ นั้นมิใช่สรณะอันเกษมเลย นั้นมิใช่สรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ส่วนผู้ที่ถึงพระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ ย่อมใช้ปัญญาชอบพิจารณาเห็นอริยสัจ 4 ประการ คือ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสงบระงับทุกข์นั้นเป็นสรณะอันเกษม นั้นเป็นสรณะอันสูงสุด เพราะผู้อาศัยสรณะเช่นนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 188 หน้าที่ 92, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งก็เปรียบเหมือนสายมูที่ถือเอาเครื่องรางของขลังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ ชาวพุทธก็มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันประเสริฐสูงสุดสามประการคือ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ผู้ที่พึ่งพาพระรัตนตรัยจะใช้ปัญญาในการพิจารณาอริยสัจ 4 (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ดังนี้

1. ทุกข์ การเห็นทุกข์ หมายถึงการยอมรับและเข้าใจว่าความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ไม่ว่าจะเป็น การเกิด แก่ เจ็บ และตาย หรือความไม่สมหวัง ปัญหาที่ต้องเผชิญทั้งหลาย

2. ทุกขสมุทัย สาเหตุของทุกข์ หมายถึงการมองเห็นว่าสาเหตุของความทุกข์นั้นเกิดจากอะไร หากรู้เท่าทันก็จะสามารถมองเห็นได้ว่าความอยากนี้ ความไม่อยากนี้ เป็นเหตุแห่งทุกข์

3. ทุกขนิโรธ หมายถึงการเห็นว่ามีทางที่จะดับทุกข์ได้ หากเราละตัณหาและการยึดมั่นในสิ่งที่ไม่เที่ยง เช่น การลดความยึดติดในทรัพย์สิน อำนาจ หรือชื่อเสียง จะทำให้เราสงบลง และลดความทุกข์ที่เกิดจากความอยากได้อะไรก็มี

4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา การปฏิบัติตามหนทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ ซึ่งประกอบด้วย การปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 เช่น การรักษาศีลให้บริสุทธิ์ (สัมมากัมมันตะ) การพูดในทางที่เป็นประโยชน์ (สัมมาวาจา) และการฝึกสมาธิ (สัมมาสมาธิ) เช่น เมื่อมีปัญหาจากการขัดแย้งกับผู้อื่น การ

ฝึกใจให้อยู่และเห็นความไม่เที่ยงของสถานการณ์ช่วยให้เราพ้นจากความโกรธและไม่จมอยู่กับความทุกข์นั้น

ดังนั้น การพิจารณาอริยสัจ 4 อย่างรูปธรรมจึงเป็นการฝึกฝนตนเองให้เข้าใจความจริงของชีวิต เห็นสาเหตุของทุกข์อย่างลึกซึ้ง และปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากทุกข์ โดยมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งในการเตือนสติ พุทธศาสนานั้นสอนให้มีศรัทธาโดยให้พิจารณาเหตุและผลนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการแก้ปัญหาให้พ้นจากทุกข์ ซึ่งพ้นจากทุกข์ในที่นี้ไม่จำเป็นต้องหมายถึงพระนิพพาน เพียงพ้นจากทุกข์ในปัญหาปัจจุบันที่กำลังประสบอยู่

มุเตลฺหฺจึงเปรียบเสมือนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ปรากฏการณ์ต่าง ๆ แล้วมนุษย์กลัวจึงพากันเคารพนับถือสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นที่พึ่ง คิดว่าสิ่งเหล่านั้นจะพาให้ตนพ้นจากภัย หรือให้ได้รับในสิ่งที่ตนปรารถนาจึงเคารพบูชาสิ่งเหล่านั้น เหมือนกระแสน้ำของมุเตลฺหฺในปัจจุบันชาวพุทธจำนวนหนึ่งไม่ได้ปฏิบัติตามแนวทางคำสอนของพระพุทธองค์ แต่ได้ฝากความเชื่อมั่นไว้กับปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเครื่องรางของขลัง อาจารย์ที่ตนเคารพนับถือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เมื่อสิ่งที่ตัวเองเชื่อมั่นกระทำการบางอย่างที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสม จึงทำให้พลาดโอกาสในการพัฒนาตนในระดับที่สูงต่อไป (พระครูสิริรัตนาวุธ, รศ.ดร.พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร., 2556) ความเชื่อความศรัทธาในหลักของพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อมนั้นต้องเป็นศรัทธาที่ประกอบไปด้วยปัญญา และในขณะเดียวกันนั้นศรัทธาที่ถูกต้อมนั้นและการใช้ที่ถูกต้อมนั้น จะทำให้เกิดการโยนิโสมนสิการ เกิดการพิจารณาไตร่ตรองทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องเหมาะสมคู่กับปัญญา โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้แนะนำวิธีปฏิบัติเพื่อความมั่นใจที่จะให้ศรัทธาเกี่ยวพันกับปัญญา โดยทางโยนิโสมนสิการไว้ดังนี้ ต้องเป็นศรัทธาที่มีเหตุผล หรือมีความเชื่อที่ประกอบด้วยการคิดเหตุผล ต้องมีท่าทีแบบสัจจानุรักษ์ คือ อนุรักษสัจจะ คือ เชื่อตรงต่อสัจจะ และแสดงศรัทธาตรงตามสภาพที่เป็นจริง ต้องใช้ศรัทธา หรือสิ่งที่เชื่อนั้น เป็นพื้นสำหรับโยนิโสมนสิการคิดพิจารณา ให้เกิดปัญญาต่อไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา การมีศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อมนั้นต้องเป็นศรัทธาที่ประกอบไปด้วยปัญญา ศรัทธานี้คือองค์ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้บ่อย ๆ โดยมากตรัสไว้เป็นข้อแรก และข้อสุดท้ายมักตรัสปัญญากำกับไว้ หมายความว่า ที่ท่านสอนให้มีศรัทธานั้นท่านจะสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาควบคุมไว้ด้วยเสมอ เพื่อที่จะเป็นศรัทธาความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ถ้าหากว่าศรัทธาเป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลแล้ว ก็จะได้ผลได้อานิสงค์เจริญก้าวหน้าในคำสอนของพระพุทธเจ้า (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2563) และในขณะเดียวกันนั้นศรัทธาที่ถูกต้อมนั้นและการใช้ที่ถูกต้อมนั้น เป็นศรัทธาที่ต้องผ่านการพิจารณาและคิดวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน หรือที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ความศรัทธาเช่นนี้จะช่วยให้เราสามารถพิจารณาคำสอนของพระพุทธเจ้าและปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีสติ ไม่ยึดติดกับความหวังลม ๆ แล้ง ๆ จากปัจจัยภายนอก เช่น เครื่องรางหรือวัตถุมงคล แต่กลับทำให้เรามั่นใจในศักยภาพภายในของตนเองว่าหากเราเพียรพยายามและฝึกฝนจิตใจอย่างจริงจังตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เราก็สามารถพ้นทุกข์ได้ด้วยตนเองเกิดการพิจารณาไตร่ตรองทำให้เกิดปัญญาเพิ่มขึ้นได้ วิธีปฏิบัติเพื่อความมั่นใจที่จะให้ศรัทธาเกี่ยวพันกับปัญญา โดยทางโยนิโสมนสิการมีดังนี้

1. ต้องเป็นศรัทธาที่มีเหตุผล หรือมีความเชื่อที่ประกอบด้วยการคิดเหตุผล

2. ต้องมีท่าทีแบบสัจจานุรักษ์ คือ อนุรักษ์สัจจะ คือ เชื่อตรงต่อสัจจะ และแสดงศรัทธาตรงตามสภาพที่เป็นจริง

3. ต้องใช้ศรัทธา หรือสิ่งที่เชื่อนั้น เป็นพื้นสำหรับโยนิโสมนสิการคิดพิจารณา ให้เกิดปัญญาต่อไป

โดยสรุป ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยปัญญาจึงเป็นความเชื่อมั่นที่มีเหตุผลควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติจริงที่ส่งผลให้เกิดปัญญาและความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต เป็นศรัทธาที่มุ่งหมายให้เราเห็นคุณค่าของการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงการดับทุกข์ และเป็นการมองเห็นหนทางแห่งความพ้นทุกข์ที่แท้จริง

ในครั้งหนึ่ง พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมในแคว้นโกศลที่เกสปุตตนิคมแก่พวกชนกาลามโคตร และชาวเกสปุตตนิคม เนื่องจากเกสปุตตนิคมนั้นอยู่ใกล้ป่า เวลานั้นกบวช นักพรตทั้งหลายต้องการออกจากเมืองเข้าป่า หรือออกจากป่าจะเข้าเมืองจำเป็นต้องเดินผ่านนิคมนี้ เมื่อก่อนจะเข้าป่า และหลังจากออกจากป่าต่างก็ได้ อดอ้างคุณวิเศษความศักดิ์สิทธิ์ของตน เชิญชวนให้ผู้คนให้เชื่อและศรัทธาในลัทธิของตน อีกทั้งยังกระหนาบกระเทียบ พุดกต ทำให้ไม่น่าเชื่อ ดุหมั่นเหยียดหยามลัทธิอื่น ๆ กันมาก ต่อมาเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จมาถึงเกสปุตตนิคม ชาวกาลามะได้ทูลถามด้วยความสงสัยในประการที่ว่านั้นว่าจะทราบได้อย่างไรว่า ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ พระพุทธองค์จึงทรงแสดงแก่ชนกาลามโคตร ชาวเกสปุตตนิคม ว่าด้วย เกสปุตตสูตร หรือ กาลามสูตร วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546) ต่อสิ่งที่ตนสงสัย อันเป็นแห่งหลักความเชื่อ 10 ประการ คือ อย่าปลงใจเชื่อเพราะการฟังตาม ๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อเพราะถือว่าเล่าสืบ ๆ กันมา อย่าปลงใจเชื่อเพราะข่าวเล่าลือ อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอ้างตำราหรือคัมภีร์ อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรก หรือเห็นว่าเป็นเหตุเป็นผล อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান คาดคะเนเอา อย่าปลงใจเชื่อเพราะคิดตามอาการที่ปรากฏ อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้ากันได้กับความเห็นของตนหรือเข้ากับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว อย่าปลงใจเชื่อเพราะว่าผู้พูดควรเชื่อได้ อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าผู้พูดเป็นครูของเรา

กาลามสูตร มีสาระสำคัญในการสอนให้ใช้วิจารณ์ญาณ และการพิจารณาในการเชื่อสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้เหตุผล และปัญญาพิจารณาแทนการเชื่อตามคำบอกเล่าหรือประเพณี บุคคลไม่ควรเชื่อในสิ่งใดเพียงเพราะได้ยินจากผู้อื่นหรือเป็นที่นิยม มีหลักในการพิจารณาว่า สิ่งใดนำไปสู่ความดีหรือความชั่ว และต้องพิจารณาว่าความเชื่อนั้นเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นหรือไม่ ไม่ให้ตกอยู่ในความหลงผิด หากพิจารณาให้ดี ความเชื่อที่ขาดหลักฐานอาจนำไปสู่การหลงผิดและเป็นทุกข์ ควรระมัดระวังในการเชื่อ และควรพิจารณาผลที่จะตามมา ว่าถ้าเชื่อไปแล้วจะทำให้เกิดความทุกข์หรือความสุข การเลือกที่จะเชื่อควรนำไปสู่การทำความดีเป็นกุศลและไม่ทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่น เมื่อใช้ปัญญาคิดพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนรอบด้านแล้ว จึงค่อยปลงใจเชื่อ หากเราปลงใจเชื่อโดยไม่ได้ใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์พิจารณาแล้วนั้น ความเชื่อต่าง ๆ ก็จะไม่พ้นเป็น “ความงมงาย” ไป

มูเตลูบนแนวคิดที่บิดเบือนความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

การที่มูเตลูได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคมทำให้เกิดคำถามว่า บุคคลควรพิจารณาอย่างไรในการเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อความศรัทธาเหล่านี้ควรประพฤติปฏิบัติอย่างไรเพื่อไม่ให้กลายเป็นความงมงายไร้เหตุผล กระแสสังคมในเรื่องไสยศาสตร์แนวพุทธแบบต่าง ๆ นี้ สะท้อนสถานภาพของพระพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร กระตุ้นให้เกิดการปรับตัวในวิธีสอน ทั้งการปรับตัวของพระสงฆ์และการประยุกต์ใช้หลักธรรมให้เข้ากับความต้องการของผู้คนร่วมสมัย เมื่อคนที่หลงตามกระแสเข้าสู่วังวนของไสยศาสตร์แนวพุทธ หากเกิดความสนใจศึกษาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์นั้น ก็ถือว่าเป็นการจุดประกายให้คนสนใจเรื่องหลักธรรม (ชวนพิศ นกตาคัย และคณะ, 2567)

ปัญหาก็คือ หากผู้ที่เชื่อในมูเตลูหากขาดความเข้าใจหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ความเชื่อนี้อาจนำไปสู่จิตที่เป็นอกุศล มีความโลภ, ความโกรธ และความหลง ซึ่งเป็นมูลเหตุของการกระทำที่ผิดศีลธรรม และนำไปสู่ความทุกข์ ในพุทธศาสนากล่าวถึงอกุศลมูล 3 คือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้นตอของความชั่ว (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546) ถือเป็นรากฐานของการกระทำที่ไม่ดี และเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ ดังนั้น ความเชื่อในมูเตลูโดยขาดหลักธรรมสามารถนำไปสู่การสร้างจิตที่ไม่เป็นกุศลได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้:

1. ความโลภ ความเชื่อในมูเตลูบางครั้งกระตุ้นให้คนต้องการวัตถุหรือความสำเร็จทางโลกโดยไม่คำนึงถึงวิธีการ เช่น การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อหวังโชคลาภ การเสี่ยงดวง หรือการทำพิธีกรรมบางอย่าง เพื่อให้ได้ทรัพย์ ความโลภนี้ทำให้คนหลงไปในทางที่ผิด เพราะไม่เข้าใจว่าการจะได้ทรัพย์สินหรือสิ่งของ ต้องมาจากการทำงานขยันหมั่นเพียร การรักษาทรัพย์สมบัติ การคบคนดีเป็นเพื่อน การใช้สอยอย่างพอเหมาะพอดี (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 54 หน้าที่ 340-341, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องว่า ความสุขที่แท้จริงมาจากการพัฒนาจิตใจตนเองตามหลักพุทธศาสนา ไม่ใช่จากวัตถุหรือสิ่งภายนอก

2. ความโกรธ บุคคลเมื่อมีความโกรธก็หวังใช้การบูชามูเตลูให้ไปทำร้ายผู้ที่เขาโกรธเคือง เช่น ทำพิธีสาบแช่ง เสกของใส่ การกระทำมูเตลูเช่นนี้ส่งผลให้จิตใจเต็มไปด้วยความทุกข์และความเกลียดชัง นอกจากจะเป็นมโนทุจริต ตัวเราไม่สามารถควบคุมได้แล้วแสดงออกไปก็จะกลายเป็นกายทุจริตด้วย ไม่เป็นไปตามหลักของพุทธศาสนาที่สอนให้คนมีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์

3. ความหลง การที่คนเชื่อในมูเตลูโดยไม่พิจารณาในแง่ของเหตุและผล อาจทำให้เกิดโมหะหรือความหลง ผู้ที่หลงในมูเตลูอาจพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยไม่พยายามพัฒนาตนเอง หรือไม่เข้าใจว่าผลของการกระทำมาจากการกระทำของตัวเองตามกฎแห่งกรรม ความหลงนี้ทำให้คนติดอยู่วิซาคือความไม่รู้ ทำให้ปัญญาถูกปิดกั้น ผู้ที่มีโมหะจะไม่มีปัญญาสามารถพิจารณาเหตุและผลได้อย่างชัดเจน การยึดติดเหล่านี้ทำให้จิตใจงุ่นงันไม่สามารถพัฒนาจิตใจให้เกิดสติ สมาธิ และปัญญา เป็นอุปสรรคต่อการเจริญในธรรมและการหลุดพ้นจากความทุกข์

การเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บวงสรวง เช่นไหว้ สักการะ เพื่อให้สมความปรารถนา หรือปกป้องคุ้มครองภัยเหล่านี้ ไม่ได้เพิ่งจะเกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ ในครั้งสมัยพุทธกาลก็เคยมีเกิดขึ้น ในสมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในพระเชตวัน กรุงสาวัตถี ทรงปรารภถึงหญิงที่เป็นหมั้นผู้หนึ่ง ครั้งหนึ่งชายหนุ่มคนหนึ่งไนครสาวัตถียังไม่มีภรรยา มารดาจึงจะหาหญิงมาให้เป็นภรรยา ชายหนุ่มจึงขอให้

มารดาขอหญิงที่ตนชอบมาเป็นภรรยา แต่หญิงนั้นเป็นหมัน มารดาจะหาภรรยาให้ใหม่อีก แต่บุตรชายห้ามไว้ ฝ่ายภรรยาคิดว่าสามีของตนคงทอดทิ้งตนมารดาได้ไม่นาน ตนจึงหาหญิงที่ควบคุมได้มาให้เป็นภรณาน้อย และกำชับว่าถ้าเธอเริ่มตั้งครรภ์ให้บอกด้วย เมื่อภรณาน้อยก็ตั้งครรภ์ ภรรยาหลงจึงทำข้าวต้มข้าวสวยบำรุงครรภ์ให้ แต่แอบใส่ยาทำลายครรภ์ลงไปด้วย ทำให้ภรณาน้อยแท้งบุตรถึงครึ่ง 2 พอภรณาน้อยตั้งครรภ์ครั้งที่ 3 คราวนี้ไม่บอกแก่ภรรยาหลง จนครรภ์แก่ภรรยาหลงจึงรู้เอง ภรรยาหลงลอบวางยาภรณาน้อยจนแท้งบุตรอีกแต่คราวนี้ทำให้ภรณาน้อยถึงกับเสียชีวิตด้วย ก่อนตายภรณาน้อยอาฆาตว่า “นางคนนี้ทำให้เราแท้งบุตรถึง 3 ครั้ง เราตายไปแล้วจะขอเกิดมากินลูกของมันทุกคน” ฝ่ายภรรยาหลงเมื่อถูกจับได้ว่าเป็นคนทำให้ภรณาน้อยตาย จึงถูกสามีทุบตีจนตาย เมื่อตายแล้วไปเกิดเป็นแม่ไก่อยู่ในเรือนส่วนภรณาน้อยเป็นแม่แมว ต่อมาแม่ไก่ออกไข่ แม่แมวก็มากินไข่ของแม่ไก่ตามแรงอาฆาตถึง 3 ครั้ง แม่ไก่จึงอาฆาตแม่แมวจะขอกลับมากินลูกของแม่แมวบ้าง เกิดเป็นแม่เสือเหลืองเป็นแม่วัว, เป็นสลับกันกินลูกของกันและกันตามแรงอาฆาตถึง 3 ครั้ง ต่อมาแม่วัวเกิดเป็นนางยักษ ส่วนแม่เสือเหลืองเกิดเป็นกุลธิดาในกรุงสาวต้อออกเรือนไปอยู่กับสามี เมื่อกุลธิดาให้กำเนิดบุตร นางยักษก็จับลูกของกุลธิดากินไปเสีย 2 ครั้ง พอตั้งครรภ์ครั้งที่ 3 กุลธิดาจึงขอสามีกลับไปคลอดที่บ้านเดิมเพื่อหนีนางยักษ

ฝ่ายนางยักษไม่ได้อยู่หลายเดือนเพราะต้องทำหน้าที่ตักน้ำจากสระโนดาดไปถวายท้าวเวสสุวรรณ เมื่อหมดเวรตักน้ำแล้ว กลับมาหาหญิงคู่อาฆาตไม่พบ ทราบความว่าเธอกลับไปคลอดบุตรที่บ้านเดิมจึงตามไป วันนั้นกุลธิดากับสามีอยู่ระหว่างทางพักให้นมบุตรอยู่ข้างวัดเชวันมหาวิหาร กุลธิดาเห็นนางยักษกำลังเดินมา จึงวิ่งหนีเข้าไปในวิหาร อุ้มลูกไปวางแทบพระบาทพระพุทธรเจ้า และกราบทูลขอให้พระพุทธรองค์ทรงช่วยชีวิตลูกของตนด้วย พระศาสดาตรัสให้พระอานนท์ไปเรียกนางยักษเข้ามา นางยักษร้องให้เข้ามาในวิหารด้วยความอาฆาต พระศาสดาตรัสกับนางยักษว่า “นางยักษิณีจึงมาเกิด เจ้าอย่าได้ร้องไห้ไปเลย เจ้าหยุดสร้างเวรต่อกันได้แล้ว พวกเจ้าทั้งสองผูกเวรกันไว้แล้วระงับเวรด้วยการสร้างเวรใหม่ เวรของพวกเจ้าจึงผูกกันไปไม่มีวันสิ้นสุด เหมือนเวรของงูกับพังพอน ของหมึกกับไม้สะคร้อ และของกากกับนกเค้า เวรไม่อาจจะระงับด้วยการผูกเวร แต่ระงับได้ด้วยการไม่ผูกเวร” เมื่อจบพระคานานางยักษก็ได้สติ ระงับเวรลงได้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล ได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นพระโสดาบัน นางยักษกับกุลธิดาจึงต่างเลิกจองเวรกัน แต่สักพักนางยักษก็ร้องให้ขึ้นมาอีก แล้วกราบทูลว่าเมื่อก่อนนางเลี้ยงชีพด้วยการกินเนื้อสัตว์ บัดนี้นางเลิกเบียดเบียนสัตว์แล้ว(เพราะนางเป็นพระโสดาบันแล้ว) นางจะดำรงชีพอยู่ได้อย่างไร พระศาสดาจึงตรัสเรียกให้กุลธิดารับนางยักษไปอยู่ด้วย กุลธิดาจึงให้นางยักษพักในที่อันสงบภายนอกบ้านและให้จัดข้าวและน้ำให้นางยักษกินเป็นประจำ นางยักษอยู่เป็นสุขสบายจึงตอบแทนกุลธิดาด้วยการบอกว่า ปีนี้น้ำดีให้ทำนาบนที่ดอน ปีนี้น้ำแล้งให้ทำนาในที่ลุ่ม กุลธิดาจึงทำนาได้ผลดีสมบูรณ์ ไม่เสียหายเพราะน้ำท่วมหรือน้ำแล้งเหมือนคนอื่น ชาวเมืองจึงถามนางว่าทำไมข้าวกล้าไม่เสียหายเพราะน้ำท่วมหรือน้ำแล้งเลย นางบอกว่า นางยักษิณีผู้เป็นสหายที่นางได้จัดข้าวจัดน้ำให้อยู่เป็นประจำบอกว่าฝนจะดีหรือฝนจะแล้ง พวกท่านก็ทำบ้างนางยักษิณีจะได้ดูแลการงานของพวกท่านบ้าง จากนั้นชาวเมืองทั้งสิ้นพากันทำสักการะข้าวและน้ำอย่างดีแก่นางยักษิณี (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 1/64-73) จะเห็นได้ว่าการมูเตลูมีอยู่ทุกยุคสมัย เมื่อชาวเมืองเกิดศรัทธาจึงสักการะบูชาและขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้เกิดโชคลาภ ความสำเร็จ และการคุ้มครอง ก็ยิ่งทำให้ความเชื่อแบบมูเตลูก็แพร่หลาย

มูลเหตุบนแนวคิดที่ส่งเสริมความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

การปรับแนวคิดเรื่องมูลเหตุให้สอดคล้องเพื่อส่งเสริมหลักความเชื่อของพระพุทธศาสนาจะต้องสร้างความเข้าใจให้ถูกต้องกับความเชื่อ เชื้อ สิ่งที่เชื่อ วิธีการปฏิบัติต่อสิ่งที่เชื่อ ผลที่ได้รับจากการเชื่อนอกจากนี้ในการตัดสินใจหรือปลงใจเชื่อหรือศรัทธาอะไร พระพุทธศาสนายังมีหลักมหาปเทศ 4 มาเป็นแนวทางในการพิจารณา เพื่อให้การเชื่อและศรัทธาเป็นไปอย่างมีสติและมีเหตุผล

“สิ่งใดไม่ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นไม่ควร

สิ่งใดไม่ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นควร

สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นไม่ควร

สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นควร” (พระธรรมปิฎก

(ป.อ. ปยุตโต), 2546)

ประโยคที่ว่า “สิ่งใดไม่ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นไม่ควร” หมายถึง การพิจารณาถึงการกระทำหรือสิ่งต่างๆ ที่ไม่มีการห้ามไว้อย่างชัดเจนในหลักคำสอน แต่ถ้าสิ่งนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งที่ไม่เหมาะสม ผิดกฎหมาย หรือผิดหลักศีลธรรม ไม่สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย ก็ถือว่าสิ่งนั้นไม่ควรทำ เพราะมันอาจทำให้เกิดความทุกข์ ดังนั้นการสอนเช่นนี้เป็นการเน้นให้พุทธศาสนิกชนรู้จักพิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ หรือการคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของการกระทำว่าเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ แม้จะไม่มีข้อห้ามชัดเจนก็ตาม หากสิ่งใดนำไปสู่ความผิดหรือทำให้เกิดอกุศลธรรมไม่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามในพระธรรมวินัย ก็ไม่ควรทำ

ในขณะเดียวกัน ประโยคที่ว่า “สิ่งใดไม่ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นควร” หมายความว่า หากสิ่งใดที่ไม่มีการห้ามไว้ในหลักศีลหลักธรรม แต่การกระทำนั้นสอดคล้องกับความดีงาม ไม่ผิดศีล ไม่ผิดธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา สิ่งนั้นจึงถือว่าควรทำได้ เพราะไม่เพียงแต่ไม่ขัดต่อหลักธรรม ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดกุศลธรรมและความเจริญทางจิตใจอีกด้วย ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติธรรมออนไลน์ การกระทำบางอย่างที่แม้ไม่ถูกระบุไว้ในคำสอนโดยตรง แต่หากเป็นการสร้างประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ก่อให้เกิดกุศลจิต อยู่ในศีลธรรมอันดีย่อมถือว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ

จากแนวคิดดังกล่าว เราสามารถนำความเชื่อสายมูลเหตุไปประยุกต์ หรือปรับใช้ให้ถูกต้องได้อย่างเหมาะสมได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การสักยันต์ ซึ่งหลายคนมีความเชื่อว่าการสักยันต์ลวดลายต่างๆ จากพระอาจารย์หรืออาจารย์สำนักต่างๆ จะทำให้มีโชคมีลาภ เจริญรุ่งเรือง อยู่อย่างคงกระพัน คลาดแคล้ว พ้นภัยอันตราย หนั่งเหนียวศัตรูฟันไม่เข้า-ยิงไม่ออก เมื่อมีความเชื่อที่ว่ามานี้การสักยันต์อาจทำให้เกิดความรู้สึกให้เกิดความเชื่อมั่น เกิดความมั่นใจ ที่ช่วยให้ผู้ที่สักยันต์มามีจิตใจความมั่นคง ยิ่งๆ ก่อนทำการสักยันต์ครูบาอาจารย์จะมีข้อแม้ที่ต้องทำสำหรับคนสักยันต์ หลายประการ แต่ข้อห้ามที่ทุกสำนักต้องมีก็คือ ให้ถือศีล 5 อย่างเคร่งครัด ทำแต่กรรมดี อุปเทห์ของผู้ที่สักยันต์จะต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดด้วยบุญญาธิการของบูรพาจารย์ คณะอาจารย์ที่ถ่ายทอดสู่ตัวของคนสักยันต์ไม่ให้เสื่อมคลายความขลัง ต้องถือปฏิบัติในความดี พิจารณาจากข้อแม้ดังกล่าวที่ว่า การสักยันต์แล้วถือศีล 5 อย่างเคร่งครัดนั้น นอกจากนั้นอักขระที่ปรากฏอยู่ในยันต์ก็สื่อถึงหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ก็ต้องถือปฏิบัติธรรมตามนั้นอย่างเคร่งครัดจึงจะถึงประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่

จะเห็นได้ว่า เป็นการเน้นย้ำให้ผู้สักระหนักถึงการใช้ชีวิตที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น โดยไม่เบียดเบียนหรือทำร้ายผู้อื่น จิตที่เป็นกุศลจะเสริมให้มีความศรัทธาที่เชื่อมโยงของยันต์ที่สักระนั้น มีพลัง ความเชื่อในการสักระยันต์ไม่ใช่เพียงแค่การพึ่งพิงพลังภายนอก แต่เป็นการรวมเอาหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นการฝึกฝนพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับให้มีสติสัมปชัญญะ และดำเนินชีวิตอยู่ในศีลธรรม ทำให้อยันต์นั้นเป็นสัญลักษณ์ของการประพฤติดีและการยึดมั่นในหลักศีลธรรมอย่างแท้จริง

แนวทางการบูรณาการให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

จากการศึกษาเรื่องมูเตลูนี้จะเห็นได้ว่าการบูรณาการเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้พบว่า

1. มูเตลูกับประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เป็นการอ้างถึงแนวทางการบูรณาการความเชื่อบุคคลที่ปรากฏในทางประวัติศาสตร์และสถานที่เพื่อส่งเสริมจิตใจและการระลึกถึงความดีของบรรพชน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษาบุคคลและบ้านเมือง
2. มูเตลูในฐานะเครื่องมือสร้างกำลังใจและความหวังควบคู่ไปกับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา บุคคลใช้มูเตลูเพื่อเสริมความมั่นใจ สร้างแรงบันดาลใจ และมีศรัทธาทางศาสนาเป็นที่พึ่งพาทางใจ
3. มูเตลูกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการส่งเสริมวิถีความเชื่อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแง่ของการเคารพนับถือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระเครื่อง วัด โบสถ์ วิหาร หลวงพ่อ รวมถึงการเข้าใจถึงการทำบุญเพื่อระลึกถึงสิ่งอันเป็นเครื่องยึดโยงจิตใจที่ทำให้เกิดความสุขสบายใจ
4. มูเตลูกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยนำหลักธรรมทั้งหลายมาเป็นเครื่องเตือนสติในการคิดพิจารณาในการดำเนินชีวิต แม้มูเตลูจะเป็นความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ แต่ก็มีส่วนเชื่อมโยงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา หากพิจารณาให้อีกด้านมูเตลูเป็นการส่งเสริมการให้น้ำเอาความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นหลักในการปฏิบัติตนในอยู่ในศีลธรรมอันดี ส่งเสริมให้เกิดการเสียสละความเมตตา ทั้งยังสามารถต่อยอดไปสู่การปฏิบัติธรรมเพื่อจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้

บทสรุป

มูเตลูเป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลังที่แพร่หลายอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน โดยหลายคนหันมาใช้มูเตลูเพื่อความหวังและสร้างกำลังใจความมั่นใจในชีวิต แม้ความเชื่อในมูเตลูจะเป็นเรื่องของความศรัทธาส่วนบุคคล แต่ความเชื่อความศรัทธานี้ควรให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือการละความชั่ว (สพพปาปสฺส อกรณํ) การทำความดี (กุสลสฺสุปสมฺปทา) และการทำจิตใจให้ผ่องใส (สจิตฺตปริโยทปนํ) พร้อมทั้งการรักษาศีล การเจริญจิตตภาวนา และการเจริญปัญญาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำพามนุษย์ให้เข้าถึงหลักความจริงตามคำสอนในพระพุทธศาสนา ดังนั้นแนวทางการพิจารณาความเชื่อในมูเตลูควรใช้หลักสักระ 4 หลักกาลามสูตร มหาปเทส 4 และโยนิโสมนสิการ ซึ่งเน้นการใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยไม่เชื่อในสิ่งที่ฟังตามๆ กันมา หรือปฏิบัติสืบต่อกันมาโดยไม่มีเหตุผลรองรับตามหลักพระพุทธศาสนา แต่ให้พิจารณาด้วยเหตุผลก่อนที่จะเชื่อว่าสิ่งนั้นก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไร เป็นคุณหรือเป็นโทษ เป็นประโยชน์หรือไม่ใช่ประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม รวมทั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี การเชื่อในมูเตลูสามารถนำมาใช้ได้หากพิจารณาอย่าง

รอบคอบ การปฏิบัติตามหลักศีลธรรม และการหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นหนทางที่จะทำให้การประพฤติปฏิบัติกุศลบุญจริยาเป็นการทำความดีอย่างฉลาด ไม่หลงมกมาย มูเตลูสามารถส่งเสริมให้คนมีจิตเป็นกุศลได้หากนำมาใช้ร่วมกับการปฏิบัติตามหลักธรรมในพุทธศาสนา การเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถเป็นแรงบันดาลใจในการทำ ความดี รักษาดี และพัฒนาจิตใจ เพื่อ บรรลุเป้าหมายอันสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือการบรรลุธรรม ผล นิพพาน ตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 11.

กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 12.

กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2558). *พุทธธรรม ฉบับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 41. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์ ผลิธัมม์.

ข่าวสนุกดอทคอม. (2567). *ร่ายงวคนี่! พระพิณเณศเข้าฝันบอกมีกล้วยแตกหน่อกลางต้น อังต๋นนามีจริง ๆ ขอได้เลขสวย*. สืบหาข้อมูลเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก

<https://www.samook.com/news/9232046/>

ข่าวสนุกดอทคอม. (2567). *ให้โชคมาแล้ว 18 งวดติด คอหอยแห่ขอเลขเด็ดเรือโบราณอายุรวมกว่า 500 ปี*. สืบหาข้อมูลเมื่อ 13 สิงหาคม 2567, จาก :

<https://www.samook.com/news/82424420/>

ข่าวไทยรัฐออนไลน์. (2567). *ขออะไรก็สมหวัง “ไอ้ไข่” วัดเจดีย์ ของหายได้คืน.. ยอดขายทะลุเป้า.. บันดาลโชคลาภ*. สืบหาข้อมูลเมื่อ 9 กันยายน 2567, จาก

<https://www.thairath.co.th/lifestyle.life.1938088>

คณัฐชัย ธนทวีพันธุ์กุล. (2566). *วิเคราะห์แนวคิดเรื่องฤกษ์ยามในสุพรรณหสูตร. สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คมกฤชช อยู่เต็กเค่ง, ผศ. (2560). *การตะ-สยาม? ผี พรหมณ์ พุทธ?*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

คมกฤชช อยู่เต็กเค่ง, ผศ. (2567). *“มูเตลู” Pop culture ที่ไม่เคยหายไปจากสังคมไทย*. สืบหาข้อมูลเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://theactive.net/data/mutelu-culture-reviews/>

อิทธิรัตน์ สมบูรณ์ . (2566). *มองอย่างเข้าใจ ไสยศาสตร์ในวิถีเมือง ตัวช่วยรับมือโลกป่วนและความเปลี่ยนแปลง*. สืบหาข้อมูลเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.chula.ac.th/highlight/144639/>.

ชวนพิศ นกตาชัย, พระครูสิริธรรมเมธี (อุดร ทีปวิโส), พระพงษ์ระวี อุดตภาทโท (โหลิมชัยโชติกุล) และพระรัฐพงศ์ อาจิณณธมโม (ทองแปง). (2567). *มูลค่าและคุณค่าของ “มูเตลู” ใน*

- ประเทศไทยที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา. สารนิพนธ์พุทธศาสนาและปรัชญา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา.
- นฤพนธ์ ตัววิเศษ. (2565). มูเตลู: มานุษยวิทยาของเครื่องรางของขลังและโชคลาภ . สืบหาข้อมูลเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/328>
- ณัฐสุดา เต้พันธ์, ผศ. (2566). ทำไมต้องมู(เตลู)? บทสัมภาษณ์จาก The Active. สืบหาข้อมูลเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://theactive.thaipbs.or.th/video/socialmovement-20230330>.
- พระครูสิริรัตนานวัตร, รศ.ดร. และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. (2556). การบนบาน บวงสรวง: แนวคิด หลักการ อิทธิพลต่อสังคมไทย. โครงการปริญญาโท สาขาสันติศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระจันทร์ เอี่ยมชิน. (2563). Placebo Effect ปรากฏการณ์ “ยาหลอก” ที่เชื่อว่าจิตใจมีอำนาจเหนือร่างกาย. สืบหาข้อมูลเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก : <https://www.brandthink.me/content/placebo-effect-> [12 ตุลาคม 2563].
- พระมหาคมคาย สิริปัญญา, พระอธิการระพิน ฐิตธมฺโม. (2567). ไสยศาสตร์: การพัฒนาความเชื่อในสังคมชาวพุทธ. วารสารวิชาการ สังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด. สืบหาข้อมูลเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/jssmcure/article/view/614/528>
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2563). ขยายความเรื่องศรัทธา. สืบหาข้อมูลเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <http://pagoda.or.th/somdej-payutto/21-5.html>.

บทวิจารณ์หนังสือ: Book Review
ดินแดนแห่งความอาดูรสูญสิ้น The Waste Land

จุฬารัตน์ วิชานาติ

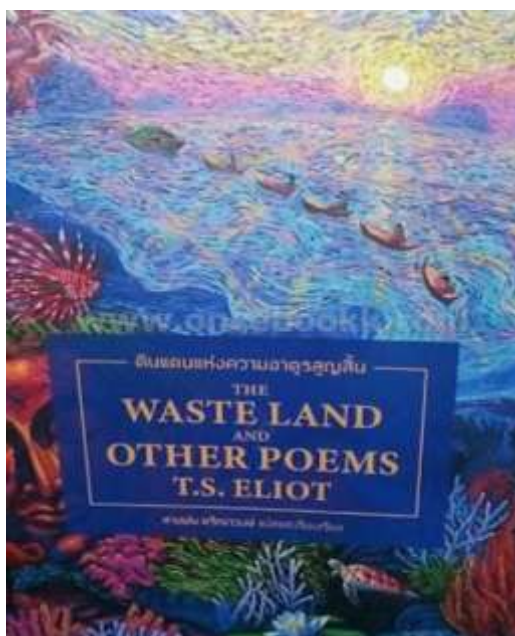
Jularat Vichanati

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Email: yordkaew55@gmail.com

Received June 14, 2025; Accepted: August 30, 2025

ชื่อหนังสือ: ดินแดนแห่งความอาดูรสูญสิ้น

The Waste Land

ผู้แต่ง: ทอมัส สเตินส์ เอลเลียต

Thomas Stearn Eliot (ที.เอส.เอลเลียต)

ผู้แปล: สายฝน ตริณาวงษ์

ปีที่พิมพ์: 2563

พิมพ์โดย: สำนักพิมพ์ โรงนาบ้านไร่

บทนำ

ในส่วนของบทนำผู้วิจารณ์ขอเรียบเรียงประวัติความเป็นมาของ ทอมัส สเตินส์ เอลเลียต Thomas Stearn Eliot (ที.เอส. เอลเลียต) เพิ่มเติมจากบทนำในหนังสือจริงๆ เพื่อให้เห็นภาพบางส่วนชัดเจน และทำให้ผู้วิจารณ์สามารถแสดงความเห็นของตนเองในส่วนของเนื้อเรื่องได้ รวมทั้งสามารถจินตนาการถึงตัวตนของ ที.เอส. เอลเลียต ได้ชัดเจน ดังนั้นจึงมีทั้งส่วนที่มาจากบทนำจริงๆ ในหนังสือส่วนหนึ่ง และผู้วิจารณ์ใส่เพิ่มเองอีกส่วนหนึ่งดังนี้

จากหนังสือเรื่อง “ดินแดนแห่งความอาดูรสูญสิ้น The Waste Land” เป็นผลงานของ ทอมัส สเตินส์ เอลเลียต Thomas Stearn Eliot (ที.เอส. เอลเลียต) นักกวีผู้ยิ่งใหญ่ของโลก กวีรางวัล

โนเบล เป็นนักเขียนชาวอังกฤษที่มีถิ่นกำเนิดในอเมริกา นักเขียนกวีที่มีมิติซับซ้อน มีจินตนาการใช้คำที่โดดเด่นลุ่มลึก มีความรอบรู้เรื่องวรรณคดีและศาสนา ผลงานของ ที.เอส. เอลเลียต ส่งอิทธิพลต่อแนวการเขียนกวีนิพนธ์ให้แก่กวีรุ่นต่อมา เรื่อง The Waste Land ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงคุณค่าและเนื้อหา ที.เอส. เอลเลียต (T.S. Eliot) เทียบชั้นได้กับ เจมส์ จอยซ์ (James Joyce) เวอร์จิเนีย วูล์ฟ (Virginia Woolf) และ เกรอร์ ทูต สไตน์ (Gertrude Stein) ด้านการศึกษา ที.เอส. เอลเลียต จบปริญญาตรีที่ฮาร์วาร์ดสาขาปรัชญา จบปริญญาโทสาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ และจบปริญญาเอกสาขาปรัชญาที่ซอร์บอร์น มีอาจารย์เป็นชาวฝรั่งเศส และเขาเดินทางกลับมาฮาร์วาร์ด เพื่อเรียนต่อทางด้านปรัชญาอินเดียและวรรณคดีสันสกฤต ที.เอส. เอลเลียต ยังได้ทุ่มเวลาให้กับการเรียนภาษากรีก-ละตินโบราณ เขาได้รับทุนให้ไปศึกษาต่อที่ออกฟอร์ดประเทศอังกฤษได้กลายเป็นพลเมืองของที่นั่นในเวลาต่อมา ด้วยสุขภาพที่อ่อนแอในวัยเด็กทำให้เขาใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการเขียนและอ่านวรรณกรรม นักเขียนที่ ที.เอส. เอลเลียต ยกย่องคือ มาร์ค ทเวน (Mark Twain) เขาประสบความสำเร็จในด้านอาชีพนักเขียนอย่างมาก นอกจากการเขียนกวี เอลเลียตยังมีผลงานอื่นๆ เช่น ด้านวรรณกรรมและวิทยาศาสตร์สังคม เป็นนักวิจารณ์ศิลปะและนักวิจารณ์วรรณกรรมที่สำคัญเป็นต้น

สรุปสาระสำคัญของเนื้อหา

หนังสือเรื่อง “ดินแดนแห่งความอาดูรสูญสิ้น The Waste Land” ประกอบด้วย 5 ตอน ได้แก่ 1. พิธีฝังศพคนตาย 2. เกมหมากรุก 3. เทศนาแห่งไฟ 4. ความตายจากสายน้ำ 5. สิ่งที่สายฟ้าพูด

๑. พิธีฝังศพคนตาย

เมษายนเป็นเดือนที่สุทธารุณ
ให้กำเนิดต้นไผ่เล็กจากดินแดนแห่งความตาย
ผสมความทรงจำและความปรารถนาไว้ด้วยกัน
กระตุ้นรากไร้ความรู้สึกด้วยสายฝนฤดูใบไม้ผลิ
ฤดูหนาวเก็บเราไว้ในความอบอุ่น
ปกคลุมผืนดินไว้ภายใต้หิมะเต็มไปด้วยการลืมน
หล่อเลี้ยงชีวิตเล็กๆ ด้วยหัวมันแห้ง
ฤดูร้อนทำให้เราประหลาดใจด้วยการเข้ามา
อยู่เหนือ สตาร์เบอร์เจอร์ชี
ด้วยสายฝนโปรยปราย พวกเราหยุดอยู่ที่ระเบียง
และออกไปยังแสงตะวันสู่ ฮอฟการ์เทน
ดื่มกาแฟ และสนทนากับชั่วโมง...

ข้อวิจารณ์

ตอน “พิธีฝังศพคนตาย”

กวีบทเริ่มผู้วิจารณ์ได้เขียนไว้ข้างต้นแล้ว จากการสืบค้นของผู้วิจารณ์เป็นไปได้ว่า ที.เอส. เอลเลียต เขียนบทนี้ขณะอยู่กับภรรยาที่มีชื่อว่า “วิเวียน” ขณะใช้ชีวิตร่วมกันที่น่าจะมีทั้งความไม่เข้าใจกัน (ความทุกข์) ผสมไปกับความสุขบ้าง เขาทั้งสองออกไปรับแสงตะวันที่ระเบียง ดื่มกาแฟและ

สนทนากัน ที.เอส. เอลเลียตอาจเขียนกวีบทเริ่มนี้ เพื่อระบายความรู้สึกออกมาเป็นภาษากวี และไม่ต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจทุกสิ่งที่เขาเขียน กวีจึงมีทั้งการใช้สำนวนที่สวยงาม ซับซ้อน ยาก ความเข้าใจจากผู้ประพันธ์ที่มีความอัจฉริยะทางภาษา

ผู้วิจารณ์ขอถอดความกวี ตอนที่ ๑ “พิธีฝังศพคนตาย” ในตอนต่อไป โดยจะไล่ไปตามลำดับๆ และแทรกด้วยความเห็นและการวิจารณ์ด้วย ดังต่อไปนี้

ที.เอส. เอลเลียต ผู้ประพันธ์กวีแท้จริงแล้วมีถิ่นกำเนิดในอเมริกา ผู้ประพันธ์เขาอาจต้องการเปี่ยมเบนเป็นใครสักคนหรือให้คนอ่านเข้าใจว่าเป็นตัวละครที่แสดงออก ในบทกวีที่มีความคล้ายนวนิยายผสมด้วย อาจเรียกว่ามีชื่อตัวละครอยู่ในกวีด้วย จากกวีเขามาจากลิธัวเนียเป็นชาวเยอรมัน ชื่อว่า “แมรี” ญาติของแมรีพาเขาออกจากเนินเขาด้วยล้อเลื่อนเพื่อมุ่งสู่ทางใต้ในช่วงฤดูหนาว

กวีที่มีทั้งการใช้ประโยคบอกเล่าและบทสนทนา ที่อ่านแล้วทำให้รู้สึกถึงสถานการณ์ร่วมที่ผู้ประพันธ์ต้องการ แต่อ่านแล้วก็เข้าใจได้แค่เป็นช่วงๆ เท่านั้น เช่น ประโยคที่ว่า “เกาะไว้แน่นๆ นะ เรากำลังลงจากเนินเขา ในภูเขาที่ซึ่งเธอจะเป็นอิสระ”

ตอนต่อไปของกวี ที.เอส. เอลเลียต ผู้ประพันธ์ ต้องการแสดงให้เห็นถึงความแห้งแล้งของแผ่นดิน เช่น มีกิ่งไม้แห้ง มีต้นไม้ตาย มีกองหิน ไม่มีธารน้ำไหล ไม่มีจิ้งหรีด ภาพต่างๆ ที่พบถูกแผดเผาจากดวงอาทิตย์ มีเพียงแต่เงาของก้อนหินสีแดง (น่าจะเป็นฝุ่นเกาะก้อนหินจนเป็นสีแดง)

ในบทกวีตอนต่อไป ผู้ประพันธ์เขียนว่า “เข้ามาอยู่ภายในเงาหินสีแดงนี้” “ฉันจะให้เธอดูบางสิ่ง ... ทั้งจากเงาของเธอในยามเช้า และยามสนธยา” ... “ฉันจะแสดงให้เห็นถึงความหวาดกลัวของเธอในฝุ่นเต็มกำมือ” ... บทนี้ผู้วิจารณ์เห็นว่ายังพอทำความเข้าใจที่ผู้ประพันธ์กวีสื่อออกมาได้บ้าง

แต่บทกวีตอนนี้ผู้วิจารณ์เห็นว่าซับซ้อน ใช้สำนวนเข้าใจยาก อาจไปได้ว่าทั้ง ที.เอส. เอลเลียต และ ภรรยาวิเวียน ช่วยกันเติมสำนวนเข้าไป ที่เป็นไปได้ว่ากำลังนึกถึงความหลังในช่วงที่กำลังมีความรักต่อกันใหม่ๆ กวีเขียนไว้ดังนี้

“ความสดชื่นพัดสายลมไปสู่อำเภอเกิด เด็กโอรสของฉัน เธออยู่ที่ไหนกันเล่า”

“เธอมอบดอกไฮยาซินธ์ให้ฉันเมื่อปีก่อน พวกเขาเรียกฉันว่า เจ้าสาวไฮยาซินธ์”

แต่เมื่อพวกเราเรากลับมาล่าช้า จากสวนดอกไฮยาซินธ์

อ้อมแขนของเธอเต็มเปี่ยมและผมของเธอเปียกชื้น ฉันพูดอะไรไม่ออก

ดวงตาของฉันพร่ามัว ฉันไม่อาจมีชีวิตและไม่อาจตาย และฉันไม่รู้สิ่งใดเลย

มองไปยังหัวใจของแสงสว่าง ความเจ็บปวด “ทะเลช่างอ้างว้างว่างเปล่า”...

จากบทกวีตอนนี้ผู้วิจารณ์คาดว่าเป็นช่วงที่ทั้งผู้ประพันธ์และภรรยาใช้ชีวิตร่วมกันแบบแห้งแล้ง เคว้งคว้างอยู่ด้วยกันก็อาจเหมือนอยู่คนเดียว แต่ก็จำเป็นต้องฝืนอยู่ด้วยกันไป ตอนถัดไป ที.เอส. เอลเลียต ได้ใส่ตัวละครเพิ่มใหม่ในกวี คือ มาตามโซไซทิส หมอคู่มือผู้เลี้ยงชื่อ ที่ปราดเปรื่อง กล่าวถึงไฟแต่ละใบ เช่น ไฟที่มีกลาสีขาวโพนีเซียจมน้ำ ไฟสตรีแห่งผาหิน ไฟพ่อค้าตาเดียว ไฟใบนี้ ซึ่งว่างเปล่า คือบางสิ่งที่เราแบกไว้บนหลัง

ผู้วิจารณ์พบคำย้อนแย้งของกวี หรืออาจเป็นคำอุทาน ได้แก่ “ฉันไม่อนุญาตให้เธอดู ฉันไม่พบไฟผู้ขายห้อยศรีษะ ความกลัวความตายอันเกิดจากการจมน้ำ ฉันเห็นฝูงชน กำลังเดินรอบเป็นวงกลม” “ขอบคุณ หากเธอพบคุณนายอีควิโทน บอกเธอด้วยว่า ฉันนำคำทำนายนี้มาด้วยตนเอง” “ผู้คนต้องระวังช่วงเวลาเหล่านี้เอาไว้ เมื่อถึงที่ไม่มีอยู่จริง”

ผู้วิจารณ์ได้ทำการตรวจสอบสำนวนที่ ที.เอส. เอลเลียต ใส่เรื่อง “ไฟ” แทรกเข้าไปในกวีตอนนี้แล้วพบว่า ที.เอส. เอลเลียต ได้เขียนจดหมาย “ขอโทษ” ที่มีเรื่อง “ไฟ” กับแฟนฯ หนังสือของเขา

กวีตอนท้าย ของตอนที่ ๑ “พิธีฝังศพคนตาย” เขียนไว้ว่า
ภายใต้หมอกสีน้ำตาลของยามรุ่งอรุณฤดูหนาว
ฝูงชนล้นหลามหลากไหลไปเหนือสะพานลอนดอน
ฉันไม่คิดหว่าความตายไม่ได้ทำงานหนัก
ถอนหายใจสั้นๆ และไม่สม่ำเสมอ อ่อนแรงลง
และผู้คนแต่ละคนต่างซ่อนดวงตาของเขาเอาไว้
ก่อนเท้าของเขาจะเคลื่อนสู่เนินเขา และย่ำลงสู่ คิงส์วิลเลียมสตรีท
ไปยังที่ เซนต์แมรี วูลนอร์ท์ เก็บรักษาโมงยามไว้ในเสียงความตาย
ด้วยการตีครั้งสุดท้ายของเวลาเก้านาฬิกา
ที่นั่นฉันเห็นคนที่ฉันรู้จักคนหนึ่ง และร้องเรียกให้เขาหยุด
“สแต็คสัน สแต็คสัน
คุณกับฉันเคยโดยสารเรือร่วมกันที่ไม่เลย์
“ศพที่คุณปลูกไว้ในสวนเมื่อปีกลาย
“มันเริ่มออกแล้วหรือยัง? ปีนี้มันจะออกดอกไหม?
“หรือหากมีหิมะตกกะทันหัน มันจะรบกวนแปลงปลูกหรือเปล่า?
“โอ กันสุขขให้อยู่ห่างๆ นั่นคือเพื่อนของมนุษย์
“หรือจะปล่อยให้เล็บของมันขุดคุ้ยซากนั้นขึ้นมาอีกครั้ง
“คุณ! นักเทศน์มือถือสากปากถือศีล! เพื่อนของฉัน พี่ชายของฉัน!

ผู้วิจารณ์พบว่า มีสำนวนหนึ่งที่อาจต้องตีความเพราะมันลึกและมีนัยยะอะไรที่ ที.เอส. เอลเลียต ต้องการสะท้อน “ศพที่คุณปลูกไว้ในสวนเมื่อปีกลาย มันเริ่มออกแล้วหรือยัง? ปีนี้มันจะออกดอกไหม?”

ที.เอส. เอลเลียต อาจต้องการให้คนอ่านตีความเอาเอง และ สแต็คสันอาจเป็นนักเทศน์และสัปเล่อไปพร้อมๆ กัน ขณะเดียวกันสแต็คสันก็เป็นคนธรรมดาๆ ที่มีรักโลกโกรธหลงที่เป็นทั้งเพื่อนและพี่ชายของเขาได้ด้วย

๒. เกมหมากรุก

... “ฉันควรทำอะไรเล่าตอนนี้ ฉันควรทำอะไร?”
ฉันควรรีบแผ่นออกไป ดังที่ฉันเป็นอยู่ แล้วเดินไปถนน
“ปล่อยสยายเส้นผม เราควรทำอะไรกันละในวันพรุ่งนี้?”
“เราจะทำอะไรในสิ่งที่เราเคยทำกันเล่า?”
น้ำเดือดเมื่อสิบนาฬิกา
และหากฝนตก รถเปิดประทุนตอนตีสี่
เราจะเล่นเกมหมากรุก
กตดวงตาไว้เปลือกตารอคอยเสียงเคาะประตู

“เมื่อสามี่ของลิลพ้นจากการเกณฑ์ทหาร ฉันพูด
ฉันไม่ได้ใส่ใจกับคำพูดตัวเองนักหรอก ฉันพูดกับเธอด้วยฉันเอง
เร็วๆ เข้า โปรดใช้ช่วงเวลานี้เถิด
ตอนนี้อัลเบิร์ต กำลังกลับมาแล้ว ทำตัวให้ฉลาดหน่อยสิ
เขาอยากรู้ว่า เธอใช้เงินที่เขาส่งให้เธอเพื่อทำฟันไปทำอะไร
เขาต้องถามเธอแน่ๆ ฉันอยู่ที่นั่น...

ข้อวิจารณ์

ตอน “เกมหมากรุก”

ในช่วงแรกของกวี ตอน “เกมหมากรุก” นี้ ผู้วิจารณ์พบว่า ที.เอส. เอลเลียต อาศัยอยู่กับภรรยาเธอมีชื่อว่า วิเวียน (Vivienne Haigh-Wood Eliot) ในริสอร์ทร่วมกัน ที.เอส. เอลเลียตน่าจะกล่าวถึงบรรยากาศ ภาพภรรยาของเขาในอิริยาบถที่เอลเลียตสังเกตแล้วพรรณนาเป็นกวี เช่น วิเวียนนั่งเก้าอี้หินอ่อน มีคอมเทียนสะท้อนแสงตั้งอยู่บนโต๊ะ ตอนกวีเริ่มเขียนถึงเกมหมากรุกอาจเป็นข้อยืนยันว่าทั้งสองเล่นเกมหมากรุกด้วยกันในบางเวลา หรือ “เกมหมากรุก” อาจสื่อว่าทั้งสองอาจมีข้อขัดแย้งมีความเห็นต่างกัน ผู้วิจารณ์ยังพบอีกว่า กวีมีการเล่าเรื่องแบบสลับกัน มีตัวละครหลายตัวที่พูดถึงอย่างสะเปะสะปะ เช่น กล่าวถึง อัลเบิร์ต กล่าวถึงลิล กล่าวถึงลูกห้าคน ยังพบว่ามีการใช้คำซ้ำ เช่น “โอ โอ โอ โอ” มีการกล่าวถึงเชคสเปียร์ “นั่นคือทำนองดนตรีของเชคสเปียร์ มันช่างสะสละสลวย ช่างปราดเปรื่อง” ในตอนท้ายของเกมหมากรุก ดูเหมือนว่าต้นฉบับเอลเลียตได้ขีดฆ่าบางหน้าเบาๆ ด้วยดินสอ

ผู้วิจารณ์พบว่าเชคสเปียร์ มีกวีที่อยู่ในรูปของละคร กวีที่มีการพรรณนาสรรเสริญคน มีทั้งแนวประวัติศาสตร์ แนวตลก มีทั้งความเศร้า เช่นเรื่อง เมกเบิร์ต ที่ตัวละครต่อสู้กับตัวเองโดยมีความทุกข์จากการกระทำของตนเลยต้องเปลี่ยนแปลงฐานะที่เดิมที่เคยอยู่ในชนชั้นสูง แต่เพราะการทำความผิดทำให้ต้องพบกับความสูญเสียทั้งหมด จะเห็นได้ว่ากวี ตอน 2 “เกมหมากรุก” ของ เอลเลียต น่าจะเชื่อมโยงกับผลงานของเชคสเปียร์ ในช่วงการพักฟื้นจากการป่วยกับภรรยาของเขา

ผู้วิจารณ์ยังพบอีกว่าเอลเลียตได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคทางประสาทบางรูปแบบ และได้รับการแนะนำจากแพทย์ให้เขาลาพักผ่อนจากที่ทำงานเป็นเวลาสามเดือน ภรรยาคนแรกของเขาวิเวียน Vivienne Haigh-Wood Eliot ได้พาเอลเลียตเดินทางไปยังริสอร์ทริมชายฝั่งของ Margate ในรัฐ Kent ในช่วงพักฟื้นที่เมืองโลซาน สวิตเซอร์แลนด์ ขณะที่อยู่ที่นั่นเอลเลียตเขียนบทกวีได้สองตอนแรก ได้แก่ ตอน ๑ “พิธีฝังศพคนตาย” และ ตอน 2 “เกมหมากรุก” เพียง 2 ตอนแรกเท่านั้น

ตามคำร้องขอของวิเวียนภรรยาของเอลเลียต ในส่วนของตอน A Game of chess ถูกลบออกจากบทกวี “และเราจะเล่นเกมหมากรุก คณาจารย์สร้างความสัมพันธ์ระหว่างเรา กตตวงตาที่ไม่มีฝาปิดและรอการเคาะประตู ประตู” เห็นได้ชัดว่าส่วนนี้อิงจากชีวิตสมรสของพวกเขาและเธออาจรู้สึกว่าการสนทนาเหล่านี้เปิดเผยเกินไป อย่างไรก็ตาม “คณาจารย์” อาจมีความหมายบางอย่างกับเอลเลียต ในปี พ.ศ. 2503 สิบสามปีหลังจากการเสียชีวิตของวิเวียน เขาได้แทรกบรรทัดในสำเนาที่ทำขึ้นเพื่อขายช่วยห้องสมุดลอนดอน ซึ่งเอลเลียตเป็นประธานในเวลานั้น เรียกเงินได้ถึง 2800 ปอนด์ ต่อมาเดวิสได้ขอต้นฉบับเดิมสำหรับประมูล แต่เอลเลียตได้ทำลายไปนานแล้วแม้ว่าจะพบในอเมริกาหลายปีต่อมา

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สะท้อนความในใจของเอลเลียตสามารถพบในละครที่เขาเขียนขึ้นอีกหลายเรื่อง เช่น เรื่อง The Cocktail เอลเลียตกล่าวว่า “นรกคือตัวเอง” สิ่งที่น่ากลัวกว่าชีวิตคู่ มันแย่มากคือการต้องอยู่ลำพัง เอลเลียตต้องการทำให้ตัวละครพยายามทำให้ชีวิตคู่คงอยู่ต่อไป แม้จะไม่ได้ แต่ก็ไม่เลวร้ายกว่าการที่จะไม่มี เช่นกันชีวิตคู่ของ ที.เอส. เอลเลียต และ วิเวียน เขาสามารถอยู่ด้วยกันแบบลุ่มๆ ดอนๆ เป็นรักขมๆ นานถึง 18 ปี จนวิเวียนตายจากเขาไปก่อน

๓. เทศนาแห่งไฟ

... ไม่มีความหมายสำหรับฉัน ที่ริชมอนด์ ฉันยกขาของฉัน

นอนเหยียดบนพื้นแคบๆ ของเรือแคนู”

เท้าของฉันอยู่ที่มัวร์เกต และหัวใจของฉัน

อยู่ใต้ฝ่าเท้าของฉัน หลังจากเหตุการณ์นั้น

เขารำให้ เขาสัญญาว่าจะ “เริ่มต้นใหม่”

ฉันไม่ออกความเห็น มีสิ่งใดที่ฉันควรชุ่นเคือง?”

“บนหาดทรายของเมืองมาร์เก็ต

ฉันติดต่อใครก็ได้

เพราะไม่มีสิ่งใดเลย

เล็บนิ้วขาบนมือสกปรก

ประชาชนของฉัน ประชาชนผู้อ่อนโยนของฉัน

ผู้ไม่ได้คาดหวังสิ่งใดทั้งนั้น

ลา ลา

สู่เมืองคาร์เธจ

ฉันมาถึง การเผาไหม้ เผาไหม้ เผาไหม้

โอ พระผู้เป็นเจ้า ท่านดึงฉันออกมา

โอ พระเจ้า ท่านดึงฉันออกมาจากการถูกเพลิงเผาผลาญ..

ข้อวิจารณ์

ตอน “เทศนาแห่งไฟ” ถูกเขียนขึ้นหลังจากสองตอนแรกทั้งช่วงไวนานหลายปี ตอน ๓ เทศนาแห่งไฟ อาจไม่ได้เกี่ยวกับชีวิตคู่แบบสองตอนแรก ลักษณะของการใช้ภาษาในกวีต่อเนื่องเป็นเรื่องราวได้มากกว่าสองตอนแรก เช่น ช่วงแรกของกวี อาจตีความได้ว่า “แม่น้ำแบกรับบรรดาชาวต่างชาติ ลอยเป็นแพ มีกระดาดห่อแซนดวิช ผ้าไหมเช็ดมือ กล้องกระดาด ก้นบุหรี” ... ถึงแม้จะร้อยเรียงได้ต่อเนื่องกว่าสองตอนแรก แต่ในกวีก็ยังพบการใช้สำนวนที่ทำให้ งง เช่น “นิ้วมือสุดท้ายของไบไม” และกวียังมีการกระโดดไปกระโดดมา มีการใช้ภาษาที่ไม่เกี่ยวข้องกันของเหตุการณ์และช่วงเวลา กวีมีลักษณะทั้งคลาสสิกทั้งคลุมเครือ

นอกจากนี้ยังพบว่าเอลเลียตได้นำตำนานเทพเจ้ากรีกมาเกี่ยวข้องด้วย ในกวีเขาให้มิชื่อว่า “ไทรสิซัส ผู้ตาบอด แต่สามารถมองเห็นในชั่วโงมสุม่วง” แล้วกวีก็กระโดดไปอยู่บนเรือแคนูผ่านเกาะต่างๆ เช่น เกาะสุnix โดยรวมกวียังคงสะท้อนถึงความกดดัน ความยากลำบาก เช่น มีสำนวนว่า “เมืองที่ไม่มีอยู่จริง” “ฉันเบื่อไฮเบอร์ ริชมอนด์ และคิว”

ผู้วิจารณ์พบว่าในตอนท้ายของ “เทศนาแห่งไฟ” ที.เอส. เอลเลียต ได้เขียนถึง “พระเจ้า” ที่อาจตีความได้ว่าถึงจะพบกับความทุกข์ยาก แต่ยังมีศาสนายังมีดินแดนของพระเจ้าที่ช่วยดึงออกมาให้พ้นจากการถูกเพลิงเผาผลาญ

4. ความตายจากสายน้ำ

พลีบัส ชาวโพนีเซียน ตายไปเมื่อสองสัปดาห์ก่อน
 ลืมเสียงร้องของนกนางนวล และขึ้นอดีตใต้ทะเลลึก
 ผลประโยชน์และการสูญเสีย
 กระแสน้ำใต้ท้องทะเล
 นำกระดูกของเขาขึ้นมาในเสียงกระซิบ
 ขณะเขาโผล่ขึ้นมาและจมลง
 เขาผ่านช่วงอายุขัยและวัยเยาว์
 สู่กระแสน้ำวน
 พวกนอกรีตหรือชาวยิว
 โอ ท่านผู้หมั่นงลื้อและเพ่งพิศทิศทางลม
 โปรดพินิจดู พลีบัส ผู้ครั้งหนึ่งเคยหล่อเหลา และสูงพอกับท่านดูเถิด...

ข้อวิจารณ์

ตอน “ความตายจากสายน้ำ” เป็นตอนที่สั้นกว่าตอนอื่นๆ ทั้งหมด แต่ถึงจะสั้นสามารถจับใจความได้และก้าวสู่ถึงความเปลี่ยนแปลง ความไม่จริง ความตาย และแน่นอนว่า ที.เอส. เอลเลียต เองน่าจะมีอายุมากกว่า 61 ปี ในช่วงที่เขียนกวีตอนที่ 4 นี้ และตัวเขาเองมีความเจ็บป่วยทั้งอาการทางประสาทและความเจ็บป่วยทางกายที่มีมานาน ความแก่ชราที่หนีไม่พ้น ความพลัดพรากสูญเสียบุคคลใกล้ชิด และทอมัส สเติร์นส เอลเลียต Thomas Stearn Eliot (ที.เอส. เอลเลียต) เขาเสียชีวิตตอนอายุ 76 ปี เมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1965 ที่ลอนดอน ผู้วิจารณ์พบว่า ตอน “ความตายจากสายน้ำ” ให้ความรู้สึกร่วมกับกวีสามารถพุ่งตรงมากระทบใจ กวีค่อนข้างตรงชัดว่าผู้ประพันธ์อย่าง ที.เอส. เอลเลียต ต้องการบอกอะไรกับผู้อ่าน

5. สิ่งที่สวยงาม

... เมืองที่ไม่มีอยู่จริง
 หญิงสาวผู้ดึงเส้นผมสีดำยาวสลวยของเธอและกำไว้แน่น
 สีเป็นเสียงดนตรีกระซิบบนเส้นสายเหล่านั้น
 และฝูงค้างคาวหน้าเด็กในแสงสีม่วง
 ผิวปากและตีปิกโปมา
 เกาะห้อยหัวลงมาจากกำแพงสีดำ
 หอคอยกลับหัวในอากาศ
 สันระฆังแห่งความระลึกถึง
 ซึ่งเก็บโมฆะและเสียงร้องเพลงจากถังน้ำว่างเปล่าและสระน้ำแห้งขอด
 ในโพรงพุพองท่ามกลางภูเขานี้
 ในแสงจันทร์โรยแรง

ใบหญ้ากำลังร้องเพลง เหนือสุสานรกร้าง
เนื้อหาเกี่ยวกับโรงสวดมนต์
นี่คือโรงสวดที่ว่างเปล่า เป็นเพียงที่อาศัยของสายลมเท่านั้น
ไม่มีหน้าต่างและบานประตู
กระดุกแห่งกรอบไม่อาจทำร้ายผู้ใดได้
มีเพียงไก่ตัวหนึ่งยืนอยู่บนหลังคา
เอ็กอีเอ็กเอ็ก
ในแสงวิบวับ
จากนั้นความชื้นครุ่นหนึ่งโปรยสายฝนลงมา
แม่น้ำคงคากระดับต่ำกว่าพื้นดิน และใบไม้อ่อนรอคอยสายฝน
ขณะเมฆดำรวมตัวกันห่างไกลออกไปเหนืยอดเขาหิมาลัย
ไพรพนาหมอบราบคาบ กลายเป็นเนินดินในความเงียบสงัด
แล้วสายฟ้าก็คำรามขึ้น

อะ

ทาน พวกเราได้รับสิ่งใดบ้าง
เพื่อนรัก เลือดสั่นสะเทือนหัวใจของฉัน
ผู้นำเกรงขามแห่งช่วงเวลายอมจำนน
ซึ่งยุคแห่งความปราดเปรื่องไม่อาจซำรอย
ด้วยสิ่งนี้ และสิ่งนี้เท่านั้น เราจึงรอดชีวิต
ไม่อาจค้นพบในช่วงมรณกรรมตามหนังสือพิมพ์
หรือความทรงจำตกแต่งโดยเมฆมูมใจดี
หรือภายใต้ฉันทิภักขาของทนายความยากไร้
ในห้องว่างเปล่าของเรา

อะ

เมตตาธรรม
ฉันได้ยินเสียงกู่แฉ
ไซประตูล้างหนึ่งและเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวเท่านั้น
พวกเราคิดถึงกู่แฉซึ่งอยู่ในคุกของเรา
คิดถึงกู่แฉ ซึ่งตอกย้ำการจองจำ
เพียงข่าวลือยามค่ำคืนเท่านั้น
พลิกผันช่วงเวลาแห่งการสูญพันธุ์ของชนเผ่าโคริโอหลานุส

อะ

การครองตน
ลำเรือที่คอยท่า
สุขและเบิกบานใจในมือเชียวชาญพร้อมใบเรือและฝีพาย
ทะเลสงบ หัวใจของเธอจะได้รับการขานรับ

สุขและเบิกบาน เมื่อได้รับคำเชิญ การโบยตีจากข้าวมรณกรรม
 ที่จะควบคุมบรรดามือทั้งหลาย
 ฉันนั่งอยู่บนชายหาด
 ตกปลา โดยมีทุ้งราบอยู่เบื้องหลัง
 อย่างน้อย ฉันจะสร้างอาณาจักรขึ้นมาใหม่ได้หรือไม่?
 สะพานลอนดอนกำลังจม จมลง
 “ฉันคืออาร์นุด ผู้ร่ำไห้และร้องเพลง
 ในความคิด ฉันเห็นความบ้าคลั่งแห่งอดีต
 และเห็นวันแห่งความสุขที่ฉันรอคอย
 อยู่เบื้องหน้าของฉัน บัดนี้ฉันสวดมนต์อ่อนน้อมให้เธอ
 ด้วยความดีซึ่งจะนำพาเธอไปยังบ้านหลังใดสักหลัง
 ครุ่นคิดถึงช่วงเวลาแห่งความเจ็บปวดของฉัน”
 กลิ่นหอมเหล่านี้ พาฉันกลับคืนฝั่งอีกครั้ง
 เผชิญหน้ากับการฟ่ายฟิงของตัวเอง
 เหตุใดลักษณะเช่นนี้ จึงคู่ควรกับเธอ
 เฮโรนีโม กลับคืนสู่ความคลุ้มคลั่งอีกครั้ง
 ทาน เมตตาธรรม การครองตน
 สันติ สันติ สันติ

ข้อวิจารณ์

ตอน “สิ่งที่สายฟ้าฟาด” ในช่วงแรกของกวีตอนนี้ เนื้อหากวีกล่าวถึงความปวดร้าวในบ้าน หิน มีเสียงตะโกนและร่ำไห้ มีผู้เคยมีชีวิตอยู่และตายจากไป รวมทั้งเราผู้ยังอยู่ กำลังจะตายเช่นกัน ความอดทนมีไม่มากนัก ทุกอย่างแห้งแล้งปราศจากน้ำ มีถนนฝุ่นทราย “สายฟ้าเป็นหมันปราศจากฝน” ... “หากมีน้ำเท่านั้นไม่ใช่เสียงครางของหญ้าแห้งเหี่ยว”... ดังนั้นรวมความแล้วผู้วิจารณ์พบว่า กวียังอยู่ในเรื่องการแสดงออกแบบความรู้สึกเดิมถึงความเป้นดินแดนแห่งความอาดูรสูญสิ้น

ในช่วงกลางๆ ของตอน 5. “สิ่งที่สายฟ้าฟาด” กวีกล่าวถึงผู้คน ฉันไม่รู้ว่าเป็นชายหรือหญิง ... เสียงพึมพำของมารดาแห่งความเศร้าโศก คือผู้มารยชนเนื่องแน่น ... นอกจากนี้ผู้วิจารณ์ยังพบว่ากวีกล่าวถึง เยรูซาเล็ม เอเธนส์ อเล็กซานเดรีย เวียนนา ลอนดอน ทั้งหมดคือเมืองที่ไม่มีอยู่จริง อย่างไรก็ตามสำหรับส่วนตัวของผู้วิจารณ์ความหมายของกวีเริ่มอยู่ที่ตอน 3 ตอน 4 ตอน 5 ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

ในช่วงกลางๆ ถึงตอนท้ายๆ ของตอน 5 “สิ่งที่สายฟ้าฟาด” ที.เอส. เอลเลียต กวีกล่าวถึงศาสนาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะศาสนาฮินดู ข้อความที่ปรากฏในกวี กล่าวถึง แม่น้ำคงคา ภูเขาหิมาลัย อาจตีความได้ว่า ที่เคยอุดมสมบูรณ์ถึงเมฆให้ก่อเกิดเป็นแม่น้ำคงคา ป่าไม้ถูกทำลาย เหลือแต่เนินดินที่เงียบ “สายฟ้าบอก” คำว่าสายฟ้าบอกอาจตีความว่า พระเจ้า หรือการทะนุถนอมธรรมชาติ หรือธรรมชาติเดือนมนุษย์ หรือการกลับไปรวมกับจิตอาตมัน ที่เป็นเป้าหมายของมนุษย์ โดยปฏิบัติโดยการให้ ทาน เมตตาธรรม การครองตน บรรทัดสุดท้ายของกวี ที.เอส. เอลเลียต ใช้คำว่า สันติ สันติ

สันติ โดยรวมของหนังสือ The waste Land ผู้วิจารณ์ขอชื่นชมผู้แปลและทีมงาน ที่สามารถถ่ายทอดเป็นฉบับภาษาไทย ซึ่งเป็นงานที่หนักและยากมาก

ผู้วิจารณ์พบว่าไม่เพียงแต่ ที.เอส. เอลเลียต กวีที่มีลักษณะเช่นนี้ยังมี เอมีลี ดิกกินสัน, ลาฟวอนโด อีเมอสัน, หรือแม้แต่กวีที่ค่อนข้างจะมีความคล้ายคือ รพินทรนาถ ฐากูร ส่วนยุคโรแมนติกหรือวิคตอเรียนมีสองคน ผู้มาก่อน ที.เอส. เอลเลียต คือ คอลรีช ชาวอังกฤษ และอีกคนคือ WB เยทชาวไอร์แลนด์ ตัวอย่างของคอลรีช เป็นกวีแนวเซอเรียล ที่ต่างกับคู่แข่งของเขา คือ วอทเวอร์ธ ที่มีลักษณะกวีโรแมนติกพรรณนาถึงความสวยงามของธรรมชาติ แต่ คอลรีช พรรณนาถึงเบื้องหลังของธรรมชาติเช่นเชื่อว่ามีพลังบางอย่างอยู่เบื้องหลัง นอกจากนี้ผู้วิจารณ์ยังพบอีกว่า คอลรีช มีอาการทางประสาทโดยการใช้ฝันในการสร้างจินตนาการและเขียนงาน พิจารณาแล้ว ที.เอส. เอลเลียต น่าจะมีพื้นฐานจากสองท่านคือ คอลรีช และ วอทเวอร์ธ นี้ด้วย ส่วนสิ่งที่พบอีกประเด็นคือ เอลเลียตและคอลรีช มีความเพี้ยนแบบเซอเรียล หรือมีจินตนาการในลักษณะกวีแบบมินิแอปแทรกผสมด้วย นอกจากนี้ยังพบอีกว่าคอลรีชเขียนกวีจำนวนมากแต่ขายไม่ค่อยดี แต่เมื่อคอลรีชเขียนเรื่องราวที่มีตัวละครไปทะเล มีลูกเรือไปยิงนกแห่งโชค พอยิงนกแห่งโชคตาย จึงพากันติดอยู่ในทะเล ไม่มีลม ไม่มีทั้งอาหาร ไม่มีน้ำ จึงพากันขอพรทำให้รอดออกมาได้ คอลรีชเขียนจินตกวีสร้างเรื่องแปลกๆ แบบนี้ จึงขายได้ดี ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่าเอลเลียตขายกวีได้เพราะมันแปลกและอ่านไม่รู้เรื่อง คนจึงชอบฝรั่งอ่านงานเยอะ เมื่ออ่านงานง่ายอาจรู้สึกเบื่อ จึงอยากเสพงานที่ยากซับซ้อน งานแนวดังกล่าวยังได้พิสูจน์พื้นฐานคนอ่านด้วย ถ้าไม่มีฐานความรู้ที่ผู้เขียนต้องการสื่อจะอ่านไม่รู้เรื่องเลย ผู้วิจารณ์ยังพบอีกว่าคอลรีชมีพื้นฐานทางกวีนิพนธ์กรีกโบราณและปรัชญาตะวันออกที่คล้ายกับ ที.เอส. เอลเลียต ทั้ง คอลรีชและเอลเลียตยังมีการอ้างเรื่องแม่น้ำเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์คล้ายกัน ที่อาจได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดู

หรือมองในแง่หนึ่งกวีมีการใช้คำที่สวย ก็เหมือนการป้ายสีพู่กันให้สวยงามบนกระดาษหรือผ้าใบ ถึงแม้จะอ่านไม่รู้เรื่อง แต่ก็ทำให้ปลตกรอบปลตบล็อคความคิด อาจต้องอาศัยการดำเนินไปโดยธรรมชาติของจิต ไม่มีบัญญัติ แต่จิตต้องมืองค์ความรู้จึงมีธาตุบางอย่างที่จะเห็นบางอย่างได้ เช่น จอมยุทธ์ที่บรรลุแล้วมีกระบวนท่าที่ไม่มีแบบแผนแต่สามารถนำมาบรรจบกันจนได้ ภาษาจึงใช้อะไรก็ได้ นั่นคือคนที่ “เป็นนายของภาษา” เช่น เจมส์จ็อย เขามีศัพท์เยอะ จอมยุทธ์หิบบอะไรเป็นอาวุธก็ได้ ยกตัวอย่างคนไทยที่เป็นนายของภาษา เช่น รงค์ วงษ์สวรรค์, สมภาร พรหมทา เป็นต้น

กวีของ ที.เอส. เอลเลียต ยังเขียนในแบบกระแสสำนึก Stream of consciousness เอาตรงโน้นตรงนี้หน่อย ไม่เป็นเรื่องราว ไม่ปะติดปะต่อ มันเป็นเทคนิคที่เอลเลียตนำมาใช้ในงานกวีคล้ายกับ เวอร์จิเนีย วูฟ ที่นวนิยายมีลักษณะกระแสสำนึกเกือบทั้งหมด นอกจากนี้ยังมี เจมส์จ็อย เช่น เรื่องโอติซัส (นักเดินทาง) สงครามที่คิดไปโน่นที่ ไปนี่ที่ โดยมีจิตที่เป็นนักเดินทาง ที่สะท้อนว่าจิตมนุษย์ไปเจอประสบการณ์ต่างๆ รวมทั้งเรื่องดับลินเนอร์ ที่มีการเล่าเรื่องแบบกระแสสำนึกเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ที.เอส. เอลเลียต ได้กล่าวไว้ว่าเขาได้รับอิทธิพลจากงานของเจมส์จ็อยด้วย โดยเขาได้ปรับเป็นกวีที่ทำให้ยากขึ้น ลึกมากขึ้น และที่น่าตั้งข้อสงสัยส่วนหนึ่งเอลเลียตอาจเป็นประสาทเพราะเล่นกับจิตมาก แต่เอลเลียตเป็นคนมีความรู้งานเขาจึงน่าสนใจ หากไม่มีองค์ความรู้พื้นฐานมากพออ่านเขียนจะเลอะเทอะ อย่างไรก็ตามเอลเลียตน่าจะมีการเพ้อโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้จิตไหลไปตามโลกแห่งจินตนาการแทนการพึ่งพาฝันก็อาจเป็นไปได้ แต่ถึงอย่างไรเอลเลียตก็มีความเป็นนักวิชาการสูง

เขาได้ภาษาโบราณทั้งตะวันตกและตะวันออก มีความตั้งใจแน่วแน่จะเป็นอาชีพนักกวี เอลเลียตจึงสอดแทรกความรู้จากเทพปกรณัมกรีก จากศาสนาฮินดู จากศาสนาพุทธ คริสต์ ... ผู้วิจารณ์ยังพบอีกว่ากวีของเอลเลียตมีลักษณะความเป็นกวียุคปัจจุบันร่วมสมัยด้วย เช่นพบว่าในกวี “มีขยะ มีขวด มีพลาสติกห่อแซนวิช” เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจารณ์พบว่าวิธีคิดของ ที.เอส. เอลเลียต เขาได้เคยกล่าวไว้จิตของนักกวีมิได้เคลื่อนจากความคิดสู่ความคิด แต่เคลื่อนจากจินตภาพสู่จินตภาพ ตรรกะของกวีนิพนธ์มันเป็นตรรกะของจินตนาการ มันมีคุณค่าที่จะศึกษาจินตนาการอย่างตรรกะของนักกวี เมื่อเขาเขียนกวีขึ้นมา

ผู้วิจารณ์พบว่ากวีของ ที.เอส. เอลเลียต มีความเป็นมินิแอปแทรก จึงสามารถแตกประเด็นให้นักเขียนภาพยนตร์ สามารถนำพล็อตจาก เรื่อง The waste Land มาดัดแปลงเป็นภาพยนตร์ได้ เช่น ภาพยนตร์เรื่อง เดอะเวสต์แลนด์ ที่มีเนื้อหาต่างออกไปแต่ใช้ชื่อภาพยนตร์เหมือนกันและยังคงเป็นดินแดนอ้างว้างกันดาร นอกจากนี้ยังมีภาพยนตร์เรื่องคัมภีร์พลิกชะตาโลก (The Book of Eli) แสดงโดย เดนเซล วอชิงตัน Denzel Washington ทั้งเนื้อหาภาพยนตร์ และคำพูดของตัวละครในภาพยนตร์มีสำนวนตรงกับ The waste Land ของที.เอส. เอลเลียต ในภาพยนตร์ได้กล่าวถึงคัมภีร์ไบเบิล ก่อนที่จะมาเป็นคัมภีร์ไบเบิลที่เป็นฉบับของคิงส์เจมส์ จากเดิมเป็นภาษาลาตินและฮิบรู หลังจากสงครามสองภาษานี้ได้หายไป ในภาพยนตร์เรื่อง The Book of Eli สิ่งที่จะสามารถเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณให้มนุษย์ที่เหลือรอดได้นั้นคือคัมภีร์ไบเบิล มนุษย์ที่มีภาวะสิ้นหวังจะมีศาสนาเป็นหลักยึด หนังสือของเอลเลียตจึงมีอิทธิพลกับการสร้างงานศิลปะภาพยนตร์

นอกจากนี้ยังชวนให้คิดถึงเอปิก (มหากาพย์) ชื่อ พระราโธสล็อต มหากาพย์ยิ่งใหญ่ของอังกฤษ โดย จอห์น มิลตัน ที่น่าจะตั้งชื่อล้อเลียนการตกสวรรค์ของอดัมกับอีฟเพราะชาตนาмаกระตุ้น The waste land โดยเอลเลียตอาจล้อคำว่ามนุษย์สูญสิ้นจากสวรรค์ เพราะไปทำบาปที่พระเจ้าทรงห้าม มนุษย์จึงพบความลำบาก เผชิญกับสงคราม การอยู่อย่างลำบากเอาชีวิตให้รอดท่ามกลางภาวะสุญนิยม การถูกทำลายล้าง หรือแม้แต่การปฏิวัติอุตสาหกรรม ส่งผลให้แม่น้ำเน่า ดินปลูกอะไรไม่ขึ้น จิตใจคนแห้งเหี่ยว วัฒนธรรมเสื่อมโทรม ไม่มีที่ให้หวัง เอลเลียตใช้ประโยคว่า “ดินแดนไม่มีอยู่จริง” อยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นต้องกลับไปดินแดนของพระเจ้า เอลเลียตต้องการให้คนหันเข้าหาศาสนา ศาสนานี้แหละจะเป็นที่พึ่งของมนุษยชาติ เพราะไม่น่าจะมีดินแดนแห่งใดที่สามารถจะเพาะปลูกคุณงามความดีทางศีลธรรมได้อีกแล้ว

ไม่เพียงแต่ ที.เอส. เอลเลียต เท่านั้นยังมีกวีของอิมเมอส์ ที่อธิบายเกี่ยวกับพรหมมัน มีความเป็นเรื่องราวใช้ภาษากวีชั้นสูง หรือแม้แต่ รพิน เองก็เช่นกัน รพิน และ อิมเมอส์ งานเขียนของทั้งคู่มองโลกสวยงาม แต่เอลเลียตอ่านแล้วทำให้ผู้วิจารณ์รู้สึกหดหู่กว่ารพิน และอิมเมอส์ เอลเลียตเป็นทุกขนิยม ลัทธินิวลิซึม (Nilhism) มองโลกในแง่ร้าย อ่านแล้วรู้สึกแสบสันหวังจากที่เมืองนั้นและอาจคิดมากทำให้สุขภาพไม่ดีตามมาด้วย แต่อย่างน้อยๆ เอลเลียตก็มีความหวังในเรื่องศาสนา อย่างไรก็ตามงานกวีประเภทนี้ หากนำมาชมของลิโอ ตอลสตอยมาวิเคราะห์ ลิโอ ตอลสตอยน่าจะไม่ใช่กวี ตอน 1 และ ตอน 2 ของเอลเลียต เป็นศิลปะ เพราะเอลเลียตเขียนเหมือนระบายความในใจหรือบันทึกส่วนตัวในรูปกวีที่ใช้คำคลุมเครือ หรือแม้แต่ ตอน 3 ตอน 4 และ ตอน 5 ถึงแม้จะเกี่ยวข้องกับศาสนาแต่ใช้ภาษาที่อ่านยากเข้าถึงยาก

ผู้วิจารณ์พบว่าจากหนังสือเรื่อง What is Art? ที่ ลีโอ ตอลสตอย เขียนนั้น หากนักวิของ ที. เอส. เอลเลียต หรือนักกวีคนใดก็ตามที่มีลักษณะคล้ายเอลเลียต โดยมี “อารมณ์ความรู้สึกเหล่านี้ แสดงออกมาด้วยความตั้งใจให้มันมีความอบอุ่นไม่แจ่มชัดเสมอ ความเคลือบแคลงคลุมเครือที่จ้องใจใส่ไว้นี้จะเห็นได้ชัดเป็นพิเศษ และผู้ประพันธ์จะกล่าวคำเรียบๆ ธรรมดาที่ได้หากจะทำ ในหนังสือเรื่อง What is Art? ยังกล่าวอีกว่า

“ธรรมชาติของศิลปะที่ดีสูงสุดตลอดมาอย่าง อีเลียต โอดิสซีย์ เรื่องต่างๆ ของอิซาค ยาโคป และโยเซป เรื่องคติสอนใจของพวกเมธีเฮบริว คัมภีร์กอสเพล และจากคำสวดคัมภีร์เก่า เรื่องราวของ พระศากยุมณี และโคลงจากคัมภีร์พะเวทย์ ทั้งหมดนี้ล้วนถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่สูงยิ่ง แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่รู้เข้าใจกับเราได้จนถึงทุกวันนี้ ไม่ว่าคนจะมีความรู้หรือไร้การศึกษาก็ตาม ศิลปะเป็นการ ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่หลากหลายออกมาจากสังกัปทางศาสนา อารมณ์ความรู้สึกซึ่งมีรากฐานอยู่บนศาสนา บนความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อพระผู้เป็นเจ้า จะไม่เป็นที่รู้เข้าใจไปได้อย่างไร งานอย่างนั้นควรเป็นศิลปะ และตลอดมาก็เป็นที่รู้และเข้าใจได้กับคนทุกคน”...

...ศิลปะสูงสุดเป็นที่เข้าใจได้สำหรับคนสามัญตลอดมา สิ่งที่ไม่อาจก่อกินใจต่อสามัญไม่ใช่ ศิลปะศิลปะชั้นสูงกลายเป็นศิลปะเฉพาะกลุ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และขณะเดียวกันก็ยังสับสนเสแสร้ง และคลุมเครือยิ่งขึ้นเรื่อยๆ แม้แต่ปัจเจกบุคคลที่ตั้งเป้าหมายเฉพาะบุคคลที่จะส่งถึงก็เป็นธรรมดาที่เขาจะ เข้าใจความหมายได้ ศิลปินสร้างงานที่เป็นสากล ศิลปินกรีก เมธีชาวียวบางคนประพันธ์งานของเขา ขึ้น ให้เป็นไปอย่างที่คุณสามัญธรรมดาสามารถเข้าใจได้ การแสดงออกอย่างเคลือบแคลงนี้ดูมีเสน่ห์อยู่ ไม่น้อยต่อผู้ที่ทำให้มันมีขึ้น วิธีการแสดงออกมาในรูปการถ่วงถ่วงอ้อมค้อม และในรูปทวิวิทย์กับ มายาทางประวัติศาสตร์ มีการนำมาใช้มากขึ้นและมากขึ้นเรื่อยๆ ไม่เพียงความเหม่อลอย ความลึกลับ ความคลุมเครือ และการเป็นแบบเฉพาะการปิดตัวเองจากบุคคลทั่วไปจะได้รับการยกระดับขึ้นว่ามี คุณค่า และเป็นเงื่อนไขแห่งศิลปินอันเป็นกวีเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีนักกวีได้หลุดไปไกลแสนไกลจาก การเป็นกวี ความมีพลัง ความแรงทางอารมณ์ และความจริงก็ถูกลอกแบบออกมาอย่างตรงเกินไป และมักถือเป็นหลักในงานร้อยกรอง การทำให้ความหมายที่ต้องคาดเดาราวอักษรปริศนา และปล่อย ความส่วนใหญ่ให้เป็นไปอย่างไม่อาจที่จะค้นพบความหมายได้เลย

ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับลีโอ ตอลสตอย และเห็นด้วยกับท่านอาจารย์ สมภาร พรหมทา ท่านสอน ให้นิสิตเขียนหนังสือให้อ่านรู้เรื่องใช้ภาษาที่สื่อสารง่าย ๆ แต่อย่างไรก็ตามตัวตนของตอลสตอย สำหรับผู้วิจารณ์ได้สัมผัสด้วยการอ่านงานของลีโอ ตอลสตอย เห็นว่ามีความยากเช่นกัน แต่ผู้วิจารณ์ ชื่นชอบเพราะให้ความรู้ดีมาก งานของตอลสตอยถึงแม้จะเป็นนวนิยาย หรืองานเขียนเช่นเรื่อง “คำ สารภาพ” เป็นงานที่นักผู้วิจารณ์ใช้พลังเยอะมาก เท่าที่พบมีนิยายสำหรับเด็กน่าจะอ่านง่ายมีความ คล้ายกับนิทานอีสป อาจเป็นเพราะตอลสตอยเป็นครูด้วย ตอลสตอยเขียนงานหนักๆ ยากๆ และลึก นั้นก็เป็นเพราะตัวตนความเป็นปราชญ์ ภูมิความรู้ ความยิ่งใหญ่ที่เป็นเอกลักษณ์ของตอลสตอย ขณะเดียวกันผู้วิจารณ์ขอให้ความเป็นธรรมกับนักกวีสกุลใหม่ด้วยเช่นกัน โดยผู้วิจารณ์ต้องการให้เห็น มุมมองของมัลลาร์เม กวีหนุ่ม จากหนังสือเรื่อง What is Art? ที่เห็นต่างกับตอลสตอย โดยเขากล่าว ว่า

“กวีอยู่กับการคาดเดาความหมายของมัน และในบทกวีนั้นต้องมีความชวนฉงนเสมอ การระบุ

ถึงเป้าหมายก็คือการทิ้งไปเสียถึงสามในสี่ของความพึงใจยินดีแห่งบทโคลงนั้น ความพึงใจยินดีที่ประกอบขึ้นด้วยความสุขจากการคาดเดาที่ละน้อย ทีละน้อย โดยน้อยของมันก็คือความฝันนั่นเอง ด้วยการใช้ความลึกลับอันน้อยอย่างสมบูรณ์จึงก่อให้เกิดสัญลักษณ์ ปลุกเป้าหมายที่ละน้อย เพื่อแสดงให้เห็นภาวะแห่งวิญญาณ หรือยกย่อน จากนั้นจึงปลดปล่อยภาวะแห่งวิญญาณออกจากมันด้วยการแปลความหมายออกเป็นขั้นๆ ไป ถ้าคนมีความรู้ความเข้าใจอย่างสามัญ มีการบ่มเพาะด้วยวรรณกรรมไม่ดีพอ จะทำให้เกิดความสำคัญผิดขึ้นได้ สิ่งต่างๆ จะกลับคืนไปสู่ที่ของมัน” นอกจากนี้ยังพบความเห็นของศิลปินอย่าง นิทเช่, วากเนอร์ ได้กล่าวสรุปไว้ว่า “สำหรับพวกเขาแล้วไม่จำเป็นเลยที่จะต้องให้คนที่ยังหยาบกระด้างมาเข้าใจ เป็นการเพียงพอแล้วที่เขาจะได้ปลุกอารมณ์กวีขึ้นกับเหล่าพวกคนที่ผ่านการอบรมกล่อมเกลามาดีที่สุด”

บทสรุป

ผู้วิจารณ์ประสงค์จะแสดงความคิดเห็นมีด้วยกัน 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 ด้านที่เข้าใจงานกวีในลักษณะกวีที่มีความผสมผสานแบบร่วมสมัย มีการใช้คำที่คลุมเครือซับซ้อน แต่ตอน 3 ตอน 4 และ ตอน 5 เห็นว่ายังพอที่จะคาดเดาหรือรู้ได้ว่า ที.เอส. เอลเลียต ต้องการสะท้อนอะไรกับผู้อ่าน มีเรื่องความเปลี่ยนแปลง ความเป็นอนิจจัง มีเรื่องศาสนาเข้ามาอย่างเห็นได้ชัด

ประเด็นที่ 2 ผู้วิจารณ์นำมุมมองจากหนังสือเรื่อง What is Art? ของลีโอ ตอลสตอย มาบางส่วนเพื่อเสนอข้อแนะนำให้เห็นการวิจารณ์ที่ไม่เห็นด้วยกับงานศิลปะหรืองานกวีที่มีความคลุมเครือ อย่างไรก็ตามผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือที่นำมาวิจารณ์นี้มีคุณค่า เป็นการแปลที่ยากและสามารถแปลออกมาได้งดงามขอชื่นชม

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ เฟ่งศรีทอง. (2548). *วรรณคดีอังกฤษสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ยุวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา. (2542). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลีโอ ตอลสตอย (สิทธิชัย แสงกระจ่าง แปล). (2564). *ศิลปะคืออะไร What is Art?*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปิปปี้.
- สุมารีย์ อิงคนารถ. (2546). *วรรณคดีอเมริกัน สมัยอาณานิคม และสมัยก่อตั้งประเทศ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เอช.เอ. เกอร์เบอร์ (อุทัย สินธุสาร แปล). (2549). *ตำนาน กรีก และ โรม*. กรุงเทพมหานคร : มาสเตอร์พลิช จำกัด.
- William wallsh. (1998). *Romantic and Victorian periods*. Chennai India: Cambridge press.

JOURNAL OF MCU

วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์

PHILOSOPHY REVIEW

